

Izdavači Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Zagrebačka županija

Za izdavače Nikola Skledar
Stjepan Kojić

Recenzentice Branislava Baranović
Vedrana Spajić-Vrkaš

© 2006. Zagrebačka županija
© 2006. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 316.346.3-053.6(497.5-35
Zagreb) "2006" (082)

MLADI između želja i mogućnosti : položaj, problemi i potrebe
mladih Zagrebačke županije / urednica Vlasta Ilišin. - Zagreb : Institut za
društvena istraživanja : Zagrebačka županija, 2006. - (Biblioteka Znanost
i društvo ; 21)

Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 953-6218-30-5 (Institut)

1. Ilišin, Vlasta
I. Mladež – Zagrebačka županija --
Istraživanje -- 2006.

300915057

REALIZACIJU ISTRAŽIVANJA I TISKANJE KNJIGE
FINANCIRALA JE ZAGREBAČKA ŽUPANIJA

Urednica
Vlasta Ilišin

MLADI IZMEĐU ŽELJA I MOGUĆNOSTI

Položaj, problemi i potrebe mladih
Zagrebačke županije

INSTITUT ZA DRUŠTVENA ISTRAŽIVANJA U ZAGREBU
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA

Zagreb, 2006.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	9
<i>Vlasta Ilišin</i>	
KONCEPTUALNI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	11
1. Mladi u Hrvatskoj danas.....	11
2. Politika prema mladima i Nacionalni program djelovanja za mlade.....	15
3. Metodologija istraživanja i struktura uzorka.....	18
Literatura.....	25
<i>Dejana Bouillet</i>	
KVALITETA ŽIVOTA MLADIH: ODGOVORNOST ZAJEDNICE I/ILI OBITELJI.....	27
1. Uvod.....	27
2. Udobnost roditeljske i rizici osnivanja vlastite obitelji.....	31
2.1. Struktura obitelji.....	31
2.2. Kvaliteta stanovanja.....	38
2.3. Radni status i obiteljski prihodi.....	46
3. Lokalna zajednica: potpora ili zapreka kvaliteti života mladih.....	57
3.1. Kvaliteta života u kontekstu međuljudskih odnosa.....	59
3.2. Kvaliteta života u svjetlu dostupnosti sekundarnih socijalnih mreža.....	69
4. Zaključna razmatranja.....	87
Literatura.....	90
<i>Dunja Potočnik</i>	
OBRAZOVNI RESURSI I ZAPOŠLJIVOST MLADIH.....	93
1. Uvod.....	93
1.1. Obrazovanje kao resurs.....	93
1.2. Nezaposlenost i zapošljavanje.....	96
2. Postignuto i željeno obrazovanje mladih.....	99
3. Izvanškolske aktivnosti i znanje stranih jezika.....	111
4. Položaj mladih na tržištu rada i razlozi nezaposlenosti.....	117
5. Željena obilježja radnog mjesta i poduzetnički potencijal mladih.....	129
6. Zaključak.....	137
Literatura.....	139

Dunja Potočnik

POSJEDOVANJE I KORIŠTENJE INFORMATIČKE I KOMUNIKACIJSKE

TEHNOLOGIJE	141
1. Uvod	141
2. Posjedovanje i korištenje računala.....	144
3. Internet i mladi	155
4. Komunikacija mobitelom	159
5. Zaključak	160
Literatura	162

Dejana Bouillet

SOCIJALNA POLITIKA: (NE)PRIMJEREN ODGOVOR ZAJEDNICE NA

POTREBE MLADIH.....	165
1. Uvod	165
2. Moguća uporišta obiteljske i populacijske politike	169
3. Društveni rizici i rizična ponašanja mladih	185
3.1. Percepcija društvenih činitelja rizika.....	187
3.2. Mladi u riziku: doticaj sa socijalnim, pravosudnim, civilnim i zdravstvenim ustanovama i službama.....	192
3.3. Sudjelovanje osoba s invaliditetom u životu zajednice	198
3.4. Korištenje psihoaktivnih sredstava	203
3.5. Rizična ponašanja i reproduktivno zdravlje mladih.....	208
4. Putovi provedbe socijalne politike za mlade	214
5. Zaključna razmatranja	229
Literatura	231

Vlasta Ilišin

AKTIVNO SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU: PRETPOSTAVKE, PROBLEMI I POTENCIJALI

.....	235
1. Uvod: mladi i politika.....	235
2. Stranačka identifikacija	239
3. Percepcija društvenih problema mladih i načina njihova rješavanja	242
4. Politička participacija i njezina ograničenja	252
5. Politički potencijal mladih.....	262
6. Zaključna rasprava.....	273
Literatura	276

Ivona Mendeš

MLADI U CIVILNOM DRUŠTVU I LOKALNOJ ZAJEDNICI.....

.....	279
1. Uvod	279
1.1. Pojam i uloga civilnog društva	279
1.2. Nacionalna politika prema mladima i problematika uključenosti u civilno društvo	283
2. Mladi i lokalna zajednica.....	285

3. Mladi i civilne inicijative.....	290
4. Zaključne napomene.....	295
Literatura	297
<i>Vlasta Ilišin</i>	
SLOBODNO VRIJEME I KULTURA MLADIH	299
1. Uvod: interesi, slobodno vrijeme i kultura mladih	299
2. Deklarirani interesi	302
3. Slobodno vrijeme: sadržaj, struktura i aspiracije.....	307
4. Zaključne napomene.....	325
Literatura	328
<i>Ivona Mendeš</i>	
PRISTUP INFORMACIJAMA I MOBILNOST MLADIH	331
1. Uvod	331
1.1. Mladi, informacijski mediji i mobilnost	331
1.2. Pristup informacijama i mobilnost mladih u nacionalnoj politici za mlade.....	334
2. Mladi u svijetu informacija.....	337
3. Mobilnost mladih – sadašnjost i budućnost.....	358
4. Zaključna razmatranja	370
Literatura	373
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	375
PRILOG – Upitnik.....	391
BILJEŠKE O AUTORICAMA.....	415

PREDGOVOR

Zagrebačka županija naročitu skrb o mladima, učenicima i studentima te njihovim potrebama ostvaruje usmjerenim djelovanjem njenih upravnih odjela te angažmanom Odbora za mladež Županijske skupštine. Jedna je od prvih u Hrvatskoj utvrdila Županijski program djelovanja za mlade kao strateški dokument, svjesna da je svrhovito ulaganje u potrebe, obrazovanje i poboljšanje položaja populacije mladih zalag sveukupnog napretka Hrvatske kao i regionalnog razvoja. Uspješnost njegovog provođenja uvelike ovisi o implementaciji osnovnih smjernica i provedbi razrađenih projekata. Kako bi projekti bili svrhoviti i jamčili da će njihovo ostvarivanje pridonijeti stvarnom poboljšanju položaja mladih, nužan je uvid u stanovite specifičnosti određenih sredina i mladih koji u njima žive. S tom potrebom prišlo se realizaciji ovog reprezentativnog terenskog istraživanja o društvenom položaju, problemima i potrebama mladih i izradi znanstvene studije. Svrha primjene rezultata istraživanja jest usmjeravanje zainteresiranih aktera, na regionalnoj i lokalnoj razini, prema kvalitetnom kreiranju politike za mlade, djelovanju i suradnji udruga mladih pa sve do ostvarenja aktivnije participacije mladih ljudi u procesima donošenja odluka. Rezultati istraživanja i studijom predložene mjere poslužit će kao podloga za nadgradnju i operacionalizaciju Županijskog programa djelovanja za mlade, kao i koristan izvor podataka za potrebe rada upravnih tijela i institucija koje prate stanje u djelatnostima od interesa za mlade i rješavaju problematiku gospodarskog i ekonomskog razvitka prostora Zagrebačke županije.

Opredjeljujući se za znanstveno istraživanje, kao podlogu za izbor i opseg mjera i aktivnosti, Zagrebačka županija i nadalje iskazuje iznimnu volju za unapređenje i poboljšanje postojećeg položaja mladih u društvu. Sljedeći koraci trebaju biti sukladni željama i potrebama mladih te raspoloživim materijalnim i kadrovskim potencijalima Županije, kao i svih jedinica lokalne samouprave. Izrada operativnog plana realizacije Županijskog programa djelovanja za mlade, određivanje prioriteta, dinamike i financijskih sredstava, zahtjevnija je i odgovorna zadaća. Stoga smo svi zajedno pozvani da doprinesemo njegovoj realizaciji i ispunimo očekivanja zacrtane politike prema mladima. Da smo na

dobrom putu, svjedoče pozitivne reakcije mladih na županijske projekte i programe koji doprinose poboljšanju položaja mladih, a to su u prvom redu projekt besplatnog prijevoza za srednjoškolce, učeničke i studentske stipendije, povlašteni krediti za studente te razmjena mladih s europskim regijama u svrhu stjecanja profesionalnog iskustva i veće mogućnosti budućeg zapošljavanja mladih u sredini u kojoj žive i koju vole.

Župan Zagrebačke županije
mr. sc. Stjepan Kožić

Vlasta Ilišin

KONCEPTUALNI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1. Mladi u Hrvatskoj danas

U društvenim znanostima, poglavito u sociologiji, mladima se pristupa kao zasebnoj društvenoj grupi koja je integralni dio društva. To znači da mlade istodobno obilježavaju i neke zajedničke karakteristike i unutargrupna socijalna raslojenost sukladna diferenciranosti danoga društva. Kao društvenoj grupi, mladima je zajednička, prije svega, pripadnost određenoj dobnoj skupini (s tendencijom stalnog podizanja dobne granice mladosti) te specifične socijalne značajke, odgovarajuće društvene uloge i obrasci ponašanja. Istraživanja su već pokazala da mlade karakterizira nedovoljna integracija u ukupan društveni život i njihov općenito nepovoljniji društveni položaj u usporedbi sa starijima. Uz to, mladi su izrazito vulnerabilan segment populacije u suvremenom društvu, jer više ne uživaju zaštitu koju su imali kao djeca, a još nisu u poziciji da mogu koristiti sve mogućnosti i pogodnosti koje su dostupne odraslima.

Prijelaz u tzv. svijet odraslih je u suvremenom svijetu sve složeniji i dugotrajniji (*Novi poticaji...*, 2002). Suvremene tehnološke promjene i globalizacija zahtijevaju sve kvalificiraniju i fleksibilniju radnu snagu (zbog čega institucionalizirano obrazovanje traje sve duže), a veća nezaposlenost i nesigurnost radnih mjesta pogađa prvenstveno mlade. Rezultat takvih kretanja jest usporen ulazak mladih u svijet rada te, posljedično, sporije socioekonomsko osamostaljivanje, odnosno duže zadržavanje mladih u situaciji socijalne ovisnosti. Njihovo otežano uključivanje u profesionalni rad odražava se i na prolongiranje zasnivanja vlastite obitelji i na (ne)mogućnost osiguranja vlastitog stambenog prostora. Usporeno preuzimanje trajnih društvenih uloga povezano je i s neadekvatnom uključenošću mladih u javni život i to prije svega u svijet politike i političkog odlučivanja.

Proces odrastanja traje relativno dugo, i u tom su razdoblju mladi izrazito ranjivi, a promjene koje se zbivaju u suvremenom svijetu ponajprije i ponajviše pogađaju baš njih. Istodobno, suvremeno se društvo ubrzano mijenja, što donosi dodatne rizike za mlade u procesu njihova sazrijevanja i društvenog integriranja (Beck, 1992; Roche, Tucker, 1997; Kipke, 1999; Miles, 2000; Mortimer, Larson, 2002). Najveće i najdublje promjene donosi globalizacija, koja uključuje

ubrzan razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, povećanje zahtjeva za profesionalnom fleksibilnošću i mobilnošću te intenziviranje migracija stanovništva (u pravilu iz nerazvijenih u razvijene dijelove svijeta). Te su promjene praćene povećanjem pritiska za modernizacijom i umnožavanjem faktora rizika, pri čemu se transformiraju i dosadašnji oblici socijalne reprodukcije (Furlong, Cartmel, 1997; Wyn, White, 1997; Larson, 2002; Ruddick, 2003). (Post)modernizacijski procesi u suvremenom svijetu pridonose slabljenju tradicionalnih obiteljskih i drugih veza te dosadašnjih načina prenošenja vrijednosti i obrazaca ponašanja s generacije na generaciju, pa su mladi prisiljeni na neizvjesnije i tegobnije traganje za identitetom i individualnim strategijama društvene integracije (Wallace, Kovatcheva, 1998; Wyn, Dwyer, 1999; Ule i drugi, 2000; Kovatcheva, 2001).

Treba istaći da se okolnosti koje otežavaju adekvatnu društvenu integraciju mladih osobito uočavaju u tranzicijskim društvima. U tim su društvima zbivanja u ekonomskoj sferi pokazala kako zahtjevi tržišta rada postaju tako kontradiktorni i promjenjivi da mladi teško mogu donositi racionalne odluke o vlastitu obrazovanju i profesionalnim ciljevima. Pri tome raste nezaposlenost i nesigurnost izgradnje profesionalne karijere zbog zapošljavanja na neodgovarajućim i privremenim poslovima, pa mladi sve više ovise o pomoći roditelja i prijateljskih veza u pogledu dobivanja odgovarajućih poslova i osiguranja vlastitog stambenog prostora. Iz toga slijedi da životne perspektive mladih više ovise o strukturno zadanim (ne)mogućnostima nego o individualnim naporima. Naglašena je i tendencija snažne povezanosti između socijalnog porijekla i životnih ciljeva mladih, što se ogleda u transmisiji nepovoljnog položaja i/ili privilegija s generacije roditelja na generaciju njihovih potomaka (Roberts, 2003). Promjene u tranzicijskim društvima se događaju i u području obrazovanja, pri čemu se javljaju novi oblici edukacije i nove prestižne obrazovne ustanove, a što mnogima nije dostupno (Tomusk, 2000). Analize su pokazale da obrazovne šanse i postignuća mladih, kao i njihovo zapošljavanje i osiguranje vlastitog stambenog prostora, ostaju u prvom redu obveza i trud obitelji, uz naznaku da će socioklasna strukturiranost i uvjetovanost životnih ciljeva biti jednako značajna i u budućnosti (Cote, 2002; Wallace, 2002). Socioekonomske mogućnosti i ograničenja koja utječu na život mladih znatno su povezana i s njihovim građanskim angažmanom i inovativnošću, jer nije realno očekivati optimalan razvoj potencijala i kreativnosti mladih ukoliko im nisu osigurane osnovne pretpostavke poput obrazovanja, zaposlenja i stambenog prostora (Helve, 1997; Wyn, Dwyer, 1999).

Prethodno je naznačeno s kojim se problemima susreću mladi u tranzicijskim zemljama tijekom procesa svog socioekonomskog osamostaljivanja. Pri tome treba naglasiti da tranzicijski procesi mladima otvaraju nove i veće perspektive, ali ih ujedno izlažu i novim i većim rizicima. Oni su u nepovoljnijem položaju,

kako prema vršnjacima iz razvijenih zemalja, tako i prema ranijoj generaciji mladih u vlastitim zemljama. Naime, zbog velikih društvenih promjena današnji mladi u tranzicijskim zemljama ne mogu naslijediti društvenu ostavštinu svojih roditelja niti institucije, procese i norme koje su ranijim generacijama olakšavale prijelaz u svijet odraslih.

Analiza problema mladih u tranzicijskim zemljama (*Young People...*, 2000) ukazala je, uz naznačene trendove, i na njihovu veću izloženost zdravstvenim rizicima i ovisničkim obrascima ponašanja, njihovu veću toleranciju spram nezakonitih oblika ponašanja te slabije sudjelovanje u političkim procesima i manje povjerenje u društvo i političke institucije. Svi ovi detektirani problemi pogađaju i mlade u Hrvatskoj, pri čemu je njihov položaj još i teži jer, zahvaljujući ratu, imaju neposredno iskustvo egzistencijalne ugroženosti. Može se pretpostaviti kako dio mladih – prije svega oni koji su kao djeca živjeli na područjima na kojima su se odvijali oružani sukobi i koji su veći dio djetinjstva proveli kao prognanici ili izbjeglice – još trpi posljedice trauma izazvanih ratnim zbivanjima. Rezultati istraživanja mlade populacije u Hrvatskoj provedenih 1999. i 2004. godine (Ilišin, Radin, 2002; Ilišin, 2005), ukazali su na nekoliko važnih tendencija, a to je kontekst unutar kojega treba promatrati i saznanja o mladima u pojedinim hrvatskim regijama pa tako i u Zagrebačkoj županiji.

Tranzicija je zasada ranjivim skupinama u hrvatskom društvu (uz mlade, riječ je o umirovljenicima, ženama, nezaposlenima koji su u kasnijoj životnoj dobi) donijela više problema nego poboljšanja. Što se mladih tiče, u dosadašnjim su istraživanjima dobiveni jasni indikatori da se ukupan društveni položaj mlade populacije u tranzicijskom razdoblju znatno promijenio u odnosu na osamdesete godine prošloga stoljeća, pri čemu se u većini važnih segmenata pogoršao. O tome svjedoči porast nezaposlenosti, opadanje kvalitete svakodnevnog života i širenje potencijalno devijantnih oblika ponašanja. Tako se tranzicijsko društvo potvrdilo kao društvo naglašenog rizika i socijalne nesigurnosti, no još uvijek bez novih i širih perspektiva. Mladi na takve izazove odgovaraju još izrazitijim povlačenjem u privatnost i još uočljivijim distanciranjem od društvenih i političkih poslova nego ranije. Postojeća individualizacija životnih usmjerenja nije plod samo nepovoljnih društvenih okolnosti, nego je i pokazatelj procesa modernizacije koji obuhvaća znatan dio suvremene hrvatske mladeži. Prema toj tendenciji mladi Hrvatske slični su mladima iz drugih tranzicijskih zemalja, ali i razvijenih europskih društava. Međutim, kako je istodobno u Hrvatskoj na djelu bio i proces retradicionalizacije, njegov se učinak manifestira kroz iskazivanje naglašeno tradicionalističkog usmjerenja značajnog dijela suvremene mladeži. Otuda se za mlade u Hrvatskoj može reći da su polarizirani na modernistički i tradicionalistički orijentirane, pri čemu ta konstatacija važi i za stariju populaciju. No, mladi se od starijih razlikuju ponajprije po tome što su više i dublje zahvaćeni modernizacijskim procesima.

Dosadašnjim istraživanjima potvrđeno je da mladi nisu homogena društvena grupa, pri čemu treba napomenuti da to nije osobitost mladih, nego svih relativno većih društvenih grupa. Hrvatska se mladež unutar sebe znatno razlikuje po obrazovnim postignućima, socioprofesionalnom statusu, stupnju zrelosti, socijalnom porijeklu te tipu socijalizacije s obzirom na spolnu pripadnost, socijalni status obitelji, urbaniziranost uže sredine i razvijenost regije u kojoj žive. Ta sociostrukturalna i sociokulturna obilježja jasno diskriminiraju mlade, a što rezultira njihovim diferenciranjem u prihvaćanju različitih vrijednosti i formiranju različitih sustava vrednota, kao i usvajanju različitih obrazaca ponašanja.

Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, politička kultura mladih Hrvatske u nizu aspekata svjedoči o približavanju poželjnim demokratskim standardima – posebice u pogledu prihvaćanja temeljnih liberalno-demokratskih vrijednosti i načelne spremnosti na društveni angažman – ali su njihova društvena moć i socijalni kapital na niskoj razini. Pri tome su mladi svjesni svoje društvene i političke marginaliziranosti te prepoznaju cijeli spektar mjera koje bi mogle pridonijeti tome da zadobiju stanovitu moć i postanu aktivni građani kako je to i poželjno u demokratskom društvu, ali nedovoljno koriste kanale socijalne i političke promocije koji su im na dispoziciji. Današnja generacija mladih iskazuje nižu razinu socijalne osjetljivosti i više je orijentirana na individualne napore i obiteljske resurse u ostvarivanju svojih životnih ciljeva. Pri tome se ne čini da su svjesni toga kako će njihov nejednak pristup postojećim društvenim resursima generirati nejednak društveni status u njihovoj zreloj dobi. Otuda se može očekivati širenje i produbljevanje procesa socijalnog raslojavanja koje bi trebalo biti korigirano odgovarajućim mehanizmima za, što je više moguće, osiguranje jednakosti šansi u pristupu društvenim resursima (ponajprije obrazovanju). To je tim potrebnije jer je ljudski kapital osobito važan u Hrvatskoj, kao maloj i nedovoljno razvijenoj zemlji. Otuda je nužno odgovorno i maksimalno ulaganje u razvoj ljudskih potencijala pri čemu su mladi na prvom mjestu.

U većini razvijenih zemalja, kao i u Hrvatskoj, mladi – zbog nepovoljnih demografskih kretanja, tj. apsolutnog i relativnog smanjenja mladog stanovništva – postaju sve rjeđi resurs (Oliveira-Roca, 1993).¹ Kada se ovome pribroje fenomeni tzv. produžene mladosti i usporene društvene integracije mladih, postaje evidentno da je nužna promišljena društvena intervencija kako bi se promijenio njihov društveni status. U tu se svrhu u razvijenim zemljama koncipiraju i provode politike prema mladima (*youth policy*) koje se međusobno razlikuju po tome na koju su dobnu skupinu usmjerene kao i po institucionalnim

¹ Prema podacima prikupljenim popisima stanovništva tijekom posljednjih pedeset godina, u Hrvatskoj je udio mladog stanovništva s 27,7% u 1953. opao na 20,6% u 2001. godini.

rješenjima. Promatrajući pristupe mladima u tim politikama moguće je prepoznati dvije međusobno komplementarne tradicije (Schizzerotto, Gasperoni, 2001). Jedan pristup polazi od mladih kao resursa pri čemu se oni promatraju kao nositelji dominantnih vrijednosti, ali i predstavnici idealizirane budućnosti, tj. poželjnih promjena i inovacija. Takav pristup pretpostavlja osiguranje optimalnih društvenih uvjeta za razvoj mladih, pri čemu oni nisu važni samo kao potencijal za budućnost, nego i kao društveni resurs sadašnjosti. Drugi pristup polazi od mladih kao problema (odnosno skupine koja ima problema i/ili je izvor problema), pri čemu se naglasak stavlja na razne oblike društveno devijantnog ponašanja. Pri tome se smatra da su mladi zbog svoje socijalne nezrelosti znatno izloženi raznim negativnim utjecajima, pa ih društvo treba štiti.

U većini javnih govora o mladima ta se dva pristupa isprepliću, a koji će prevladati ne ovisi primarno o značajkama njihova ponašanja, nego o dinamici društvenih procesa i odnosa. Već je uočena tendencija da pristup mladima kao resursu prevladava u razdobljima socioekonomskog napretka i društvene stabilnosti, dok je viđenje mladih kao problema izraženije u uvjetima ekonomske stagnacije i društvene nestabilnosti. Neovisno to tome koji je pristup u danom trenutku izraženiji, zajednički cilj svih suvremenih društava jest adekvatna integracija mladih, za što svako društvo treba osigurati odgovarajuće uvjete (Furlong, Guidikova, 2001). Iz toga slijedi nužnost poticanja razvoja svih njihovih potencijala, neovisno o tome kakva su društvena kretanja, jer “kao i uvijek, omladinska je zadaća stvarati povijest, sadašnjosti i budućnost, a društvena je obveza opskrbiti mlade dostatnim resursima i osigurati odgovarajuće temelje za izvršenje te zadaće” (Youniss i drugi, 2001:121). Da bi i mladi i društvo ispunili svoje zadaće, nužno je definirati i realizirati racionalno utemeljenu politiku prema mladima, što većina razvijenih zemalja i pokušava.

2. Politika prema mladima i Nacionalni program djelovanja za mlade u Hrvatskoj

U nadležnim tijelima Europske unije definirano je da temelje politike za mlade čine obrazovanje, društvena kohezija i uključivanje, građanska prava i sudjelovanje te njihova sigurnost, zdravlje i dobrobit. Na osnovi tog koncepta određeni su ciljevi politike za mlade koji obuhvaćaju: svrhovito ulaganje u mlade s većim naglaskom na osiguravanje mogućnosti nego na rješavanje problema; uključivanje mladih u strategijsko definiranje politika za mlade, uz poticanje izražavanja vlastitih stajališta o učinkovitosti provedbe te politike; osiguranje uvjeta za obrazovanje, odnosno za razvoj znanja, vještina i sposobnosti za preuzimanje ravnopravne uloge na tržištu rada i u društvu; sustavno praćenje učinkovitosti politike za mlade u svrhu otkrivanja eventualnog

“političkog jaza” između deklariranih ciljeva i ostvarenih rezultata i potom otklanjanja postojećeg raskoraka (*Politika i strukture...*, 2003:57).

Politiku prema mladima europske zemlje realiziraju na razne načine i u raznim institucionalnim aranžmanima. Dio zemalja ima jasno određen i strukturiran omladinski sektor (resor), što podrazumijeva postojanje zasebnih ministarstava ili odgovarajućih državnih upravnih tijela. Drugu skupinu čine zemlje koje imaju uspostavljene specijalizirane institucije za problematiku mladih, pri čemu je politika prema mladima organizacijski integrirana u neke od postojećih resora državne vlasti i uprave (prosvjeta, rad i zapošljavanje, socijalna skrb i slično). Najmanji broj zemalja nema nikakva posebna upravna tijela, pa se politika prema mladima disperzira u više ministarstava i državnih institucija. Analiza pokazuje (Schizzerotto, Gasperoni, 2001) da jasnije konceptijski definiran i institucionalno bolje uspostavljen omladinski sektor jamči bolju koordinaciju politike prema mladima i, u konačnici, bolju provedbu te politike. Osim toga, uspješnost realizacije politike prema mladima ne ovisi samo o horizontalnoj, nego i o vertikalnoj koordinaciji, tj. sinkroniziranom djelovanju institucija vlasti i pripadajućih upravnih tijela na nacionalnoj i lokalnoj razini. Institucije vlasti na svim razinama mogu, i često to i čine, da u nekim elementima realizacije politike prema mladima uspostave partnerske i/ili suradnički odnos s nevladinim udrugama, osobito onima čije je djelovanje usmjereno na mlade, a koje ih, u pravilu, ponajviše i okupljaju.

Hrvatska pripada krugu zemalja u kojima je politika prema mladima definirana na nacionalnoj razini, a njezinu realizaciju od početka 2004. godine inicira i prati specijalizirana služba pri Upravi za obitelj Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Znakovito je da je Nacionalni program djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj, nakon gotovo dvogodišnjeg rada na njegovoj izradi, usvojen tek početkom 2003. godine, iako su se u Hrvatskoj istraživanja mladih – koja su svjedočila o njihovim specifičnim problemima i interesima – trajno provodila još od šezdesetih godina 20. stoljeća, i premda je u socijalističkom razdoblju postojala omladinska organizacija zadužena za zastupanje interesa mladih. Upravo je postojanje i djelovanje takve organizacije, koja je funkcionirala kao transmisija vladajućeg Saveza komunista, amortizirala njihove posebne zahtjeve. Politika prema mladima kreirala se na marginama ključnih političkih odluka i zbivanja, a glavne političke smjernice davale su se posredstvom povremenih rezolucija i konferencija posvećenih mladima.

Nakon 1990. godine došlo je do potpunog kolapsa političkog djelovanja mladih. Iako je pluralistička stranačka scena načelno otvorila prostor za samostalne političke stranke mladih, dio njih koji se htio politički angažirati opredijelio se za neku od postojećih političkih stranaka i većinom se organizirali u stranačke podmlatke. Fragmentirana stranačka scena svakako nije pogodovala

generacijskom povezivanju mladih, a stranka koja je prvo desetljeće tranzicije vladala Hrvatskom (HDZ) nije pokazivala primjeren senzibilitet spram mladih i njihovih problema. Ipak, još je važnije bilo to što se Hrvatska odmah po osamostaljenju našla u ratu koji je trajao pet godina, a gotovo je još toliko trajao proces teritorijalne reintegracije i uspostave državne vlasti na cjelokupnom teritoriju zemlje. Takve turbulentne povijesne i političke okolnosti potiskivale su u drugi plan interese većine društvenih skupina, uključujući i mlade, pa se tek po ispunjenju glavnih državnih ciljeva otvorio prostor za promociju zanemarenih problema i skupina.

Godine 2001., na inicijativu središnje državne vlasti, otpočinje rad na koncipiranju i izradi Nacionalnog programa djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj. Dodatni poticaj izradi takvog programa proizašao je iz činjenice da je unutar procesa europske integracije Hrvatske jedna od obveza i utemeljenje nacionalne politike prema mladima na načelima prihvaćenima u Vijeću Europe. Istodobno, i članak 62. Ustava Republike Hrvatske utvrđuje dužnost države da štiti djecu i mlade te stvara odgovarajuće materijalne, socijalne, odgojne i kulturalne uvjete za dostojan život građana, a osobito djece i mladih. Uvažavajući preporuke Europske unije i iskustva razvijenih zemalja, Program je izrađen kao dokument kojim se jasno definira dugoročno opredjeljenje društva i državnih organa za stvaranje adekvatnih uvjeta za promicanje dobrobiti mladih na svim područjima života, određuju osnovna načela državne politike prema mladima i donosi radni plan s popisom mjera potrebnih za realizaciju zacrtanih ciljeva Programa. Nacionalni program djelovanja za mlade (2003:47-48) navodi ukupno 26 ciljeva kojima se pokrivaju sva područja života mladih: od ljudskih prava i sloboda, razvoja vrijednosti tolerancije i nenasilja te građanske participacije mladih, preko osiguranja raznih oblika obrazovanja i načina zapošljavanja do autonomnog kulturalnog i političkog djelovanja kao i stimuliranja mobilnosti i volonterskog rada. Ti su ciljevi operacionalizirani u osam područja koja čine osnovu politike prema mladima u Hrvatskoj:

1. obrazovanje i informatizacija,
2. zapošljavanje i poduzetništvo,
3. socijalna politika prema mladima,
4. zdravstvena zaštita i reprodukcijско zdravlje,
5. aktivno sudjelovanje mladih u društvu,
6. izgradnja civilnog društva i volonterski rad,
7. kultura mladih i slobodno vrijeme,
8. mobilnost, informiranje i savjetovanje.

Radnim planom Nacionalnog programa djelovanja za mlade predviđeno je da se tijekom pet godina provede ukupno 110 mjera, za što je zadužen veći broj

tijela državne uprave. Dinamika i opseg realizacije tih mjera ovise o političkoj volji nadležnih tijela, kao i o raspoloživim financijskim sredstvima. No, odgovarajuće provođenje politike prema mladima u velikoj mjeri ovisi i o jedinicama lokalne i regionalne samouprave, jer se njihove brojne potrebe najbolje mogu zadovoljiti upravo na lokalnoj razini. Također treba naglasiti da učinkovita i svrhovita provedba politike prema mladima nužno zahtijeva suradnju državnih tijela s udrugama mladih i/ili za mlade na svim razinama. Te udruge najbolje mogu posredovati interese i potrebe mladih u političku sferu, razvijajući tako partnerske odnose s tijelima vlasti.

3. Metodologija istraživanja i struktura uzorka

U ovom je projektu *cilj istraživanja* bio da se ustanove i analiziraju osnovne značajke društvenog položaja, problema i potreba mladih Zagrebačke županije. Pri tome je posebna pozornost posvećena detektiranju njihovih problema i potreba u područjima obuhvaćenim Nacionalnim programom djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj, a koja ujedno predstavljaju i osnovni sadržaj programa djelovanja za mlade na regionalnoj i lokalnim razinama.

Navedeni opći cilj istraživanja obuhvaća ove posebne ciljeve:

1. ustanoviti, opisati i analizirati pokazatelje društvenog položaja, problema i potreba mladih Zagrebačke županije,
2. ustanoviti, opisati i analizirati utjecaj socijalnih obilježja mladih na njihov društveni položaj, probleme i potrebe,
3. ustanoviti, opisati i analizirati korištenje postojećih resursa na regionalnoj, subregionalnim i lokalnim razinama usmjerenih na zadovoljavanje različitih potreba mladih,
4. detektirati tzv. kritične točke nastale u raskoraku između problema i potreba mladih na jednoj te raspoloživih resursa na drugoj strani.

Svrha istraživanja jest dobivanje znanstvene podloge za utvrđivanje prioriternih potreba mladih te razrade Programa djelovanja za mlade u Zagrebačkoj županiji i izrade akcijskog plana za provedbu tog programa. Dobiveni bi rezultati trebali omogućiti regionalnim i lokalnim tijelima vlasti izradu mjera i aktivnosti koje će pridonijeti poboljšanju ukupnog društvenog položaja mladih u Zagrebačkoj županiji, smanjenju njihovih društveno uvjetovanih problema te što uspješnijem zadovoljavanju postojećih i budućih potreba.

Instrument za prikupljanje podataka konstruiran je kao strukturirani upitnik s pitanjima zatvorenog tipa u obliku nominalnih i intervalnih ljestvica. Upitnik je

obuhvatio veliki broj pokazatelja operacionaliziranih pomoću 548 varijabli. Varijable su grupirane u setove kojima su ispitani:

- sociodemografska, sociostrukturalna i sociokulturalna obilježja ispitanika,
- kvaliteta života mladih (materijalni standard obitelji, stambena situacija, obiteljske prilike, infrastrukturna opremljenost naselja itd.),
- postignuto obrazovanje i aspiracije mladih,
- informatizacija i korištenje novih tehnologija,
- socijalni problemi i potrebe mladih,
- zdravstveni problemi i zaštita te reproduktivno zdravlje,
- aktivno sudjelovanje mladih (uključenost u razne organizacije, spremnost za društveni angažman, percepcija društvenih problema i statusa mladih i slično),
- slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti mladih,
- uključenost i spremnost za volonterski rad i izgradnju civilnog društva,
- mobilnost i informiranost mladih.

Pri koncipiranju upitnika u znatnoj su mjeri korišteni indikatori koji su već razvijeni i primijenjeni u dva istraživanja mladih što ih je Institut za društvena istraživanja proveo u posljednjih sedam godina. Na taj je način osigurana jedna od nužnih metodoloških pretpostavki za valjanu usporedbu rezultata dobivenih ispitivanjem mladih u Zagrebačkoj županiji s rezultatima istraživanja mladih u cijeloj Hrvatskoj. Primjena upitnika bila je individualna i odvijala se u domu ispitanika. Svaki je ispitanik odgovarao samostalno nakon anketarovih uputa. Ispunjavanje upitnika je u prosjeku trajalo nešto manje od sat vremena. Terensko prikupljanje podataka obavljeno je tijekom siječnja i veljače 2006. godine.

Uzorak je činilo 1500 mladih u dobi od 15 do 29 godina koji stalno borave na području Zagrebačke županije. Uzorak je konstruiran kao reprezentativan i stratificiran je s obzirom na tip i veličinu naselja, što obuhvaća četiri etape. U prvom koraku izabrano je 236 naselja (lokacija anketiranja) u osam subregija Zagrebačke županije. Lokacije anketiranja stratificirane su po tipu naselja: grad, seosko naselje-sjedište općine i selo. Na taj je način odabrano svih osam gradova Županije (Dugo Selo, Ivanić Grad, Jastrebarsko, Samobor, Sveti Ivan Zelina, Velika Gorica, Vrbovec i Zaprešić), 22 naselja – sjedišta općina te 206 sela. U drugom koraku određen je broj ispitanika na svakoj lokaciji anketiranja sukladno broju stanovnika u izabranom naselju i subregiji. Time je postignut maksimalno disperzirani prostorni obuhvat mladih i adekvatan odnos urbanog i ruralnog stanovništva. U trećem koraku izabrana su domaćinstva u kojima će se obaviti anketiranje. Izbor je izvršen s liste telefonskih pretplatnika bez povrata. Anketari su dobili precizne upute za izbor zamjenskih domaćinstava u slučaju da u

domaćinstvu s popisa nema mladih osoba ili one ne pristanu na anketiranje. U četvrtoj je etapi u zadanom domaćinstvu birana mlada osoba metodom posljednjeg rođendana (ako u domaćinstvu živi više osoba koje odgovaraju zadanim dobnim parametrima). Na taj je način postignuto zadovoljavajuće balansiranje po dobi i spolu ispitanika.

Obrada podataka obavljena je za 1500 ispitanika. Nakon što su varijable priređene za statističku obradu izvršeni su sljedeći postupci i analize:

1. univarijatna analiza
 - određivanje frekvencija i postotka odgovora,
2. bivarijatne analize
 - izračunavanje značajnosti razlika upotrebom χ^2 testa,
 - izračunavanje značajnosti razlika primjenom analize varijance,
3. multivarijatna analiza
 - hijerarhijska faktorska analiza pod komponentnim modelom, do broja utvrđenog Kaiser-Guttmanovim kriterijem, varimax rotacija.

U bivarijatnoj analizi se, kao tzv. nezavisne varijable, koriste subregija, spol, dob, tip mjesta stanovanja, socioprofesionalni status, stupanj obrazovanja ispitanika i stupanj obrazovanja njegova oca. U nekim se dionicama koriste i neke druge nezavisne varijable, ovisno o užem predmetu istraživanja. Tumače se samo one razlike koje su značajne na razini .0001 i manje.

Za komparativnu analizu, odnosno usporedbu mladih u Zagrebačkoj županiji s mladima iz cijele Hrvatske, koriste se rezultati istraživanja *Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj* iz 1999. godine (1700 ispitanika) i *Mladi i europski integracijski procesi* iz 2004. godine (2000 ispitanika). Iako je riječ o različitim veličinama uzorka mladih i različitim razdobljima u kojima su prikupljeni empirijski podaci, istovjetno konstruirani uzorak mlade populacije (u dobi od 15 do 29 godina) i identičnost primijenjenog instrumenta omogućuje usporedbe u ilustrativne svrhe, a kako bi se naznačile eventualne posebnosti mladih u Zagrebačkoj županiji.

Struktura uzorka

Za početak treba upozoriti da je Zagrebačka županija specifična po tome što joj je županijsko središte locirano izvan njezina teritorija i to u gradu Zagrebu, koji, kao glavni i najveći grad države, nije samo administrativno, već i obrazovno, kulturno i trgovačko središte kojemu gravitira znatan broj stanovnika Županije. To svakako utječe na ritam svakodnevnoga života mladih, a osobito na njihove životne i profesionalne planove.

Prije prikaza i analize dobivenih rezultata prezentirat ćemo strukturu uzorka anketirane mladeži u Zagrebačkoj županiji. Pri tome navodimo već spomenutih sedam obilježja koja se u svim dionicama koriste kao tzv. nezavisne varijable te religijsku samoidentifikaciju koja dopunjava uvid u socijalni profil ispitanika. Neke su varijable prikazane u sažetom obliku priređenom za korištenje u daljnjim statističkim obradama (tablica 1).

Treba naglasiti da ostvareni uzorak vrlo dobro pokriva teritorij Županije, jer je disperziran na vrlo velik broj naselja (lokacija anketiranja). Takva rasprišenost uzorka omogućila je obuhvat mladih iz većeg broja razmjerno malih naselja, što jamči bolji uvid u eventualne specifične probleme i potrebe mladih iz različitih sredina.

Iz prikazane strukture uzorka mladih vidljivo je kako je najviše ispitanika, sukladno broju stanovnika, iz velikogoričke subregije, a potom samoborske i zaprešićke. Spolna i dobna struktura u osnovi odgovaraju demografskoj slici mlade populacije, što znači da nema odstupanja koja mogu bitno utjecati na ukupne rezultate istraživanja. Distribucija ispitanika po tipu mjesta stanovanja (odnosno rezidencijalnom statusu, domicilu ili stalnom mjestu boravka), kao i u slučaju subregija, odražava broj stanovnika u urbanim i ruralnim naseljima. Dvotrećinska dominacija ruralnog stanovništva još je jedna specifičnost Zagrebačke županije. Valja očekivati da će to utjecati na ukupne rezultate u mjeri u kojoj se urbana i ruralna populacija međusobno razlikuju u prihvaćanju određenih stavova i oblika ponašanja.

Socioprofesionalni status ispitanika zanimljiv je zbog činjenice da četvrtinu čine studenti, kao i da je tek manje od dvije petine mladih zaposleno, dok su učenici mahom srednjoškolci. No najzanimljivije je to što je među mladima samo 0,1% poljoprivrednika (koji su pribrojeni zaposlenoj mladeži), iako je riječ o dominantno ruralnoj županiji. Također se pokazalo da među mladima ima samo 0,7% kućanica (koje su priključene nezaposlenoj mladeži), što svjedoči o značajnom potiskivanju patrijarhalnih obrazaca u preuzimanju obiteljskih uloga.

Gotovo polovica ispitanika ima završenu srednju školu (u trajanju od četiri godine), petina osnovnu školu (od kojih su većina polaznici trogodišnjih ili četverogodišnjih srednjih škola), a isto toliko neku industrijsku ili zanatsku školu (odnosno trogodišnju stručnu/strukovnu školu). Tek desetina ima neko akademsko obrazovanje, no može se očekivati da će u promatranoj generaciji mladih u Zagrebačkoj županiji na kraju biti oko četvrtine visokoobrazovanih. Ta se kalkulacija zasniva na saznanju da većina studenata u Hrvatskoj studira nekoliko godina dulje od nominalnog trajanja studija (što u prosjeku doseže između 7 i 8 godina) te da oko polovice upisanih studenata na koncu stekne diplomu.

Tablica 1: Struktura uzorka mladih Zagrebačke županije

Obilježja mladih	%
<i>Subregionalna pripadnost</i>	
Dugo Selo	9,4
Ivanić Grad	9,2
Jastrebarsko	9,7
Samobor	16,6
Sveti Ivan Zelina	5,7
Velika Gorica	22,9
Vrbovec	9,7
Zaprešić	16,8
<i>Spol</i>	
Ženski	50,8
Muški	49,2
<i>Dob</i>	
15-19 godina	32,3
20-24 godine	36,2
25-29 godina	31,5
<i>Tip mjesta stanovanja</i>	
Grad	33,1
Sjedište općine	8,7
Selo	58,2
<i>Socioprofesionalni status</i>	
Zaposleni	38,8
Nezaposleni	14,4
Učenici	22,3
Studenti	24,5
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	
(Ne)završena osnovna škola	21,6
Industrijska/zanatska škola	19,5
Srednja škola	48,9
Viša škola, fakultet i više	9,9
<i>Obrazovanje oca ispitanika</i>	
(Ne)završena osnovna škola	13,0
Industrijska/zanatska škola	34,6
Srednja škola	34,4
Viša škola, fakultet i više	18,0
<i>Religijska samoidentifikacija</i>	
Religiozni	74,6
Neodlučni	14,7
Nereligiozni	10,6

Obrazovna struktura očeva naših ispitanika² u nekim je elementima očekivano povoljnija od obrazovne strukture mladih iz jednostavnog razloga što se gotovo polovica mladih još nalazi u procesu obrazovanja, a tek po njegovu okončanju mogla bi se ustanoviti stvarna relacija spram obrazovnih postignuća roditelja, odnosno oca. U svakom slučaju, među očevima naših ispitanika gotovo je dvostruko više i visokoobrazovanih i onih s kvalifikacijama za neko radničko/ obrtničko zanimanje. Trećina očeva ima srednju stručnu spremu, a preko desetine ih je bez ikakvih kvalifikacija, što je gotovo upola manje od onoga na što upućuju statistički podaci o obrazovanju hrvatskog stanovništva početkom 21. stoljeća (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003:62). Pri usporedbi obrazovanja mladih i njihovih očeva osobito treba naglasiti da su mladi znatno manje zainteresirani za stjecanje radničkih kvalifikacija, a to je trend koji traje već više desetljeća.

Što se religioznosti, odnosno religijske samoidentifikacije tiče, mladi u Zagrebačkoj županiji se opredjeljuju identično mladima u cijeloj Hrvatskoj (Ilišin, 2005:25). Tročetvrtinska prisutnost vjernika među mladima konstantna je veličina od početka tranzicije, a ovdje je zanimljivo tek to da unatoč dominaciji ruralne mladeži – koja se, inače, češće deklarira kao religiozna – nema odstupanja od rezultata na nacionalnoj razini.

Opisana struktura uzorka mladih Zagrebačke županije daje osnovni uvid u neke značajke mlade populacije u toj regiji. Taj je uvid moguće proširiti i produbiti međusobnom usporedbom promatranih obilježja. Osim toga, važno je znati postoji li povezanost nekih obilježja, jer to može znatno utjecati na ispitivane stavove i oblike ponašanja mladih, a time i na tumačenje dobivenih rezultata.

Iako će obrazovna i socioprofesionalna struktura uzorka mladih biti analizirana u poglavlju o obrazovanju i zapošljivosti mladih, na ovom je mjestu nužno ukazati na posebno indikativne trendove. Prije svega, ustanovljeno je da postoji snažna povezanost socioprofesionalnog statusa, obrazovanja i dobi ispitanika. Tako se pokazuje da su gotovo svi učenici (97,9%) mlađi od 20 godina, većina studenata (66,1%) je u skupini onih koji imaju između 20 i 24 godine, većina zaposlenih je starija od 25 godina (71,6%), dok je 76% nezaposlenih starije od 20 godina. Isto tako, značajan je podatak da je cca 15% studenata starije od 25 godina, što indicira dugo zadržavanje mladih u studentskom statusu. Kada je riječ o povezanosti socioprofesionalnog statusa i obrazovanja ispitanika, tendencije su također očekivane i vrlo izražene. To znači da su učenici ti koji mahom imaju završeno tek osnovno obrazovanje, a studenti četverogodišnje srednje obrazovanje. Potrebno je istaći i to da obrazovanje oca znatno utječe ($\chi^2 = 103,40$) na to

² Stupanj obrazovanja majke nije korišten kao nezavisna varijabla radi uštede na prostoru. Naime, postoji velika povezanost između stupnja obrazovanja oca i majke ($\chi^2 = 1156,82$), a ranija su istraživanja već pokazala da identična obrazovanost oca i majke istovjetno utječe (po smjeru i značajnosti) i na stavove i oblike ponašanja mladih.

hoće li mladi studirati, pa tako čak 31,7% studenata potječe iz obitelji u kojoj je otac akademski obrazovan. Također je zanimljiv podatak da među studentima s 58,3% prevladavaju djevojke ($\chi^2 = 19,66$) te da natprosječan broj studenata (42%) živi u urbanim sredinama ($\chi^2 = 25,43$). Istodobno, u podskupini nezaposlene mladeži djevojke su nešto brojnije (53,4%) od mladih muškaraca.

Obrazovanje ispitanika je, osim već komentirane izrazite povezanosti sa socioprofesionalnim statusom, snažno povezano i s dobi ($\chi^2 = 703,86$). Tako je potpuno razumljivo da gotovo tri petine mladih u dobi do 20 godina ima završenu tek osnovnu školu, kao i da dvije trećine onih u dobi od 20 do 24 godine ima završenu srednju školu u trajanju od četiri godine a četvrtina stručnu školu u trajanju od tri godine. Pritom je zanimljivo da je 76,4% visoko-obrazovanih ispitanika starije od 25 godina, a to je još jedan pokazatelj kasnijeg stjecanja fakultetskih diploma. No obrazovanje mladih povezano je i s tipom mjesta stanovanja ($\chi^2 = 51,05$) i sa stupnjem obrazovanja oca ($\chi^2 = 162,86$). Naime, što je mjesto stanovanja urbaniziranije, a stručna sprema oca viša, više je i obrazovanje mladih. Konkretno rečeno, cca 80% ispitanika koji su završili industrijsku ili zanatsku školu potječe iz obitelji gdje je otac identičnog obrazovanja ili bez kvalifikacija, dok 28,2% mladih s akademskim obrazovanjem ima očeve s istim stupnjem obrazovanja, a što govori da je proces socijalne reprodukcije vrlo djelatan. Visokoobrazovana mladež pokazuje i tendenciju koncentriranja u urbanim sredinama: naime, njih 49% živi u gradovima za razliku od samo 20,8% mladih s najnižim kvalifikacijama. Rodne razlike ($\chi^2 = 42,30$) također su najizraženije kada se usporede mladi s najnižim i najvišim kvalifikacijama. Tako među akademski obrazovanim ispitanicima dominiraju žene (64,4%), a među mladima sa završenom trogodišnjom strukovnom školom muškarci (64,7%). Diskrepancija u stečenom obrazovanju djevojaka i mladića zamjetna je, a kako i među studentima dominiraju žene, očito je da će se ustanovljene rodne razlike produbljivati. Postojeće razlike zapravo upućuju na to da društveni status i materijalno vrednovanje rada stručnjaka nisu na razini koja bi bila podjednako prihvatljiva mladima oba spola. No, osim problema nedostatne motiviranosti mladih muškaraca za stjecanjem što viših formalnih kvalifikacija, prezentirani nalazi ukazuju i na potrebu društvene intervencije usmjerene na mlade porijeklom iz obitelji nižeg društvenog statusa i ruralnih sredina. Sužene kanale socijalne promocije (za koju bi odskočna daska trebalo biti upravo obrazovanje) moguće je bar djelomice proširiti sustavnom financijskom pomoći (stipendije, zaklade i slično) onim mladima iz relativno depriviranih društvenih slojeva koji su tijekom svoga osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja iskazali zadovoljavajuće sposobnosti i postignuća. Dakako, to su problemi koji su jednako aktualni i na regionalnoj i na državnoj razini pa njihovo rješenje zahtijeva adekvatne mjere i središnjih i lokalnih nositelja vlasti.

Na osnovi ovih početnih uvida može se s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da su tendencije među mladima Zagrebačke županije istovjetne onima koje su prisutne i među mladima u cijeloj Hrvatskoj. Najveća specifičnost mladih u Županiji jest dominantno ruralna provenijencija, odnosno domicil, no može se očekivati da neposredna blizina najvećeg urbanog središta u zemlji utječe na formiranje stavova i obrazaca ponašanja s nizom urbanih elemenata. Takva pretpostavka sugerira da u Zagrebačkoj županiji tradicionalne razlike između ruralnih i urbanih sredina postupno slabe što utječe i na promjene u obrascima socijalizacije mlade generacije.

Literatura

- Beck, U. (1992): *Risk Society. Towards the New Modernity*. London: Sage.
- Cote, J. E. (2002): The role of identity capital in the transition to adulthood: the individualization thesis examined. *Journal of Youth Studies* 5(2): 117-134.
- Furlong, A.; Cartmel, F. (1997): *Young People and Social Change*. Buckingham: Open University Press.
- Furlong, A.; Guidikova, I. – ur. (2001): *Transitions of Youth Citizenship in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Helve, H. (1997): Perspectives on social exclusion, citizenship and youth, u: Bynner, J.; Chisholm, L.; Furlong, A. (ur.): *Youth, citizenship and social change in a European context*. Aldershot: Ashgate, 228-233.
- Ilišin, V. – ur. (2005): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Ilišin, V.; Mendeš, I.; Potočnik, D. (2003): Politike prema mladima u obrazovanju i zapošljavanju. *Politička misao* 40(3): 58-89.
- Ilišin, V., Radin, F. – ur. (2002): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Kipke, M. – ur. (1999): *Risks and opportunities: Synthesis of studies on adolescence*. Washington DC: National Academy Press.
- Kovatcheva, S. (2001): Flexibilisation of youth transition in Central and Eastern Europe. *Young* 9(1): 41-60.
- Larson, R. W. (2002): Globalization, societal change, and new technologies: What they mean for the future of adolescence. *Journal of Research on Adolescence* 12(1): 1-30.
- Miles, S. (2000): *Youth Lifestyles in a Changing World*. Buckingham: Open University Press.

- Mortimer, R.; Larson, R. – ur. (2002): *The changing adolescent experience: societal trends and the transition to adulthood*. New York: Cambridge University Press.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Novi poticaji za europsku mladež. Bijela knjiga Europske komisije*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Oliveira-Roca, M. (1993): Hrvatska mladež u europskom kontekstu. *Sociologija sela* 31(1-2): 65-74.
- Politika i strukture za mlade u Vijeću Europe* (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Roberts, K. (2003): Change and continuity in youth transitions in Eastern Europe: Lessons for Western sociology. *The Sociological Review* 51(4): 484-499.
- Roche, J.; Tucker, S. – ur. (1997): *Youth in Society: Contemporary Theory, Policy and Practice*. London: Sage Publications.
- Ruddick, S. (2003): The Politics of Aging: Globalization and Restructuring of Youth and Childhood. *Antipode* 35(2): 335-364.
- Schizzerotto, A.; Gasperoni, G. – ur. (2001): *Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe*. Milano: IARD.
- Tomusk, V. (2000): Reproduction of the “state nobility” in East Europe: past patterns and new practices. *British Journal of Sociology and Education* 21(3): 269-282.
- Ule, M.; Renner, T.; Mencin Čeplak, M.; Tivadar, B. (2000): *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino / Šentilj: Založba Aristej.
- Ustav Republike Hrvatske (2001): *Narodne novine*, br. 41.
- Wallace, C. (2002): Household strategies: their conceptual relevance and analytic scope in social research. *Sociology* 36(3): 275-292.
- Wallace, C.; Kovatcheva, S. (1998): *Youth in Society: The construction and deconstruction of youth in East and West Europe*. Chippenham: Rowe.
- Wyn, J.; Dwyer, P. (1999): New directions in research on youth in transition. *Journal of Youth Studies* 2(1): 5-21.
- Wyn, J.; White, R. (1997): *Rethinking Youth*. London: Sage.
- Young People in Changing Societies (2000): *Regional Monitoring Reports No. 7*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- Youniss, J.; Bales, S.; Christmas-Best, V.; Diversi, M.; McLaughlin, M.; Silbereisen, R. (2002): Youth Civic Engagement in the Twenty-First Century. *Journal of Research on Adolescence* 12(1): 121-148.

Dejana Bouillet

KVALITETA ŽIVOTA MLADIH: ODGOVORNOST ZAJEDNICE I/ILI OBITELJI

1. Uvod

Kvaliteta života mladih se može analizirati s različitih aspekata budući da, kompleksna kakva jest, u sebi ujedinjuje svekolike specifičnosti i odnosi se na različita područja života. Nesumnjivo je određena izvanjskim uvjetima (materijalnim, fizičkim, sigurnosnim, ekološkim), socijalnom organizacijom društva, pripadnošću pojedinoj društvenoj grupi i brojnim drugim okolnostima. Njome se bave teoretičari raznovrsnih profesionalnih orijentacija. Stručnjaci se pojmom kvaliteta života koriste u različitim značenjima, koja gotovo redovito zahvaćaju samo jedan od aspekata tog fenomena. U ekonomiji je, primjerice, ovaj pojam sinonim za životni standard, dok u medicini najčešće označava stupanj sačuvanih funkcija bolesnika (Krizmanić i Kolesarić, 1989). Sociolozi, pak, korištenjem pojma kvaliteta života nastoje naglasiti potrebu cjelovitog pristupa društvenom razvoju, socijalnu komponentu razvoja, pravednu raspodjelu materijalnih i nematerijalnih dobara svim slojevima stanovništva te poimanje čovjeka kao aktivnog subjekta vlastite sudbine (Seferagić, 1988). Pojmom se opisuje situacija, egzistencijalno stanje manje ili veće (ne)zadovoljenosti potreba pojedinaca ili različitih grupnih entiteta – slojeva, klasa, profesionalnih grupa i slično (Lay, 1991). S psihologijskog stajališta, pak, kvaliteta života je kompleksan, sintetički doživljaj zadovoljstva/nezadovoljstva životom, koji nastaje svojevrsnom permanentnom evaluacijom i reevaluacijom kvalitete življenja pojedinaca u različitim područjima, kao što su: posao, socijalna aktivnost, međuljudski odnosi, emocionalne veze. Drugačije rečeno, pojedinac procjenjuje svoju kvalitetu života na osnovi doživljaja uspješnosti različitih životnih uloga: uloge roditelja, bračnog partnera, djeteta, rođaka ili uloga vezanih za društvene aktivnosti, zanimanje, način provođenja slobodnog vremena, političko opredjeljenje i slično (Krizmanić i Kolesarić, 1989).

Prema tome, kvaliteta života obuhvaća subjektivni osjećaj zadovoljstva kojeg je moguće procijeniti na nekoj ljestvici te objektivne uvjete koji dovode do tog zadovoljstva, a koji se mogu empirijski istraživati. To su npr. materijalni aspekti, pripadnost određenoj grupi, rasi, konfesiji, sigurnost u radu i sigurnost

materijalnih primanja, socijalna sigurnost, mjesto života sa svim prednostima ili nedostacima, obrazovanost, politički odnosi u zajednici i brojni drugi (Diener, Suh, Oishi, 2000). S. Kugler (2001) je svojim istraživanjem utvrdila pet najvažnijih činitelja kvalitete života: obrazovanost u najširem smislu riječi, obiteljski aspekt, zadovoljstvo na radu, socijalni i materijalni aspekt. E. Diener i R. E. Lucas (2000) navode rezultate istraživanja koja su potvrdila da prihodi, kvaliteta ishrane, ravnopravnost, sloboda i obrazovanje objašnjavaju 77% varijance zadovoljstva pripadnika nekog društva, dok B. Bouazzaoui i E. Mullet (2002) posebnu pozornost posvećuju odnosu između zaposlenosti i obiteljskog života. Njihovo je istraživanje pokazalo da zadovoljstvu životom znatno pridonose vlastita zaposlenost, zaposlenost bračnog partnera i mogućnost udovoljavanja obiteljskim obvezama.

Ukratko, indikatorima kvalitete života najčešće se smatraju: zdravstveni status, kvaliteta prehrane, kvaliteta obrazovanja, uvjeti rada (zaposlenost), kvaliteta stanovanja, odijevanja i slobodnog vremena, te razina socijalne sigurnosti i ljudske slobode (Lay, 1991). Istraživanja kvalitete života također često obuhvaćaju opće zadovoljstvo životom, te zadovoljstvo obiteljskim odnosima, drugim socijalnim odnosima i financijskom situacijom (Rudolf, Watts, 2002). Istraživači koji se bave analizom subjektivnih indikatora kvalitete života procjenjuju da se dobrim, kvalitetnim društvom mogu smatrati one zajednice koje osiguravaju najvišu razinu zadovoljstva većinskom dijelu svoga stanovništva (Diener, Lucas, 2000).

Među autorima ne postoji slaganje u pogledu doprinosa fizičkih, psihičkih i socijalnih obilježja postizanju očekivane dobrobiti i subjektivnog zadovoljstva životom, a najviše razlika postoji između protagonista objektivnih i subjektivnih teorija. Slijedom subjektivnih teorija, kvaliteta života uvjetovana je osobnim stavovima, prioritetima i drugim psihološkim karakteristikama, dok objektivne teorije nude liste uvjeta i aktivnosti koje se ocjenjuju dobrim za osobe ili grupe osoba (Varelius, 2004). Objektivno orijentirani autori smatraju da je kvalitetan život ovisan o položaju osobe u nekom društvu, pri čemu taj položaj tijekom vremena može samo neznatno varirati, dok subjektivno orijentirani autori kvalitetu života pripisuju stabilnosti karaktera neke osobe, pri čemu pozitivni emocionalni odnos pridonosi i boljem društvenom položaju (karijeri), uspješnijim bračnim i socijalnim odnosima i drugim indikatorima kvalitete života. I objektivne i subjektivne teorije, međutim, zastupaju stajalište da se kvaliteta života pojedinih osoba i grupa osoba tijekom vremena neće bitno mijenjati, bez obzira na eventualne promjene u objektivnim uvjetima života u nekom društvu (Ehrhardt, Saris, Veenhoven, 2000). Nedvojbeno je, međutim, da je sociološke razlike u subjektivnom zadovoljstvu životom moguće objasniti raspoloživim resursima koje građanima stoje na raspolaganju u osiguravanju zadovoljenja njihovih osnovnih potreba. Slijedom navedenog, zajednice blagostanja nude veći broj resursa kojima

građani mogu zadovoljiti potrebe više razine: bolje uvjete obrazovanja, višu garanciju ljudskih i građanskih prava te široku rasprostranjenost znanstvene infrastrukture (Diner, Lucas, 2000). Pri tome u vidu treba imati relativnost objektivnih kriterija koji ovise o mogućim alternativama i o komparaciji s uvjetima u drugim sredinama, ali i aspiracijama građana, odnosno ciljevima koje tijekom života kane realizirati, a koji su u velikoj mjeri ovisni o prevladavajućoj kulturi življenja u nekoj zajednici.

Kao činitelje o kojima ovisi procjena kvalitete vlastitog života, M. Krizmanić i V. Kolesarić (1989) osobito izdvajaju civilizacijsku razinu, fizičko okruženje, socijalnu okolinu, životni standard i zdravstveni status procjenitelja. Autori naglašavaju da je kvaliteta života ponajprije psihološka kategorija koja ne proizlazi automatski iz zadovoljavanja nekih osnovnih potreba, već iz kompletne psihološke strukture pojedinaca u interakciji s fizičkom i socijalnom okolinom u kojoj živi. Samo je po sebi razumljivo da će bolji uvjeti u okolini pogodovati poboljšanju kvalitete života većine ljudi, dok će nepovoljni uvjeti, kao npr. nizak životni standard, nedostatak građanskih prava, sloboda i sigurnosti, slaba zdravstvena zaštita ili nemogućnost školovanja, kao i loši ekološki uvjeti, pogodovati sniženju kvalitete života velikog broja ljudi. Pa ipak, u najboljim, kao i u najgorim uvjetima, bit će pojedinaca koji će bez obzira na objektivne prilike ili njima usprkos, smatrati svoj život visokovrijednim ili potpuno bezvrijednim. U tom je smislu moguće susresti sretne i zadovoljne ljude skučenih životnih mogućnosti, kao i nezadovoljne bogataše i "zvijezde" kojima je cijeli život na dlanu (Kuglar, 2001).

Istraživanja potvrđuju da je većina ljudi svojim životom zadovoljna, pa je nezadovoljstvo više iznimka no pravilo (Ehrhardt, Saris, Veenhoven, 2000). Istraživanje *Mladi i europski integracijski procesi*, provedeno 2004. godine na uzorku mladih i starijih osoba u Hrvatskoj, pokazalo je, primjerice, da je potpuno zadovoljno i zadovoljno 60,8% mladih i 53,5% starijih osoba, dok je 28,1% mladih i 33,7% starijih osoba u tom smislu ravnodušno (Ilišin, 2005:351). Utvrđeno je da na zadovoljstvo utječu socioprofesionalni status i dob ispitanika, dok to nije bio slučaj s ostalim socijalnim obilježjima mladih (Bouillet, 2006). Vjeruje se da činitelji iz socijalnog okruženja nemaju znatniji utjecaj na osjećaj zadovoljstva, jer se osobe i grupe osoba na te okolnosti zadovoljavajuće adaptiraju i mire se s ograničenjima koje one nameću (Diener, Suh, Oishi, 2000). U tom smislu drži se da se kvaliteta života značajno snižava tek kada pojedinac više ne može pomoću drugih izvora zadovoljstva nadoknaditi negativne okolnosti kojima je izložen, ili kada pod pritiskom okolnosti gubi doživljaj kontrole nad vlastitim životom. U osnovi negativne procjene kvalitete života najčešće je, naime, osjećaj bespomoćnosti, izazvan realnom ili iskrivljenom percepcijom vlastite životne situacije. Dokazano je, primjerice, da su, u usporedbi s osobama koje žive u krajevima s visokom stopom nezaposlenosti,

nezadovoljnije nezaposlene osobe koje žive u krajevima s visokom stopom zaposlenosti (Diener i Lucas, 2000).

Iako je u evaluaciji kvalitete života određene društvene grupe u obzir neophodno uzeti brojne biopsihološke i sociološke okolnosti, među autorima postoji opće slaganje da svako društvo mora težiti visokoj razini dobrobiti svojih članova. Ta se dobrobit postiže posredstvom zajednica koje obuhvaćaju međudodnos prostora, socijalnih jedinica te ekonomskih i političkih činitelja, pri čemu se kao osnovni i najvažniji sastavni dio i resurs zajednice smatraju stanovnici, odnosno članovi zajednice. U tom se pogledu kao glavna obilježja neke zajednice najčešće spominju: cjelovitost koja uključuje razlike, zajedničke vrijednosti, skrb, povjerenje i timski rad, uspješna komunikacija unutar zajednice, participacija, afirmacija, veze izvan zajednice, razvoj mladih ljudi i sustav institucija za podršku zajednice (Žganec, 2003). Zbog velike uloge zajednice u životu pojedinaca i obitelji, razvijeno je nekoliko pristupa čiji je cilj organizirati zajednicu da što djelotvornije ispunjava svoje funkcije. Najčešće se spominju tri pristupa: model razvoja zajednice, model socijalnog planiranja i model socijalne akcije (Ajduković, 2003:271-272). *Model razvoja zajednice* polazi od pretpostavke da se promjena može najbolje postići sudjelovanjem svih činitelja zajednice u postavljanju ciljeva i načina njihova postizanja. Cilj je promjena stavova i ponašanja pojedinaca obrazovanjem i poštivanjem svijesti o potrebama zajednice. Temelji se na dobrom planiranju očekivanog razvoja društva i poznavanju potreba pojedinaca i grupa u zajednici. *Modelu socijalnog planiranja* je cilj unaprijediti društvene uvjete promjenom načina i djelokruga rada formalnih službi i institucija. Naglašava racionalnu i planiranu promjenu, pri čemu sudjelovanje članova zajednice nije nužno, već su eksperti ti koji vode promjenu. *Modelu socijalne akcije* je cilj potaknuti promjene u institucijama ili u praksi zajednice. Očekivani ishod je preraspodjela moći, izvora ili odlučivanja unutar zajednice, što bi trebalo dovesti do boljeg funkcioniranja zajednice kao cjeline. Započinje s grupom izraslom iz zajednice koja određuje prioritete i djelotvorne strategije djelovanja.

Ovi su modeli značajni, jer socijalni kontekst interakcija i iskustava pojedinca određuje stupanj u kojem on može razviti i realizirati svoje potencijale i u psihičkom i u fizičkom smislu, što je osobito značajno za mlade ljude. U tom smislu, spoznavanje povezanosti subjektivnog zadovoljstva životom mladih i kvalitete njihova života sa širim i užim društvenim kontekstom, pomaže pri identifikaciji činitelja osjetljivosti i socijalnih rizika kojima su izloženi, ali i identifikaciji društvenih činitelja koji podržavaju razvoj njihovih potencijala. Radi se o potencijalima društvene sredine da pridonese kvaliteti života mladih koja ne ovisi toliko o zadovoljenosti temeljnih egzistencijalnih potreba, koliko o zadovoljenosti tzv. viših socijalnih i samoostvarujućih potreba (motiva). Pri tome u vidu treba imati činjenicu da će neka društvena grupa pridonositi

kvaliteti života neke osobe razmjerno uloži koju ona ima u nečijem životu. Upravo osobe iz bliskog okruženja, u procesu razumijevanja životnih izazova i razvoja neophodnih vještina za uspješno odrastanje, značajno pridonose formiranju subjektivnog osjećaja zadovoljstva vlastitim životom determinirajući tako kvalitetu života neke osobe.

Kvaliteta života mladih je u našem istraživanju opisana varijablama koje se odnose na *strukturu i životni standard obitelji* (kvaliteta stanovanja, radni status članova obitelji, obiteljski i osobni prihodi, financijski problemi), *zadovoljstvo odnosima s osobama iz socijalnog okruženja* (prijatelji, obitelj, susjedstvo) i *rezidencijalnim statusom*, te na *dostupnost javnih usluga i službi* potpore kvaliteti života mladih. Osnova ovog pristupa nalazi se u ekološkoj sistemskoj teoriji ljudskog razvoja (Boemmel, Briscoe, 2001) koja uporišta pozitivnog razvoja prepoznaje u mikrosustavima (obitelj, škola, vršnjaci, susjedstvo), mezosustavima (odnos između više sustava: obitelj – škola; obitelj – vršnjaci), egzosustavima (organizacija slobodnog vremena, posao roditelja i sl.) i makrosustavima (šira lokalna zajednica, širi društveni uvjeti).

Analizom ovih okolnosti želimo opisati kvalitetu života mladih i utvrditi područja koja, u cilju realizacije Županijskog programa djelovanja za mlade, u najvećoj mjeri iziskuju promjene i pojačan angažman nositelja vlasti u Zagrebačkoj županiji i lokalnim zajednicama. Pri tome provjeravamo hipoteze kojima smo pretpostavili da kvaliteta života mladih u Zagrebačkoj županiji ovisi o socijalnim obilježjima mladih te da je zadovoljstvo rezidencijalnim statusom mladih značajno uvjetovano socijalnim uvjetima života.

2. Udobnost roditeljske i rizici osnivanja vlastite obitelji

2.1. Struktura obitelji

Pri definiranju obitelji i obiteljske strukture javlja se niz metodoloških i pojmovnih teškoća, jer se klasična definicija obitelji kao skupine pojedinaca povezanih brakom, krvnom vezom ili usvajanjem, sve više dovodi u pitanje. U našem posljednjem popisu stanovništva primijenjena je definicija kućanstva koja glasi: "Kućanstvom se smatra svaka obiteljska ili druga zajednica osoba koje zajedno stanuju i zajednički troše svoje prihode za podmirenje osnovnih životnih potreba (stanovanje, hrana i drugo), bez obzira na to jesu li svi članovi kućanstva prisutni u mjestu u kojem je nastanjeno kućanstvo ili neki od njih borave (privremeno) dulje ili kraće vrijeme u drugom naselju, odnosno stranoj državi, radi zaposlenja, školovanja i drugih razloga" (*Statistički ljetopis Republike Hrvatske*, 2001:74). Kućanstvom se, nadalje, smatra svaka osoba koja živi sama ili pak živi s drugim osobama, ali sama troši svoje prihode. Obitelj se definira na

sljedeći način: “Obitelj je uža obiteljska zajednica u okviru istog kućanstva, koja se sastoji od: roditelja (oba ili jednog) i njihove djece koja nisu u braku (zakonskom ili izvanbračnoj zajednici), od muža i žene bez djece ili muškarca i žene koji žive u izvanbračnoj zajednici” (*Statistički ljetopis Republike Hrvatske*, 2001:74). Slično tome, u SAD-u se, prigodom provođenja popisa stanovništva, obitelj definira kao skupina dviju ili više osoba (od kojih je jedna “glava” kućanstva) koje su povezane rođenjem, brakom ili usvajanjem i koje žive zajedno (Raboteg-Šarić, 2003:20). Autorica upozorava da se, ako se definicija obitelji ograniči na članove zajedničkog kućanstva, gube odnosi koje imaju roditelji koji nisu u istom kućanstvu, a ako se ograniči na brak, gube se informacije o drugim oblicima obitelji izvan braka.

U Hrvatskoj se zamjećuje sličan trend promjena u strukturi obitelji kao i u zapadnim zemljama, iako su one znatno manje izražene.¹ Prosječan broj članova obitelji iznosio je 1991. godine 3,2 člana, a prosječno kućanstvo imalo je 3,1 člana. J. Gelo, A. Akrap i I. Čipin (2005) su svojom analizom utvrdili da su u Hrvatskoj prirodna depopulacija, demografsko starenje i niz drugih nepovoljnih demografskih promjena u punom zamahu, te da ti činitelji djeluju u interakciji na promjene u obiteljskim strukturama. Prema popisu 2001. godine, prosječno je kućanstvo imalo 3,0 člana, a prosječna je veličina obitelji bila 3,1 član. Udio jednoroditeljskih obitelji u svim obiteljima iznosio je 1971. godine 11,5%, 1991. godine 12,4%, a 2001. godine 15,1%. U istom se razdoblju broj brakova bez djece povećao s 24,8% u 1971. na 27,0% u 2001. godini. Broj samačkih kućanstava je s 15,5% u 1971. porastao u 2001. godini na 20,8% (Puljiz, 2003; Gelo, Akrap, Čipin, 2005).

Sociolozi identificiraju četiri činitelja koji su, s obzirom na promjene u društvenom položaju žena, utjecali na strukturu obitelji: 1) opadanje važnosti konvencionalnih institucija ekonomske sigurnosti, što žene potiče na potragu za financijskom samostalnošću, 2) nove mogućnosti koje su žene učinile manje ovisnima o susjedstvu (lokalnoj zajednici) i usmjerile ih prema većoj osobnoj autonomiji i tržišnoj potrošnji; 3) sve veće ostvarivanje identiteta i postignuća žena izvan kuće u tradicionalnim područjima muške zaposlenosti te 4) obrazovanje žena i njihove aspiracije za postignućem karijere koja im omogućava mjesto na tržištu rada, posebno zbog feminizacije obrazovanja nakon osamdesetih godina (Puljiz, 2005:326). Ipak, bez obzira na sve promjene koje su se zbile u strukturi obitelji, ona je u Hrvatskoj još uvijek temeljna reproduktivna jedinica i u tom pogledu u društvu ima središnje značenje. Jer, činjenica, prema

¹ O demografskim kretanjima u zemljama zapadne Europe više je moguće saznati u članku Puljiz, V., Zrinščak, S. (2002): Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 9(2): 117-139, te u knjigama: Puljiz, V., Bouillet, D. – ur.: *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži; Puljiz, V., Bežovan, G., Šučur, Z., Zrinščak, S. (2005): *Socijalna politika*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i u drugim publikacijama.

kojoj se u braku u Hrvatskoj rađa više od 90% djece, nedvojbeno stavlja obitelj u središte sadašnjih i budućih demografskih kretanja.

Uzimajući u obzir sve činitelje koji djeluju na psihosocijalnu dobrobit roditelja i djece iz dvoroditeljskih i jednoroditeljskih obitelji, teško je dati jednoznačan odgovor na pitanje o tome kako promjene u obiteljskoj strukturi djeluju na psihosocijalni razvoj njenih maloljetnih članova. Neosporno je, međutim, da mnoga samačka kućanstva, jednoroditeljske i rekonstruirane obitelji trebaju veću i raznovrsniju potporu države, regionalne i lokalne zajednice no što je to slučaj s tradicionalnim obiteljima.

U našem je istraživanju struktura obitelji mladih opisana varijablama koje nas informiraju o bračnom statusu, broju djece, članovima i brojnosti kućanstva ispitanika te obliku zajednice u kojoj žive njihovi roditelji. Utvrđeno je da roditelji 91,8% ispitanika žive u bračnoj zajednici. U istraživanju provedenom 1999. godine u bračnoj je zajednici živjelo 88,7% roditelja mladih (Ilišin, Radin, 2002:348). Podaci o bračnom statusu i broju djece ispitanika uspoređuju se, ilustracije radi, s podacima istraživanja mladih u Hrvatskoj 2004. godine. U grafikonu 1 prikazani su prevladavajući oblici strukture obitelji mladih u oba istraživanja.

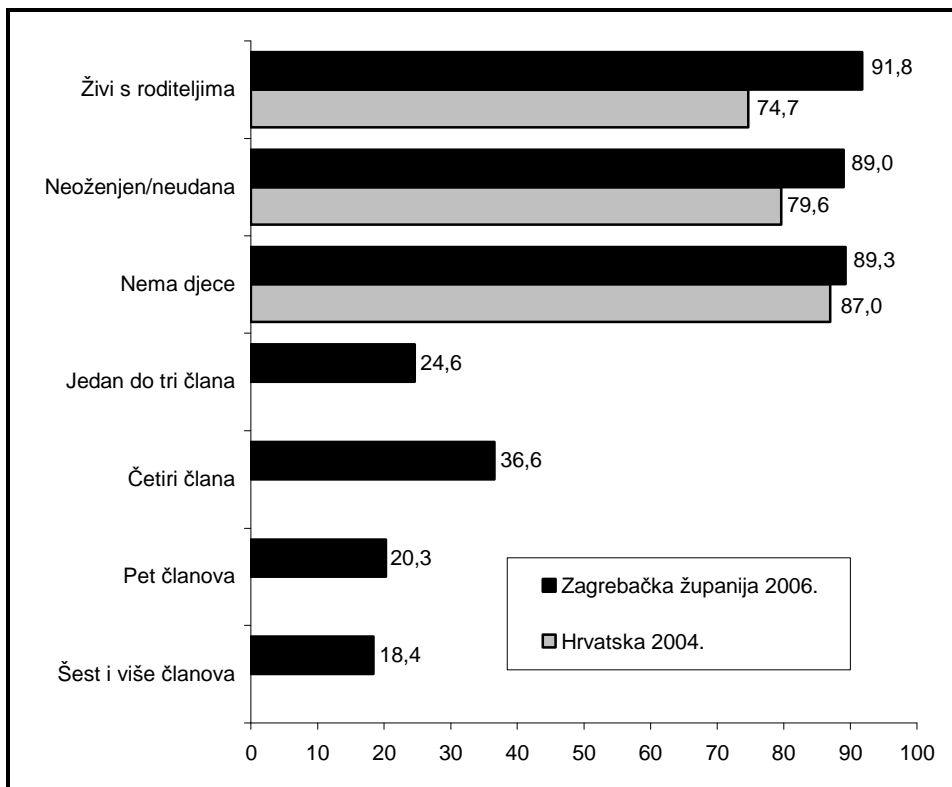
Deskriptivni podaci prikazani u grafikonu 1, pokazuju da velika većina mladih u oba analizirana razdoblja i socijalna prostora još nije osnovala bračnu zajednicu, nema vlastite djece i živi s oba roditelja. Također je uočljivo da ova obilježja strukture obitelji u većoj mjeri karakteriziraju mlade u Zagrebačkoj županiji. Podaci iz oba istraživanja sukladni su trendu već poznatom iz demografskih istraživanja a koji govori o tome da mladi teže sve kasnijem sklapanju braka i zasnivanju vlastite obitelji.

Kućanstva u Zagrebačkoj županiji pretežno broje četiri ili pet članova (njih 57%). Kategoriju kućanstva "od jednog do tri člana" pretežno čine tročlane obitelji (19,2%). Svega 15 mladih osoba (1%) živi u samačkim kućanstvima, a 66 ili 4,4% u dvočlanim kućanstvima. Ovaj podatak upućuje na zaključak da u Zagrebačkoj županiji prevladavaju kućanstva s razmjerno većim brojem članova, ali je ostalo nepoznato kakve su rodbinske veze među njima (radi li se o jednogeneracijskim, dvogeneracijskim, trogeneracijskim ili drugim oblicima obiteljske strukture). Posredno, međutim, slijedom okolnosti da s oba roditelja živi 86,3% ispitanika, te da roditelji 91,3% ispitanika žive u bračnoj zajednici, zaključujemo da se u pravilu radi o obiteljima koje čine oba roditelja te jedno ili dvoje djece, a manjim dijelom o višegeneracijskim kućanstvima koja uključuju bake, djedove i sl. Mladi koji ne žive s roditeljima (13,7%) najvećim su dijelom u braku ili izvanbračnoj zajednici.² Bjelodano je, dakle, da mladi sklapaju brak

² Vidjeti podatke o distribuciji ispitanika prema varijablama i kategorijama istraživanja u upitniku u Prilogu.

sve kasnije i odgađaju osnivanje vlastite obitelji i roditeljstvo, što su uobičajene popratne pojave fenomena nazvanog produljena mladost.

Grafikon 1: Struktura obitelji mladih (%)

Na osnovi prikazanih podataka možemo pretpostaviti da se u Zagrebačkoj županiji obiteljska struktura relativno sporo mijenja te da je uglavnom zadržala dvoroditeljski oblik. Osobito je upadljiv broj kućanstava s četiri i više članova koji je znatno veći od prosjeka za Republiku Hrvatsku³. Ove je podatke moguće tumačiti pomoću stavova brojnih autora koji održavanje bračnih zajednica i manju stopu razvoda brakova u Hrvatskoj ponajprije objašnjavaju gospodarskom i ekonomskom krizom i katkada nepremostivim egzistencijalnim problemima koji osobe zadržavaju u zajednicama premda bi ih možda radije napustile. Posljedice rastave braka nisu, naime, samo pravne prirode, nego se odražavaju i u naglom rušenju ekonomskog statusa obitelji (Korać, 2003; Puljiz, 2003 i dr.).

³ U Hrvatskoj je 2001. godine bilo 20,8% samačkih, 20,6% dvočlanih, 19,0% tročlanih, 20,6% četveročlanih, 9,2% peteročlanih i 6,8% kućanstava sa šest i više članova (*Statistički ljetopis RH*, 2005).

Samohrani roditelji u Europi, primjerice, imaju u prosjeku 23% niži životni standard u usporedbi sa svim obiteljima s djecom, odnosno 27% niži standard u odnosu prema cijeloj populaciji. Niži životni standard karakterističan je i za dvoroditeljske obitelji u kojima je samo jedan roditelj zaposlen (Raboteg-Šarić, 2003). Vjerujemo da je vrlo visok udio mladih koji ostaju živjeti u zajedničkom kućanstvu s roditeljima također uvjetovan ekonomskim činiteljima.

Neupitno je, međutim, da se struktura obitelji mladih mijenja i u Zagrebačkoj županiji, a koja ju socijalna obilježja osobito uvjetuju, saznajemo putem analize razlika u obiteljskoj strukturi (opisanoj varijablama bračni status, imanje vlastite djece, s kime mladi žive, u kakvoj zajednici žive njihovi roditelji i broj članova kućanstva) s obzirom na socijalna obilježja mladih. Cilj analize sadržan je u potrebi utvrđivanja socijalnih okolnosti koje pridonose obilježjima strukture obitelji mladih i detekciji činitelja socijalnog života koji bi mogle olakšati proces osamostaljivanja mladih. Struktura statistički značajnih razlika u pogledu strukture obitelji, a s obzirom na socijalna obilježja mladih, prikazana je u tablici 1.

U analizi su kategorije pojedinih varijabli⁴ sažete ili su u obzir uzete samo one skupine ispitanika koji su u ukupnom uzorku zastupljeni s više od 5%.⁵ Iz prikazanih podatka proizlazi da je rezidencijalni status mladih povezan s brojnošću kućanstva te da na brojnost kućanstva također utječe dob, socioprofesionalni status te stupanj obrazovanja ispitanika i njihovih očeva. Bračni status i roditeljstvo mladih ovise o spolu, dobi, socioprofesionalnom statusu i stupnju obrazovanja ispitanika i njihovih očeva, a na okolnost s kime ispitanici žive utječu spol, dob, socioprofesionalni status i stupanj obrazovanja ispitanika.

Osobe ženskog spola, u dobi od 25 do 29 godina, relativno češće žive u braku, imaju jedno ili više djece i žive sa supružnikom. Starije ispitanike (u dobi od 25 do 29 godina) istodobno relativno češće nalazimo u skupini ispitanika koji žive u malobrojnim kućanstvima. Ispitanici u dobi od 15 do 24 godine relativno češće žive s roditeljima, nemaju djece, nisu u braku i žive u četveročlanim i mnogobrojnijim kućanstvima. Mnogobrojna kućanstva u većoj mjeri karakteriziraju ispitanike sa sela i mjesta koja su sjedište općine, peteročlana kućanstva ispitanike sa sela, četveročlana kućanstva ispitanike koji žive u gradovima, a malobrojna kućanstva ispitanike iz gradova i mjesta koja su sjedišta općina.

⁴ Takav je slučaj s varijablom "Bračno stanje", pri čemu su sažete kategorije "neoženjen/neudana" i "rastavljen/a" te kategorije "oženjen/udana" i "živimo zajedno, ali nismo vjenčani" te s varijablom "U kakvoj zajednici žive Vaši roditelji?" gdje su sažete kategorije "u braku" i "u izvanbračnoj zajednici", te kategorije "razvedeni su" i "živim sa samohranim roditeljem" (ispitanici čiji roditelji žive u drugačijoj vrsti zajednice nisu uključeni u analizu - 0,8%).

⁵ Iz analize su izuzeti ispitanici koji stanuju kao podstanari (3,9%) i na neki drugi način (1,8%).

Tablica 1: Struktura obitelji s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	U braku		Vlastita djeca		Zajednički život		Brojnost kućanstva			
	Ne	Da	Nemaju	Imaju	S roditeljima	Sa supružnikom	Malo-brojna	4 člana	5 članova	Mnogobrojna
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 33,93$		$\chi^2 = 21,51$		$\chi^2 = 12,17$					
Žene	84,3	15,7	85,7	14,3	89,3	10,7				
Muškarci	93,8	6,2	93,1	6,9	94,4	5,6				
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 212,76$		$\chi^2 = 212,76$		$\chi^2 = 142,83$		$\chi^2 = 103,96$			
15 – 19 godina	98,3	1,7	97,5	2,5	98,7	1,3	13,5	37,3	27,2	22,0
20 – 24 godina	95,6	4,4	95,6	4,4	96,5	3,5	21,3	40,6	19,3	19,9
25 – 29 godina	71,4	28,6	73,3	26,7	78,6	21,4	39,9	31,3	14,5	14,3
<i>Rezidenc. status</i>							$\chi^2 = 38,025$			
Grad							28,7	41,7	15,2	14,4
Sjedište općine							32,8	32,1	15,3	19,8
Selo							20,9	34,4	24,0	20,7
<i>Socioprof. status</i>	$\chi^2 = 109,64$		$\chi^2 = 104,20$		$\chi^2 = 109,64$		$\chi^2 = 86,21$			
Zaposleni	79,8	20,2	82,6	17,4	83,2	16,8	32,0	33,9	15,9	18,3
Nezaposleni	84,4	15,6	81,5	18,5	89,8	10,2	31,0	27,1	20,7	21,2
Učenici	98,2	1,8	98,5	1,5	99,4	0,6	11,6	36,4	28,1	23,9
Studenti	99,2	0,8	98,1	1,9	99,7	0,3	21,3	46,6	19,9	12,3
<i>Obraz. ispitanika</i>	$\chi^2 = 41,73$		$\chi^2 = 24,41$		$\chi^2 = 18,18$		$\chi^2 = 71,46$			
OŠ i manje	95,7	4,3	93,2	6,8	95,8	4,2	14,8	33,6	28,1	23,5
Ind./zanatska škola	83,6	16,4	84,6	15,4	88,4	11,6	27,2	28,3	20,3	24,1
Srednja škola	90,3	9,7	91,0	9,0	92,6	7,4	24,5	41,7	18,0	15,8
VŠS, VSS i više	78,4	21,6	81,1	18,9	85,7	14,3	40,3	34,9	14,8	10,1
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2 = 19,35$		$\chi^2 = 29,90$				$\chi^2 = 31,64$			
OŠ i manje	80,8	19,2	78,8	21,2			25,4	25,9	25,9	22,8
Ind./zanatska škola	88,7	11,3	89,5	10,5			23,0	35,5	21,7	19,7
Srednja škola	89,8	10,2	90,2	9,8			26,0	37,9	16,4	19,7
VŠS, VSS i više	93,6	6,4	94,4	5,6			23,3	44,7	21,4	10,5
UKUPNO	89,0	11,0	89,3	10,7	91,8	8,2	24,6	36,6	20,3	18,4

U usporedbi s ukupnim uzorkom, u mnogobrojnim kućanstvima češće nalazimo nezaposlene osobe i učenike, u peteročlanim učenike, a u četveročlanim

kućanstvima studente. Zaposleni i nezaposleni ispitanici iznadprosječno su zastupljeni u skupini ispitanika koji žive u malobrojnim kućanstvima. Njih također znatno češće nalazimo u skupini ispitanika koji su u braku, žive sa supružnikom te imaju najmanje jedno dijete. Kao što je i logično, učenici i studenti u pravilu nisu vjenčani, nemaju vlastitu djecu i žive s roditeljima (u više od 98% slučajeva).

Ispitanici sa završenom osnovnom i srednjom školom u pravilu nisu vjenčani, nemaju djece i žive s roditeljima, dok za ispitanike sa završenom industrijskom ili zanatskom školom te višom i visokom školom vrijedi obrnuto (češće su vjenčani, imaju vlastitu djecu i žive sa supružnikom). Oni su ujedno češće zastupljeni u skupini ispitanika koji žive u malobrojnim kućanstvima, a ispitanici sa završenom industrijskom ili zanatskom školom čine najveći dio skupine ispitanika koji žive u mnogobrojnim kućanstvima. U peteročlanim kućanstvima nalazimo relativno više ispitanika sa završenom osnovnom školom, a u četveročlanima ispitanike sa završenom srednjom školom.

Viši stupanj obrazovanja oca pridonosi manjem udjelu vjenčanih ispitanika, što se odražava na njihovo roditeljstvo i brojnost kućanstva. S druge strane, češće su vjenčani ispitanici čiji su očevi završili samo osnovnu školu. Ova skupina ispitanika ujedno češće ima vlastitu djecu, te živi u malobrojnim, peteročlanim ili mnogobrojnim kućanstvima. U mnogobrojnim i malobrojnim kućanstvima češće žive i ispitanici čiji su očevi završili četverogodišnju srednju školu, dok ispitanike čiji su očevi završili zanatske i industrijske škole češće nalazimo u mnogobrojnim obiteljima. Očevi s višom ili visokom stručnom spremom češće su, u odnosu na ukupni uzorak, zastupljeni u skupini ispitanika koji žive u četveročlanim kućanstvima.

Našom su analizom potvrđeni rezultati istraživačkih projekata o mladima Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu (Ilišin, Radin, 2002) koji bjelodano upućuju na trend produljenja mladosti – sve kasnijeg osamostaljivanja, stupanja u brak i preuzimanja roditeljske uloge. U tom pogledu posebnu pozornost privlače mladi koji su završili školovanje, osnovali bračnu zajednicu, imaju djecu i nezaposleni su. U našem je uzorku od 130 mladih koji imaju djecu nezaposleno njih 38 ili 25,3%, a 59 ili 43,4% još uvijek živi u zajedničkom kućanstvu sa svojim roditeljima. Ova skupina mladih zasigurno iziskuje pojačanu potporu društva, a njihova slaba zastupljenost u ukupnoj populaciji mogla bi biti poticaj nositeljima vlasti za kreiranje i realizaciju društvenih mjera potpore usmjerenih održavanju njihova zadovoljavajućeg životnog standarda, a time i održavanju životnog standarda njihove djece.

Poticanje mladih na osnivanje vlastitih obitelji i roditeljstvo neupitno ima značajnu ulogu i u svjetlu demografskih kretanja. Rezultati naše analize pokazuju, naime, da su trendovi u brojnosti kućanstava Zagrebačke županije usuglašeni s trendovima karakterističnim za Hrvatsku, pri čemu su kućanstva s manjim brojem

članova češća za osobe višeg stupnja obrazovanja i urbanog rezidencijalnog statusa. Slični rezultati dobiveni su i u drugim istraživanjima obiteljske strukture (npr. Berc, Ljubotina, Blažeka, 2004). Dominiraju nuklearne obitelji koje čine roditelji i njihova djeca, što odgovara predodžbi suvremene strukture obitelji u kojoj mladi roditelji i njihova djeca žive odvojeno od šire obitelji. Prošireni oblici obitelji su se u nešto većem obimu zadržali u seoskim sredinama, ali i te su sredine znatno zahvaćene procesom modernizacije (Seferagić, 2002; Štambuk, 2002).

Modernizacija ruralnih sredina popraćena je i promjenama u međuljudskim odnosima u suvremenim seoskim obiteljima koje obilježava izrazita modifikacija tradicijskih obrazaca ophođenja. Znanstvena literatura (First-Dilić, 2002), međutim, sugerira da promjene, kao što su smanjenje veličine seoske obitelji, promjene u poljoprivrednoj tehnologiji, izmjena poljoprivrede kao načina života u poljoprivredu kao zanimanje, ravnopravnost muškaraca i žena, šire sudjelovanje ženskih članova i pripadnika mlađih generacija u obiteljskom odlučivanju i drugo, nisu zastupljene u istom opsegu u svim ruralnim sredinama i čini se da se patrijarhalnost u nekim seoskim sredinama i dalje uspjeva održati. Prema tome, i ruralna se okruženja međusobno značajno razlikuju s obzirom na regionalno okruženje, stupanj transformiranosti regije, blizinu grada, veličinu naselja i druga obilježja. U tom je pogledu ipak moguće uočiti da globalni procesi urbanizacije obuhvaćaju ukupno društvo, što se posredno odražava na proces osamostaljivanja mladih.

2.2. Kvaliteta stanovanja

Stanovanje, koje je tijekom povijesti prošlo svoj put od skloništa, preko potpunog života u zajednici, do reduciranja na posebnu potrebu, važan je element socijalne i ekonomske politike. Stambene potrebe imaju društveni karakter, što znači da su društveno određene i promjenjive. Stambeni prostor definiramo kao fizički okvir u kojem čovjek, tj. obitelj, zadovoljava svoje primarne potrebe za sigurnošću i reprodukcijom, te svoje razvojne potrebe za odmorom, obrazovanjem, intimnim i socijalnim kontaktima, samoodređenjem i samoaktualizacijom (Seferagić, 1988:28). Uz to, stambeni prostor ima simboličku vrijednost. S njime se osobe često identificiraju jer podrazumijeva dom u najširem smislu riječi i najugodnije mjesto boravka (Bežovan, 2004). S arhitektonskog gledišta, stanom se u užem smislu smatraju prostori namijenjeni stanovanju u okviru jedne građevne cjeline, a u širem smislu stan obuhvaća prostore i objekte izvan te cjeline, značajne za život, rad i odmor članova obitelji, odnosno stanara (Uzelac, 1980:103).

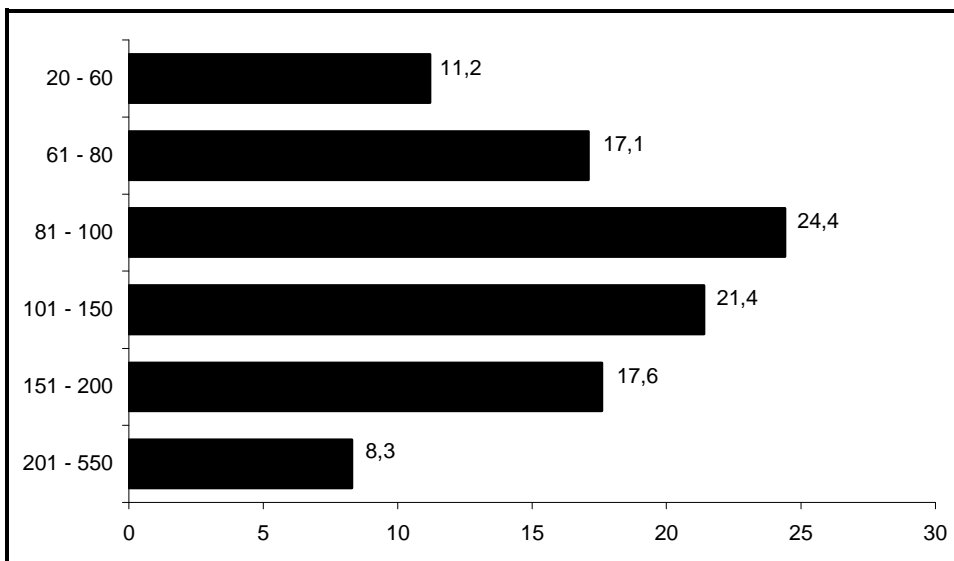
Shvaćena u širem smislu, kvaliteta stanovanja u najvećoj mjeri objašnjava elemente fizičkog okruženja mladih. Obilježja stambenih prostora mogu, naime,

poslužiti kao pouzdan indikator u procjeni mogućnosti zadovoljavanja potreba mladih za obrazovanjem, kulturom, rekreacijom i sl. Ove i slične funkcije u tijesnoj su vezi sa stanovanjem kao namjensko-funkcionalnim sustavom koji se u najvećoj mjeri realizira i manifestira u urbano prostornom kontekstu. U sociološkim se radovima nerijetko susreću mišljenja prema kojima je važnija struktura stana od njegove površine, važniji su biopsihički aspekti stanovanja nego tehničke funkcije stana i slično, a osobito se naglašavaju problemi prenapučenosti, odnosno maksimalne okupiranosti korisne površine stana, koji se dovode u vezu s poremećajima međuljudskih odnosa i znatno skućenim mogućnostima zadovoljavanja potreba djece i mladih (potrebe za obrazovanjem, odmorom, osamljivanjem i slično).

U ovoj nas analizi zanima kvaliteta stanovanja, odnosno onaj aspekt stanovanja koji se svrstava u kategoriju osobne potrošnje. U tom se kontekstu stanovanje stavlja uz bok hrani i odjeći, što znači da je u rangi potrošačke nužnosti, te da se bez pristojnog stambenog prostora život čini nemogućim. Prema tome, stan je potreban i onom dijelu stanovništva koji ga sebi samostalno iz različitih razloga nije u stanju priuštiti. U našem istraživanju kvalitetu stanovanja analiziramo pomoću podataka o veličini stambenog prostora mladih, posjedovanju vlastite sobe te o opremljenosti stambenog prostora.

U grafikonu 2 prikazani su sistematizirani podaci o veličini stambenih prostora u kojima žive ispitanici u Zagrebačkoj županiji.

Grafikon 2: Veličina stambenog prostora izražena u kvadratnim metrima (%)

Naši podaci pokazuju da većina ispitanika (62,9%) živi u stambenim prostorima veličine od 61 do 150 m², pri čemu dominira skupina mladih u stambenom prostoru veličine od 81 do 100 m². Stambeni prostor većine mladih je prosječne veličine, 11,2% živi u manjim stambenim prostorima (do 60 m²), a 25,9% u iznadprosječno prostranim stambenim prostorima (od 151 do 550 m²). Tome treba dodati podatak da vlastitu sobu ima čak 86,1% ispitanika, s jednom osobom sobu dijeli 11,5%, a s dvije ili više osoba samo 2,4% mladih.

Struktura statistički značajnih razlika u postojanju vlastite sobe i veličini stambenog prostora s obzirom na socijalna obilježja mladih (uz stalno korištenih sedam obilježja koriste se još brojnost kućanstva, bračno stanje i roditeljstvo) prikazana je u tablici 2.

Utvrđeno je da kvaliteta stanovanja ovisi o subregionalnom i rezidencijalnom statusu, da je posjedovanje vlastite sobe značajno povezano s veličinom stambenog prostora i subregionalnim statusom mladih, a veličina stambenog prostora sa subregionalnim i rezidencijalnim statusom, te brojnošću kućanstva. Analizom je također utvrđeno da veličina stambenog prostora ne ovisi o bračnom stanju i roditeljstvu mladih, što je vrlo vjerojatno posljedica okolnosti da mnogi mladi bračni parovi ostaju živjeti u zajedničkim kućanstvima s vlastitim ili supružničkim roditeljima. Povezanost posjedovanja vlastite sobe i bračnog statusa nije posebno analizirana, s obzirom na okolnost da brak podrazumijeva zajedništvo u kojem vlastita soba nema sociološki i odgojni značaj kao u slučaju nevjenčanih mladih osoba.

Pokazalo se da vlastitu sobu češće imaju mladi koji žive u stambenim prostorima veličine od 101 do 550 m², dok stambeni prostori do 100 m² češće pridonose okolnosti da mladi nemaju vlastitu sobu. Malobrojna kućanstva (do tri člana) češće žive u prostorima od 20 do 80 m², a četveročlana kućanstva u prostorima od 61 do 150 m². Peteročlana kućanstva češće nalazimo u skupini ispitanika koji žive u stambenim prostorima od 81 do 100 m², te od 151 do 550 m², dok su mnogobrojna kućanstva relativno ravnomjerno zastupljena u skupinama ispitanika koji žive u stambenim prostorima od 81 do 550 m². Opisani odnosi brojnosti kućanstava i veličine stambenog prostora su očekivani i govore u prilog ocjeni da je kvaliteta stambenog prostora većine mladih primjerena. Pažnju je, međutim, potrebno obratiti na skupinu mladih čija veličina stambenog prostora iznosi između 20 i 60 m², a žive u peteročlanim (8,2%) ili mnogobrojnim (2,8%) kućanstvima, te na skupinu mladih koji žive u mnogobrojnim kućanstvima, a veličina njihova stambenog prostora je između 62 i 80 m² (11,6%). Ove skupine mladih u stambenom prostoru teško mogu zadovoljiti sve razvojne potrebe nužne za njihov optimalan rast i razvoj.⁶

⁶ U *Studiji o ekonomskoj ranjivosti i socijalnom blagostanju* koju su 1998. godine napisali eksperti Svjetske banke, utvrđeno je da broj siromašnih u Hrvatskoj iznosi 8,4%. Ako se uzme u obzir standardna greška od

Tablica 2: Primjerenost stambenog prostora s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Vlastita soba		Veličina stambenog prostora (m ²)					
	Ima	Nema	20-60	61-80	81-100	101-150	151-200	201-550
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 61,02$		$\chi^2 = 86,49$					
Dugo Selo	76,6	23,4	12,2	22,8	26,0	24,4	8,9	5,7
Ivanić Grad	92,0	8,0	9,2	13,1	37,7	16,2	17,7	6,2
Jastrebarsko	95,8	4,2	4,3	9,4	28,3	18,8	25,4	13,8
Samobor	92,7	7,3	9,2	11,8	20,5	29,7	18,8	10,0
Sveti Ivan Zelina	94,1	5,9	14,1	15,5	26,8	19,7	15,5	8,5
Velika Gorica	77,6	22,4	15,5	21,3	22,8	15,5	10,5	6,4
Vrbovec	86,2	13,8	10,7	14,3	20,7	24,3	21,4	2,6
Zaprešić	84,8	15,2	11,4	22,4	21,5	23,2	13,2	8,3
<i>Rezidenc. status</i>			$\chi^2 = 71,75$					
Grad			19,8	21,1	20,0	16,6	14,9	7,5
Sjedište općine			6,7	15,1	29,4	25,2	17,6	5,9
Selo			6,9	15,0	26,3	23,6	19,1	9,1
<i>Brojnost kućanstva</i>			$\chi^2 = 126,84$					
Malobrojna			24,3	22,8	20,8	16,0	11,3	4,7
Četveročlana			8,5	19,0	25,0	22,6	17,4	7,5
Peteročlana			8,2	11,7	27,3	20,2	22,3	10,3
Mnogobrojna			2,8	11,6	25,1	27,5	20,7	12,4
<i>Veličina stana (m²)</i>			$\chi^2 = 57,58$					
20 – 60	73,5	26,5						
61 – 80	78,0	22,0						
81 – 100	86,1	13,9						
101 – 150	93,2	6,8						
151 – 200	91,0	9,0						
201 – 550	93,9	6,1						
UKUPNO	86,1	13,9	11,2	17,1	24,4	21,4	17,6	8,3

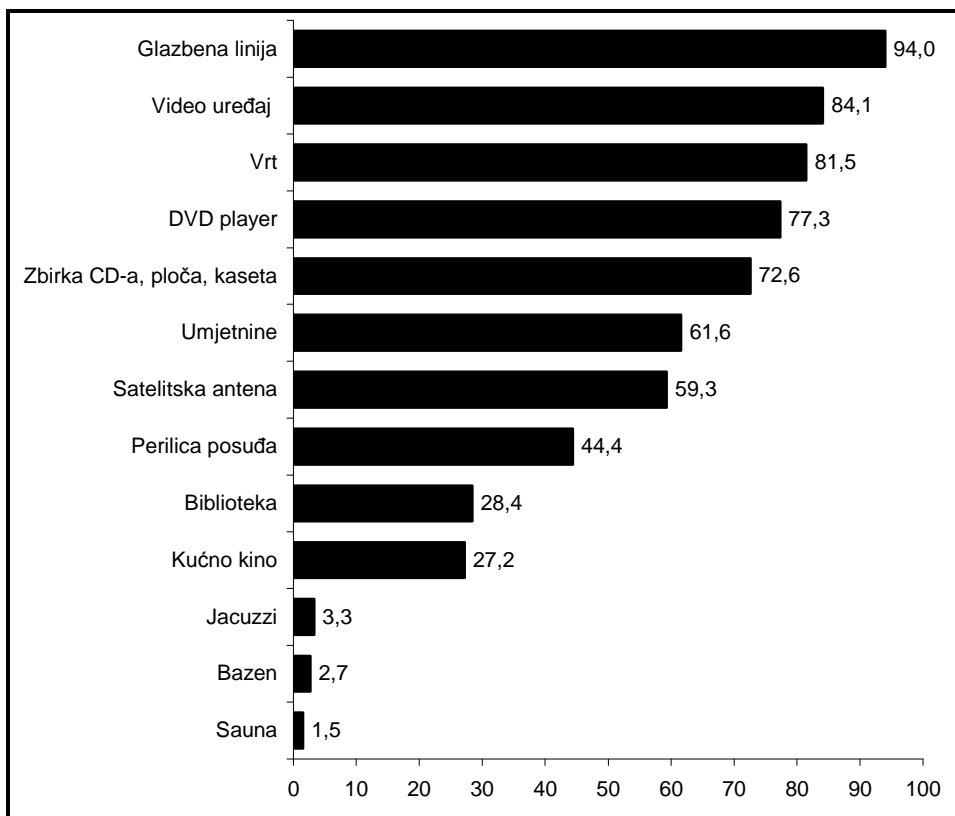
U subregiji Dugog Sela iznadprosječan broj mladih nema vlastitu sobu. Slična je situacija i sa subregijom Velike Gorice, gdje također iznadprosječan broj mladih koji nema svoju sobu, a žive u stambenim prostorima različitih veličina, te sa subregijom Zaprešića, gdje mladi relativno rjeđe imaju svoju

0,6%, moguće je s 95-postotnom sigurnošću zaključiti da se stvarna stopa siromaštva nalazi između 7,2 i 9,6% (Malenica, 2001:231). Udio mladih s nepovoljnom kvalitetom stanovanja podudaran je, dakle, broju siromašnih osoba u Hrvatskoj.

sobu, a češće žive u stambenom prostoru veličine od 61 do 80 m² ili od 101 do 150 m². U subregiji Vrbovca prevladavaju stambeni prostori od 101 do 200 m², a mladi u neznatno većem omjeru imaju vlastitu sobu. Subregije Ivanić Grada, Jastrebarskog, Samobora i Sv. Ivana Zeline ističu se po iznadprosječnom udjelu mladih koji imaju vlastitu sobu, a žive u stambenim prostorima većim od 81 m². U subregiji Sv. Ivana Zeline istodobno nalazimo i iznadprosječan udio mladih koji žive u stambenim prostorima do 60 m². Najveće nejednakosti mladih prema indikatorima kvalitete stanovanja prisutne su, dakle, u subregijama Dugog Sela i Sv. Ivana Zeline.

U grafikonu 3 prikazana je opremljenost stambenog prostora mladih, a podaci nam kazuju da su ti stambeni prostori prosječno opremljeni.

Grafikon 3: Opremljenost stambenog prostora (%)

Dok glazbenu liniju, video uređaj, vrt, DVD player te zbirku CD-a i ploča posjeduje više od 70% mladih, uređaje koji impliciraju viši materijalni status obitelji posjeduje zanemariv broj kućanstava (jacuzzi, bazen, sauna). Zanimljiv je

razmjerno visok udio mladih čije obitelji posjeduju umjetnine, koji je nešto viši od udjela onih koji posjeduju satelitsku antenu, te znatno viši u odnosu na broj kućanstava koji posjeduju perilicu posuđa (njome je opremljeno nešto manje od polovice kućanstava). Kućno kino i biblioteku posjeduje oko 30% mladih.

Mogli bismo zaključiti da opremljenost kućanstava ukazuje na relativno zadovoljavajuću kvalitetu stanovanja većine mladih Zagrebačke županije. S time u vezi napominjemo da posjedovanje perilice posuđa, satelitske antene, DVD playera, umjetnina, kućnog kina i vrta statistički značajno češće karakterizira mlade koji žive u većim stambenim prostorima, dok je brojnost kućanstva povezana s posjedovanjem video uređaja i vrta.⁷ Pri tome vrt češće posjeduju brojnija kućanstva, a video uređaj četveročlana i mnogobrojna kućanstva. S obzirom da saunu, bazen i jacuzzi posjeduje manje od 5% ispitanika, statističke zakonitosti ne opravdavaju analizu njihova odnosa s ostalim socijalnim obilježjima mladih.

U tablici 3 je prikazana struktura statistički značajnih razlika u opremljenosti stambenog prostora s obzirom na socijalna obilježja mladih, pri čemu su u tablicu uvrštene relativne frekvencije skupina mladih čiji su stambeni prostori opremljeni odnosnim elementima, dok su frekvencije skupina mladih koji te elemente ne posjeduju, zbog ograničenosti prostora, iz tablice izuzeti.

Subregionalni status mladih povezan je s okolnošću posjeduju li mladi zbirku CD-a, ploča ili kasete i postoji li u njihovu stambenom prostoru vrt. Pri tome zbirku CD-a, ploča ili kasete relativno češće posjeduju mladi u samoborskoj, velikogoričkoj i zaprešićkoj subregiji, dok su vrtovima ispodprosječno opremljeni stambeni prostori u subregiji Dugog Sela i Velike Gorice. Razlike dobivene s obzirom na posjedovanje vrta najvjerojatnije su posljedica konstrukcije uzorka u pojedinim subregijama, a ne njihove stvarne nedostatne zastupljenosti u pojedinim područjima županije. Rezidencijalni je status, naime, povezan samo s okolnošću posjeduju li kućanstva vrt, pri čemu su oni rjeđi u gradskim, a češći u seoskim sredinama i mjestima koja su sjedišta općine. Kako je subregionalni status povezan još samo s posjedovanjem audio zbirke, ocjenjujemo da u pogledu opremljenosti stambenog prostora između teritorijalnih jedinica županije nema znatnijih razlika. Tim više, uzmemo li u obzir činjenicu da posjedovanje audio i video zbirki, umjetnina i biblioteke nedvojbeno ovisi i o interesima pojedinih ispitanika.

⁷ Struktura statistički značajnih veza nije tablično prikazana zbog opsežnosti (podaci dostupni kod autorice).

Tablica 3: Opremljenost stambenog prostora s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Perifera posuda	Glazbena linija	Zbirka CD-a, ploča ili kasete	Kućno kino	Umjetnine	Biblioteka	Vrt
<i>Subregionalna pripadnost</i>			$\chi^2=28,35$				$\chi^2=46,77$
Dugo Selo			70,2				80,9
Ivanić Grad			68,8				82,6
Jastrebarsko			69,7				89,7
Samobor			77,4				85,5
Sveti Ivan Zelina			64,0				83,7
Velika Gorica			79,4				70,1
Vrbovec			59,7				90,3
Zaprešić			74,1				82,4
<i>Spol</i>				$\chi^2=15,41$			
Ženski				22,8			
Muški				31,8			
<i>Dob</i>					$\chi^2=23,76$		$\chi^2=16,73$
15-19 godina					68,4		85,3
20-24 godine					62,8		83,1
25-29 godina					53,2		75,5
<i>Rezidencijalni status</i>							$\chi^2=161,46$
Grad							63,4
Sjedište općine							86,3
Selo							91,0
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=23,58$		$\chi^2=19,06$		$\chi^2=21,65$	$\chi^2=44,79$	
Zaposleni	42,4		66,7		55,0	23,4	
Nezaposleni	31,5		72,4		60,4	18,7	
Učenici	47,8		77,9		69,6	29,3	
Studenti	51,5		77,4		65,1	40,9	
<i>Obrazovanje ispitanika</i>						$\chi^2=229,92$	
(Ne)završena osnovna škola						29,6	
Industrijska/zanatska škola						15,9	
Srednja škola						31,0	
Viša škola, fakultet i više						36,5	
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=63,82$	$\chi^2=20,21$	$\chi^2=32,89$		$\chi^2=25,65$	$\chi^2=61,64$	
(Ne)završena osnovna škola	25,9	88,1	59,6		56,3	16,1	
Industrijska/zanatska škola	39,6	93,8	70,9		56,3	21,4	
Srednja škola	47,9	94,3	74,2		62,9	32,2	
Viša škola, fakultet i više	61,0	98,1	83,1		73,8	43,8	
UKUPNO	44,4	94,0	72,6	27,2	61,6	28,4	81,5

Spol ispitanika povezan je s opremljenošću stambenog prostora kućnim kinom, pri čemu ga češće posjeduju ispitanici muškog spola. Moguće je da je

ovakav rezultat posljedica više razine interesa osoba muškog spola za zabavu, ali i okolnosti da su osobe ženskog spola češće u braku i češće su roditelji pa odgađaju kupovinu kućnog kina. Da je opremljenost stambenog prostora povezana sa strukturom obitelji mladih, posredno potvrđuje i podatak prema kojem vrt i umjetnine relativno rjeđe posjeduju ispitanici u dobi od 25 do 29 godina, koji su ujedno češće vjenčani i češće imaju vlastitu djecu (tablica 1). Ova skupina mladih je češće zaposlena ili nezaposlena, a upravo su to kategorije ispitanika koji značajno rjeđe posjeduju perilicu posuđa, zbirke nosača zvuka, umjetnine i biblioteku. Biblioteku rjeđe posjeduju i ispitanici koji su završili industrijsku ili zanatsku školu.

Najviše razlika u opremljenosti stambenog prostora dobiveno je s obzirom na stupanj obrazovanja oca. Pri tome perilicu posuđa, glazbenu liniju, zbirku CD-a, ploča ili kazeta, umjetnine i biblioteku relativno češće posjeduju ispitanici čiji očevi imaju srednju, višu ili visoku stručnu spremu. Drugim riječima, opremljenost stambenog prostora mladih najviše ovisi o imovinskom statusu njihovih roditelja, a osamostaljivanje u vidu sklapanja bračne zajednice i roditeljstva pridonosi slabijoj opremljenosti stambenog prostora.

Općenito uzevši, kvaliteta stanovanja najvećeg dijela mladih u Zagrebačkoj županiji udovoljava standardima prosjeka, što se ogleda u mogućnostima zadovoljavanja njihove potrebe za intimnošću (posjedovanje vlastite sobe), veličini stambenog prostora koja je sukladna broju članova kućanstva i opremljenosti stambenog prostora.⁸ Veličina stambenog prostora mladih je u odnosu na prosjek Republike Hrvatske razmjerno veća, što se očituje u slaboj zastupljenosti stambenih prostora do 60 m². Bolja je i opremljenost stambenog prostora, jer prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2004. godine je, primjerice, glazbenu liniju posjedovalo 33,4%, videorekorder 43,7%, DVD player 11,5%, a perilicu posuđa 14,7% kućanstava. Nešto bolja kvaliteta stanovanja mladih Zagrebačke županije primjetna je i u usporedbi s rezultatima istraživanja provedenog na uzorku hrvatskih obitelji s osnovnoškolskom djecom, u kojem je utvrđeno da je opremljenost kućanstava iznadprosječna u 55,2% obitelji (Berc, Ljubotina, Blažeka, 2004).

I u ovom je dijelu analize utvrđeno da kvaliteta stanovanja mladih znatno opada kada se oni osamostaljuju i napuštaju roditeljski dom, što upućuje na potrebu planiranja stambene politike u lokalnim sredinama, koja će im olakšati proces osamostaljivanja. Kao indikatori iznadprosječnog životnog standarda iskristalizirali su se zbirke nosača zvuka, umjetnine i biblioteke, što u većoj mjeri nalazimo među mladima čiji su roditelji povoljnijeg imovinskog statusa.

⁸ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u Hrvatskoj je 2001. godine u ukupnoj sumi stambenih prostora bilo 14,4% jednosobnih, 33,2% dvosobnih, 26,9% trosobnih, 18,1% četverosobnih i 7,4% peterosobnih stanova (*Statistički ljetopis RH*, 2005).

2.3. Radni status i obiteljski prihodi

U svakodnevnim političkim, kao i u stručno-znanstvenim raspravama o teškom socijalnom stanju u hrvatskom društvu često se može čuti mišljenje da su srednji slojevi uništeni i da je njihov društveni ugled bitno smanjen. Stav o degradiranju srednjih slojeva odnosi se na pogoršanje općih uvjeta življenja, iskazanog u prosječnoj visini njihovih plaća i društvenog ugleda, što je osobito vidljivo ako se njihova socijalna pozicija uspoređuje s položajem radničke klase i drugih slojeva koji se nalaze pri dnu stratifikacijske ljestvice (Malenica, 2001:239). Primjerice, A. E. Clark i J. Oswald (1996) su utvrdili da visokoobrazovane osobe u usporedbi s osobama nižeg obrazovanja iskazuju nižu razinu zadovoljstva životom, što objašnjavaju osjećajem da njihov rad nije dovoljno vrednovan i da im ne donosi očekivane prihode. Društva su, naime, u svim socijalnim sustavima raslojena na one koji su imućni i sigurni, one koji su relativno nesigurni, te one koji nemaju ni imutak ni sigurnost. Ipak, znanstveno je dokazano da grupe s izrazito različitim dohocima i zanimanjima počinju doživljavati iste nesigurnosti i uznemirenosti kako poslovi, koji su nekada bili sigurni, postaju podložni promjenama u globalnoj potražnji. Na one koji su na višoj razini društvene ljestvice utječu isti uvjeti kao i na one koji su mnogo niže tako da iskustvo isključenih postaje općenitije: na djelu je proces poznat kao deburžuizacija ili reproletarizacija, što znači da se iskustva različitih slojeva ponovno počinju integrirati (Fizpatrick, 2003).

U analizi imovinskog stanja neke osobe u obzir treba uzeti relativnost materijalnog i društvenog statusa s obzirom na to da na njezinu vrijednost bitno utječe način na koji je doživljavaju konkretne osobe i društvene grupe. Ovo osobito vrijedi za mlade koji svijet odraslih u koji ulaze promatraju s vrlo visokom dozom kritičnosti, a kojima je veoma stalo do vlastite afirmacije i dokazivanja vlastite moći. U takvome kontekstu odmjeravanja statusnih pitanja i simbola moguće je da i osrednju materijalnu situaciju obitelji mlada osoba procijeni nezadovoljavajućom i da se osjeti uskraćenom za mnoga dobra koja joj nisu dostupna, a procjenjuje ih potrebnima. Ne iznenađuje stoga da se autori koji nastoje definirati pojam siromaštva susreću s mnogim problemima i nedoumicama. Jedni ga shvaćaju vrlo usko, kao ekonomsko stanje ili problem osiguranja određene razine dohotka, a drugi ga definiraju vrlo difuzno i široko, uključujući u njega psihološke faktore, kao što su beznade ili niske aspiracije, slab self-koncept i slično (Šućur, 2001). Uobičajeno je ipak da se siromašnima smatraju one osobe, obitelji i skupine osoba kojima su resursi (materijalni, kulturalni i socijalni) tako ograničeni da ih isključuju iz minimalno prihvatljivog načina života, odnosno osobe koje ne uspijevaju zadovoljiti osnovne životne potrebe.

U našem istraživanju, materijalni standard obitelji nastojimo detektirati putem analize varijabli koje nas informiraju o profesionalnom statusu mladih i

njihovih roditelja, mjesečnim primanjima mladih, mjesečnim prihodima kućanstva, posjedovanju prijevoznih sredstava (automobil, bicikl, motocikl, čamac, jahta) i financijskim problemima s kojima se suočavaju obitelji ispitanika. Ove se okolnosti razmatraju u međuovisnosti s drugim socijalnim obilježjima mladih, u cilju otkrivanja činitelja materijalne kvalitete njihova života koje iziskuju pojačanu intervenciju društvene zajednice.

Podaci o radnom statusu i zanimanju roditelja ispitanika, koji se u ilustrativne svrhe uspoređuju s podacima dobivenim u istraživanju mladih iz 1999. godine (Ilišin, Radin, 2002), prikazani su u tablici 4, a podaci o zanimanju mladih u upitniku u Prilogu. Ti nam podaci kazuju da većina zaposlenih mladih obavlja neku vrstu radničkog zanimanja, dok je njihova zastupljenost u ostalim zanimanjima znatno slabija. Zanimljivo je da je svega 4,5% mladih, unatoč okolnosti da u uzorku nalazimo 9,8% mladih koji su završili neku višu ili visoku školu, zaposleno na radnom mjestu stručnjaka s višom ili visokom školskom spremom. Bjelodan je također zanemariv udio mladih koji se bave individualnom poljoprivredom.

Tablica 4: Komparativni prikaz radnog statusa roditelja ispitanika (%)

Zanimanje	Zagrebačka županija 2006.		Hrvatska 1999.	
	Otac	Majka	Otac	Majka
Nezaposlen/a	7,3	17	4,1	23,0
Radnik/ca	41	35,1	37,6	27,8
Službenik/ca	11,3	20,2	8,9	19,6
Stručnjak s VŠS ili VSS, ali nije rukovodilac	5,3	5,7	9,7	9,6
Samostalno obavlja djelatnost	7,3	2,9	6,4	3,4
Rukovodilac odjela, pogona i slično	7,7	2,8	10,9	3,5
Vlasnik/ca ili suvlasnik radnje sa zaposlenicima	3	2,1	-	-
Poslodavac, vlasnik/ca ili suvlasnik/ca poduzeća	3,2	1,2	3,5	1,9
Direktor, pomoćnik direktora i sl.	2,2	1,3	4,9	1,0
Individualni poljoprivrednik	5,5	5,7	5,0	4,5
Ostalo	5	5,2	6,8	4,5

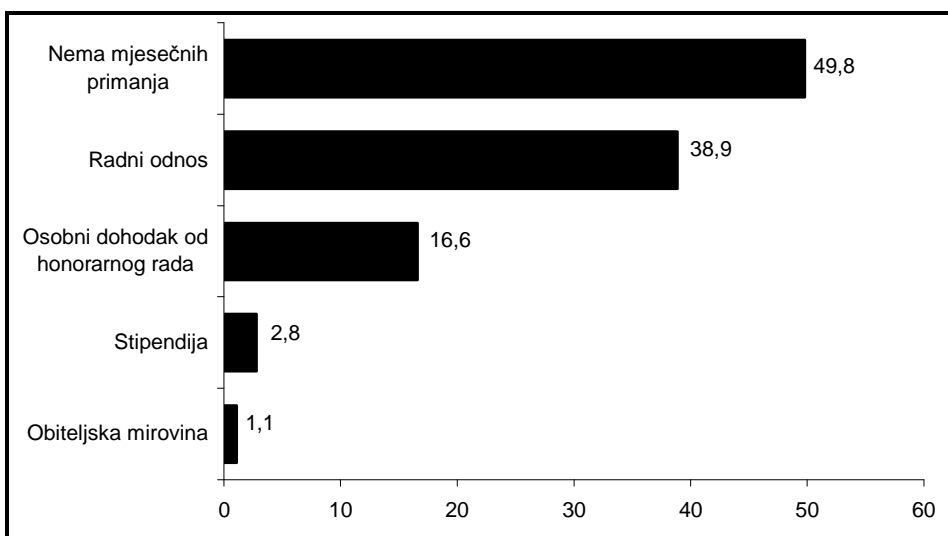
Realno je pretpostaviti da je u proteklih sedam godina na razini Hrvatske došlo do određenih promjena u strukturi zanimanja te da se slično dogodilo i u Zagrebačkoj županiji. Tako se u Zagrebačkoj županiji u pogledu zanimanja roditelja ispitanika primjećuju određeni pozitivni, ali i negativni trendovi. Uočava se, primjerice, viša razina nezaposlenosti očeva, uz istodobnu nižu razinu nezaposlenosti majki. Očevi u Zagrebačkoj županiji češće obavljaju samostalnu djelatnost, a rjeđe su rukovoditelji, poslodavci i direktori. Istodobno, majke

ispitanika u Zagrebačkoj županiji u odnosu na sedam godina ranije utvrđen prosjek Hrvatske rjeđe nalazimo među onima koje samostalno obavljaju djelatnost, među rukovoditeljicama, poslodavcima i direktoricama. Oba roditelja u Zagrebačkoj županiji u odnosu na hrvatski prosjek češće obavljaju radnička i službenička zanimanja i neznatno su češće individualni poljoprivrednici, a rjeđe ih nalazimo među stručnjacima s višom i visokom stručnom spremom. Višu zastupljenost majki nalazimo u službeničkim zanimanjima (i u Zagrebačkoj županiji i u hrvatskom prosjeku). Inače, neku vrstu rukovodećeg radnog mjesta (uključujući i obavljanje samostalne djelatnosti) u zagrebačkoj županiji obavlja 23,5% očeva i 10,3% majki.

Vidjeli smo da je u oba uzorka primjetan trend dominacije radničkih i službeničkih zanimanja te niža razina zaposlenosti majki. S obzirom na okolnost da gospodarske prilike u Hrvatskoj iziskuju model dvohraniteljskih obitelji, što znači da je za optimalno zadovoljenje životnih potreba članova obitelji potrebna zaposlenost obaju roditelja (Puljiz, 2003), niska razina uključenosti žena u tržište rada vjerojatno ima nepovoljne posljedice na obiteljski životni standard, što se neposredno odražava i na životni standard mladih.

Ovisnost mladih o prihodima roditelja potvrđuju i podaci prikazani u grafikonu 4 (pri čemu su ispitanici mogli izabrati više odgovora), iz čega proizlazi da gotovo polovica mladih uopće nema nikakvih prihoda. U tom je pogledu zabrinjavajući podatak o svega 2,8% mladih koji primaju stipendiju te razmjerno nizak udio mladih koji povremeno obavljaju honorarne poslove.

Grafikon 4: Vrsta mjesečnih primanja mladih (%)

S obzirom na nizak udio mladih koji primaju stipendiju i obiteljsku mirovinu, analiza povezanosti socijalnih obilježja mladih i vrste njihovih mjesečnih primanja uključila je razmatranje okolnosti imaju li mladi mjesečna primanja te jesu li povremeno ili stalno zaposleni. Pri tome se analizira povezanost ove okolnosti s već korištenim socijalnim obilježjima (osim socioprofesionalnog statusa zbog njegove očigledne visoke povezanosti sa stjecanjem prihoda) te zanimanjem roditelja.⁹ Analiza je pokazala da subregionalni i rezidencijalni status, kao i zanimanje očeva i majki, nisu statistički značajno povezani s vrstom mjesečnih primanja mladih.

Struktura statistički značajnih veza vrste primanja mladih i promatranih socijalnih obilježja mladih prikazana je u tablici 5.

Tablica 5: Vrsta mjesečnih primanja s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Mjesečna primanja		Povremeno zaposlen		Stalno zaposlen	
	Nema	Ima	Nije	Jest	Nije	Jest
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 14,85$				$\chi^2 = 19,34$	
Ženski	54,7	45,3			66,6	33,4
Muški	44,8	55,2			55,5	44,5
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 407,49$		$\chi^2 = 54,67$		$\chi^2 = 358,82$	
15 – 19 godina	85,1	14,9	91,1	8,9	90,3	9,7
20 – 24 godine	43,3	56,7	74,3	25,7	61,6	38,4
25 – 29 godina	20,9	79,1	85,7	14,3	30,4	69,6
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 322,20$		$\chi^2 = 61,53$		$\chi^2 = 320,09$	
OŠ i manje	87,3	12,7	93,8	6,2	91,7	8,3
Ind./zanatska škola	22,2	77,8	87,4	12,6	29,4	70,6
Srednja škola	50,1	49,9	76,0	24,0	66,4	33,6
VŠS, VSS i više	20,8	79,2	89,3	10,7	30,2	69,8
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2 = 24,52$				$\chi^2 = 33,50$	
OŠ i manje	42,0	58,0			51,3	48,7
Ind./zanatska škola	47,6	52,4			58,4	41,6
Srednja škola	48,4	51,6			59,8	40,2
VŠS, VSS i više	62,9	37,1			75,7	24,3
UKUPNO	49,8	50,2	83,4	16,6	61,1	38,9

⁹ U ovom su slučaju u obzir uzeti nezaposleni roditelji, roditelji radničkih i službeničkih zanimanja, individualni poljoprivrednici, roditelji koji obavljaju poslove stručnjaka s VŠS i VSS, a rukovođa radna mjesta sažeta su u jednu kategoriju. Ostala radna mjesta nisu uvrštena u analizu.

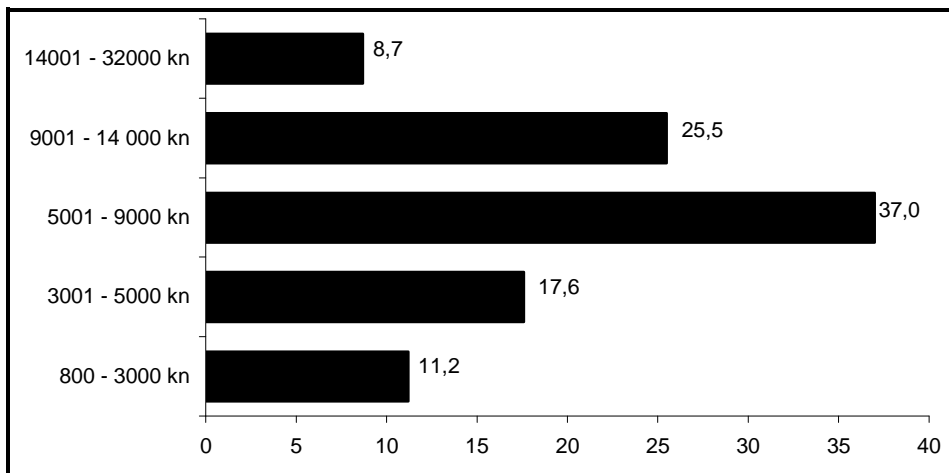
Utvrđeno je da se među stalno zaposlenima češće od ostalih kategorija ispitanika nalaze mladi muškoga spola, u dobi od 25 do 29 godina, sa završenom industrijskom ili zanatskom školom te s višom ili visokom stručnom spremom, te oni čiji su očevi osnovnoškolskog ili srednjoškolskog obrazovanja (uključujući industrijske i zanatske škole). Povremene prihode od honorarnog rada češće stječu ispitanici sa završenom srednjom školom u dobi od 20 do 24 godine. Vjerojatno se ovdje u najvećem broju slučajeva radi o studentima. Analogno tome, ispitanici čiji su očevi višeg ili visokog obrazovanja, mlađe su dobi (od 15 do 19 godina) i ženskog su spola, te uglavnom nemaju nikakvih osobnih mjesečnih primanja.

Ukratko, naši rezultati ukazuju na slabu društvenu financijsku potporu mladima iskazanu u vidu stipendiranja njihova obrazovanja, koja je ujedno popraćena razmjerno slabom aktivnošću mladih na tržištu rada (iskazanom putem stjecanja prihoda od povremenog zapošljavanja), što se ravnomjerno odnosi na sva područja Zagrebačke županije. Primjetan je trend nešto veće zaposlenosti mladih čiji su očevi slabijeg obrazovanja, što posredno potvrđuje jaču potrebu mladih za osamostaljivanjem u slučaju lošijih materijalnih prilika u roditeljskim obiteljima. Osobito se ističe slaba participacija djevojaka, koje, iako su češće roditelji i češće su osnovale vlastitu obitelj, rjeđe stječu prihode i rjeđe su stalno zaposlene. Inače se smatra da zaposlenost obaju roditelja pozitivno djeluje na oba bračna partnera i na djecu, a time i na kvalitetu obiteljskog života. Ženama zapošljavanje povećava osjećaj vrijednosti i samopoštovanje, što povoljno utječe i na njihove supružnike, pogotovo ako zaposlene žene nisu primarno usmjerene na karijeru, već i na obitelj. Zapošljavanje majki, kao što smo već spomenuli, podiže i ekonomsku moć obitelji (Čudina-Obradović, Obradović, 2000). Prema tome, svaka politika usmjerena povećanju zaposlenosti mladih žena i majki imat će višestruki pozitivan utjecaj na kvalitetu života mladih, ali i zajednice u cjelini.

S obzirom na okolnost da se radni status roditelja nije pokazao značajnim u pogledu osobnih prihoda mladih, zanimljivo je razmotriti visinu zajedničkih mjesečnih prihoda obitelji, odnosno kućanstava (grafikon 5).

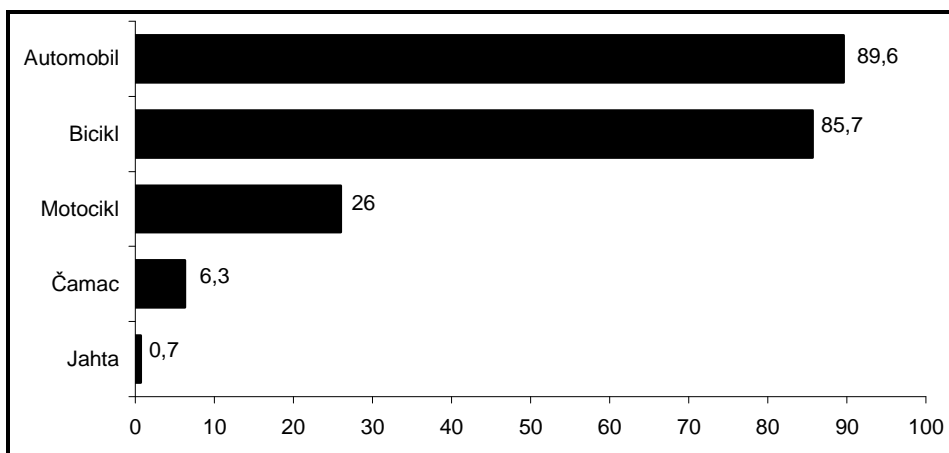
Većina ispitanika grupirana je u kategorijama mladih koji žive u kućanstvima čiji se mjesečni prihodi kreću od 5.001 do 14.000 kuna (71,2%). Ipak, gotovo 29% mladih živi u kućanstvima čiji su prihodi manji od 5.000 kuna, pri čemu se vrlo vjerojatno najčešće radi o malobrojnim kućanstvima (njihov je udio u uzorku 24,5%). Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (*Statistički ljetopis RH*, 2005) u Hrvatskoj je u siječnju 2004. godine prosječna neto plaća iznosila 4.458 kuna, što posredno daje osnovu za zaključak da većina obitelji ispitanika u Zagrebačkoj županiji ima prosječne ili neznatno iznadprosječne mjesečne prihode.

Grafikon 5: Mjesečni prihodi kućanstva (%)

Prosječan i blago iznadprosječan imovinski status obitelji ogleda se i u posjedovanju prijevoznih sredstava (grafikon 6).

Grafikon 6: Posjedovanje prijevoznih sredstava (%)

Dok automobil i bicikl posjeduju većina kućanstava, posjedovanje motocikla, čamca i jahte (dakle, indikatora višeg ekonomskog statusa) prisutni su u znatno manjem broju. U tom je pogledu najpovoljnija situacija s posjedovanjem motocikla kojeg je moguće tretirati kao relativno dostupnog indikatora ekonomskog prestiža, a kojeg posjeduju najmanje svaka peta mlada osoba.¹⁰

¹⁰ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u Hrvatskoj je 2004. godine najmanje jedan automobil posjedovalo 55,1% kućanstava, a motocikl 2,3% (*Statistički ljetopis RH, 2005*).

Pozornost je, međutim, potrebno obratiti na 10,4% kućanstava koji ne posjeduju automobil, te 14,3% kućanstava koji ne posjeduju bicikl, a koji posredno upućuju na oskudne materijalne prilike ove skupine mladih.

O socijalnim odrednicama ovih aspekata materijalnog statusa kućanstava, saznajemo uvidom u tablicu 6. Posjedovanje jahte je zbog slabe zastupljenosti u uzorku iz analize izuzeto. Rezultati upućuju na zaključak da su prihodi kućanstva značajno povezani sa subregionalnim, socioprofesionalnim i obrazovnim statusom mladih, obrazovanjem njihovih očeva, brojnošću članova kućanstva, veličinom stambenog prostora, posjedovanjem automobila i bicikla. Posjedovanje motocikla i čamca je očigledno u vezi s drugim životnim okolnostima, a procjenjujemo da one vrlo vjerojatno ovise o nasljedstvu, poklonima prigodom značajnih osobnih ili obiteljskih događaja ili izraženom potrebom dijela obitelji da, unatoč relativno nepovoljnim materijalnim mogućnostima, osiguraju ove statusne simbole.

Kućanstva čiji se mjesečni prihodi kreću od 800 do 3.000 kuna relativno češće nalazimo u subregiji Dugog Sela, Ivanić Grada, Sv. Ivana Zeline i Vrbovca.¹¹ Najčešće se radi o mladima koji su nezaposleni ili se još uvijek školuju (učenici), pa su shodno tome završili samo osnovnu ili neku industrijsku i/ili zanatsku školu. Stupanj obrazovanja očeva ovih ispitanika najčešće je na razini osnovne ili industrijske i zanatske škole. Njihova kućanstva su češće malobrojna ili mnogobrojna, žive u stambenom prostoru od 20 do 80 m² te rijetko posjeduju bicikl i/ili automobil. Radi se o kućanstvima ispodprosječnog materijalnog statusa, koji su u uzorku zastupljeni s 10 do 11%¹², što je neznatno više od procijenjene stope siromaštva u Hrvatskoj (8,4%, Malenica, 2001:231).

Socijalni profil mladih koji žive u kućanstvima s mjesečnim prihodima od 3.001 do 5.000 kuna, vrlo je nalik prethodno opisanom profilu.¹³ Češće ih nalazimo u subregijama Dugog Sela, Ivanić Grada, Jastrebarskog i Vrbovca, žive u stambenim prostorima od 20 do 100 m², uglavnom u malobrojnim kućanstvima. Među njima je najviše nezaposlenih i učenika, s ekvivalentnim stupnjem obrazovanja (osnovna škola i manje ili industrijska i zanatska škola). Očevi ovih ispitanika završili su osnovnu ili industrijsku i zanatsku školu, a kućanstvo rjeđe posjeduje bicikl i automobil. Materijalne prilike ove skupine mladih također pripadaju skupini ispodprosječnog materijalnog statusa, ali su u odnosu na prvu skupinu povoljnije, osobito stoga što ju pretežno čine malobrojna kućanstva.

¹¹ U ukupnom uzorku nalazimo samo jednog ispitanika s 800 kn mjesečnih prihoda, 23 s 1.000 kn, jednog s 1.800 kn, 56 s 2.000 kn i 71 s 3.000 kn.

¹² Stvarni postotak ovisi o broju ispitanika koji su na to pitanje odgovorili s obzirom na okolnost da je na pitanje o mjesečnim prihodima kućanstva odgovorilo svega 1.252 ispitanika.

¹³ U ovoj su skupini ispitanici čiji mjesečni prihodi iznose 4.000 kn (81 ispitanika), 4.500 kn (1 ispitanik) i 5.000 kn (156 ispitanika).

Tablica 6: Visina mjesečnih obiteljskih primanja kućanstva (u kunama) s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	800-3000	3001-5000	5001-9000	9001-14.000	14001-32.000
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2 = 63,62$				
Dugo Selo	14,5	21,4	33,6	21,4	9,2
Ivanić Grad	13,4	25,2	37,8	18,9	4,7
Jastrebarsko	11,2	18,4	38,4	24,0	8,0
Samobor	9,4	13,1	41,8	24,4	11,3
Sveti Ivan Zelina	15,8	14,5	39,5	23,7	6,6
Velika Gorica	6,9	13,9	40,2	30,2	8,8
Vrbovec	22,7	23,5	24,2	24,2	5,3
Zaprešić	7,8	18,0	35,0	28,1	11,1
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 83,32$				
Zaposleni	7,9	15,3	34,3	30,7	11,9
Nezaposleni	20,6	28,9	32,2	12,8	5,6
Učenici	13,2	20,7	38,8	23,4	3,9
Studenti	9,3	11,7	41,9	27,2	9,9
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 49,05$				
(Ne)završena osnovna škola	13,2	23,6	36,8	23,0	3,4
Industrijska/zanatska škola	14,3	21,6	32,8	21,6	9,7
Srednja škola	10,2	14,4	39,6	26,7	9,1
Viša škola, fakultet i više	5,8	12,4	32,8	32,8	16,1
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2 = 137,76$				
(Ne)završena osnovna škola	28,5	26,7	32,0	10,5	2,3
Industrijska/zanatska škola	12,6	20,8	37,9	22,7	6,0
Srednja škola	5,9	13,1	40,5	30,0	10,5
Viša škola, fakultet i više	6,1	13,8	31,7	33,3	15,0
<i>Broj članova kućanstva</i>	$\chi^2 = 40,79$				
Malobrojna kućanstva	14,7	23,4	38,4	16,8	6,6
Četveročlana kućanstva	7,5	15,5	39,5	28,8	8,7
Peteročlana kućanstva	11,3	16,8	33,9	28,5	9,5
Mnogobrojna kućanstva	14,0	14,5	32,8	28,1	10,6
<i>Veličina stamb. prostora (m²)</i>	$\chi^2 = 113,49$				
od 20 do 60	20,9	25,0	38,5	15,5	0,0
od 61 do 80	16,4	21,5	35,5	18,7	7,9
od 81 do 100	10,5	19,1	40,8	22,9	6,7
od 101 do 150	6,3	13,8	41,0	27,6	11,2
od 151 do 200	6,8	13,1	31,7	38,0	10,4
od 201 do 550	6,7	9,5	28,6	34,3	21,0
<i>Posjedovanje bicikla</i>	$\chi^2 = 20,91$				
Ne	14,9	19,4	41,8	12,9	10,9
Da	10,6	17,3	36,0	27,8	8,3
<i>Posjedovanje automobila</i>	$\chi^2 = 70,49$				
Ne	27,2	22,5	40,4	6,6	3,3
Da	9,3	17,0	36,4	27,9	9,3
UKUPNO	11,2	17,6	37,0	25,5	8,7

Prosječan materijalni status kućanstava (s mjesečnim prihodima između 5.001 i 9.000 kuna)¹⁴ češće nalazimo u subregiji Ivanić Grada, Jastrebarskog, Samobora, Sv. Ivana Zeline i Velike Gorice. Mladi iz ove skupine pretežno su učenici ili studenti, sa završenom srednjom školom, čiji su očevi završili industrijsku, zanatsku ili neku drugu srednju školu. Žive u malobrojnim ili četveročlanim kućanstvima, u stambenim prostorima od 81 do 150 m². I njih relativno češće nalazimo u skupini ispitanika koji ne posjeduju automobil ni bicikl.¹⁵ Ovaj socijalni profil mladih u uzorku je najčešće zastupljen, a karakterizira gotovo svaku treću mladu osobu. Procjenjujemo da su osnovne potrebe ovih ispitanika odgovarajuće zadovoljene, ali pitanje je mjere u kojoj prosječni materijalni status može udovoljiti razvojnim potrebama mladih.

Povoljniji materijalni status mladih, iskazan u prihodima kućanstva između 9.001 do 14.000 kuna¹⁶, češće nalazimo u subregijama Velike Gorice i Zaprešića, u skupini mladih koji su zaposleni ili studiraju, stekli su srednjoškolsku, višu ili visoku školsku spremu, što je ujedno i prevladavajući stupanj obrazovanja njihovih očeva. Oni uglavnom žive u četveročlanim, peteročlanim i višečlanim kućanstvima, u stambenim prostorima čija se veličina kreće od 101 do 550 m². U pravilu posjeduju bicikl i automobil. Opisani socijalni profil vezan je, dakle, uz blago iznadprosječan materijalni status, koji uglavnom može odgovoriti na osnovne i razvojne potrebe mladih.

Slična je situacija i s mladima koji žive u kućanstvima čiji se mjesečni prihodi kreću od 14.001 do 32.000 kuna.¹⁷ Oni češće u odnosu na ukupni uzorak žive u subregijama Dugog Sela, Samobora i Zaprešića, zaposleni su, sa završenom industrijskom, zanatskom, višom ili visokom školom. Njihovi su očevi češće srednje, više ili visoke stručne spreme, žive u peteročlanim i višečlanim kućanstvima, u stambenim prostorima od 101 do 550 m². Ova kućanstva u pravilu posjeduju automobil, ali rjeđe u odnosu na ukupni uzorak posjeduju bicikl (vjerojatno stoga što preferiraju vožnju automobilom).

Slijedom dobivenih rezultata, moguće je zaključiti da povoljnijem materijalnom statusu mladih u najvećoj mjeri pridonosi vlastito zapošljavanje, uz uvjet da zaposlena mlada osoba ostaje živjeti u roditeljskom domu. Pri tome

¹⁴ U ovom subuzorku nalazimo 116 ispitanika s prihodima od 6.000 kn, jednog ispitanika s prihodima od 6.500 kn, 138 s prihodima od 7.000 kn, jednog s prihodima od 7.500 kn, 163 s prihodima od 8.000 kn i 81 s prihodima od 9.000 kn.

¹⁵ Ovaj podatak treba uzeti s rezervom s obzirom na okolnost da bicikl i automobil posjeduje više od 80% kućanstava (grafikon 6).

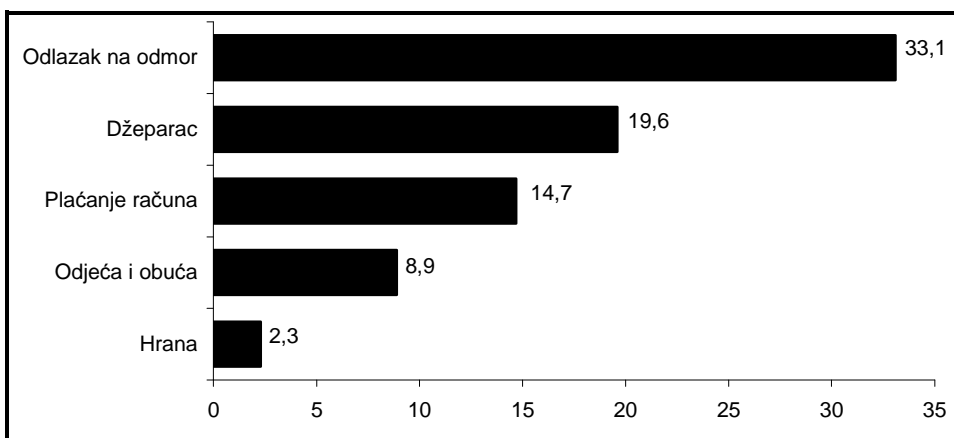
¹⁶ Ovdje je najviše ispitanika u čijim su kućanstvima mjesečni prihodi 10.000 kn (213), dok su prihodi 61 ispitanika 12.000 kn, 29 ispitanika 13.000 kn, a 14.000 kn mjesečno nalazimo kod 16 ispitanika.

¹⁷ Mjesečne prihode od 15.000 kn nalazimo kod 65 ispitanika, 16.000 kn kod 10, 17.000 kn kod 4, 18.000 kod 5, 20.000 kn kod 19, 22.000 kod 2, 23.000 kn kod jednog, 25.000 kn kod 6, 30.000 kod 4 i 32.000 kn kod jednog ispitanika.

nije presudna okolnost rade li na radnim mjestima za koje je potrebna srednja, viša ili visoka stručna sprema. Ukratko, našom je analizom utvrđeno da mladi najpovoljnijeg imovinskog statusa pretežno žive u zaprešićkoj subregiji, dok mladi najnepovoljnijeg imovinskog statusa najčešće žive u vrbovečkoj subregiji (ovdje bi, vjerojatno, bila i najpotrebnija intervencija Županije). U naseljima, općinama i gradovima vezanim uz Ivanić Grad, Jastrebarsko i Sv. Ivana Zelinu prevladavaju mladi prosječnog imovinskog statusa, a u samoborskoj i velikogoričkoj subregiji mladi prosječnog i iznadprosječnog imovinskog statusa. Najšarolikiji imovinski status mladih nalazimo u subregiji Dugog Sela, gdje ima relativno više siromašnih, ali i mladih koji su u pogledu imovinskog statusa u ispodprosječnoj i iznadprosječnoj kategoriji.

U grafikonu 7 prikazani su načini na koje se mjesečni prihodi kućanstava mladih odražavaju na mogućnost zadovoljenja njihovih potreba.

Grafikon 7: Financijski problemi u obiteljima mladih (%)

Iz navedenih podataka proizlazi da su osnovne potrebe većine mladih u većini slučajeva odgovarajuće zadovoljene (hrana, odjeća i obuća), da nešto veći broj obitelji mladih (15 do 20%) ima problema s plaćanjem računa i izdvajanjem novaca za džeparac, te da više od 30% mladih nema dovoljno novaca za odlazak na odmor. Prikazani podaci potvrđuju da mjesečni prihodi kućanstava koji osciliraju od ispodprosječnih do prosječnih dovode u pitanje mogućnost zadovoljenja razvojnih potreba mladih, među kojima je i potreba odlaska na odmor izvan mjesta boravišta.¹⁸

¹⁸ Analiza povezanosti visine mjesečnih prihoda i financijskih poteškoća obitelji pokazala je visoku razinu međusobne povezanosti, pri čemu višu razinu problema susrećemo u obiteljima nižih mjesečnih prihoda (podaci dostupni kod autorice).

U tablici 7 prikazana je struktura statistički značajnih razlika u problemima vezanim uz podmirivanje računa i odlazak na odmor i socijalnih obilježja mladih. Problemi vezani uz kupovanje hrane u analizu nisu uvršteni zbog slabog udjela u uzorku ispitanika.

Tablica 7: Financijski problemi u obitelji s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Plaćanje računa			Odlazak na odmor		
	Ne	Ne znam	Da	Ne	Ne znam	Da
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 26,66$					
15-19 godina	75,3	14,1	10,6			
20-24 godine	75,7	9,3	15,0			
25-29 godina	75,5	6,0	18,6			
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 25,00$					
Zaposleni	77,0	7,3	15,7			
Nezaposleni	70,9	8,4	20,7			
Učenicima	74,0	15,2	10,7			
Studenti	77,4	9,5	13,1			
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 30,29$					
(Ne)završena osnovna škola	71,3	14,8	13,9			
Industrijska/zanatska škola	71,7	6,6	21,7			
Srednja škola	77,9	8,7	13,4			
Viša škola, fakultet i više	81,9	10,1	8,1			
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2 = 27,34$			$\chi^2 = 45,56$		
(Ne)završena osnovna škola	69,4	6,7	23,8	47,2	5,7	47,2
Industrijska/zanatska škola	71,9	11,5	16,6	52,4	9,4	38,2
Srednja škola	79,5	9,2	11,4	61,1	9,8	29,2
Viša škola, fakultet i više	80,1	9,7	10,1	68,5	10,5	21,0
UKUPNO	75,5	9,8	14,7	57,6	9,2	33,1

Dobiveni rezultati posredno upućuju na zaključak da više financijskih problema imaju mladi koji teže osamostaljivanju, te da njihova financijska sigurnost najviše ovisi o socioekonomskom statusu njihovih roditelja. Pokazalo se, naime, da probleme s plaćanjem računa u većoj mjeri imaju mladi u dobi od 20 do 24 godine, koji su zaposleni ili nezaposleni, sa završenom industrijskom ili zanatskom školom te mladi čiji su očevi završili osnovnu ili trogodišnju srednju školu (podsjetimo, probleme s plaćanjem računa ima nešto manje od 15% ukupnog uzorka ispitanika). Mlađi ispitanici (u dobi od 15 do 19 godina), koji su još uvijek učenici, ističu se po tome da ne znaju ima li njihova obitelj takvih

problema. Financijski problemi vezani uz odlazak na odmor značajno su povezani samo sa stupnjem obrazovanja očeva ispitanika, pri čemu su oni češći kada se radi o očevima sa završenom osnovnom i zanatskom ili industrijskom školom.

Sumarno, analiza obiteljskih prilika mladih u Zagrebačkoj županiji pokazala je da su one znatno povoljnije kada mladi žive u roditeljskom domu te da većina mladih živi u okolnostima koje omogućuju zadovoljenje osnovnih životnih potreba. Kao najvažniji problem vezan uz kvalitetu njihova života iskristalizirali su se problemi vezani uz njihovo osamostaljivanje, pri čemu osobitu pozornost zaslužuje razmjerno mala, ali društveno veoma značajna skupina nezaposlenih mladih roditelja. Pojačanu društvenu skrb iziskuje oko desetak posto mladih koji, prema svemu sudeći, žive u uvjetima siromaštva.

3. Lokalna zajednica: potpora ili zapreka kvaliteti života mladih

Pretpostavka, prema kojoj u središtu pažnje svakog društva trebaju biti pojedinci koji ga čine, dovodi nas do potrebe razmatranja načina na koje se zajednica može angažirati kako bi djelovala usmjeravajuće, poticajno i podržavajuće u korist svih svojih članova. Pri tome je naglasak potrebno staviti na one koji tek izrastaju u zrele i odgovorne članove zajednice, a na tom su putu ujedno i najranjiviji. Na taj način, kao fokus brižnog društva usmjerenog na pozitivan razvoj, izdvajaju se djeca i mladi, posebno oni koji rastu u okruženju rizika i do kojih mehanizmi zaštite rijetko dopiru, pa njihovi osobni potencijali, često zbog neadekvatne podrške okruženja, ostaju neiskorišteni (Ferić, Kranželić, 2001:65).

Kada govorimo o lokalnoj zajednici, valja istaknuti da ona uz teritorijalna obilježja (tj. područje koje obuhvaća neki dio grada, cijeli grad ili selo) podrazumijeva i psihološko-socijalna obilježja. Ova potonja se odnose na postojanje funkcionalnih i psiholoških veza među ljudima koji žive u jednoj zajednici (Ajduković, 2003). Stoga ne iznenađuje da većina definicija zajednice naglašava kako ona uključuje socijalnu interakciju, teritorijalno područje i neke zajedničke veze među ljudima koji u njoj žive (Žganec, 2003). Drugim riječima, zajednicu je moguće opisati kao skupinu ljudi koji su socijalno međuovisni i koji dijele zajednička iskustva. U tom pogledu mnogi autori ističu da u urbano-industrijskoj sredini prevladavaju sekundarni, impersonalni odnosi, a ovaj se trend sve više prepoznaje i u seoskim sredinama (Štambuk, 2002; Šuvar, 2002).

Kako ističe D. Ajduković (2003:16-17), upravo u lokalnoj zajednici pojedinci mogu u neposrednom kontaktu artikulirati one potrebe koje su im zajedničke, a koje pojedinac sam ne može zadovoljiti. Istodobno, riječ je o razini zajednice koja je dovoljno bliska pojedincima i različitim grupama da u međusobnom dogovaranju ili pregovaranju mogu zadovoljavati konkretne

potrebe, jer vide mogućnost svog izravnog djelovanja. Pri tome vrijedi pravilo: što više stanovnici zajednice mogu računati na uzajamnu pomoć u različitim situacijama, to će biti veća količina socijalnog kapitala i koristi za zajednicu. Pojam socijalni kapital podrazumijeva socijalni kontekst i elemente društvenih mreža, kao što su norme, socijalne veze i povjerenje, što jača uzajamno djelovanje između pojedinaca. Sveukupno, društvene mreže tvore osnovni element socijalnog kapitala koji se prepoznaje u društvenom uzajamnom djelovanju, reciprocitetu i suradnji (Yeung, 2005), a definiraju se kao konstrukt koji obuhvaća sve odnose pojedinaca: obiteljske, prijateljske i stručne (Žganec, 2001:57). Sastavljene su iz primarnih, sekundarnih i tercijarnih mreža jedne osobe. Pri tome se primarne socijalne mreže odnose na ukupnost socijalnih odnosa pojedinca u njegovu životu, u njegovoj osobnoj sredini koju čine obitelj, prijatelji, poznanici itd. Sekundarne socijalne mreže su globalne društvene mreže socijalnih institucija koje predstavljaju šire sustave u našem životu. To mogu biti npr. tvornica, škola, trgovina, dječji vrtić, sud, sustav javnog prometa itd. Na koncu, tercijarne socijalne mreže ili intermedijarne mreže predstavljaju most između svijeta primarnih mreža i sustava sekundarnih mreža. Tu spadaju, primjerice, grupe za samopomoć ili nevladine organizacije. Kroz proces organiziranja zajednice, ovi se oblici socijalnih mreža mogu stvarati, dodatno jačati ili slabiti. Tome pridonose brojni činitelji koji se, primjerice, tiču stabilnosti lokalne zajednice u smislu dovoljno dugog razdoblja u kojem zajednica postoji, preglednosti zajednice u smislu mogućnosti stvaranja osjećaja pripadnosti, različitosti u dobnoj, spolnoj i obiteljskoj strukturi stanovništva kako bi socijalna mreža mogla zadovoljavati potrebe različitih ljudi, slobodnog prostora u kojem će se stanovnici lokalne zajednice okupljati itd.

Prema tome, kao što je nacionalnom i županijskom politikom za mlade i predviđeno, zajednica treba mobilizirati sve svoje resurse u svrhu ostvarivanja uvjeta u kojima će se mladi zdravo i pozitivno razvijati i ostvarivati svoje potencijale zahvaljujući podršci okruženja u kojem se nalaze i svakodnevno obitavaju.

Upravo iz navedenih razloga u našoj smo analizi posebnu pozornost posvetili kapacitetima Zagrebačke županije – u kontekstu različitih prilika u njenim lokalnim zajednicama – da pridonese kvaliteti života mladih, osobito s obzirom na kvalitetu i dostupnost činitelja primarnih i sekundarnih socijalnih mreža. Primarne socijalne mreže opisane su zadovoljstvom mladih njihovim obiteljskim i prijateljskim odnosima, kvalitetom odnosa sa susjedima i brojem prijatelja na koje se mogu osloniti u složenijim životnim situacijama. Sekundarne socijalne mreže ispitane su analizom dostupnosti odgojno-obrazovnih ustanova, javnih službi i ustanova, slobodnim aktivnostima te komercijalnih i komunikacijskih usluga u različitim subregijama i lokalnim zajednicama Zagrebačke županije. Ispituje se i zadovoljstvo mladih rezidencijalnim statusom te procjena privlačnosti mjesta za život mladih. Ciljevi analize sadržani su u

potrebi: a) utvrđivanja međuovisnosti indikatora kvalitete života mladih na razini međuljudskih odnosa; b) uočavanja socijalnih obilježja mladih o kojima ovisi kvaliteta odnosa u primarnim socijalnim mrežama; c) prepoznavanja elemenata primarnih i sekundarnih socijalnih mreža značajnih za kvalitetu života mladih koja je opisana zadovoljstvom rezidencijalnim statusom i ocjenom privlačnosti lokalne zajednice (mjesto u kojem mladi žive) za život mladih i d) uočavanja socijalnih obilježja mladih o kojima ovisi njihovo zadovoljstvo rezidencijalnim statusom.

3.1. Kvaliteta života u kontekstu međuljudskih odnosa

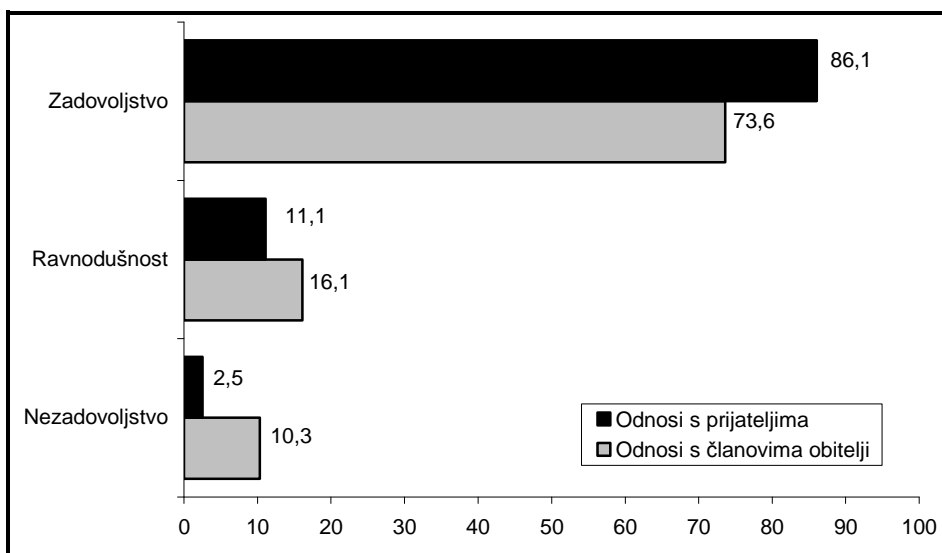
Osobnost, opći stil ponašanja, način i kvaliteta zadovoljenja potreba, sposobnost samokontrole i samoevaluacije, izgradnja odnosa s drugima, percipiranje i doživljavanje realiteta, u značajnoj mjeri ovise o socioemocionalnoj dimenziji, kao temeljnom segmentu općeg razvoja neke osobe. Iz literature je poznato da se takav razvoj najbolje ostvaruje kroz doživljavanje osjećaja sigurnosti, pripadnosti, ljubavi, brige i sličnog, ali i kroz uvažavanje osobnosti, slobode, iskazivanje povjerenja, omogućavanje vršenja izbora, donošenje odluka i traženje vlastitoga puta. Iz tih se razloga indikatorima kvalitete života mladih u lokalnoj zajednici u ovoj analizi smatraju: zadovoljstvo kvalitetom odnosa s prijateljima, zadovoljstvo kvalitetom odnosa s članovima obitelji, kvaliteta komunikacije sa susjedima, zadovoljstvo rezidencijalnim statusom i procjena privlačnosti mjesta boravišta za život mladih. Deskriptivna analiza ovih indikatora kvalitete života prikazana je u grafikonima 8, 9, 10 i 11, a u nastavku je prikazana njihova povezanost sa socijalnim obilježjima mladih, kao i međusobna povezanost.¹⁹

Iz podataka prikazanih u grafikonu 8 proizlazi da je većina mladih zadovoljna odnosima s prijateljima i članovima obitelji, pri čemu je to zadovoljstvo osobito izraženo u prijateljskim odnosima. Uočljivo je da čak 26,4% mladih ne izražava zadovoljstvo s obiteljskim odnosima, što pokazuje da je najmanje svaka peta mlada osoba s članovima svoje obitelji slabo povezana, odnosno da u njihovim obiteljima vlada slaba obiteljska kohezivnost. Kako je ta kohezivnost važan zaštitni činitelj za pravilan rast i razvoj maloljetnih članova obitelji, moglo bi se reći da ova skupina mladih ne zadovoljava potrebu za pripadanjem u svojim obiteljima na očekivanoj i poželjnoj razini. Istraživanja su, naime, potvrdila da mladi društveno prihvatljivog ponašanja svoju obitelj doživljavaju kohezivnom, ekspresivnom, organiziranom, dok mladi koji se antisocijalno

¹⁹ Izvorne petostupanjske kategorije varijabli (vidjeti upitnik u Prilogu) su u analizi sažete na trostupanjske kategorije: zadovoljstvo (uključuje kategorije "izrazito zadovoljan/na" i "zadovoljan/na"); ravnodušnost (uključuje kategoriju ni "zadovoljan/na ni nezadovoljan/na") i nezadovoljstvo (uključuje kategorije "nezadovoljan/na" i "izrazito nezadovoljan/na").

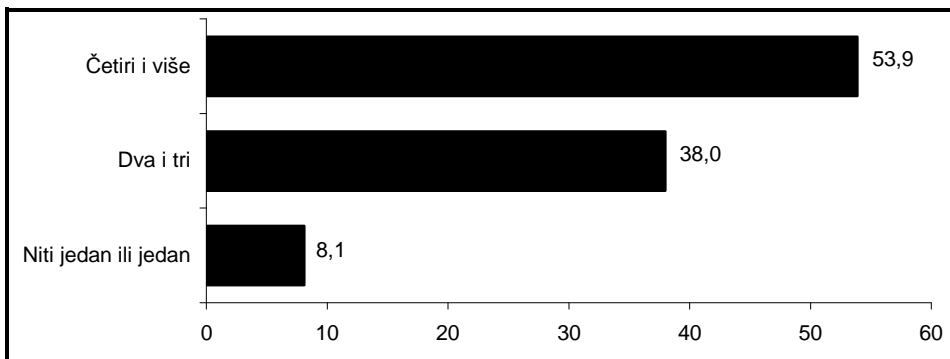
ponašaju često odrastaju u obiteljima niske razine kohezivnosti i bez uzajamne emocionalne podrške, njege i zaštite (Bezinović, Manestar, Ristić Dedić, 2004; Chubb, Fertman, 1992). Prema tome, iako je razdoblje mladenaštva popraćeno intenzivnom emancipacijom koja uključuje i osamostaljivanje od bezrezervnog prihvaćanja obiteljskih obrazaca ponašanja, pravila i sustava vrijednosti, obitelj i dalje ostaje socijalno okruženje koje bi u tim procesima mladima trebalo pružati značajnu podršku. Istraživanjima je, naime, utvrđeno da kvaliteta odnosa roditelja i mladih utječe na odnose koje oni grade sa svojim vršnjacima. Pokazalo se tako da mlade koji odrastaju u podržavajućoj i toploj obiteljskoj atmosferi karakterizira viša socijalna kompetentnost pa stoga grade kvalitetnije odnose s vršnjacima, te da su mladi iz manje kohezivnih i prilagodljivih obitelji skloniji utjecaju vršnjaka no roditelja (Bouillet, 2005). Drugim riječima, prijateljski odnosi ne zamjenjuju izvore obiteljske podrške nego se s njima preklapaju i zajedno čine cjelinu. Kako prijatelji biraju jedni druge na temelju sličnih osobina, a grupe vršnjaka pojačavaju već postojeće dispozicije osoba koje se udružuju, ne iznenađuje visok udio mladih koji su zadovoljni odnosima sa svojim prijateljima, a 2,5% onih koji ovim odnosima nisu zadovoljni, zasigurno imaju znatnih socijalizacijskih teškoća.

Grafikon 8: Zadovoljstvo odnosima s članovima obitelji i prijateljima (%)

Više od polovice mladih procjenjuje da ima četiri i više vrlo dobrih prijatelja (grafikon 9). Ispitanici koji procjenjuju da imaju jednog ili nijednog bliskog prijatelja, vrlo se vjerojatno regrutiraju iz skupine onih koji su odnosima sa svojim prijateljima nezadovoljni i dijela skupine ravnodušnih ispitanika.

Grafikon 9: Broj bliskih prijatelja (%)

U istraživanju D. Bouillet (2005)²⁰ je utvrđeno da prijatelji utječu na formiranje mišljenja mladih u 83,7% slučajeva, a mali broj bliskih prijatelja nedvojbeno znatno otežava proces njihova sazrijevanja i socijalnog funkcioniranja. Među pozitivnim učincima druženja s vršnjacima ističe se važan doprinos izgradnji prijateljskih odnosa, pozitivnog identiteta i samoaktualizacije, mobiliziranju pozitivne energije i motiviranju za društvenu afirmaciju. Kako mladi slobodno vrijeme najčešće provode u druženju, zabavi i razonodi upravo s vršnjacima (Ilišin, 2002), nema sumnje da vršnjaci mogu biti, a u većini slučajeva i jesu, važni pozitivni modeli socijalizacije. Istodobno, mladi koji nisu prihvaćeni u društvu vršnjaka u većoj su mjeri izloženi riziku razvoja društveno neprihvatljivih modela ponašanja i češće dolaze u vezu s vršnjacima asocijalnog ponašanja koji mogu potaknuti stvaranje određenog sustava vrijednosti utemeljenog na nepoštivanju zakona, ignoriranju društvenih obveza, težnji prema nezakonitim interesima i ciljevima, prezrivom odnosu prema čovjekovom dostojanstvu, javljanju težnje za lakom zaradom i drugim antidruštvenim pojavama (Uzelac, 1995).

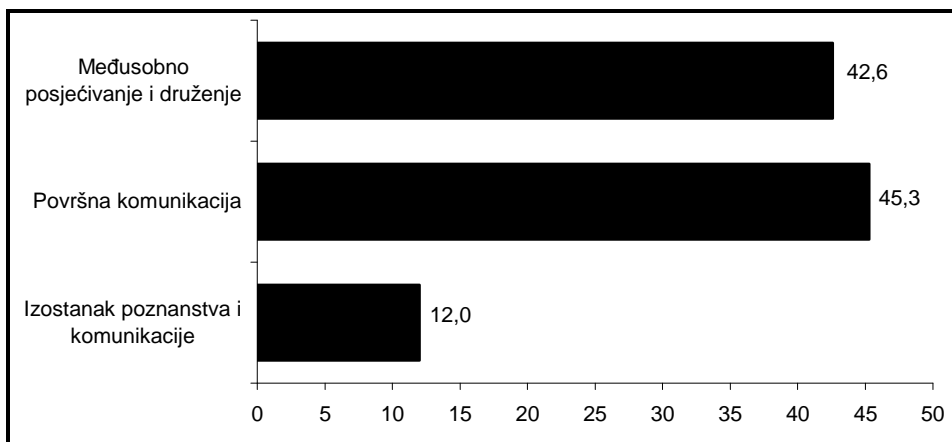
Susjedstvo i kvaliteta odnosa sa susjedima neki su od činitelja kvalitete primarne socijalne mreže. Kao što iz podataka prikazanih u grafikonu 10 proizlazi²¹, nešto manje od polovice mladih njeguje prijateljske odnose sa svojim susjedima, a

²⁰ Istraživanje je realizirano u sklopu znanstvenog projekta *Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj* (Ilišin, Radin, 2002). Prema tom istraživanju, na formiranje mišljenja mladih najviše utječe obitelj (89,7%), a prijatelji su na drugom mjestu. Škola na formiranje mišljenja utječe u 68,4% slučajeva, a Crkva u 52,2% slučajeva.

²¹ Izvorne kategorije varijable "Kakav je Vaš odnos s većinom Vama najbližih susjeda?" su u analizi sažete (kategorije "ne poznajem ih uopće" i "poznajem ih, ali ne komuniciramo" sažete su u kategoriju "izostanak poznanstva i komunikacije", kategorija "prilikom slučajnih susreta povremeno razgovaramo" preimenovana je u kategoriju "površna komunikacija", a kategorije "međusobno se posjećujemo", "povremeno zajedno izlazimo" i "međusobno se posjećujemo i povremeno zajedno izlazimo" sažete su u kategoriju "međusobno posjećivanje i druženje").

sličan je i udio onih koji s njima komuniciraju samo površno. Takvi rezultati posredno oslikavaju razmjerno zadovoljavajuću kvalitetu susjedskih odnosa, osobito stoga što ukazuju na očuvanje razine komunikacije koja omogućuje određeno zajedništvo. Ovi podaci sugeriraju da potpuni individualizam i međusobna nepovezanost, što se smatra dominantnim tendencijama u modernim društvima, još nisu zahvatili (ili bar ne u velikoj mjeri) lokalne zajednice u Zagrebačkoj županiji.

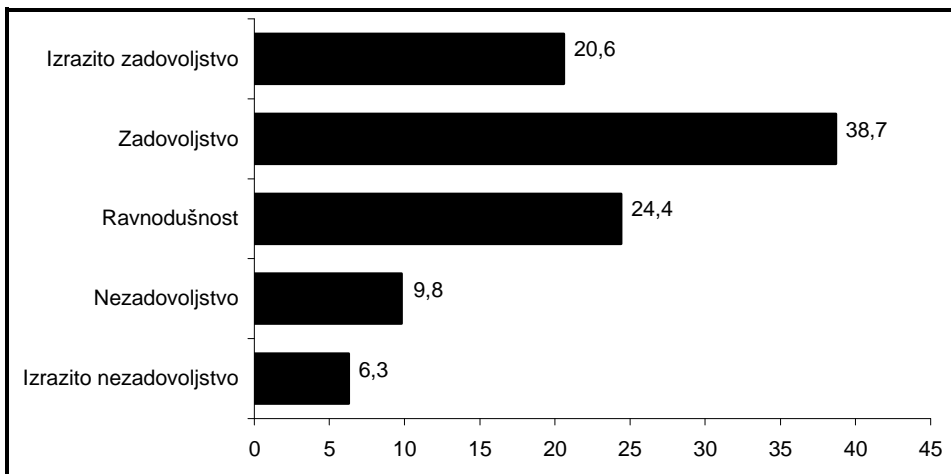
Grafikon 10: Kvaliteta odnosa sa susjedima (%)

Susjedstvo ima naglašenu teritorijalnu dimenziju, a dobri odnosi među susjedima, kao posljedica dobrovoljnog neformalnog udruživanja, mogu biti osnova kreiranja društvenog kapitala neke zajednice. Primjerice, I. Rogić i O. Čaldarović (2000) su u svom istraživanju pokazali da je “aktivno” susjedstvo pretežno ograničeno na neveliku skupinu od 1 do 5 članova. Približno 65% ispitanika odredilo je susjedstvo u skupinama te veličine. Suprotno njima, približno 14% ispitanika izjavilo je da se ne druži sa susjedima. Kao najčešće povode i potrebe zbog kojih se susjedi obraćaju jedni drugima autori nalaze: zajedničke šetnje i razgovore (bez cilja) te savjete o životnim teškoćama i suradnju na poboljšanju života u stambenom prostoru. Vjerujemo da se mladi međusobno često druže i radi zabave, ali bez obzira na to koliko su kontakti sa susjedima intenzivni i sadržajni, ocjenjujemo da rezultati našeg istraživanja podržavaju tezu kako s aspekta međususjedskih odnosa postoji zadovoljavajuća razina kvalitete života kod nešto više od 40% mladih u lokalnoj zajednici.

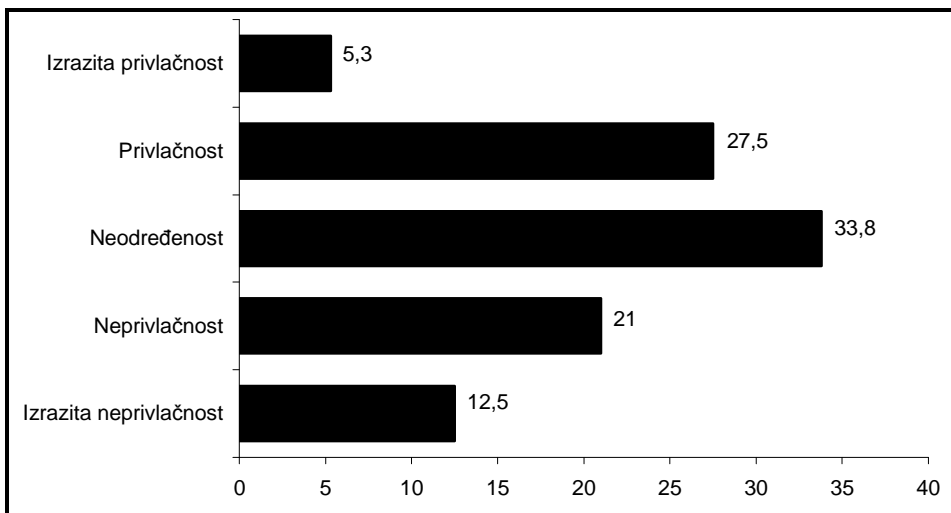
Istodobno, podaci prikazani u grafikonu 11 pokazuju da je životom u mjestu boravka zadovoljno gotovo 60% mladih. Pri tome nije zanemarivo 16% nezadovoljnih, koji iziskuju posebnu pozornost društva, jer se vjerojatno radi o skupini koja je suočena s kumuliranim otežavajućim životnim okolnostima o čemu je bilo riječi u uvodnom dijelu ovog poglavlja.

Grafikon 11: Zadovoljstvo životom u mjestu boravka (%)

Zanimljivo je, međutim, da su mladi u procjeni svojih lokalnih sredina s obzirom na to koliko su one privlačne za život mladih, prilično neujednačeni (grafikon 12). Približno trećina njih je s time u vezi neodlučna, trećina ocjenjuje da je mjesto neprivačno, a trećina da je mjesto za mlade privlačno. Možda je takav odnos posljedica okolnosti da su kritičniji u procjeni društvenih, no osobnih životnih okolnosti, a moguće je da se radi i o nerazmjeru između želja i mogućnosti.

Grafikon 12: Procjena privlačnosti mjesta boravka za život mladih (%)

O socijalnim činiteljima kvalitete obiteljskih, prijateljskih i susjedskih odnosa, kao i činiteljima zadovoljstva rezidencijalnim statusom, informiraju nas rezultati analize međusobne povezanosti indikatora kvalitete života s drugim socijalnim obilježjima mladih. Posebno je analizirana povezanost zadovoljstva rezidencijalnim statusom s procjenom privlačnosti lokalne zajednice za život mladih i opremljenošću njihovih kućanstava. Rezultati ove analize prikazani su u tablici 8.

Analizom je utvrđeno da su indikatori kvalitete života u lokalnoj zajednici, opisani zadovoljstvom i kvalitetom međuljudskih odnosa u primarnoj socijalnoj mreži, zadovoljstvom rezidencijalnim statusom i procjenom privlačnosti mjesta za život mladih, međusobno značajno povezani. Dok zadovoljstvo odnosima s članovima obitelji ne ovisi ni o jednom promatranom socijalnom obilježju mladih, statistički je značajno povezana s kvalitetom odnosa sa susjedima, zadovoljstvom odnosima s prijateljima²², zadovoljstvom rezidencijalnim statusom i procjenom privlačnosti lokalne zajednice za život mladih. Broj bliskih prijatelja, koji je tretiran kao zavisna varijabla u cilju opisa prijateljske socijalne mreže, statistički značajno ovisi o dobi i socioprofesionalnom statusu mladih, kvaliteti odnosa sa susjedima i zadovoljstvu prijateljskim odnosima. Kvaliteta odnosa sa susjedima također je statistički značajno ovisna o subregionalnom i rezidencijalnom statusu, stupnju obrazovanja očeva ispitanika te zadovoljstvu prijateljskim odnosima. Zanimljivo je da broj bliskih prijatelja ne ovisi o analiziranim socijalnim obilježjima mladih, te da spol i stupanj obrazovanja ispitanika ne pridonose značajno indikatorima kvalitete života u lokalnoj zajednici (u kontekstu socijalnih odnosa).

Iz prezentiranih podataka proizlazi da mladi koji su nezadovoljni odnosima s članovima obitelji ujedno znatno češće izražavaju nezadovoljstvo ili ravnodušnost prijateljskim odnosima, nezadovoljni su rezidencijalnim statusom, mjesto u kojem žive ocjenjuju neprivačnim za život mladih i sa susjedima uglavnom ne komuniciraju. Mladi koji su ravnodušni prema odnosima s članovima obitelji, sa susjedima češće razvijaju površnu komunikaciju, ravnodušni su i spram prijateljskih odnosa, rezidencijalnim statusom su češće zadovoljni ili izražavaju ravnodušnost, a mjesto u kojem žive procjenjuju neprivačnim za život mladih ili su u tom pogledu ravnodušni. Istodobno, zadovoljstvo odnosima s članovima obitelji znatno pridonosi kvaliteti odnosa sa susjedima, zadovoljstvu prijateljskim odnosima, rezidencijalnim statusom i procjenom privlačnosti mjesta boravišta za život mladih.

²² Iz analize je isključena skupina mladih koja nije zadovoljna s odnosima s prijateljima, radi premalog udjela u uzorku istraživanja (2,5%). Iz istog razloga ova varijabla u analizu nije uvrštena kao nezavisna varijabla.

Kvaliteta života mladih: odgovornost zajednice i/ili obitelji

Tablica 8: Međuljudski odnosi s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Zadovoljstvo obiteljskim odnosima			Broj bliskih prijatelja			Kvaliteta odnosa sa susjedima		
	Nezadovoljstvo	Ravnodušnost	Zadovoljstvo	Jedan i manje	Dva ili tri	Četiri i više	Bez komunik.	Površna komunik.	Druženje i posjećiv.
<i>Subregija</i>							$\chi^2 = 42,51$		
Dugo Selo							12,9	44,3	42,9
Ivanić Grad							6,6	45,3	48,2
Jastrebarsko							10,3	43,4	46,2
Samobor							11,7	52,4	35,9
Sveti Ivan Zelina							9,4	44,7	45,9
Velika Gorica							19,0	41,4	39,7
Vrbovec							8,3	35,2	56,6
Zaprešić							8,8	50,4	40,8
<i>Dob</i>				$\chi^2 = 22,48$					
15 – 19 godina				5,8	33,2	61,0			
20 – 24 godine				7,4	40,0	52,6			
25 – 29 godina				11,7	40,2	48,1			
<i>Rezidenc. status</i>							$\chi^2 = 37,93$		
Grad							14,9	51,1	33,9
Sjedište općine							7,8	56,6	35,7
Selo							10,8	40,0	49,1
<i>Socioprof. status</i>				$\chi^2 = 30,02$					
Zaposleni				9,0	41,5	49,6			
Nezaposleni				14,1	37,1	48,8			
Učenici				5,4	31,0	63,6			
Studenti				6,0	39,5	54,5			
<i>Obrazovanje oca</i>							$\chi^2 = 41,81$		
OŠ i manje							10,4	33,7	56,0
Ind./zanatska škola							8,4	43,4	48,1
Srednja škola							13,9	50,1	36,0
VŠS, VSS i više							16,6	48,3	35,1
<i>Kvaliteta odnosa sa susjedima</i>	$\chi^2 = 78,27$			$\chi^2 = 38,84$					
Izostanak komunik.	24,7	23,0	52,2	16,9	45,5	37,6			
Površna komunik.	10,3	18,4	71,3	8,5	39,0	52,5			
Druženje i posjećiv.	6,4	11,6	82,0	5,6	34,8	59,6			
<i>Zadovoljstvo prijateljskim odnos.</i>	$\chi^2 = 76,12$			$\chi^2 = 74,71$			$\chi^2 = 85,45$		
Ravnodušnost	19,9	29,5	50,6	21,1	46,6	32,4	27,9	47,5	24,5
Zadovoljstvo	8,5	14,4	77,1	6,2	36,5	57,4	9,4	44,8	45,8
<i>Zadovoljstvo mjestom stanovanja</i>	$\chi^2 = 208,33$			$\chi^2 = 22,69$			$\chi^2 = 25,34$		
Nezadovoljstvo	32,7	25,6	41,7	14,5	36,1	49,4	17,6	47,5	34,9
Ravnodušnost	26,3	35,8	37,9	8,2	43,0	48,8	15,1	46,7	38,2
Zadovoljstvo	11,7	21,6	66,7	6,5	36,2	57,3	9,1	43,8	47,1
<i>Privlačnost mjesta za život mladih</i>	$\chi^2 = 58,46$								
Neprivlačno	11,4	22,6	66,0						
Bez stava	9,5	19,2	71,3						
Privlačno	10,4	6,1	83,5						
UKUPNO	10,3	16,1	73,6	8,1	38,0	53,8	12,0	45,3	42,6

Procjena broja bliskih prijatelja kojima se mladi mogu obratiti kada im je zaista potrebna pomoć to je veća, što su osobe mlađe. Pri tome učenici (u dobi od 15 do 19 godina) češće smatraju da imaju četiri i više takvih prijatelja, studenti (u dobi od 20 do 29 godina) nešto češće ocjenjuju da imaju dva do tri ili četiri i više takvih prijatelja, zaposleni (u dobi od 25 do 29 godina) češće ocjenjuju da imaju dva do tri, jednog ili niti jednog bliskog prijatelja, dok nezaposleni mladi (u dobi od 25 do 29 godina) češće smatraju da nemaju takvih prijatelja (ili da imaju samo jednog bliskog prijatelja). Manji broj prijatelja značajno pridonosi odsutnosti komunikacije sa susjedima, dok veći broj prijatelja u pravilu uključuje međususjedsko druženje i posjećivanje. Oni koji imaju barem jednog prijatelja svojim su prijateljskim odnosima zadovoljni, a veći broj prijatelja popraćen je većim zadovoljstvom prijateljskim odnosima. Prirodno, mladi s većim brojem prijatelja češće su zadovoljni rezidencijalnim statusom.

Kvaliteta odnosa sa susjedima, uz do sada rečeno, statistički je značajno veća u malim mjestima (seoskim sredinama) te u subregiji Ivanić Grada, Jastrebarskog, Sv. Ivana Zeline i Vrbovca. Po površnoj međususjedskoj komunikaciji ističu se samoborska i zaprešićka subregija, a po izostanku komunikacije sa susjedima subregija Dugog Sela i Velike Gorice. Vjerojatno je da u našem uzorku u ovim teritorijalnim jedinicama ima više urbanog stanovništva. Kao što je i očekivano, viša razina kvalitete odnosa sa susjedima pridonosi većem udjelu mladih koji su zadovoljni odnosima sa svojim prijateljima i svojim rezidencijalnim statusom.

S obzirom na visoku povezanost indikatora kvalitete života u lokalnoj zajednici, iskazanu putem kvalitete međuljudskih odnosa u primarnoj socijalnoj mreži, koja ujednačeno vrijedi u svim županijskim subregijama i lokalnim sredinama, zaključujemo da se poboljšanje kvalitete odnosa u jednom socijalnom miljeu pozitivno odražava i na kvalitetu odnosa u drugim socijalnim okruženjima, što se odražava i na samo vrednovanje rezidencijalnog statusa odnosno mjesta stanovanja. U tom se pogledu ističu dva aspekta. Prvi, koji ukazuje da gotovo petina mladih izražava nezadovoljavajuću obiteljsku koheziju i drugi, koji pokazuje da više od polovice mladih sa susjedima uopće ne komunicira ili to čini samo površno. Oba aspekta ukazuju na potrebu pojačanih aktivnosti u lokalnim zajednicama, koje će potaknuti zajedništvo lokalnog stanovništva i time posredno pridonijeti kvaliteti komunikacije među članovima obitelji.

Zadovoljstvo mladih mjestom stanovanja statistički je značajno uvjetovano subregijom u kojoj žive, samim rezidencijalnim statusom, dobi, procjenom privlačnosti mjesta za život mladih i zadovoljstvom odnosima s prijateljima (tablica 9). Zanimljivo je da je analiza povezanosti zadovoljstva rezidencijalnim statusom statistički značajno povezana s posjedovanjem bicikla i automobila, dok se ostali elementi opremljenosti stambenog prostora u tom kontekstu nisu pokazali značajnima.

Tablica 9: Zadovoljstvo mjestom stanovanja i procjena privlačnosti lokalne sredine za život mladih s obzirom na njihova socijalna obilježja (%)

Obilježja mladih	Zadovoljstvo mjestom stanovanja			Procjena privlačnosti mjesta za život mladih		
	Nezadovoljstvo	Ravnodušnost	Zadovoljstvo	Neprikladno	Nema stava	Privlačno
<i>Privlačnost mjesta za život mladih</i>	$\chi^2 = 335,40$					
Neprikladno	33,9	33,3	32,9			
Nema stava	7,7	31,4	60,9			
Privlačno	6,9	8,4	84,7			
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 42,55$			$\chi^2 = 39,21$		
Dugo Selo	18,6	28,6	52,9	42,6	38,3	19,1
Ivanić Grad	15,2	31,2	53,6	34,1	40,6	25,4
Jastrebarsko	11,0	26,2	62,8	30,3	34,5	35,2
Samobor	21,5	17,4	61,1	31,7	31,3	36,9
Sveti Ivan Zelina	15,1	37,2	47,7	43,0	36,0	20,9
Velika Gorica	11,3	20,1	68,6	29,9	29,7	40,4
Vrbovec	17,2	29,0	53,8	28,3	40,7	31,0
Zaprešić	19,4	23,4	57,1	36,1	30,6	33,3
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 29,90$					
15 – 19 godina	14,3	18,3	67,4			
20 – 24 godine	19,8	24,0	56,2			
25 – 29 godina	13,9	30,9	55,2			
<i>Rezidenc. status</i>	$\chi^2 = 47,52$			$\chi^2 = 74,37$		
Grad	9,7	19,0	71,4	18,8	39,5	41,7
Sjedište općine	19,2	30,8	50,0	43,5	27,5	29,0
Selo	19,4	26,6	54,0	40,3	31,5	28,2
<i>Zadovoljstvo odnosima s prijateljima</i>	$\chi^2 = 48,54$			$\chi^2 = 23,37$		
Ravnodušnost	31,9	25,5	42,2	45,2	36,7	18,1
Zadovoljstvo	13,5	24,3	62,2	31,6	33,7	34,8
<i>Posjedovanje bicikla</i>	$\chi^2 = 25,89$					
Ne	27,5	25,6	46,9			
Da	14,4	24,2	61,5			
<i>Posjedovanje automobila</i>	$\chi^2 = 17,27$					
Ne	27,6	23,7	48,7			
Da	14,9	24,4	60,7			
<i>Posjedovanje vrta</i>				$\chi^2 = 24,34$		
Ne				21,7	35,7	42,6
Da				36,0	33,5	30,5
UKUPNO	16,2	24,4	59,4	33,4	33,9	32,8

Povezanost rezidencijalnog statusa i procjene privlačnosti mjesta za život mladih, kao što smo već naglasili, ogleda se u zadovoljstvu mjestom stanovanja, zadovoljstvu međuljudskim odnosima u obitelji, ali ovisi i o subregionalnom i

rezidencijalnom statusu mladih, zadovoljstvu prijateljskim odnosima i okolnošću posjeduje li kućanstvo mladih vrt. Kao što je i logično, mladi koji su nezadovoljni rezidencijalnim statusom svoje mjesto u pravilu procjenjuju neprikladnim za život mladih, dok su u tom pogledu češće bez stava ravnodušni i nezadovoljni mladi. One koji su svojim rezidencijalnim statusom zadovoljni, češće nalazimo u skupini mladih koji su bez stava o privlačnosti svoga mjesta ili ga ocjenjuju privlačnim. Zadovoljni mladi koji primjećuju privlačnost svoga mjesta zadovoljni su i svojim prijateljskim odnosima.

Mladi u jastrebarskoj, samoborskoj i velikogoričkoj subregiji su zadovoljniji rezidencijalnim statusom i češće procjenjuju da je njihovo mjesto privlačno za život mladih. U samoborskoj subregiji ujedno nalazimo nešto viši udio mladih koji svojim rezidencijalnim statusom nisu zadovoljni. U dugoselskoj subregiji više nego u ukupnom uzorku nalazimo nezadovoljne i ravnodušne mlade, koji svoje mjesto procjenjuju neprikladnim za život mladih ili su s time u vezi neodlučni. Po nezadovoljstvu mjestom stanovanja ističe se i zaprešićka subregija, ali mladi iz te subregije podjednako su iznadprosječno zastupljeni u skupini koja svoje mjesto ocjenjuje privlačnim i u skupini koja ga ocjenjuje neprikladnim za život mladih. U ivanićgradskoj, zelinskoj i vrbovečkoj subregiji prevladavaju ravnodušni mladi koji su češće zastupljeni u skupini mladih koji svoje mjesto procjenjuju neprikladnim (Ivanić Grad i Sv. Ivan Zelina) ili s time u vezi nemaju izražen stav (Vrbovec).

Mjestom stanovanja najzadovoljniji su mladi u dobi od 15 do 19 godina, ravnodušnost je najviše zastupljena u skupini u dobi od 25 do 29 godina, dok su mladi u dobi od 20 do 24 godina češće nezadovoljni. Mladi iz sjedišta općina i sela su nezadovoljni i mjesta ocjenjuju neprikladnima. U selima i sjedištima općina također češće nalazimo ravnodušne ispitanike, a mlade koji u odnosu na privlačnost svoga mjesta nemaju stav, češće nalazimo u gradskim sredinama. Ipak, u gradovima prevladavaju zadovoljni ispitanici koji svoje mjesto boravišta procjenjuju privlačnima za život mladih. Da je tome tako, potvrđuje i podatak o većem udjelu ispitanika koji svoje mjesto ocjenjuju privlačnim za život mladih kada žive u kućanstvima koja ne posjeduju vrt, dok su oni koji posjeduju vrt češće zastupljeni u skupini ispitanika koji svoje mjesto ocjenjuju neprikladnim. Što se, pak, povezanosti zadovoljstva rezidencijalnim statusom i posjedovanja bicikla i automobila tiče, zadovoljniji su mladi koji posjeduju oba prijevozna sredstva. Navedeni pokazatelji upućuju na zaključak kako je mobilnost značajan činitelj zadovoljstva rezidencijalnim statusom mladih.

Na osnovi rezultata analize, moguće je zaključiti da će kvaliteta života mladih u određenoj lokalnoj zajednici biti to veća što je kvalitetnija kohezija njihovih obitelji, te da će poboljšanje u jednom indikatoru kvalitete života pridonijeti poboljšanju ukupnog zadovoljstva mladih svojim rezidencijalnim

statusom. Većina subregija Zagrebačke županije, s izuzetkom Jastrebarskog, Samobora i Velike Gorice, u svojim bi sredinama trebale posvetiti više pozornosti programima za poboljšanje kvalitete života mladih, osobito u pretežno ruralnim sredinama, posebno vodeći računa o potrebama mladih od 20 do 29 godina. Pri tome je značajno osigurati dostatnu mobilnost mladih, ali i programe koji će potaknuti višu razinu komunikacije i suradnje među susjedima, osobito na rješavanju zajedničkih problema stanovika konkretnih lokalnih zajednica.

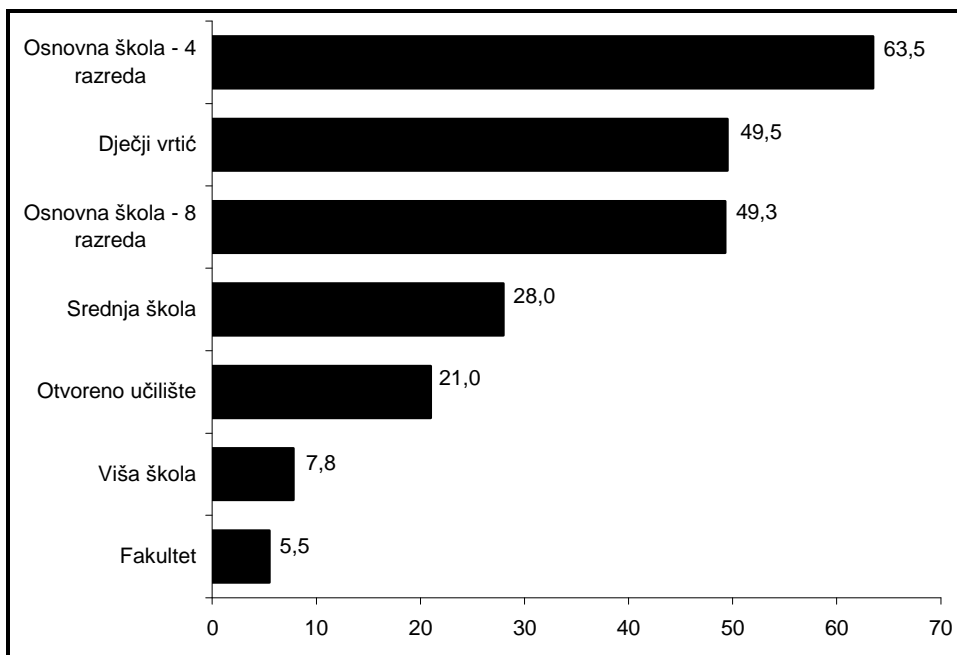
Programi usmjereni poticanju obiteljske kohezije su posebno osjetljivi, što znači da neizostavno iziskuju sudjelovanje stručnjaka koji se bave psihološkom dobrobiti mladih (psiholozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici i sl.). Poznato je, naime, da mladi, kao odgovor na okolnosti u kojima odrastaju, bilo da je to njihov odnos s roditeljima, nekvalitetna komunikacija među članovima obitelji, nezadovoljstvo materijalnim statusom obitelji, učestalo korištenje neprimjerenih odgojnih metoda roditelja i slično, često reagiraju rizičnim ponašanjem ili poremećajima u ponašanju koji se nepovoljno odražavaju na njihovo ukupno socijalno funkcioniranje (u školskom, vršnjačkom i širem socijalnom okruženju). Sličan je zaključak posredno moguće utemeljiti na rezultatima našeg istraživanja, s obzirom na visoku razinu povezanosti zadovoljstva obiteljskim, prijateljskim i susjedskim odnosima. Rizični činitelji odrastanja prepoznatljivi su u skupini mladih koji nemaju nikakve odnose sa susjedima, koji imaju najviše jednog bliskog prijatelja, koji su nezadovoljni ili ravnodušni spram odnosa s članovima obitelji, te skupini mladih koji su nezadovoljni svojim rezidencijalnim statusom. Procjenjujemo da bi angažman lokalne zajednice u tom smislu ponajprije trebao biti usmjeren na stvaranje uvjeta koji će omogućiti implementaciju programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih u odgojno-obrazovnim ustanovama (omogućavanjem zapošljavanja stručnih suradnika, pružanjem financijske potpore programima nevladinih stručnih organizacija, poticanjem kvalitetnije suradnje među službama lokalne sredine i sl.). Radi se o okruženjima u kojima se problemi po prvi puta manifestiraju u ozbiljnijim razmjerima čime, slijedom postojećih znanstvenih i stručnih spoznaja, postaju najpogodnije sredine za njihovo saniranje.

3.2. Kvaliteta života u svjetlu dostupnosti sekundarnih socijalnih mreža

Da bismo spoznali razinu u kojoj su mladima dostupne različite usluge, službe i ustanove za koje se općenito smatra da mogu znatno pridonijeti kvaliteti življenja, naše smo ispitanike upitali postoji li u njihovoj blizini 34 odgojno-obrazovnih, javnih, komercijalnih i komunikacijskih službi i ustanova te sadržaja za sadržajno provođenje slobodnog vremena. U grafikonima koji slijede, prikazana je distribucija mladih koji su na ovo pitanje odgovorili potvrdno (grafikoni 13, 14, 15 i 16).

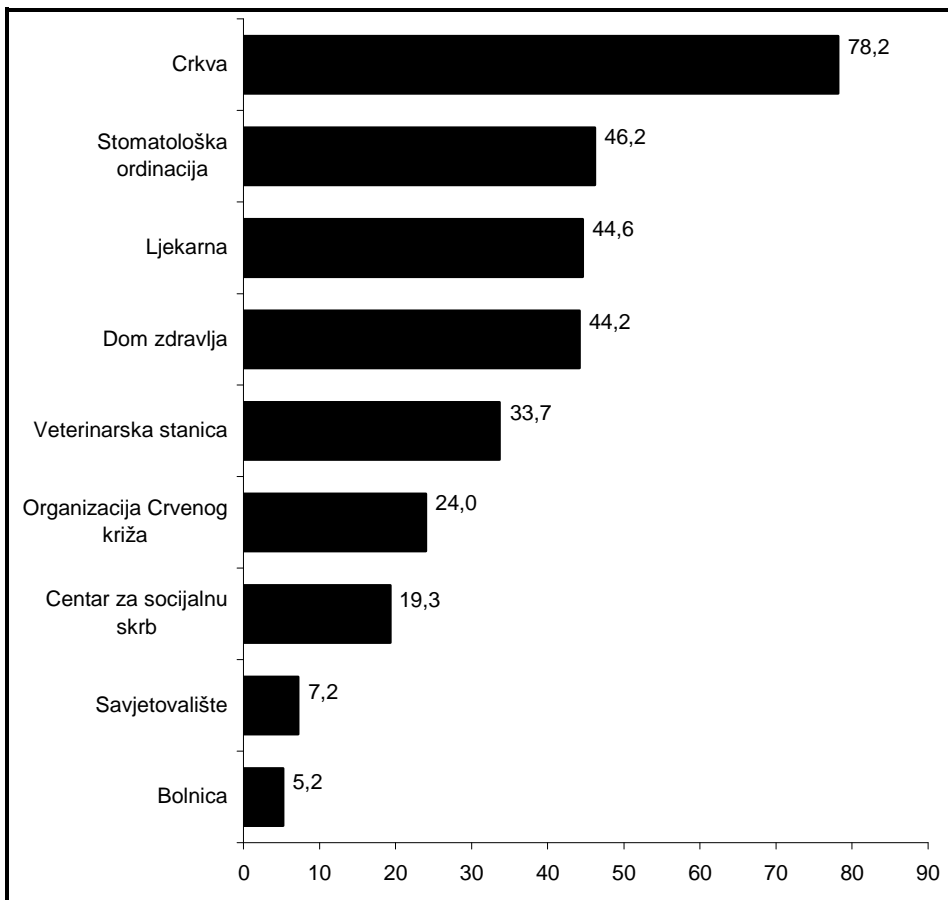
Podaci o dostupnosti odgojno-obrazovnih ustanova (grafikon 13) pokazuju da nešto više od trećine mladih u blizini nema četverogodišnju osnovnu školu, te da više od polovice u blizini nema osmogodišnju osnovnu školu i dječji vrtić. Više od 70% mladih mora putovati do srednje škole i otvorenog učilišta, a velika većina (više od 90%) putuje do više škole i fakulteta. Dok je potreba putovanja na višim stupnjevima obrazovanja očekivana, ocjenjujemo da je dostupnost dječjih vrtića, osnovnih škola i otvorenih učilišta za većinu mladih nedostatna (osobito u kontekstu njihova osamostaljivanja i stvaranja vlastitih obitelji).

Grafikon 13: Dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova (%)

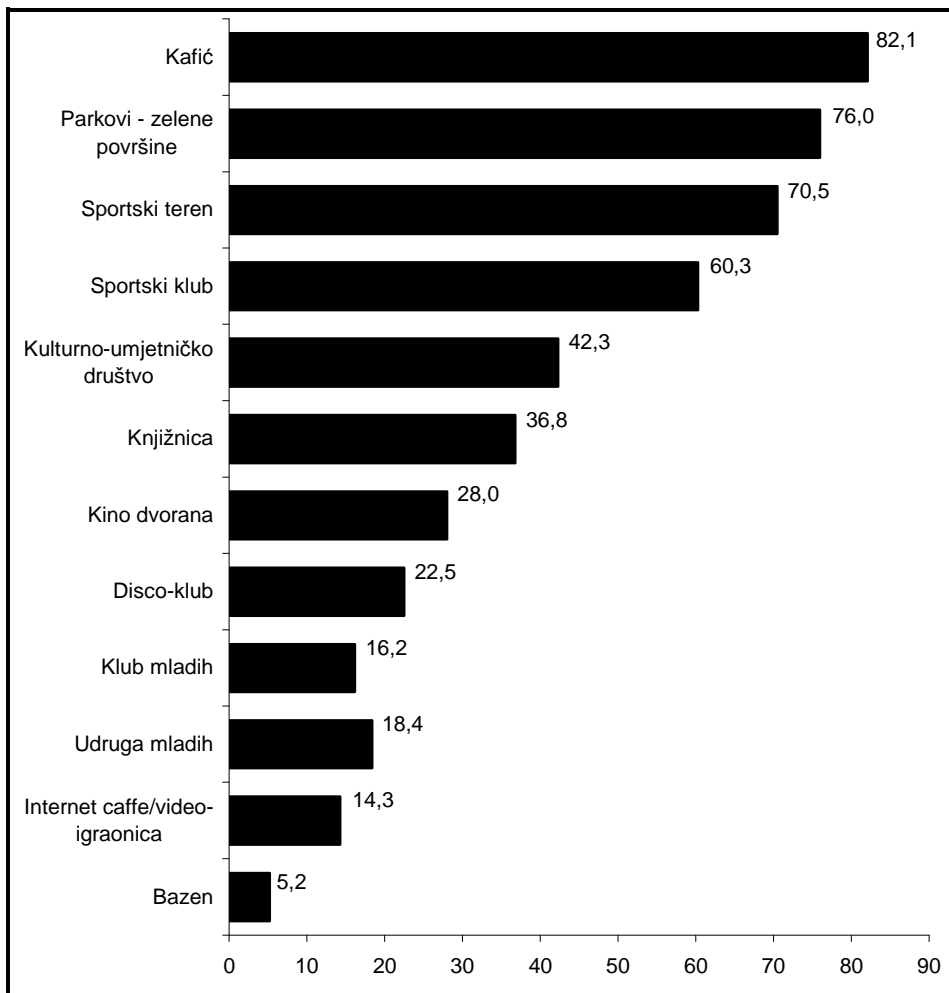
Što se dostupnosti javnih službi i ustanova tiče (grafikon 14), većini (gotovo 80%) je dostupna crkva, dok su sve ostale službe i ustanove dostupne znatno manjem broju mladih. Posebno nepovoljnim ocjenjujemo podatak prema kojem više od polovice mladih mora pješaćiti više od 15 minuta kako bi došli do zdravstvenih ustanova (ljekarne, doma zdravlja i stomatološke ordinacije). Podatak o vrlo maloj dostupnosti savjetovašta, s obzirom na općenito njihovu slabo razvijenu mrežu je sukladan očekivanjima, a vjerujemo da bi njihova dostupnost znatno pridonijela kvalitetnijoj realizaciji ciljeva o kojima je bilo riječi u prethodnom poglavlju (obiteljska kohezija, smanjenje rizičnih činitelja odrastanja), posebno kada bi ona nudila raznovrsne i mladima pristupačne programe.

Grafikon 14: Dostupnost zdravstvenih i socijalnih službi i ustanova (%)

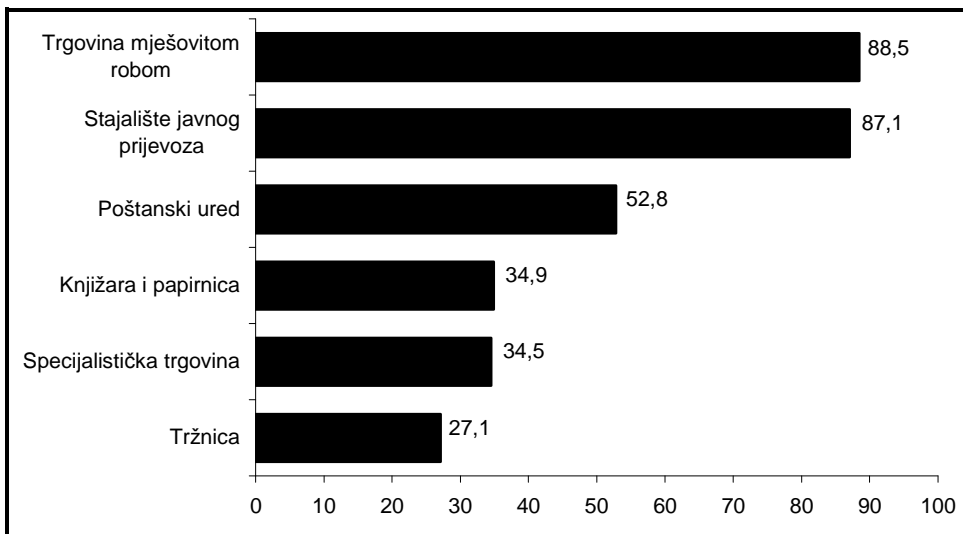
Podaci o dostupnosti sadržaja za slobodne aktivnosti prikazani su u grafikonu 15. Oni također upućuju na određenu nedostatnu dostupnost dijela kulturalnih, rekreativnih, zabavnih i širih društvenih sadržaja. Ovu je konstataciju potrebno uzeti s izvjesnom rezervom, jer naši podaci ne govore o tome koliko su ovi sadržaji stvarno udaljeni od mjesta stanovanja mladih osoba. Kako je slobodnom vremenu mladih posvećeno posebno poglavlje ove knjige, ovdje se ne bismo zadržavali na komentiranju mogućnosti aktivnog provođenja njihova slobodnog vremena.

Grafikon 15: Dostupnost sadržaja slobodnih aktivnosti (%)

Znakovito je, međutim, da 12,9% mladih u dosegu od 15 minuta hoda nema stajalište javnog prijevoza, a 11,5% njih nema u blizini trgovinu mješovitom robom (grafikon 16). Dostupnost ostalih komercijalnih i komunikacijskih usluga kreće se u rasponu od 27,1% do 52,8%, što pokazuje da najmanje polovica mladih u svojoj blizini nema poštanski ured, knjižaru i papirnicu, specijalističku trgovinu i tržnicu.

Grafikon 16: Dostupnost komercijalnih i komunikacijskih usluga (%)

Dostupnost odgojno-obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih službi i ustanova, sadržaja za aktivno provođenje slobodnog vremena te komercijalnih i komunikacijskih usluga analiziramo s obzirom na regionalni i rezidencijalni status mladih Zagrebačke županije, te s obzirom na razinu njihova zadovoljstva rezidencijalnim statusom. U analizu su uvršteni ispitanici koji su na postavljeno pitanje odgovorili potvrdno ili niječno, uz izuzetak dostupnosti savjetovaništa, kulturno-umjetničkog društva i kluba mladih, kada su u analizu uvršteni i oni ispitanici koji su odgovorili da im dostupnost ovih sadržaja nije poznata. Utvrđeno je da je dostupnost svih javnih usluga i službi potpore kvaliteti života mladih (uz iznimku dostupnosti tržnice) statistički značajno različita u pojedinim subregijama Zagrebačke županije (tablice 10, 11, 12, 13 i 14).

U subregiji Dugog Sela evidentiran je nadprosječan broj ispitanika koji u svojoj blizini nemaju dječji vrtić, četverogodišnju osnovnu školu, otvoreno učilište, višu školu, fakultet, bolnicu, savjetovanište, crkvu, sportski klub, kulturno-umjetničko društvo, klub i udrugu mladih, knjižnicu, bazen, disco-klub, internet-caffe i video igraonicu, kino dvoranu, sportski teren, parkove i zelene površine, poštanski ured i specijalističku trgovinu. U ivanićgradskoj subregiji više je mladih u čijoj blizini nema četverogodišnje osnovne škole, više škole, fakulteta, crkve, sportskog kluba, kafića, internet caffea i video igraonica te stajališta javnog prijevoza. U ovoj su subregiji mladi podjednako zastupljeni u skupinama ispitanika koji u blizini imaju i nemaju dječji vrtić i kulturno-umjetničko društvo. Od analiziranih usluga i službi, u jastrebarskoj subregiji u blizini mladih postoje u nešto većoj mjeri samo četverogodišnja osnovna škola, ckrva, klub i udruga mladih. U svim ostalim slučajevima, ovu subregiju karakterizira ispodprosječna

dostupnost analiziranih službi, ustanova i sadržaja. Mladi iz samoborske subregije u odnosu na županijski prosjek u svojoj blizini češće imaju dječji vrtić, bolnicu, savjetovalište, sportski klub, knjižnicu, bazen, kafiće, internet caffè i video igraonice, kino dvorane, sportske terene, parkove i zelene površine, stajalište javnog prijevoza i trgovine mješovitom robom. Subregija se ističe i po iznadprosječnoj zastupljenosti mladih koji ne znaju da li u njihovoj blizini postoji kulturno-umjetničko društvo i klub mladih. Za područje Sv. Ivana Zeline je karakteristična iznadprosječna zastupljenost mladih u čijoj blizini nema dječjeg vrtića, više škole, doma zdravlja, ljekarne, stomatološke ordinacije, veterinarske stanice, kluba i udruge mladih, disco kluba, sportskih terena, parkova i zelenih površina i stajalište javnog prijevoza.

Tablica 10: Dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova u županijskim subregijama (%)

Odgojno-obrazovne ustanove	Dugo Selo	Ivančić Grad	Jastrebarsko	Samobor	Sv. Ivan Zelina	Velika Gorica	Vibovec	Zaprešić	UKUPNO
<i>Dječji vrtić</i>	$\chi^2 = 98,42$								
Ne postoji	56,7	50,4	59,3	48,1	52,9	32,4	79,4	52,0	50,5
Postoji	43,3	49,6	40,7	51,9	47,1	67,6	20,6	48,0	49,5
<i>Osnovna škola – 4 razreda</i>	$\chi^2 = 80,38$								
Ne postoji	48,5	45,6	35,3	41,6	36,1	19,4	55,3	32,5	36,5
Postoji	51,5	54,4	64,7	58,4	63,9	80,6	44,7	67,5	63,5
<i>Osnovna škola – 8 razreda</i>	$\chi^2 = 65,55$								
Ne postoji	46,0	45,3	68,8	50,6	40,0	45,2	69,9	37,9	49,3
Postoji	54,0	54,7	31,2	49,4	60,0	54,8	30,1	62,1	50,7
<i>Srednja škola</i>	$\chi^2 = 48,63$								
Ne postoji	70,6	60,6	83,6	75,8	63,1	63,9	86,0	74,4	72,0
Postoji	29,4	39,4	16,4	24,2	36,9	36,1	14,0	25,6	28,0
<i>Otvoreno učilište</i>	$\chi^2 = 86,40$								
Ne postoji	84,7	77,3	92,0	84,3	74,4	63,2	92,3	79,2	79,0
Postoji	15,3	22,7	8,0	15,7	25,6	36,8	7,7	20,8	21,0
<i>Viša škola</i>	$\chi^2 = 112,03$								
Ne postoji	100	100	100	95,9	94,0	82,8	97,9	82,9	92,2
Postoji	0	0	0	4,1	6,0	17,2	2,1	17,1	7,8
<i>Fakultet</i>	$\chi^2 = 37,82$								
Ne postoji	97,8	98,5	98,6	95,1	91,8	93,7	97,9	87,9	94,5
Postoji	2,2	1,5	1,4	4,9	8,2	6,3	2,1	12,1	5,5

Tablica 11: Dostupnost zdravstvenih i socijalnih ustanova u županijskim subregijama (%)

Zdravstvene i socijalne ustanove	Dugo Selo	Ivanic Grad	Jastrebarsko	Samobor	Sv. Ivan Zelina	Velika Gorica	Vrbovec	Zaprešić	UKUPNO
<i>Dom zdravlja</i>	$\chi^2 = 32,04$								
Ne postoji	54,7	47,4	72,0	60,2	58,1	48,1	62,0	52,8	55,8
Postoji	45,3	52,6	28,0	39,8	41,9	51,9	38,0	47,2	44,2
<i>Ljekarna</i>	$\chi^2 = 52,86$								
Ne postoji	51,8	54,7	67,1	58,2	59,5	40,6	70,4	57,8	55,4
Postoji	48,2	45,3	32,9	41,8	40,5	59,4	29,6	42,2	44,6
<i>Bolnica</i>	$\chi^2 = 10,69$								
Ne postoji	96,3	90,4	96,5	93,8	91,8	95,8	96,5	93,1	94,4
Postoji	3,7	9,6	3,5	6,2	8,2	4,2	3,5	6,9	5,6
<i>Stomatološka ordinacija</i>	$\chi^2 = 35,57$								
Ne postoji	47,8	47,4	66,4	53,6	55,3	47,8	70,8	50,8	53,8
Postoji	52,2	53,6	33,6	46,4	44,7	52,2	29,2	49,2	46,2
<i>Veterinarska stanica</i>	$\chi^2 = 43,42$								
Ne postoji	59,0	63,4	73,9	81,7	67,1	65,0	55,0	60,5	66,3
Postoji	41,0	36,6	26,1	18,3	32,9	35,0	45,0	39,5	33,7
<i>Centar za socijalnu skrb</i>	$\chi^2 = 35,60$								
Ne postoji	74,2	77,0	89,3	83,8	63,0	78,2	88,6	82,7	80,7
Postoji	25,8	23,0	10,7	16,2	37,0	21,8	11,4	17,3	19,3
<i>Crveni križ</i>	$\chi^2 = 40,16$								
Ne postoji	70,9	63,8	85,7	77,2	59,5	77,7	85,9	76,9	76,0
Postoji	29,1	36,2	14,3	22,8	40,5	22,3	14,1	23,1	24,0
<i>Savjetovalište</i>	$\chi^2 = 74,86$								
Ne postoji	76,5	70,3	82,6	74,7	75,6	58,7	86,8	72,3	72,3
Nepoznato	21,3	18,8	13,9	15,7	12,8	32,0	11,1	21,3	20,4
Postoji	2,2	10,9	3,5	9,6	11,6	9,3	2,1	6,4	7,2
<i>Crkva</i>	$\chi^2 = 94,91$								
Ne postoji	38,7	40,6	17,0	22,3	12,9	9,4	31,2	19,5	21,8
Postoji	61,3	59,4	83,0	77,7	87,1	90,6	68,8	80,5	78,2

Tablica 12: Dostupnost sadržaja za slobodne aktivnosti u županijskim subregijama (%)

Sadržaji za slobodne aktivnosti	Dugo Selo	Ivanic Grad	Jastrebarsko	Samobor	Sv. Ivan Zelina	Velika Gorica	Vrbovec	Zaprešić	UKUPNO
<i>Sportski klub</i>	$\chi^2 = 60,67$								
Ne postoji	58,9	44,7	50,7	32,0	43,6	29,1	51,1	33,2	39,7
Postoji	41,1	55,3	49,3	68,0	56,4	70,9	48,9	66,8	60,3
<i>Kulturno-umjetničko društvo</i>	$\chi^2 = 93,97$								
Ne postoji	59,1	48,9	51,0	47,4	54,7	29,1	64,8	44,8	46,4
Nepoznato	8,0	8,0	11,2	16,6	2,3	12,2	6,9	14,1	11,3
Postoji	32,8	43,1	37,8	36,0	43,0	58,7	28,3	41,1	42,3
<i>Klub mladih</i>	$\chi^2 = 84,43$								
Ne postoji	78,7	54,3	63,9	61,0	73,3	48,8	69,0	63,5	61,4
Nepoznato	15,4	16,7	16,0	24,5	12,8	34,6	14,5	22,5	22,5
Postoji	5,9	29,0	20,1	14,5	14,0	16,6	16,6	14,1	16,2
<i>Udruga mladih</i>	$\chi^2 = 33,57$								
Ne postoji	96,3	71,0	80,2	85,2	90,5	78,2	76,4	80,5	81,6
Postoji	3,7	29,0	19,8	14,8	9,5	21,8	23,6	19,5	18,4
<i>Knjižnica</i>	$\chi^2 = 53,51$								
Ne postoji	64,2	53,3	76,1	61,3	60,0	52,2	80,3	68,2	63,2
Postoji	35,8	46,7	23,9	38,7	40,0	47,8	19,7	31,8	36,8
<i>Bazen</i>	$\chi^2 = 82,62$								
Ne postoji	99,2	89,7	97,8	91,8	77,9	99,1	96,5	95,5	94,8
Postoji	0,8	10,3	2,2	8,2	22,1	0,9	3,5	4,5	5,2
<i>Disco klub</i>	$\chi^2 = 35,71$								
Ne postoji	80,5	68,1	82,9	79,4	89,2	70,5	88,0	75,4	77,5
Postoji	19,5	31,9	17,1	20,6	10,8	29,5	12,0	24,6	22,5
<i>Kafić</i>	$\chi^2 = 89,31$								
Ne postoji	12,2	33,3	26,1	13,9	17,9	9,4	36,6	12,8	17,9
Postoji	87,8	66,7	73,9	86,1	82,1	90,6	63,4	87,2	82,1
<i>Internet caffe, video igraonica</i>	$\chi^2 = 35,30$								
Ne postoji	89,8	82,0	95,7	81,9	75,9	83,6	95,0	83,6	85,7
Postoji	10,2	18,0	4,3	18,1	24,1	16,4	5,0	16,4	14,3
<i>Kino dvorana</i>	$\chi^2 = 115,54$								
Ne postoji	97,0	54,3	79,4	71,3	65,5	61,0	91,7	70,4	72,0
Postoji	3,0	45,7	20,6	28,7	34,5	39,0	8,3	29,6	28,0
<i>Sportski teren</i>	$\chi^2 = 50,49$								
Ne postoji	44,4	27,6	40,0	27,3	31,7	24,7	40,4	17,8	29,5
Postoji	55,6	72,4	60,0	72,7	68,3	75,3	59,6	82,2	70,5
<i>Parkovi i zelene površine</i>	$\chi^2 = 82,88$								
Ne postoji	45,5	22,1	30,3	22,4	27,9	11,6	35,7	20,0	24,0
Postoji	54,5	77,9	69,7	77,6	72,1	88,4	64,3	80,0	76,0

Tablica 13: Dostupnost komercijalnih i komunikacijskih usluga u županijskim subregijama (%)

Komercijalne i komunikacijske usluge	Dugo Selo	Ivanić Grad	Jastrebarsko	Samobor	Sv. Ivan Zelina	Velika Gorica	Vrbovec	Zaprešić	UKUPNO
<i>Knjižara i papirnica</i>	$\chi^2 = 36,58$								
Ne postoji	62,8	51,8	74,6	66,5	58,1	60,0	79,9	67,1	65,1
Postoji	37,2	48,2	25,4	33,5	41,9	40,0	20,1	32,9	34,9
<i>Poštanski ured</i>	$\chi^2 = 62,09$								
Ne postoji	61,6	41,2	67,1	48,2	44,6	39,9	56,3	35,4	47,2
Postoji	38,4	58,8	32,9	51,8	55,4	60,1	43,7	64,6	52,8
<i>Stajalište javnog prijevoza</i>	$\chi^2 = 61,24$								
Ne postoji	12,4	18,7	19,6	7,4	14,0	9,6	29,6	6,9	12,9
Postoji	87,6	81,3	80,4	92,6	86,0	90,4	70,4	93,1	87,1
<i>Trgovina mješovitom robom</i>	$\chi^2 = 82,60$								
Ne postoji	9,4	7,4	20,4	11,3	10,6	5,1	30,8	8,0	11,5
Postoji	90,6	92,6	79,6	88,7	89,4	94,9	69,2	92,0	88,5
<i>Specijalistička trgovina</i>	$\chi^2 = 32,38$								
Ne postoji	68,3	56,7	75,2	69,1	55,3	56,1	73,0	70,7	65,6
Postoji	31,7	43,3	24,8	30,9	44,7	43,9	27,0	29,3	34,5

Mladi su podjednako zastupljeni u skupinama koje su formirane prema tome postoje li ili ne postoje u njihovoj blizini kafići i savjetovaništa. Velika Gorica ističe se kao subregija u kojoj je velika većina analiziranih službi, ustanova i sadržaja mladima iznadprosječno dostupna (iznimka su Crveni križ i bolnica). Potpuno je suprotna situacija u subregiji Vrbovca koju karakterizira znatno ispodprosječna dostupnost većine analiziranih službi, ustanova i usluga, uz iznimku veterinarske stanice i udruge mladih. Zaprešićka subregija je karakteristična po ispodprosječnoj dostupnosti dječjih vrtića, srednjih škola, otvorenog učilišta, ljekarne, centra za socijalnu skrb, Crvenog križa, kluba mladih, knjižnice, bazena, disco kluba i knjižare ili papirnice. U ovoj subregiji također nalazimo više mladih koji ne znaju da li u njihovoj blizini djeluje neko savjetovanište i kulturno-umjetničko društvo.

Zanimljivo je da u nekim subregijama, u kojima je uočena razmjerno slaba dostupnost analiziranih činitelja sekundarne socijalne mreže, postoje aktivističke skupine mladih, o čemu govori iznadprosječna dostupnost udruga mladih (Ivanić Grad, Jastrebarsko, Vrbovec i Zaprešić) i klubova mladih (Ivanić Grad i

Jastrebarsko). Udruga mladih aktivne su i u subregiji Velike Gorice, koja se ističe kao jedina subregija u kojoj su komponente sekundarne socijalne mreže mladima zadovoljavajuće pristupačne.

Prioriteti izgradnje odgojno-obrazovnih ustanova prepoznatljivi su u većini područja Zagrebačke županije, što se osobito odnosi na vrtiće, osnovne i srednje škole, s obzirom na okolnost da su putovanja radi visokog obrazovanja u našim gospodarskim prilikama uobičajena pojava. Međutim, otvorena bi učilišta mogla u znatnoj mjeri mladima omogućiti različite programe doškoloovanja i tako poboljšati njihove šanse na tržištu rada, ako nemaju mogućnosti školovati se na fakultetima i višim školama. U nekoliko se županijskih područja uočava i potreba ulaganja u zdravstvene ustanove (Jastrebarsko, Samobor, Sv. Ivan Zelina i Vrbovec), što vrlo vjerojatno zahtijeva različite oblike suradnje društvenog i privatnog sektora. Čini se osnovanim razmotriti mogućnosti poticaja lokalnih i županijskih vlasti privatnom sektoru u osiguranju veće dostupnosti komercijalnih i komunikacijskih usluga, što je također nedovoljno dostupno mladima u okolici Vrbovca, Samobora, Jastrebarskog i Ivanić Grada. Pristupačnost sadržaja za aktivno provođenje slobodnog vremena je vrlo raznolika, ali u tom bi pogledu također u dijelu subregija trebalo potaknuti programe i aktivnosti, poglavito one koje bi mladima omogućili bavljenje sportom i kulturno-umjetničkim sadržajima. Ukratko, ocjenjujemo da je naša analiza ukazala na određene manjkavosti velike većine subregija Zagrebačke županije u pogledu dostupnosti određenih komponenti sekundarne socijalne mreže koja se neizostavno reflektira na kvalitetu života mladih s tih područja.

Dostupnost odgojno-obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih službi i ustanova, sadržaja za aktivno provođenje slobodnog vremena te komercijalnih i komunikacijskih usluga analizirali smo i u odnosu na rezidencijalni status ispitanika, odnosno s obzirom na okolnost žive li u gradu, sjedištu općine ili na selu. Utvrđeno je da se ovako formirane skupine mladih razlikuju po svim analiziranim komponentama dostupnosti sekundarne socijalne mreže (tablice 14, 15, 16 i 17).

Kao što je i očekivano, sve analizirane službe, ustanove i sadržaji, značajno su češće dostupne mladima koji žive u gradovima, a rjeđe onima koji žive u selima. Mladima koji žive u sjedištima općina dostupnije su četverogodišnje i osmogodišnje osnovne škole, domovi zdravlja, ljekarne, stomatološke ordinacije, veterinarske stanice, kafići, parkovi i zelene površine, poštanski uredi, stajališta javnog prijevoza i trgovine mješovitom robom. U tim mjestima, međutim, nadprosječno češće nalazimo mlade koji u svojoj blizini nemaju tržnice, specijalističke trgovine, knjižare i papirnice, sportske terene, kino dvorane, internet cafe i video igraonice, disco-klubove, bazene, knjižnice, udruge mladih, klubove mladih, kulturno-umjetnička društva, sportske klubove,

crkvu, savjetovališta, Crveni križ, centar za socijalnu skrb, bolnicu, fakultet, višu školu, otvoreno učilište i srednju školu.

Vjerujemo da bi omogućavanje dobre komunikacije između sjedišta općina i okolnih sela i omogućavanje djelovanja pojedinih ustanova, službi, udruga, društava i drugih sadržaja u pojedinim sjedištima općina znatno pridonijelo kvaliteti života mladih koja ne bi bila “rezervirana” za gradska naselja.

Tablica 14: Dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova s obzirom na rezidencijalni status ispitanika (%)

Odgojno-obrazovne ustanove	Grad	Sjedište općine	Selo	UKUPNO
<i>Dječji vrtić</i>	$\chi^2 = 287,55$			
Ne postoji	19,2	58,9	77,5	50,5
Postoji	80,8	41,1	22,5	49,5
<i>Osnovna škola – 4 razreda</i>	$\chi^2 = 39,49$			
Ne postoji	27,4	26,0	43,2	36,5
Postoji	72,6	74,0	56,8	63,5
<i>Osnovna škola – 8 razreda</i>	$\chi^2 = 382,01$			
Ne postoji	17,1	27,9	70,9	49,3
Postoji	82,9	72,1	29,1	50,7
<i>Srednja škola</i>	$\chi^2 = 635,62$			
Ne postoji	30,0	87,6	93,5	72,0
Postoji	70,0	12,4	6,5	28,0
<i>Otvoreno učilište</i>	$\chi^2 = 563,19$			
Ne postoji	42,2	96,9	96,7	79,0
Postoji	57,8	3,1	3,3	21,0
<i>Viša škola</i>	$\chi^2 = 167,77$			
Ne postoji	78,5	98,4	98,4	92,2
Postoji	21,5	1,6	1,6	7,8
<i>Fakultet</i>	$\chi^2 = 37,54$			
Ne postoji	89,3	98,4	96,8	94,5
Postoji	10,7	1,6	3,2	5,5

Tablica 15: Dostupnost zdravstvenih i socijalnih ustanova s obzirom na rezidencijalni status ispitanika (%)

Zdravstvene i socijalne ustanove	Grad	Sjedište općine	Selo	UKUPNO
<i>Dom zdravlja</i>	$\chi^2 = 397,55$			
Ne postoji	21,8	42,6	77,4	55,8
Postoji	78,2	57,4	22,6	44,2
<i>Ljekarna</i>	$\chi^2 = 437,27$			
Ne postoji	19,1	44,2	77,7	55,4
Postoji	80,9	55,8	22,3	44,6
<i>Bolnica</i>	$\chi^2 = 39,10$			
Ne postoji	89,1	95,3	97,3	94,4
Postoji	10,9	4,7	2,7	5,6
<i>Stomatološka ordinacija</i>	$\chi^2 = 367,85$			
Ne postoji	20,5	38,5	74,6	53,8
Postoji	79,5	61,5	25,4	46,2
<i>Veterinarska stanica</i>	$\chi^2 = 210,37$			
Ne postoji	42,8	50,8	81,5	66,3
Postoji	57,2	49,2	18,5	33,7
<i>Centar za socijalnu skrb</i>	$\chi^2 = 510,23$			
Ne postoji	41,4	96,0	96,0	80,7
Postoji	58,6	4,0	4,0	19,3
<i>Crveni križ</i>	$\chi^2 = 518,09$			
Ne postoji	34,4	90,4	93,1	76,0
Postoji	65,6	9,6	6,9	24,0
<i>Savjetovalište</i>	$\chi^2 = 424,49$			
Ne postoji	38,5	86,9	89,4	72,3
Nepoznato	46,9	9,3	7,0	20,4
Postoji	14,6	3,8	3,6	7,2
<i>Crkva</i>	$\chi^2 = 54,84$			
Ne postoji	10,4	27,1	27,4	21,8
Postoji	89,6	72,9	72,6	78,2

Tablica 16: Dostupnost sadržaja za slobodne aktivnosti s obzirom na rezidencijalni status ispitanika (%)

Sadržaji za slobodne aktivnosti	Grad	Sjedište općine	Selo	UKUPNO
<i>Sportski klub</i>	$\chi^2 = 128,39$			
Ne postoji	17,7	47,6	49,9	39,7
Postoji	82,3	52,4	50,1	60,3
<i>Kulturno-unjetničko društvo</i>	$\chi^2 = 145,32$			
Ne postoji	24,9	50,0	58,1	46,4
Nepoznato	18,5	8,5	7,6	11,3
Postoji	56,6	41,5	34,3	42,3
<i>Klub mladih</i>	$\chi^2 = 195,39$			
Ne postoji	37,7	63,6	74,5	61,4
Nepoznato	40,3	22,4	12,3	22,5
Postoji	22,0	14,0	13,2	16,2
<i>Udruga mladih</i>	$\chi^2 = 75,66$			
Ne postoji	64,4	83,7	87,8	81,6
Postoji	35,6	16,3	12,2	18,4
<i>Knjižnica</i>	$\chi^2 = 456,36$			
Ne postoji	25,4	69,0	84,2	63,2
Postoji	74,6	31,0	15,8	36,8
<i>Bazen</i>	$\chi^2 = 25,73$			
Ne postoji	90,5	96,9	96,8	94,8
Postoji	9,5	3,1	3,2	5,2
<i>Disco klub</i>	$\chi^2 = 187,09$			
Ne postoji	55,8	85,3	88,2	77,5
Postoji	44,2	14,7	11,8	22,5
<i>Kafić</i>	$\chi^2 = 77,81$			
Ne postoji	7,0	10,0	25,3	17,9
Postoji	93,0	90,0	74,7	82,1
<i>Internet caffe, video igraonica</i>	$\chi^2 = 195,84$			
Ne postoji	65,6	90,2	95,0	85,7
Postoji	34,4	9,8	5,0	14,3
<i>Kino dvorana</i>	$\chi^2 = 473,46$			
Ne postoji	35,8	78,0	91,4	72,0
Postoji	64,2	22,0	8,6	28,0
<i>Sportski teren</i>	$\chi^2 = 66,44$			
Ne postoji	15,5	33,9	36,6	29,5
Postoji	84,5	66,1	63,4	70,5
<i>Parkovi i zelene površine</i>	$\chi^2 = 79,98$			
Ne postoji	10,5	22,5	32,1	24,0
Postoji	89,5	77,5	67,9	76,0

Tablica 17: Dostupnost komercijalnih i komunikacijskih usluga s obzirom na rezidencijalni status ispitanika (%)

Komercijalne i komunikacijske usluge	Grad	Sjedište općine	Selo	UKUPNO
<i>Knjižara i papirnica</i>	$\chi^2 = 543,67$			
Ne postoji	24,3	65,4	88,0	65,1
Postoji	75,7	34,6	12,0	34,9
<i>Poštanski ured</i>	$\chi^2 = 270,30$			
Ne postoji	19,6	32,6	65,2	47,2
Postoji	80,4	67,4	34,8	52,8
<i>Stajalište javnog prijevoza</i>	$\chi^2 = 47,77$			
Ne postoji	5,7	6,1	18,1	12,9
Postoji	94,3	93,9	81,9	87,1
<i>Trgovina mješovitom robom</i>	$\chi^2 = 61,93$			
Ne postoji	3,3	6,2	17,0	11,5
Postoji	96,7	93,8	83,0	88,5
<i>Specijalistička trgovina</i>	$\chi^2 = 376,29$			
Ne postoji	27,5	70,2	83,7	65,5
Postoji	72,5	29,8	16,3	34,5
<i>Tržnica</i>	$\chi^2 = 551,41$			
Ne postoji	33,3	84,4	92,6	72,2
Postoji	66,7	15,6	7,4	27,8

Da dostupnost sekundarne socijalne mreže uistinu uvjetuje kvalitetu života mladih, potvrđuje i analiza povezanosti dostupnosti sekundarne socijalne mreže i zadovoljstva mladih rezidencijalnim statusom. Njome je utvrđeno da iskazano zadovoljstvo nije u statistički značajnoj vezi s pristupačnošću više škole, fakulteta, bolnice, veterinarske stanice, poštanskog ureda, trgovine mješovitom robom, bazenom te internet cafe/video igraonicama. U ostalim slučajevima utvrđene su statistički značajne veze, a njihova je struktura prikazana u tablicama 18, 19, 20 i 21.

Pristupačnost dječjeg vrtića, osnovne i srednje škole, otvorenog učilišta, domova zdravlja, ljekarni, stomatološke ordinacije, centra za socijalnu skrb, Crvenog križa, savjetovališta, crkve, sportskih klubova, kulturno-umjetničkih društava, klubova mladih, udruga mladih, knjižnica, disco-klubova, kafića, kino dvorane, sportskog terena, parkova i zelenih površina, knjižara i papirnica, stajališta javnog prijevoza, specijalističkih trgovina i tržnica značajno pridonosi zadovoljstvu mladih, dok njihova nepristupačnost pridonosi njihovoj ravnodušnosti i nezadovoljstvu rezidencijalnim statusom. Prethodno smo već pokazali da

veći dio ovih sadržaja nije dostatno dostupan u sjedištima općina²³, da niti jedan sadržaj nije dovoljno dostupan mladima sa sela, a utvrdili smo i značajno češće zadovoljstvo mladih koji žive u gradovima. Prema tome, moguće je zaključiti da mladi koji žive u selima i većina onih iz sjedišta općina nemaju previše razloga zbog kojih bi svoje mjesto prebivanja doživjeli kao sredinu koja odgovarajuće udovoljava njihovim potrebama.

Tablica 18: Dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova s obzirom na zadovoljstvo ispitanika mjestom stanovanja (%)

Odgojno-obrazovne ustanove	Nezadovoljstvo	Ravnodušnost	Zadovoljstvo	UKUPNO
<i>Dječji vrtić</i>	$\chi^2 = 56,15$			
Ne postoji	65,7	60,1	42,5	50,5
Postoji	34,3	39,9	57,5	49,5
<i>OŠ – 4 razreda</i>	$\chi^2 = 20,08$			
Ne postoji	45,3	41,7	31,8	36,4
Postoji	54,7	58,3	68,2	63,6
<i>OŠ – 8 razreda</i>	$\chi^2 = 18,78$			
Ne postoji	58,7	54,0	44,7	49,3
Postoji	41,3	46,0	55,3	50,7
<i>Srednja škola</i>	$\chi^2 = 22,34$			
Ne postoji	81,8	76,0	67,6	71,9
Postoji	18,2	24,0	32,4	28,1
<i>Otvoreno učilište</i>	$\chi^2 = 30,43$			
Ne postoji	86,8	85,7	74,1	79,0
Postoji	13,2	14,3	25,9	21,0

Da je institucionalna opremljenost sela vrlo loša, potvrđeno je i u drugim istraživanjima Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu provedenim na uzorku reprezentativnom za Hrvatsku (Župančić, 2005). Samo manji broj seoskih sredina ima važnije ustanove, kao što su osnovna škola, ambulanta, kulturne ustanove, poštanski ured, dok je malo povoljnije stanje s uslužnim radionicama, komunalnom opremljenošću i sportskim objektima. Ipak, kao osnovna zapreka sveukupnom razvitku sela, ističe se loša prometna povezanost, odnosno prometna izoliranost ili udaljenost od lokalnih i središnjih naselja.

²³ Srednja škola, otvoreno učilište, centar za socijalnu skrb, društvo Crvenog križa, savjetovalište, crkva, sportski klub, kulturno-umjetničko društvo, klub mladih, knjižnica, disco klub, kino dvorana, sportski teren, knjižara i papirnica.

Tablica 19: Dostupnost zdravstvenih i socijalnih ustanova s obzirom na zadovoljstvo ispitanika mjestom stanovanja (%)

Zdravstvene i socijalne ustanove	Nezadovoljstvo	Ravnodušnost	Zadovoljstvo	UKUPNO
<i>Dom zdravlja</i>	$\chi^2 = 24,54$			
Ne postoji	67,9	59,5	50,9	55,8
Postoji	32,1	40,5	49,1	44,2
<i>Ljekarna</i>	$\chi^2 = 32,94$			
Ne postoji	67,8	61,9	49,5	55,5
Postoji	32,2	38,1	50,5	44,5
<i>Stomatološka ordinacija</i>	$\chi^2 = 30,22$			
Ne postoji	66,9	58,4	48,2	53,8
Postoji	33,1	41,6	51,8	46,2
<i>Centar za socijalnu skrb</i>	$\chi^2 = 18,37$			
Ne postoji	89,0	83,4	76,9	80,6
Postoji	11,0	16,6	23,1	19,4
<i>Crveni križ</i>	$\chi^2 = 20,13$			
Ne postoji	85,1	79,5	71,8	76,0
Postoji	14,9	20,5	28,2	24,0
<i>Savjetovalište</i>	$\chi^2 = 32,53$			
Ne postoji	83,4	77,2	67,2	72,3
Nepoznato	10,4	17,6	24,4	20,4
Postoji	6,2	5,2	8,4	7,3
<i>Crkva</i>	$\chi^2 = 40,65$			
Ne postoji	32,8	28,1	16,3	21,9
Postoji	67,2	71,9	83,7	78,1

U kontekstu naših rezultata, svaka bi lokalna zajednica, koja je zainteresirana za kvalitetu života mladih mještana i njihov dugoročni ostanak u mjestu prebivanja, morala dobro razmotriti mogućnosti i modalitete izgradnje odgovarajuće socijalne mreže. Pri tome se, naravno, ne očekuje da svako naselje bude opskrbljeno svim sadržajima koji omogućuju zadovoljenje obrazovnih, zdravstvenih, kulturnih, sportskih i drugih potreba svojih mještana, ali je vrlo važno osigurati dobru umreženost naselja koji gravitiraju istom središtu.

Tablica 20: Dostupnost sadržaja za slobodne aktivnosti s obzirom na zadovoljstvo ispitanika mjestom stanovanja (%)

Sadržaji za slobodne aktivnosti	Nezadovoljstvo	Ravnodušnost	Zadovoljstvo	UKUPNO
<i>Sportski klub</i>	$\chi^2 = 40,41$			
Ne postoji	53,9	46,3	33,1	39,7
Postoji	46,1	53,7	66,9	60,3
<i>Kulturno-umjetn. društvo</i>	$\chi^2 = 36,86$			
Ne postoji	59,5	53,0	40,2	46,5
Nepoznato	9,1	9,4	12,4	11,1
Postoji	31,4	37,6	47,4	42,4
<i>Klub mladih</i>	$\chi^2 = 28,52$			
Ne postoji	73,5	65,3	56,5	61,4
Nepoznato	14,5	22,3	24,6	22,4
Postoji	12,0	12,4	18,9	16,2
<i>Udruga mladih</i>	$\chi^2 = 16,63$			
Ne postoji	88,7	85,7	77,7	81,6
Postoji	11,3	14,3	22,3	18,4
<i>Knjižnica</i>	$\chi^2 = 40,60$			
Ne postoji	76,2	70,4	56,6	63,2
Postoji	23,8	29,6	43,4	36,8
<i>Disco klub</i>	$\chi^2 = 21,95$			
Ne postoji	84,1	83,3	73,2	77,4
Postoji	15,9	16,7	26,8	22,6
<i>Kafić</i>	$\chi^2 = 27,35$			
Ne postoji	25,7	23,0	13,6	17,9
Postoji	74,3	77,0	86,4	82,1
<i>Kino dvorana</i>	$\chi^2 = 27,66$			
Ne postoji	82,8	76,4	67,1	71,9
Postoji	17,2	23,6	32,9	28,1
<i>Sportski teren</i>	$\chi^2 = 59,94$			
Ne postoji	43,0	38,9	21,8	29,5
Postoji	57,0	61,1	78,2	70,5
<i>Parkovi i zelene površine</i>	$\chi^2 = 31,98$			
Ne postoji	32,6	30,9	18,8	24,0
Postoji	67,4	69,1	81,2	76,0

Tablica 21: Dostupnost komercijalnih i komunikacijskih usluga s obzirom na zadovoljstvo ispitanika mjestom stanovanja (%)

Komercijalne i komunikacijske usluge	Nezadovoljstvo	Ravnodušnost	Zadovoljstvo	UKUPNO
<i>Knjižara i papirnica</i>	$\chi^2 = 25,65$			
Ne postoji	76,5	69,2	60,1	65,0
Postoji	23,5	30,8	39,9	35,0
<i>Stajalište javnog prijevoza</i>	$\chi^2 = 18,23$			
Ne postoji	19,1	16,2	10,0	13,0
Postoji	80,9	83,8	90,0	87,0
<i>Specijalistička trgovina</i>	$\chi^2 = 28,92$			
Ne postoji	78,4	69,2	60,0	65,4
Postoji	21,6	30,8	40,0	34,6
<i>Tržnica</i>	$\chi^2 = 33,84$			
Ne postoji	81,9	79,3	66,6	72,2
Postoji	18,1	20,7	33,4	27,8

Prisjetimo se, mreža naselja je u širem smislu struktura i raspored svih naseobinskih jedinica prema relevantnim značajkama, poput veličine, funkcionalne usmjerenosti naselja, uloge središnjih naselja te međusobnih hijerarhijskih odnosa u prostoru. Razvijenost mreže naselja odražava društvenu kompleksnost i diferenciranost, a kakvoća mreže ovisi o tome koliko uspješno zadovoljava raznolikost i rast potreba stanovništva (Župančić, 2005:632). Djelotvornim i funkcionalnim planiranjem sustava mreže naselja želi se postići: uravnoteženu prostornu raspodjelu stanovništva, radnih sadržaja i drugih funkcija na određenom teritoriju; poželjnu veličinu, strukturu i oblik razvoja naselja; uravnotežen razvoj središnjih funkcija, radi zadovoljavanja raznolikih potreba stanovništva i poboljšanja svagdašnje kakvoće života; ravnomjerniji razvoj u prostoru smanjivanjem razlika u urbaniziranosti područja; osnivanje lokalnih razvojnih žarišta, kao uporišta policentričnoj mreži naselja; unaprjeđenje i razvitak fizionomskih obilježja i sadržajne strukture naselja sukladno njihovoj ulozi u sustavu naselja koji uvažava vrijednosti prirodne sredine, graditeljske baštine i okoliša u cjelini; granice građevinskog pojasa radi racionalnijeg korištenja prostora; pogodnije načine i uvjete gradnje i uređivanja prostora.

Drugim riječima, planirano ulaganje u odgojno-obrazovnu, zdravstvenu, kulturno-umjetničku, sportsku, komunikacijsku i komercijalnu mrežu službi i ustanova, uz korištenje modela javno-privatnog partnerstva, imalo bi dugoročni pozitivan učinak na sastav, brojnost i kvalitetu života ukupne zajednice, a znatno bi pridonijelo i realizaciji ciljeva Županijskog programa djelovanja za mlade.

Naše je istraživanje posredno pokazalo da je pozitivan model takvog razvoja do neke mjere ostvaren u subregiji Velike Gorice i taj bi primjer, uz veću ili manju potporu županijskih vlasti, trebalo slijediti i u drugim područjima županije.

4. Zaključna razmatranja

Nije potrebno posebno dokazivati da su mladi, koji su jedan od najproduktivnijih segmenata populacije i na čijem stvaralaštvu leži napredak (bilo kojeg) društva, *conditio sine qua non* opstanka i budućnosti svakog društva te da ni hrvatsko društvo, pa ni Zagrebačka županija, u tom pogledu ne predstavlja nikakvu iznimku. Negativna povezanost psiholoških problema i kvalitete života, efikasnosti te ostvarivanja životnih uspjeha dokazana su u gotovo svim istraživanjima koja su se bavila tom temom, pa i našem istraživanju. Rezultati ovog istraživanja potpuno su, naime, potvrdili hipoteze kojima smo pretpostavili da kvaliteta života mladih u Zagrebačkoj županiji ovisi o njihovim socijalnim obilježjima te da je njihovo zadovoljstvo rezidencijalnim statusom značajno uvjetovano socijalnim uvjetima života. Među analiziranim socijalnim obilježjima, najvišu diskriminativnu vrijednost u indikatorima kvalitete života mladih imaju stupanj obrazovanja ispitanika i stupanj obrazovanja njihovih očeva koji statistički značajno pridonose razlikama u strukturi obitelji mladih, opremljenosti njihovih stambenih prostora, mjesečnim prihodima, financijskim problemima i kvaliteti odnosa sa susjedima. Znatan upliv na kvalitetu života mladih također imaju dob i socioprofesionalni status, koji se odražavaju na strukturu obitelji, opremljenost stambenog prostora, mjesečne prihode, financijske probleme i broj bliskih prijatelja. Rezidencijalni status mladih odražava se na brojnost kućanstava mladih, veličinu stambenog prostora, visinu mjesečnih obiteljskih prihoda i kvalitetu odnosa sa susjedima, a subregionalni status na posjedovanje vlastite sobe, veličinu i opremljenost stambenog prostora, visinu obiteljskih mjesečnih prihoda i kvalitetu susjedskih odnosa. Spol je statistički značajno povezan sa strukturom obitelji, opremljenosti stambenog prostora, stalnom ili povremenom zaposlenošću i mjesečnim prihodima mladih.

Utvrđeno je da kvaliteta života mladih uvelike ovisi o potpori koju im pružaju roditelji i drugi članovi obitelji, te da oni u procesu osamostaljivanja u pravilu bivaju suočeni s opadanjem njihova životnog standarda. U većini slučajeva, roditelji uspijevaju održati kvalitetu života mladih na prosječnoj razini, dok su mogućnosti zadovoljavanja tzv. razvojnih potreba za trećinu njih upitne. U ispodprosječnim stambenim uvjetima i materijalnim prilikama živi najmanje desetina mladih. Uočeno je i postojanje manje skupine mladih osoba koja zahtijeva pojačanu potporu društva, jer su osnovali vlastitu obitelj i imaju djecu, a nezaposleni su. Iskristalizirala se potreba planiranja stambene politike i politike koja će omogućiti višu razinu zapošljavanja mladih, što bi bitno olakšalo

njihovo osamostaljivanje. Dobro bi došla i šira financijska potpora njihovom školovanju, iskazana u obliku stipendiranja, jer trenutno takvu potporu ostvaruje tek zanemariv broj. Postojeće društvene okolnosti ukazuju na tendenciju da povoljniji materijalni status karakterizira mlade koji su zaposleni, ali uz uvjet da zaposlena mlada osoba ostaje živjeti u roditeljskom domu. U pogledu kvalitete međuljudskih odnosa, kao komponente primarne socijalne mreže, važno je naglasiti da nešto više od petine mladih ne izražava zadovoljstvo obiteljskim odnosima, te da prijateljske odnose sa svojim susjedima njeguje nešto manje od polovice njih. Mladi koji su nezadovoljni odnosima s članovima obitelji ujedno znatno češće izražavaju nezadovoljstvo ili ravnodušnost prijateljskim odnosima, nezadovoljni su rezidencijalnim statusom, mjesto u kojem žive ocjenjuju neprivačnim za život mladih i sa susjedima uglavnom ne komuniciraju.

Na osjećaj zadovoljstva rezidencijalnim statusom značajno utječe dob mladih, regionalni i rezidencijalni status, zadovoljstvo prijateljskim odnosima, posjedovanje bicikla i automobila te dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova, javnih službi i ustanova, sadržaja za aktivno provođenje slobodnog vremena, komercijalnih i komunikacijskih usluga. Sve analizirane službe, ustanove i sadržaji značajno su neravnomjerno dostupni mladima u različitim županijskim subregijama i bitno su manje dostupni onima koji žive u seoskim naseljima. S time bi u vezi bilo razložno razmotriti mogućnosti i prioritete izgradnje odgojno-obrazovnih ustanova (dječji vrtići, osnovne i srednje škole), promicati suradnju s udrugama, organizacijama, društvima i ustanovama koje nude sadržaje za aktivno provođenje slobodnog vremena te poboljšati komunikaciju i prometne veze između seoskih sredina i sjedišta općina, kako bi postojeće javne (zdravstvene i socijalne), komercijalne i komunikacijske ustanove bile pristupačnije. Na taj bi se način umanjila postojeća neujednačenost mogućnosti mladih u gradskim, prigradskim i seoskim naseljima. Slijedom naših rezultata, samo se subregija Velike Gorice ističe po zadovoljavajućoj dostupnosti većine analiziranih sadržaja, ustanova, službi i organizacija, dok bi ostale subregije, žele li pridonijeti kvaliteti života mladih, svoje zajednice trebale obogatiti različitim sadržajima. Nedvojbeno je da se globalni procesi koji su karakteristični za ukupno hrvatsko društvo odražavaju i na kvalitetu života mladih u Zagrebačkoj županiji koji ponajprije iskazuju potrebu za snažnijom podrškom društva u procesu njihova osamostaljivanja, ali i većim doprinosom lokalnih zajednica i Županije u omogućavanju njihovih razvojnih potreba (osobito obrazovnih, zdravstvenih, rekreativnih i kulturno-umjetničkih). Omogućavanjem šireg dijapazona životnih šansi, kao i umanjivanjem nepovoljnih okolnosti odrastanja, oslobađaju se i potiču stvaralački potencijali mladih, što znači da je osmišljavanje koncepcije i njoj odgovarajuće strategije uklanjanja i prevencije njihovih problema od vitalnog značaja za daljnji razvoj Zagrebačke županije. Pri tome je potrebno uvažiti da planiranje podrazumijeva kontinuirani proces koji mora uključivati sve aspekte

zajednice i nositelje razvoja uključujući i najširu javnost. Takvo planiranje omogućuje: povećanje razumijevanja građana o mogućnostima planiranja te usmjeravanja vlastite budućnosti (i razvoja demokratskih postupka); povećanje brige zajednice za rješavanje vlastitih problema, što potiče društveno povezivanje i osjećaj društvene odgovornosti; jačanje osjećaja građana da njihovo sudjelovanje ima pozitivan utjecaj na uvjete života u njihovoj zajednici; povećanje znanja i svijesti o utjecaju poslovnog sektora na okoliš i zajednicu u kojoj djeluje; smanjenje prostora za potencijalne sukobe s lokalnom samoupravom; donošenje kreativnih rješenja koja odgovaraju lokalnim potrebama; kompetentnije donošenje kvalitetnijih odluka uvažavanjem različitih mišljenja i pristupa, vrijednosti i ideja te prikupljanje izravnih spoznaja o okolini u kojoj žive članovi zajednice; unaprjeđenje svijesti građana o pitanjima zajednice i razumijevanje javnosti za projekte i pitanja koja su utjecala na donošenje odluka, što je uvjet za povećanje povjerenja građana u institucije vlasti. U planiranju se ne smije zanemariti ni okolnost da nepoznavanje, nepriznavanje, predviđanje ili jednostavno ignoriranje prioriteta problema mladih dovodi do zanemarivanja potrebe za njihovim rješavanjem od strane nadležnih institucija, što neizostavno rezultira njihovim daljnjim pogoršavanjem. Na osnovi navedenog, ocjenjujemo da naše istraživanje upućuje na neizostavnost potrebe provedbe Županijskog programa djelovanja za mlade, uz maksimalnu participaciju i suradnju svih lokalnih zajednica i mogućih aktera razvoja, jer problemi vezani uz mogućnosti školovanja, nedostatak društvenih sadržaja i zapošljavanje, pripadaju u kategoriju problema na koje mladi ni u kom slučaju ne mogu reagirati sami bez pomoći nadležnih institucija, a ti su problemi našim istraživanjem posebno apostrofirani.

Okolnost, prema kojoj kvalitetu života mladih ponajviše uvjetuju mogućnosti roditeljske obitelji, upućuje na potrebu pozicioniranja politike za mlade u širi društveni kontekst, kako sa stajališta provedbe, tako i sa stajališta učinaka. Drugim riječima, unapređivanje obiteljske politike (osobito omogućavanje usuglašavanja obiteljskih i radnih obveza putem razvoja servisa za skrb o predškolskoj i školskoj djeci), gospodarskih i ekonomskih uvjeta u zajednici, bitno će unaprijediti kvalitetu života mladih, što će simultano pridonijeti kvaliteti života ukupne zajednice (i osobito utjecati na demografska kretanja). Recimo na kraju da je za sve članove zajednice od posebnog značaja da mladi zajednicu doživljavaju pravednom. To je osobito važno za mlade osobe koje kroz socijalizaciju i različite oblike socijalnih interakcija izgrađuju sustav vrijednosti te oblikuju svoja ponašanja i interese prema postojećim socijalnim modelima. S obzirom na to da je pravednost pojam koji proizlazi iz nekih karakteristika uzajamnog odnosa pojedinaca i društvene zajednice kojoj pripadaju, jasno je da će aktivnosti i resursi lokalnih sredina usmjereni postizanju socijalne pravednosti znatno uvjetovati kvalitetu života mladih koji bi trebali osjetiti da im društvo pruža sve uvjete za razvoj vlastitih sposobnosti, da se u suradnji sa svojim sugrađanima mogu afirmirati u području aktivnosti koje su izabrali kao struku i da dobivaju ono što

im pripada kao nadoknada za onu količinu rada kojom obavljaju svoju društvenu funkciju. U konačnici, postizanje socijalne pravde pridonosi sprječavanju nejednakosti među ljudima, a rezultat našeg istraživanja prema kojem kvaliteta života mladih ovisi o brojnim socijalnim okolnostima, sam po sebi dovoljno govori o potrebi ulaganja dodatnih napora za ostvarenje ovog ideala.

Literatura

- Ajduković, D. (2003): Socijalna rekonstrukcija zajednice, u: Ajduković, D. (ur.): *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 11-41.
- Ajduković, M. (2003): Socijalna akcija u zajednici, u: Ajduković, D. (ur.) (2003): *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 271-309.
- Akrap, A. (2003): *Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Berc, G.; Ljubotina, D.; Blažeka, S. (2004): Struktura obitelji i životni uvjeti obitelji u selu i u gradu. *Sociologija sela* 42(1-2): 23-45.
- Bezinović, P.; Manestar, K.; Ristić Dedić, Z. (2004): Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i iz grada. *Sociologija sela* 42(1-2):157-173.
- Bežovan, G. (2004): Stambena prava u Hrvatskoj i problemi njihova ostvarenja. *Revija za socijalnu politiku* 11(1):89-107.
- Boemmel, J.; Briscoe, J. (2001): *Web Quest Project Theory Fact Sheet of Urie Bronfenbrenner*. National-Louis University, <http://chiron.valdosta.edu> (30. 03. 2006).
- Bouazzaoui, B.; Mullet, E. (2002): Employment and family as determinants of anticipated life satisfaction: contrasting young adults' and elderly people's viewpoints. *Journal of Happiness Studies* 3(2): 129-152.
- Bouillet, D. (2005): Obiteljske i šire socijalne odrednice ovisnosti mladih Hrvatske, u: *Stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem "Borba protiv ovisnosti – borba za zdravu obitelj"* (Pula, 19.-22. rujna 2004.). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske / Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, 306-315.
- Bouillet, D. (2006): (Ne)zadovoljstvo životom i obrasci komunikacije mladih (u tisku).
- Chubb, N.; Fertman, C. I. (1992): Adolescents' perception of belonging in their families. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 18: 387-294.
- Clark, A. E.; Oswald, A. J. (1996): Satisfaction and comparison income, *Journal of Public Economics* 6(4): 359-381.
- Čudina-Obradović, M.; Obradović, J. (2000): Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku* 7(2): 131-145.

- Diener, E.; Lucas, R. E. (2000): Explaining differences in societal levels of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies* 1(1): 41 -78.
- Diener, E.; Suh, E.; Oishi, S. (2005): *Recent findings on subjective well-being*, <http://s.psych.uiuc.edu> (07. 02. 2005.).
- Ehrhardt, J. J.; Saris, W. E.; Veenhoven, R. (2000): Stability of life-satisfaction over time. *Journal of Happiness Studies* 1(2): 177 – 205.
- Ferić, M.; Kranželić, V. (2001): Lokalna zajednica u osmišljavanju i postavljanju programa prevencije poremećaja u ponašanju, u: Janković, J., Bašić, J. (ur.): *Prevenција poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 65-81.
- Fitzpatrick, T. (2003): Novi prioriteti za socijalnu politiku i kriminologiju: globalizacija, urbanizam i država postsocijalne sigurnosti u nastajanju. *Revija za socijalnu politiku* 10(1): 85-101.
- First-Dilić, R. (2002): Obrasci odlučivanja i struktura porodične moći u suvremenoj poljoprivrednoj porodici. *Sociologija sela* 40(3-4): 329-351.
- Gelo, J.; Akrap, A.; Čipin, I. (2005): *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Ilišin, V. (2002): Interesi i slobodno vrijeme mladih, u: Ilišin, V. i Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 269-303.
- Ilišin, V.; Radin, F. – ur. (2002): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Ilišin, V. – ur. (2005): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Yeung, A.B. (2005): Socijalni kapital u crkvenom volonterstvu. *Revija za socijalnu politiku* 12(2): 215-237.
- Korać, A. (2003): Obiteljskopравни aspekti Nacionalne obiteljske politike, u: Puljiz, V.; Bouillet, D. (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 163-191.
- Krizmanić, M.; Kolesarić, V. (1989): Pokušaj konceptualizacije pojma “kvaliteta života”. *Primijenjena psihologija* 10: 5-11.
- Kuglar, S. (2001): Kvaliteta života i norme za kvalitetu. *Web časopis Hrvatskog društva za kvalitetu* 2, <http://kvaliteta.inet.hr> (13. 04. 2006).
- Malenica, Z. (2001): Bipolarnost hrvatskog društva, u: Meštrović, M. (ur.): *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut, 229 – 253.
- Puljiz, V., Zrinščak, S. (2002): Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku* 9 (2): 117-139.

- Puljiz, V.; Bouillet, D. (2003): *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Puljiz, V. (2003): Društvo, obitelj, obiteljska politika, u: Puljiz, V.; Bouillet, D. (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 11-53.
- Puljiz, V. (2005): Obiteljska politika, u: Vranjican, S. (ur.): *Socijalna politika – povijest, sustavi, pojmovnik*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 317-353.
- Raboteg-Šarić, Z. (2003): Teorijske osnove istraživanja, u: Raboteg-Šarić, Z. (ur.): *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Rogić, I.; Čaldarović, O. (2000): Urbane aspiracije i stambeno susjedstvo u programu višestambene izgradnje stradalnika Domovinskog rata. *Prostor* 8(2): 239-258.
- Seferagić, D. (1988): *Kvaliteta života i nova stambena naselja*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Seferagić, D. (2002): Selo između tradicionalne i virtualne zajednice, u: Seferagić, D. (ur.): *Selo – izbor ili usud*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 11-35.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske* (2001). Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske* (2005). Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Štambuk, M. (2002): Društveni razvoj i selo. *Sociologija sela* 40(3-4): 419-431.
- Šuvar, S. (2002): Vrednote tradicionalne kulture u našem društvenom razvoju. *Sociologija sela* 40(3-4): 317-329.
- Šućur, Z. (2001): *Siromaštvo – teorije, koncepti i pokazatelji*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Uzelac, S. (1980): *Utjecaj ekološke strukture na modalitete kriminalnog ponašanja djece i omladine u Zagrebu*. Disertacija. Beograd: Defektološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Uzelac, S. (1995): *Socijalna edukologija – osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju*. Zagreb: Sagena.
- Varelius, J. (2004): Objective explanations of individual well-being. *Journal of Happiness Studies* 5(1): 73-91.
- Žganec, N. (2001): Prevencija poremećaja u ponašanju u lokalnoj zajednici, u: Janković, J., Bašić, J. (ur.): *Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 49-65.
- Žganec, N. (2003): Pojmovno određenje zajednice, u: Ajduković, D. (ur.): *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 41-53.
- Župančić, M. (2005): Infrastrukturna opremljenost hrvatskih seoskih naselja. *Sociologija sela* 43(3): 617-659.

Dunja Potočnik

OBRAZOVNI RESURSI I ZAPOSŁJIVOST MLADIH

1. Uvod

Socijalni je kapital pojam koji je danas jednako u upotrebi kao i ekonomski kapital, no u mnogo širem i fluidnijem kontekstu, jer obuhvaća sva znanja i vještine stečene učenjem i iskustvom kojima pojedinci pridonose svojoj interakciji i mogućnost za uključivanje u društveno-ekonomske procese. Socijalni se kapital također može smatrati javnim dobrom stoga što pridonosi svima u zajednici, a ne samo onima koji su ga uložili te ga se može pretočiti u ekonomski kapital čime pojedinci omogućuju svojem društvu da konkurira na svjetskom tržištu (Fukuyama, 2000). Spustimo li se s makro na individualnu razinu, tada govorimo o mogućnostima koje pojedinac ima za participaciju u ekonomskim i kulturnim dobrima društva, a koje se u veberijanskoj sociologiji navode kao "Životne šanse". Mladost je formativno razdoblje, a kolike će biti životne šanse mladog pojedinca u svojim temeljima ovisi o osobnim predispozicijama i sociopolitičkim te ekonomskim uvjetima šireg društvenog okruženja koji uvjetuju veću ili manju uključenost mlade generacije. Participacija mladih u socioekonomskim i tehnološkim procesima važan je faktor društvene stabilnosti u smislu reprodukcije socijalnih struktura, procesa i veza u društvu.

1.1. Obrazovanje kao resurs

Ekonomska i obrazovna politika europskih zemalja već se duže vrijeme referira na razvoj ljudskog kapitala kao osnove konkurentnosti i rasta. "Teorija ljudskog kapitala to ulaganje promatra kao rezultat dragovoljne odluke pojedinaca koji očekuju određeni povrat za ulaganje vremena i sredstava. Stvaranje poticajnog okruženja za ulaganje u ljudski kapital sve se češće pojavljuje kao jedan od važnih elemenata politika na tržištu rada razvijenih zemalja, kao i širih strategija za poticanje rasta. Ulaganja u ljudski kapital također olakšavaju restrukturiranje gospodarstva, smanjuju probleme siromaštva, nezaposlenosti i socijalne isključenosti" (Šošić, 2003:439). Europska je unija u sklopu *lisabonske strategije* istaknula ulaganje u ljude kao jednu od glavnih pretpostavki za stvaranje suvremenog gospodarstva utemeljenog na znanju (European union,

2000). “Uz pozitivne učinke na rast, obrazovanje se ističe kao prioritet ekonomske politike i zbog njegova potencijala za “socijalno uključivanje”, odnosno, za stvaranje dodatnih prilika isključenima, nezaposlenima i siromašnima” (Šošić, 2003:441). Poticanje ulaganja u ljudski kapital i cjeloživotno učenje ističe se i u novim smjernicama *europske strategije zapošljavanja*, čiji je cilj postizanje veće zaposlenosti i stvaranje kvalitetnijih poslova (*The Future of the European Employment Strategy*, 2003).

Element kreiranja ljudskog kapitala, obrazovanje, u najširem smislu možemo definirati kao “... aspekt socijalizacije: uključuje stjecanje znanja i učenje vještina. Namjerno ili nenamjerno, obrazovanje često utječe i na stvaranje uvjerenja i moralnih vrijednosti” (Haralambos, Holborn, 2002:774). No, osim snažnog socijalizacijskog agensa, obrazovanje ima i ulogu socijalnog promotora koji pojedincima omogućuje uspinjanje na ljestvici socijalne stratifikacije i pokazatelj je uloženi resursa. S druge strane, obrazovna struktura stanovništva indikator je razvijenosti određenoga društva, kao i pokazatelj kvalitete ljudskoga kapitala na kojeg se može računati pri koncipiranju društvenog razvoja. Naime, tehnološki napredak implicira i potrebe tržišta rada za sve obrazovanijom radnom snagom, što se odražava i u produžavanju razdoblja koje mladi provode u obrazovnom sustavu te multipliciranju neformalnih kanala obrazovanja. Obrazovanje mladih je područje direktnog ulaganja u resurse mladih i mjesto početka povrata uloženog kapitala. Krajem prošlog stoljeća, uvođenjem koncepta cjeloživotnog obrazovanja dolazi do sve većeg naglašavanja potrebe permanentnog obrazovanja svih dobnih skupina. No, u Hrvatskoj je obrazovanje u prvom redu još uvijek aktivnost vezana uz mladu generaciju, a obvezno je obrazovanje još uvijek svedeno na osnovnu školu. Promatrano iz rakursa obrazovnog sustava, u osobito su teškom položaju mladi koji napuštaju obrazovanje prije stjecanja kvalifikacije, oni koji po završenom obrazovanju dugo čekaju posao, ali i oni koji se zapošljavaju na nesigurnim, loše plaćenim i rizičnim poslovima.

Novum u obrazovnom sustavu od školske godine 2005./2006. odnosi se na uvođenje Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda u osnovno obrazovanje, sustava državne mature u srednjoškolsko obrazovanje i *bolonjskog sustava* u visoko obrazovanje, što su vrlo dobri preduvjeti za podizanje obrazovanosti mladih. No, današnji sustav srednjeg školstva i dalje je opterećen brojnim problemima. Kao što to ističe Nacionalni program djelovanja za mlade (2003:15): “značajan su problem brojni formalni nedostaci: krutost programa koji su teško prilagodljivi interesima korisnika (učenika, roditelja, lokalne zajednice...), neadekvatni i zastarjeli školski prostori i oprema, a zamjetno je i materijalno siromaštvo. Posebno je potrebno naglasiti problem horizontalne i vertikalne prohodnosti s obzirom na učenike koji nastavljaju školovanje nakon stečenog trogodišnjeg zanimanja, a koji, kada upisuju četverogodišnji program (odnosno

četvrti razred) gube status učenika i sva prava koja bi pripadala redovnom učeniku”. Najčešće se ističu sadržajni problemi u školovanju pri čemu se naglašava da još uvijek prevladava orijentacija na učenje činjenica, što rezultira preopterećenošću učenika i njihovim nesnalaženjem na budućoj stepenici obrazovnog sustava ili na tržištu rada. Umjesto toga, potrebno je uspostaviti mrežu znanja i vještina koja bi bila temelj za buduća znanja i cjeloživotno učenje, odnosno kompetencije potrebne za kreiranje “društva znanja”.

U samoj organizaciji sustava srednjoškolskog obrazovanja, značajnijem očitovanju pomaka u obrazovnom sustavu pridonijeli su i “.. pomaci u kontekstu decentralizacije školstva čime se otvara prostor za veći utjecaj korisnika (roditelji, lokalna zajednica...), a uvođenjem Vijeća učenika u srednje škole stvoreni su formalni preduvjeti da se mladi direktno uključuju u planiranje rada škole, sudjeluju u donošenju odluka, rješavanju problema te uvođenju inovacija” (*Nacionalni program...*, 2003:15).

Uvođenjem *bolonjskog sustava* školovanja poduzeti su prvi koraci za individualizirani pristup studentu, rasterećenje programa od formalnih sadržaja, interdisciplinarnost i mobilnost studenata. No, već u trenutku uvođenja, a posebice na kraju prvog semestra akademske godine 2005./2006., čuli su se glasovi protiv uvođenja takvog sustava u ovome trenutku, prvenstveno zbog prostorne prekapacitiranosti, nedostatak obrazovnog kadra na sveučilištima te nevoljkosti pojedinih sveučilišnih nastavnika da primjenjuju individualizirani pristup u radu. Navedeni problemi dodiplomskog studija odražavaju se i u izvođenju poslijediplomskih studija, koji u *bolonjskom sustavu* i *lisabonskoj strategiji* predstavljaju bitan korak prema konkurentnosti Europe u odnosu na čelnu poziciju Sjedinjenih Američkih Država i porast uloge Japana i Kine. Sudeći po podacima dobivenim u istraživanju populacije mladih Hrvatske iz 2004., gotovo je polovica njih (43,7%) u dobi između 15.-29. godina života, obuhvaćena hrvatskim obrazovnim sustavom. No, prema dostupnim podacima 18 do 25% osnovnoškolaca nikada ne upiše srednju školu (www.mzos.hr), što je postotak koji se u konačnici ocrtava i u činjenici da čak 45% stanovnika Hrvatske nema srednjoškolsko obrazovanje (*Statistički ljetopis RH*, 2005:733), a u Hrvatskoj trenutačno studira 3,3% stanovnika, u usporedbi s dvostruko višom stopom u SAD-u. Uvođenjem novog sustava pokušava se riješiti problem nedovoljno prepoznate potrebe za stručnim studijima “...koji više pripremaju studente za obavljanje određene struke za kojom postoji potreba na tržištu rada, a manje za znanstvena istraživanja. Stručni studiji u pravilu su fleksibilniji, jer pomoću kraćih programa brže reagiraju na promjenjive potrebe rada pa pridonose lakšem zapošljavanju i zadovoljavanju kadrovskih potreba u svim djelatnostima” (*Nacionalni program...*, 2003:167).

Socioekonomske okolnosti su također značajna prepreka ulasku u sustav visokog obrazovanja: određeni broj mladih, unatoč disperziranosti visokoškolskih ustanova i odličnom uspjehu u srednjoj školi, ne uspijeva upisati studij, jer nedostaju potporni sustavi u vidu stipendija i smještajnih kapaciteta. Stoga je nužno povećati opseg mjera koje olakšavaju dostupnost visokoškolskog sustava mladima, jer je dostupnost obrazovanja svima najsnažniji činitelj u ujednačavanju životnih šansi.

Uz formalne organizacijske i sadržajne elemente obrazovanja, "... razvijeno i raznolikost programa neformalnog obrazovanja odraz je razvijenosti društva u cjelini. Neformalno obrazovanje izuzetno je važno za suvremeni koncept cjeloživotnog učenja, tj. u okviru opredjeljenja za 'društvo koje uči'. Ono se javlja kao odgovor na nove zahtjeve koji se ne svode samo na stjecanje znanja, nego i na postizanje i razvoj vještina u promijenjenim okolnostima suvremenog društva i tržišta rada" (*Nacionalni program...*, 2003:20). Raspon programa neformalnog obrazovanja u Zagrebačkoj županiji vrlo je širok i obuhvaća otvorena (pučka učilišta), centre za kulturu, centre za učenje stranih jezika, autoškole, profesionalne udruge i poduzeća, vjerske centre, programe umjetničkog obrazovanja, planinarska i sportska društva, druge nevladine organizacije i sl. No, mogućnost praćenja njihova rada i sudjelovanja mladih smanjena je zbog nepostojanja sustavnog monitoringa, relativno slabe dostupnosti takvih programa zbog financijskih razloga i njihove koncentracije u većim centrima te slabe informiranosti mladih o njihovu postojanju.

Nakon kratkog izlaganja osnovnih elemenata formalnog i neformalnog obrazovanja, dolazimo i do trećeg elementa bez kojega je nemoguće govoriti o cjeloživotnom obrazovanju. Riječ je o samoobrazovanju putem kojega pojedinac – kako kroz svakodnevnu interakciju u obrazovnoj instituciji, obitelji, skupinama vršnjaka i kroz medije, tako i unutrašnjom motiviranošću za učenje izvan institucija – stječe stavove, vrijednosti, znanja i vještine koje mogu povećati ukupne obrazovne resurse te time i resurse s kojima se izlazi na tržište rada. Samoobrazovanje na radnom mjestu od izuzetne je važnosti kao jedan od osnovnih preduvjeta za uspješno savladavanje radnih zadataka u skladu s promjenama na tržištu rada i u samoj profesiji. Navedeno je ključno za već spominjano cjeloživotno obrazovanje i mogućnost postizanja konkurentnosti pojedinaca i organizacija kojima pripadaju na sve većem i kompetitivnijem tržištu.

1.2. Nezaposlenost i zapošljavanje

Zapošljivost i nezaposlenost mladih vezani su uz njihov obrazovni kapital i uključenost u društvo. Njihove mogućnosti doprinosa konkurentnosti društva ovisi i o postojećim problemima u društvu, posebice problemima u zapošljavanju

koji nisu specifični samo za mlade, nego i za sve nezaposlene osobe neovisno o dobi. Ipak, nezaposlenost je uvijek osjetno izraženija kod mladih, a ukoliko traje duže, ozbiljno usporava njihovo socio-ekonomsko osamostaljivanje. No, budući da je nezaposlenost strukturni problem, nju nije moguće riješiti parcijalnim programima. Tim mjerama ona može biti samo ublažena. U tome je smislu dugoročna sveobuhvatna državna politika rješavanja gospodarske krize jedini efikasan pristup (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003). Problemi koji su specifični za zapošljavanje mladih najčešće se odnose na nedostatak mehanizama koji bi osigurali njihovu postupnu tranziciju iz pasivnog u radni dio populacije, nedostatak procesa kroz koje bi mogli steći potrebno iskustvo za prvo zapošljavanje i nedostupnost financijske potpore za njihove poduzetničke inicijative. Poseban problem predstavlja i činjenica da se mladi osjećaju gotovo potpuno ovisnima o pomoći institucija te da su očekivanja od države i njenih institucija nerealno visoka. Pri tome izostaje spoznaja da mladi sami na sebe trebaju preuzeti dio tereta vlastitog zapošljavanja putem aktivnijeg pristupa koji uključuje aktivno traženje posla, tj. samoinicijativno kontaktiranje potencijalnih poslodavaca bez posredovanja Zavoda za zapošljavanje i agencija za zapošljavanje te ulaganje u vještine korisne na tržištu rada, kao što su informatička pismenost, znanje stranih jezika i specifične vještine vezane uz struku.

Zapošljavanje, a osobito zapošljavanje mladih, postavlja se kao prioritetna zadaća i socijalne i gospodarske politike u Hrvatskoj. U današnje vrijeme aktivne politike tržišta rada prvenstveno su usmjerene na smanjenje nezaposlenosti i aktiviranje neaktivnih tražitelja zaposlenja. Mjere aktivne politike tržišta rada imaju u razvijenim zemljama dugu povijest, a u početku su korespondirale s konceptom upravljanja potražnjom na tržištu radne snage uz nastojanje da budu amortizeri rasta inflacije i nadnica (Babić, 2003). Politike na tržištu rada obuhvaćaju skup raznolikih mjera, ali njihov je temeljni cilj poboljšanje *matching* procesa. U tu svrhu služe npr. mjere u javnom posredovanju pri zapošljavanju ili distribucijski aspekti na tržištu rada, koji se ostvaruju obučavanjem dugotrajno nezaposlenih osoba za poslove koji zahtijevaju višu razinu kvalifikacija. U svim tranzicijskim zemljama, značenje politika na tržištu rada (pasivnih i aktivnih) raste paralelno s ekonomskom i socijalnom reformom (Obadić, 2003:529).

Nacionalni program djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj (2003:55-56) donosi širok opseg preporuka za razvijanje specifičnih mjera poticanja zapošljavanja i samozapošljavanja mladih, primjerice, nagrađivanje njihovih projekata, razvoj sustava njihova samozapošljavanja, razvoj sustava lokanog partnerstva te poboljšanja protoka informacija o zapošljavanju među mladima. Također, Vlada je, polazeći od analize nezaposlenosti, s naglaskom na promatranju stanja nezaposlenosti mladih u dobi od 15. do 29. godine, u suradnji sa Zavodom za zapošljavanje (HZZ), 2004. godine razvila Nacionalni akcijski plan

za zapošljavanje za razdoblje od 2005. do 2008. godine, koji će omogućiti godišnje alociranje od preko 350 milijuna kuna na poticajne mjere zapošljavanja. Za 2006. godinu, Zavod za zapošljavanje (www.hzz.hr) donio je mjere iz Godišnjeg plana poticanja zapošljavanja:

- Aktivne i preventivne mjere za nezaposlene i neaktivne (*Smjernica 1*)
- Otvaranje novih radnih mjesta i razvoj poduzetništva (*Smjernica 2*)
- Promoviranje razvoja ljudskog kapitala i cjeloživotno učenje (*Smjernica 4*)
- Promoviranje integracije i borba protiv diskriminacije osoba koje se nalaze u nepovoljnom položaju na tržištu rada (*Smjernica 7*)
- Neprijavljeni rad (*Smjernica 9*)
- Regionalne razlike (*Smjernica 10*)

Pored spomenutoga Programa, Zavod osigurava stručnu pomoć nezaposlenima i to grupnim i individualnim informiranjem i savjetovanjem.

Osim mjera aktivne politike na tržištu rada djeluju i mjere pasivnih politika koje se “odnose prije svega na sustav naknada za nezaposlene odnosno njima se prije svega nastoji materijalno zaštititi nezaposlene osobe. Iskustvo pokazuje da uz postojeće naknade i rašireno neslužbeno gospodarstvo u tranzicijskim ekonomijama postoji mala vjerojatnost da primatelj naknade prihvati neki posao koji mu nudi zavod za zapošljavanje” (Obadić, 2003:533). Neka mišljenja o mjerama poticanja zapošljavanje ne idu u prilog kreiranju takovih mjera. Ukupni učinak aktivnih politika na zaposlenost i ponudu rada teško je izmjeriti s obzirom na to da je broj sudionika u aktivnim mjerama još uvijek malen u usporedbi s ukupnom zaposlenošću i ponudom rada (Koning, 2001:717). Također je važno istaknuti da one čine samo jedan element u cjelokupnom sustavu mjera za zapošljavanje te njihov utjecaj znatno ovisi o ukupnom paketu svih mjera (Fisher, 2002:323). Problem je i činjenica što neke zemlje sudionike u aktivnim politikama ubrajaju u nezaposlene, a neke ne. L. Calmfors (2002:35) zaključuje kako je moguće da aktivne politike na tržištu rada uopće nemaju utjecaj na nezaposlenost, iako ekonometrijske analize pokazuju suprotno. S obzirom na to da se u nekim zemljama sudionici aktivnih politika ne smatraju nezaposlenima, stvarno smanjenje nezaposlenosti potpuno je prividno.

No, usprkos tome što se na temelju rezultata mnogih istraživanja dvoji o korisnosti mjera poticanja zapošljavanja i što u ovome trenutku u Hrvatskoj obuhvaćaju relativno mali postotak nezaposlenih, ona ostaju područjem ulaganja koje može pridonijeti smanjenju nezaposlenosti. Uz pojačavanje, a ne ukidanje mjera poticanja zapošljavanja, te otvaranja novih radnih mjesta, bitan je problem koji nužno valja riješiti to što u Hrvatskoj još uvijek postoji neobjedinjenost inicijativa za zapošljavanje i zadovoljavajućeg institucionalnog mehanizma s

ingerencijama vezanim uz probleme mladih, njihovo uključenje u razvoj društva i participaciju u mehanizmima odlučivanja ovisi o nezavisnim oblicima organiziranja (nevladine organizacije, kulturne inicijative i neformalne grupe). Ovi čimbenici rezultiraju neefikasnim rješavanjem problema mladih u društvu, te pridonose njihovoj socijalnoj, političkoj i ekonomskoj marginalizaciji.

U ovoj ćemo istraživačkoj dionici, uz prikaz osnovnih obrazovnih tendencija te zaposlenosti i nezaposlenosti mladih, dati i prikaz rezultata ispitivanja njihovih obrazovnih preferencija i potencijala te preferencija u zaposlenju. Namjera nam je da na osnovi empirijskih podataka pružimo uvid u obrazovne resurse mladih i njihovih potencijala na tržištu rada, kako bismo u konačnici naznačili sklop mjera za poboljšanje njihova stupnja obrazovanja i zapošljivosti. Pri tome nam je osnovna teza da je Zagrebačka županija još uvijek potkapacitirana što se tiče obrazovnih resursa mladih i mogućnosti njihova uspješna zapošljavanja na poslovima koji bi mogli pridonijeti, kako razvoju mladih tako i razvoju cijeloga društva.

2. Postignuto i željeno obrazovanje mladih

Cjeloviti prikaz obrazovnog sustava osim kvalitativne analize problema zahtijeva i korištenje kvantitativnih pokazatelja, koji su u Hrvatskoj kada je riječ o obrazovanju vrlo nepouzdana i razlikuju se ovisno od izvora. Stoga moramo napomenuti da postoji potreba uzimanja niže navedenih podataka s ograndom pa se oni koriste u informativne svrhe. Na razini Hrvatske, podaci o sudjelovanju u obrazovnom sustavu govore o skoro potpunoj uključenosti djece u osnovnoškolsko obrazovanje (98%). Istodobno, podaci o uključenosti u srednjoškolsko obrazovanje manje su jednoznačni jer, prema podacima tadašnjeg Ministarstva prosvjete i športa, a koji se mogu naći u Nacionalnom programu djelovanja za mlade, približno 95-97% osnovnoškolaca upisuje srednju školu, a otprilike 85-90% srednjoškolaca maturira unutar predviđenog razdoblja (*Nacionalni program...*, 2003:14). Međutim, drugi izvori podataka¹ upućuju da je postotak participacije u srednjoškolskom obrazovanju bliži broju od 63-65%” (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003:69).

U školskoj godini 2004./2005., u Hrvatskoj je bilo upisano oko 130.000 studenata na visokim učilištima, a diplomiralo je oko 14.000. Prema dostupnim informacijama, studij završava 33% upisanih studenata (od kojih oko 8% u roku).

¹ Uglavnom su to podaci koji dolaze od stranih institucija, prisutnih u Hrvatskoj, koje se bave obrazovanjem, kao što je, primjerice, National Observatory. U njihovim izvještajima se obično navodi podatak o 63% mladih obuhvaćenih srednjoškolskim obrazovanjem (*Country Report...*, 2001.; *Developing Common...*, 2003.; *Key indicators...*, 2002.), a u izvještaju ETF-a, naveden je podatak o 25%-tnom ispadanju iz obrazovnog sustava (*Regional seminar...*, lipanj 2000:5).

Prerano napuštanje obrazovnog sustava, naime, ima mnogo šire implikacije od obrazovnih, jer vrlo često rezultira nezaposlenošću a time i siromaštvom, kako u ekonomskom pogledu, tako i u pogledu mogućnosti uključivanja u društvene procese.

Od mnogih pogleda na razloge preranog napuštanja obrazovnog sustava ovdje ćemo spomenuti sljedeće (Early School Leavers, 2002:7-9):

1. model deficita koji napuštanje obrazovnog sustava pripisuje samom pojedincu, bilo zbog lošeg uspjeha, slabog samopouzdanja, problema u obitelji ili školskoj zajednici;
2. “*push-out*” model koji krivnju pripisuje institucionalnom sustavu, tj. planu i programu škole/fakulteta i interakciji nastavnika/profesora i učenika/studenata;
3. model “*racionalnog*” izbora odnosi se na rezultat jednadžbe *troškova i koristi* čijim izračunom pojedinci dobivaju viši rezultat za napuštanje obrazovnog sustava, što je posebice često kod članova obitelji nesigurne financijske situacije u kojoj mladi smatraju da će biti “korisniji” ako imaju nekakav, makar slabo plaćan posao, nego da nastave školovanje.

No, većina se teoretičara slaže da su glavni razlozi preranog napuštanja obrazovnog sustava vezani uz loše početne uvjete, siromaštvo i loš obrazovni status roditelja. “Ekonomske se posljedice preranog napuštanja škola očituju i na individualnoj razini i na razini društva. Za pojedinca, vjerojatno je da će biti dugoročno nezaposlen, da će, kad se zaposli, raditi niskokvalificiran i slabo plaćen posao te da će biti društveno i ekonomski marginaliziran” (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003:69-70). Također možemo pretpostaviti da će nezaposleni mladi imati nizak stupanj povjerenja u javne institucije što može rezultirati i odustajanjem od glasačkog prava i formiranjem građana koji nisu politički kompetentni te stoga nisu u mogućnosti pridonositi daljnjem političkom razvoju društva.

U kontekstu ove rasprave zanimljivo je vidjeti kakvi su stavovi mladih prema obrazovanju, iz kojih se može zaključiti da mladi na obrazovanje prvenstveno gledaju kao na sredstvo zadovoljenja svojih intrinzičnih potreba (Baranović, 2002:206-218). Nakon ovoga slijedi obrazovanje kao način lakšeg rješavanja egzistencijalnih problema, a tek na posljednjem mjestu nalazi se značaj škole kao institucije koja ih priprema za lakšu integraciju u društvo, tj. kao sredstvo društvene i političke socijalizacije. Pri tome su mladi svjesni ograničenih dometa utjecaja obrazovanja na rješavanje životnih problema i činjenice da se obrazovanje u hrvatskom društvu ne cijeni dovoljno. “Gledajući integralno, realističan, ali pozitivan odnos mladih prema školskom obrazovanju pokazuje da mladi znaju procijeniti ulogu i značaj škole ne samo za njihov život, nego i u

društvu općenito, zbog čega bi njihova mišljenja trebalo respektirati pri kreiranju obrazovne politike” (Baranović, 2002:218).

Na koji se način upravo iznesene postavke odražavaju na obrazovanje mladih prvo ćemo vidjeti na komparativnom prikazu postignutog stupnja obrazovanja mladih u Zagrebačkoj županiji, te njihovih očeva i majki (tablica 1).

Tablica 1: Komparativni prikaz obrazovanja mladih i njihovih roditelja (%)

Stupanj obrazovanja	Ispitanik	Otac	Majka
Bez školske spreme, nezavršena i završena OŠ	21,6	13,0	21,3
Trogodišnja srednja škola (ŠUP, zanatske i industrijske škole)	19,5	34,6	23,8
Četverogodišnje srednje škole	48,9	34,4	40,3
Viša škola i više	9,9	18,0	14,1

Iz naših podataka proizlazi da oko petine mladih (još) nema kvalifikacija (odnosno, ima ne/završenu osnovnu školu), što je jednako broju mladih sa zanatskom/industrijskom školom, dok ih polovica ima četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, a desetina akademski stupanj. Ti se podaci razlikuju od pokazatelja o postignutom stupnju obrazovanja očeva naših ispitanika što nije iznenađenje jer je kod očeva riječ o završenom formalnom sustavu obrazovanja. Konkretno, nešto više od desetine očeva nema kvalifikacija, nešto više od trećine ima završenu industrijsku/zanatsku školu, a isti je broj i onih sa završenim četverogodišnjim srednjoškolskim obrazovanjem, dok je akademski obrazovanih jedna petina. Što se majki tiče, njih petina je bez kvalifikacija a isti je broj sa završenom industrijskom/zanatskom školom, dok je onih s četverogodišnjom srednjom školom oko dvije petine, a 14% ih je akademski obrazovano. Sumarno možemo reći da su roditelji obrazovaniji od djece, što je i razumljivo zbog same strukture uzorka mladih koji obuhvaća dob od 15 do 29 godina, odnosno, veliki broj onih koji se još uvijek nalaze u sustavu obrazovanja. Istodobno, dobro je poznato da se paralelno s ubrzanim tehnološkim napretkom u postindustrijskim društvima javlja sve veći broj poslova koji traže više kvalifikacije, što je ujedno i najvažniji razlog trenda produžavanja razdoblja uključenosti mladih u obrazovni sustav i višeg obrazovanja novih generacija. Tako se pokazuje da je svaka nova generacija obrazovanja od prethodne a taj je trend prisutan posljednjih pola stoljeća (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003:61-63).

Premda je u uvodnom poglavlju već bilo riječi o nekim strukturnim značajkama obrazovanja mladih, ovdje ćemo nešto detaljnije prikazati ustanovljene trendove. Pritom se može reći da je stupanj postignutog obrazovanja mladih

povezan sa svim ostalim promatranim socijalnim obilježjima (tablica 2)² – osim subregionalne pripadnosti – na očekivan način, odnosno, statističke su veze u skladu s tendencijama ustanovljenim u dosadašnjim istraživanjima mladih u Hrvatskoj.

Tablica 2: Stupanj obrazovanja ispitanika s obzirom na njihova socijalna obilježja (%)

Obilježja mladih	(Ne)završena osnovna škola	Industrijska / zanatska škola	Srednja škola	VŠS, VSS i više
<i>Spol</i>	$\chi^2=42,30$			
Ženski	21,7	13,6	52,0	12,6
Muški	21,6	25,6	45,6	7,2
<i>Dob</i>	$\chi^2=703,86$			
15 – 19 godina	58,8	11,0	30,2	0,0
20 – 24 godine	1,9	25,2	66,7	6,3
25 – 29 godina	6,2	21,7	48,1	24,0
<i>Tip mjesta stanovanja</i>	$\chi^2=51,05$			
Grad	18,1	20,8	54,8	14,7
Sjedište općine	17,6	21,4	50,4	10,7
Selo	24,2	23,4	45,3	7,1
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=182,86$			
(Ne)završena osnovna škola	28,5	35,8	31,6	4,1
Trogodišnja srednja škola	21,0	29,7	41,4	8,0
Srednja škola	21,7	9,2	57,8	11,3
VŠS, VSS i više	18,4	6,4	59,6	15,7
UKUPNO	21,6	19,5	49,0	9,9

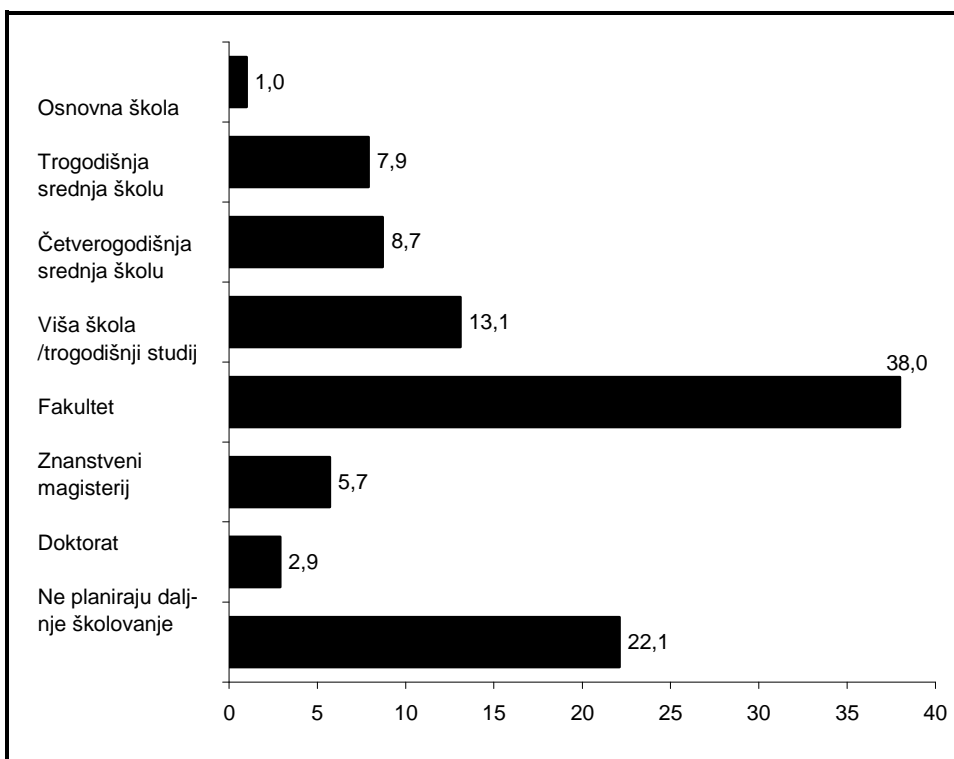
Snažna povezanost dobi i postignutog stupnja obrazovanja potpuno je logična, i u tom je kontekstu najindikativnija najstarija dobna kohorta ispitanika. Naime, na mladima koji su stariji od 25 godina najbolje se može očitati obrazovanost mlade generacije. Utoliko zabrinjava podatak da svaki dvadeseti ispitanik u toj podskupini nema nikakve kvalifikacije, dok je ohrabrujući nalaz da četvrtina ispitanika ima akademsko obrazovanje. Jednako su očekivane i ostale statističke veze, odnosno trend da stupanj obrazovanja mladih raste sa stupnjem obrazovanja oca i s urbaniziranošću mjesta stanovanja. Drugim riječima, veće šanse za stjecanje viših stupnjeva obrazovanja imaju mladi čiji su očevi također prosječno obrazovaniji te oni koji žive u gradskim naseljima. Svakako je

² Stupanj obrazovanja u ovom slučaju nije uspoređivan sa socijalnoprofesionalnim statusom ispitanika jer je ta statistička veza prikazana i analizirana u dionici o zapošljavanju i nezaposlenosti mladih.

važan i nalaz da su mlade žene prosječno obrazovanije od mladih muškaraca, što je sukladno trendu koji je u posljednjem desetljeću prisutan i u razvijenijim zemljama svijeta i u Hrvatskoj (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003). Konkretno, podaci pokazuju da u Zagrebačkoj županiji gotovo dvostruko više mladih žena nego muškaraca ima fakultetsko obrazovanje te da one češće završavaju srednju školu u trajanju od četiri godine, a rjeđe industrijsku ili zanatsku školu. Ukratko rečeno, dobiveni rezultati vode zaključku da više obrazovanje u većoj mjeri stječu mladi porijeklom iz obitelji gdje je otac prosječno obrazovaniji, oni koji su socijalizirani i žive u gradu te mlade žene. Pritom je osobito važno da se akademsko obrazovanje gotovo u pravilu stječe nakon 25. godine života.

Nakon postignutog obrazovanja, vidjet ćemo i kako mladi u Zagrebačkoj županiji stoje s preferencijama, odnosno koji stupanj obrazovanja žele postići (grafikon 1).

Grafikon 1: Obrazovni stupnjevi koje mladi žele postići (%)

Koliko su želje u neskladu sa stvarnošću, vidljivo je već kod najčešće birane kategorije – fakulteta. Dok je u našem uzorku skoro dvije petine mladih

izabralo fakultet kao cilj, Hrvatska još uvijek ima 7,8% visoko obrazovanih, a samo 33% upisanih studenata i diplomira (Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2005:733). No, u potonjem je slučaju riječ o obrazovnoj strukturi cijele populacije starije od 15 godina, dok su podaci za populaciju mladih u dobi između 25 i 29 godina ipak povoljniji i pokazuju da 17% njih ima visoko obrazovanje (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003:64). Čak petina mladih iz našeg uzorka ne planira daljnje školovanje, no ne možemo pouzdano interpretirati ovaj podatak, jer se u kategoriji onih koji ne planiraju daljnje školovanje nalazi i dio njih koji već posjeduju visoko obrazovanje. Kao što podaci pokazuju, skoro dvije petine ispitanika željelo bi završiti fakultet, dok je višu školu, odnosno trogodišnji studij izabralo 13% ispitanika, četverogodišnju srednju školu nešto manje od 9% ispitanika, a istom je broju mladih cilj trogodišnja srednja škola. Magisterij, kao jednu od stepenica ka usavršavanju nakon postignutog akademskog obrazovanja, izabralo je nešto više od 5%, a doktorat oko 3% ispitanika, što u konačnici daje nešto manje od 10% mladih koji žele znanstveni stupanj. Na kraju dolaze mladi čiji je krajnji cilj samo osnovno obrazovanje. Iako je njihov broj skoro zanemariv, moramo reći da je i zabrinjavajući jer je, budući da kategorija “ne planiram daljnje školovanje” postoji, riječ o mladima koji se još uvijek nalaze u osnovnoj školi i nemaju ambicija da steknu neku kvalifikaciju.

Na koji se način mladi po obilježjima razlikuju u pojedinim obrazovnim preferencijama vidjet ćemo interpretacijom rezultata prikazanih u tablici 3, pri čemu je kategorija “osnovna škola” izostavljena iz analize, jer obuhvaća premali broj ispitanika, dok su “magisterij” i “doktorat” spojeni u jednu kategoriju.

Sva promatrana obilježja, osim subregionalne pripadnosti, utječu na obrazovne aspiracije mladih, pri čemu socioprofesionalni status i obrazovanje ispitanika imaju najsnažniji utjecaj, a spol i stalno mjesto boravka najslabiji. Prvo promatrano obilježje (spol) pokazuje da više muških ispitanika želi trogodišnje i četverogodišnje obrazovanje, dok djevojke više žele sve ostale stupnjeve obrazovanja. To je i u skladu s vrlo često interpretiranim nalazima da su žene sve obrazovanije i da u tome prestižu svoje muške vršnjake. Poznato je da su u starijim generacijama žene bile prosječno niže obrazovane, ali zbog promjena nastalih devedesetih godina 20. stoljeća, u razvijenim zemljama započinje diskusija o obratu u rodnim razlikama u obrazovanju (Haralambos, Holborn, 2002:852).

Sljedeće promatrano obilježje, dob, ukazuje na značajne razlike u pogledu preferencija za četverogodišnjom srednjom školom. Najmanje je onih u dobi od 20 do 24. godine, zatim slijede ispitanici od 25 do 29 godina te, kao najzastupljeniji, oni od 15 do 19 godina. Još su značajnije razlike kod fakulteta kao željenog stupnja obrazovanja, gdje ta aspiracija opada s dobi te preko polovice ispitanika u najmlađoj skupini želi akademsko obrazovanje, iza kojih slijedi dvije petine ispitanika iz srednje skupine i oko petine iz najstarije. Ovakav pad možemo protumačiti boljom procjenom stvarne situacije i mjestom u obrazovnom sustavu koji su i jasniji s višom

dobi. Daleko je najjače razlikovanje dob ostvarila kod onih koji ne planiraju daljnje školovanje, jer je takvih u najmlađoj dobnoj skupini tek 5%, a u ostalim su dobnim skupinama predstavljeni s jednom i dvije petine ispitanika.

Tablica 3: Željeni stupanj obrazovanja s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Trogodišnja stručna škola	Četverogodišnja srednja škola	Viša škola/trogodišnji studij	Fakultet	Magisterij i doktorat	Ne planiraju daljnje školovanje
<i>Spol</i>	$\chi^2=26,04$					
Žene	6,7	6,3	15,5	41,5	9,2	20,8
Muškarci	9,5	11,6	11,0	35,6	8,3	24,0
<i>Dob</i>	$\chi^2=233,50$					
15-19 godina	6,4	13,8	10,5	53,7	7,4	5,2
20-24 godine	7,9	4,5	16,6	39,9	9,6	21,5
25-29 godina	6,9	8,8	12,3	21,8	9,1	41,2
<i>Socioprof. status</i>	$\chi^2=593,30$					
Zaposleni	11,3	9,7	15,3	15,7	6,1	41,9
Nezaposleni	9,4	8,9	16,7	23,6	2,5	38,9
Učenici	8,8	14,5	9,7	60,6	6,1	0,3
Studenti	1,4	2,5	11,7	64,5	19,3	0,6
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=137,35$					
OŠ i manje	14,7	11,6	14,2	19,5	3,7	36,3
KV/VKV	10,2	8,8	13,9	32,5	8,1	26,5
Srednja škola	5,4	10,1	12,9	45,4	7,3	18,8
VŠS, VSS i više	3,4	5,0	12,2	51,5	16,8	11,1
<i>Obraz. ispitanika</i>	$\chi^2=500,61$					
OŠ i manje	11,6	13,2	7,8	56,1	4,1	7,2
Ind./zanat. škola	25,8	9,3	11,3	6,9	0,7	46,0
Srednja škola	1,0	8,5	16,6	44,8	11,2	17,9
VŠS, VSS i više	-	0,7	12,3	32,9	22,6	31,5
<i>Tip mjesta stan.</i>	$\chi^2=54,53$					
Grad	3,0	6,3	12,4	44,9	12,7	20,7
Sjedište općine	14,1	10,9	15,6	32,1	7,8	19,5
Selo	10,0	10,0	13,6	35,9	6,6	23,9
UKUPNO	8,1	8,9	13,3	38,6	8,7	22,4

Socioprofesionalni je status, što je i jasno, izvršio najjači utjecaj na obrazovne preferencije, što je najbolje vidljivo iz dvije gotovo suprotne skupine – zaposlenih i nezaposlenih nasuprot učenicima i studentima. Naime, u skupini zaposlenih i nezaposlenih oko petine njih želi fakultetsko obrazovanje i više od trećine ih ne planira nastavak školovanja, dok tri petine učenika i studenata žele fakultetsko obrazovanje i u neznatnom postotku ne planiraju daljnje školovanje. Studenti odskaču od ostalih skupina po još jednom elementu – od svih promatranih skupina upravo oni u najvećem postotku (skoro petina njih) želi postići znanstveni magisterij ili doktorat.

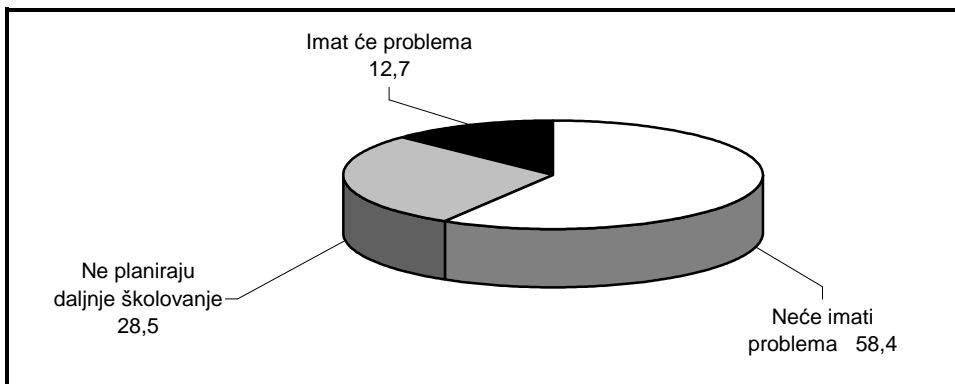
Obrazovanje oca također ima relativno snažan utjecaj u smjeru porasta preferiranog stupnja obrazovanja. S rastom obrazovnih kvalifikacija oca raste i preferirani stupanj uz iznimku više škole/trogodišnjeg studija gdje obrazovanje oca nije izvršilo skoro nikakav utjecaj. Nasuprot tome, najjači je utjecaj ostvaren u pogledu fakulteta kao željenog stupnja gdje dva i pol puta manje djece očeva bez kvalifikacija želi završiti fakultet od djece očeva s akademskim obrazovanjem. Obrazovanje ispitanika, drugi najjači prediktor razlika među mladima, svoj je najjači utjecaj ostvarilo kod onih koji žele fakultetsko obrazovanje s osnovnoškolicima i srednoškolicima kao predvodnicima u preko polovice slučajeva te onima koji su već ostvarili akademsko obrazovanje u oko trećini slučajeva. Na drugom su kraju ispitanici s industrijskim/zanatskim kvalifikacijama koji i zbog svoje obrazovne orijentacije i zbog nemogućnosti upisa na fakultet bez završenog četverogodišnjeg obrazovanja, u niskom postotku iskazuju takve aspiracije. Zamjetne su razlike vidljive i kod ispitanika koji ne planiraju daljnje školovanje; takvih je kod industrijski/zanatski obrazovanih skoro polovica, dok ih je kod onih bez kvalifikacija manje od desetine.

Zadnje obilježje, tip mjesta stanovanja, izvršilo je slab utjecaj, koji je pak najvidljiviji kod niskog postotka gradske mladeži koja želi industrijsko/zanatsko obrazovanje i četverogodišnje srednoškolsko obrazovanje. Gradska mladež također najviše želi fakultetsko obrazovanje te znanstveni magisterij i doktorat.

Iz razloga prikazanih u drugom dijelu ovoga rada, želje se mnogih mladih sudaraju s realnim uvjetima, sprječavajući njihovo željeno obrazovanje ili ih čak obeshrabrujući za nastavak školovanja. Percepcija mogućih problema u ostvarenju obrazovnih planova prikazana je u grafikonu 2.

Na temelju priloženog grafikona očito je da je većina mladih optimistična, jer smatra da neće imati problema pri nastavku školovanja. Malo više od desetine ispitanika drži da će imati problema pri ostvarivanju obrazovnih planova. Iako se desetina mladih čini niskim postotkom, riječ je o području koje je krucijalno za razvoj, kako njih, tako i Županije, te je potrebno djelovanje poticajnih mjera kako bi se povećale obrazovne kvalifikacije mladih.

Grafikon 2: Percipirani problemi u ostvarenju obrazovnih planova (%)

Na koji je način percepcija problema u školovanju uvjetovana socijalnim obilježjima mladih prikazano je u tablici 4.

Od četiri promatrana obilježja koja statistički značajno razlikuju mlade u pogledu percepcije mogućih poteškoća u daljnjem školovanju najznačajniji je utjecaj izvršio socioprofesionalni status ispitanika, a najslabiji obrazovanje oca. Sve dobne podskupine u gotovo istom broju (11-14%) smatraju da će imati problema u nastavku školovanja, a razlike se pojavljuju kod odgovora “neću imati problema” i “ne planiram daljnje školovanje” koji su obrnuto proporcionalni: u najmlađoj dobnoj skupini čak tri četvrtine mladih smatra kako neće imati problema, dok ih 15-ak posto ne želi nastaviti školovanje. Najstarija je podskupina oba navedena odgovora odabrala u oko dvije petine slučajeva. Socioprofesionalni status određuje odgovore ispitanika s neznatnim razlikama kod predviđenih problema. Zaposleni i nezaposleni ovdje se vrlo jasno određuju – 40% ih ne planira nastaviti školovanje, koliko ih je i u skupini koja smatra da neće imati problema. No, zato je distribucija odgovora učenika i studenata mnogo zanimljivija – obje skupine u skoro 80% slučajeva smatraju da neće imati problema, dok, razumljivo više studenata od učenika na planira nastavak školovanja.

Iako slabije po značajnosti utjecaja, obrazovanje oca nam pokazuje razlike koje mogu biti indikativne. Naime, iako se podskupine gotovo neznatno razlikuju na percepciji sigurnih problema u nastavku školovanja, razlike se javljaju u slučaju stava da neće imati problema pri nastavku školovanja. Tako percepcija da neće imati problema u školovanju raste s porastom obrazovne razine oca: manje od polovice djece očeva bez kvalifikacija smatra da neće imati problema dok je takvih kod visokoobrazovanih očeva skoro 70%. Isti je slučaj i kod neplaniranja nastavka školovanja, jer je u skupini djece očeva bez kvalifikacija dvije petine onih koji ne namjeravaju nastavak školovanja, dok taj postotak kod djece visokoobrazovanih očeva iznosi tek 15%.

Tablica 4: Percepcija problema u ostvarenju obrazovnih planova s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

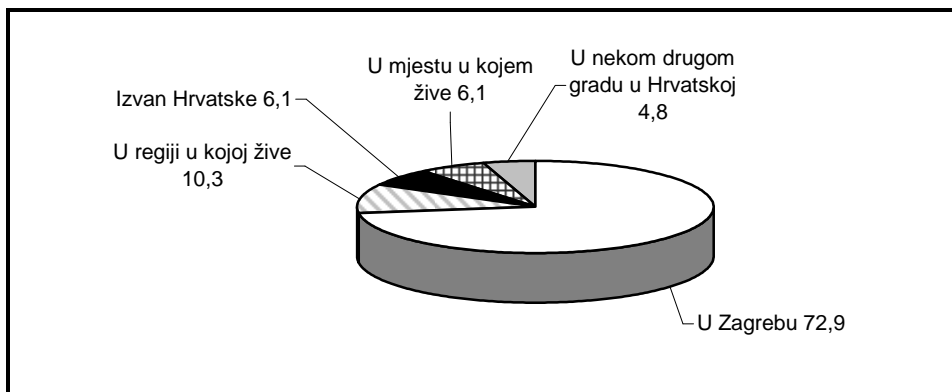
Obilježja mladih	Neće imati problema	Ne planiraju daljnje školovanja	Imat će problema
<i>Dob</i>	$\chi^2=114,94$		
15-19 godina	71,7	14,8	13,5
20-24 godine	61,1	26,7	12,2
25-29 godina	42,1	45,3	12,6
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=297,24$		
Zaposleni	41,5	47,2	11,4
Nezaposleni	40,0	46,8	13,2
Učenci	78,4	8,4	13,2
Studenti	79,3	6,3	14,4
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=44,43$		
Osnovna škola i manje	44,6	40,9	14,5
KV/VKV	56,0	31,7	12,3
Srednja škola	61,0	27,5	11,5
VŠS, VSS i više	69,7	15,2	15,1
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=152,92$		
Osnovna škola i manje	74,6	13,9	11,5
Ind./zanatska škola	38,2	54,3	7,5
Srednja škola	62,3	23,5	14,2
VŠS, VSS i više	46,3	34,9	18,8
UKUPNO	58,6	28,6	12,8

Iako se u statističkoj analizi nije pokazalo najznačajnijim prediktorom, obrazovanje ispitanika ih diferencira na najjasniji način i po prvi puta pokazuje značajnije razlike u skupini onih koji smatraju da će imati problema. Skoro 20% visokoobrazovanih mladih smatra da će imati problema pri nastavku školovanja, iza kojih slijede mladi s četverogodišnjom srednjom školom te oni s osnovnom školom. Od svih podskupina najviše se razlikuju mladi s industrijskim/zanatskim obrazovanjem koji upola manje nego visokoobrazovani smatraju da će imati problema. Ova nam razlika postaje jasnija ako promotrimo razlikovanje na odgovoru o neplaniranju daljnjeg školovanja gdje je upravo podskupina s industrijskim/zanatskim obrazovanjem najzastupljenija s preko 50% odgovora. Sukladno tome, najviše mladih bez kvalifikacija i najmanje onih sa zanatskim školama smatra da neće imati problema pri nastavku školovanja.

Pri donošenju odluke o nastavku školovanja, često se percipira problem za to dostupne lokacije. U Hrvatskoj su obrazovne institucije često koncentrirane u većim središtima i stoga nedostupne određenom broju mladih. No, kakve su

stvarne preferencije i/ili percepcije lokacije ostvarenja obrazovnih aspiracija vidi se u grafikonu 3.

Grafikon 3: Preferirana lokacija ostvarenja obrazovnih aspiracija (%)

Rezultati ispitivanja preferencija u lokaciji školovanja nisu iznenađujući, jer je ipak riječ o Zagrebačkoj županiji. Naime, skoro dvije trećine mladih želi nastaviti školovanje u Zagrebu, dok se samo desetina odlučila za regiju, znači za neko drugo mjesto u Županiji. Svi su ostali odgovori privukli manje od 10% odgovora, pri čemu je zanimljivo da se isti broj mladih odlučio za školovanje izvan Hrvatske i u mjestu u kojem žive, dok je onih koji prihvatljivim smatraju školovanje u nekom drugom gradu u Hrvatskoj manje od 5%. Ovakvi nalazi mogu značiti da mladi smatraju kako zagrebačka regija zadovoljava njihove potrebe, no istodobno indicira i nisku planiranu mobilnost mladih, što može biti ohrabrujuće u svjetlu često spominjanog *brain draina*, no i obeshrabrujuće za nove generacije koje će se obrazovati po *bolonjskom sustavu*, jer ne pokazuju želju za mobilnošću koja je osnovna sastavnica novog sustava.

Prethodno prikazane rezultate dopunjuju rezultati razlikovanja mladih po njihovim socijalnim obilježjima na dimenziji preferirane lokacije školovanja (tablica 5). Iz analize je izostavljen odgovor “u nekom drugom gradu u Hrvatskoj”, jer ga je odabralo manje od 5% ispitanika.

Mladi se u preferiranoj lokaciji školovanja razlikuju po svim obilježjima osim po spolu i mjestu stalnog boravka, no iako smo dobili pet obilježja koja su proizvela statistički značajne razlike, njihov je utjecaj relativno slab i s međusobno vrlo bliskim vrijednostima. Dob pokazuje da su najmlađi ispitanici skloniji odlasku u inozemstvo, što možemo protumačiti time da se druge dvije podskupine već nalaze na ljestvici visokog školovanja, ili su završile školovanje, pa su im i planovi za odlazak u inozemstvo slabije izraženi. Isti su rezultati i kada je riječ o školovanju u Zagrebu: preko četiri petine najmlađih ispitanika

želi školovanje u Zagrebu, dok to želi manje od 70% najstarijih ispitanika. No, zato su najmlađi ispitanici manje od drugih podskupina skloni školovanju u vlastitoj regiji ili mjestu, odnosno u većoj mjeri no ostale skupine iskazuju želju za mobilnošću izvan regije.

Tablica 5: Potencijalna lokacija ostvarenja obrazovnih planova s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Izvan Hrvatske	U Zagrebu	U regiji u kojoj žive	U mjestu u kojem žive
<i>Dob</i>	$\chi^2=45,15$			
15-19 godina	7,7	81,1	7,9	3,3
20-24 godine	6,0	79,0	10,8	4,2
25-29 godina	5,6	68,8	13,8	11,8
<i>Socioprof. status</i>	$\chi^2=71,87$			
Zaposleni	5,5	67,8	16,1	10,6
Nezaposleni	4,9	80,0	7,0	8,1
Učenici	6,3	83,7	7,5	2,5
Studenti	8,9	81,9	7,2	2,0
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=52,66$			
Osovna škola i manje	4,8	67,5	16,3	11,4
KV/VKV	4,4	76,9	13,6	5,1
Srednja škola	6,7	75,3	10,0	8,0
VŠS, VSS i više	10,7	83,7	4,6	1,6
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=48,52$			
Osnovna škola i manje	5,3	23,5	7,6	4,9
Ind./zanatska škola	5,1	64,7	20,8	9,4
Srednja škola	7,3	78,4	9,4	4,9
VŠS, VSS i više	7,1	76,6	6,4	9,9
<i>Subregionalna pripad.</i>	$\chi^2=64,39$			
Dugo Selo	5,3	76,5	6,8	11,4
Ivanić Grad	6,6	75,2	11,6	6,6
Jastrebarsko	2,9	83,9	9,6	3,6
Samobor	10,4	75,8	13,4	0,4
Sveti Ivan Zelina	1,3	79,4	10,3	9,0
Velika Gorica	4,9	79,6	7,9	7,6
Vrbovec	7,0	62,5	17,2	13,3
Zaprešić	8,5	76,2	11,5	3,8
UKUPNO	6,4	76,5	10,8	6,3

Socioprofesionalni status oblikuje preferencije mladih tako što najmanje nezaposlenih i najviše studenata želi školovanje izvan Hrvatske, što je slično podacima za školovanje u Zagrebu, gdje su nezaposleni za 10-ak posto manje od ostalih promatranih podskupina skloni nastavku školovanja izvan Hrvatske. Također, nezaposleni su više skloni školovanju u regiji ili mjestu u kojem žive. Mjesto u kojem žive kao izabranu lokaciju najčešće navode zaposleni što tumačimo kao rezultat vezanosti za lokaciju zaposlenja. Po tome zaposleni ostvaruju nešto veći rezultat od nezaposlenih, no čak pet puta veći od učenika i studenata, što je i razumljivo zbog njihove veće potencijalne mobilnosti.

Utjecaj obrazovanja i oca i ispitanika slijedi isti obrazac rasta želje za školovanjem izvan Hrvatske i u Zagrebu porastom obrazovnih kvalifikacija oca/ispitanika te pad želje za školovanjem u regiji i u mjestu u kojem žive porastom obrazovanja i oca i ispitanika, što možemo tumačiti utjecajem socijalizacije: djeca obrazovnijih očeva i sama iskazuju aspiracije za višim obrazovanjem koje je još uvijek dostupnije u Zagrebu i izvan Hrvatske nego u gradovima Zagrebačke županije.

Kada je riječ o subregionalnoj pripadnosti, razlike su najzamjetnije u školovanju izvan Hrvatske i u mjestu u kojem ispitanici žive, pri čemu čak desetina Samoborčana želi školovanje izvan Hrvatske nasuprot samo 1% Zelinčana. Nasuprot tome, gotovo nema Samoborčana koji žele školovanje u samom mjestu u kojem živi, dok je među Vrbovčanima takvih 13%, među stanovnicima Dugog Sela 11%, a Zelinčanima 9%. Na ovom primjeru ne možemo izvoditi daljnje zaključke, no zasigurno je riječ o rezultatima koji bi trebali pobuditi pažnju i daljnja istraživanja.

3. Izvanškolske aktivnosti i znanje stranih jezika

Osim predmeta određenih planom i program određenih obrazovnih ustanova, formalno obrazovanje obuhvaća i vještine i znanja koja se stječu putem izvanškolskih/fakultativnih programa koji nužno ne moraju biti izmješteni izvan škola, no njihovo je odvijanje vezano uz vrijeme prije ili nakon završetka nastave. Stoga izvanškolske aktivnosti zadiru i u sferu slobodnog vremena i oblikovanja orijentacija mladih prema sadržajima koji nisu direktno vezani uz školski program ili utjecaje primarnih socijalizacijskih agensa, kao što su obitelj i skupine vršnjaka. No, element koji se sve češće pojavljuje pri izboru izvanškolskih aktivnosti komercijalizacija je istih, a dešava se putem medijskog promoviranja određenih sadržaja kojima se mladi priklanjaju, jer se nalaze u razdoblju najaktivnijeg učenja i prijemčivosti na izvanjske utjecaje.

Izvanškolskim aktivnostima mladi oblikuju svoje stavove, stječu znanja i vještine u skladu s vlastitim interesima i grade sliku o sebi. Kreativnost i

sposobnost kreativnog mišljenja također je jedna od značajki ličnosti koja se velikim dijelom razvija upravo izvanškolskim aktivnostima, a danas se ona sve više ističe ne samo kao poželjna karakteristika umjetničkih zanimanja nego i znanstvenika i upravljačkog kadra, prvenstveno menadžera. Gore navedeno zbiva se samo u uvjetima kada izbor izvanškolskih aktivnosti nije ograničen suženom ponudom ili prinudom od strane roditelja ili nastavnika, jer tada može imati i kontraefekt te uroditi lošim uspjehom i nezadovoljstvom mladih. U našem smo istraživanju, uz pitanja o sudjelovanju u izvanškolskim aktivnostima, postavili i pitanja vezana uz znanje stranih jezika, jer je učenje stranih jezika često povezano sa slobodnim vremenom mladih, a uz druge vještine koje se stječu izvanškolskim aktivnostima, predstavljaju takozvane *transferable skills* koji čine osnovni korpus za cjeloživotno obrazovanje pojedinca.

U tablici 6 prikazana je distribucija odgovora o sudjelovanju mladih u izvanškolskim aktivnostima, nakon čega u tablici 7 slijedi i pregled utjecaja pojedinih socijalnih obilježja na sudjelovanje mladih u njima.

Tablica 6: Rang-ljestvica sudjelovanja u izvanškolskim aktivnostima (%)

Izvanškolske aktivnosti	Da	Ne, jer nisu željeli	Ne, jer nisu postojale
Sportski klubovi	49,0	35,7	15,3
Učenje stranih jezika	46,0	32,3	21,7
Plesni tečaj	23,0	43,6	33,4
Škola u prirodi	17,8	36,7	45,5
Dramska grupa	17,1	52,5	30,3
Glazbena radionica	16,6	49,8	33,6
PC/Internet radionice	14,0	37,6	48,4
Likovna radionica	12,2	53,5	34,3
Novinarska radionica	8,1	49,5	42,5
Radionice za razvoj tehničkih vještina (modelarstvo, robotika i sl.)	7,9	40,5	51,6
Debatni klub	2,8	34,3	62,9

Od ponuđenih 11 aktivnosti samo se za dvije izjasnilo preko dvije petine ispitanika, dok se za ostale većinom izjasnilo od 10-20% ispitanika. Najzastupljenije su aktivnosti vezane uz sportske klubove i učenje stranih jezika u čemu participira gotovo polovica ispitanika. Daleko nakon njih, s dvadesetak posto manje, nalaze se plesni tečajevi. Nešto manje ispitanika opredijelilo za se školu u prirodi, dramske grupe i PC/internet radionice. Oko desetine ispitanika opredijelio se za likovne radionice, novinarske radionice i radionice za razvoj tehničkih

vještina, a daleko od svih, na zadnjem mjestu, nalazi se debatni klub, aktivnost koja svakako treba daljnju promociju.

Govoreći o dostupnosti određenih sadržaja, u najmanjem broju postoje debatni klubovi (preko 60% odgovora), zatim radionice za razvoj tehničkih vještina, PC/internet radionice, škole u prirodi, novinarske radionice. U oko trećini slučajeva ne postoje likovna radionica, glazbena radionica, plesni tečaj i dramska grupa, dok su u najvećem broju očekivano zastupljeni sportski klubovi i škole stranih jezika. Uz nedostupnost određenih sadržaja, motiviranost mladih za uključivanjem u te sadržaje jedno je od područja na kojem su potrebne promjene; kod svih se aktivnosti nepostojanje želje za sudjelovanjem kreće od 30 do 50%, i to najviše kada je riječ o dramskoj, likovnoj i glazbenoj radionici koje se smatraju ključnim sadržajima za razvoj kreativnosti mladih.

Od 11 ponuđenih aktivnosti samo su za tri (dramska grupa, te glazbena i likovna radionica) ustanovljene statistički značajne razlike među ispitanicima, i to s obzirom na samo jedno obilježje – subregionalnu pripadnost (tablica 7).

To da subregionalna pripadnost jedina utječe na izbor izvanškolskih aktivnosti indikator je ujednačenosti mladih u izboru aktivnosti i pokazatelj nejednake razvijenosti subregija. Naime, pogledamo li pojedinačne aktivnosti, dramske grupe se u najmanjem broju nude u zelinskoj i dugoselskoj subregiji, a najviše su zastupljene u jastrebarskoj. Najmanje mladih želi sudjelovati u dramskoj grupi u vrbovečkoj, a najviše u zelinskoj regiji. Navedeni su podaci pokazatelj, da primjerice, zelinska subregija, no ne samo ona, treba dodatno razvijati sadržaje vezane uz dramsku grupu. Zastupljenost glazbenih radionica ponovno nam otkriva kritično stanje u zelinskoj i dugoselskoj subregiji, jer se oko polovice mladih izjasnilo da ti sadržaji ne postoje u njihovoj subregiji. Iz ovog nalaza također proizlazi da mladi u Zelini u najmanjem broju izjavljuju da nisu pohađali glazbenu radionicu jer to nisu željeli, dok za razliku od njih, najmanje interesa pokazuju mladi velikogoričke subregije. I u slučaju trećeg sadržaja, novinarske radionice, mladi u Zelini u najvećem broju izjavljuju da ona ne postoji u njihovoj subregiji i u najvećem su broju zainteresirani za nju, dok najmanji interes opet iskazuju mladi Velike Gorice. Interpretirani podaci jasno ukazuju na područja u kojima je potrebna intervencija u cilju povećanja ponude kvalitetnog programa provođenja slobodnog vremena mladih.

Tablica 7: Sudjelovanje u nekim izvanškolskim aktivnostima s obzirom na subregionalnu pripadnost ispitanika (%)

Obilježja mladih	Dramska grupa		
	Ne, jer nije postojala	Ne, jer nisu željeli	Da
<i>Subreg. pripadnost</i>	$\chi^2=60,22$		
Dugo Selo	47,0	43,2	9,8
Ivanić Grad	31,9	50,7	17,4
Jastrebarsko	20,8	52,8	26,4
Samobor	29,8	54,8	15,3
Sveti Ivan Zelina	51,2	33,7	15,1
Velika Gorica	24,9	60,2	14,9
Vrbovec	25,5	55,2	19,3
Zaprešić	29,8	50,4	19,8
UKUPNO	30,3	52,5	17,2
	Glazbena radionica		
	Ne, jer nije postojala	Ne, jer nisu željeli	Da
<i>Subreg. pripadnost</i>	$\chi^2=44,13$		
Dugo Selo	37,9	47,0	15,1
Ivanić Grad	34,8	45,7	19,5
Jastrebarsko	30,3	50,3	19,4
Samobor	29,7	57,8	12,5
Sveti Ivan Zelina	55,8	29,1	15,1
Velika Gorica	31,0	47,1	21,9
Vrbovec	29,7	59,3	11,0
Zaprešić	34,7	50,4	14,9
UKUPNO	33,6	49,8	16,6
	Novinarska radionica		
	Ne, jer nije postojala	Ne, jer nisu željeli	Da
<i>Subreg. pripadnost</i>	$\chi^2=49,57$		
Dugo Selo	51,2	42,6	6,2
Ivanić Grad	50,7	42,0	7,3
Jastrebarsko	43,8	49,3	6,9
Samobor	40,3	54,4	5,3
Sveti Ivan Zelina	60,5	32,5	7,0
Velika Gorica	33,0	53,8	13,2
Vrbovec	39,3	49,7	11,0
Zaprešić	43,5	52,0	4,5
UKUPNO	42,5	49,5	8,0

Ispitivanjem znanja stranih jezika obuhvatili smo najčešće zastupljene jezike i u tablici 8 dajemo komparativni prikaz rezultata istraživanja na uzorku cijele Hrvatske 2004. (Ilišin, 2005:317) i na uzorku Zagrebačke županije 2006. godine.

Tablica 8: Komparativni prikaz znanja stranih jezika (%)

Strani jezici	Čitaju, pišu i govore		Mogu se sporazumijevati		Uopće ne znaju	
	Zarebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.	Zarebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.	Zarebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.
Engleski	55,6	44,0	37,3	38,7	7,1	17,3
Njemački	11,0	11,0	37,9	31,1	51,1	58,0
Talijanski	3,2	4,7	14,5	13,5	82,3	79,1
Francuski	1,3	1,1	5,3	4,9	93,4	94,0
Neki drugi	2,6	1,9	6,2	1,8	91,2	96,3

U oba je uzorka poredak znanja stranih jezika identičan: engleski, njemački, talijanski i francuski. Mladi Zagrebačke županije pokazali su bolje znanje u svim jezicima osim u talijanskom što je protumačivo uključenošću Istre i Dalmacije (kao područja česte upotrebe talijanskog jezika) u uzorak iz cijele Hrvatske.

Na nivou Zagrebačke županije samo su u slučaju engleskog jezika promatrana obilježja ostvarila statistički značajan utjecaj (tablica 9). Iako je znanje engleskog jezika kvaliteta koja se sve više cijeni i iako noviji obrazovni programi ciljaju na podizanje znanja stranih jezika, pokazalo se da među mladima postoje velike razlike.

U prosjeku, engleski jezik bolje govore žene, studenti i učenici, djeca akademski ili srednje obrazovanih očeva, ispitanici koji i sami imaju četverogodišnje ili akademsko obrazovanje, stanovnici Velike Gorice, Samobora i Jastrebarskog te stanovnici gradova. Na suprotnom su polu nezaposleni, mladi sa završenim trogodišnjim stručnim obrazovanjem, čiji su očevi bez kvalifikacija ili sa završenom industrijskom/zanatskom školom, stanovnici zelinske i vrbovečke subregije te oni koji žive na selu. Dobivene razlike upućuju da je znanje engleskog jezika indikator socijalnog raslojavanja među mladima. Nevladanje engleskim jezikom je problem, jer je znanje tog jezika preduvjet mobilnosti i kulturalne razmjene. Ono je i temelj cjeloživotnog obrazovanja, jer je sve češći trend da se relevantna literatura ne prevodi na domicilne jezike zbog financijske neisplativosti. Također, činjenica je da je znanje stranih jezika, osobito engleskog, neophodno za ravnopravno sudjelovanje u tokovima suvremenog društvenog života.

Tablica 9: Znanje engleskog jezika s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Čitaju, pišu i govore	Mogu se sporazumijevati	Ne znaju
<i>Spol</i>	$\chi^2=15,78$		
Žene	60,6	33,2	6,2
Muškarci	50,5	41,4	8,1
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=99,69$		
Zaposleni	42,7	48,7	8,6
Nezaposleni	53,2	34,6	12,2
Učenici	61,2	33,1	5,7
Studenti	73,0	24,5	2,5
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=135,61$		
Osnovna škola i manje	31,6	48,2	20,2
KV/VKV	49,1	45,2	5,6
Srednja škola	62,1	31,6	6,3
VŠS, VSS i više	73,8	24,7	1,5
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=119,53$		
Osnovna škola i manje	54,3	35,5	10,2
Industrijska/zanatska škola	30,7	57,0	12,3
Srednja škola	62,1	33,4	4,5
VŠS, VSS i više	75,8	21,5	2,7
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2=62,92$		
Dugo Selo	58,9	35,5	5,6
Ivanić Grad	47,8	44,2	8,0
Jastrebarsko	63,5	32,9	3,6
Samobor	63,5	32,9	3,6
Sveti Ivan Zelina	44,2	39,5	16,3
Velika Gorica	65,7	30,2	4,1
Vrbovec	40,7	44,8	14,5
Zaprešić	51,2	42,1	6,7
<i>Tip mjesta stanovanja</i>	$\chi^2=26,71$		
Grad	64,5	31,3	4,2
Sjedište općine	49,6	41,2	9,2
Selo	51,4	40,1	8,5
UKUPNO	55,6	37,3	7,1

4. Položaj mladih na tržištu rada i razlozi nezaposlenosti

Mlade pogađa visoka stopa nezaposlenosti i pretežito se zapošljavaju na kratkoročnim poslovima. Otežan im je pristup opsežnim i relevantnim informacijama o različitim mogućnostima zapošljavanja, privatnim posredništvima za zapošljavanje i dodatnom usavršavanju koji se nudi na hrvatskom tržištu rada. Također je upitna i upućenost mladih u državne inicijative u području zapošljavanja. Njima, nadalje, nedostaje znanje o tome da i oni sami mogu i trebaju biti poticatelji promjena i stvaratelji vlastitih poduzetničkih projekata kojima bi se riješio njihov problem zapošljavanja, a time i društveni problemi. Problem nezaposlenosti mladih se često spominje u kontekstu siromaštva, odnosno osiromašenja stanovništva zbog smanjenih prilika za raspolaganje financijskim resursima koji omogućuju ravnopravno sudjelovanje u društvu. Iz takvog se pristupa razvio koncept “socijalne isključenosti” koji sve češće zamjenjuje pojam siromaštva. Naime, zbio se zaokret od razmatranja financijske deprivacije *per se* ka općoj sposobnosti ljudi da sudjeluju u kvalitetnom životu i društvenim aktivnostima koje su uobičajene u njihovim društvima (Šućur, 2004).

Kao bitan uzrok sporih promjena u zapošljivosti mladih često se navodi i kooperacija između socijalnih partnera koja je još uvijek na elementarnoj razini, a utjecaj koji pojedini socijalni partner može ostvariti u pregovorima vrlo često ovisi o količini političke moći koju posjeduje. Efikasan bi program trebao uključivati potporu nacionalnoj mobilnosti, razmjenu projekata i pilot projekte, nacionalnu i transnacionalne mreže, razvoj lingvističkih i kulturalnih vještina, kao i diseminaciju primjera dobre prakse. Sredstva za rješavanje problema mladih mogu se ostvariti iz različitih fondacija, od banaka i poslovnih ljudi. Suradnja obrazovnog sustava, sustava zapošljavanja i tržišta rada nedovoljno je razvijena te ne pomaže učenicima i studentima u efikasnoj profesionalnoj orijentaciji i procesu traženja posla. U ovom je trenutku sustav profesionalne orijentacije dostupan samo na razini HZZ-a, a trebao bi biti dostupan i unutar obrazovnog sustava. Suradnja obrazovnog sustava i sustava zapošljavanja je slaba, što rezultira time da se učenicima nude zanimanja koja im ne mogu pomoći u zapošljavanju te, vezano uz to, ekonomiji ne nude šansu za oporavak. Također, sustav monitoringa nije dovoljno razvijen te je stoga pomoć koju nezaposlena mladež u ovom trenutku može dobiti neadekvatna. Poznato je da se svi problemi bolje rješavaju (i sprječavaju), ako im se prilazi u ranim fazama i putem monitoringa institucija i pojedinaca.

Pasivno ponašanje nezaposlenih prema procesu traženja posla problem je koji gotovo jednako sprječava pripadnike svih generacija da aktivno pristupe vlastitom zaposlenju. Niska mobilnost radne snage većinom je rezultat tradicionalističkog razmišljanja koje očekuje “jedan posao cijelog života”. Dio nezaposlenih u Hrvatskoj nije voljan koristiti instrumente koji su im na raspolaganju za traženje

posla – očekuju da im posao bude dan, a ne da ga traže. Od početka uvođenja klasifikacije Međunarodne organizacije rada, odnosno od 2003. godine, u prosjeku je svake godine iz evidencije izbrisano oko trećine osoba upravo zbog neaktivnosti (nedolaska na grupno informiranje ili individualno savjetovanje, odbijanja posla i drugih oblika nesuradnje sa savjetnikom za zapošljavanje) (www.hzz.hr). Prema međunarodnim standardima, nezaposlene osobe moraju ispunjavati tri uvjeta istodobno: ne obavljati nikakvu djelatnost, aktivno tražiti posao i pokazati spremnost na prihvaćanje posla ponuđenog od strane HZZ-a. U slučaju neaktivnosti, osoba je brisana iz evidencije na rok od tri mjeseca. Vrlo se često osobe nakon isteka tog razdoblja opet registriraju u HZZ-u, te opet nakon nekog vremena budu brisane iz evidencije zbog neaktivnosti. Riječ je o vrsti začaranog kruga i mnogi ljudi bivaju uhvaćeni u njega zbog nevoljkosti da promijene stavove. Ponašanje osoba koje ostaju registrirane u HZZ-u, unatoč nespremnosti za aktivno traženje i prihvaćanje posla, čini se iracionalnim, ali postoje mnogi razlozi zašto se takvo ponašanje može smatrati racionalnim. Većina se ovih razloga odnosi na dobiti koje osobe mogu ostvariti putem sustava socijalne skrbi ukoliko su registrirane u HZZ-u. Također postoje problemi gubitka radnih navika, niske samoprocjene i nedovoljne informiranosti o tržištu rada. Vezano uz ovo, možemo spomenuti i problem nemotiviranih savjetnika HZZ-a, koji preopterećeni administracijom i velikim brojem nezaposlenih u kartotekama nisu dovoljno motivirani za pružanje kvalitetnih usluga nezaposlenima, te bi svakako trebalo uložiti napor u smjeru poboljšanja njihove kvalitete rada putem rasterećivanja *capacity buildinga* i sustava kontrole kvalitete.

Na početku ove analize nužno je vidjeti kakve su značajke nezaposlene mladeži u odnosu na ostale tri socioprofesionalne podskupine mladih. U tablici 10 prikazani su rezultati usporedbe socioprofesionalnog statusa mladih s njihovim ostalim promatranim socijalnim obilježjima.

U ovom nas kontekstu ponajprije zanima nezaposlena mladež, iako dobiveni rezultati daju uvid i u značajke ostalih socioprofesionalnih skupina mladih. Prvo treba reći da je u 2005. godini u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u prosjeku bilo prijavljeno oko 300.000 nezaposlenih osoba. Među njima je bilo 32,9% mladih u dobi od 15 do 29 godina. Istodobno, podaci iz istraživanja mladih Hrvatske 1999. i 2004. godine (Ilišin, Radin, 2002:22; Ilišin, 2005:25) pokazali su da je među mladima njih petina nezaposlena. Kako je u uzorku mladih Zagrebačke županije cca 14% nezaposlenih, može se pretpostaviti da su mladi u ovoj županiji u nešto povoljnijoj situaciji, a što ne iznenađuje, jer je riječ o jednoj od razvijenijih hrvatskih regija.

Tablica 10: Socioprofesionalni status ispitanika s obzirom na njihova socijalna obilježja (%)

Obilježja mladih	Zaposleni	Nezaposleni	Učenci	Studenti
<i>Spol</i>	$\chi^2=19,66$			
Ženski	34,0	14,5	22,9	28,5
Muški	44,2	12,9	22,1	20,8
<i>Dob</i>	$\chi^2=1043,86$			
15 – 19 godina	7,7	10,2	67,6	14,5
20 – 24 godine	39,2	15,2	0,6	45,0
25 – 29 godina	71,9	15,8	0,0	12,3
<i>Tip mjesta stanovanja</i>	$\chi^2=25,43$			
Grad	38,8	10,7	19,4	31,1
Sjedište općine	43,5	16,0	16,8	23,7
Selo	38,5	15,2	25,2	21,1
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=1274,07$			
(Ne)završena osnovna škola	6,3	6,9	86,9	0,0
Trogodišnja srednja škola	73,4	25,6	0,0	0,0
Srednja škola	33,6	15,6	0,0	50,8
VŠS, VSS i više	69,8	15,4	0,0	14,8
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=103,40$			
(Ne)završena osnovna škola	48,9	23,1	17,2	10,8
Trogodišnja srednja škola	43,2	15,0	22,4	19,5
Srednja škola	38,7	10,8	34,4	27,3
VŠS, VSS i više	24,8	9,0	22,6	43,6
UKUPNO	39,1	13,8	22,5	24,7

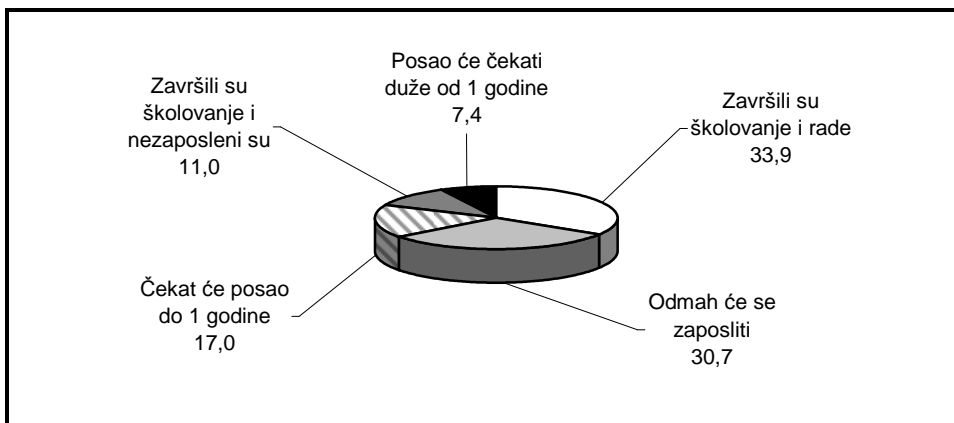
Iz tablice 10 vidljivo je kako je socioprofesionalni status ispitanika najpovezaniji s njihovim obrazovanjem i dobi. Koncentriramo li se samo na podskupinu nezaposlene mladeži, očito je da su riziku nezaposlenosti izloženiiji ispitanici koji su završili trogodišnju strukovnu školu (iako je tri četvrtine mladih tog obrazovanja već zaposleno) i koji su stariji od 20 godina. Potonji nalaz je logičan, jer je u toj dobi većina mladih okončala srednjoškolsko obrazovanje. S druge strane, može se pretpostaviti da nezaposlenost mladih koji su završili srednju školu u trajanju od četiri godine ublažava činjenica da čak polovica njih još studira³, pa bi se tek nakon što diplomiraju ili odustanu od

³ Usporedba socioprofesionalnog statusa i obrazovanja mladih pokazuje da je gotovo 15% ispitanika koji imaju završenu višu školu ili fakultet ujedno odgovorilo da su studenti. Taj je podatak nelogičan, jer među onima koji su

studija moglo pouzdanije zaključivati o njihovoj (ne)zaposlenosti. Utjecaj stupnja obrazovanja oca je linearan: što je otac niže obrazovan, veći je udio nezaposlenih ispitanika, a što je očevu obrazovanje više, raste i udio mladih koji studiraju. Ti podaci sugeriraju da su oni mladi koji potječu iz obitelji nižeg socijalnog statusa prisiljeni na što ranije stjecanje kvalifikacija i izlazak na tržište rada, zbog čega su i pogođeniji nezaposlenošću. Istodobno, mladi iz obitelji višeg socijalnog statusu mogu si priuštiti dulju uključenost u obrazovni proces, što ujedno odgađa njihov ulazak na tržište rada. Tip mjesta stanovanja utječe tako da življenje u gradu smanjuje rizik nezaposlenosti, no prije svega zbog većeg broja mladih koji se dalje školuju. Na koncu, spolne razlike pokazuju da su mlade žene nešto češće nezaposlene, no i kod njih se može pretpostaviti da je potencijalna nezaposlenost bar privremeno kompenzirana produženim školovanjem (prvenstveno studiranjem). Komentirani rezultati mogu se sažeti u iskaz da u Zagrebačkoj županiji nezaposlenost više od ostalih pogađa mlade koji su stariji od 20 godina, one porijeklom iz obitelji nižeg društvenog statusa, ispitanike koji su završili industrijsku ili zanatsku školu i donekle žene. To su ujedno tendencije koje su prisutne i na širem planu, kako u Hrvatskoj, tako i u većini suvremenih društava.

Kako je zanimljivo vidjeti ne samo podatke o (ne)zaposlenosti mladih, nego i njihovu percepciju uspjeha u zaposlenju, podatke o vjerovanju u mogućnost zaposlenja nakon završetka školovanja prikazujemo u grafikonu 4.

Grafikon 4: Percepcija mogućnosti zaposlenja nakon završetka školovanja (%)

okončali svoje obrazovanje ne bi trebalo biti studenata. Možemo tek pretpostaviti da je jedan dio studenata koji su položili prve dvije godine na upisanom fakultetu pogrešno odgovorio da imaju višu stručnu spremu, iako bi ispravan odgovor bio da imaju srednju školu (kao najviši završeni stupanj obrazovanja). Utoliko je usporedba najvišeg stupnja postignutog obrazovanja i socioprofesionalnog statusa ispitanika djelomice nepouzdana.

Kao što vidimo iz priloženih podataka, u našem je uzorku trećina mladih već zaposlena, a toliko ih i vjeruje da neće imati problema sa zapošljavanjem. No, čak 17% mladih vjeruje da će čekati posao do godine dana, a više od 7% ih vjeruje da će čekati posao duže od godinu dana, što u konačnici daje oko petinu mladih koji ne vjeruju u povoljne perspektive pri traženju zaposlenja i kojima će trebati dodatna pomoć kako bi se aktivirali na tržištu rada, prvenstveno u motiviranju i stjecanju dodatnih vještina i znanja.

Koliko su mladi diferencirani u pogledu vjerovanja u zaposlenje nakon završetka školovanja pokazuje i to da sva analizirana obilježja ispitanika utječu na tu percepciju, osim tipa mjesta stanovanja (tablica 11).

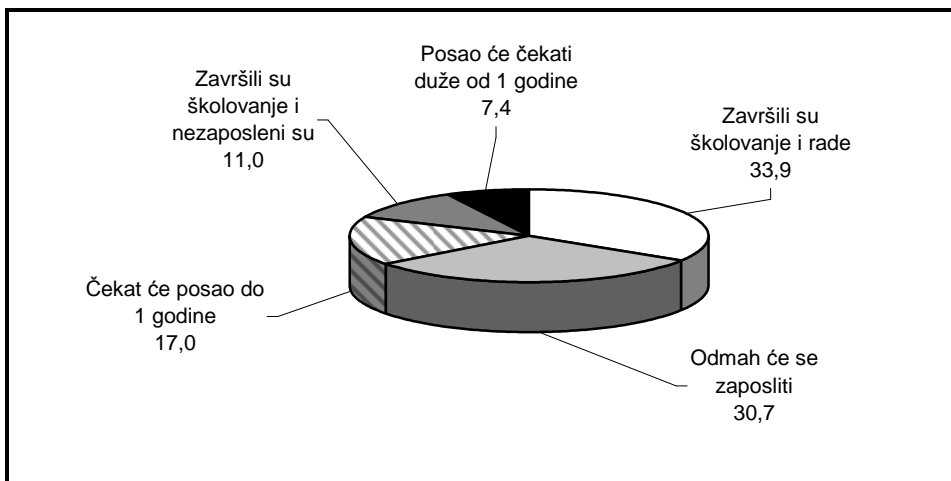
Iz tablice je vidljivo da u one koji su završili školovanje i ne mogu se zaposliti više spadaju žene, mladi od 20-24 godine, čiji su očevi obrazovani za radnička zanimanja, koji i samo posjeduju zanatsko obrazovanje, s pripadnošću ivanićgradskoj, dugoselskoj i zelinskoj subregiji. Ispitanici koji smatraju da će čekati posao do godine dana u prosjeku su žene, najmlađa dobna podskupina, studenti, oni čiji su očevi akademski obrazovani, a sami posjeduju niže ili četvero-godišnje srednjoškolsko obrazovanje i u najvećem broju dolaze iz subregije Jastrebarskog, Vrbovca, Dugog Sela i Samobora. Mladi koje uvjetno možemo nazvati obeshrabrenima, jer vjeruju da će čekati posao više od godine dana češće su muškarci, najmlađa dobna skupina, učenici i studenti, oni čiji su očevi akademski obrazovani, koji sami imaju niže obrazovanje a u najvećem broju dolaze iz subregije Vrbovca i Zaprešića. Ovaj profil nam pokazuje koliko su nužne ne samo mjere za fleksibilizaciju tržišta rada i veću ponudu poslova, nego i povećanje motivacije ispitanika, jer se najobeshrabrenijima pokazuju žene, najmlađi te učenici i studenti koji bi u stvari trebali prednjačiti uvjerenjem da će se zaposliti. Nasuprot njima, optimističnima su se pokazali najmlađi ispitanici, učenici, oni s akademskim obrazovanjem koji imaju očeve istog obrazovnog stupnja, a u nadmoćnom broju prebivaju u Velikoj Gorici. Kod onih koji su već završili školovanje i zaposleni su moramo uputiti na razliku između žena i muškaraca: u toj je skupini muškaraca je skoro 10% više nego žena što može biti jedan od pokazatelja lošijeg položaja žena na tržištu rada. Zatim, najveći broj ispitanika koji su završili planirano školovanje i zaposleni su dolazi, prirodno, iz najstarije skupine, u prosjeku imaju očeve nižeg ili KV/VKV obrazovanja, a sami posjeduju zanatsko ili akademsko obrazovanje, te u najvećem broju dolaze s područja Zeline i Zaprešića.

Tablica 11: Percepcija mogućnosti zaposlenja nakon završetka školovanja s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Završili su školovanje i nezaposleni su	Čekat će posao do godinu dana	Čekat će posao više od godinu dana	Vjeruju da će se odmah zaposliti	Završili su školovanje i zaposleni su
<i>Spol</i>	$\chi^2=24,64$				
Žene	12,9	19,6	5,8	30,1	31,6
Muškarci	9,0	14,5	6,3	31,2	39,0
<i>Dob</i>	$\chi^2=431,42$				
15-19 godina	6,2	23,9	11,4	51,9	6,6
20-24 godine	14,0	16,8	7,1	29,9	32,2
25-29 godina	12,6	10,5	3,0	9,9	64,0
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2=1633,85$				
Zaposleni	3,3	3,8	1,9	7,1	83,9
Nezaposleni	58,0	10,7	7,8	19,1	4,4
Učenici	2,4	23,3	12,8	59,4	2,1
Studenti	3,3	36,1	10,9	48,9	0,8
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=78,75$				
OŠ i manje	20,3	13,0	2,6	21,9	42,2
KV/VKV	11,8	15,0	6,6	27,8	38,8
Srednja škola	8,3	17,9	7,8	33,0	33,0
VŠS, VSS i više	7,5	22,1	11,6	39,0	19,8
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=422,12$				
OŠ i manje	5,9	22,6	11,1	53,9	6,5
Ind./zanatska škola	17,4	4,1	2,4	10,6	65,5
Srednja škola	10,1	22,0	8,6	32,3	26,9
VŠS, VSS i više	13,5	6,1	2,7	12,2	65,5
<i>Subreg. pripadnost</i>	$\chi^2=77,87$				
Dugo Selo	17,1	18,6	6,4	27,9	30,0
Ivanić Grad	18,1	14,5	8,0	23,9	35,5
Jastrebarsko	13,9	22,2	6,3	27,8	29,9
Samobor	10,8	18,5	4,8	32,5	33,3
Sveti Ivan Zelina	14,0	11,6	8,1	19,8	46,5
Velika Gorica	6,4	14,6	7,3	43,4	28,3
Vrbovec	11,7	22,1	9,7	21,4	35,2
Zaprešić	7,2	15,5	9,2	27,5	40,6
UKUPNO	11,0	17,0	7,4	30,7	33,9

Kako Zagrebačka županija nije smještena u vakuumu već na nju djeluje i kontekst cijelog hrvatskog društva, ispitali smo i stavove o prilikama za zapošljavanje u Zagrebačkoj županiji u usporedbi s drugim hrvatskim regijama (grafikon 5).

Grafikon 5: Percepcija prilika za zapošljavanje u Zagrebačkoj županiji u usporedbi s drugim hrvatskim regijama (%)

Manje od polovice mladih Zagrebačke županije vjeruje da su njihove šanse za zaposlenje jednake onima u drugim hrvatskim regijama, a da su bolje oko trećina njih. Kako manje od petine ispitanika smatra da su im šanse za zapošljavanje u Županiji slabije, može se konstatirati kako većina drži da živi u perspektivnoj regiji. Same razloge takvih stavova predstaviti ćemo malo kasnije u tekstu. Sada nas zanimaju socijalna obilježja na osnovi kojih se mladi razlikuju u svojoj percepciji uspješnosti zaposlenja u Zagrebačkoj u odnosu na druge županije (tablica 12).

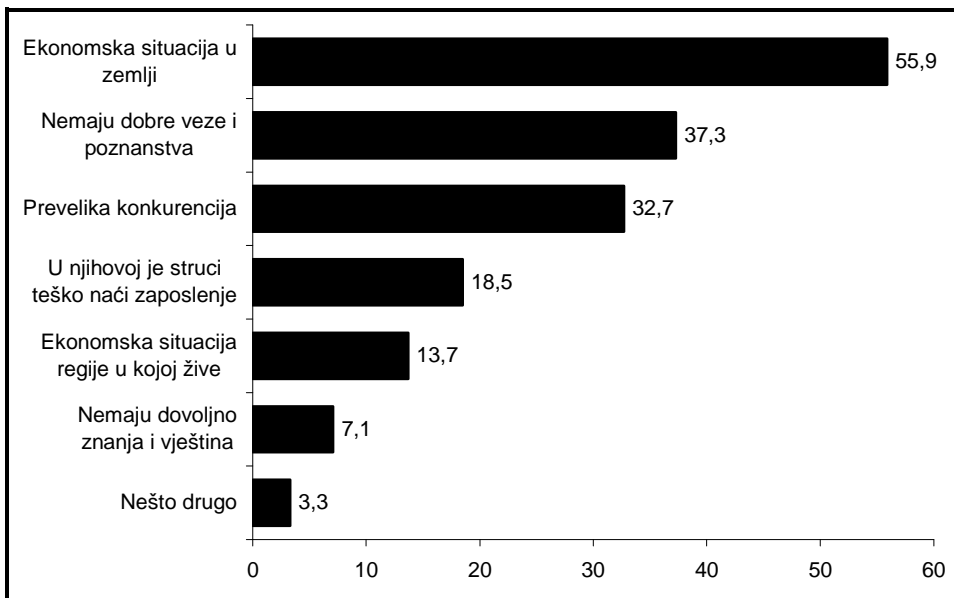
Lošije šanse za zapošljavanje u zagrebačkoj regiji u prosjeku percipiraju nezaposleni s industrijskim/zanatskim obrazovanjem, niže obrazovanih očeva, iz subregije Zeline i Vrbovca, a u najvećem broju dolaze iz sjedišta općina. Percipirana jednakost šansi u našem je slučaju začudno vezana uz nezaposlene i učenike, one sa zanatskim obrazovanjem i srednjoškolski obrazovanih očeva, a koji dolaze iz subregije Vrbovca, Zaprešića, Dugog Sela i Ivanić Grada, odnosno gradskih naselja. I na kraju, bolje šanse za zaposlenje u Zagrebačkoj regiji u prosjeku vide studenti, oni akademskog obrazovanja, čiji su očevi akademski obrazovani, oni koji žive u subregiji Samobora i Velike Gorice te u gradskim naseljima.

Tablica 12: Percepcija prilika za zapošljavanje u Zagrebačkoj županiji u usporedbi s ostalim regijama u Hrvatskoj s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Lošije	Jednake	Bolje
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=87,57$		
Zaposleni	18,5	49,7	31,8
Nezaposleni	27,8	54,6	17,6
Učenici	19,1	51,9	29,0
Studenti	12,4	36,1	51,5
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=75,12$		
Osnovna škola i manje	34,2	47,7	18,1
KV/VKV	20,5	47,5	32,0
Srednja škola	13,3	52,0	34,7
VŠS, VSS i više	12,7	40,1	47,2
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=57,18$		
Osnovna škola i manje	21,3	51,2	27,5
Industrijska/zanatska škola	23,9	56,0	20,1
Srednja škola	16,3	43,9	39,8
VŠS, VSS i više	12,1	40,3	47,6
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2=68,34$		
Dugo Selo	17,7	52,5	29,8
Ivanić Grad	18,1	51,3	29,6
Jastrebarsko	17,2	47,6	35,2
Samobor	17,7	37,3	45,0
Sveti Ivan Zelina	33,7	44,2	22,1
Velika Gorica	15,7	45,6	38,7
Vrbovec	27,6	53,8	18,6
Zaprešić	13,5	52,8	33,7
<i>Tip mjesta stanovanja</i>	$\chi^2=25,67$		
Grad	13,8	46,1	40,1
Sjedište općine	26,7	38,9	34,4
Selo	19,8	49,7	30,5
UKUPNO	18,5	47,5	34,0

Kao što smo već spomenuli, na percepciju šansi za zaposlenje i motivaciju za aktivno traženje zaposlenja najznačajnije, uz osobno iskustvo, utječe kontekst šireg društva. Stoga ćemo pogledati percipirane razloge eventualne nezaposlenosti mladih (grafikon 6), a napominjemo da su ispitanici između sedam ponuđenih odgovora mogli izabrati najviše dva.

Grafikon 6: Rang-ljestvica razloga eventualne nezaposlenosti (%)

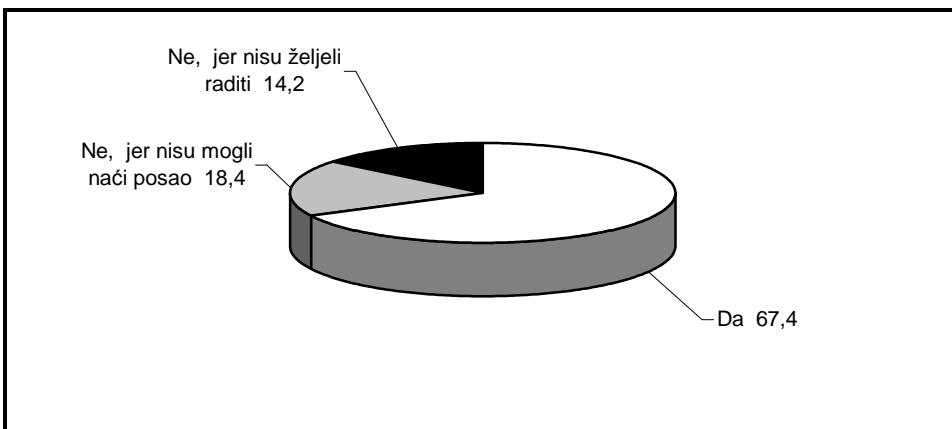
U percipiranim razlozima nezaposlenosti mladih nadmoćno prvo mjesto zauzima ekonomska situacija u cijeloj zemlji s preko tri petine odgovora iza čega slijedi nepostojanje veza i poznanstava i prevelika konkurencija s previše kvalificiranih mladih ljudi, a zatim poteškoće u zaposlenju u određenoj struci, ekonomska situacija u regiji, neposjedovanje potrebnih znanja i vještina te nespacificirani razlozi. Iako su ovdje izabrani brojni razlozi i iako njih pet navodi više od desetine ispitanika, porazna je činjenica da nakon loše ekonomske situacije u cijeloj zemlji slijedi nepostojanje dobrih veza i poznanstava. Iako navedeno u stvarnosti ne mora biti tako snažan uvjet uspješnog nalaženja posla, to je svakako indikator nezadovoljstva mladih ljudi i upućuje na potrebu preispitivanja sustava zapošljavanja.

Testiranjem statistički značajnih razlika u percepciji razloga eventualne nezaposlenosti ustanovljeno je da jedino prevelika konkurencija i puno kvalificiranih mladih ljudi varira i to samo s obzirom na spol ($\chi^2=24,91$). Pokazalo se da 38,6% žena naspram 26,5% muškaraca smatra kako će to što na tržištu rada ima previše visokoobrazovanih mladih ljudi biti glavni razlog njihove eventualne nezaposlenosti.

Tijekom potrage za trajnijim položajem na tržištu rada velik broj mladih određeno razdoblje u svom životu provede na povremenim/privremenim poslovima bilo zbog činjenice školovanja ili nemogućnosti zasnivanja radnog odnosa

nakon njega. Kakva je situacija s mladima u Zagrebačkoj županiji prikazano je u grafikonu 7.

Grafikon 7: Postojanje iskustva povremenog rada za novac (%)

Dvije trećine mladih izjavljuje da imaju iskustvo povremenog rada za novac, a podjednak ih broj nije radio, jer nisu mogli naći posao i jer nisu željeli raditi. Znači da na regionalnom tržištu, uz nedostatak mjesta za zasnivanje radnih odnosa, nema dovoljno mjesta ni za obavljanje povremenih poslova. Iako povremeni poslovi nikako nisu rješenje za nedostatak radnih mjesta, jer ne pružaju sigurnost u smislu radnog staža, mirovinskog osiguranja i sličnog, oni ipak mogu biti kako faktor stabilnosti pojedine regije pa tako i fleksibilizacije tržišta rada, a posebice barem privremeno rješenje financijskih poteškoća pojedinaca i mjesto stjecanja znanja i vještina potrebnih za zasnivanje radnog odnosa.

Kako bismo dobili uvid u profil mladih koji imaju ili nemaju iskustva s povremenim poslovima, odgovore smo ukrstili s obilježjima ispitanika iz čega smo dobili samo tri ali vrlo jaka prediktora (tablica 13).

Iskustvo povremenog rada za novac zbog toga što nisu mogli naći posao, u najvećem broju slučajeva nemaju najmlađi ispitanici koji su i u najvećem dijelu učenici te imaju niže obrazovanje, dok su njima nasuprot ispitanici najstarije dobne podskupine koji su već zaposleni te imaju akademsko ili zanatsko obrazovanje. Srednja kategorija, odnosno skupina onih koji nemaju iskustvo povremenog rada, jer nisu željeli raditi, obuhvaća najmlađu skupinu i, razumljivo, učenike koji imaju (ne)završenu osnovnu školu.

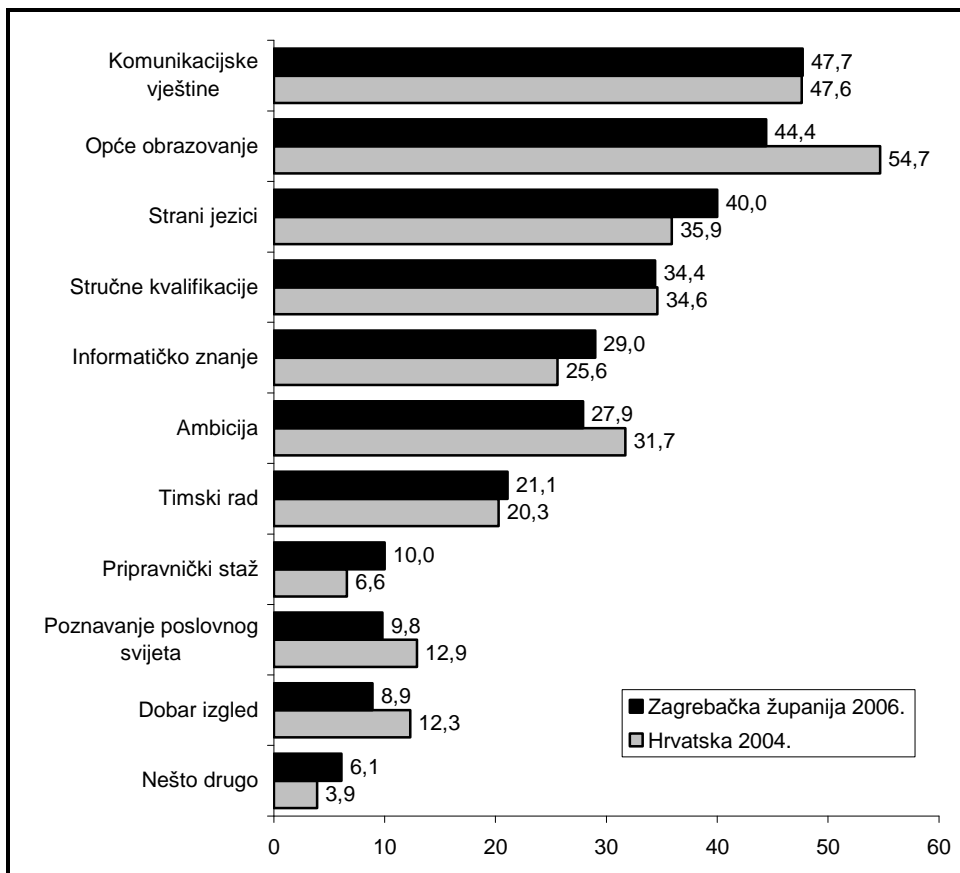
Tablica 13: Iskustvo povremenog rada za novac s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Da, radili su	Nisu, jer nisu željeli raditi	Nisu, jer nisu mogli naći posao
<i>Dob</i>	$\chi^2=195,67$		
15-19 godina	43,5	33,6	22,9
20-24 godine	76,3	11,5	12,2
25-29 godina	82,0	10,7	7,3
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=252,33$		
Zaposleni	80,7	12,3	7,0
Nezaposleni	68,3	7,8	23,9
Učenici	34,6	40,5	24,9
Studenti	75,2	14,2	10,6
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=182,47$		
Osnovna škola i manje	36,8	39,4	23,8
Industrijska/zanatska škola	77,0	12,0	11,0
Srednja škola	74,9	13,0	12,1
VŠS, VSS i više	77,7	12,2	10,1
UKUPNO	67,4	18,4	14,2

Iskustvo povremenog rada za novac može biti bitan faktor pri traženju zaposlenja, no jednako su bitne, ako ne i bitnije, vještine i znanja koje pojedinac može ponuditi poslodavcu. Koje su to značajke potrebne za uspješno nalaženje zaposlenje prema prosudbi mladih u Zagrebačkoj županiji i cijeloj Hrvatskoj prikazano je u grafikonu 8. U oba istraživanja ispitanici su mogli odabrati najviše tri od 11 ponuđenih odgovora.

Stavovi mladih se u dva promatrana istraživanja u velikoj mjeri podudaraju, no na nekim kvalitetama ima znatnih odstupanja u rangiranju. Tako u županijskom uzorku na prvo mjesto dolaze komunikacijske vještine, dok je u nacionalnom uzorku na vrhu ljestvice opće obrazovanje. Zatim, ambicija u uzorku iz cijele Hrvatske dolazi na mjesto koje u Županiji imaju informatička znanja, a poznavanje poslovnog svijeta i dobar izgled bolje su rangirani na nacionalnoj razini.

Grafikon 8: Komparativni prikaz percepcije potrebnih kvaliteta za uspješno zapošljavanje (%)

Kada je riječ o podacima na županijskom uzorku, oko dvije petine zauzimaju komunikacijske vještine, opće obrazovanje i znanje stranih jezika, oko trećine stručne kvalifikacije i informatičko znanje, u sredini su smješteni ambicija i timski rad, a na samom dnu ljestvice pripravnički staž, poznavanje poslovnog svijeta, dobar izgled i nespecificirani razlozi. Ovakvi podaci pružaju podlogu za zaključak da mladi u Zagrebačkoj županiji više od samih stručnih kvalifikacija cijene vještine uspostavljanja komunikacije i snalaženja u različitim situacijama koje proizlaze iz dobrog općeg obrazovanja. U tom su stavu mladi Županije prilično jedinstveni, jer se statistički značajan utjecaj pokazao samo u slučaju obilježja subregionalne pripadnosti (tablica 14) i to u pogledu komunikacijskih vještina i dobrog izgleda.

Tablica 14: Percepcija potrebnih kvaliteta za uspješno zaposlenje s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Komunikacijske vještine		Dobar izgled	
	Ne	Da	Ne	Da
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2=26,81$		$\chi^2=37,98$	
Dugo Selo	61,7	38,3	92,9	7,1
Ivanić Grad	52,2	47,8	89,1	10,9
Jastrebarsko	60,0	40,0	94,5	5,5
Samobor	44,2	55,8	91,2	8,8
Sveti Ivan Zelina	67,4	32,6	81,4	18,6
Velika Gorica	47,1	52,9	95,3	4,7
Vrbovec	53,8	46,2	81,4	18,6
Zaprešić	52,0	48,0	92,1	7,9
UKUPNO	52,3	47,7	91,1	8,9

Subregionalnom su pripadnošću mladi određeni na način da najviše njih iz subregija Samobora i Velike Gorice, a najmanje iz subregija Svetog Ivana Zeline i Jastrebarskog percipira komunikacijske vještine kao bitne. Kod dobrog izgleda, najviše je mladih iz subregija Vrbovca i Zeline koji ga smatraju bitnima, a najmanje ih je iz subregija Velike Gorice i Jastrebarskog. Moramo napomenuti da se ispitanici po subregijama na obje kvalitete razlikuju u vrlo maloj mjeri zbog čega nema temelja za daljnje zaključke.

5. Željena obilježja radnog mjesta i poduzetnički potencijal mladih

Strateško opredjeljenje Hrvatske, zacrtano u programu *Hrvatska za 21. stoljeće*, usmjereno je na razvoj malog i srednjeg poduzetništva kao pokretača ukupnog gospodarskog razvoja, što se potiče i *Zakonom o poticanju razvoja malog gospodarstva* i *Nacionalnim programom razvoja malog gospodarstva*. Programom se osposobljavanje mlade generacije za poduzetništvo – i to redovnim i dopunskim obrazovanjem – zacrtava kao jedna od strateških odrednica i ciljeva razvoja. “Razvijanje takvih vještina kod mladih u cijelosti utječe na povećanje njihovih šansi za zapošljavanje te pridonosi razvoju. Mladi su, kao nositelji novih znanja i vještine prilagodbe novim tehnologijama, društvena skupina koja jamči višestruki povrat uloženoga. Stoga samo njihova kvalitetna priprema i edukacija osigurava učinkovitost predviđenih mjera razvoja gospodarstva” (*Nacionalni program*, 2004:24). Uz pripremu i edukaciju mladih, nužan preduvjet za njihovo bolje snalaženje na tržištu rada jest i samostalno poduzimanje inicijativa u smjeru uspješnijeg zaposlenja te sklop značajki radnog mjesta koja mladi smatraju poželjnima za zadovoljstvo u poslu.

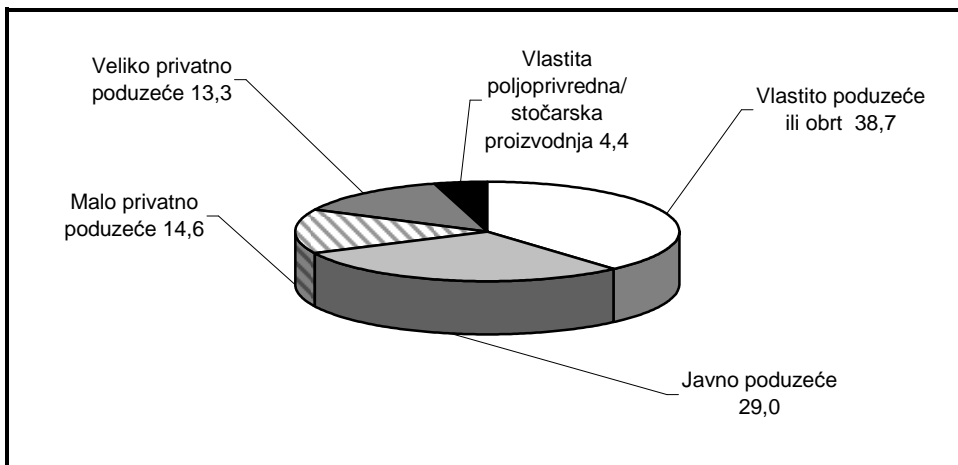
U ispitivanju željenih obilježja radnog mjesta i poduzetničkog potencijala mladih, odgovori iz petostupajnske ljestvice sažeti su u tri kategorije: kategorije “izrazito važno” i “važno” sažete su u kategoriju “važno”, dok su nesigurni i kategorija ”nevažno” ostali u neizmijenjenom obliku. Distribuciju odgovora mladih na pitanje o poželjnosti pojedinih karakteristika radnog mjesta prikazana je u tablici 15.

Tablica 15: Rang-ljestvica poželjnih obilježja radnog mjesta (%)

Obilježja radnog mjesta	Važno	Nisu sigurni	Nevažno
Sigurnost radnog mjesta	91,4	5,3	3,3
Visoka zarada	86,0	8,0	6,0
Stalno obrazovanje i intelektualni napredak	71,8	17,9	10,3
Fleksibilno radno vrijeme	64,6	19,8	15,7
Kreativan i raznolik posao	62,9	17,2	9,9
Brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji	55,6	28,2	16,1
Stalni izazovi	50,6	27,1	22,3
Društveni ugled	49,9	27,3	22,8
Stručna putovanja i rad u inozemstvu	38,9	32,1	29,0
Prisutnost u masovnim medijima	15,1	22,9	62,0

Sigurnost radnog mjesta i visoka zarada s oko devet desetina odgovora iskočili su na prva mjesta prioriternih obilježja radnog mjesta i iza sebe daleko ostavila sva druga obilježja. Njima je najbliže stalno obrazovanje i intelektualni napredak s preko dvije trećine odgovora, fleksibilno radno mjesto te kreativan i raznolik posao imaju oko tri petine, dok brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji, stalne izazove, društveni ugled ističe oko polovice ispitanika. Daleko ispod prvorangiranih smjestila su se stručna putovanja i rad u inozemstvu s manje od dvije petine odgovora, a prisutnost u masovnim medijima je posljednja, jer je važna tek svakom sedmom ispitaniku. Važnost sigurnosti radnog mjesta možemo tumačiti na dva načina: stavovi mladih oblikovani su socijalizacijom u obiteljskom okruženju u kojem se njihovi roditelji još sjećaju kako su imali zajamčenu sigurnost radnih mjesta, a istodobno žive u nesigurnim vremenima kada visoka nezaposlenost znači i manju šansu za zaposlenje njih samih, bez jamstava da će i nakon što se zaposle uspjeti zadržati radno mjesto. Dobra pozicioniranost visoke zarade samorazumljiva je, jer više materijalnih resursa znači i pristup višoj kvaliteti života. Ovakav poredak implicira da mladi prvenstveno traže sigurnost radnog mjesta i visoku zaradu koja će im potom pomoći u samorealizaciji i dosezanju drugih bitnih značajki radnog mjesta. Tom zaključku ide u prilog i distribucija odgovora o preferiranom sektoru zaposlenja (grafikon 9).

Grafikon 9: Preferirani sektor zaposlenja (%)

Dva najviše rangirana odgovora o preferiranom sektoru zaposlenja – vlastito poduzeće/obrt i javno poduzeće, koji su svaki prikupili oko trećine odgovora, podudaraju se s nalazima o sigurnosti radnog mjesta kao najpoželjnijem obilježju. Mladi pretpostavljaju da će pokretanjem vlastite djelatnosti postati “sami sebi šefovi” te time biti sigurni od raznih ugroza koje im prijete u slučaju da ne drže potpuno “konce u rukama”. Slično, javna se poduzeća tradicionalno smatraju mjestima sigurnih zaposlenja, iako smo od početka privatizacije početkom prošlog stoljeća svjedočili brojnim slučajevima njihove propasti. Za malo i veliko privatno poduzeće odlučio se gotovo istovjetan postotak mladih s malom prevagom na malom privatnom poduzeću, dok je vlastitu poljoprivrednu/stočarsku proizvodnju izabralo manje od 5% ispitanika, što je za regiju u kojoj prevladava ruralno stanovništvo donekle neočekivano, osobito ako uzmemo u obzir da je Zagrebačka županija izrazito ruralna regija, te bi uz kvalitetne i dobro usmjerene poticaje pridonijela, kako pojedinačnim gospodarstvima, tako i ukupnom gospodarskom napretku regije.

U svrhu analize navedenih tendencija u tablici 16 donosimo prikaz profila mladih prema izabranom sektoru zaposlenja, pri čemu su zbog premalog broja iz daljnje analize izostavljeni ispitanici koji su izabrali vlastitu poljoprivrednu proizvodnju.

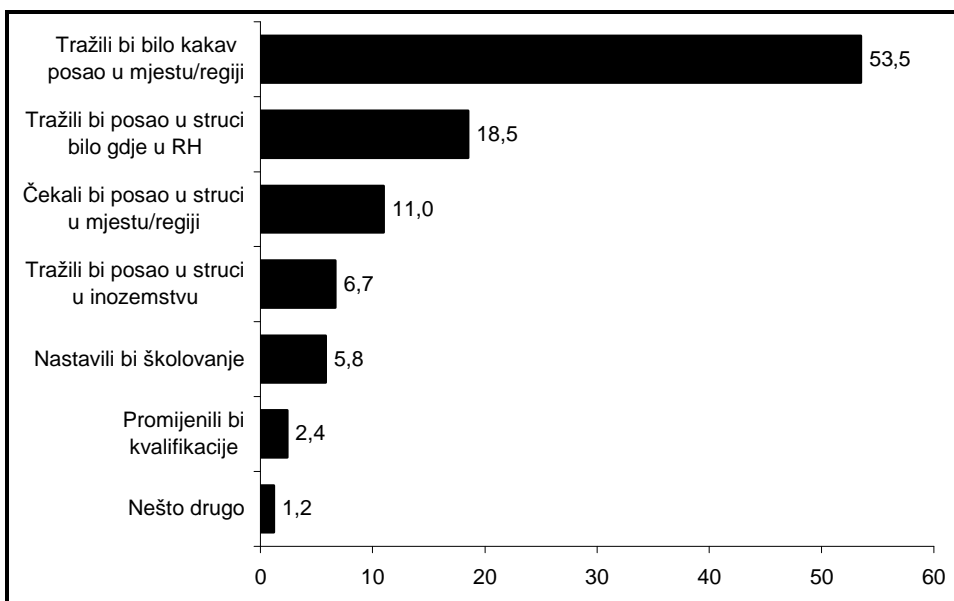
Tablica 16: Preferirani sektor zaposlenja s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Vlastito poduzeće/obrt	Javno poduzeće	Malo privatno poduzeće	Veliko privatno poduzeće
<i>Spol</i>	$\chi^2=43,32$			
Žene	32,9	36,0	17,8	13,3
Muškarci	48,5	24,5	12,5	14,5
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2=68,66$			
Zaposleni	48,5	26,8	14,1	10,6
Nezaposleni	31,6	35,8	21,2	11,4
Učenici	43,2	32,8	14,2	9,8
Studenti	30,8	30,5	14,2	24,5
<i>Obrazovanje ispitan.</i>	$\chi^2=73,25$			
OŠ i manje	44,9	33,3	12,5	9,3
Ind./zanatska škola	55,5	21,4	17,1	6,0
Srednja škola	34,0	33,3	14,2	18,5
VŠS, VSS i više	34,0	26,3	22,7	17,0
UKUPNO	40,6	30,3	15,2	13,9

Kao što se vidi, vlastito bi poduzeće/obrt rado pokrenulo više muškaraca nego žena, oni koji su već zaposleni te oni s industrijskim/zanatskim obrazovanjem. Zaposlenje u javnom poduzeću većinom bi potražile nezaposlene žene nižeg ili četverogodišnjeg srednjoškolskog obrazovanja. Spol je suprotstavio mlade i u želji za zaposlenjem u malom ili velikom poduzeću, jer bi u malom radije radile žene, a u velikom muškarci. Isto je i u slučaju socioprofesionalnog statusa, jer više nezaposlenih želi raditi u malom privatnom poduzeću nasuprot studentima koji u najvećem broju preferiraju zaposlenje u velikom privatnom poduzeću.

Iskaz o poželjnim osobinama radnog mjesta i preferiranom sektoru zaposlenja dobar su indikator stavova mladih prema poslu, no kao vrlo dobra nadopuna mogu poslužiti i aktivnosti koje bi mladi poduzeli u slučaju nezaposlenosti. Naime, stupanj osobnog angažmana i raspon aktivnosti pri traženju zaposlenja indiciraju sposobnost snalaženja osobe u novim uvjetima i trud koji su spremni uložiti, što je direktno povezano s interesom za određeni posao ili zaposlenje općenito. Na koji su se način mladi odredili prema angažmanu u traženju posla prikazano je u grafikonu 10.

Grafikon 10: Rang-ljestvica aktivnosti koje bi mladi poduzeli u slučaju nezaposlenosti (%)

Spremnost mladih na poduzimanje određenih aktivnosti pri traženju zaposlenja implicira da im je tri puta važnije pronalaženje bilo kakvog posla u regiji nego nalaženje posla u struci bilo gdje u Hrvatskoj što znači nespornost na mobilnost i promjenu životnih/okolinskih uvjeta. Broj onih koji bi samo čekali posao za naše je prilike (ne)zaposlenosti vrlo visok, jer je takvih ispitanika preko desetine. Ovu skupinu smatramo kritičnom i pravom ciljanom skupinom za motivacijske treninge i treninge traženja zaposlenja koji bi im pomogli da ne upadnu u začarani krug nezaposlenosti. Traženje posla u struci u inozemstvu i nastavak školovanja privukli su skoro isti postotak ljudi, što u konačnici znači nešto više od desetine njih koji su spremni ulagati u daljnje obrazovanje ili odseliti u drugu državu, odnosno poduzeti veće napore u traženju željenog zaposlenja. Na promjenu kvalifikacija je spremno simboličnih 2%, i ovdje ne možemo ništa reći o profilu onih koji su spremni na takvu promjenu, jer je njihov broj manji od 5%. Isto vrijedi i za mlade koji bi poduzeli nespacificirane aktivnosti.

U tablici 17 vidimo kakav je profil mladih koji su odabrali četiri najčešće aktivnosti u poboljšanju šansi za traženje zaposlenja.

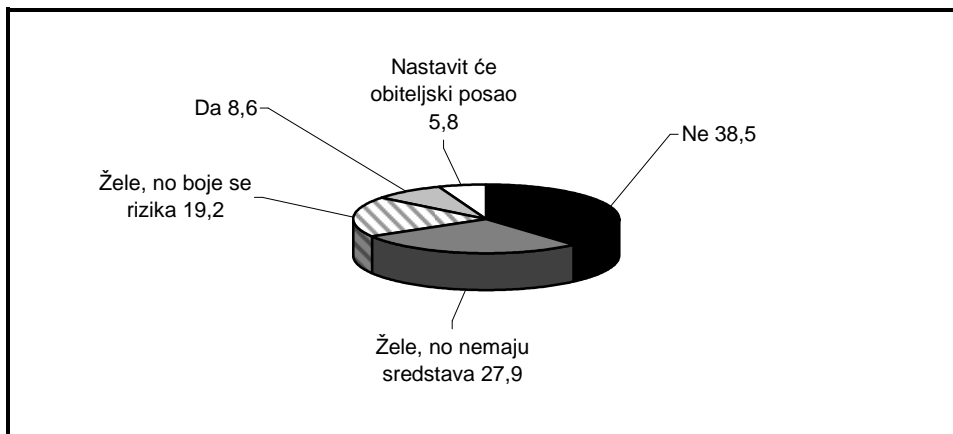
Tablica 17: Aktivnosti koje bi ispitanici poduzeli u slučaju nezaposlenosti s obzirom na njihova socijalna obilježja (%)

Obilježja mladih	Čekanje posla u struci u mjestu/regiji	Traženje bilo kakvog posla u mjestu/regiji	Traženje posla u struci bilo gdje u RH	Traženje posla u struci u inozemstvu
<i>Dob</i>	$\chi^2=39,12$			
15-19 godina	12,8	50,6	24,4	12,2
20-24 godine	13,0	60,0	21,8	5,2
25-29 godina	11,0	67,9	15,7	5,4
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2=78,95$			
Zaposleni	9,2	69,6	17,0	4,2
Nezaposleni	22,7	57,3	14,6	5,4
Učenici	10,2	48,1	28,0	13,7
Studenti	12,5	54,8	23,7	9,0
<i>Obrazov. ispitanika</i>	$\chi^2=35,03$			
OŠ i manje	10,2	50,5	26,5	12,7
Industrijska/zanatska škola	10,5	68,7	17,5	3,3
Srednja škola	13,9	49,0	19,1	7,0
VŠS, VSS i više	11,4	58,3	22,7	7,6
UKUPNO	12,2	59,6	20,7	7,5

Generalno možemo reći da su mladi pokazali priličnu fleksibilnost u traženju posla, a samo nešto više od desetine ispitanika ne bi učinili ništa, tj. samo bi čekali posao u struci u mjestu/regiji. Potonji ispitanici u najvećem broju pripadaju nezaposlenima, a što je direktno povezano, jer njihova nezaposlenost perzistira to dulje što se njihovo shvaćanje traženja zaposlenja manifestira kao čekanje ostvarenja njegove obje komponente, odnosno, i posla u struci i posla u mjestu/regiji. S druge strane, za prihvaćanje poslova izvan struke, uz uvjet ostanka u mjestu ili regiji, u najvećoj su mjeri spremni najstariji, već zaposleni ispitanici s industrijskim obrazovanjem, dok su njima nasuprot najmlađi ispitanici, učenici te oni s četverogodišnjim srednjoškolskim obrazovanjem. Na koncu, očekivano je da su na prostornu mobilnost – bilo da je riječ o drugim područjima u Hrvatskoj ili o inozemstvu – ispitanici to manje spremni što su stariji a njima se pridružuju i oni koji su okončali svoje školovanje. Tako se učenici pojavljuju kao podskupina mladih koja je potencijalno najspremnija da iz profesionalnih razloga napusti mjesto/regiju u kojoj živi, no pitanje je hoće li se ta spremnost održati do trenutka kada će današnji srednjoškolci završiti profesionalno osposobljavanje i dospjeti na tržište rada.

Osim poduzimanja aktivnosti u traženju posla u statusu posloprimca, danas postoje brojni potporni programi pokretanju vlastite djelatnosti. S tim u vezi ispitali smo tzv. poduzetnički potencijal mladih (grafikon 11).

Grafikon 11: Namjera otvaranja vlastitog obrta ili poduzeća (%)

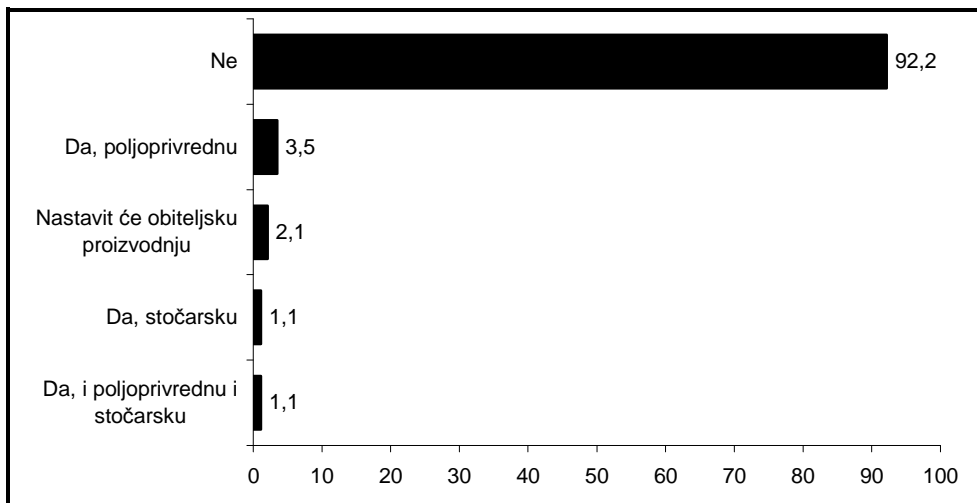

Više od trećine mladih u Zagrebačkoj županiji ne iskazuje poduzetnički potencijal, a skoro trećina ih želi pokrenuti vlastitu djelatnost, ali im nedostaju sredstva. Trećina uzorka je visok postotak i to je razlog za intervencije službene politike i privatnih poduzetnika poticanjem poduzetničkog potencijala mladih direktnim ulaganjem (primjerice, kroz sustav *inkubatora*) ili obučavanjem. Nešto manje od petine ispitanika želi pokrenuti vlastitu djelatnost, ali se boje rizika, te ih to također smješta u skupinu onih čiji su potencijali ostvarivi potpornim mjerama. Nasuprot njima, nešto manje od desetine ispitanika iskazuje čvrstu odluku da će pokrenuti vlastitu djelatnost, a nešto više od 5% će naslijediti obiteljski posao. Sumarno imamo oko 15% mladih koji će najvjerojatnije sudjelovati u privatnom poduzetništvu, te još dvije petine onih koji žele no nemaju sredstava ili se boje rizika, a kojima je moguće pružiti pomoć treninzima i/ili ulaganjima kako bi se realizirao poduzetnički potencijal i pridonijelo razvoju privatnog sektora u Županiji.

Rezultatima razlikovanja poduzetničkog potencijala mladih po socijalnim obilježjima dobili smo da je utjecao samo spol i to u vrlo maloj mjeri ($\chi^2=35,03$), pokazujući da su muškarci skloniji (za 10%) otvaranju obrta ili poduzeća.

Nakon namjera otvaranja vlastitog poduzeća ili obrta ispitali smo i želje za pokretanjem vlastite poljoprivredne ili stočarske proizvodnje, a distribuciju odgovora ispitanika donosimo u grafikonu 12.

Grafikon 12: Namjera pokretanja vlastite poljoprivredne ili stočarske proizvodnje (%)

Poljoprivredni i stočarski sektor često se spominje u kontekstu povećanja konkurentnosti Hrvatske, iako je situacija na tržištu rada proturječna. Naime, hrvatski su poljoprivrednici i stočari suočeni s pritiskom jeftinije inozemne ponude uz situaciju visokih manjkova na hrvatskom tržištu. U sustavu koji je podrazvijen u mjeri u kojoj je to sustav hrvatske poljoprivrede i stočarstva često za rezultat imamo “mrtvu trku” i neprofitabilnost navedenih djelatnosti. Stoga su pojedinci obeshrabreni rizicima ulaska u takve ionako percipirane kao vrlo neatraktivne djelatnosti te ih vrlo rijetko izabiru. Navedeno je vidljivo i iz distribucije odgovora u grafikonu. Preko devet desetina mladih ne želi poduzeti takve aktivnosti, samo 3% ih želi pokrenuti poljoprivrednu, a samo 1% stočarsku poljoprivrednu, dok ih 2% zna da će nastaviti obiteljsku proizvodnju, bilo poljoprivrednu, bilo stočarsku. Iz toga slijedi da su preporučljiva, kako daljnja ulaganja, tako i motiviranje mladih na pokretanje poljoprivredne i stočarske proizvodnje, no prije svega su potrebne protektivne mjere kojima bi se zaštitili hrvatski proizvođači od jeftinijeg uvoza.

Analizom namjere pokretanja vlastite stočarske ili poljoprivredne proizvodnje po socijalnim obilježjima mladih dobili smo da je samo subregionalna pripadnost izvršila utjecaj i to u vrlo maloj mjeri ($\chi^2=30,97$), pokazujući da ovu namjeru u najvećem broju iskazuju mladi Zeline (17%), Jastrebarskog (13%) i Ivanić Grada (11%), dok su tome najmanje skloni mladi Zaprešića (5%) te Samobora i Dugog Sela s po 7%. Sukladno tome, potrebno je i razviti mjere poticanja, jer kao što je već napomenuto, Zagrebačka je županija većinom ruralna regija i razvoj poljoprivredne i stočarske proizvodnje mogao bi povećati gospodarsku konkurentnost regije i smanjiti nezaposlenost mladih.

6. Zaključak

Iako su mladi vrlo raznorodna skupina već samom činjenicom da, prema definiciji koja je najčešće u upotrebi, obuhvaćaju skupinu od 15. do 29. godine, područja koja su nesumnjivo jednako važna za sve podskupine i krucijalna za njihovo postajanje punopravnim građanima prvenstveno su obrazovanje, a potom i zapošljavanje. Obrazovanje, pogotovo u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja postaje temelj putem kojega mladi ne samo da stječu znanja, vještine i sustav vrijednosti koje će poslije manje ili više uspješno plasirati na tržištu rada, već i osiguravaju poveznicu sa socijalnom reprodukcijom društva, tj. horizontalno i vertikalno prenošenje cijelog sklopa vrijednosti i stavova koji čine pogled na svijet i kreiraju pojedinčev odnos prema društvu u kojem živi. No, u današnjim uvjetima hrvatskog društva, pa tako i Zagrebačke županije, "... kronično slaba potražnja na tržištu rada, povećana nezaposlenost te povećana nesigurnost zaposlenih, predstavlja zasigurno jedan od najvećih egzistencijalnih problema mladih koji tek postaju radno aktivni" (Peračković, 2000:52).

Naše je istraživanje željenog stupanja obrazovanja pokazalo kako je na prvi pogled riječ o neskladu želja sa stvarnošću, jer većina mladih želi studirati, što je u neskladu sa sadašnjim podatkom da samo 15% njih ima visoko obrazovanje (Ilišin, Mendeš, Potočnik, 2003:62). Rezultati ispitivanja preferencija u lokaciji školovanja nisu iznenađujući, jer je ipak riječ o Zagrebačkoj županiji. Naime, skoro dvije trećine mladih želi nastaviti školovanje u Zagrebu, dok se samo desetina odlučilo za regiju, znači za područje cijele županije.

Istraživanjem smo obuhvatili i izvanškolske aktivnosti, a od ponuđenih aktivnosti je najzastupljenija aktivnost vezana uz sportske klubove. Iza sportova dolazi učenje stranih jezika, a potom plesni tečajevi. Od razloga nesudjelovanja u izvanškolskim aktivnostima, nepostojanje određenih sadržaja i nepostojanje želje za sudjelovanjem u sadržajima privukli su gotovo jednaki broj ispitanika, no ipak postoje znatne razlike između pojedinih aktivnosti. Tako u najmanjem broju postoje debatni klubovi, zatim radionice za razvoj tehničkih vještina, PC/internet radionice, škole u prirodi i novinarske radionice. Znanje jezika smo smjestili u kontekst izvanškolskih aktivnosti, a na prvom je mjestu engleski.

Nakon potencijala i resursa mladih analizirali smo njihovu samoaktualizaciju na tržištu rada, odnosno pitanje (ne)zaposlenosti. Usporedbom s hrvatskom stopom nezaposlenosti mladih zaključujemo da su mladi Zagrebačke županije u donekle povoljnijoj situaciji, jer je broj nezaposlenih nešto niži. Govoreći o percipiranim šansama za zaposlenje, manje od polovice mladih Zagrebačke županije vjeruje da su njihove šanse za zaposlenje jednake onima u drugim hrvatskim regijama, a da su bolje oko trećina. U percipiranim razlozima nezaposlenosti mladih ekonomska situacija u cijeloj zemlji nadmoćno zauzima prvo mjesto s preko polovice odgovora iza čega slijedi nepostojanje veza i poznanstava, prevelika

konkurencija s previše kvalificiranih mladih ljudi te poteškoće u zaposlenju u određenoj struci, ekonomska situacija u regiji i neposjedovanje potrebnih znanja i vještina.

Rezultati pokazuju da preko dvije trećine mladih ima iskustvo povremenog rada za novac, a podjednak ih broj nije radio jer nisu mogli naći posao ili jer nisu željeli raditi. To znači da na županijskom tržištu rada nedostaju ne samo mjesta za zasnivanje radnih odnosa već i povremeni poslovi.

Jedan od ciljeva istraživanja bio je i uvid u vještine koje mladi smatraju važnima za uspješno zaposlenje, a rezultati su pokazali da mladi Zagrebačke županije više od samih stručnih kvalifikacija cijene vještine vezane uz uspostavljanje komunikacije te opće obrazovanje. Što se poželjnih osobina radnog mjesta tiče, najviše se ispitanika, njih oko devet desetina, opredijelilo za sigurnost radnog mjesta i visoku zaradu. Sukladno ovom nalazu, dva su najviše rangirana odgovora o preferiranom sektoru zaposlenja – vlastito poduzeće/obrt i javno poduzeće, koji su svaki prikupili oko trećine odgovora. Ispitivanje spremnosti mladih na poduzimanje aktivnosti pri traženju zaposlenja implicira da im je tri puta važnije pronalaženje bilo kakvog posla u regiji nego nalaženje posla u struci bilo gdje u Hrvatskoj, što znači nespremnost na mobilnost i promjenu životnih/okolinskih uvjeta, dok bi desetina ispitanika pasivno čekala posao. Potonja se skupina može smatrati kritičnom i pravom ciljanom skupinom za motivacijske treninge i treninge traženja zaposlenja koji bi im pomogli da ne upadnu u začarani krug nezaposlenosti. Više od trećine mladih Zagrebačke županije ne iskazuje poduzetnički potencijal, a skoro trećina ih želi pokrenuti vlastitu djelatnost, ali im za to nedostaju financijska sredstva. Za poljoprivrednu proizvodnju ili stočarstvo zainteresirano je manje od desetine mladih. Smatramo da je ovakav rezultat pokazatelj poželjnog smjera intervencije službene politike i privatnih poduzetnika koji se trebaju angažirati u poticanju poduzetničkog potencijala mladih za pokretanje poduzeća, obrta te poljoprivredne ili stočarske proizvodnje direktnim ulaganjem (primjerice, kroz sustav *inkubatora*) ili obučavanjem.

Rezultati su pokazali da na obrazovni status i preferencije u budućem obrazovanju najviše utječu dob, socioprofesionalni status te obrazovanje ispitanika i njihovih očeva. Ovdje je jasno da je riječ o dimenzijama koje su direktno vezane uz smještenost u obrazovnom sustavu i/ili socijalizaciju koja direktno djeluje na obrazovanje. Uz to, napominjemo da su kao prediktori obrazovnog statusa i obrazovnih aspiracija izostale subregionalna pripadnost i tip mjesta stanovanja, koje su se pak kod zapošljavanja i nezaposlenosti u prosjeku pokazale statistički značajnima i to čak i u slučajevima kada prvospomenute varijable nisu imale značajnog utjecaja. Navedeno pokazuje da zapošljavanje nadilazi granice socijalizacijskih uvjeta te dobi i spola i da je uvelike uvjetovano stupnjem subregionalne razvijenosti i mogućnostima koje regija pruža mladima.

Kao što smo rekli u polaznoj tezi koja je potkrijepljena podacima ovog istraživanja, Zagrebačka županija treba poraditi na obrazovnim resursima mladih i povećati ponudu radnih mjesta, kako radnih odnosa, tako i privremenih poslova, što bi mladima omogućilo plasiranje njihovih resursa na tržište. Time bi Županija, pa i cijela Hrvatska smanjila zaostajanje za razvijenim državama Europske unije. Temeljni preduvjet za pokretanje brzih programa vezan je uz stvaranje mreža učinkovitih partnerstava kao temeljnog zadatka vladinog sektora te udruga civilnog društva, odnosno organizacija mladih na svim razinama – partnerstava mladih različitih zemalja, mladih i odnosnih nacionalnih Vlada te organizacija mladih i Ujedinjenih Naroda, i to na nacionalnom, regionalnom i globalnom planu. Osnovni je preduvjet postizanje protoka informacija o različitim vladinim subvencijama i ostalim privatnim i civilnim inicijativama u zemljama istočne i zapadne Europe koji se tiču ovog problema, te osposobiti trenere i buduće poduzetnike da se samozaposle i šire stečeno znanje u svojim sredinama.

Literatura

- Babić Z. (2003): Uloga aktivne politike na tržištu rada u Hrvatskoj. *Financijska teorija i praksa* 27(4): 547-566.
- Baranović, B. (2002): Što mladi misle o obrazovanju?, u: Ilišin, V. i Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 203-218.
- Barišić, A. F. (2000): Zapošljavanje i ubrzane tehnološke promjene, *Anali Studentskog centra u Zagrebu*, (3): 75 -79.
- Blaug, M. (2001): What are we going to do about school leavers?: *Vocational Training: European Journal*. 22: 40-46.
- Calmfors, L., Forslund, A. and Hemstör, M. (2002): Does Active Labour Market Policy work: Lessons from the Swedish experiences. *CESifo Working Paper* 675(4): 1-59.
- Country Report: Croatia* (2001): National Observatory.
- Developing Common Approaches in Vocational Education and Training for Disadvantaged Young People in the Western Balkan Countries* (2003). Sofija: European Training Foundation i Human Resource Development Centre.
- Early School Leavers, *Forum Report No. 24* (2002). Dublin: The National Economic and Social Forum.
- European Union Presidency Conclusions (2000). Lisbon: European Council. <http://ue.eu.int/Newsroom/LoadDoc.asp?BID=76&DID=60917&from=&LANG=1>

- Fisher, G. (2002): Discussant Notes, u: Funck, B.; L. Pizzati (ur.): *Labour, Employment, and Social Policies in the EU Enlargement Process – Changing Perspectives and Policy Options*. Washington: World Bank, 323-325.
- Fukuyama, F. (2000): *Povjerenje: društvene vrline i stvaranje blagostanja*. Zagreb: Izvori. *Godišnjak 2005*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.
- Haralambos, M.; Holborn, M. (2002): *Sociologija. Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Ilišin, V. – ur. (2005): *Mladi i europski integracijski procesi*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Ilišin, V.; Mendeš, I.; Potočnik, D. (2003): Politike prema mladima u obrazovanju i zapošljavanju. *Politička misao* (40)3: 58-89.
- Ilišin, V. i Radin, F. – ur. (2002): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Ilišin, V.; Marinović Bobinac, A.; Radin, F. (2001): *Djeca i mediji*. Zagreb: IDIZ/DZZOMM.
- Jelušić, M. (2000): Ustavna i zakonska jamstva prava na rad i slobode rada. *Analiza studentskog centra u Zagrebu* (3): 15-20.
- Koning, J. (2001): Agregate impact analysis of active labour market policy – A literature review. *International Journal of Manpower* 22(8):707-735.
- Mjesečni statistički bilten* (2006): 19(2): 4.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Obadić, A. (2003): Utjecaj aktivnih i pasivnih politika na tržište rada. *Financijska politika i praksa* 27(4) : 529-546.
- Peračković, K. (2000): Psihosocijalni aspekti sigurnosti zaposlenja – od potrebe do političkog programa. *Analiza Studentskog centra u Zagrebu* (3): 52 – 61.
- Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće* (2002). Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske* (2005). Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Šošić, V. (2003): Premija za obrazovanje i ulaganje u ljudski kapital u Hrvatskoj. *Financijska teorija i praksa* 27(4): 439-455.
- Šućur, Z. (2004): Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija. *Revija za sociologiju*, 35 (1-2): 45-60.
- The Future of the European Employment strategy* (2003),
http://ec.europa.eu/employment_social/news/2003/jan/ees_03_com_en.pdf
- Vocational Education and Training in Croatia* (2001). European Training Foundation.
- Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (2002). *Narodne novine* 96/02.

Dunja Potočnik

POSJEDOVANJE I KORIŠTENJE INFORMATIČKE I KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE

1. Uvod

U literaturi o ljudskom kapitalu (Becker, 1993) nailazimo na razlikovanje “specifičnog” i “općeg” ljudskog kapitala. Specifičan se kapital odnosi na znanja i vještine koje koriste uskom krugu ljudi (primjerice, u ekonomskoj teoriji, poslodavcima), dok je opći ljudski kapital, poput pismenosti, koristan svima, I mnogi analitičari pismenost smatraju ključnim pokazateljem razvijenosti ljudskog kapitala. Pismenost označava sposobnost čitanja i pisanja na razini koja omogućuje komunikaciju i funkcioniranje pojedinca u društvu, a u novije se vrijeme u pismenost sve češće uključuju i kompjuterske vještine, tj. računalna pismenost koja se odnosi na samostalno korištenje kompjuterske tehnologije i novih medija (primjerice, vizualnih i interaktivnih). Znanje jezika i računalna pismenost su među najvažnijim resursima za sudjelovanje na tržištu rada i ravnopravnu razmjenu iskustava i znanja. Svaki oblik znanja jezika, kako u lingvističkom, tako i u tehnološkom (računalnom) smislu, u funkciji je mobilnosti, koja se danas vrlo često spominje u kontekstu globalizacije i svjetskih tokova informacija, ljudi i kapitala. Pismenost, osobito računalna pismenost, utječe na kvalitetu i fleksibilnost radne snage, mogućnosti stjecanja novih znanja i vještina te participaciju pojedinca u širem društvu. U svojoj studiji o tehnološkoj nepismenosti, Gagel (1997) identificira sljedeće zajedničke elemente tehnološke pismenosti: 1) prilagodba brzim i kontinuiranim tehnološkim promjenama; 2) pronalazak kreativnih i inovativnih rješenja za tehnološke probleme; 3) efikasno djelovanje putem tehnološkog znanja; 4) pristup tehnologiji.

Upravo je pristup tehnologiji jedan od ključnih razloga njena nekorisćenja, što ćemo vidjeti i na primjeru rezultata našeg istraživanja. Termin “digitalna podjela” – raskorak između onih koji imaju i onih koji nemaju pristup informatičkoj tehnologiji – ušao je u upotrebu 1990-ih (Wilhelm, Carmen, Reynolds, 2002). Danas ulogu informatičke tehnologije možemo smatrati ekvivalentnom ulozi električne energije u industrijsko doba, a internet možemo smatrati tkivom našeg doba, jer “... kao što je širenje tiskarskog stroja na Zapadu stvorilo ono što je McLuhan nazvao Gutenbergovom galaksijom, tako je

novi svijet komunikacije omogućio internet galaksiju” (Castells, 2003:13). Castells navodi da je 1995., prve godine koja je zabilježila rasprostranjenije korištenje internet protokola World Wide Web, u svijetu bilo šesnaest milijuna korisnika, 2001. se taj broj popeo na četiri stotine milijuna, a predviđa se da će 2010. broj vjerojatno prelaziti dvije milijarde.

U uvjetima povećane znanstvene produktivnosti, visoke su tehnologije¹ izazvale krizu obrazovanja i društva donijevši sa sobom novi cilj obrazovanja: pružanje općih znanja u funkciji primjene i stvaranja novih znanja. Suvremena znanost, čiji je predmet interesa proučavanje obrazovanja i njegova značaja u društvenoj proizvodnji, obrazovni sustav dijeli na dva dijela:

- formalni školski obrazovni sustav za djecu i mladež (osnovno, srednje, više i visoko obrazovanje)
- trajno cjeloživotno obrazovanje u kojem se globalno društvo u prvom planu ustrojava kao obrazovni sustav.

Društvenoj proizvodnji, u kojoj vlada visokotehnološki znanstveni način rada, nova je vrijednost sadržana u prikupljanju, upotrebi, širenju i proizvodnji informacija i znanja. Ukoliko želimo obuhvatiti sve aspekte primjene novih tehnologija u obrazovne svrhe koristit ćemo naziv: računalno posredovana komunikacija (CMC – Computer Mediated Communication). CMC obuhvaća: e-mail, interaktivne poruke, diskusijske grupe, video konferencije, on-line kataloge znanja, on-line učenje itd. CMC promovira interakciju koja često ne nalazi primjenu u tradicionalnim frontalnim metodama predavanja nastavnika te omogućuje slobodu istraživanja alternativnih putova, tj. razvijanje osobnih stilova učenja. U primjeni CMC-a, nastavne aktivnosti mogu varirati od detaljno strukturiranih zadataka pa sve do “otvorenih” projekata u kojima su učenici slobodni da razvijaju vlastiti stil rješavanja problema. Pri tome je jedan od ključnih elemenata razvijanje samomotivirajućeg pristupa učenika. To što smo naveli ključan je element “cjeloživotnog obrazovanja” koji se na pojmovnoj razini koristi još od prošlog desetljeća, a i na upotrebnoj razini sve više dobiva na vrijednosti i pozicionira se kao ključan element konkurentnog društva.

Osobni kompjuteri postali su multimedijски sustavi za obradu podataka, teksta, slike i zvuka u mrežnom okruženju pružajući osnovu za recepciju, kreiranje i promjenu baza podataka. Uključivanjem u svijet stvaranja i primanja informacija, mladi imaju više mogućnosti od svojih prethodnika ostaviti svoje tragove i proizvode na korištenje sadašnjim i budućim generacijama. Najbolji primjer navedenoga je, prije svega, kreiranje web stranica koje je danas

¹ “Visoka tehnologija” označava u određenom trenutku najnaprednije, uključujući i “rubne tehnologije” koje povećavaju ljudsku sposobnost prilagodbe okolini i optimalno iskorištavanje prirodnih i ljudskih resursa.

pojednostavljeno u tolikoj mjeri da je za njega potrebno jedino osnovno informatičko znanje, a potom i pojava bloga, koji u formi internet dnevnika omogućuje ne samo anonimno (iako je sve češći izlazak “bloggera” iz anonimnosti) izražavanje najskrivnijih misli, već i pisanje svih oblika književnih formi i razmjenu slikovnih i zvukovnih baza podataka.

Castells predviđa da će se broj korisnika računala podvostručavati svake godine; 1973. godine u mreži je bilo samo 256 računala, a početkom 1980-ih, nakon značajnih poboljšanja, bio je ograničen na 25 mreža sa samo nekoliko stotina primarnih računala i nekoliko tisuća korisnika. Prije manje od dva desetljeća kompjuteri su većinom korišteni u znanosti i poslovanju, a prije samo jednog desetljeća, internet je bio “militarna provincija”, odnosno, korišten je isključivo u vojne svrhe (Castells, 2002a). Danas je dizajn tehnologije usmjeren na *user-friendly* koncept, što jednostavno znači da ne moramo razumjeti kako ona funkcionira, nego je trebamo znati koristiti, a u tom se kontekstu sve više naglašava i upotreba kompjutera za razvijanje novih edukacijskih metoda.

Poboljšanje procesa komunikacije, osobito internetom, kao rezultat konvergencije kompjuterske i telefonske industrije, prva je značajna promjena proizišla iz mikrominijaturizacijske revolucije, započete 1960-ih godina. Kasnijim je napretkom tehnologije usavršen i mobilni telefon koji je od svoje pojave na tržištu doživio najveću ekspanziju u povijesti razvoja tehnologije. Razumljivo je da su industrija mobilnih telefona i financijski sektor koji ju podupire postali zagovarači povezivanja mobilnih telefona i interneta. Upotreba mobilnih telefona za komunikaciju tekstem, fotografijama i video materijalima rapidno se širi, kako opsegom korisnika, tako i novim mogućnostima (Ayres i drugi, 2004), pružajući korisnicima priliku ne samo za novi način komunikacije i iskazivanje vlastitog identiteta, nego i za novi oblik mobilnosti.

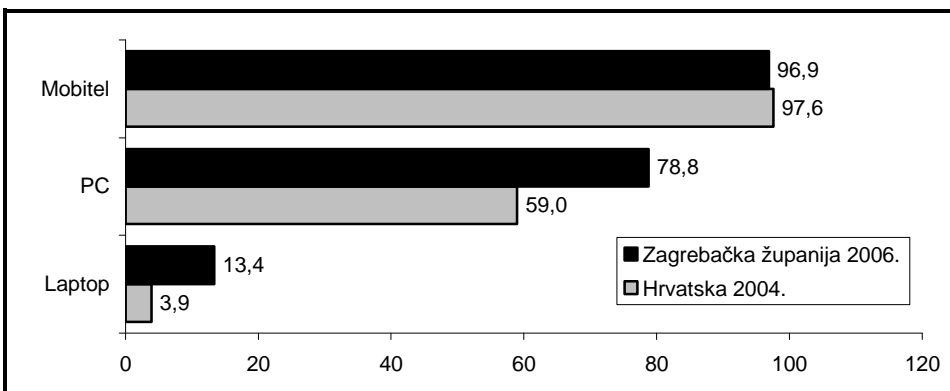
Aspekt suvremenog života koji je već gotovo postao leitmotiv raznih područja istraživanja u društvenim znanostima – mobilnost – proširenom upotrebom informatičke tehnologije dodatno dobiva na snazi. Zbog svoje velike potencijalne dugovječnosti, virtualna mobilnost može ostaviti i dugotrajne posljedice na obrasce aktivnosti mladih i njihovu stvarnu, prostornu mobilnost. Vrijeme provedeno u upotrebi informatičke tehnologije i mobitela rapidno se povećava, no kvantitativno povećanje nije jedino na djelu. Povećava se i broj aktivnosti koje mladi mogu upražnjavati putem informatičke tehnologije i mobitela. Osim kontakata s “virtualnim” poznanicima, mladi koriste prvenstveno mobitele, a potom i internet i za produbljivanje kontakata i razmjenu informacija s osobama iz “stvarnog života”, što u konačnici može rezultirati i povećanjem kvalitete njihova života ukoliko su stvoreni preduvjeti za samostalno i educirano korištenje računala i interneta.

U narednoj ćemo dionici istraživanja analizirati posjedovanje i korištenje informatičke i komunikacijske tehnologije (računala, interneta i mobitela) te oblike korištenja kod mladih Zagrebačke županije, a potom i razlike podataka mladih Zagrebačke županije i cijele Hrvatske. Također ćemo ustanoviti i analizirati o kojim socijalnim obilježjima ovisi posjedovanje i korištenje novih tehnologija.

2. Posjedovanje i korištenje računala

U sljedećim ćemo dionicama analize dati prikaz dostupnosti te učestalosti i modaliteta korištenja pojedinih naprava visoke tehnologije u populaciji mladih u Zagrebačkoj županiji. U grafikonu 1 prikazani su podaci posjedovanja naprava visoke tehnologije od strane mladih 2004. godine na području cijele Hrvatske i 2006. na području Zagrebačke županije.

Grafikon 1: Komparativni prikaz posjedovanja naprava visoke tehnologije (%)

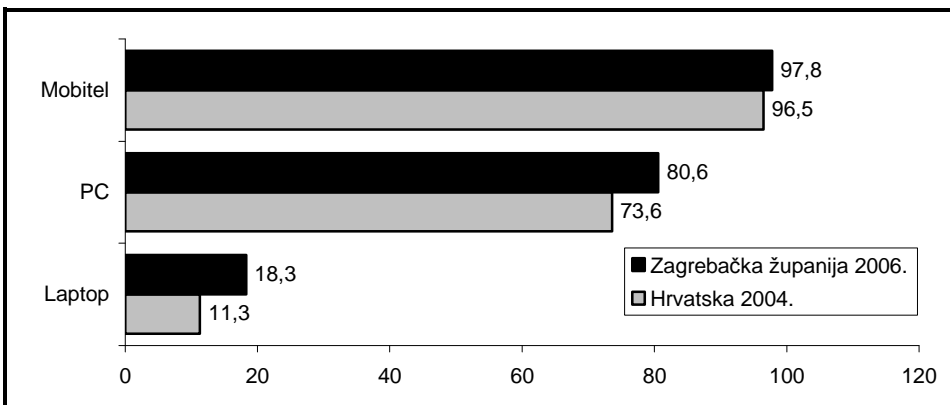
Od tri promatrane naprave po posjedovanju najviše odskače mobitel, a na razini Županije postotak je neznatno manji od posjedovanja mobitela na razini cijele Hrvatske. Navedeno možemo protumačiti lakom dostupnošću mobitela i postojanjem više operatera koji neprestanim nadmetanjem u cijeni i novim uslugama svakodnevno privlače sve više korisnika. No, također, visoki postotak posjedovanja mobitela od strane mladih tumačimo i trendovima prisutnima u toj populaciji. Danas mobiteli nisu tek puko sredstvo komunikacije već pružaju i širok raspon mogućnosti upotrebe, stvaranja i razmjene zvukovnih i slikovnih podataka. Usto, pojedine značajke mobitela, poput maski ili ring tonova, pružaju mladima osjećaj individualizacije naprave i iskazivanje vlastitih stavova.

Druga naprava promatrana u kontekstu posjedovanja, osobno računalo (PC), pokazuje nam znatnu razliku od preko 20% u korist mladih Zagrebačke županije. Ovakav bi pokazatelj mogao poslužiti u prilog tezi da je u slučaju Hrvatske riječ o

neravnomjernoj tehnološkoj razvijenosti različitih regija i koncentraciji kupovne, a time i upotrebne moći. No, kako ćemo kasnije vidjeti, razlike su zamjetne i u subregijama same Županije. Posjedovanje laptopa, najmanje posjedovane naprave u oba ispitivanja, opet pokazuje znatnu razliku hrvatskog prosjeka i Zagrebačke županije. Kasnije ćemo vidjeti koje potkategorije mladih, odnosno koja njihova obilježja specifično pridonose posjedovanju ovih naprava.

Kao sljedeći pokazatelj premreženosti života mladih poslužit će nam prikaz korištenja pojedinih naprava, pri čemu su odgovori o povremenom i čestom korištenju sažeti u jednu kategoriju (grafikon 2).

Grafikon 2: Komparativni prikaz korištenja naprava visoke tehnologije (%)

Mobitel se i u ovom slučaju pokazao kao najkorištenija naprava s postotkom vrlo bliskim 100% i s neznatnom razlikom u korist mladih Zagrebačke županije. Na drugom je mjestu osobno računalo, čiji je postotak upotrebe u Županiji primjetno veći nego na teritoriju cijele Hrvatske. No, kada je riječ o usporedbi posjedovanja i korištenja PC-a na području Zagrebačke županije, postoji su skoro istovjetni. To znači da u prosjeku mladi Hrvatske znatno češće koriste osobno računalo izvan vlastitog kućanstva, što mladi Zagrebačke županije čine rijetko. No, točniju ćemo interpretaciju ovog trenda dati u narednim dionicama sagledavanjem povezanosti posjedovanja i upotrebe računala s obilježjima mladih. Treća promatrana naprava, laptop, u svojoj upotrebi odskače u odnosu na posjedovanje u oba korištena istraživanja; u hrvatskom presjeku 5%, a u županijskom presjeku 7% više mladih koristi nego što posjeduje laptop. To znači da dio mladih korisnika laptopa ovu napravo koristi izvan kućanstva, a kasnije ćemo vidjeti i koje potkategorije mladih to najčešće čine.

U tablici 1 prikazane su razlike između mladih u posjedovanju i korištenju računala.

Tablica 1: Posjedovanje i korištenje računala s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Posjedovanje		Korištenje		
	Ne	Da	Ne koriste	Povremeno	Često
<i>Dob</i>	$\chi^2=22,66$		$\chi^2=28,01$		
15-19 godina	14,5	85,5	13,9	23,1	63,0
20-24 godine	22,0	77,8	19,5	20,9	59,6
25-29 godina	26,6	73,4	24,6	27,1	48,3
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=93,95$		$\chi^2=118,59$		
Zaposleni	29,5	70,5	27,9	23,5	48,6
Nezaposleni	32,7	67,3	30,3	27,3	42,4
Učenici	10,4	89,6	10,5	23,4	66,1
Studenti	10,0	90,0	6,0	21,9	72,1
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=132,55$		$\chi^2=168,04$		
OŠ i manje	47,7	52,3	46,6	21,5	31,9
KV/VKV	24,5	75,5	24,1	25,0	50,9
Srednja škola	12,3	87,7	10,4	24,2	65,4
VŠS, VSS i više	10,5	89,5	5,4	21,3	72,3
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=121,56$		$\chi^2=183,34$		
OŠ i manje	17,6	82,4	18,0	23,6	58,4
Ind./zanatska škola	44,0	56,0	44,4	26,3	29,3
Srednja škola	15,7	84,3	12,0	23,8	64,2
VŠS, VSS i više	10,1	89,9	8,1	16,9	75,0
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2=50,16$		$\chi^2=48,27$		
Dugo Selo	21,3	78,7	17,0	22,0	61,0
Ivanić Grad	23,2	76,8	22,5	20,3	57,2
Jastrebarsko	17,9	82,1	18,8	23,6	57,6
Samobor	15,7	84,3	13,3	26,2	60,5
Sveti Ivan Zelina	26,7	73,3	23,3	27,9	48,8
Velika Gorica	13,1	86,9	12,6	27,8	59,6
Vrbovec	34,5	65,5	33,3	21,5	45,2
Zaprešić	28,2	71,8	25,0	17,5	57,5
<i>Tip mjesta stanovanja</i>	$\chi^2=25,89$		$\chi^2=26,33$		
Grad	13,7	86,3	11,9	26,5	61,6
Sjedište općine	26,0	74,0	24,4	21,4	54,2
Selo	24,5	75,5	22,8	22,2	55,0
UKUPNO	21,2	78,8	19,3	23,5	57,1

U posjedovanju računala, sva su se obilježja mladih, osim spola, pokazala statistički značajnima u doprinosu razlikama među ispitanicima. Pri tome se najznačajnijim prediktorom pokazalo obrazovanje oca, dok najslabiji utjecaj ima dob ispitanika. Utjecaj dobi ispitanika na posjedovanje računala vrlo je

konzistentan i raste proporcionalno s padom dobi, što znači da u najvećem broju, i to u preko 85%, računala posjeduju kućanstva s ispitanicima najmlađe dobi (15-19 godina) iza kojih slijede oni od 20. do 24. godine i na kraju kućanstva s ispitanicima od 24. do 29. godine s nešto više od 70%. Drugo promatrano obilježje, socioprofesionalni status, po svom utjecaju dijeli ispitanike na dvije skupine: računala najviše posjeduju studenti (90%), dok s neznatnom razlikom iza njih slijede učenici. Drugu podskupinu čine zaposleni koji računala posjeduju u nešto više od 70% slučajeva, dok iza njih s malom razlikom slijede nezaposleni. Iako indikativne, razlike koje su iskazane preko utjecaja socioprofesionalnog statusa svoju će pravu jačinu pokazati tek u slučaju korištenja računala, što će biti predmet kasnijeg razmatranja.

Obrazovanje oca pokazuje značajne razlike između promatranih podskupina i uzlazan trend posjedovanja računala s rastom obrazovanja. Tako skoro devet desetina potomaka akademski obrazovanih očeva posjeduje računalo, što bitno ne odudara od ispitanika čiji očevi imaju četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, ali je cca 15% više u odnosu na podskupinu mladih čiji očevi imaju kvalifikaciju za radničko zanimanje, a skoro dvostuko više u odnosu na ispitanike s očevima bez kvalifikacija. Ovdje možemo pretpostaviti dvostruki uzrok utjecaja niskog obrazovanja očeva na posjedovanje računala: takav stupanj obrazovanja rezultira nisko plaćenim poslovima, odnosno niskom platežnom moći. Obrazovni status također utječe i na daljnje vlastite preferencije u usvajanju novih znanja i korištenje novih tehnologija koje se prenosi i na djecu. Obrazovanje samih ispitanika izvršilo je ponešto drugačiji utjecaj od obrazovanja oca i pokazuje utjecaj završetka procesa obrazovanja na posjedovanje računala. Naime, skoro 90% akademski obrazovanih ispitanika posjeduje računalo, oni sa srednjoškolskim obrazovanjem u oko 5% slučajeva manje, iza njih s neznatnom razlikom slijede ispitanici s (ne)završenom osnovnom školom (u koje u našem uzorku u najvećem broju slučajeva spadaju učenici srednjih škola), dok su na začelju ispitanici sa završenom zanatskom/industrijskom školom.

U posjedovanju računala, subregionalna pripadnost ima slab, iako indikativan utjecaj: posjedovanje se kreće od najmanje zastupljene vrbovečke subregije s oko 65% do velikogoričke regije sa skoro 90%. Bilo bi zanimljivo ispitati na koji su način povezani stupanj urbanizacije pojedine subregije, kupovna moć i posjedovanje računala, no ovdje možemo pretpostaviti da je visok stupanj posjedovanja računala djelomično posljedica visokog stupnja urbaniziranosti Velike Gorice koji ju smješta na šesto mjesto po veličini gradova u Hrvatskoj. Stalno mjesto boravka utječe na posjedovanje računala na način da smješta stanovnike gradova na prvo mjesto s preko 85%, a zatim slijede seoski stanovnici i mještani sjedišta općina s oko dvije trećine kućanstava opremljenih računalom. Razlika do preko 10% u ovom slučaju pokazuje da stupanj urbaniziranosti utječe na posjedovanje računala te bi, zajedno s rezultatima dobivenima

na subregionalnoj pripadnosti, trebao služiti kao pokazatelj potrebnog ulaganja u infrastrukturu i informatičko opismenjivanje.

Utjecaj obilježja ispitanika na korištenje računala daje nam mnogo relevantnije podatke, jer je jasno da posjedovanje računala ne mora značiti i njegovo korištenje. U korištenju računala najjači utjecaj ima obrazovanje ispitanika, dok su se uočljivo najslabijim prediktorima pokazali stalno mjesto boravka i dob ispitanika. Dob ispitanika je u slučaju korištenja izvršila utjecaj u istom smjeru kao i kod posjedovanja: računala najučestalije koristi najmlađa dobna skupina (i to u dvije trećine njih), dok to najstarija dobna skupina čini u manje u 50% slučajeva. Razlike na osnovi socioprofesionalnog statusa pokazuju da su studenti najbrojniji korisnici, iza kojih slijede učenici, zaposleni te nezaposleni s nešto više od 40% čestog korištenja. Ovdje nam je zanimljivo promotriti i koje podskupine nikada ne koriste računala: takvih je čak 30% među nezaposlenima, što između ostalog ima višestruke posljedice za stupanj njihove zapošljivosti, zatim zaposleni i to s previsokih 27% onih koji nikada ne koriste računala. Ovako slabim rezultatima korištenja računala od strane nezaposlenih i zaposlenih, znači ispitanika koji su već završili svoj formalni proces obrazovanja, pridružujemo čak 10% učenika i 6% studenata koji nikada ne koriste računala. Na ovo bi se svakako trebalo obratiti pažnja, jer populacija koja ne koristi računala ima i smanjene šanse za permanentno obrazovanje i natjecanje na tržištu rada koje postaje sve konkurentnije i traži sve obrazovaniju i fleksibilniju radnu snagu.

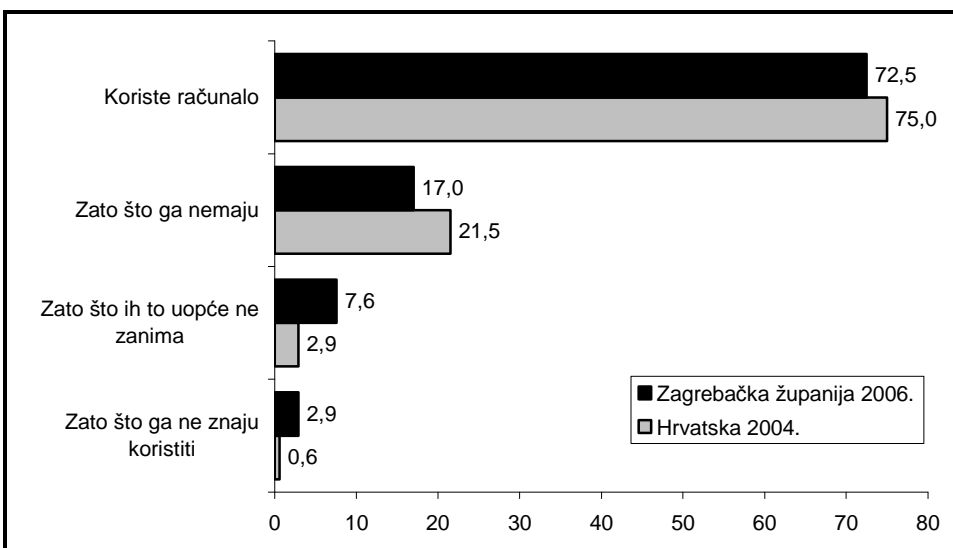
Obrazovanje oca, koje inače pridonosi ekonomskom statusu obitelji i uvjetima primarne socijalizacije i obrazovnim aspiracijama potomaka, pokazalo je vrlo značajan utjecaj u smjeru smanjenja korištenja računala s padom obrazovnog stupnja oca. Pri tome se na suprotnim polovima korištenja nalaze ispitanici akademski obrazovanih očeva (kojih oko dvije trećine često koriste računala) i ispitanici očeva s (ne)završenom osnovnom školom koji računala često koriste u manje od trećine slučajeva i istodobno pokazuju da ih skoro polovica nikada ne koristi računala. To je porazna činjenica koja se mora promijeniti ciljanom obrazovnom politikom, jer upućuje na slabe šanse cjeloživotnog obrazovanja i iskoristivost obrazovnih i radnih potencijala mladih koji su lošijeg socijalnog porijekla. Govoreći o obrazovanju samih ispitanika, dvije trećine akademski obrazovanih često koriste računala, a taj postotak u slučaju srednjoškolski obrazovanih pada na 64% i u slučaju ispitanika s (ne)završenom osnovnom školom na 58%. Iza njih, s doista drastičnom razlikom slijede ispitanici s industrijskim/zanatskim obrazovanjem koji računala često koriste u manje od trećine slučajeva, a čak dvije petine njih to ne čini nikada. Možemo zaključiti da obrazovanje ispitanika, kao i u slučaju posjedovanja računala, pokazuje da završetak formalnog obrazovanja i prijašnja uključenost u obrazovni sustav, znatno utječe na korištenje računala.

Pripadnost pojedinoj subregiji ni ovdje nije pokazala znatne razlike, no svakako može poslužiti kao putokaz za promjene. Razlike se kreću od Vrbovca koji se opet, i to s 45%, smjestio najniže u čestom korištenju računala, do Dugog Sela u kojem 61% i Velike Gorice u kojoj 59,5% ispitanika često koristi računala. Postoci o nekorištenju računala slijede isti trend, jer čak 33% Vrbovčana i, u usporedbi s njima, tek 12% Velikogoričana nikada ne koristi računalo. Stalno mjesto boravka možemo pridružiti prethodnim nalazima o posjedovanju računala, jer najviše čestih korisnika dolazi iz gradova iza kojih slijede korisnici sa sela i sjedišta općina.

Sumiranjem nalaza iz tablice 1 dobivamo da mladi od 15. do 19. godina života koji su po socioprofesionalnom statusu učenici ili studenti, oni koji imaju srednjoškolsko ili akademsko obrazovanje i fakultetski obrazovane očeve te žive u urbaniziranijim područjima u najvećem broju slučajeva i posjeduju i često koriste računala. Ovaj je nalaz očekivani no ne i obećavajući za buduće trendove u korištenju računala, jer se i posjedovanje i korištenje računala grupira oko visokoobrazovanih, na socioprofesionalnoj ljestvici više pozicioniranih i stanovnika urbanih naselja što implicira i budući nejednolik razvoj subregija Zagrebačke županije.

Neke od podataka o onima koji ne koriste računala obrazložili smo u prethodnoj cjelini, a sada ćemo prikazati i razloge nekorištenja računala (grafikon 3), uz prikaz i rezultata istraživanja populacije mladih cijele Hrvatske (Ilišin, 2005: 352).

Grafikon 3: Komparativni prikaz glavnih razloga nekorištenja računala (%)

Najveći postotak, odnosno dvije trećine ispitanika izjavljuje da koristi računala, znači ostaje približno trećina njih koja se raspodijelila tako da najveći broj navodi kako ne koristi računalo, jer ga nema (17%), dok ih za desetak posto manje ne koristi računala, jer ih to uopće ne zanima i tek 3%, jer ih ne znaju koristiti. U odnosu na veliko nacionalno istraživanje provedeno 2004. godine, poredak razloga nekorisćenja računala ostao je jednak, dok se razlika u odgovorima po pojedinoj kategoriji kreće od 2,5-5%. To znači da je riječ o samo blagoj prednosti mladih Zagrebačke županije u posjedovanju računala, ali i njihovoj nešto većoj nezainteresiranosti za njihovu upotrebu.

U nastavku ćemo vidjeti razlikovanje ispitanika na dimenziji nekorisćenja računala (tablica 2). Samo su tri obilježja, i to na niskoj razini, proizvela statistički značajne razlike između ispitanika, pri čemu su se ta obilježja pokazala podjednako snažnima u determiniranju i to samo na dva razloga, te je razlog “ne znam koristiti računalo” izostavljen iz analize zbog premalog broja odgovora ispitanika.

Tablica 2: Razlozi nekorisćenja računala s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Zato što ne posjeduju računalo	Korištenje računala ih uopće ne zanima
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=26,23$	
Zaposleni	75,0	25,0
Nezaposleni	78,4	21,6
Učenici	59,6	40,4
Studenti	40,4	59,6
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=21,28$	
OŠ i manje	79,2	20,8
KV/VKV	74,5	25,5
Srednja škola	57,0	43,0
VŠS, VSS i više	45,9	54,1
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2=27,25$	
Dugo Selo	84,8	15,2
Ivanić Grad	66,7	33,3
Jastrebarsko	48,8	51,2
Samobor	59,5	40,5
Sveti Ivan Zelina	64,3	35,7
Velika Gorica	60,3	39,7
Vrbovec	88,0	12,0
Zaprešić	77,8	22,2
UKUPNO	69,3	30,7

U pogledu socioprofesionalnog statusa pokazalo se da je više od dvije trećine ispitanika koji ne koriste računala nezaposleno, iza kojih sa sličnim podacima slijede zaposleni te potom učenici i studenti. Kao razlog nekorištenja računala, nezainteresiranost su u najvećem broju naveli studenti i učenici iza kojih slijede zaposleni te nezaposleni.

Obrazovanje oca se pokazalo značajnim u smjeru rasta neposjedovanja računala kao razloga njegova nekorištenja. Tako gotovo 80% ispitanika koji imaju očeve s (ne)završenim osnovnoškolskim obrazovanjem ne koristi računalo, jer ga ne posjeduje, dok taj broj kod ispitanika s akademski obrazovanim očevima iznosi nešto manje od 50%. Ovi su podaci obratno proporcionalni rezultatima dobivenima na nezainteresiranosti kao razlogu nekorištenja: najveći broj nekorisnika računala zbog nezainteresiranosti ima očeve akademskog obrazovanja, dok ih najmanje ima očeve s (ne)završenom osnovnom školom.

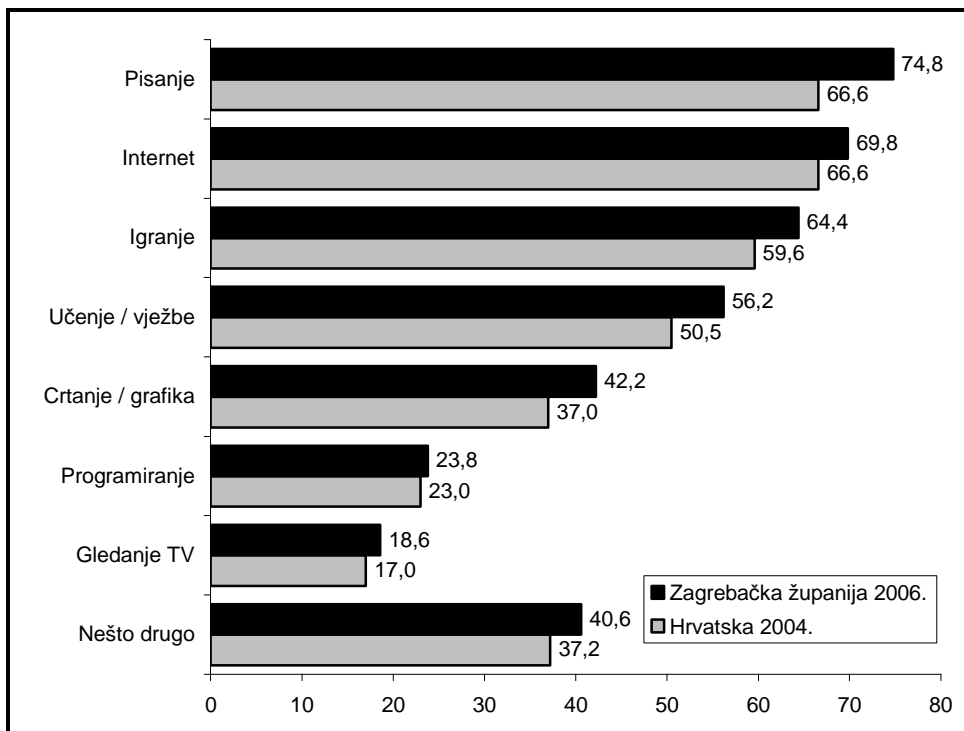
Subregionalna pripadnost jednim dijelom slijedi dosad interpretirane nalaze, jer najveći broj nekorisnika računala koji su se izjasnili da ne posjeduju računala dolazi iz vrbovečke subregije, dok ih upadljivo najmanje dolazi iz jastrebarske. Sukladno tome, među nekorisnicima računala koji su nezainteresirani za njihovu upotrebu najviše je ispitanika iz jastrebarske i najmanje iz vrbovečke subregije. Stoga bi Županijski program djelovanja za mlade trebao preporučiti i potaknuti niz mjera kako bi se omjeri (ne)korištenja više izjednačili u korist većeg i ravnomjernijeg korištenja računala.

Nakon prikaza razloga nekorištenja računala usredotočit ćemo se na korištenje i pogledati kakve su distribucije i razlike između rezultata istraživanja na teritoriju cijele Hrvatske iz 2004. (Ilišin, 2005: 351) i Zagrebačke županije iz 2006. godine (grafikon 4). Pri tome su odgovori “povremeno” i “često” ponovo sažeti u jednu kategoriju.

Odmah je vidljivo da je poredak pojedinih svrha korištenja računala jednak u oba istraživanja i da je Zagrebačka županija po zastupljenosti svih svrha iznad hrvatskog prosjeka. U okviru toga su pisanje s između 60 i 70%, internet i igranje sa oko 60% i učenje/vježbanje s 50-ak posto najviše pozicionirani dok na crtanje/grafiku, upotrebu “za nešto drugo”, programiranje i gledanje TV programa otpada znatno manji dio, osobito u gledanju TV programa na koji u slučaju Zagrebačke županije otpada nešto manje od petine. Treba reći da ovakav poredak jasno ocrta i generacijsku usmjerenost na oblik upotrebe računala i prioritete koji mladi u tome postavljaju, a bilo bi zanimljivo vidjeti, što sve uključuje kategorija pisanja kao najčešće korištena svrha. Ako izuzmemo pisanje kao aktivnost, ostaje korištenje za internet i igranje, što su aktivnosti koje spadaju u domenu slobodnog vremena mladih, što znači da su i sama računala još uvijek pretežito vezana uz njihove neformalne aktivnosti, iako se učenje/vježbanje

probija kao forma koja će za dolazeće generacije značiti mogućnost ravnopravne participacije u sustavu obrazovanja i, kasnije, zapošljavanja.

Grafikon 4: Komparativni prikaz najčešćih svrha korištenja računala (%)

Slijedi analiza utjecaja pojedinih obilježja ispitanika na razlike pri korištenju računala za pojedine aktivnosti. Iz te je analize izostavljena upotreba računala “za nešto drugo”, jer je riječ o vrlo nejasnoj kategoriji. Prva je na redu analiza utjecaja socijalnih obilježja ispitanika na korištenje računala za pisanje i učenje/vježbanje (tablica 3). U slučaju pisanja, tri su se varijable pokazale statistički značajnima u razlikovanju ispitanika: spol, dob i subregionalna pripadnost, dok su kod učenja/vježbanja značajne samo dob i subregionalna pripadnost.

Sažmemo li karakteristike mladih koji u prosjeku često koriste računalo za pisanje dobit ćemo djevojke u dobi od 15. do 19. godine, dok oni koji nikada ne koriste računalo za pisanje u prosjeku dolaze iz muške populacije u dobi od 24. do 29. godine. Kada je riječ o subregionalnoj pripadnosti, najviše je mladih korisnika računala za pisanje iz velikogoričke i zelinske (oko 40%), a najmanje iz vrbovečke i samoborske subregije.

Tablica 3: Korištenje računala za pisanje i učenje/vježbanje s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Korištenje računala za pisanje			Korištenje računala za učenje/vježbanje		
	Nikada	Povremeno	Često	Nikada	Povremeno	Često
<i>Spol</i>	$\chi^2=19,47$					
Žene	23,3	34,4	42,3			
Muškarci	27,2	41,5	31,3			
<i>Dob</i>	$\chi^2=32,79$			$\chi^2=58,88$		
15-19 godina	18,0	46,0	63,0	32,1	46,2	21,7
20-24 godine	26,7	32,4	40,9	45,8	30,4	23,8
25-29 godina	30,6	36,1	33,3	53,3	33,0	13,7
<i>Subreg. pripadnost</i>	$\chi^2=40,58$			$\chi^2=40,59$		
Dugo Selo	24,8	37,6	37,6	43,3	34,0	22,7
Ivanić Grad	28,5	35,7	35,8	54,0	24,1	21,9
Jastrebarsko	25,7	35,4	38,9	46,9	38,5	14,7
Samobor	22,9	43,4	33,7	41,0	35,3	23,7
Sveti Ivan Zelina	29,4	30,6	40,0	44,7	41,2	14,1
Velika Gorica	15,4	44,2	40,4	33,7	43,7	22,6
Vrbovec	37,9	29,0	33,1	55,9	27,6	16,6
Zaprešić	30,1	34,5	35,3	45,6	36,9	17,5
UKUPNO	25,2	37,9	36,9	43,7	36,2	20,0

Dob i subregionalna pripadnost izvršile su nešto jači utjecaj na korištenje računala za učenje/vježbanje negoli je to bio slučaj s pisanjem. Tako računala za učenje/vježbanje najčešće koriste mladi od 20. do 24. godine, iako znatno ne zaostaje niti skupina od 15. do 19. godine, dok je u skupini čestih korisnika računala za učenje/vježbanje u dobi od 24. do 29. godine njih samo 13%, a onih koji to nikada ne čine preko polovica. Po subregionalnoj pripadnosti, najviše mladih korisnika računala za učenje/vježbanje dolazi iz samoborske, dugoselske i ivanićgradske subregije, dok najviše mladih nikada ne koristi računalo za učenje/vježbanje u vrbovečkoj i ivanićgradskoj subregiji. Na taj način, indikator povremenog korištenja postaje istaknutiji, jer prvospomenuti ne daju jasnu sliku i jer je iz uvida jasno da u gotovo svim subregijama ipak oko trećine mladih povremeno koriste računala za učenje/vježbanje, što u konačnici daje ujednačene rezultate po svim subregijama osim vrbovečke i ivanićgradske koje na tom polju trebaju snažniji razvoj.

Na sljedeće promatrane svrhe upotrebe računala, igranje i programiranje (tablica 4) utjecaj su izvršila samo obilježja spola i dobi, iako je kod igranja riječ o statistički nešto značajnijem utjecaju.

Tablica 4: Korištenje računala za igranje i programiranje s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Korištenje računala za igranje			Korištenje računala za programiranje		
	Nikada	Povremeno	Često	Nikada	Povremeno	Često
<i>Spol</i>	$\chi^2=64,46$			$\chi^2=32,75$		
Žene	41,3	46,1	12,6	82,3	13,2	4,5
Muškarci	29,7	41,4	28,9	70,1	19,9	10,0
<i>Dob</i>	$\chi^2=92,90$			$\chi^2=21,48$		
15-19 godina	23,2	45,5	31,3	70,7	22,2	7,1
20-24 godine	36,5	43,0	20,5	76,0	15,4	8,6
25-29 godina	47,1	43,3	9,6	81,9	12,3	5,8
UKUPNO	35,5	43,9	20,6	76,3	16,5	7,2

U prosjeku računalo za igranje najčešće koriste muškarci u dobi od 15. do 19. godine, dok su njima nasuprot žene u dobi od 24. do 29. godine. Ovaj bi nalaz bilo zanimljivo istražiti u kontekstu provođenja slobodnog vremena, jer je jasno da je ovdje riječ ne samo o generacijskom već i rodnom obrascu provođenja slobodnog vremena budući da igranje video igara gotovo ekskluzivno spada u domenu slobodnog vremena. Za programiranje u prosjeku najčešće računalo koriste muškarci u dobi od 20. do 24 godine, iako ni druge dvije dobne skupine znatno ne zaostaju, pa ne možemo govoriti o prepoznatljivom obrascu, osim u slučaju ispitanika koji nikada ne koriste računalo za programiranje, jer je takvih za 10% više u skupini od 24. do 29. godine, nego u skupini od 15. do 19. godine.

Zanimljivo je promotriti još jednu aktivnost koja traži specifična znanja kada je o računalima riječ, a to je crtanje/grafika (tablica 5).

Tablica 5: Korištenje računala za crtanje/grafiku s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Korištenje računala za crtanje/grafiku		
	Nikada	Povremeno	Često
<i>Spol</i>	$\chi^2=19,19$		
Žene	63,0	26,4	10,6
Muškarci	52,4	31,5	16,1
<i>Dob</i>	$\chi^2=51,38$		
15-19 godina	45,7	39,7	14,6
20-24 godine	61,0	27,0	12,0
25-29 godina	66,2	20,5	13,3
UKUPNO	57,8	28,9	13,3

Crtaње, odnosno, grafika je uz programiranje jedina navedena aktivnost koja traži usvajanje novih znanja i samostalno snalaženje u novim zadacima. Iz naših se rezultata vidi da crtanju/grafici na računalima više nagnju muški ispitanici u dobi od 15. do 19. godine, dok su na suprotnom polu žene i gotovo podjednako ispitanici u dobi od 20. do 24. i od 24. do 29. godine.

Nakon analize upotrebe računala za tzv. nespecifične aktivnosti prijeći ćemo na analiziranje korištenja interneta kao medija koji omogućuje vrlo široku paletu aktivnosti i koji danas, nakon početaka u vojnom sektoru, ravnopravno sudjeluje u svim područjima života, a mlada populacija putem njega nalazi nov način ne samo učenja, već i izražavanja vlastitih pogleda i kreativnosti.

3. Internet i mladi

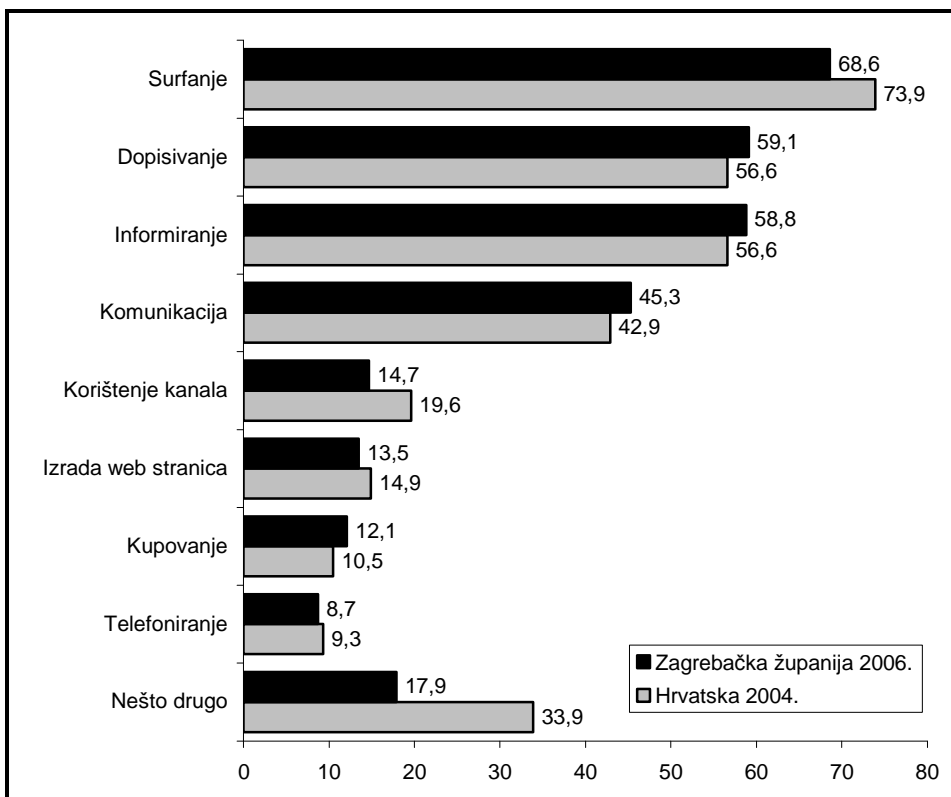
U Hrvatskoj su studije utjecaja upotrebe interneta i internet komunikacije na mlade vrlo rijetke i uglavnom usmjerene na utjecaj tehnologije na djecu (Ilišin; Marinović Bobinac; Radin, 2001), dok je naše proučavanje usmjereno na mlade od 15. do 29. godine života. Autori se u najvećem broju slučajeva slažu da korištenje osobnih računala i interneta pridonosi izolaciji mladih i nesnalaganju u svijetu “stvarnog života”. Ipak, K. L. Siau (1995) smatra da se elektronska komunikacija može smatrati superiornom face-to-face komunikaciji zbog potencijala koje pruža brzinom širenja. No, elektronska komunikacija ne dopušta mogućnost paraverbalne komunikacije, tj. nema zahvaćanja povratnih informacija pomoću suptilnih gesta sugovornika, iako se “pokušava zamijeniti ekspresivna funkcija paraverbalne komunikacije upotrebom *emoticons*, simbola u kompjuterski generiranom tekstu” (McGrath, 1994:19). “Mreže su stvarni proizvođači i distributeri kulturnih kodova” (Castells, 2002a:368), a “novi elektronički mediji ne udaljavaju se od tradicionalnih kultura: oni ih apsorbiraju” (Castells, 2002a:397). No, nove generacije sve više imaju mogućnost aktivnog sudjelovanja u proizvodnji i distribuciji kulturalnih kodova te aktivnog učenja putem novih medija.

U nastavku ćemo vidjeti u kojoj mjeri mladi koriste internet za kreiranje, proučavanje i razmjenu sadržaja te možemo li stupanj njihove raširenosti smatrati značajnima. Za interpretaciju korištenja pojedinih namjena interneta (grafikon 5) spojili smo “povremeno” i “često” korištenje, pri čemu se uspoređuju mladi iz Zagrebačke županije i ispitanici iz cijele Hrvatske (Ilišin, 2005:352).

Prvo što se uočava u priloženom grafikonu jest jednak poredak svrha korištenja interneta na teritoriju cijele Hrvatske 2004. i Zagrebačke županije 2006. godine. Govoreći o pojedinačnim svrhama upotrebe interneta, prosjek mladih Zagrebačke županije je samo u slučaju dopisivanja, informiranja o novostima i komunikacije veći od prosjeka cijele Hrvatske i to u manje od 5%.

Jedino je u slučaju upotrebe “za nešto drugo” preko 15% više mladih iz cijele Hrvatske nego Županije. No, ovdje prekidamo s interpretacijom upotrebe “za nešto drugo” i u narednim ćemo se dionicama usredotočiti na specificirane svrhe upotrebe interneta.

Grafikon 5: Komparativni prikaz svrha korištenja interneta (%)

Koliko je upotreba računala za internet (tablica 6) rasprostranjena i ujednačena najbolje pokazuje da je samo jedno obilježje pridonijelo statistički značajnom razlikovanju mladih i to u slaboj mjeri. Riječ je o subregionalnoj pripadnosti koja pokazuje da računalo za internet najčešće koriste mladi iz velikogoričke, zaprešićke i samoborske subregije, dok to u najmanjem broju često čine mladi stanovnici Ivanić Grada i Vrbovca.

Dopisivanje putem interneta (tablica 6) također je aktivnost koja u velikoj mjeri pruža jedinstvenu sliku mladih Zagrebačke županije, jer je dob jedino obilježje u kojem se mladi statistički značajno razlikuju i to ne u velikoj mjeri.

Češće se putem interneta dopisuju mladi u dobi od 25. do 29. i od 20. do 24. godine koji ne zaostaju znatno za njima. Ipak, najmlađa se skupina dosta razlikuje od ostalih, jer se samo njih 20% često i skoro 25% nikada ne dopisuje putem interneta, no zato to u preko 50% čini povremeno. Iz navedenog možemo pretpostaviti da najmlađa dobna skupina ipak još preferira lice-u-lice komunikaciju, a moramo uzeti u obzir i to da su oni u svakodnevnoj komunikaciji ipak još uvijek okrenuti na skupine vršnjaka koje po definiciji imaju mnoge zajedničke aktivnosti, kako u sklopu, tako i izvan škole.

Tablica 6: Korištenje računala za internet i korištenje interneta za dopisivanje s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Korištenje računala za internet			Korištenje interneta za dopisivanje (e-mail)		
	Nikada	Povremeno	Često	Nikada	Povremeno	Često
<i>Dob</i>				$\chi^2 = 30,11$		
15-19 godina				24,9	54,3	20,8
20-24 godine				16,0	49,3	34,8
25-29 godina				18,2	26,6	35,9
<i>Subreg. pripadnost</i>	$\chi^2 = 39,39$					
Dugo Selo	36,2	22,7	41,1			
Ivanić Grad	34,3	30,7	35,0			
Jastrebarsko	34,7	21,5	43,8			
Samobor	23,3	26,5	50,2			
Sveti Ivan Zelina	34,1	25,9	40,0			
Velika Gorica	23,8	21,8	54,4			
Vrbovec	35,2	25,5	39,3			
Zaprešić	33,3	15,9	50,8			
UKUPNO	30,2	23,0	46,8	33,7	36,6	29,6

Kod korištenja interneta za surfanje i izradu web stranica (tablica 7), jedino je u slučaju spola zabilježen statistički značajan utjecaj u razlikovanju ispitanika, i to u slaboj mjeri.

Iz rezultata možemo zaključiti da muški ispitanici više koriste internet za obje aktivnosti. Govoreći o razlikama među spolovima moramo napomenuti da su one istaknutije kod korištenja interneta za izradu web stranica, te da toj aktivnosti još uvijek više naginju mladići nego djevojke.

Tablica 7: Korištenje interneta za surfanje i izradu web stranica s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Korištenje interneta za surfanje			Korištenje interneta za izradu web stranica		
	Nikada	Povremeno	Često	Nikada	Povremeno	Često
<i>Spol</i>	$\chi^2=17,36$			$\chi^2=24,98$		
Žene	8,5	55,6	35,9	86,1	11,8	2,1
Muškarci	5,2	47,1	47,7	75,3	17,1	7,6
UKUPNO	6,8	51,4	41,8	80,7	14,5	4,8

U tablici 8 ponovno prikazujemo aktivnost koja je posredovana s jednom varijablom: informiranje o novostima.

Tablica 8: Korištenje interneta za informiranje o novostima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Korištenje interneta za informiranje o novostima		
	Nikada	Povremeno	Često
<i>Dob</i>	$\chi^2=22,92$		
15-19 godina	20,5	53,6	25,9
20-24 godine	18,5	40,0	41,5
25-29 godina	16,5	47,0	63,5
UKUPNO	18,6	46,7	34,7

Dob je jedino obilježje koje statistički značajno razlikuje ispitanike u upotrebi interneta za informiranje o novostima, pri čemu su najzainteresiraniji za takav oblik informiranja ispitanici od 20. do 24. godine života, za njima slijede oni od 25. do 29. godine s oko 5% manje i na kraju najmlađi ispitanici s oko 15% manje od prvospomenute skupine. No, ti isti najmlađi ispitanici u prosjeku najviše povremeno koriste internet za informiranje o novostima, što ih ne prikazuje nezainteresiranima, nego samo nešto rjeđe upućenima na navedenu aktivnost.

Možemo zaključiti da nasuprot općenitom korištenju računala, korištenje računala za internet nije pokazalo veće razlikovanje između svojih korisnika, te da su se kao obilježja razlikovanja istaknuli jedino dob i spol. Iz toga slijedi da u Zagrebačkoj županiji – kada je o korištenju interneta riječ – nema znatnih razlika u mladoj populaciji osim onih uvjetovanih različitom socijalizacijom. Iz toga slijedi da mjerama politike informatičkog opismenjivanja svim mladima treba omogućiti pristup računalima i internetu, a da će oni sami nakon toga lako naći svoje mjesto u računalnoj komunikaciji.

4. Komunikacija mobitelom

Pojedini autori studija utjecaja mobilne telefonije na mlade upozoravaju na potencijalno problematične aspekte. Sve su češći slučajevi djece mlađe od 18 godina koji pristupanjem chatovima na internetu neoprezno daju brojeve svojih mobilnih uređaja, na koje im se kasnije bez većih poteškoća mogu obratiti odrasli, te tako djeca mogu doći u iskušenje da se susretnu s osobom s kojom su prethodno komunicirali samo posredstvom interneta. Na stranicama neprofitne organizacije Childnet International (www.childnet-int.org) koja se bavi zaštitom djece na internetu, tvrdi se da čak i ako ne dođe do fizičkog kontakta nije rijetkost da djecu putem njihova mobilnog telefona maltretiraju odrasli ili druga djeca. Osim ovih, potencijalne opasnosti mobilnih telefona vezane su i uz pitanja o sigurnosti upotrebe mobilnih telefona i baznih stanica mobilne telefonije. Na primjer, tvrdi se da se kao posljedica upotrebe mobilnog telefona ili življenja pored bazne stanice mobilne telefonije mogu pojaviti određene bolesti. No brojna istraživanja doduše potvrđuju tvrdnju da negativni efekti zračenja mobilnih telefona postoje, ali su oni toliko mali da ne mogu izazvati opasne poremećaje ljudskog zdravlja. Mnogo "stvarnija" opasnost upotrebe mobilnih telefona javlja se u slučaju korištenja mobitela za vrijeme upravljanja automobilom. U Hrvatskoj je donesen zakon o zabrani upotrebe mobitela za vrijeme vožnje automobilima, a predlagačima zabrane idu na ruku istraživanja koja pokazuju da telefonski razgovor tijekom vožnje, čak i kada se koriste slušalice, smanjuje koncentraciju vozača. Tako su rezultati pokazali da vozači koji koriste mobilni telefon za vrijeme vožnje češće voze bliže automobilima ispred sebe i propuštaju uočiti znakove, a čak i razgovor s putnikom u automobilu manje ometa vozača nego razgovor mobilnim telefonom. U Velikoj je Britaniji provedeno istraživanje koje je uključivalo i testiranje vozačkih sposobnosti dobrovoljaca koji su vozili simulator s korištenjem mobilnog telefona ili bez njega. Rezultati su pokazali da je upotreba mobilnog telefona tijekom vožnje opasnija čak i od vožnje u pijanom stanju. Naime, oni koji su koristili mobilni telefon reagirali su 30% sporije od vozača u alkoholiziranom stanju i čak 50% sporije od vozača u normalnom stanju (*New Research Programme...*, 2000).

Mladi su svojim visokim postotkom posjedovanja i upotrebe mobilnih telefona postali jedna od okosnica telekomunikacijskog sustava. Oni rastu s mobilnom tehnologijom, potpuno razumiju sve njezine mogućnosti i koriste se njome u najrazličitije svrhe. Već smo prije prikazali (grafikon 2) da u Zagrebačkoj županiji mobitele koristi čak 97,8% mladih, a dodatnu potvrdu raširenosti mobilne telefonije daje i podatak da socijalna obilježja mladih nisu ukazala na razlikovanje mladih u posjedovanju i upotrebi.

Današnja generacija mobilnih telefona omogućuje korisnicima korištenje funkcija koje prelaze okvire standardnog telefona, pukog glasovnog

komuniciranja. Ring tonovi, tonovi poruka, maske i screensaveri nisu samo način razlikovanja od drugih korisnika, nego i personalizacija tehnologije koja omogućuje slanje poruka društvu o identitetu korisnika i o njegovoj percepciji svijeta. Bum u posjedovanju i upotrebi mobitela ukazuje na veću financijsku pristupačnost mobitela te na višestruke posljedice njegove komercijalizacije, koje su osobito upadljive u razdoblju mladosti zbog veće prijemljivosti mladih na utjecaje šireg društvenog okruženja, a telefon postaje sredstvo samo-prezentacije i iskaz identiteta i pripadnosti socijalnoj klasi.

5. Zaključak

Danas nova tehnologija premrežuje sve pore društva, što se najviše odražava na život mlade generacije, jer transformira njihove načine učenja, rada i sudjelovanja u zajednici. U ovom smo istraživanju ispitivali posjedovanje i korištenje informatičke i komunikacijske tehnologije. Od tri promatrane naprave (osobno računalo, laptop i mobitel) najviše se posjeduje i koristi mobitel, što možemo protumačiti njegovom lakom dostupnošću, nadmetanjem operatera u konkurentnosti kojom privlače sve više korisnika i trendovima prisutnima u populaciji mladih. Gotovo svi mladi Zagrebačke županije posjeduju i koriste mobitele, a dodatnu potvrdu raširenosti mobilne telefonije daje i podatak da socijalna obilježja mladih ne utječu na razlike u posjedovanju i korištenju mobitela. Osobno računalo (PC), druga je najčešće posjedovana naprava i to u dvije trećine slučajeva, dok je laptop, koji posjeduje svaki sedmi ispitanik, na zadnjem mjestu. Moramo naglasiti da je najčešće navođeni razlog nekorištenja računala njegovo neposjedovanje što može biti riješeno putem implementiranja preporuka navedenih kasnije u studiji (razvoj IT punktova u lokalnim zajednicama; uspostavljenje suradnje škola i lokalne zajednice na izgradnji tehnoloških vještina; poboljšane pristupačnosti širokopojsasnih veza po povoljnim cijenama u slabije razvijenim područjima). U analizi korištenja na drugom je mjestu ponovno PC, a koristi ga oko dvije trećine ispitanika, dok laptop opet pada na treće mjesto, jer ga koristi tek petina ispitanika. U posjedovanju računala, sva su se obilježja mladih, osim spola, pokazala statistički značajnima u pridonosenju razlikama među ispitanicima, a skica prosječnog posjedovatelja i korisnika računala odnosi se na osobe od 15. do 19. godine starosti koji su po socioprofesionalnom statusu u gotovo podjednakom omjeru učenici ili studenti, imaju srednjoškolsko ili akademsko obrazovanje i akademski obrazovane očeve te žive u urbaniziranim područjima.

Govoreći o pojedinim svrhama upotrebe računala, zaključili smo da su pisanje, internet i igranje razlozi upotrebe za većinu mladih, dok na crtanje/grafiku, upotrebu “za nešto drugo”, programiranje i gledanje TV programa otpada znatno manji dio. Navedeni trend ocrtava generacijsku

usmjerenost na oblik upotrebe računala i prioritete koji mladi u tome postavljaju, jer ako izuzmemo pisanje, kao aktivnosti ostaju kategorije korištenja za internet i igranje. To su aktivnosti koje spadaju u domenu slobodnog vremena mladih, što znači da su i sama računala još uvijek pretežno vezana uz njihove neformalne aktivnosti, iako i učenje/vježbanje zauzima sve važnije mjesto. Trebamo spomenuti i da su svrhe korištenja računala prilično jednoliko raspoređene među pojedinim podskupinama mladih, pa je tako njihovo upražnjavanje u najvećem broju slučajeva uvjetovano samo spolom i dobi, a kod korištenja računala za internet samo subregionalnom pripadnošću. Tako za učenje/vježbanje računala najčešće koristi srednja dobna podskupina, dok ih za pisanje najčešće koriste najmlađe ispitanice, a najmlađi ispitanici se od ostalih razlikuju time što ih u većoj mjeri koristi za programiranje i igranje.

Rezultati analize svrha korištenja interneta pokazali su da su surfanje, informiranje o novostima, dopisivanje i komunikacija (chat) najzastupljenije forme s preko dvije trećine (za najčešće korišteno surfanje) do dvije petine za "chatanje". Spomenuti nalaz o jednakoj zastupljenosti pojedinih svrha upotrebe računala među podskupinama mladih u najvećoj mjeri vrijedi i u slučaju interneta. Spol i dob su se ponovno pokazale jedinim varijablama koje uvjetuju razlike u svrhama korištenja interneta. Tako se e-mailom i inernetom za novosti najčešće koristi najstarija podskupina mladih, surfaju i izrađuju web stranice češće muškarci, dok žene češće kupuju putem interneta.

Naše je istraživanje dalo uvide u korištenje računalne i komunikacijske tehnologije od strane mladih Zagrebačke županije, a uvide u stanje cijelog hrvatskog tržišta daje nam analiza stanja u hrvatskom IT sektoru koju je proveo IDC Adriatics s projekcijama do 2009. godine (Shares, V. i drugi, 2006). Ona je pokazala da Hrvati ne razmišljaju regionalno, plaćaju najskuplju TK infrastrukturu u regiji i imaju niz birokratskih prepreka za izravna strana ulaganjima. No, usprkos tome, na svakih tisuću kuna koje se sliju u hrvatski proračun njih 20 uplatile su IT tvrtke. Po tom je pokazatelju Hrvatska lider u jugoistočnoj Europi. Međutim, već se u iduće tri godine predviđa pad Hrvatske na drugo mjesto, iza Srbije i Crne Gore. Prema procjeni agencije IDC Adriatics, 2009. godine udio IT sektora u hrvatskom BDP-u bit će 2,5 %, a u srpsko-crnogorskom 2,6 %. Danas se brojni IT poslovi sele iz zapadne Europe na Istok. Ne treba podleći stereotipima i vjerovati da je to samo zbog jeftine radne snage. Dobra poslovna klima, sigurnost ulaganja i intelektualnog vlasništva, vrhunski stručnjaci, jeftina infrastruktura, velika baza talentiranih stručnjaka i podrška inovacijama mogu učiniti više za privlačenje izravnih stranih ulaganja u hrvatski IT nego jeftini radnici (Shares, V. i drugi, 2006).

Novе tehnologije mijenjaju pristup informacijama i time snažno utječu na smjer i sadržaj socijalizacije mladih. U društvima, u kojima postoji pristup

novim tehnologijama, one povećavaju informiranost i spremnost na angažman u različitim sferama života, što je posebice značajno za skupinu mladih. Utjecaj novih tehnologija na mlade postaje sve značajnije područje istraživanja iz perspektive slobodnog vremena, oblika učenja ili, jednostavno, svakodnevnog života. Društva uz koja se veže pridjev “konkurentna” prepoznala su potrebu ulaganja u informatičko opismenjivanje mladih i stvaranje potrebne infrastrukture. Na tom putu svakako trebaju biti, kako *Nacionalni program djelovanja za mlade*, tako i županijski programi, jer se jedino istodobnim i ujednačenim ulaganjem u obrazovanje i infrastrukturu može postići konkurentnost mladih.

Literatura

- Ayres, R. U.; Haywood, W.; Merchant, M. E.; Ranta, J.; Warnecke, H. J. (1992): *Computer Integrated Manufacturing: The Past, the Present and the Future*. London: Chapman & Hall.
- Ayres, R. U.; Williams, E. (2004): The digital economy: Where do we stand? *Technological Forecasting and Social Change* 71(4): 315-339.
- Becker, G. S. (1993): *Human Capital*. Chicago: University of Chicago Press.
- Castells, M. (2002): *Moć identiteta*. Zagreb: Golden marketing.
- Castells, M. (2002a): *Uspon umreženog društva*. Zagreb: Golden marketing.
- Castells, M. (2003): *Internet galaksija*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk / Hrvatsko sociološko društvo.
- Fair Play? Violence, Gender and Race in Video Games. *Children Now* (2001): <http://www.childrennow.org/media/video-games/2001/>
- Gagel, C. W. (1997): Literacy and Technology: Reflections and Insights for Technological Literacy. *Journal of Industrial Teacher Education* 34(3): 6-34.
- Ilišin, V.; Marinović Bobinac, A.; Radin, F. (2001): *Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži / Institut za društvena istraživanja.
- Ilišin, V. – ur. (2005): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Ilišin, V.; Mendeš, I.; Potočnik, D. (2003): Politike prema mladima u obrazovanju i zapošljavanju. *Politička misao* (40)3: 58-89.
- Ilišin, V.; Radin, F. – ur. (2002): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

- IT Services Growth Positive, but Lower than Expected in Croatia in 2003* (2004), IDC Adriatics.
http://www.idccroatia.hr/press/2004-08-24_IT_Services_Croatia_Press_Release.pdf
- McGrath, J. E. and Hollingshead, A. B. (1994): *Groups Interacting with Technology: Ideas, Evidence, Issues and an Agenda*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- New Research Programme Into The Health Effects Of Mobile Phones* (2000): United Kingdom Government. Department for Transport.
http://www.dh.gov.uk/PublicationsAndStatistics/PressReleases/PressReleasesNotice/s/fs/en?CONTENT_ID=4003448&chk=0u0kHX
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Putnam, R. D. (2003): *Kako demokraciju učiniti djelotvornom: civilne tradicije u modernoj Italiji*. Zagreb: Tiskara Puljko.
- Siau, K. L. (1995) Group Creativity and Technology. *Journal of Creative Behavior* 29(3): 43–45.
- Shares, V.; Sloniewski, T.; Semenovskaia, E.; Krizevan, I.; Child, M.; Vavra, T.; Komoromi, Z. (2006): Central and Eastern Europe Storage Software 2005-2009 Forecast and 2004.
http://www.idccroatia.hr/?showproduct=25837&content_lang=ENG
- Wilhelm, T., Carmen, D., & Reynolds, M. (2002). *Kids count snapshot. Connecting kids to technology: Challenges and opportunities*. Baltimore, MD: Annie E. Casey Foundation.

Dejana Bouillet

SOCIJALNA POLITIKA: (NE)PRIMJEREN ODGOVOR ZAJEDNICE NA POTREBE MLADIH

1. Uvod

U društvenim je znanostima uvriježen diskurs o promjeni, osobito kada je riječ o analizi suvremenosti. Postindustrijsko društvo, postmoderni doba, umreženo društvo i reflektivna modernizacija samo su neke od sintagmi kojima se nastoje opisati specifičnosti i iznimni dinamizam današnjice. Zahvaljujući krupnim sociokulturnim promjenama, osobito izraženim u sferi ljudskih prava, političke participacije i ravnopravnosti spolova, tehnologijskim inovacijama oslonjenima na digitalnu revoluciju te procesu globalizacije, suvremenost se opisuje kao doba koje najlakše i najbrže povezuje različitosti pojedinih dijelova svijeta u zajedničku sliku. Zajedno s civilizacijskim promjenama, mijenja se i pogled na pojedinca, njegovu osobnost, psihosocijalni razvoj, potrebe i ponašanje. Postmodernu eru karakterizira sumnja u mogućnost reda i poretka uz naglašeno poštovanje različitosti, osobnih sloboda i drugih ljudskih prava. Omogućeno je sagledavanje individualnih životopisa iz velikog broja različitih perspektiva, kao i različite perspektive samopoimanja i vlastitog doživljavanja u različitim situacijama, pa neku individuu malo tko poznaje kao cjelovitu osobu. Prema tome, osnovno je obilježje čovjeka postmodernog doba – rascjepkanost (Žižak, 2004). Vjeruje se da je postmoderni doba posebno teško za mlade, jer su nestali mnogi tradicijski modeli koji su ranijim generacijama davali stabilnost i putokaze. No i danas, kada se nađu u sumnjama i nedoumicama o smislu života, mladima treba odrasla osoba koja ih može usmjeriti i potaknuti da sami traže potrebne odgovore. Istodobno, u suvremenim je društvima sve raširenije i izraženije jačanje procesa individualizacije, individualne svijesti i individualne biografije pojedinaca. "Individualizirane" suvremene mlade osobe manje su ovisne o rodbinskim odnosima i manje podvrgnute društvenoj kontroli. Izvanjske prisile gube na važnosti, a samoprisile se povećavaju: veća mjera samoreguliranja, veća mobilnost, veće mogućnosti odlučivanja i prostora djelovanja. Čovjek je sve više upućen na samoga sebe i istupa iz zaštitničkih veza. Razvoj Ja-identiteta jača, dok Mi-identitet slabi, tako da su mnogi Mi-odnosi (partnerstva, prijateljstva) promjenjivi i dobrovoljni. Mi-osjećaj je,

međutim, još uvijek neophodan, a jaka individualizacija ne mijenja ništa u prirodnom odabiru čovjeka za zajednički život s drugima (Tomić-Koludrović, Leburic, 2002:45).

Uopćeno govoreći, suvremene okolnosti odrastanja pridonose kumuliranju rizičnih socijalnih činitelja, što je popraćeno sve evidentnijom i naraslom javnom i profesionalnom percepcijom povećanja i pogoršanja psihosocijalnih problema mladih osoba koja je u porastu. Tome osobito pridonose pojačana izloženost nasilju, reducirano vrijeme provedeno s roditeljima, smanjena roditeljska kontrola djece, veća zaposlenost obaju roditelja, veći broj samohranih roditelja te mali broj mentora (značajnih odraslih) u zajednici koji djeci i mladima pomažu u ovladavanju društveno prilagođenim socijalnim, komunikacijskim i emocionalnim vještinama (Bašić, 2001). U novije vrijeme stoga raste interes za koncept pozitivnog razvoja mladih, jer su individualni, obiteljski, školski i drugi društveni činitelji istodobno prediktori i činitelji rizičnog i pozitivnog razvoja mladih.¹ Na koncept njihova pozitivnog razvoja moguće je gledati kroz promjene u socijalizacijskim naporima odgajanja koji traže reconceptualizaciju institucija i prakse u lokalnoj zajednici, od koje se očekuje značajnija i svestranija potpora obiteljima u pružanju pomoći mladim ljudima u razumijevanju životnih izazova (problema) i odgovornosti, kao i u razvoju brojnih socijalnih vještina (Bašić, 2001).

Koncept pozitivnog razvoja mladih promovira se i u Nacionalnom programu djelovanja za mlade (2003) u kojem se socijalna politika prema mladima određuje kao sustav usmjerenih društvenih intervencija (potpora i službi) u funkciji prevladavanja socijalnih rizika, ublažavanja socijalnih nejednakosti, ujednačavanja životnih mogućnosti te poticanja društvene solidarnosti i integracije.² Kao skupine mladih koje iziskuju pojačane socijalnozaštitne intervencije, u Nacionalnom su programu apostrofirane mlade osobe koje ne završavaju srednju školu, mladi s invaliditetom, mladi s poremećajima u ponašanju, mladi Romi i mladi bez podrške obitelji. Posebna je pozornost posvećena poremećajima i bolestima koje su povezane s određenim ponašanjima, navikama i stilovima življenja (prekomjerno konzumiranje alkohola, pušenje duhana, uživanje psihoaktivnih droga, rizično seksualno ponašanje i spolno prenosive bolesti, neadekvatna tjelesna aktivnost, kvaliteta

¹ Činitelji rizika označavaju sva individualna obilježja ili socijalno-ekonomske, kulturalne, demografske i druge uvjete, koji povećavaju vjerojatnost upuštanja u kriminalno ponašanje u budućnosti, a činitelji zaštite označavaju određene socijalno-ekonomske i kulturalne činitelje, kao i individualna obilježja, koja pomažu u zaštiti djece od vjerojatnosti upuštanja u kriminalno ponašanje u budućnosti (Vijeće Europe, 2000).

² I inače, socijalna politika podrazumijeva organiziranu djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi te, općenito, unapređivanje socijalne dobrobiti građana (Puljiz, Bežovan, Šućur, Zrinščak, 2005). Uobičajeni sastavni dijelovi socijalne politike nekog društva su: mirovinski sustav, zdravstvena politika, politika zapošljavanja, socijalna pomoć, obiteljska politika i stambena politika.

prehrane, poremećaji uzimanja hrane, posljedice prometnih nesreća) te psihosocijalnim problemima (samoubojstva i duševni poremećaji).

Treba naglasiti da se mladi u dobi od 15. do 19. i od 20. do 29. godine bitno razlikuju po svojim biološkim i sociološkim obilježjima. Prva se skupina još nalazi u razdoblju tjelesnog i psihičkog rasta i razvoja, najvećim je dijelom uključena u proces organiziranog sustava odgoja i obrazovanja i vezana je uz obitelj. Druga se skupina samo dijelom nalazi u procesu produljenoga obrazovanja, dok je većina u procesu traženja posla, ekonomskog osamostaljenja i osnivanja vlastitih obitelji. Ove se različitosti zasigurno odražavaju i na potrebe pojedinih dobnih kohorta mladih pa ih je neophodno uvažavati u procesu planiranja socijalne i zdravstvene politike. Ipak, ljudsko je pravo na zdravlje i blagostanje povezano sa svim fazama i aspektima života, jer zahtijeva zadovoljenje svih ljudskih potreba (fizioloških, psiholoških i socijalnih).³ U takvom, holističkom pristupu, naglašava se da na zdravlje utječu brojni društveni činitelji koji se nalaze izvan domene sustava zdravstva. Upravo makrosocijalni činitelji (kulturalni, politički, socioekonomski, okolinski, edukacijski) imaju znatno veći upliv na zdravlje stanovništva, nego sam sustav zdravstva. Način na koji organiziramo svoje društvo, raspon do kojeg jačamo interakciju među građanima, stupanj do kojeg jedni drugima vjerujemo i udružujemo se međusobno, odnosno stvaramo zajednice koje brinu o svojim članovima, zapravo predstavlja najvažniju determinantu zdravlja (Šogorić, 2005). Uz to, zdravstvena i socijalna zaštita, stanovanje, zaposlenost i obrazovanje, nalaze se među značajnijim socijalnim pravima suvremenih zajednica (Puljiz, 2004).

Inače, rang-lista efikasnosti zdravstvenih sustava, koju je izradila *Svjetska zdravstvena organizacija*, temelji se na podacima o procjenama u kojoj mjeri konkretni zdravstveni sustav ostvaruje pet ključnih ciljeva: 1) povećanje opće razine zdravlja naroda; 2) ostvarenje pravedne (fer) distribucije zdravlja među pojedincima, društvenim skupinama i regijama; 3) zadovoljenje očekivanja stanovništva u odnosu na poštivanje autonomije pacijenata i povjerljivost zdravstvenih podataka; 4) zadovoljavanje očekivanja stanovništva u odnosu na kvalitetu zdravstvenih ustanova i opreme te 5) pošteno (fer) financiranje, mjereno indeksom poštenja pri financijskim kontribucijama (Cerjan-Letica, 2004). Pravednost u zdravstvu znači da svaki čovjek treba imati poštenu (fer) mogućnost da ostvari puni zdravstveni potencijal i, govoreći još praktičnije, da nitko ne smije biti diskriminiran u ostvarenju tog potencijala. Uobičajeno se ostvarivanje prava na zdravlje procjenjuje prema četiri osnovna kriterija: 1) dostupnost (uključuje djelotvorniju infrastrukturu, dobra, usluge i programe javnog zdravstva i zdravstvene zaštite, koji moraju biti dostupni u odgovarajućoj

³ Poznato je, naime, da *Svjetska zdravstvena organizacija* definira zdravlje kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i društvenog blagostanja, a ne samo kao odsutnost bolesti ili slabosti.

količini); 2) pristupačnost (podrazumijeva nediskriminaciju, fizičku pristupačnost, pristupačne cijene i odgovarajuće informacije); 3) prihvatljivost (poštivanje načela liječničke etike, kulturalne rodne i dobne osjetljivosti te omogućavanje povjerljivosti i poboljšanje zdravstvenog stanja svih korisnika) i 4) kvaliteta (znanstvena i medicinska primjerenost i kvaliteta zdravstvenih usluga).

Prema tome, promoviranje koncepta pozitivnog razvoja mladih uključuje unaprjeđenje njihove psihosocijalne i zdravstvene dobrobiti, a podrazumijeva sveobuhvatan društveni i politički proces koji uključuje aktivnosti usmjerene jačanju vještina i sposobnosti pojedinaca, ali i aktivnosti usmjerene promjeni socijalnih, ekonomskih i okolinskih uvjeta kojima se želi ukloniti njihov (potencijalno negativan) učinak na biopsihosocijalno funkcioniranje mlade osobe. Pojačana svijest o potrebi promoviranja pozitivnog razvoja mladih, na žalost, nije popraćena odgovarajućim društvenim aktivnostima, što je ponajviše uvjetovano postojećim nerazmjerom između socijalnih potreba i mogućnosti koje, u tom pogledu, državama i drugim društvenim subjektima stoje na raspolaganju. S time u vezi, mnogi autori naglašavaju da je socijalna sigurnost u suvremenim društvima pod utjecajem značajnog paradoksa: ona istodobno izgleda sve potrebija (radi suočavanja s posljedicama demografskog starenja i potpore žrtvama tehničke i ekonomske transformacije) i nacionalnim ekonomijama sve teže podnošljiva, jer su one, zbog procesa liberalizacije, podvrgnute nemilosrdnoj međunarodnoj konkurenciji i sve su više prisiljene podržavati konkurentnost poduzeća (Euzéby, 1997; Duffy, 1998; Zrinščak, 2000; Esping-Andersen, 2001; Daly, 2002; Puljiz, 2004). Socijalna se sigurnost stoga često tretira kao težak teret za nacionalnu ekonomiju. Međutim, takvo je stajalište suviše negativno, jer socijalna sigurnost nije institucija koja je rasipnik bogatstva, već ukupnost mehanizama kolektivne solidarnosti utemeljenih na redistribuciji dohotka: od zdravih prema bolesnima, od aktivnih ka umirovljenima, od zaposlenih ka nezaposlenima, od osoba bez djece k domaćinstvima s obiteljima i, u određenoj mjeri, od bogatih ka siromašnima (Euzéby, 1997). Drugim riječima, globalizacija se, koja na ekonomski rast i zapošljavanje ima blagotvoran utjecaj, na područje socijalnih prava odražava nepovoljno, jer stavlja naglasak na troškove financiranja socijalne sigurnosti (Daly, 2002).

Ipak, niti jedno demokratsko i humano društvo, zainteresirano za vlastiti opstanak i boljitak, ne smije odustati od pružanja potpore osobama koje su iz bilo kojeg razloga izložene riziku socijalne isključenosti, što su i nezaobilazne komponente politike za mlade. U tom se pogledu očekuje olakšavanje pristupa zaposlenosti i resursima, pravima, dobrima i uslugama koje oni traže, prevencija rizika socijalne isključenosti, pomoć najranjivijim skupinama mladih i, konačno, mobilizacija svih relevantnih činitelja (raznih tijela, skupina i pojedinaca) koji su aktivno angažirani u kreiranju socijalne politike u rješavanju raznih uočenih socijalnih problema (Daly, 2002). Pri tome se socijalni aranžmani moraju

prilagođavati promjenama u strukturi rada, ali i promjenama u životnim stilovima, tj. novim oblicima participacije u društvu, koji se najviše iskazuju u području obiteljskog života (Zrinščak, 2000).

Području socijalne politike prema mladima, u našoj smo analizi pristupili sveobuhvatno, uvažavajući raznolikost socijalnih činitelja koji pridonose njihovu pozitivnom razvoju, a koji znatno pridonose održivosti i napretku svake društvene zajednice. U tom je pogledu posebna pozornost posvećena obiteljskoj i populacijskoj politici (fertilitetnoj motivaciji mladih, činiteljima osnivanja i održavanja vlastitih obitelji), zdravstvenim i socijalnim potrebama mladih (zabrinutost zbog nepoželjnih društvenih pojava, korištenje zdravstvenih, socijalnih i drugih ustanova, kažnjiva i prekršajna ponašanja, sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvenom životu, reproduktivno ponašanje i zdravlje, korištenje psihoaktivnih supstanci) te detekciji mjera socijalne politike (potreba za korištenjem socijalnih i zdravstvenih usluga, službi, organizacija i ustanova, prilagodba javnih mjesta osobama s invaliditetom, sadržaji savjetovališta za mlade, željeni način informiranja o različitim temama, mjere za smanjivanje broja pobačaja) koje preferiraju mladi različitih socijalnih obilježja. Kao nezavisne varijable tretiraju se sljedeća socijalna obilježja mladih: subregija, spol, dob, rezidencijalni status, socioprofesionalni status, obrazovanje, obrazovanje oca i religioznost. U pojedinim se analizama uključuju i druge nezavisne varijable, ovisno o teorijski pretpostavljenoj korelaciji pojedinih obilježja mladih i konkretnog predmeta analize (primjerice, u slučaju analize fertilitetne motivacije i drugih činitelja obiteljske politike, analizom su obuhvaćene i varijable koje definiraju strukturu obitelji mladih).

U ovom dijelu istraživanja provjeravamo opću hipotezu kojom smo pretpostavili da obiteljska politika, potrebe i očekivanja mladih ovise o njihovim socijalnim obilježjima, a analizom želimo ustanoviti osnovne determinante i zadanosti kreiranja socijalne politike za mlade u Zagrebačkoj županiji, kako bi one u najvećoj mogućoj mjeri bile usklađene s njihovim stvarnim potrebama.

2. Moguća uporišta obiteljske i populacijske politike

Opće je poznato da je smanjivanje broja rođene djece, ili svojevrsno demografsko umiranje, sveopći i značajan društveni problem. Također je poznato da je brojčani i strukturni razvoj stanovništva determiniran isprepletenom (uzročno-posljedičnom) povezanošću osnovnih odrednica i sastavnica demografske dinamike i društveno-gospodarskih procesa, pri čemu se procesi i trendovi u razvoju stanovništva nameću kao značajan okvir ili odrednica gospodarskoga razvoja. Upravo stanovništvo (preko kontigenta radne snage ili ekonomski aktivnog stanovništva) pokreće proizvodnju te istodobno izravno sudjeluje u potrošnji proizvedenih dobara.

Treba naglasiti da je Zagrebačka županija u razdoblju od 1991. do 2001. godine ostvarila najveći (9,4%) demografski rast u Hrvatskoj⁴ (Živić i Pokos, 2005), što pridonosi njenom povoljnijem statusu i prema drugim sociodemografskim indikatorima razvijenosti županije (iznadprosječan koeficijent mladosti, ispodprosječan koeficijent dobne ovisnosti, iznadprosječna opća stopa aktivnosti stanovništva i iskorištenosti radnog kontigenta, viša stopa zaposlenosti i dr.). U županiji je, međutim, zamjetna ispodprosječna obrazovanost stanovništva (7,8% stanovnika ima visoku i višu stručnu spremu, a hrvatski je prosjek 11,9%), pa je osnovano očekivati, a znanstvene analize to i potvrđuju⁵, da će se s višom razinom obrazovanja mladih promijeniti i ovi, za sada povoljni, demografski trendovi. Prema tome, neupitna je potreba realizacije mjere predviđene Nacionalnim programom djelovanja za mlade (2003), koja upućuje na potrebu provedbe mjera obiteljske politike koje će olakšati položaj mladim obiteljima s djecom.⁶ Dok je obiteljska politika usmjerena na poboljšanje kvalitete života obitelji, odnosno njenih članova, populacijska je politika ponajprije usmjerena na postizanje određenih demografskih ciljeva, koji se najčešće svode na povećanje broja stanovnika i poboljšanje demografske strukture nekog područja, odnosno na kvantitativne i kvalitativne promjene u stanovništvu (Puljiz, Bežovan, Šućur, Zrinščak, 2005). Ipak, populacijska i obiteljska politika su međusobno tijesno povezane, a najznačajnije mjere obiteljske politike se mogu smatrati i mjerama populacijske politike.

U analizi fertilitetne motivacije mladih Zagrebačke županije posebnu smo pozornost obratili ispitivanju broja željene djece, doživljaju obiteljskih obveza, mišljenju mladih o mogućim rješenjima u slučaju poremećenih bračnih odnosa, prijedlozima mjera za smanjenje broja razvoda brakova i percepciji razloga duljeg ostajanja mladih u roditeljskom domu. Ove se okolnosti analiziraju s obzirom na socijalna obilježja i obiteljske prilike mladih, a rezultati se uspoređuju s rezultatima istraživanja mladih Hrvatske 1999. i 2004. godine.

U grafikonu 1 prikazani su usporedni podaci za mlade u Hrvatskoj 1999. i mlade u Zagrebačkoj županiji sedam godina kasnije.

Podaci nedvosmisleno pokazuju da se dva analizirana uzorka razlikuju u fertilitetnoj motivaciji, pri čemu je ona znatno manja u uzorku mladih Zagrebačke županije. Primjetan je trend opadanja udjela mladih koji žele imati djecu, uz istodobno lagano povećanje udjela onih koji ne planiraju biti roditelji. Fertilitetni

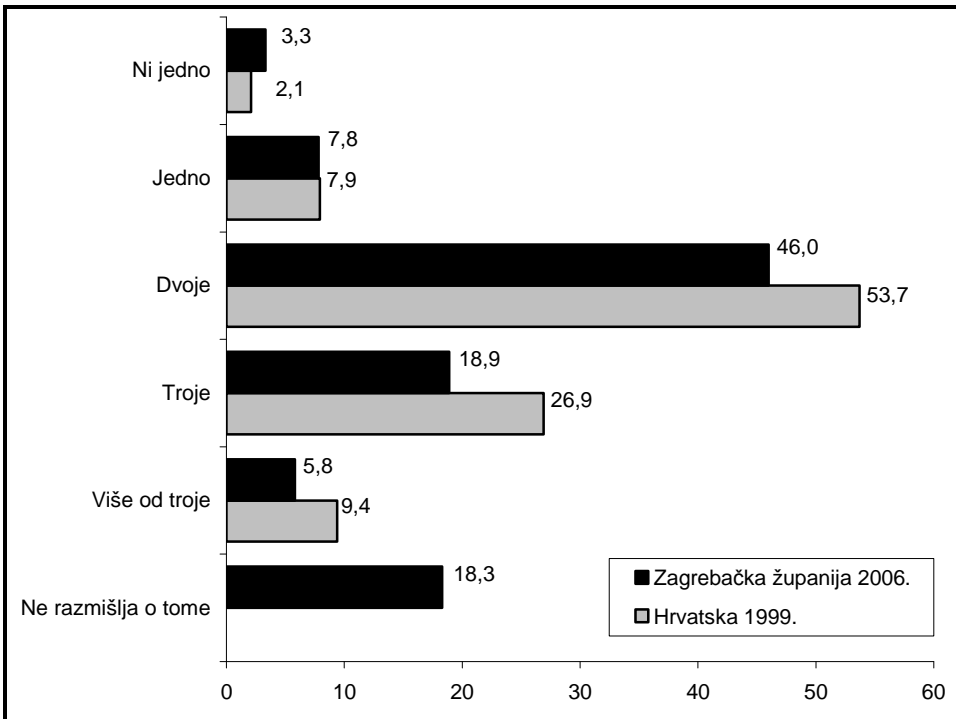
⁴ Uz Zagrebačku županiju, demografski su rast ostvarile još Brodsko-posavska i Istarska županija te Grad Zagreb.

⁵ Vidjeti poglavlje "Kvaliteta života mladih: odgovornost zajednice i/ili obitelji" (D. Bouillet).

⁶ Obiteljska je politika cjeloviti i sustavni skup mjera koje djeluju u korist obitelji, prije svega u korist obitelji s djecom. Te im mjere pomažu u problematičnim situacijama ekonomskog, socijalnog, zdravstvenog, stambenog i sličnog karaktera, ublažavaju financijski teret što ga predstavljaju djeca, omogućavaju usklađivanje obiteljskih i radnih obveza, štite trudnice i djecu (Puljiz, Bežovan, Šućur, Zrinščak, 2005:317).

potencijal sadržan je u skupini od 13,4% mladih koji žele imati troje i više djece i u skupini onih koji još ne razmišljaju o roditeljstvu. Pojačanu pozornost zaslužuje i 46% mladih koji planiraju imati dvoje djece, a koje bi se ciljanim mjerama moglo motivirati na rađanje trećeg djeteta.

Grafikon 1: Komparativni prikaz broja željene djece (%)

Kako je riječ o priličnoj vremenskoj razlici kao i o tome da su ispitanici u Županiji mogli odgovoriti da još ne razmišljaju o budućoj djeci, dobivene razlike su očekivane. Ako ipak pretpostavimo da dobivene razlike bar djelomice ukazuju na opadanje fertilitetne motivacije među mladima to bi svakako zahtijevalo poduzimanje sustavnih mjera populacijske i obiteljske politike, kako na razini države, tako i na razini pojedinih lokalnih zajednica. Ovaj zaključak posredno podupiru i rezultati istraživanja A. Akrapa (2003) koji pokazuju da ispitane žene koje su rodile, a nalaze se u dobi od 20. do 35. godine, u prosjeku imaju 1,72 djece, a žele imati 2,7 djece (drži se da je optimalni broj u Hrvatskoj 2,39 djece). Autor stoga zaključuje da bi se širenjem institucijske podrške majci i zaposlenoj ženi, tj. u povoljnijim uvjetima od sadašnjih, rodilo u prosjeku 2,7 djece, što ukazuje na respektabilnu potencijalnu sklonost ka rađanju u slučaju intervencije države i/ili drugih društvenih subjekata.

O okolnostima o kojima je pri planiranju ovih mjera potrebno voditi računa, informiraju nas podaci sadržani u tablici 1.

Tablica 1: Broj željene djece s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ni jedno	Jedno	Dvoje	Troje	Više od troje	Ne razmišljaju o tome
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2 = 47,99$					
Zaposleni	3,3	6,7	47,1	21,9	5,7	15,3
Nezaposleni	4,4	11,8	50,5	10,8	3,4	19,1
Učenici	2,7	9,0	43,6	14,6	4,2	26,0
Studenti	3,6	6,0	43,7	22,7	8,2	15,8
<i>Obrazov. ispitanika</i>	$\chi^2 = 43,28$					
OŠ i manje	4,0	9,0	42,9	14,5	3,1	26,5
Ind./zanatska škola	2,7	7,8	45,7	20,8	4,8	18,1
Srednja škola	3,4	7,8	46,0	18,9	8,1	15,8
VŠS, VSS i više	2,7	4,7	53,0	24,2	2,0	13,4
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 34,20$					
Religiozni	2,6	6,1	46,7	20,7	5,9	18,0
Ravnodušni	4,6	12,3	44,3	14,6	4,6	19,6
Nereligiozni	6,9	13,1	43,8	11,9	6,3	18,1
<i>Brojnost kućanstva</i>	$\chi^2 = 48,72$					
Malobrojna	5,5	9,8	50,3	15,3	4,9	14,2
Četveročlana	3,6	7,1	49,3	19,7	5,7	14,6
Peteročlana	1,7	7,3	44,4	17,2	5,3	24,2
Mnogobrojna	1,8	6,5	36,1	23,8	7,6	24,2
<i>Mjesečni prihodi kućanstva (kn)</i>	$\chi^2 = 52,34$					
800 – 3.000	2,6	4,6	47,4	15,1	5,3	25,0
3.001 – 5.000	5,0	13,0	45,0	15,1	5,9	16,0
5.001 – 9.000	4,2	9,2	44,1	17,4	7,6	17,4
9.001 – 14.000	0,9	6,7	49,0	23,5	3,8	16,2
14.001 – 32.000	6,0	1,7	52,6	22,4	6,0	11,2
<i>Stambeni status</i>	$\chi^2 = 88,93$					
Podstanar	24,1	5,2	34,5	13,8	10,3	12,1
S roditeljima	2,6	8,1	45,8	19,2	5,6	18,6
Sa supružnikom	0,9	4,3	50,4	19,1	4,3	20,9
UKUPNO	3,3	7,8	46,0	18,9	5,8	18,3

U tablici je prikazana struktura statistički značajnih razlika dobivenih analizom povezanosti željenog broja vlastite djece i socijalnih obilježja mladih te strukture i ekonomskog statusa obitelji mladih (bračni status, roditeljstvo, stambeni status, obiteljski prihodi, brojnost i prihodi kućanstva). Pokazalo se da fertilitetna motivacija ovisi o socioprofesionalnom statusu, obrazovanju, religi-

oznosti, broju članova kućanstva, stambenom statusu i obiteljskim prihodima mladih. Ona, suprotno očekivanjima, ne ovisi o rezidencijalnom statusu, dobi, spolu, bračnom statusu, veličini stambenog prostora, realiziranom roditeljstvu mladih i kvaliteti odnosa u obiteljima ispitanika.⁷

Dvoje i više djece češće žele imati zaposleni, studenti, mladi visokog obrazovanja, religiozne osobe i osobe koje žive u mnogobrojnim kućanstvima, dok fertilitetnu motivaciju znatno umanjuje nezaposlenost, život u podstanarstvu⁸, nereligioznost i život u malobrojnim kućanstvima. Viši mjesečni obiteljski prihodi mladih pridonose višoj fertilitetnoj motivaciji, ali s time u vezi nisu uočene osobite pravilnosti. Ispodprosječni obiteljski prihodi znatno pridonose neodlučnosti mladih u pogledu broja željene djece, dok su mladi koji žive u obiteljima s mjesečnim primanjima od 3.001-9.000 kuna ravnomjerno zastupljeni među onima koji ne žele imati djecu ili žele imati samo jedno i više od troje djece. Među mladima koji ne žele imati djecu, nalazimo gotovo duplo više onih s vrlo visokim mjesečnim obiteljskim prihodima, a ista je ta skupina znatnije zastupljena i u kategorijama visoke fertilitetne motivacije. Prema tome, osim izraženog siromaštva, sama razina obiteljskih prihoda nije znatnije povezana s fertilitetnom motivacijom. Skupina mladih koja živi u supružnikovom ili vlastitom stanu ili kući znatnije participira u skupini ispitanika koji žele imati dvoje ili troje djece, ili s time u vezi još nisu donijeli odluku. Mlade koji još uvijek žive s roditeljima češće nalazimo među ispitanicima koji žele imati samo jedno dijete, troje djece ili su neodlučni.

Pažnje je vrijedan podatak da mladi studenti oba spola žele imati dvoje i više djece, što znači da bi ulaganje u obiteljsku i populacijsku politiku koja bi bila primjerena potrebama obrazovanih i zaposlenih osoba svakako bilo opravdano i smisleno. Kako *Nacionalna obiteljska politika Republike Hrvatske* (2003) promovira model dvohraniteljskih obitelji, vjerujemo da bi intenziviranje mjera predviđenih ovim dokumentom na županijskoj razini urodilo odgovarajućim rezultatima, osobito u pogledu omogućavanja kvalitetnijeg usuglašavanja roditeljskih i radnih obveza, putem razvoja različitih servisa za skrb o djeci u vrijeme zauzetosti roditelja.⁹ Iako iskazana želja za većim brojem djece ne mora nužno naći svoj odraz u stvarnom ponašanju, sigurno je da bi olakšavanje roditeljske uloge (osobito osiguravanje zaposlenosti i servisa za skrb o djeci) mnogima omogućilo stvarnu realizaciju iskazane fertilitetne motivacije.

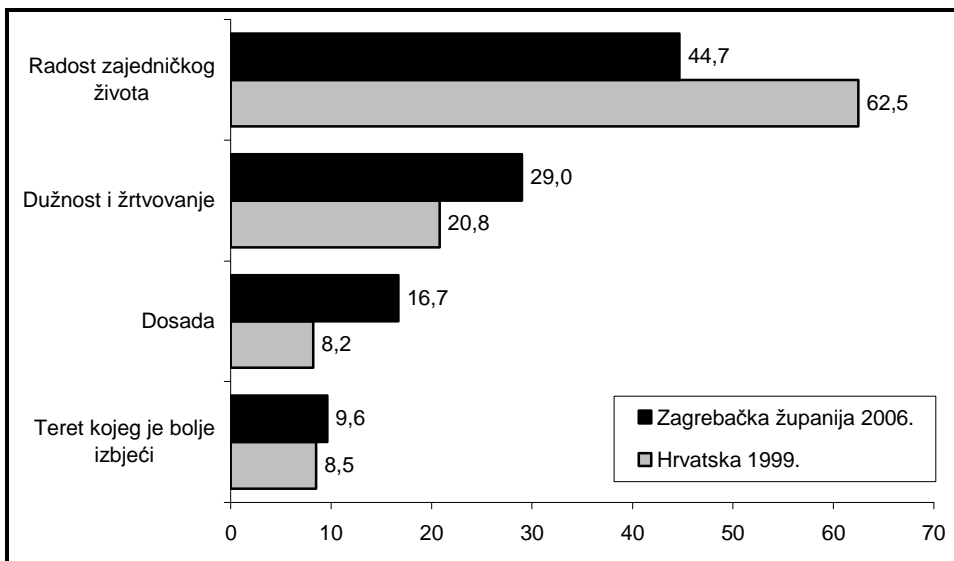
⁷ Kako je izostala statistički značajna razlika u fertilitetnoj motivaciji mladih s obzirom na subregionalni status i obrazovanje njihovih očeva, dobiveni se pokazatelji odnose na mlade u svim subregijama, bez obzira na stupanj obrazovanja njihovih očeva.

⁸ Mlade podstanare u subuzorku ispitanika koji ne žele imati djecu nalazimo čak sedam puta češće nego u ukupnom uzorku, ali su oni također nešto više zastupljeni u skupini ispitanika koja želi imati troje i više djece.

⁹ Podsjetimo, u poglavlju o kvaliteti života mladih ustanovljen je izrazit nedostatak dječjih vrtića, što je u kontekstu fertilitetne motivacije mladih osobito značajan podatak.

Svi statistički podaci ukazuju na okolnost da se u Hrvatskoj danas velika većina (više od 90%) djece rađa u braku, pa je brak u tom pogledu održao svoju dominantnu poziciju. Stoga je, sa stajališta obiteljske i populacijske politike, zanimljivo razmotriti načine na koje mladi doživljavaju obiteljske obveze (grafikon 2). Dobiveni rezultati pokazuju da mladi Zagrebačke županije u odnosu na mlade s cijelog područja Hrvatske iskazuju znatno slabiji (za 17,8%) doživljaj obiteljskih obveza kao sastavnog dijela radosti zajedničkog života, uz istodobno izraženije isticanje doživljaja dužnosti i žrtvovanja, dosade i tereta kojeg je bolje izbjeći. Ovi su pokazatelji zacijelo posljedica toga što je proteklo sedmogodišnje razdoblje između dva istraživanja, a u kojem je vjerojatno došlo do opadanja spremnosti mladih u čitavoj Hrvatskoj da aktivno participiraju u obiteljskim obvezama i osnivaju vlastitu obitelj.

Grafikon 2: Komparativni prikaz doživljaja obiteljskih obveza (%)

Doživljaj obiteljskih obveza ovisi o dobi, socioprofesionalnom statusu, obrazovanju, religioznosti, roditeljstvu, bračnom stanju, stambenom statusu, broju željene djece i zadovoljstvu obiteljskim odnosima (kojeg karakterizira najviša prediktivna vrijednost)¹⁰. Struktura statistički značajnih razlika prikazana je u tablici 2.

¹⁰ Zanimljivo je da je u istraživanju provedenom 1999. godine spol proizveo značajne razlike u doživljaju obiteljskih obveza, pri čemu su ih kao radost zajedničkog života u većoj mjeri doživljavale ispitanice, dok dob ispitanika u tom pogledu nije dovela do značajnih razlika (Bouillet, 2004).

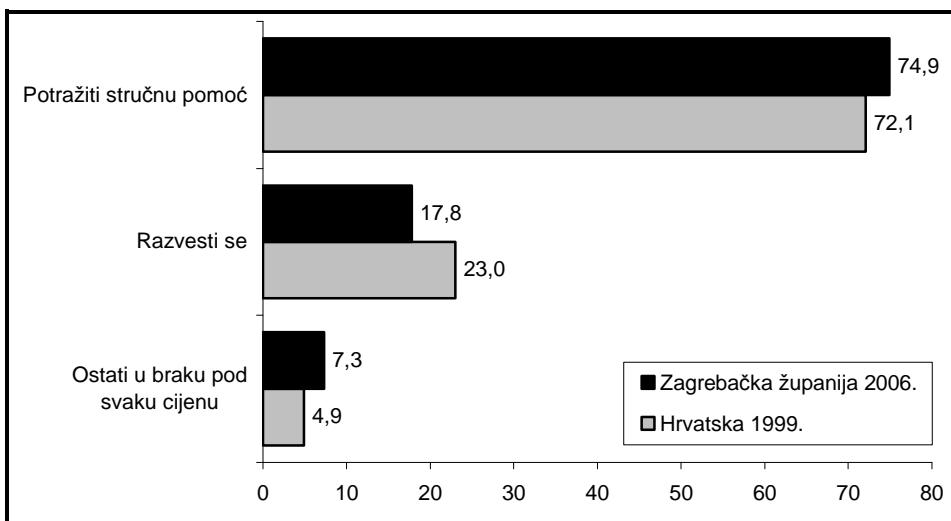
Tablica 2: Doživljaj obiteljskih obveza s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Dužnost i žrtvovanje	Teret	Dosada	Radost zajed- ničkog života
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 53,93$			
15 – 19 godina	27,9	12,3	23,5	36,4
20 – 24 godine	30,9	8,7	16,9	43,5
25 – 29 godina	27,8	8,1	9,2	54,9
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2 = 60,26$			
Zaposleni	25,2	9,2	12,3	53,4
Nezaposleni	30,8	12,9	11,9	44,3
Učenici	27,1	13,0	23,2	36,7
Studenti	35,4	5,8	21,0	37,8
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 63,07$			
OŠ i manje	28,0	14,6	21,8	35,5
Ind./zanatska škola	21,5	13,2	14,2	51,0
Srednja škola	33,7	7,0	16,6	42,6
VŠS, VSS i više	22,3	4,7	10,8	62,2
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 56,96$			
Religiozni	29,3	7,7	14,0	49,1
Ravnodušni	30,0	15,7	24,4	30,0
Nereligiozni	25,6	15,4	25,0	34,0
<i>Vlastita djeca</i>	$\chi^2 = 49,53$			
Nema djece	29,7	10,5	18,1	41,8
Ima jedno ili više djece	22,5	2,5	5,6	69,4
<i>Bračni status</i>	$\chi^2 = 63,51$			
Nije u braku	30,0	10,4	18,3	41,2
U braku	20,0	3,6	3,6	72,7
<i>Stambeni status</i>	$\chi^2 = 41,14$			
Podstanar	20,7	15,5	22,4	41,4
S roditeljima	30,1	9,5	17,6	42,7
Sa supružnikom	21,7	2,6	5,2	70,4
<i>Broj željene djece</i>	$\chi^2 = 55,21$			
Ni jedno	44,9	18,4	22,4	14,3
Jedno	32,2	17,4	20,0	30,4
Dvoje	27,7	8,0	15,6	48,6
Troje	26,5	7,5	13,3	52,7
Više od troje	30,6	10,6	11,8	47,1
Nema stava	29,4	10,4	22,3	37,9
<i>Zadovoljstvo obiteljskim odnosima</i>	$\chi^2 = 143,69$			
Nezadovoljstvo	41,0	19,2	12,8	26,9
Ravnodušnost	34,5	16,2	30,6	18,7
Zadovoljstvo	26,1	6,8	14,3	52,9
UKUPNO	29,0	9,6	16,7	44,7

Obiteljske obveze kao radost zajedničkog života znatno više od prosjeka doživljavaju mladi u dobi od 25. do 29. godine, zaposleni i religiozni ispitanici, oni sa završenom industrijskom (zanatskom) ili višom i visokom školom, koji su u braku, imaju vlastitu djecu, žive u vlastitom ili supružnikovom stanu ili kući, žele imati dvoje i više djece, a obiteljskim su odnosima zadovoljni. Očigledno je, dakle, da su obiteljske obveze prihvatljivije mladima koji su osnovali vlastitu obitelj i s time u vezi imaju pozitivna iskustva, što otvara znatne mogućnosti za afirmaciju obiteljskih vrijednosti među njima.

Da je među mladima obitelj još uvijek visoko prihvaćena vrijednost, pokazuje i dominantan udio mladih koji smatraju da u slučaju poremećenih odnosa bračni partneri trebaju potražiti stručnu pomoć. Među mladima Zagrebačke županije također je zamjetan nešto izraženiji stav o potrebi bezuvjetnog ostajanja u braku te manja potpora razvodima brakova, što može biti posljedica nešto izraženijeg tradicionalizma mladih Zagrebačke županije (grafikon 3).

Grafikon 3: Komparativni prikaz mišljenja mladih o mogućim rješenjima u slučaju poremećenih odnosa među bračnim partnerima (%)

Visoka pozicioniranost obiteljskih vrijednosti u vrijednosnom sustavu mladih dokazana je i drugim istraživanjima koja su nedavno provedena u Hrvatskoj (Puljiz i Zrinščak, 2002; Radin, 2002; Matulić, 2003). F. Radin (2002) je, primjerice, utvrdio kako je vrijednost obitelji veoma važna većini mladih Hrvatske, a V. Ilišin (2002) je na istom uzorku utvrdila da više od polovice mladih iskazuje veliko zanimanje za obiteljski život, brak i djecu. Uočljivo je, dakle, da na razini stava o potrebi očuvanja bračne veze, u analiziranim razdobljima nije došlo do bitnijih promjena. Zanimljivo je da je udio mladih u

Hrvatskoj koji ocjenjuju da je razvod primjereni odgovor na poremećene bračne odnose vrlo sličan stopi razvoda brakova, koja je 2001. godine u Hrvatskoj iznosila 4,3.

Na stavove o mogućim rješenjima u slučaju poremećenosti odnosa među bračnim partnerima statistički značajno utječu samo spol i religioznost ispitanika, a među analiziranim obiteljskim obilježjima ispitanika (odnosi u obitelji, broj članova kućanstva, veličina stambenog prostora, obiteljski prihodi, brojnost kućanstva, roditeljstvo, broj željene djece i doživljaj obiteljskog života), do statistički značajnih razlika doveo je samo doživljaj obiteljskih obveza (tablica 3).

Tablica 3: Mišljenje o mogućim rješenjima u slučaju poremećenih odnosa bračnih partnera s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

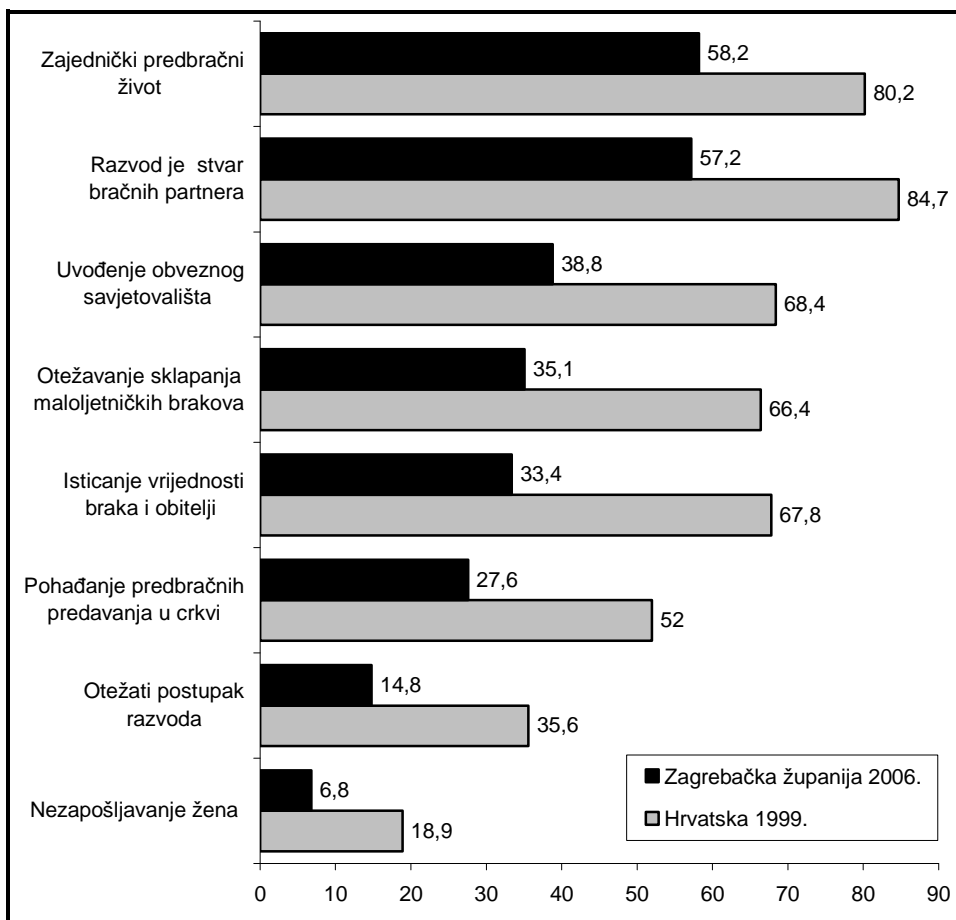
Obilježja mladih	Ostati u braku pod svaku cijenu	Potražiti stručnu pomoć	Razvod
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 15,46$		
Ženski	4,8	77,0	18,2
Muški	10,1	72,4	17,5
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 42,60$		
Religiozni	7,8	77,9	14,3
Ravnodušni	7,8	66,5	25,7
Nereligiozni	3,2	65,0	31,8
<i>Doživljaj obiteljskog života</i>	$\chi^2 = 42,60$		
Dužnost i žrtvovanje	7,3	76,8	15,9
Teret kojeg je bolje izbjeći	6,8	68,2	25,0
Dosada	6,2	65,3	28,5
Radost zajedničkog života	7,7	78,9	13,4
UKUPNO	7,3	74,9	17,8

Bezuvjetno ostajanje u braku u većoj mjeri podržavaju muškarci, religiozni ispitanici i oni koji su spram religije ravnodušni, te mladi koji obiteljske obveze doživljavaju kao radost zajedničkog života. Traženju stručne pomoći sklonije su žene i religiozni mladi koji obiteljske obveze doživljavaju kao dužnost i žrtvovanje, ali i kao radost zajedničkog života. Razvod neznatno češće zagovaraju žene, mladi koji su nereligiozni, ili su u tom smislu ravnodušni, te ispitanici koji obiteljske obveze doživljavaju kao teret kojeg je bolje izbjeći, ili kao dosadu. U analizi temeljenoj na istraživanju provedenom 1999. godine utvrđeno je da na moguća rješenja poremećenosti bračnih odnosa, uz spol utječu i rezidencijalni i obrazovni status, pri čemu su razvod nešto više podržavali ispitanici muškog spola, sa stalnim boravkom u Zagrebu i velikim gradovima te visokog obrazovnog statusa (Bouillet, 2004). Danas je rezidencijalni i obrazovni

status izgubio na značaju, a razlika u spolovima izražena je u obrnutom smjeru. Sve manja razlikovna moć u stavovima mladih s obzirom na obrazovanje njihovih očeva, rezidencijalni status i spol, ukazuje na bitne promjene u činiteljima kreiranja njihovih vrijednosnih sustava, pri čemu vrijednost obiteljskog života još uvijek zadržava značajno mjesto.

Razmjerno nisku podršku razvodima brakova i iskazanu svijest o potrebi traženja stručne pomoći relativiziraju podaci o mjerama za koje mladi vjeruju da bi pridonijele smanjenju broja razvoda brakova (grafikon 4).

Grafikon 4: Komparativni prikaz mišljenja mladih o potrebnim mjerama za smanjenje broja razvoda brakova (%)

Primjetno je da u odnosu na istraživanje realizirano 1999. godine, 34,4% manje mladih zagovara potrebu isticanja vrijednosti braka i obitelji, 29,6% manje

njih zagovara potrebu uvođenja obveznog savjetovališta za buduće supružnike, a 24,4% manje ispitanika vjeruje da bi stopu razvoda brakova umanjilo pohađanje predbračnih predavanja u crkvi. Mladi u Zagrebačkoj županiji također izražavaju znatno manju potporu zajedničkom predbračnom životu, ali i svim drugim predloženim mjerama. Kako je između dvaju istraživanja proteklo sedmogodišnje razdoblje, osnovano je pretpostaviti da uočeni trendovi bili potvrđeni i novim istraživanjem mladih na području cijele Hrvatske.

Rang-ljestvica mjera je u dva istraživanja ipak ostala nepromijenjena, a ona upućuje na dominaciju mladih koji vjeruju da su brak i razvod privatne životne okolnosti koje ponajviše ovise o osobnim obilježjima i odnosima među supružnicima. Značajan pad podrške mladih različitim mjerama za smanjenje broja razvoda brakova, moguća je posljedica sve izraženijeg trenda individualizacije koji karakterizira suvremena društva, ali i njihove slabe vjere u mogućnost promjena globalnih svjetskih trendova.

Kako egzaktna potvrda navedenih teza iziskuje dodatna istraživanja, ovdje analiziramo povezanost podrške pojedinim mjerama za smanjivanje broja razvoda brakova i socijalnih obilježja mladih. U svrhu ove analize, ponuđene su mjere grupirane u tri faktora koji zajedno objašnjavaju 55,1% zajedničke varijance (tablica 4).

Tablica 4: Faktorska struktura predloženih mjera za smanjenje broja razvoda brakova

Predložene mjere	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Uvođenje obveznog stručnog savjetovališta za buduće supružnike	.751		
Pohađanje predbračnih predavanja u crkvi	.665		
Isticanje vrijednosti braka i obitelji putem medija, školskog odgoja, posebnih predavanja i sl.	.669		
Zakonske mjere koje otežavaju postupak razvoda brakova		.781	
Zakonske mjere koje otežavaju sklapanje maloljetničkih brakova		.679	
Izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstava		.539	
Zajednički predbračni život budućih supružnika radi boljeg upoznavanja			.755
Razvod je isključivo stvar bračnih partnera i društvo se ne treba miješati u njihove odluke			.618
% zajedničke varijance	26,0	16,0	13,1

Varijable su se logički grupirale u *faktor edukacije* (stručno savjetovalište, isticanje vrijednosti braka i obitelji i pohađanje predbračnih predavanja u crkvi),

u *faktor represivnih mjera* (zakonske mjere otežavanja postupka razvoda brakova, sklapanja maloljetničkih brakova i izbjegavanje upošljavanja žena izvan kuće kako bi se mogle posvetiti obitelji) i u *faktor slobode izbora* (zajednički predbračni život budućih supružnika i naglašavanje privatnosti odluke o razvodu).

O povezanosti izoliranih faktora i socijalnih obilježja mladih saznajemo uvidom u rezultate analize varijance. Od analiziranih socijalnih obilježja mladih, statistički značajne razlike u faktorima procjene mjera za smanjenje razvoda brakova proizveli su dob, rezidencijalni status, socioprofesionalni status, obrazovanje ispitanika, obrazovanje njihovih očeva, religioznost, broj željene djece, zadovoljstvo obiteljskim odnosima i mjesečni prihodi kućanstva. Struktura ovih razlika prikazana je u tablici 5.

Edukacijske mjere za smanjenje broja razvoda brakova najviše podržavaju mladi čiji su očevi završili industrijsku ili zanatsku školu, a najmanje oni čiji su očevi visoko obrazovani. Ovim su mjerama također skloniji religiozni ispitanici koji žele imati troje i više djece, a čiji se mjesečni obiteljski prihodi kreću od 5.000 do 9.000 kuna. Podržavanje represivnih mjera opada s dobi mladih, a najsklonija im je dobna kohorta od 15. do 19. godine, odnosno učenici koji su završili osnovnu školu i manje. Istodobno, represivnim mjerama nisu sklone mlade osobe u dobi od 25. do 29. godine, koji su zaposleni ili studiraju, a stekli su više ili visoko obrazovanje. Zanimljivo je da ove mjere ne podržavaju ni mladi koji su nezadovoljni obiteljskim odnosima, dok ih u većoj mjeri podržavaju oni koji spram odnosa u vlastitim obiteljima izražavaju ravnodušnost. Predbračni život budućih supružnika i isticanje privatnosti odluke o razvodu najviše zagovaraju mladi u dobi od 25. do 29. godine, koji žive u gradu, završili su srednju četverogodišnju školu, a nisu religiozni. Ovome se izraženije protive religiozni mladi sa sela, mladi u dobi od 15. do 19. godina, i oni koji su završili osnovnu školu i manje.

U istraživanju procjene mjera za smanjenje razvoda brakova izvršenom na uzorku mladih reprezentativnom za Hrvatsku (Bouillet, 2004), utvrđeno je da su osobe ženskog spola sklonije edukacijskim mjerama, da podržavanje edukacijskih i represivnih mjera opada s dobi, stupnjem obrazovanja i stupnjem urbaniziranosti rezidencijalnog statusa mladih. Tada se također pokazalo da edukacijske i represivne mjere više podržavaju mladi koji su osnovali vlastitu obitelj, dok su slobodu izbora češće podržavali oni iz urbanih sredina. Danas se utjecaj spola i bračnog statusa na ove stavove izgubio, rezidencijalni status održao je utjecaj samo u pogledu isticanja privatnosti i slobode izbora, pojačan je utjecaj socioprofesionalnog statusa u podržavanju represivnih mjera, a u isticanju privatnosti izraženija je funkcija dobi i stupnja obrazovanja.

Tablica 5: Razlike između mladih u pogledu vrsta mjera za smanjivanje broja brakova (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor edukacije	Faktor represije	Faktor slobode izbora
<i>Dob</i>		<i>F-omjer = 11,05</i>	<i>F-omjer = 11,52</i>
15 – 19. godina		0,148	-0,141
20 – 24 godine		-0,005	-0,022
25 – 29 godina		-0,156	0,166
<i>Rezidencijalni status</i>			<i>F-omjer = 12,31</i>
Grad			0,152
Sjedište općine			0,146
Selo			-0,108
<i>Socioprofesionalni status</i>		<i>F-omjer = 12,00</i>	
Zaposleni		-0,065	
Nezaposleni		0,151	
Učenici		0,215	
Studenti		-0,186	
<i>Obrazovanje ispitanika</i>		<i>F-omjer = 9,51</i>	<i>F-omjer = 7,68</i>
OŠ i manje		0,193	-0,158
Ind./zanatska škola		0,077	-0,130
Srednja škola		-0,056	0,114
VŠS, VSS i više		-0,284	0,049
<i>Obrazovanje oca</i>	<i>F-omjer = 6,70</i>		
OŠ i manje	-0,059		
Ind./zanatska škola	0,153		
Srednja škola	-0,054		
VŠS, VSS i više	-0,149		
<i>Religioznost</i>	<i>F-omjer = 31,90</i>		<i>F-omjer = 10,49</i>
Religiozni	0,109		-0,046
Ravnodušni	-0,179		-0,011
Nereligiozni	-0,508		0,340
<i>Broj željene djece</i>	<i>F-omjer = 5,58</i>		
Ni jedno	-0,359		
Jedno	-0,273		
Dvoje	0,028		
Troje	0,180		
Više od troje	0,076		
Nema stava	-0,107		
<i>Zadovoljstvo obiteljskim odnosima</i>		<i>F-omjer = 14,62</i>	
Nezadovoljstvo		-0,406	
Ravnodušnost		0,104	
Zadovoljstvo		0,035	
<i>Mjesečni prihodi kućanstva (kn)</i>	<i>F-omjer = 5,19</i>		
800 – 3.000	-0,099		
3.001 – 5.000	-0,156		
5.001 – 9.000	0,167		
9.001 – 14.000	-0,000		
14.001 – 32.000	-0,078		

Slijedom rezultata ove analize, osnovano je zaključiti da je individualizacija i zaštita privatnosti obitelji sve univerzalnija, što opetovano potvrđuje da svaka intervencija u obiteljske odnose iziskuje maksimalno poštivanje ovih načela. Drugim riječima, uvođenje bilo kakve represivne mjere dobilo bi podršku manje skupine mladih, a edukacijske mjere potrebno je koncipirati na način koji će podrazumijevati dobrovoljnost sudjelovanja i slobodu izbora. Prema našim rezultatima, u edukacijske bi se programe dragovoljno uključila trećina mladih, što je još uvijek respektabilan udio populacije o kojoj znatno ovisi demografska budućnost društva.

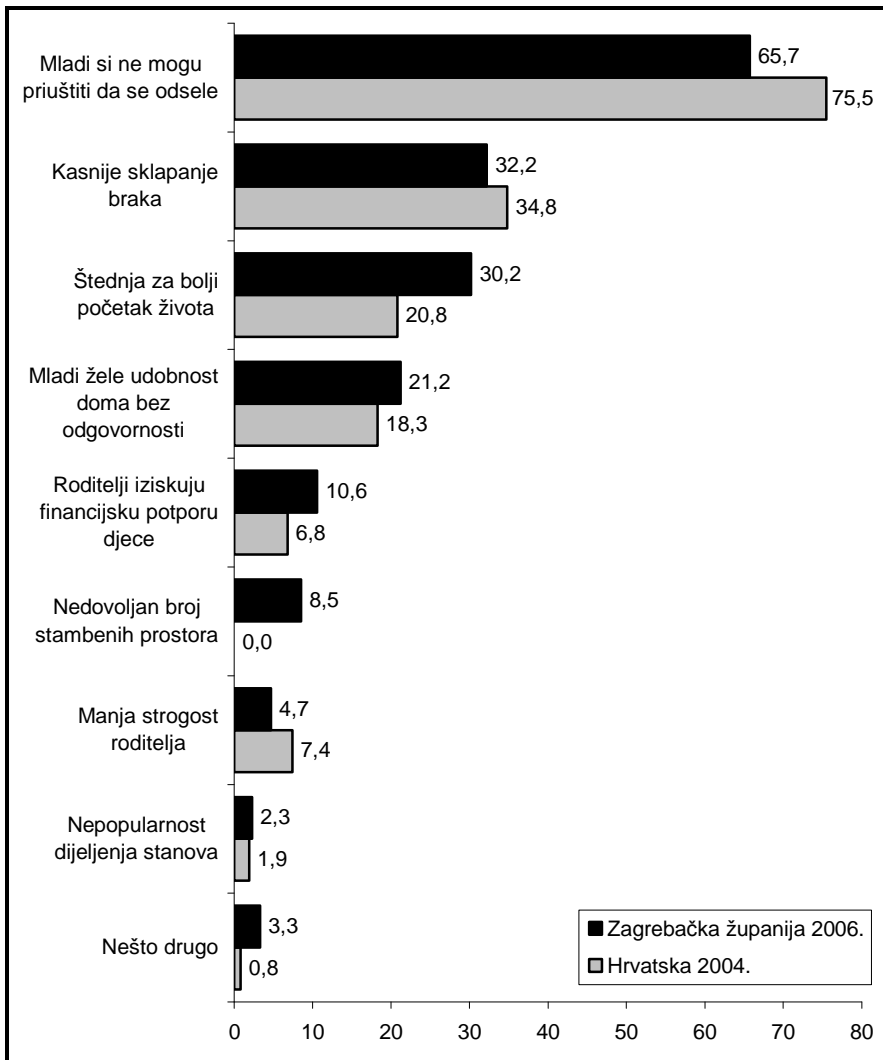
O okolnostima koje pridonose kasnijem osnivanju vlastitih obitelji, odnosno duljem ostanku mladih u roditeljskom domu, saznajemo uvidom u podatke prikazane u grafikonu 5, pri čemu su ispitanici mogli izabrati dva odgovora.

Ispitanici u Zagrebačkoj županiji, u usporedbi s onima iz cijele Hrvatske, češće drže da mladi dulje ostaju u roditeljskom domu kako bi uštedjeli za bolji početak života, kako bi odgodili vlastitu odgovornost za obitelj, zbog potrebe roditelja da im mladi pomognu, zbog nepopularnosti dijeljenja stanova i zbog nekih drugih razloga. U odnosu na mlade iz cijele Hrvatske, mladi u Zagrebačkoj županiji u nešto manjem obimu misle da sebi ne mogu priuštiti odvajanje od roditeljskog doma, da kasnije sklapaju brak i da su njihovi roditelji manje strogi.¹¹ Kao razlog ostajanja u roditeljskom domu 8,5% mladih percipira nedovoljan broj stambenih prostora. Vidljivo je, međutim, da ekonomski činitelji u procesu osamostaljivanja mladih i dalje zadržavaju vodeću poziciju, što posredno upućuje na potrebu snažnije potpore društva tome procesu.¹²

¹¹ U istraživanju 2004. godine, među mogućim razlozima duljeg ostajanja mladih u roditeljskom domu nije bio uključen nedovoljan broj stambenih prostora (Ilišin, 2005:334).

¹² U poglavlju o kvaliteti života mladih utvrđeno je da mladi znatno ovise o ekonomskim mogućnostima vlastitih roditelja, te da njihovo osamostaljivanje pridonosi slabljenju osobnog ekonomskog statusa.

Grafikon 5: Komparativni prikaz razloga duljeg ostajanja mladih u roditeljskom domu (%)

Znakovito je da na doživljaj razloga o duljem ostajanju u roditeljskom domu ne utječu obiteljske prilike mladih (prihodi kućanstva, brojnost kućanstva, bračno stanje, zadovoljstvo obiteljskim odnosima, roditeljstvo i broj željene djece), dok su s poimanjem ovih razloga povezani socioprofesionalni status i obrazovanje ispitanika, i to samo kad se radi o nemogućnosti preseljenja, manje strogim roditeljima i kasnijem sklapanju braka (tablica 6).

Tablica 6: Razlozi duljeg ostajanja u roditeljskom domu s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Nemogućnost preseljenja		Manja strogost roditelja		Kasnije sklapanje braka	
	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 19,29$		$\chi^2 = 18,30$			
Zaposleni	37,0	63,0	97,9	2,1		
Nezaposleni	34,1	65,9	95,1	4,9		
Učenci	39,7	60,3	91,9	8,1		
Studenti	25,3	74,7	94,3	5,7		
<i>Obrazovanje ispitanika</i>			$\chi^2 = 21,74$		$\chi^2 = 25,80$	
OŠ i manje			91,0	9,0	71,0	29,0
Ind./zanatska škola			96,2	3,8	77,8	22,2
Srednja škola			95,9	4,1	64,4	35,6
VŠS, VSS i više			100	0,0	57,7	42,3
UKUPNO	34,3	65,7	95,3	4,7	67,8	32,2

Kao razlog duljeg ostajanja u roditeljskom domu, nemogućnost preseljenja češće navode studenti i nezaposleni, dok je manja strogost roditelja najčešće prepoznatljiva u skupini učenika sa završenom osnovnom školom. Da mladi ostaju u roditeljskom domu zato jer kasnije sklapaju brak, češće misle ispitanici sa završenom srednjom školom i ispitanici sa višim i visokim obrazovanjem. Procjenjujemo da je u pitanju skupina mladih koja kasnije sklapa brak, pored ostalog, i zbog produljenog trajanja školovanja.

Sve u svemu, rezultati ove analize pokazuju da u planiranju obiteljske i populacijske politike na razini županije u obzir treba uzeti brojne činitelje, a posebno oslabljenu fertilitetnu motivaciju mladih, razmjerno nepovoljne stavove respektabilnog dijela mladih o obiteljskim obvezama, porast nepopularnosti edukacijskih mjera, kao i ranije elaboriranim teškoćama koje prate proces osamostaljivanja mladih (ponajprije nezaposlenost).¹³ Ocjenjujemo da navedeni rezultati ukazuju na neophodnost provedbe aktivnih mjera obiteljske i populacijske politike, tim više, jer su uočene znatne razlike u činiteljima koji pridonose stavovima mladih o obitelji, braku i roditeljstvu (osobito slabljenje razlika među mladima s obzirom na rezidencijalni status, spol i stupanj obrazovanja očeva). Uporište aktivne obiteljske i populacijske politike sadržano je u pozitivnim iskustvima mladih koji su osnovali vlastitu obitelj, razmjeno povoljnoj fertilitetnoj motivaciji visokoobrazovanih osoba i izraženoj svijesti o

¹³ Vidjeti poglavlje o kvaliteti života mladih.

potrebi očuvanja skladnih odnosa između bračnih partnera. Te bi mjere svakako trebale biti koncipirane na način koji će promovirati slobodu izbora, privatnost obitelji i dragovoljnost uključivanja mladih u eventualne edukacijske programe, a također bi im trebale znatno olakšati pristup tržištu rada i usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obveza. U njihovoj se provedbi očekuje sudjelovanje svih relevantnih društvenih činitelja, a s obzirom na izraženu povezanost religioznosti i pozitivnih stavova mladih o obiteljskim vrijednostima, edukativnim mjerama i fertilitetnoj motivaciji, vjerske bi zajednice mogle razmisliti o modalitetima prilagodbe vlastitih programa njihovim potrebama i interesima.

3. Društveni rizici i rizična ponašanja mladih

Intervencije zajednice kojima se želi umanjiti rizičnost odrastanja mladih moguće je podijeliti na: 1) univerzalne intervencije koje su usmjerene prema cijeloj populaciji; 2) selektivne intervencije koje su usmjerene prema ciljanim pojedincima identificiranim temeljem izloženosti rizičnim činiteljima i 3) indicirane intervencije koje su usmjerene prema pojedincima s već iskazanim simptomima poremećaja u ponašanju (Mikšaj-Todorović, Doležal, 2004). U svakom slučaju, smjer u kojem će se realizirati društvena uloga svake mlade osobe koja se kreće na kontinuumu od najvrednijeg potencijala do najvećeg problema, ovisi o sposobnosti svake zajednice da putem formalnih i neformalnih izvora pruži podršku mladoj osobi i ojača njezine potencijale za uspješno suočavanje sa svim životnim izazovima (Blažeka, Janković, Berc, 2003). Pri tome u vidu treba imati okolnost da se među rizičnim činiteljima, kojima je izvor u samoj zajednici, najčešće ističu dezorganizacija zajednice i susjedstva, nedostatak veza unutar zajednice, kulturalnog ponosa i kulturalne kompetencije, stavovi zajednice prema korištenju droga, visoka stopa mobilnosti, ekonomska deprivacija, dostupnost droge i oružja, permissivni zakoni, podržavanje normi antisocijalnog ponašanja i često medijsko prezentiranje nasilja (Bašić, 2001). S druge strane, zaštitnim se činiteljima u zajednici osobito smatraju povezanost unutar zajednice (osjećaj pripadnosti, povjerenje, privrženost), mogućnosti organiziranja lokalne zajednice i dobivanja potrebnih usluga (službe, servisi i institucije koje utječu na kvalitetu življenja), sigurnost (uspješnost policije, djelotvornost hitne službe, prometna sigurnost, problem zagađivanja okoliša) i partnerstvo (prevencijske inicijative) u zajednici (Jandrić, 2005). Vjeruje se da navedene okolnosti pridonose otpornosti mladih, bez obzira na to o kojem je specifičnom rizičnom ponašanju riječ (delinkvencija, napuštanje škole, konzumiranje droga, seksualna aktivnost bez zaštite, agresivnost i dr.).

U stručnoj i široj javnosti danas prevladava mišljenje da mladi najčešće obolijevaju od bolesti koje su uvjetovane upravo rizičnim ponašanjima, posebno u području seksualnog ponašanja, konzumiranja sredstava ovisnosti i stradavanja

u prometnim nesrećama (Stanković, 2002). S time u vezi, brojna istraživanja populacije mladih potvrđuju porast konzumiranja duhana, alkohola i ostalih psihoaktivnih sredstava te spolno prenosivih bolesti (osobito infekcije izazvane klamidijom i HPV virusom), a vodeći uzroci smrti su ozljede izazvane prometnim nesrećama i samoubojstvima (*Nacionalni program djelovanja za mlade*, 2003). Ne treba zanemariti ni rizike kojima su izložene mlade osobe s invaliditetom, a koje zbog niza specifičnosti iziskuju posebnu društvenu potporu. Spomenimo ovdje da *Svjetska zdravstvena organizacija* (ICIDH, prema Lansdown, 2002:18) invaliditet definira kao rezultat međusobnog djelovanja (interakcije) oštećenja i negativnih utjecaja socijalne okoline, pri čemu svako oštećenje uključuje i društvenu (socijalnu) komponentu te ga nije opravdano tretirati kao isključivo medicinski pojam. Drugim riječima, način na koji su pojedina društva izgrađena, bilo po značajkama fizičkog okruženja, bilo po prevladavajućim stajalištima i pretpostavkama, značajno utječe na razinu u kojoj će neka osoba s invaliditetom biti stvarno oštećena. Postoje npr. fizičke barijere u izgrađenom okolišu koje osobama s različitim fizičkim oštećenjima onemogućuju sudjelovanje u aktivnostima, a postoje i prepreke koje nameću široko uvriježene predrasude o nesposobnosti invalidnih osoba, što dovodi do toga da one bivaju isključene iz niza aktivnosti kojima su po svojim sposobnostima dorasle.

U ovom segmentu istraživanja pozornost je, dakle, posvećena utvrđivanju društvenih i individualnih činitelja rizika koji više ili manje izravno usmjeravaju putove odrastanja mladih Zagrebačke županije, u cilju utvrđivanja mjera socijalne politike koje bi u najvećem mogućem stupnju bile prilagođene stvarnim potrebama ove populacije, bez obzira na to radi li se o univerzalnim, selektivnim ili indiciranim intervencijama. Kako je o povezanosti unutar zajednice i mogućnostima dobivanja potrebnih usluga u zajednici bilo riječi o poglavlju o kvaliteti života mladih, ovom ćemo prilikom detaljnije razmotriti sljedeća dva ekološka (okolinska) zaštitna činitelja: sigurnost i potrebu partnerstva. Komponenta sigurnosti opisana je putem razine zabrinutosti mladih zbog društveno nepoželjnih pojava u njihovim sredinama, dok je potreba partnerstva opisana kroz analizu razine u kojoj mladi koriste različite zdravstvene, socijalne i druge ustanove. Pozornost je posvećena i osobama s invaliditetom, pri čemu se razmatra razina njihove participacije u različitim socijalnim sredinama (obitelji, krugu prijatelja, školi, razredu, javnim prostorima, sportskim, kulturnim ili drugim organizacijama). U analizi individualne razine rizičnosti, odnosno rizičnog ponašanja mladih, pažnja je posvećena konzumiranju psihoaktivnih sredstava (alkohola, tableta za smirenje, duhana, hašiša, marihuane i sl. te heroina, kokaina i sl.), seksualnih aktivnosti bez zaštite i riziku spolno prenosivih bolesti.

3.1. Percepcija društvenih činitelja rizika

Istraživanjima je dokazano da strah od moguće izloženosti raznim rizicima negativno utječe na osjećaj blagostanja velikog dijela populacije (Meško, Farrall, 1999), a postoje i autori koji tvrde da je osjećaj ugroženosti postao veći problem od samog rizika. Radi se o mogućoj izloženosti kolektivnom stresu, odnosno o osjećaju ugroženosti i opasnosti od neke prirodne, tehničke ili socijalne pojave. Pri tome sâm osjećaj ne ovisi o objektivnom stanju, već o načinu na koji neko stanje percipiraju pojedinci ili društvene grupe. Zbog toga, objektivno malen intenzitet opisane pojave može izazvati stres velikog intenziteta, a velika opasnost može izazvati stres malenog intenziteta (Zvonarević, 1981:805-806). Kojim su socijalnim pojavama i na kojoj razini zabrinuti mladi Zagrebačke županije, saznajemo uvidom u podatke prikazane u tablici 7.

Vidljivo je da je natpolovična većina mladih zabrinuta zbog 18 od ukupno 23 analizirane društveno nepoželjne pojave, te da je zanemariva razina zabrinutosti prisutna samo kad se radi o pisanju grafita po javnim površinama. Znatan dio mladih zabrinut je zbog rizika stradavanja u prometu, nasilja među vršnjacima, ovisništva o tzv. teškim i lakim drogama, alkoholu, imovinskog kriminala i maloljetničke delinkvencije, slabe ekološke svijesti, netolerancije, nošenja oružja, vandalizma, sklonosti samoubojstvima, trgovanja ljudima i spolno prenosivih bolesti. Nešto manji, ali još uvijek znatan dio mladih zabrinut je zbog broja prometnih prekršaja, ovisništva o duhanu, nemarnosti i prostitucije. Istodobno, nešto više od trećine mladih nije zabrinuto zbog sklonosti samoubojstvima, trgovanja ljudima i promatranih prekršaja, a prostitucija ne brine čak 43,7% ispitanika. Petina do trećine mladih nije zabrinuta zbog nemarnog odnosa prema školi i poslu, spolno prenosivih bolesti, ovisništva mladih o alkoholu, lakim i teškim drogama, imovinskog kriminaliteta, netolerancije, lake dostupnosti droga, tučnjave na javnim mjestima, maloljetničke delinkvencije, vandalizma i nošenja oružja, a više od petine mladih uopće ne razmišlja o rizicima nemarnog odnosa prema školi i poslu, maloljetničke delinkvencije, netolerancije prema osobama druge vjere i/ili nacionalnosti, ovisništva o duhanu i tučnjava na javnom mjestu.

Tako visoka razina zabrinutosti mladih zbog društveno nepoželjnih ponašanja vrlo je vjerojatno posljedica visoke osviještenosti o društvenoj i individualnoj štetnosti opisanih pojava, čemu su nedvojbeno pridonijele sve češće javne rasprave o njima. Još uvijek je, međutim, znatan udio mladih koje ove pojave ne brinu, a o kojim činiteljima zabrinutost mladih ovisi, saznajemo pomoću analize varijance socijalnih obilježja mladih i faktora izvorno ispitivanih varijabli.

Tablica 7: Rang-ljestvica zabrinutosti mladih zbog društveno nepoželjnih pojava (%)

Razlozi zabrinutosti	Zabrinuti su	Ne razmišljaju o tome	Nisu zabrinuti
Stradavanje u prometu	70,6	12,7	16,7
Nasilje među vršnjacima	68,5	11,6	19,9
Ovisništvo mladih o teškim drogama	68,5	13,3	18,2
Krađe	64,4	11,7	23,9
Razbojstva	63,2	12,2	24,6
Nepropropisno odlaganje otpada	62,6	18,9	18,5
Netolerancija prema nemoćnim osobama	62,6	16,2	21,2
Nošenje hladnog i vatrenog oružja	61,6	15,8	22,6
Vandalizam na javnim mjestima	60,6	18,7	20,7
Ovisništvo mladih o lakim drogama	60,0	16,5	23,5
Laka dostupnost ilegalnih droga	60,0	16,8	23,2
Spolno prenosive bolesti	56,6	17,1	26,3
Ovisništvo mladih o alkoholu	56,1	18,4	25,5
Tučnjave na javnim mjestima	55,0	21,9	23,1
Maloljetnička delinkvencija	54,9	23,2	21,9
Sklonost samoubojstvima	52,0	17,8	30,2
Netolerancija prema osobama druge vjere i/ili nacionalnosti	51,6	22,2	26,2
Otmice/rizik trgovanja ljudima	51,3	16,1	32,6
Broj prometnih prekršaja	45,4	16,1	32,5
Ovisništvo mladih o duhanu	45,0	21,3	33,7
Nemaran odnos prema školi i poslu	44,1	28,8	27,1
Prostitucija	39,3	17,0	43,7
Pisanje grafita	11,7	12,3	75,6

Faktorskom analizom ekstrahirana su četiri faktora koji ukupno objašnjavaju 60,0% zajedničke varijance (tablica 8).

Netolerancija prema osobama druge vjere i/ili nacionalnosti i prema nemoćnim osobama, nošenje oružja, trgovanje ljudima, spolno prenosive bolesti, prostitucija, maloljetnička delinkvencija, sklonost samoubojstvima, vandalizam,

stradavanje u prometu te broj prometnih prekršaja, varijable su koje strukturiraju prvi faktor. Većina ovih varijabli odnosi se na egzogene (okolinske) činitelje rizika koji bitno ugrožavaju život, zdravlje i slobodu onih koji su im izravno izloženi. Stoga smo ovaj faktor nazvali faktorom *visokog rizika*.

Tablica 8.: Faktorska struktura zabrinutosti mladih zbog nepoželjnih društvenih pojava

Razlog zbrinutosti	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Netolerancija prema nemoćnim osobama	.771			
Netolerancija prema osobama druge vjere i/ili nacionalnosti	.732			
Nošenje hladnog i vatrenog oružja	.747			
Spolno prenosive bolesti	.715			
Otmice/rizik trgovanja ljudima	.713			
Prostitucija	.711			
Sklonost samoubojstvima	.661			
Maloljetnička delinkvencija	.618			
Stradavanje u prometu	.578			
Vandalizam na javnim mjestima	.507			
Broj prometnih prekršaja	.470			
Ovisništvo mladih o alkoholu		.833		
Ovisništvo mladih o duhanu		.821		
Laka dostupnost ilegalnih droga		.643		
Ovisništvo mladih o lakim drogama		.632		
Nemaran odnos prema školi i poslu		.541		
Neproispisno odlaganje otpada		.521		
Tučnjave na javnim mjestima		.480		
Razbojstva			.766	
Krađe			.748	
Nasilje među vršnjacima			.624	
Ovisništvo mladih o teškim drogama			.565	
Pisanje grafita				.716
<i>% zajedničke varijance</i>	<i>41,9</i>	<i>8,7</i>	<i>5,1</i>	<i>4,3</i>

U drugom su se faktoru grupirale varijable koje se odnose na lakše oblike ovisnosti (ovisništvo mladih o alkoholu, duhanu i lakim drogama, laka dostupnost droga), ekološku svijest (nepropisno odlaganje otpada) nemaran odnos prema školi i radu te tučnjave na javnim mjestima. U pitanju su varijable koje, u odnosu na prvi faktor, integritet mladih ugrožavaju u manjoj mjeri, pa smo ga nazvali faktorom *umjerenog rizika*.

Treći faktor definiraju varijable koje označavaju kriminalno ponašanje (krađe, razbojstva i nasilje) i ovisnost o teškim drogama, koja nedvojbeno pripada bolestima te iziskuju medicinski tretman. Stoga smo ovaj faktor nazvali faktorom *kriminaliteta i ovisnosti*.

Četvrti faktor značajnije definira samo jedna varijabla (pisanje grafita) koja upućuje na nisku rizičnost (ponajviše s obzirom na nisku razinu zabrinutosti mladih ovom pojavom). Radi se, dakle, o faktoru *niskog rizika*.

Razini zabrinutosti zbog društveno nepoželjnih pojava pridonosi većina promatranih socijalnih obilježja mladih (tablica 9).

Zbog kriminalnog ponašanja i ovisnosti o tzv. teškim drogama, najviše su zabrinuti mladi u zaprešićkoj subregiji, slijede mladi iz velikogoričke subregije, mladi iz subregija Dugog Sela, Samobora, Jastrebarskog i Ivanić Grada. Mladi iz vrbovečke subregije u odnosu na ove pojave izražavaju znatno manju razinu zabrinutosti (razlika između vrbovečke i zaprešićke subregije iznosi više od dvije standardne devijacije). S obzirom na činitelje niskog, umjerenog i visokog rizika među mladima iz različitih subregija nema statistički značajnih razlika. Stupanj urbaniziranosti mjesta prebivališta (rezidencijalni status) pridonosi razlikama u razini zabrinutosti zbog činitelja visokog rizika te kriminalnog ponašanja i ovisnosti. U oba slučaja viša razina zabrinutosti karakterizira mlade koji žive u gradovima. Zabrinutost činiteljima visokog rizika najmanja je kod mladih sa sela, a zabrinutost zbog kriminaliteta i ovisnosti kod mladih koji žive u sjedištima općina.

Ispitanike ženskog spola više zabrinjavaju činitelji umjerene rizičnosti, dok u odnosu na zabrinutost činiteljima visokog i niskog rizika, kao i u odnosu na zabrinutost zbog kriminaliteta i ovisnosti, među mladima različitog spola nema razlika. Faktor umjerenog rizika najviše brine zaposlene, one sa završenom visokom ili višom školom, a najmanje studente, sa završenom četverogodišnjom srednjom školom (razlika među njima iznosi oko 3 standardne devijacije). Zbog kriminalnog ponašanja i bolesti ovisnosti, najzabrinutiji su religiozni ispitanici, a najmanju zabrinutost izražavaju ispitanici koji su prema religiji ravnodušni (razlika je 3 standardne devijacije).

Tablica 9: Razlike između ispitanika u pogledu zabrinutosti rizičnim ponašanjem mladih (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor visokog rizika	Faktor umjerenog rizika	Faktor kriminaliteta i ovisnosti	Faktor niskog rizika
<i>Subregionalni status</i>			<i>F omjer = 6,47</i>	
Dugo Selo			0,051	
Ivanić Grad			-0,094	
Jastrebarsko			-0,036	
Samobor			0,015	
Sv. Ivan Zelina			-0,048	
Velika Gorica			0,099	
Vrbovec			-0,465	
Zaprešić			0,183	
<i>Spol</i>		<i>F-omjer = 14,53</i>		
Ženski		0,099		
Muški		-0,101		
<i>Rezidencijalni status</i>	<i>F-omjer = 12,45</i>		<i>F-omjer = 12,16</i>	
Grad	0,186		0,179	
Sjedište općine	-0,074		-0,187	
Selo	-0,094		-0,073	
<i>Socioprof. status</i>		<i>F-omjer = 6,47</i>		
Zaposleni		0,111		
Nezaposleni		0,075		
Učenici		-0,082		
Studenti		-0,161		
<i>Obrazov. ispitanika</i>		<i>F-omjer = 7,22</i>		
OŠ i manje		-0,032		
Ind./zanatska škola		0,074		
Srednja škola		-0,081		
VŠS, VSS i više		0,326		
<i>Religioznost</i>		<i>F-omjer = 21,01</i>		
Religiozni		0,096		
Ravnodušni		-0,343		
Nereligiozni		-0,206		
<i>Kvaliteta odnosa sa susjedima</i>		<i>F-omjer = 7,90</i>		<i>F-omjer = 10,54</i>
Bez komunikacije		-0,181		0,226
Površna komunikacija		-0,060		-0,122
Druženje i posjećivanje		0,111		0,063

Najvišu razinu zabrinutosti faktorima niskog rizika izražavaju mladi koji sa susjedima uopće ne komuniciraju, a najmanje su zabrinuti oni koji sa susjedima njeguju prijateljske odnose. Istodobno, na faktoru umjerenog rizika najviši

rezultat postigli su mladi koji se sa susjedima druže, a najmanji oni koji s njima uopće ne komuniciraju. Posredno je moguće zaključiti da je zabrinutost zbog činitelja umjerenog rizika obrnuto proporcionalna zabrinutosti zbog činitelja niskog rizika.

Utvrđeno je, dakle, da obilježja zajednica u kojima mladi žive, a koje su izražene kroz njihov rezidencijalni i subregionalni status, znatno pridonose njihovoj zabrinutosti zbog kriminaliteta i ovisnosti, a u nešto manjoj mjeri zabrinutosti zbog činitelja visokog rizika. Ovaj nalaz ide u prilog rezultatima ranijih istraživanja koji potvrđuju da je kriminalitet manji u kulturno homogenijim sredinama, s manjom pokretljivošću i izolacijom, s manjim diferenciranjem na klase i slojeve, dok najviša stopa kriminaliteta karakterizira sredine koje pokazuju veliku pokretljivost i promjene, u kojima je stanovništvo heterogeno i izolirano i gdje postoje različite norme kulturalnih vrijednosti i normi ponašanja (Kovačević, 1981). Kriminalna i druga društveno neprihvatljiva i asocijalna ponašanja, pretežno se pojavljuju u siromašnijim, prenapučenim i industrijaliziranim područjima gradova, a rast kriminaliteta prema određenim gradskim područjima smatra se ekološkom konstantom. Osobna obilježja mladih (spol, odnos prema religiji, kvaliteta odnosa sa susjedima, socioprofesionalni i obrazovni status) najviše pridonose razini zabrinutosti zbog činitelja umjerenog rizika, dok u zabrinutosti zbog visoko rizičnih ponašanja među mladima postoji koncenzus. Kako je zabrinutost zbog analiziranih pojava izrazio respektabilan dio mladih, smatramo da je činitelje zaštite u lokalnim zajednicama moguće tražiti upravo u njima samima i poticanju njihova angažmana u kreiranju i radu tzv. grupa za socijalnu akciju. Podsjetimo ovdje da *Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003), potičući samoorganiziranje i organizacije mladih te osiguravajući odgovarajući društveni kontekst u kojemu će oni svoje aktivnosti moći doživjeti svrsishodnima, promiče upravo takav smjer aktivnosti.

3.2. Mladi u riziku: doticaj sa socijalnim, pravosudnim, civilnim i zdravstvenim ustanovama i službama

Kako su mladi dio cjelokupnog društva, njihove socijalne potrebe i devijantno ponašanje dio su socijalnih problema našeg vremena. Stoga je reakcija društva na devijantno ponašanje mladih, s jedne strane, usmjerena na područje čiste prevencije, a s druge strane, na područje koje obuhvaća primjenu kaznenih sankcija prema počiniteljima prekršajnih i kaznenih djela, s ciljem zaštite društva i ostvarivanjem posebne i opće prevencije. Usporedbom brojčanih pokazatelja Visokoga prekršajnog suda Republike Hrvatske za izvještajna razdoblja od 1995. do 2000. godine, S. Oset (2001) zaključuje da

društveno neprihvatljivo ponašanje manifestira sve veći broj mladih (osobito maloljetnici)¹⁴, s tendencijom rasta broja mladih maloljetnika (od 14 do 16 godina) u usporedbi sa starijim maloljetnicima (od 16 do 18 godina).¹⁵ Taj je porast najviše izražen u prekršajima iz područja sigurnosti prometa na cestama. Što se, pak, počinjenih kaznenih djela tiče, godišnje se u Hrvatskoj procesuiraju nešto manje od 1% ukupne populacije mladih (*Statistički ljetopis RH*, 2005), iako rezultati istraživanja pokazuju da kaznena djela manje društvene opasnosti čini do 10% mladih (Šakić, Franc, Mlačić, 2002).¹⁶

U *Nacionalnom programu djelovanja za mlade* (2003) je naglašeno da Hrvatska, kao i sve bivše socijalističke zemlje, ima nižu stopu kriminaliteta mladih u odnosu na Zapad. Dok je u drugim tranzicijskim zemljama došlo do velikog porasta kriminaliteta mladih, prema podacima MUP-a, u Hrvatskoj za sada možemo govoriti o velikom porastu samo u odnosu na posjedovanje opojnih droga (što je u većoj mjeri posljedica strožih zakonskih odredbi), a izvjestan porast bilježi se i u broju kaznenih djela protiv imovine. Zabilježen je, međutim, pad broja mladih izvršitelja teških kaznenih djela protiv života i tijela. Također je naglašeno da je u našem društvu neprimjerenost usmjerenost na očekivanja od mjera kazneno pravne reakcije u području prevencije i sprječavanja poremećaja u ponašanju mladih, pa u nedopustivoj mjeri izostaje rad na pravodobnom identificiranju i poduzimanju zdravstvenih, odgojno-obrazovnih, obiteljsko-pravnih, socijalno-zaštitnih i interventnih mjera osiguranja njihova odgoja i pravilnog razvoja. U ovoj nas analizi stoga zanima udio mladih koji su jednom ili više puta bili (u posljednjih godinu dana) u doticaju s nevladinim organizacijama, centrima za socijalnu skrb i policijom (grafikon 6).

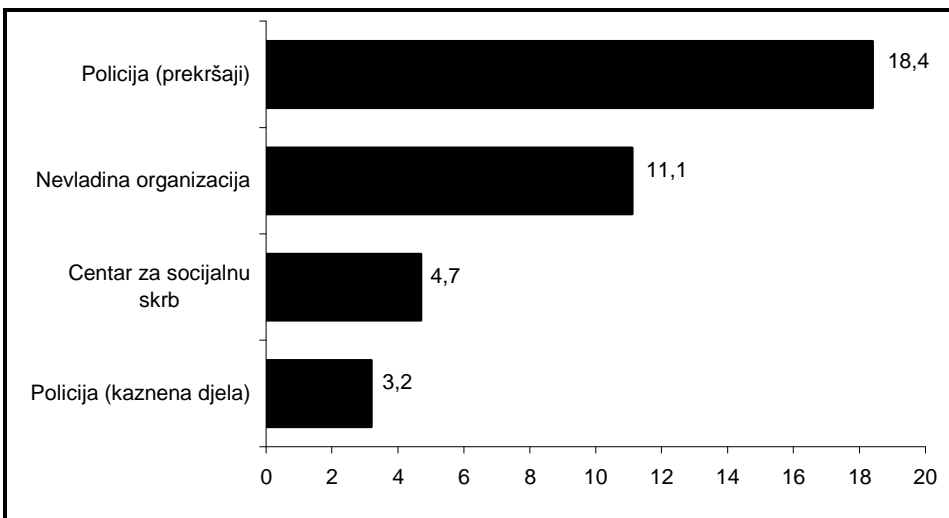
Iz prikazanih podataka proizlazi da najveći dio mladih dolazi u doticaj s policijom zbog činjenja prekršaja, dok je s centrom za socijalnu skrb kontaktiralo manje od 5% ispitanika. Kako smo u poglavlju o kvaliteti života mladih utvrdili da u nepovoljnim uvjetima živi oko 10% ispitanika, ocjenjujemo da kontakti sa socijalnim službama nisu dostatno usklađeni sa njihovim stvarnim potrebama. Tim više, što se uloga centra za socijalnu skrb ne iscrpljuje u novčanim pomoćima, već bi upravo ova institucija u lokalnim sredinama trebala imati vodeću ulogu u organizaciji i koordinaciji programa prevencije rizičnih ponašanja i poremećaja u ponašanju mladih osoba.

¹⁴ Odgovor društva prema prekršiteljima zakona koji su mladi od 18 godina (iznimno, kao mladi punoljetnici, do 21. godine), bitno se razlikuje u odnosu na mlade koje se smatra odraslima.

¹⁵ 1995. godine su od ukupnog broja evidentiranih maloljetnih prekršitelja 15,5% bili mladi maloljetnici, a 2000. godine oni su činili 19,6% od ukupno evidentiranih.

¹⁶ Ovakvo velika razlika je rezultat tamne brojke kriminaliteta (udjela počinjenih kaznenih djela koji nikada nisu otkriveni), te primjene načela oportuniteta i supsidijariteta u postupanju prema maloljetnicima.

Grafikon 6: Doticaj mladih sa socijalnim, civilnim i pravosudnim službama i organizacijama (%)

Među analiziranim socijalnim obilježjima mladih, na doticaj s civilnim, socijalnim i pravosudnim službama i organizacijama najviše utječe socioprofesionalni status mladih (tablica 10).¹⁷

S policijom su radi činjenja prekršaja u doticaju češće bili mladi muškog spola, u dobi od 20. do 29. godine, zaposleni te oni sa završenom industrijskom ili zanatskom srednjom školom. Ova skupina mladih češće nije religiozna ili je u odnosu na religiju ravnodušna. S centrima za socijalnu skrb relativno dva puta češće kontaktiraju mladi koji su nezaposleni, a s nevladinim organizacijama studenti i mladi sa višom ili visokom školskom spremom. Dobiveni podaci omogućuju pretpostavku da su kontakti s centrima za socijalnu skrb najčešće motivirani potrebom za novčanom pomoći, dok su kontakti mladih s nevladinim organizacijama više vezani uz aktivizam, nego s njihovom potrebom da koriste njihove usluge (npr. savjetovalište i sl.). Obrazovanje oca, subregionalni i rezidencijalni status nisu povezani s kontaktiranjem analiziranih službi i organizacija, što ukazuje na sve manje razlike u potrebama i ponašanju mladih urbanog i ruralnog porijekla.

¹⁷ Kontakte s policijom zbog činjenja kaznenih djela s obzirom na socijalna obilježja mladih nije bilo moguće analizirati zbog izuzetno slabe zastupljenosti ovih kontakata u uzorku (3,2).

Tablica 10: Doticaj s civilnim, socijalnim i pravosudnim službama i organizacijama s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)¹⁸

Obilježja mladih	Policija (prekršaji)		Centar za socijalnu skrb		Nevladina organizacija	
	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 84,91$					
Ženski	90,7	9,3				
Muški	72,2	27,8				
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 17,86$					
15 – 19 godina	87,4	12,6				
20 – 24 godine	77,3	22,7				
25 – 29 godina	80,4	19,6				
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 42,74$		$\chi^2 = 20,01$		$\chi^2 = 22,95$	
Zaposleni	73,8	26,2	96,2	3,8	90,2	9,8
Nezaposleni	82,9	17,1	89,3	10,7	89,3	10,7
Učenici	90,4	9,6	97,0	3,0	93,4	6,6
Studenti	84,5	15,5	95,6	4,4	82,6	17,4
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 46,22$				$\chi^2 = 49,49$	
OŠ i manje	88,9	11,1			93,8	6,2
Ind./zanatska škola	69,6	30,4			97,3	2,7
Srednja škola	81,3	18,7			85,3	14,7
VŠS, VSS i više	89,9	10,1			80,5	19,5
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 44,27$					
Religiozni	85,4	14,6				
Ravnodušni	68,6	31,4				
Nereligiozni	72,5	27,5				
UKUPNO	81,6	18,4	95,3	4,7	88,9	11,1

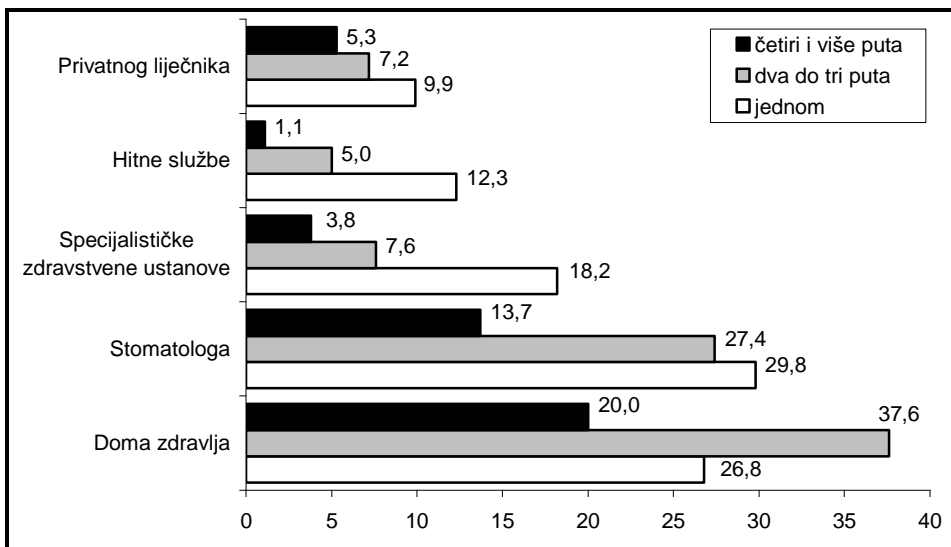
Kakva je situacija s učestalosti korištenja različitih zdravstvenih ustanova, saznajemo uvidom u podatke prikazane u grafikonu 7.

U posljednjih godinu dana, mladi su najviše koristili usluge domova zdravlja (84,4%) i stomatologa (70,9%). Korištenje ostalih zdravstvenih usluga u uzorku je zastupljeno u znatno manjem obimu (specijalističku zdravstvenu ustanovu jednom ili više puta posjetilo je 29,6% mladih, privatnog liječnika 22,4%, a hitnu službu 18,4%). Prema tome, iako nam nije poznato jesu li svi mladi u zdravstvenom riziku potražili pomoć i iz kojih su razloga ove ustanove

¹⁸ Kategorije varijable “jednom” i “više puta” sažete su u jednu kategoriju “bio je u doticaju”.

posjećivane, možemo zaključiti da zdravstveno stanje najmanje petine mladih iziskuje zdravstvene intervencije.

Grafikon 7: Učestalost korištenja zdravstvenih ustanova (%)

Analiza povezanosti socijalnih obilježja mladih i posjećivanja pojedinih zdravstvenih ustanova pokazala je da se neka od njih odražavaju na posjećivanje domova zdravlja, stomatologa i privatnog liječnika (tablica 11).¹⁹

Domove zdravlja i stomatologe češće posjećuju djevojke, dok su muškarci češće zastupljeni u skupini ispitanika koji ove ustanove u godini dana nisu posjetili ili su to učinili samo jednom. Zaposlene osobe češće nalazimo u skupinama ispitanika koji tijekom godine nisu posjetili domove zdravlja ili su to učinili samo jednom, ali i u skupinama ispitanika koji su jednom ili više puta posjetili privatnog liječnika. Nezaposlene osobe rjeđe posjećuju i domove zdravlja i privatne liječnike, a nešto ih češće nalazimo i u skupini koja je domove zdravlja posjetila više od 4 puta, a privatnog liječnika 2 do 3 puta. Učenici najviše participiraju u subuzorcima ispitanika koji su 4 ili više puta posjetili dom zdravlja, te u subuzorcima onih koji nisu posjetili privatnog liječnika, ili su to učinili 2 do 3 puta. Studenti su nešto više zastupljeni među ispitanicima koji su domove zdravlja posjetili jednom, 2 ili 3 puta, a privatnog liječnika nisu posjetili ili su to učinili samo jednom.

¹⁹ U analizi povezanosti posjećivanja specijalističkih zdravstvenih ustanova i korištenja usluga hitne službe, sažete su kategorije "dva do tri" te "četiri ili više puta", a pokazalo se da ove varijable nisu statistički značajno povezane sa socijalnim obilježjima mladih.

Tablica 11: Učestalost korištenja zdravstvenih usluga s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Dom zdravlja				Stomatolog				Privatni liječnik			
	Nijednom	Jednom	2-3 puta	4 i više puta	Nijednom	Jednom	2-3 puta	4 i više puta	Nijednom	Jednom	2-3 puta	4 i više puta
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 30,90$				$\chi^2 = 53,60$							
Ženski	11,9	25,5	38,2	24,4	22,7	29,4	29,0	18,9				
Muški	19,5	28,4	36,9	15,2	35,7	30,2	25,7	8,3				
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2 = 40,03$								$\chi^2 = 31,92$			
Zaposleni	18,3	29,1	32,8	19,8					75,2	13,0	7,8	4,0
Nezaposleni	21,2	21,7	36,5	20,7					80,8	5,4	8,9	4,9
Učenici	9,0	23,4	41,9	25,7					78,1	6,9	5,4	9,6
Studenti	14,5	29,2	41,8	14,5					79,2	10,1	7,1	3,6
<i>Obrazov. ispitanika</i>	$\chi^2 = 35,08$											
OŠ i manje	12,4	23,8	41,8	22,0								
Ind./zanat. škola	20,0	24,8	27,6	27,6								
Srednja škola	15,0	28,7	38,8	17,5								
VŠS, VSS i više	16,8	29,5	41,6	12,1								
<i>Obrazovanje oca</i>					$\chi^2 = 58,81$							
OŠ i manje					41,5	20,7	17,1	20,7				
Ind./zanat. škola.					32,6	24,6	29,1	13,7				
Srednja škola					23,7	35,3	27,5	13,5				
VŠS, VSS i više					24,0	34,1	33,0	9,0				
<i>Religioznost</i>					$\chi^2 = 46,41$							
Religiozni					26,3	30,1	27,1	16,5				
Ravnodušni					32,9	30,6	32,9	3,7				
Nereligiozni					43,1	26,9	22,5	7,5				
UKUPNO	15,6	26,8	37,6	20,0	29,1	29,8	27,4	13,7	77,6	9,9	7,2	5,3

Učestalosti posjećivanju domova zdravlja pridonosi i stupanj obrazovanja ispitanika. Višekratno korištenje usluga doma zdravlja češće nalazimo u skupini ispitanika koji su završili osnovnu te industrijsku ili zanatsku školu, a među ispitanicima koji su ovu ustanovu posjetili 2 do 3 puta, one sa završenom osnovnom, srednjom, višom ili visokom školom. Jednokratno korištenje usluga domova zdravlja češće srećemo kod ispitanika za završenom četverogodišnjom srednjom školom i kod visokoobrazovanih ispitanika, dok su u skupini onih koji domove zdravlja tijekom godine nisu posjetili češće zastupljeni ispitanici sa

završenom industrijskom ili zanatskom školom, a nešto je viši i udio visokoobrazovanih ispitanika.

Na temelju dobivenih rezultata skloni smo zaključiti da se socioprofesionalni status i obrazovanje ispitanika na učestalost korištenja usluga domova zdravlja odražavaju samo posredno, a logično je da je kontakt s ovim ustanovama ipak primarno uvjetovan zdravstvenim potrebama mladih.

Učestalost posjećivanja stomatologa povezana je s obrazovanjem oca i religioznošću mladih. Jasno je vidljivo da stomatologa češće posjećuju religiozni mladi, što se, pored ostalog, može tumačiti kao odraz više svijesti o potrebi prevencije stomatoloških oboljenja. Među onima koji stomatologa uopće ne posjećuju najviše je onih čiji su očevi stekli osnovnoškolsko ili niže obrazovanje ili industrijsku/zanatsku školu. Mlade ovih očeva također češće nalazimo među onima koji su stomatologa posjetili 2 i više puta. Vjerujemo da ova skupina češće posjećuje stomatologa kada je to indicirano konkretnim zdravstvenim problemima, a ne iz preventivnih razloga. Mladi, čiji su očevi završili srednju četverogodišnju školu ili fakultet, češće participiraju u subuzorcima ispitanika koji stomatologa posjećuju jednom do tri puta. Čini se, dakle, da viši stupanj obrazovanja očeva i religioznost mladih pridonose višoj razini ulaganja u očuvanje zdravlja (prevenciji).

Rezultati ove analize posredno upućuju na potrebu većeg angažmana nevladinih organizacija i centara za socijalnu skrb u animiranju mladih na korištenje programa koje nude ili u razradi programa koji bi bili usmjereni smanjivanju društvenih i individualnih rizika. Također je utvrđeno da 20-ak posto mladih ima određenih zdravstvenih problema, te da nezaposlenost dosta pridonosi apstiniranju od korištenja usluga zdravstvenih ustanova. S obzirom na udio mladih koji tijekom godine barem jednom posjeti dom zdravlja, čini se razložnim razmotriti mogućnosti sudjelovanja ove ustanove u različitim edukacijskim i preventivnim programima (bez obzira na to radi li se o programima obiteljske, socijalne ili zdravstvene politike).

3.3. Sudjelovanje osoba s invaliditetom u životu zajednice

Diljem Europe, osobe s različitim vrstama invaliditeta još su uvijek stigmatizirane i suočavaju se s velikim preprekama u ostvarivanju svojih temeljnih prava. Diskriminacija tih osoba duboko je ukorijenjena i raširena te stoji na putu pozitivnim promjenama. Slab pristup obrazovanju i zapošljavanju ovih osoba vodi njihovoj doživotnoj ovisnosti o drugima, siromaštvu i socijalnoj isključenosti (*Rights of People with Intellectual Disabilities*, 2005). Značajnu promjenu u načinu razmišljanja, osobito u odnosu na osobe s invaliditetom, predstavlja pojava ideje o inkluziji, čija je osnovna poruka da zajednica nije

potpuna sve dok u njoj nisu svi dobrodošli, a osnovna se načela odnose na uvažavanje prava pripadnosti zajednici bez obzira na različitost, prepoznavanje vlastitih potreba i uvažavanje tuđih, stvaranje mogućnosti za sve i pružanje podrške onima kojima je potrebno (Urbanc, 2005). Danas je općepriputna društvena paradigma prema kojoj, sve dok postoji izdvajanje iz zajednice, ne postoje jednake mogućnosti za sve i u društvu mogu participirati samo neki. Izostanak osoba s invaliditetom u svakodnevnom životu zajednice ostavlja dojam da je to "normalno" i da tako treba biti, što jača predrasude, stigme i diskriminaciju, a istodobno bitno umanjuje mogućnosti socijalne integracije ovih osoba.

U cilju umanjivanja diskriminacije ove grupe osoba, *Nacionalnim programom djelovanja za mlade* (2003) predviđeno je educiranje mladih o potrebi aktivnog uključivanja osoba s teškoćama u razvoju u društvo uz uvažavanje njihove samostalnosti i dostojanstva, poticanje organiziranja i aktivnosti nezavisnih zagovornika prava osoba s invaliditetom, samostalnih udruga mladih s invaliditetom ili zasebnih sekcija mladih unutar postojećih organizacija, sustavno vođenje računa o mogućnosti pristupa i sudjelovanja osoba s invaliditetom prilikom planiranja aktivnosti namijenjenih mladima te sustavno povećavanje smještajnih kapaciteta za njihov samostalan život kroz program deinstitutionalizacije.

U ovom dijelu analize razmatramo razinu prisutnosti osoba s invaliditetom u socijalnim okruženjima u kojima mladi provode većinu svoga vremena (obitelj, razred, škola, krug prijatelja, neformalna druženja, slučajni susreti, organizacije za slobodne aktivnosti), što je prvi i nezaobilazan korak u oživotvorenju načela punog sudjelovanja osoba s invaliditetom u životu svake zajednice.

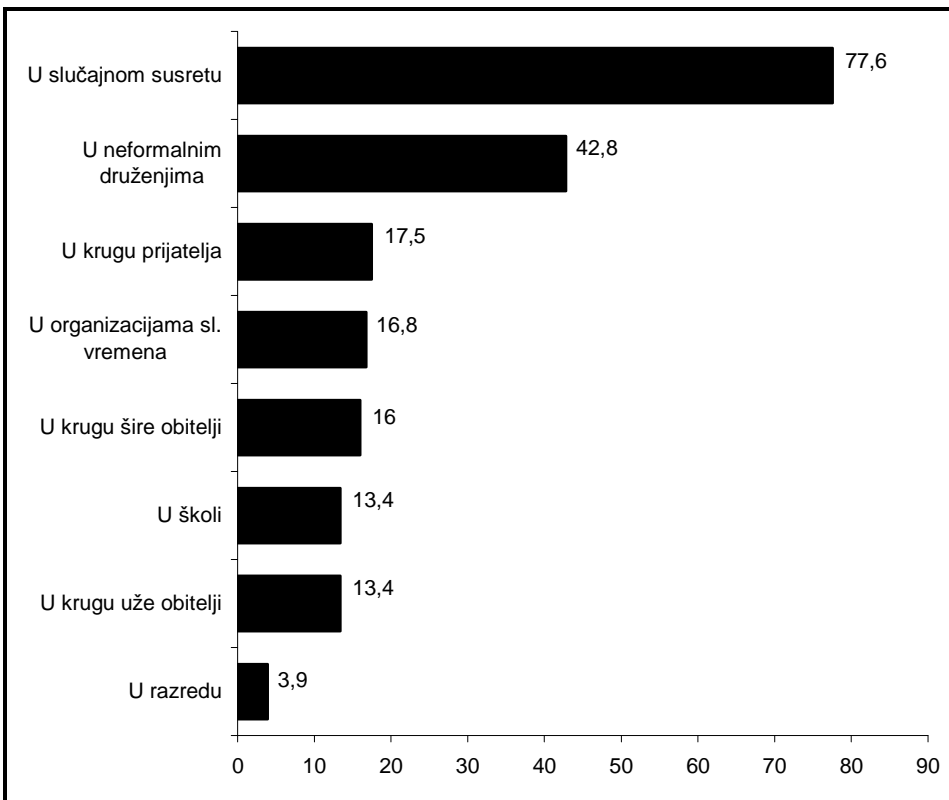
U grafikonu 8 prikazan je udio mladih koji u pojedinim okruženjima rijetko ili često susreću osobe s invaliditetom. Doticaj s osobama s invaliditetom na radnom mjestu nije uključen u istraživanje radi poznate slabe zastupljenosti takvih osoba u svijetu rada (Skočić Mihić, Kiš Glavaš, 2005).

Prema udjelu mladih u čijim obiteljima postoje osobe s invaliditetom, možemo pretpostaviti da ova skupina osoba čini više od 10% stanovništva Zagrebačke županije, što je u odnosu na Hrvatsku blago iznadprosječan rezultat.²⁰ Međutim, unatoč visokom udjelu mladih koji osobe s invaliditetom susreću na javnim prostorima (prilikom slučajnog susreta), razmjerno malena skupina njih ove osobe susreće u bliskijim socijalnim grupama. Moguće je da tom nerazmjeru pridonosi dob osoba s invaliditetom, a moguće je da su posrijedi

²⁰ Podaci Državnog zavoda za statistiku pokazuju da u Hrvatskoj, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, ima 9,7% stanovnika s invaliditetom.

i drugi razlozi koji i inače pridonose njihovoj slaboj participaciji u društvu.²¹ Ocjenjujemo da dobiveni pokazatelji upućuju na nedostatnu integriranost osoba s invaliditetom u različite socijalne grupe, ali istodobno postoji određeni potencijal za daljnje aktivnosti usmjerene jačanju njihove inkluzije (napose mladih) u život zajednice.

Grafikon 8: Kontakti mladih s osobama s invaliditetom (%)

U analizu povezanosti socijalnih obilježja mladih i njihovih kontakata s osobama s invaliditetom (tablica 12) uključeni su: krug uže i šire obitelji, prijatelja i organizacija za provođenje slobodnog vremena (uz sažimanje kategorija “rijetko” i “često” u jednu kategoriju), te neformalna druženja i slučajni susreti na javnim prostorima (bez sažimanja varijabli).

²¹ U uzorku učenika (237), 71,6% ispitanika u školi ne susreće osobe s invaliditetom, a rijetko ili često susreće ih 28,4% učenika. Istodobno, u skupini osoba s invaliditetom u školskoj dobi i skupini mladih koja s njima potencijalno može graditi prijateljske odnose, realizirano je tek 14% prijateljstava.

Tablica 12: Učestalost kontakata s osobama s invaliditetom na javnim prostorima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne susreće	Rijetko	Često
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 38,49$		
Dugo Selo	23,7	66,7	9,6
Ivanić Grad	19,0	66,4	14,6
Jastrebarsko	22,1	66,9	11,0
Samobor	18,9	68,3	12,9
Sv. Ivan Zelina	10,6	75,3	14,1
Velika Gorica	22,7	58,7	18,6
Vrbovec	35,9	54,5	9,7
Zaprešić	23,2	59,2	17,6
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 20,93$		
Žensko	18,8	63,3	17,9
Muško	26,0	63,1	10,9
<i>Rezidencijalni status</i>	$\chi^2 = 22,31$		
Grad	15,8	69,4	14,8
Sjedište općine	19,4	65,9	14,7
Selo	26,6	59,2	14,2
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 27,11$		
Zaposleni	19,5	66,8	13,7
Nezaposleni	32,7	54,1	13,2
Učenici	26,6	59,2	14,2
Studenti	16,6	66,8	16,6
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 37,64$		
OŠ i manje	27,8	60,0	12,2
Ind./zanatska škola	29,1	57,8	13,1
Srednja škola	19,6	63,2	17,2
VŠS, VSS i više	12,1	79,9	8,1
UKUPNO	22,4	63,2	14,4

Analiza susretanja osoba s invaliditetom u školi realizirana je na izdvojenom uzorku mladih koji pohađaju školu (N=237), uz sažimanje kategorija varijabli, a razmatrana je povezanost doticaja s osobama s invaliditetom i subregionalnog statusa, rezidencijalnog statusa, spola i stupnja obrazovanja oca.²² Pokazalo se, međutim, da ova obilježja ne pridonose

²² Povezanost socijalnih obilježja mladih i doticaja s osobama s invaliditetom u razredu nije analizirana zbog slabe zastupljenosti tih doticaja u uzorku (3,9%).

učestalosti kontakata s osobama s invaliditetom u većini socijalnih okruženja, s izuzetkom slučajnih susreta na javnom prostoru.

Česti susreti mladih i osoba s invaliditetom na javnim mjestima iznadprosječno su zastupljeni među mladima iz ivanićgradske i velikogoričke subregije, dok se subregije Dugog Sela i Vrbovca ističu po izostanku ovih susreta. U subregiji Zaprešića nalazimo iznadprosječan udio mladih koji osobe s invaliditetom ne susreću ili ih susreću često. Doticaji mladih i osoba s invaliditetom češći su u gradovima i mjestima koja su sjedišta općina. Takve osobe češće susreću mladi ženskog spola te mladi koji su zaposleni ili studiraju, a završili su četverogodišnju srednju školu. Dob i stupanj obrazovanja očeva ispitanika ne pridonose učestalosti susreta mladih i osoba s invaliditetom.

Izostanak povezanosti socijalnih obilježja mladih i doticaja s osobama s invaliditetom u različitim sredinama upućuje na univerzalnost njihove niske participacije u životu zajednice, a potencijal skupine mladih koji ove osobe susreću u bliskijim socijalnim grupama (osobito u obitelji i krugu prijatelja) bilo bi razložno iskoristiti u društvenim aktivnostima usmjerenim afirmaciji prava osoba s invaliditetom (osobito mladih).

Pokazalo se, naime, da, unatoč razmjerno značajnom udjelu osoba s invaliditetom u Zagrebačkoj županiji²³, manji dio njih (4,1%) s mladima ostvaruje prijateljske odnose i odnose vezane uz neformalna druženja (5,1%). Osobito je niska participacija osoba s invaliditetom u organizacijama za provođenje slobodnog vremena (2,7%). Navedeni pokazatelji posredno upućuju na njihovu slabu razinu socijalne integracije (ucjepljenja u društvo) u lokalnim zajednicama Zagrebačke županije, koja bi podrazumijevala njihovu uključenost u socijalne grupe, zapošljavanje, preuzimanje nekih socijalnih uloga, osjećaj pripadnosti i spremnosti sudjelovanja u cjelokupnosti socijalno-kulturalnih izazova. Vjerujemo da ima mnogo istine u tvrdnji K. Urbanc (2005:328) da su “mlade osobe koje imaju 'tu sreću' da pohađaju srednju školu vjerojatno jedini maturanti u Hrvatskoj koji se ne vesele završetku škole kao svi njihovi vršnjaci širom svijeta, jer ih nakon škole ne očekuje ništa. Zapravo, to je razdoblje 'socijalnog vakuuma', kada se većina njih vraća u roditeljske domove bez mogućnosti daljnjeg nastavka školovanja, zapošljavanja, održavanja kontakata s vršnjacima ili zadovoljavanja bilo kakvih drugih potreba koje su svojstvene mladima u toj dobi, a koje bi prethodile partnerskim odnosima i stvaranju vlastite obitelji”. Jasno je da se ne radi o specifičnosti županije, već o trendu koji karakterizira ukupno društvo. Također je jasno da se realizacija brojnih prava osoba s invaliditetom mora riješiti na državnoj razini (zakonodavstvom, osiguravanjem

²³ U slučajnom susretu na nekom javnom prostoru, osobe s invaliditetom često susreće 14,3% mladih, a 13,2% ih susreće u školi (rijetko ili često).

financijskih sredstava i dr.), ali “vidljivost” ovih osoba u zajednici uvelike ovisi o specifičnostima pojedine sredine. U tom smislu, vjerujemo da bi poticanje realizacije mjera predviđenih Nacionalnim programom djelovanja za mlade u lokalnim zajednicama, a koji se odnose na mlade s invaliditetom, bitno pridonijelo snažnijoj integraciji i inkluziji ove skupine osoba.

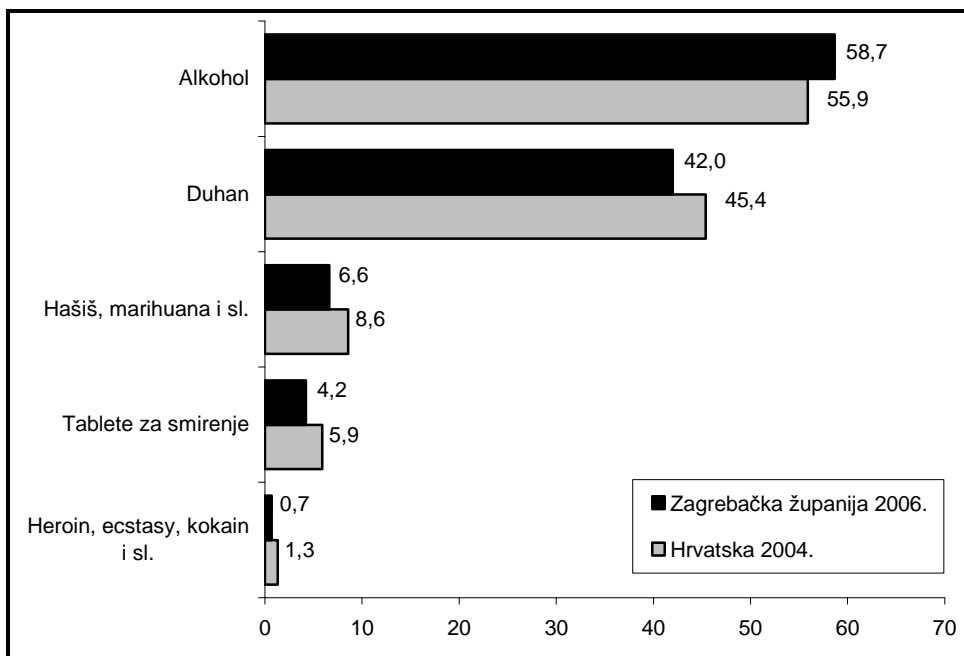
3.4. Korištenje psihoaktivnih sredstava

Cjelokupna svjetska zajednica suočena je s porastom problema ovisnosti mladih. C. R. Thorne i R. R. DeBlassie (1985) izvještavaju kako je svaki šesti adolescent biološki ovisan o nekom sredstvu ovisnosti. Istraživanja su također pokazala kako najveći broj mladih, unatoč eksperimentiranju s određenim sredstvima ovisnosti, u tome nije konzistentno, pa u odrasloj dobi nisu ovisni o opijatskim sredstvima (Pandina, 1997; Naimah, 2001; Akinade, 2001). Drugim riječima, mnogi problemi koji se javljaju u doba adolescencije po svojoj su prirodi prolazni i rješavaju se u odrasloj dobi. Primjerice, korištenje sredstava ovisnosti, nezaposlenost i delinkventno ponašanje značajnije su prisutni u populaciji mladih nego u populaciji odraslih, ali mnoge osobe koje su u mladosti koristile sredstva ovisnosti, bile nezaposlene i činile kaznena djela, u odrasloj dobi to više ne čine (Steinberg, 1999). Vjeruje se da adolescenti ponajprije počinju koristiti tzv. “legalna” sredstva ovisnosti (alkohol i cigarete), zatim počnu eksperimentirati s marihuanom i drugim ilegalnim drogama (Kandel, 1994). Što je ranija inicijacija u konzumiranju cigareta i alkohola, to je veća vjerojatnost korištenja ilegalnih sredstava ovisnosti u kasnijoj mladosti i ranoj odrasloj dobi, ali korištenje cigareta i alkohola kao prediktori kasnije ovisnosti o “teškim” drogama moraju biti razmatrani u uskoj vezi s nizom drugih činitelja (Pandina, 1997). U svakodnevnim raspravama o ovom problemu, velika se pozornost posvećuje ilegalnim drogama, dok se konzumiranje socijalno prihvaćenih psihoaktivnih supstanci (alkohola i duhana) često zanemaruje. Još se rjeđe govori o medicinski neindicanom konzumiranju tableta za smirenje, iako se u novije vrijeme bilježi trend rasta njihova konzumiranja u populaciji mladih (Bouillet, 2006). U raspravama je također mnogo nedoumica o učestalosti ove pojave, a primjetan je trend da povremeni konzumenti lakših droga često precjenjuju učestalost uzimanja droge u njihovoj okolini i društvu, kako bi “normalizirali” i relativizirali opasnost vlastitog ponašanja. Brojna istraživanja i stručni radovi upućuju na štetnost konzumiranja psihoaktivnih sredstava (*Stručna konferencija...*, 2005), a opće je poznato da je bolest ovisnosti dugotrajna, da se ponavlja i da je teško izlječiva bolest koja teško pogađa pojedinca, njegovu obitelj i čitavu zajednicu.

U ovom radu razmatramo učestalost korištenja psihoaktivnih supstanci među mladima Zagrebačke županije, jer ovo ponašanje nedvojbeno ima obilježja

umjerenog i visokog rizika za njihovo uspješno socijalno i zdravstveno funkcioniranje u budućnosti. U grafikonu 9 prikazani su podaci o mladima Zagrebačke županije koji psihoaktivna sredstva koriste rijetko ili često, uz usporedbu s mladima na području cijele Hrvatske (Ilišin, 2005:347).

Grafikon 9: Komparativni prikaz korištenja psihoaktivnih supstanci (%)

Prikazani podaci pokazuju da su psihoaktivne supstance prema učestalosti korištenja jednako rangirane u oba uzorka, pri čemu u Zagrebačkoj županiji nalazimo više mladih koji konzumiraju alkohol, a nešto manje onih koji konzumiraju ostala sredstva ovisnosti. Konzumiranje heriona, ecstasy-a, kokaina i sličnih droga, u Zagrebačkoj je županiji gotovo duplo rjeđe no što je to slučaj s mladima u cijeloj Hrvatskoj. Alkohol učestalo koristi 13,8% ispitanika.²⁴ Očigledno je, dakle, da je korištenje alkohola i dalje u području ovisnosti najvažniji problem mladih. Među štetnim posljedicama prekomjernoga konzumiranja alkohola od strane mladih osoba posebno mjesto zauzimaju rizici od nesreća u prometu i nasilja uzrokovanog akutnom opijenošću ili djelovanjem manjih količina alkohola, i to bez obzira na okolnost radi li se o ovisničkom ili samo povremenom pijenju (Sakoman, Raboteg-Šarić, Kuzman, 2002). U slučaju

²⁴ Vidjeti upitnik u Prilogu.

da mlada osoba razvije ovisničko ponašanje i zadrži ga u starijoj životnoj dobi, izlaže se povećanom riziku rane smrtnosti, obolijevanja od mnogih kroničnih bolesti, ali i brojnim nepovoljnim socijalnim posljedicama (sklonost nasilju, neudovoljavanje radnim obvezama, razaranje socijalnih odnosa i drugo). Kako je alkohol (kao i duhan) društveno prihvaćeno sredstvo ovisnosti, njihovo se uživanje u pravilu ne sankcionira ni pravno ni moralno. Socijalna prihvaćenost nije, međutim, razmjerna zdravstvenim opasnostima od pojedinog sredstva i poznato je da alkohol po svojim posljedicama može biti opasniji od pojedinih ilegalnih droga (Lacković, 2005).

U tablici 13 prikazana je struktura statistički značajnih veza između socijalnih obilježja mladih i konzumiranja psihoaktivnih sredstava. U analizi su, radi udjela ispitanika koji često konzumiraju hašiš i sl. droge te tablete za smirenje, sažete kategorije "rijetko" i "često" koristi, a konzumiranje heroina i sličnih droga je iz analize izuzeto. Utvrđeno je da najvišu diskriminativnu moć u konzumiranju psihoaktivnih sredstava imaju socioprofesionalni status i obrazovanje ispitanika, te da socijalna obilježja mladih najviše pridonose razlikama u konzumiranju lakših droga, alkohola i duhana. Rezidencijalni se status nije pokazao relevantnim za praksu konzumiranja psihoaktivnih supstanci, što znači da je ova pojava podjednako zastupljena u gradovima, sjedištima općina i ruralnim sredinama. Ovaj je podatak svojevrsna novina, jer je ranijim istraživanjima utvrđeno da su konzumiranju psihoaktivnih sredstava skloniji mladi iz urbanih sredina (Bouillet, 2006).

Subregionalni status mladih značajno se odražava na konzumiranje lakših droga i duhana. Mlade koji koriste lakše droge češće nalazimo u subregiji Jastrebarskog i Zaprešića, a one koji su sa ovim supstancama samo eksperimentirali, u subregiji Samobora, Velike Gorice i Zaprešića. Pušenje duhana relativno je češće među mladima iz subregije Dugog Sela, Samobora i Zaprešića, dok eksperimentiranje s duhanom karakterizira gotovo sve subregije. S obzirom na okolnost da istraživanja utvrđuju sve manji udio populacije mladih koji puše duhan (Bouillet, 2006), što je vjerojatno posljedica slabije socijalne prihvaćenosti ovoga ponašanja, očekuje se da će u budućnosti njihov broj biti još manji.

Ispitanice su češće zastupljene u subzorku mladih koji su probali i rijetko ili često koriste tablete za smirenje, dok su ispitanici skloniji rijetkom i čestom konzumiranju alkohola. Inače, u svijetu je ovisnost prisutnija kod muškaraca nego kod žena, iako neke zemlje posljednjih godina izvještavaju o porastu pojave ženske ovisnosti. Omjer muškarci/žene se razlikuje ovisno o vrsti droge. Često se kod žena bilježi veća učestalost korištenja sedativa, analgetika i sličnog, dok su kod muškaraca češće prisutni heroin, crack-kokain ili metafetamini (Katalinić, Kuzman, Svaguša, 2003). Zanimljivo je da se razlika u konzumiranju lakših droga i duhana s obzirom na spol mladih izgubila.

Tablica 13: Korištenje psihoaktivnih supstanci s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Hašiš i sl.			Tablete za smirenje			Alkohol				Duhan			
	Nije probao	Probao	Rijetko i često koristiti	Nije probao	Probao	Rijetko ili često koristiti	Nije probao	Probao je	Rijetko koristi	Često koristi	Nije probao	Probao je	Rijetko koristi	Često koristi
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 52,39$						$\chi^2 = 63,83$							
Dugo Selo	77,5	15,9	6,5								32,1	22,9	11,4	33,6
Ivanić Grad	78,1	17,5	4,4								46,7	29,2	10,2	13,9
Jastrebar-sko	74,8	16,8	8,4								35,7	27,3	11,9	25,2
Samobor	65,3	27,4	7,3								26,8	24,8	8,5	39,8
Sv. Ivan Zelina	84,5	10,7	4,8								34,5	26,2	14,3	25,0
Velika Gorica	69,7	25,1	5,2								34,6	20,5	15,0	29,9
Vrbovec	72,4	22,1	5,5								31,0	35,2	11,7	22,1
Zaprešić	55,0	35,9	9,2								24,5	26,9	10,4	38,2
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 22,16$						$\chi^2 = 39,92$							
Ženski				79,8	14,6	5,6	19,8	28,9	40,8	10,5				
Muški				88,7	8,5	2,9	12,0	21,7	48,8	17,5				
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 36,54$			$\chi^2 = 30,64$			$\chi^2 = 49,83$							
15-19 god.	78,9	15,7	5,4	90,5	6,7	2,7					40,8	29,2	9,5	20,6
20-24 god.	61,8	29,9	8,3	81,1	14,1	4,8					28,4	21,3	12,9	37,5
25-29 god.	69,0	25,3	5,8	81,4	13,5	5,1					28,2	27,1	12,8	31,8
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2 = 47,85$			$\chi^2 = 33,20$			$\chi^2 = 61,18$				$\chi^2 = 57,85$			
Zaposleni	67,7	26,6	5,7	83,6	12,3	4,1	16,6	24,9	47,3	11,2	27,3	21,9	13,7	37,2
Nezaposl.	68,8	20,8	10,4	82,3	10,3	7,4	23,6	23,2	37,4	15,8	35,0	22,7	9,4	33,0
Učenic	82,5	13,9	3,6	92,4	5,4	2,1	16,9	33,5	39,3	10,3	42,3	31,1	9,4	17,2
Studenti	60,7	30,5	8,8	78,5	17,1	4,4	8,5	20,1	50,4	20,9	29,8	28,9	11,6	29,8
<i>Obraz. ispitanika</i>	$\chi^2 = 38,49$			$\chi^2 = 27,38$			$\chi^2 = 33,09$				$\chi^2 = 46,15$			
OŠ i manje	80,4	14,9	4,7	92,2	5,3	2,5	20,0	33,1	36,3	10,6	38,4	30,6	11,6	19,4
Str. šk.	70,2	20,8	9,0	84,5	9,3	6,2	17,9	21,4	44,8	15,9	29,3	17,6	14,5	38,6
Sred. šk.	63,5	29,4	7,1	81,2	14,6	4,3	13,3	23,2	47,8	15,7	29,4	26,1	11,4	33,1
Viša škola	74,5	22,1	3,4	81,2	14,8	4,0	15,4	26,8	49,0	8,7	38,9	28,9	8,1	24,2
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2 = 46,64$			$\chi^2 = 41,29$										
OŠ i manje	84,5	11,9	3,6				30,7	21,4	38,0	9,9				
Str. šk.	74,3	19,1	6,7				13,3	26,7	45,7	14,3				
Sred. šk.	64,4	28,1	7,5				14,0	26,8	46,2	13,0				
Viša škola	59,8	33,1	7,1				13,5	22,6	46,2	17,7				
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 118,99$			$\chi^2 = 48,22$						$\chi^2 = 37,45$				
Religiozni	77,0	18,8	4,2				18,1	27,8	42,6	11,5	35,2	27,0	10,8	26,9
Ravnodušni	50,0	37,7	12,3				8,7	16,4	53,9	21,0	23,1	19,4	13,4	44,0
Nereligiozni	45,0	40,0	15,0				11,3	20,0	47,5	21,3	24,4	25,0	15,0	35,6
UKUPNO	69,6	23,8	6,6	84,2	11,6	4,2	16,0	25,3	44,8	13,9	32,3	25,7	11,7	30,3

Učestalost konzumiranja psihoaktivnih sredstava raste u funkciji dobi. Pri tome mladi u dobi od 20. do 24. godine života češće konzumiraju lakše droge, a mlađi i stariji ispitanici to čine rjeđe. Duhan i tablete za smirenje, međutim,

jednako je iznadprosječno prisutno u razdoblju od 20. do 29. godine života. Prema tome, dio mladih eksperimentatora s lakšim drogama u kasnijim razdobljima napušta ovo ponašanje, a konzumiranje tableta za smirenje i duhana ima obilježja dugotrajnijeg obrasca ponašanja. S druge strane, konzumiranje alkohola je ujednačeno prisutno u svim dobnim kohortama.

Nezaposlene mlade sa završenom srednjom školom češće nalazimo među konzumentima svih analiziranih psihoaktivnih sredstava. Njima se u slučaju lakših droga i tableta za smirenje pridružuju studenti, a u slučaju duhana zaposleni ispitanici. Zaposlene i studente također češće nalazimo u skupinama ispitanika koji rijetko konzumiraju alkohol i koji su probali tablete za smirenje. Učenici češće participiraju među onima koji nisu probali hašiš i tablete za smirenje, a probali su alkohol i duhan. Mladi sa završenom višom i visokom školom rjeđe konzumiraju psihoaktivne supstance, iako su ih uglavnom probali (lakše droge, tablete za smirenje, duhan) ili to čine rijetko (alkohol). Zanimljivo je da viši stupanj obrazovanja očeva pridonosi češćem konzumiranju lakših droga i alkohola, što je moguće povezati s nalazima nekih ranijih istraživanja, prema kojima se ovom ponašanju više okreću mladi iz viših društvenih slojeva (Ilišin, 2002; Bouillet, 2006).

Religioznost pridonosi apstiniranju od konzumiranja lakših droga i alkohola, a u nešto manjoj mjeri i duhana. S ovim sredstvima češće eksperimentiraju ili ih rijetko i često koriste ispitanici koji su u odnosu na religiju ravnodušni ili nisu religiozni. Religioznost je, dakle, u inverznom odnosu s konzumiranjem psihoaktivnih sredstava. Vjeruje se da religioznost indirektno utječe na suzdržavanje od konzumiranja sredstava ovisnosti putem sustava oblikovanja stavova i vrijednosti pojedinaca, kroz druženja s vjernicima koja umanjuju djelovanje drugih nepovoljnih okolinskih utjecaja, djelujući kao obrambeni mehanizam u stresnim situacijama i kao specifičan svjetonazor o smislu i vrijednosti života, što umanjuje privlačnost droga (Greblo, 2005). Religioznost se pokazala kao respektabilan činitelj zaštite i u prethodnim analizama, a ovdje prikazani rezultati samo učvršćuju njezinu protektivnu funkciju. S druge strane, indikativan je pokazatelj o češćem posezanju za psihoaktivnim sredstvima nezaposlenih mladih. Pokazalo se da upravo status nezaposlenosti najviše pridonosi ovisničkom ponašanju, dok se u drugim slučajevima kontakti s lakšim drogama više zadržavaju na razini eksperimentiranja i povremenog uživanja. To nije slučaj s konzumiranjem alkohola i pušenjem duhana, koji karakteriziraju znatan dio mladih, i kao takvi predstavljaju relevantno zdravstveno i socijalno rizično ponašanje.

3.5. Rizična ponašanja i reproduktivno zdravlje mladih

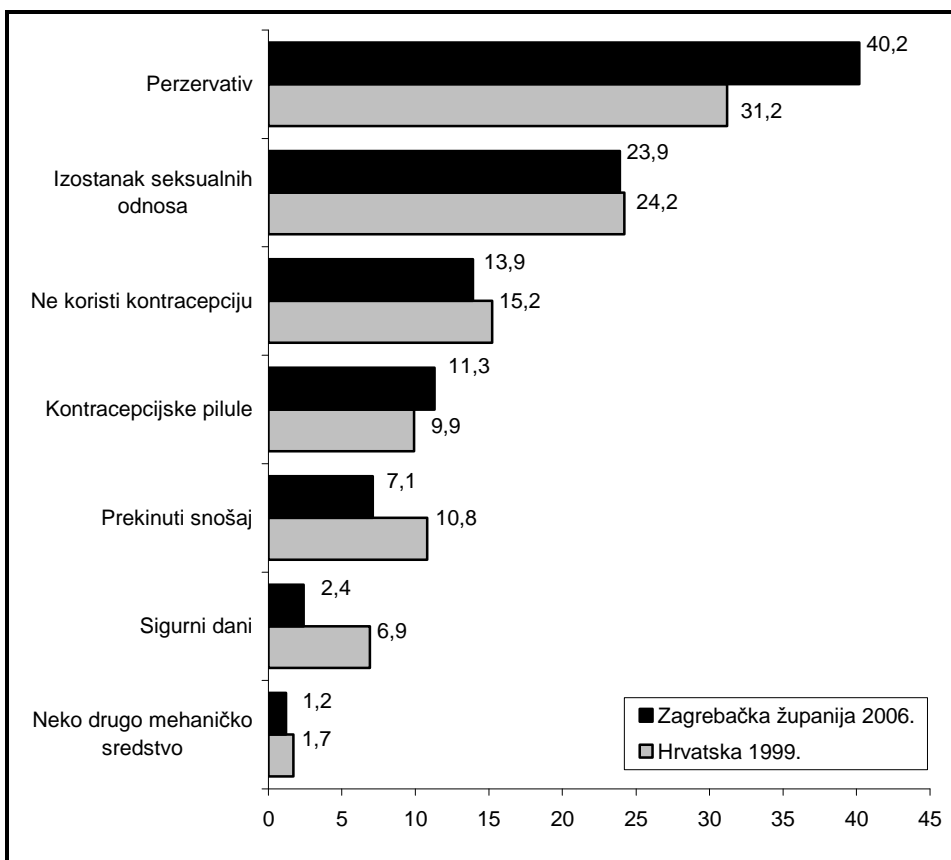
Porast seksualne aktivnosti među mladima, koja se manifestira porastom udjela seksualno aktivnih adolescenata i sve većim brojem onih koji prvo seksualno iskustvo doživljavaju u ranoj adolescenciji (prije 16. godine života), bitno je obilježje suvremenih društava. Istraživanja, primjerice, ukazuju na porast broja partnera s kojima djevojke u dobi od 15. do 19. godine ostvaruju seksualni odnos (Sedlecki, 2001). Seksualna aktivnost otvara nove zdravstvene probleme, osobito rizik od neželjene trudnoće i obolijevanje od bolesti koje se prenose seksualnim kontaktom. Razina rizika vezanih uz reproduktivno zdravlje ponajviše je ovisna o usvojenom modelu seksualnog ponašanja, ali i o brojnim drugim činiteljima (fiziološka obilježja, zdravstvene navike osobe, činitelji sociokulturnog okruženja i dr.). Primjerice, izražavanja seksualnosti koja uključuju seksualno ponašanje, stavove, vrijednosti, preferencije, seksualne identitete i orijentacije, bilježe sve veću diverzifikaciju, sve brojnije oblike alternativnih načina ekspresije i sve veće društveno prihvaćanje takvog razvoja (Štulhofer, Anterić, Šlosar, 2004). Drugim riječima, suvremena su društva sve tolerantnija prema seksualnim inovacijama i različitostima, bilo da je riječ o danas već posve neupitnoj, predbračnoj seksualnoj aktivnosti, istospolnim vezama ili transseksualnim i transrodnim težnjama. Taj proces porasta prihvaćanja društvenih promjena u seksualnom životu, ili barem porast snošljivosti prema dijelu njih, autori nazivaju trendom seksualne permisivnosti. Pri tome mlađe i obrazovanije generacije iskazuju znatno veći stupanj permisivnosti.

Istraživanjem *Urbani seksualni stilovi u Hrvatskoj*, provedenom 1998. i 1999. godine, A. Štulhofer (2000) je utvrdio da žene obilježava veća liberalnost i izraženija sklonost relacijskoj spolnosti, one su tolerantnije prema iskazivanju homoseksualnosti, snažnije podupiru pravo na prekid trudnoće i seksualnu edukaciju u školama te iskazuju veće protivljenje tzv. dvostrukom standardu i religijskoj regulaciji spolnosti. Autor je također utvrdio da je seksualna liberalnost pozitivno povezana s obrazovanjem roditelja i materijalnim statusom, a negativno s tradicionalističkim odgojem, religioznošću i bračnim statusom. Ipak, longitudinalnim istraživanjem stavova o spolnosti hrvatskih adolescenata, utvrđeno je da je u razdoblju od 1998. do 2003. godine među mladima došlo do pada seksualne permisivnosti, dok je razina seksualne egalitarnosti (prihvaćanja jednakih seksualnih prava za žene i muškarce) ostala nepromijenjena. Utvrđen je zabrinjavajući pad razine informiranosti mladih o temeljnim aspektima ljudske seksualnosti i njegova negativna povezanost s obiteljskim vjerskim odgojem. Što se, pak, seksualne odgovornosti tiče, razlike su uočene kod upotrebe kondoma pri prvom odnosu, ali je nakon seksualne inicijacije upotreba kontracepcijskih sredstva u dva razdoblja ostala ista (Štulhofer, Anetić, Šlosar, 2004).

U našem radu, rizici reproduktivnog zdravlja mladih opisani su varijablama “Koje sredstvo za zaštitu i kontracepciju najčešće koristite?” i “Jeste li imali

zdravstvenih problema uzrokovanih seksualnim aktivnostima?”. Podaci o korištenju kontracepcijskih sredstava prilikom seksualnih odnosa mladih Zagrebačke županije prikazani su u grafikonu 10 i uspoređeni s podacima dobivenim istraživanjem mladih cijele Hrvatske iz 1999. godine (Ilišin, Radin, 2002:348).

Grafikon 10: Komparativni prikaz korištenja kontracepcijskih sredstava prilikom spolnih odnosa (%)

Uočljivo je da je u Zagrebačkoj županiji, u odnosu na cijelu Hrvatsku, veći udio mladih koji koriste kontracepcijska sredstva, osobito prezervativ i kontracepcijske pilule. Ostale metode zaštite od neželjene trudnoće (prekinuti snošaj, “sigurni” dani i mehanička sredstva) u uzorku mladih Zagrebačke županije zastupljene su u manjem obimu, a primjetan je i nešto manji udio mladih koji nisu seksualno aktivni. S obzirom na sedmogodišnji period vremena između dva istraživanja, ove smo rezultate skloni tumačiti u kontekstu promjena koje su se u međuvremenu dogodile u hrvatskom društvu, ponajviše većom

informiranosti mladih o rizicima zaraze spolno prenosivim bolestima (pri čemu je najintenzivnija kampanja vođena s obzirom na mogućnost zaraze HIV-om) i važnosti korištenja prezervativa.²⁵ Ipak, 14% mladih još uvijek prilikom spolnih odnosa ne koristi zaštitu, a poznato je da od neželjene trudnoće i spolno prenosivih bolesti razmjeno pouzdanu zaštitu osiguravaju samo prezervativi. Prema tome, još je uvijek više od trećine mladih izloženo riziku zaraze, a ženska se populacija u znatnoj mjeri izlaže i riziku neželjene trudnoće. Inače, prema rezultatima međunarodne studije o fertilitetu i obitelji realiziranom 1999. godine, kontracepciju je tijekom prvog spolnog odnosa u Francuskoj, Španjolskoj i Belgiji koristilo tri četvrtine mladih u dobi od 20. do 24. godine, a oko 55% u Poljskoj, Mađarskoj i Latviji (UNICEF, 2000). Možemo stoga utvrditi da su se mladi Zagrebačke županije u pogledu korištenja kontracepcije približili mladima iz tranzicijskih zemalja, ali je u tom pogledu poželjno daljnje širenje ovih navika (osobito upotrebe prezervativa).

Struktura statistički značajnih veza između socijalnih obilježja mladih i korištenja kontracepcijskih sredstava prikazana je u tablici 14. Zbog slabe zastupljenosti u uzorku ispitanika, iz analize su izuzeti mladi koji koriste metodu 'sigurnih' dana i neko drugo mehaničko sredstvo.

Mlade koji apstiniraju od spolnih odnosa češće nalazimo u subregiji Dugog Sela, Sv. Ivana Zeline, Velike Gorice i Vrbovca. Mladi iz subregije Dugog Sela i Sv. Ivana Zeline istodobno su češće zastupljeni u uzorku seksualno aktivnih ispitanika koji ne koriste kontracepciju, a pridružuju im se i mladi iz ivanićgradske i zaprešićke subregije. U samoborskoj i zaprešićkoj subregiji relativno su češće zastupljeni mladi koji u svrhu zaštite od neželjene trudnoće koriste prekinuti snošaj, prezervativ i kontracepcijske pilule, dok se mladi iz subregije Vrbovca i Jastrebarskog ističu po zastupljenosti u skupini onih koji koriste prezervativ. Upotrebu prezervativa također češće nalazimo među mladima iz subregije Sv. Ivana Zeline, a kontracepcijskih pilula među mladima iz subregije Ivanić Grada. Vidljivo je, dakle, da su mladi iz zaprešićke subregije iznadprosječno zastupljeni u svim kategorijama seksualno aktivnih mladih, dok se subregija Dugog Sela ističe po mladima koji ne koriste kontracepciju ili još uvijek nisu seksualno aktivni. Spolno aktivni mladi iz subregije Ivanić Grada relativno češće uopće ne koriste kontracepciju ili koriste kontracepcijske pilule, a mlade iz subregije Sv. Ivana Zeline češće nalazimo u tri skupine ispitanika – onih koji nisu seksualno aktivni, ne koriste kontracepciju ili koriste prezervativ. Subregija Velike Gorice ističe se po zastupljenosti mladih koji apstiniraju od spolnih odnosa, a odgovorni spolni odnosi karakteriziraju mlade iz Jastrebarskog, Samobora i Vrbovca²⁶.

²⁵ Tim više, što u zastupljenosti seksualno aktivnih mladih nije došlo do značajnijih promjena.

²⁶ U Vrbovcu ujedno nalazimo i nešto više mladih koji nisu seksualno aktivni.

Tablica 14: Korištenje kontracepcijskih sredstava s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Apstinencija	Prekinuti snošaj	Prezervativ	Pilule	Bez kontracepcije
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 78,94$				
Dugo Selo	28,3	5,5	40,9	10,2	15,0
Ivanić Grad	16,3	7,0	38,8	14,0	24,0
Jastrebarsko	20,1	4,5	50,7	10,4	14,2
Samobor	18,6	10,6	42,8	16,5	11,4
Sveti Ivan Zelina	26,3	0,0	43,8	11,3	18,8
Velika Gorica	36,4	7,5	36,1	8,1	11,9
Vrbovec	27,9	5,1	45,6	8,8	12,5
Zaprešić	17,5	10,5	42,4	14,4	15,3
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 106,28$				
Žensko	26,6	8,3	30,6	18,9	15,7
Muško	23,2	6,4	53,7	4,7	13,1
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 317,31$				
15 – 19 godina	51,4	4,5	33,9	4,3	5,8
20 – 24 godine	14,0	9,3	49,8	13,4	13,6
25 – 29 godina	8,6	8,1	40,7	17,7	24,9
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2 = 388,50$				
Zaposleni	9,6	8,3	45,4	12,1	24,6
Nezaposleni	17,9	9,5	41,1	11,6	20,0
Učenici	61,0	2,8	30,0	1,9	4,3
Studenti	18,8	8,4	46,9	20,5	5,3
<i>Obrazov. ispitanika</i>	$\chi^2 = 300,01$				
OŠ i manje	56,8	2,6	30,3	2,9	7,4
Ind./zanatska škola	14,2	4,9	48,7	7,5	24,7
Srednja škola	18,9	10,4	43,5	14,2	13,0
VŠS, VSS i više	2,9	7,4	44,9	27,9	16,9
<i>Bračni status</i>	$\chi^2 = 142,47$				
Nije u braku	27,2	6,9	43,2	11,6	11,1
U braku	3,0	11,1	26,7	13,3	45,9
<i>Vlastita djeca</i>	$\chi^2 = 98,01$				
Nema djece	26,7	6,5	43,4	11,5	11,9
Ima djece	6,8	14,4	25,8	14,4	38,6
UKUPNO	24,8	7,3	41,7	11,7	14,5

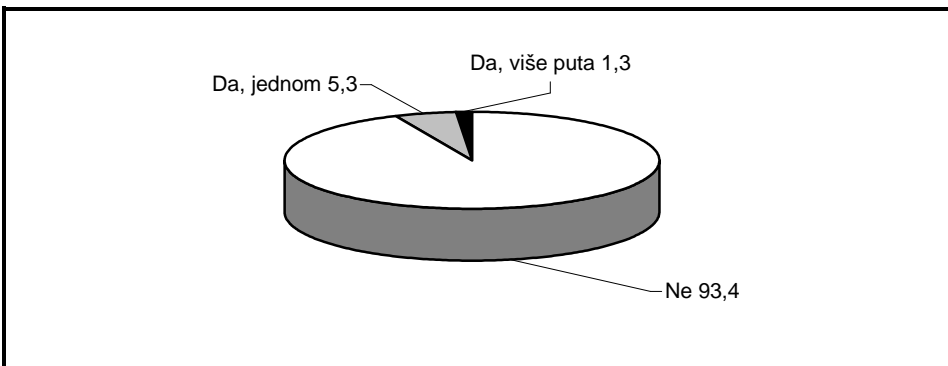
Zanimljivo je da su ispitanice češće zastupljene u skupinama mladih koji apstiniraju od spolnih odnosa, a ako su seksualno aktivne, rjeđe koriste kontracepciju, a češće prekinuti snošaj i kontracepcijske pilule. Ispitanici se ističu po višoj zastupljenosti među seksualno aktivnim mladima koji koriste

prezervativ. Iako je na prvi pogled moguće steći dojam da su mladi muškarci seksualno odgovorniji, mi smo skloniji ove podatke tumačiti u svijetlu bračnog statusa i realiziranog roditeljstva mladih. U poglavlju o kvaliteti života utvrđeno je da su mlade žene češće roditeljice i da su češće osnovale vlastitu obitelj, a ova nam je analiza pokazala da ove dvije okolnosti značajno utječu na korištenje kontracepcijskih sredstava. Mladi koji su osnovali vlastitu obitelj i imaju djecu, u uzorku ispitanika koji ne koriste kontracepciju zastupljeni su relativno tri puta više nego u ukupnom uzorku.

Ispitanici u dobi od 15. do 19. godine značajno su rjeđe seksualno aktivni, a ispitanici u dobi od 25. do 29. godine, značajno rjeđe koriste kontracepcijska sredstva (vjerojatno radi stabilnosti partnera i fertilitetne motivacije). Ispitanici u dobi od 20. do 24. godine ujednačeno koriste sve analizirane metode kontracepcije. Učenici (sa završenom osnovnom školom) češće participiraju u skupini seksualno neaktivnih ispitanika, a zaposleni i studenti u skupini mladih koji koriste kontracepcijska sredstva. Među onima koji kontracepciju ne koriste najviše je zaposlenih i nezaposlenih mladih. Sve metode kontracepcije iznadprosječno su prisutne u grupi mladih koja je završila četverogodišnju srednju školu. Mladi sa završenom industrijskom ili zanatskom školom skloniji su korištenju prezervativa i odnosu bez zaštite, a oni sa završenom višom ili visokom školom prezervativu, kontracepcijskim pilulama i odnosu bez zaštite.

Ukratko, analiza odgovornosti spolnog ponašanja mladih Zagrebačke županije upućuje na određene pozitivne trendove, ali i na postojanje subregija u kojima je potrebno intenzivirati njihovu informiranost i edukaciju o potrebi odgovornog spolnog života. Ta edukacija, naravno, mora biti prilagođena socijalnim obilježjima pojedinih grupa mladih.

Grafikon 11: Zdravstveni problemi ispitanika uzrokovani seksualnim aktivnostima (%)

Izrazito rizično seksualno ponašanje uočeno je u kod desetine ispitanika. Taj je udio tek nešto veći od broja mladih koji su do sada jednom ili više puta imali zdravstvenih problema uzrokovanih seksualnim aktivnostima o čemu se potvrdno izrazilo 6,6% ispitanika (grafikon 11).

Izloženost zdravstvenim problemima uzrokovanih seksualnim aktivnostima statistički je značajno povezana s dobi, socioprofesionalnim statusom i stupnjem obrazovanja ispitanika (tablica 15).²⁷

Tablica 15: Zdravstveni problemi uzrokovani seksualnim aktivnostima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne postoje	Postoje
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 18,46$	
15 – 19 godina	97,3	2,7
20 – 24 godine	90,9	9,1
25 – 29 godina	92,1	7,9
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 18,87$	
Zaposleni	92,9	7,1
Nezaposleni	89,7	10,3
Učenici	98,2	1,8
Studenti	91,8	8,2
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 22,83$	
OŠ i manje	97,8	2,2
Ind./zanatska škola	95,9	4,1
Srednja škola	91,2	8,8
VŠS, VSS i više	89,3	10,7
<i>Metode kontracepcije</i>	$\chi^2 = 35,72$	
Apstinencija	96,8	3,2
Prekinuti snošaj	80,6	19,4
Prezervativ	93,7	6,3
Kontracepcijske pilule	90,3	9,7
Ne koristi kontracepciju	94,1	5,9
UKUPNO	93,4	6,6

Zdravstvenim problemima uzrokovanih seksualnim aktivnostima u većoj su mjeri izloženi mladi stariji od 20 godina, koji su ujedno i seksualno aktivniji. Radi se o zaposlenim i nezaposlenim mladima i studentima, za završenom srednjom ili višom i visokom školom, koji koriste kontracepcijske pilule ili prekinuti snošaj (potonji su relativno 3 puta više zastupljeni u skupini ispitanika

²⁷ U analizi su sažete kategorije “da, jednom” i “da, više puta”, radi zastupljenosti ovih mladih u ukupnom uzorku.

koji su imali zdravstvenih problema nego u ukupnom uzorku). Drugim riječima, izloženost mladih zdravstvenim problemima uzrokovanih seksualnim aktivnostima ponajviše ovisi o metodi zaštite od spolno prenosivih bolesti i neželjene trudnoće, dok su druga obilježja u tom pogledu irelevantna (izloženost je pozitivno povezana sa socijalnim obilježjima mladih koji su značajno povezani sa seksualnom inicijacijom).

Analiza rizičnih ponašanja mladih ukazala je na razmjerno mali udio onih koji manifestiraju ponašanja visokog rizika, a s toga su aspekta osobito suspektne mladi koji često koriste alkohol i druge psihoaktivne supstance, te seksualno aktivni koji nisu u braku, a prilikom spolnih odnosa ne koriste odgovarajuću zaštitu. Razmjerno niska razina zastupljenosti rizičnih ponašanja u populaciji mladih Zagrebačke županije ne smije se, međutim, bagatelizirati. Čak dapače, upravo bi ova okolnost svakom demokratskom društvu trebala biti izravan poticaj za poduzimanje svih raspoloživih preventivnih mjera koje bi i ovom dijelu populacije osigurala pravo na maksimalan razvoj potencijala. Slijedom rezultata našeg istraživanja, takve bi mjere bilo neophodno poduzimati prema najmanje 10% mladih Zagrebačke županije, a o tome koje bi mjere među mladima doživjele najbolji odjek, bit će riječi u sljedećem poglavlju.

4. Putovi provedbe socijalne politike za mlade

Praktičan pristup mladima u hrvatskom društvu većinom je takav da se ignoriraju standardi i očekivanja koje društvo postavlja mladima. Nenamjerno, mladima se šalju štetne poruke koje sugeriraju da je njihova sudbina izvan njihove kontrole. Svaki problem mladih eksternalizira se sugeriranjem da antisocijalno ponašanje, lošiji uspjeh, samodestruktivne i slične aktivnosti isključivo proizlaze iz nepovoljnih prilika u okolini. Vizija bespomoćne djece koja lutaju u prijetjećem i opasnom svijetu postaje toliko jaka da nadvladava znanstvene rezultate i tradicionalnu mudrost koji potvrđuju da su već djeca predškolske dobi u stanju učiti moralne standarde, djelovati odgovorno i pokazati samokontrolu (Raboteg-Šarić, Rogić, 2002:179). S time u vezi autori upozoravaju da mladima, kako bi razvili određena umijeća, odgovornost, karakter i sposobnost da učine nešto za dobrobit drugih, trebaju izazovi, pa im društvo mora slati poruke koje potiču aspiracije, optimizam i nadu.²⁸

U tom je pogledu važno naglasiti da postoje znanstveni dokazi koji se na općenitoj razini temelje na provedenim savjetovanjima, a na pojedinačnoj razini na mišljenju istraživača, da se diljem Europe razvijaju nove društvene

²⁸ Visoki standardi i osjećaj svrhovitosti bolji su prediktor uspjeha mladih nego bogatstvo, pa u aktivnom pristupu prema mladima programe nije opravdano ograničiti samo na poboljšanje životnog standarda (Raboteg-Šarić, Rogić, 2002).

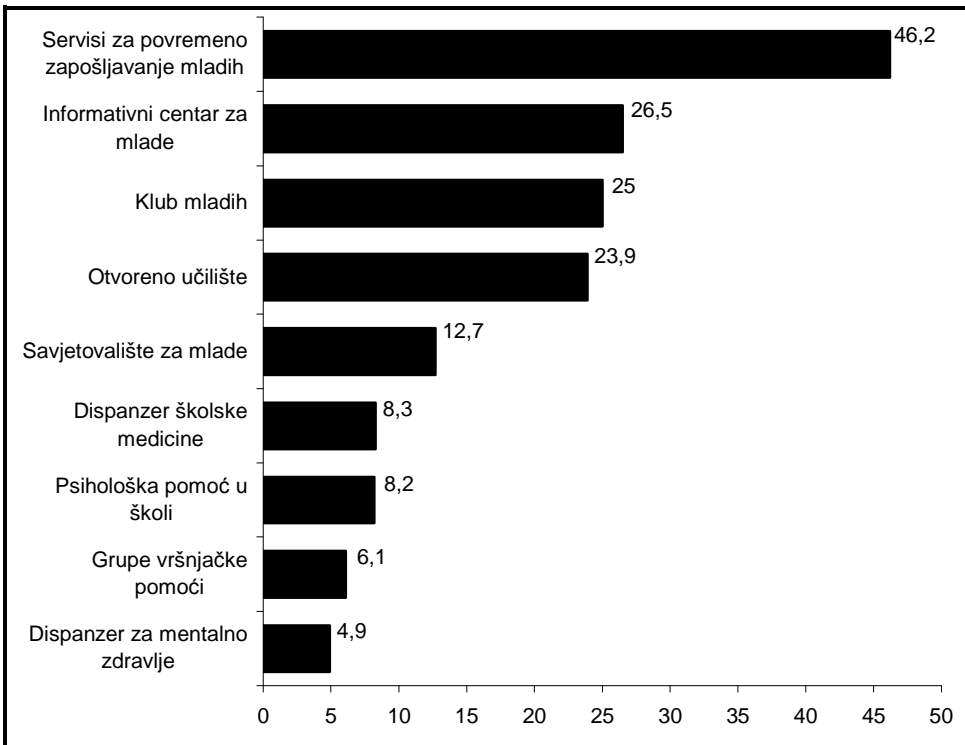
nejednakosti i kulturalne podjele između pojedinih skupina mladih osoba. Današnju stvarnost karakterizira, s jedne strane, porast uniformiranih životnih stilova mladih (glazba, odijevanje itd.), a s druge strane, rastuća polarizacija mogućnosti, koje se pridružuju već postojećim napetostima između generacija, spolova, različitih etničkih grupa i regija različite razine gospodarskog blagostanja. Proces modernizacije su selektivni, posebno u siromašnijim društvima Europe, pa često djeluju u korist neznatnog sloja mladog pučanstva (*Novi poticaji za europsku mladež*, 2002).

U uvjetima skromnih materijalnih mogućnosti, proces organiziranja zajednice je opravdano usmjeriti prema prioritetnim potrebama mladih, o kojima je bilo riječi u prethodnim dionicama ovog teksta. Uz to je važno uočiti modele primjene socijalne politike koji će naići na najveće odobravanje mladih. Nacionalnim programom djelovanja za mlade (2003) predviđeno je, naime, 25 mjera socijalne i 16 mjera zdravstvene politike, a mnoge od njih predviđaju formiranje novih institucija i organizacija (samostalne udruge mladih s invaliditetom, revitaliziranje jedinica za mentalno zdravlje djece i mladeži, jačanje djelatnosti školske medicine i dr.) ili zapošljavanje stručnjaka u postojećim ustanovama i organizacijama (timovi za krizne intervencije, programi namijenjeni mladima, kapaciteti za provođenje alternativnih odgojnih mjera, programi za osposobljavanje, savjetovanje i dr.). Kako istodobna realizacija svih predviđenih mjera nije moguća, u ovom se dijelu analize bavimo ispitivanjem stavova mladih o službama, organizacijama i ustanovama čije bi usluge osobno koristili, o percipiranju potrebe otvaranja savjetovališta za mlade (uključujući i sadržaje koje bi savjetovališta nudila), o modelima informiranja o rizičnim ponašanjima (reproduktivno zdravlje, rizična ponašanja, štetne navike, ovisnosti i prometna kultura), mišljenju o mjerama koje bi pridonijele smanjenju broja pobačaja i razini prilagodbe javnih prostora potrebama osoba s invaliditetom. Cilj se analize odnosi na iznalaženje prioriteta u provedbi socijalne politike prema mladima, s posebnim osvrtom na prevenciju rizičnih ponašanja, planiranje obiteljske i populacijske politike i omogućavanje socijalne integracije osoba s invaliditetom. Analiza uključuje osvrt na udio mladih koji percipiraju potrebu određenih komponenti socijalne politike te iznalaženje razlika u toj percepciji s obzirom na njihova socijalna obilježja.

U grafikonu 12 prikazan je udio mladih koji procjenjuju da bi, kada bi im bile dostupne, sigurno koristili usluge različitih službi, organizacija i ustanova. Iz podataka proizlazi da bi najveći broj mladih (gotovo 50%) sigurno koristilo usluge servisa za povremeno zapošljavanje, dok su ostale ponuđene službe, ustanove i organizacije dobile znatno manju potporu. Više od 20% mladih sigurno bi koristilo usluge informativnog centra za mlade, klubova mladih i otvorenog učilišta, nešto više od 10% je zainteresirano za usluge savjetovališta za mlade, dok potrebu za dispanzerom školske medicine, timom stručnjaka za

pružanjem psihološke pomoći u školi, grupama vršnjačke pomoći i dispanzerom za mentalno zdravlje iskazuje znatno manji broj mladih.

Grafikon 12: Iskazana potreba mladih za korištenjem usluga službi, organizacija i ustanova (%)

Ne smije se, međutim, zanemariti ona skupina koja nije sigurna bi li koristila usluge ovih organizacija, službi i ustanova, a koja se kreće od cca 40% ispitanika (informativni centar, savjetovalište za mlade i klub mladih) do 22% ispitanika (dispanzer za mentalno zdravlje).²⁹ Očigledno je da mladi preferiraju službe usmjerene pružanju konkretne podrške (pomoć u zapošljavanju) i širenju mogućnosti obrazovanja (informativni centar, otvoreno učilište), dok je potreba za psihosocijalnom potporom slabije izražena. I ova analiza upućuje oko 10% ispitanika koji iskazuju potrebu za psihosocijalnom pomoći, a pitanje je postoje li u njihovim lokalnim sredinama institucije koje im takvu pomoć mogu osigurati. Čini se da bi u tom pogledu bilo oportuno pojačati ulogu domova zdravlja koji su dostupni većini mladih.

²⁹ Točna distribucija ispitanika na kategorijama ovih varijabli prikazana je u Prilogu (pitanje 47).

Socijalna obilježja mladih na pojedine potrebe odražavaju se vrlo različito, pri čemu na potrebu korištenja određenih službi, ustanova i organizacija najviše utječe spol ispitanika (tablica 16).

Tablica 16: Iskazana potreba za korištenjem usluga službi, organizacija i ustanova s obzirom na spol ispitanika (%)

Služba, organizacija ili ustanova	Ženski	Muški	UKUPNO
<i>Savjetovalište za mlade</i>	$\chi^2 = 31,01$		
Ne	38,5	54,0	46,1
Možda	46,2	36,1	41,2
Da	15,3	9,9	12,7
<i>Posebni dispanzer za mentalno zdravlje</i>	$\chi^2 = 16,42$		
Ne	68,1	77,4	72,7
Možda	26,5	18,3	22,3
Da	5,4	4,4	5,0
<i>Dispanzer školske medicine</i>	$\chi^2 = 22,99$		
Ne	57,1	69,0	62,9
Možda	33,0	24,2	28,7
Da	9,9	6,7	8,3
<i>Informativni centar za mlade</i>	$\chi^2 = 25,21$		
Ne	25,9	38,0	31,8
Možda	45,5	37,8	41,7
Da	28,6	24,2	26,5
<i>Otvoreno učilište</i>	$\chi^2 = 16,78$		
Ne	33,6	43,4	38,4
Možda	39,5	35,8	37,7
Da	26,9	20,8	23,9
<i>Tim stručnjaka za psihološku pomoć</i>	$\chi^2 = 24,37$		
Ne	57,5	69,8	63,5
Možda	32,9	23,7	28,4
Da	9,6	6,5	8,1

Ispitanice su spremnije koristiti savjetovalište za mlade, posebni dispanzer za mentalno zdravlje, dispanzer školske medicine, informativni centar za mlade, otvoreno učilište i tim stručnjaka za psihološku pomoć u školi.

Obrazovaniji ispitanici izražavaju veću potrebu za korištenjem usluga servisa za povremeno zapošljavanje i otvorenih učilišta, dok bi savjetovalište za mlade češće koristili ispitanici sa završenom industrijskom ili zanatskom školom. Mladi čiji su očevi nižeg obrazovanja češće bi koristili usluge dispanzera za

mentalno zdravlje djece i mladih, dispanzera školske medicine i klubova mladih (tablica 17).

Tablica 17: Iskazana potreba za korištenjem usluga službi, organizacija i ustanova s obzirom na obrazovni status ispitanika i njihovih očeva (%)

Služba, organizacija ili ustanova	Obrazovanje ispitanika				Obrazovanje oca				UKUPNO
	OŠ i manje	Industrijska /zamatka škola	Srednja škola	VŠŠ, VSS i više	OŠ i manje	Industrijska /zamatka škola	Srednja škola	VŠŠ, VSS i više	
<i>Savjetovalište za mlade</i>	$\chi^2 = 33,89$				$\chi^2 = 32,88$				
Ne	38,5	52,2	44,5	57,7					46,1
Možda	50,0	30,9	43,4	31,5					41,2
Da	11,5	16,8	12,1	10,7					12,7
<i>Posebni dispanzer za mentalno zdravlje</i>					$\chi^2 = 32,88$				
Ne					64,7	73,8	70,6	80,1	72,7
Možda					24,7	19,9	26,2	17,6	22,3
Da					10,5	6,3	3,1	2,2	5,0
<i>Klub mladih</i>					$\chi^2 = 27,62$				
Ne					25,1	35,0	27,8	31,8	30,7
Možda					39,8	38,3	50,4	46,4	44,1
Da					35,1	26,7	21,8	21,7	25,2
<i>Dispanzer školske medicine</i>					$\chi^2 = 27,78$				
Ne					53,7	66,5	61,4	66,2	62,9
Možda					33,7	24,0	29,7	31,6	28,7
Da					12,6	9,6	8,9	2,3	8,3
<i>Otvoreno učilište</i>	$\chi^2 = 55,69$								
Ne	41,7	54,3	33,4	25,0					38,4
Možda	36,4	30,2	40,5	40,5					37,7
Da	21,8	15,5	26,1	34,5					24,9
<i>Servisi za povremeno zapošljavanje mladih</i>	$\chi^2 = 32,88$								
Ne	18,9	38,4	21,6	29,7					24,9
Možda	37,2	27,4	25,3	29,7					28,7
Da	44,0	34,2	53,1	40,5					46,4

Studente češće nalazimo u skupini mladih koji bi sigurno koristili usluge otvorenog učilišta i servisa za zapošljavanje, a potrebu za povremenim zapošljavanjem u većoj mjeri izražavaju mlađe osobe (u dobi od 15. do 24. godine). Inače, pokazalo se da među socijalnim obilježjima mladih najveću diskriminativnu moć u potrebi korištenja različitih službi, ustanova i organizacija ima socioprofesionalni status i to u odnosu na potrebu korištenja servisa za povremeno zapošljavanje (tablica 18).

Tablica 18: Iskazna potreba za korištenjem usluga službi, organizacija i ustanova s obzirom na dob i socioprofesionalni status ispitanika (%)

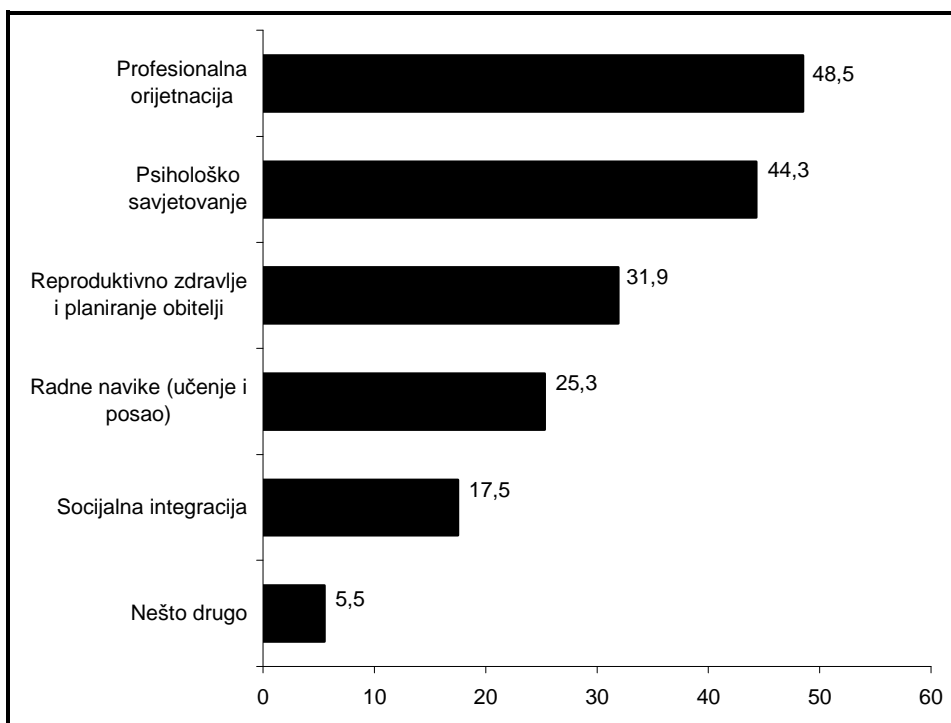
Služba, organizacija ili ustanova	Dob			Socioprofesionalni status				UKUPNO
	15-19 god.	20-24 god.	25-29 god.	Zaposleni	Nezaposleni	Učenici	Studenti	
<i>Servisi za povremeno zapošljavanje mladih</i>	$\chi^2 = 33,89$			$\chi^2 = 125,83$				
Ne	18,0	22,6	35,0	37,4	27,8	18,6	9,3	24,9
Možda	32,8	25,4	28,4	27,3	24,9	35,6	26,7	28,7
Da	49,2	52,0	36,5	35,3	47,3	45,8	64,0	46,4
<i>Otvoreno učilište</i>				$\chi^2 = 32,25$				
Ne				41,9	43,4	41,7	25,9	38,4
Možda				35,5	35,1	37,2	43,9	37,7
Da				22,6	21,5	21,0	30,2	23,9

Naši su rezultati, dakle, potvrdili da su mladi ženskog spola otvoreniji na traženje psihosocijalne pomoći i da imaju izraženiju potrebu za dodatnim obrazovanjem, da su studenti skupina mladih koja iziskuje znatnu društvenu potporu (u vidu omogućavanja povremenog zapošljavanja i dodatnih mogućnosti edukacije), te da mladi koji odrastaju uz očeve niže razine obrazovanja iskazuju više interesa za korištenje zdravstvenih ustanova i klubova mladih (kao sredina pogodnih za aktivno provođenje slobodnog vremena bez potrebe novčanih davanja). Čini se da je odnos mladih prema mogućem korištenju usluga psihosocijalne potpore značajno uvjetovan njihovim predodžbama o sadržajima i metodama rada u takvim službama, pri čemu im pretežno pridaju pejorativna svojstva.

Da je tome tako, potvrđuje i analiza iskazane želje za korištenjem različitih usluga savjetovališta za mlade, koja pokazuje da je interes za korištenjem

savjetovanih usluga četverostruko veći no što je proizašlo iz prethodne analize (grafikon 13). Na takvim bi mjestima savjete o profesionalnoj orijentaciji sigurno potražilo 48,5% mladih, čak 44,3% njih zainteresirano je za psihološko savjetovanje, dok je trećina izrazila svijest o potrebi savjetovanja po pitanju reproduktivnog zdravlja i planiranja obitelji. Nije zanemariv ni udio mladih koji iskazuju potrebu za podrškom u pogledu radnih navika (25,3%) i socijalne integracije (17,5%). Usporedba ovih pokazatelja s ranije dobivenim rezultatima o rizičnim ponašanjima i drugim socijalnim potrebama mladih daje punu sliku o potrebnim sadržajima planirane socijalne politike za mlade. Tim više, što su oni u tom pogledu dosta ujednačeni, a analizirana socijalna obilježja mladih nemaju veliki utjecaj na interes za korištenjem savjetovanih usluga.

Grafikon 13: Interes za korištenjem usluga savjetovišta za mlade (%)

U tablici 19 vidljivo je, naime, da na procjenu potrebe za korištenjem specifičnih savjetovanih usluga od svih promatranih socijalnih obilježja statistički značajan upliv ima samo spol i to samo kada se radi o radnim navikama potrebnim za učenje i posao i reproduktivnom zdravlju i planiranju obitelji. Ove su usluge spremnije koristiti mlade žene.

Tablica 19: Potreba za savjetovalištem za mlade s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Radne navike potrebne za učenje i posao			Reproduktivno zdravlje i planiranje obitelji		
	Ne	Ne znam	Da	Ne	Ne znam	Da
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 51,62$			$\chi^2 = 20,45$		
Ženski	30,8	37,8	31,3	29,5	34,1	36,4
Muški	47,7	33,3	19,0	39,5	33,1	27,4
UKUPNO	39,1	35,6	25,3	34,4	33,6	31,9

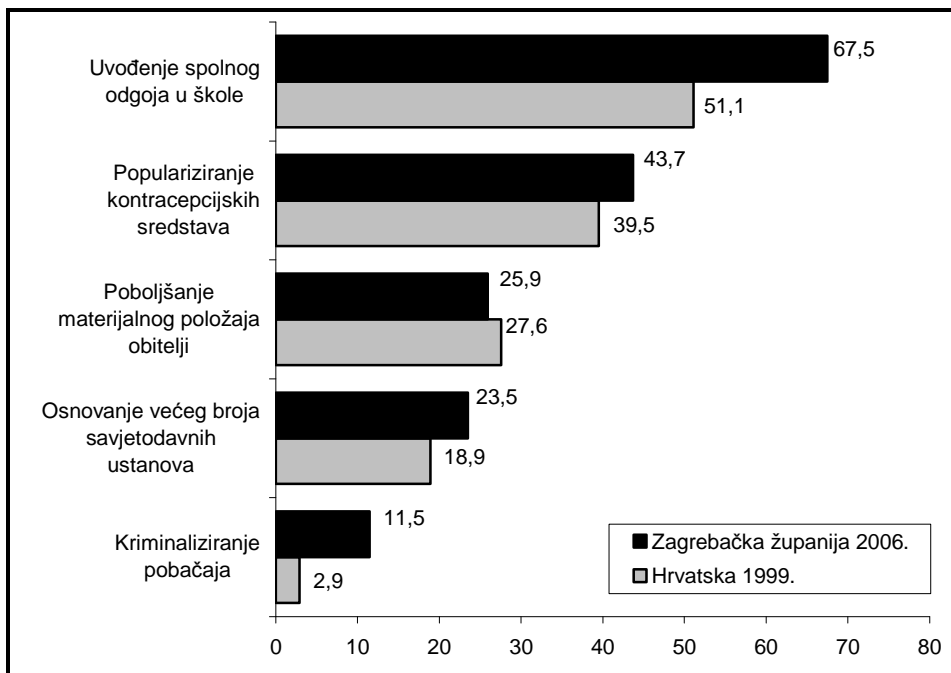
Temeljem rezultata dvaju prethodnih analiza zaključujemo da je u procesu organiziranja zajednice u planiranju i provedbi socijalne politike prema mladima moguće koristiti postojeće službe, ustanove i organizacije, koje je potrebno u većoj mjeri prilagoditi potrebama i interesima ove populacije. Pri tome je važno osigurati dovoljan broj stručnih djelatnika koji bi bili u mogućnosti provoditi potrebne programe i dostupnost ustanova, službi i organizacija i onoj skupini mladih koja živi u manje urbanim sredinama.³⁰ Ovaj se zaključak, naravno, ne odnosi na službe koje u Zagrebačkoj županiji ne postoje, a koje bi koristila većina mladih. Radi se o servisima za povremeno zapošljavanje, čije bi osnivanje bilo višestruko individualno i društveno korisno. Poticanje osnivanja klubova mladih i informativnih centara za mlade pridonijelo bi mogućnostima zadovoljenja potreba velikog dijela njih³¹, a ujedno bi im znatno olakšalo aktivno sudjelovanje u životu zajednica i regije. Ove bi organizacije, pored ostalog, u suradnji sa stručnim institucijama, mogle realizirati brojne programe psihosocijalne potpore i edukacijske sadržaje.

O potrebi većeg broja edukacijskih sadržaja i programa psihosocijalne potpore koji bi bili usmjereni jačanju društvenih i individualnih činitelja zaštite govori i podrška mladih različitim mjerama za smanjivanje broja pobačaja. Mladi najveću podršku daju uvođenju spolnog odgoja u škole, na drugom je mjestu populariziranje korištenja kontracepcijskih sredstava, a osnivanje savjetodavnih ustanova podržava svaka peta mlada osoba (grafikon 14). Podsjetimo, savjetovališta su mladi podržali i u analizi mjera potrebnih za smanjivanje broja razvoda brakova (38,8%, grafikon 4).

³⁰ Vidjeti poglavlje *Kvaliteta života mladih: odgovornost zajednice i/ili obitelji*

³¹ Usluge informativnog centra za mlade bi možda i sigurno koristilo 68,1%, a kluba mladih 69,1% ispitanika.

Grafikon 14: Komparativni prikaz podrške mladih mjerama za smanjenje broja pobačaja (%)

U odnosu na rezultate istraživanja iz 1999. godine provedenog na reprezentativnom uzorku mladih Hrvatske, 16,4% više mladih Zagrebačke županije podržava uvođenje spolnog odgoja u škole, dok je podrška populariziranju i lakoj dostupnosti kontracepcijskih sredstava te osnivanju većeg broja savjetodavnih ustanova porasla za 4 do 5%. Iznenađujući je podatak o 11,5% mladih Zagrebačke županije koji podržavaju kriminaliziranje pobačaja, a koji je u odnosu na hrvatski prosjek veći za 8,6%. Međutim, s obzirom na protek sedmogodišnjeg razdoblja između dva istraživanja osnovano je pretpostaviti da su se slične promjene dogodile i među mladima u cijeloj Hrvatskoj, te da one nisu specifikum mladih Zagrebačke županije.

Mladi su u podršci uvođenju spolnog odgoja u škole gotovo jedinstveni, a ni podrška drugim predloženim mjerama ne ovisi o njihovim analiziranim socijalnim obilježjima. Iznimku od ovoga pravila uočavamo u povezanosti socijalnih obilježja mladih (rezidencijalni i socioprofesionalni status te stupanj obrazovanja oca) i podrške lakoj dostupnosti i populariziranju kontracepcijskih sredstava (tablica 20).

Tablica 20: Podrška populariziranju i lakoj dostupnosti kontracepcijskih sredstava s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne	Da
<i>Rezidencijalni status</i>	$\chi^2 = 22,42$	
Grad	47,8	52,2
Sjedište općine	58,0	42,0
Selo	60,9	39,1
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2 = 26,37$	
Zaposleni	59,6	40,4
Nezaposleni	63,4	36,6
Učenici	58,2	41,8
Studenti	45,0	55,0
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2 = 29,92$	
OŠ i manje	62,7	37,3
Ind./zanatska škola	64,1	35,9
Srednja škola	50,2	49,8
VŠS, VSS i više	48,7	51,3
UKUPNO	56,4	43,6

Da je populariziranje i laka dostupnost kontracepcijskih sredstava mjera koja bi pridonijela smanjenju broja pobačaja češće misle mladi iz urbanijih sredina, studenti i mladi koji imaju očeve višeg stupnja obrazovanja (srednja četverogodišnja, viša ili visoka škola). S obzirom na okolnost da je prezervativ za sada jedino sredstvo koje mlade prigodom seksualnih odnosa istodobno štiti od neželjenog roditeljstva i spolno prenosivih bolesti, ocjenjujemo da bi ovovrsnu edukaciju trebalo organizirati u ruralnim krajevima Županije, pri čemu je važno obuhvatiti i one mlade koji više nisu u sustavu školstva. Pri tom bi, naravno, ova mjera smanjenja broja pobačaja morala biti popraćena sustavnom seksualnom edukacijom i savjetovanišnim uslugama koje bi ujedno bile od velikog značaja za provedbu obiteljske i populacijske politike. Uz prikazane rezultate analiza je pokazala i postojanje povezanosti religioznosti mladih i podrške osnivanju većeg broja savjetodavnih ustanova, pri čemu religioznost mladih pridonosi značajno većoj podršci ovoj metodi smanjenja broja pobačaja ($\chi^2 = 29,26$)³².

O načinima na koje se mladi žele informirati o različitim društvenim i individualnim činiteljima rizika saznajemo uvidom u podatke prikazane u tablici 21.

Naša je analiza pokazala da niti jedan ponuđeni oblik informiranja o rizičnim činiteljima ne prihvaća većina mladih, što upućuje na potrebu kreiranja programa

³² Tablični prikaz dostupan kod autorice.

koji će im edukacijske poruke odašiljati putem različitih kanala. Najveću je podršku dobio redovni školski program, osobito kada se radi o reproduktivnom zdravlju. Podrška je ipak manja u odnosu na udio mladih koji su izrazili stav da bi uvođenje seksualnog odgoja u škole pridonijelo smanjenju broja pobačaja, iako se suštinski radi o istom problemu i činitelju rizika. Uvrštavanje ostalih tema u redovni školski program (rizična ponašanja, štetne navike, ovisnosti, prometna kultura) podržava tek trećina mladih. Taj podatak baca posebno svjetlo na suvremeni trend koji se ogleda u nastojanju jačanja odgojne funkcije škola, a koji uključuje veći broj odgojnih tema. Iako je potreba jačanja odgojnih funkcija škola nedvojbeno, mladi ukazuju na potrebu modaliteta realizacije ovoga cilja koji će biti znatno diferencijalniji, kako u smislu sadržaja, tako i u smislu ciljane populacije. Radi se o potrebi zasebnog planiranja univerzalnih, selektivnih i indiciranih intervencija pri čemu bi uvrštavanje određenih sadržaja u redovni školski program koristilo manjoj skupini mladih.

Tablica 21: Najprihvatljiviji načini informiranja mladih o činiteljima rizika (%)

Činitelji rizika	Redovni školski program	Neformalno obrazovanje	Tribine	Pisani mediji	Radio tematske emisije	Televizijske tematske emisije	Kampanje za mlade
Reproduktivno zdravlje	45,5	5,3	6,0	8,8	3,5	21,8	9,2
Rizična ponašanja	32,2	9,7	8,7	10,1	3,8	25,0	10,4
Štetne navike	30,6	7,4	9,4	11,9	3,5	26,4	10,8
Ovisnosti	36,3	5,8	9,2	7,6	1,9	24,0	15,3
Prometna kultura	30,6	12,1	5,1	11,3	5,4	27,2	8,3

Razmjerno dobro prihvaćen kanal informiranja su tematske televizijske emisije, osobito u slučaju prometne kulture. U tom se pogledu nameće pitanje selektivnosti populacije koja bi takve programe gledala, a u istom je smjeru moguće problematizirati i druge načine informiranja (neformalno obrazovanje, tribine, pisane medije, radio tematske emisije i kampanje za mlade). Bez obzira na to, bjelodana je moć televizijskih programa, a prava je šteta da se programi za mlade u pravilu emitiraju u vrijeme slabije gledanosti (rani jutarnji ili vrlo kasni večernji sati). Organizatore socijalne politike za mlade ne bi smjela obeshrabriti činjenica da vrijednost neformalnog obrazovanja, kampanja za mlade i tribine prepoznaje tek mala skupina mladih. Radi se o novijim oblicima obrazovanja koji se u hrvatskom društvu nalaze u fazi formiranja, a snažnija društvena podrška takvim programima, osobito ako ih organiziraju udruge mladih, urodila bi većim interesom ove populacije.

Analizirana socijalna obilježja ne pridonose poželjnosti načina informiranja o reproduktivnom zdravlju i rizičnim ponašanjima, dok poželjnost načina informiranja o štetnim navikama ovisi jedino o dobi ispitanika, a poželjnost načina informiranja o ovisnostima o njihovu subregionalnom statusu (tablica 22). Pritom je iz analize izostavljeno informiranje putem radio emisija jer se manje od 5% ispitanika odlučilo za taj oblik informiranja. Istodobno, socijalna obilježja mladih najviše utječu na prihvatljivost određenih načina informiranja o prometnoj kulturi (tablica 23).³³

Tablica 22: Najprihvatljiviji načini informiranja o štetnim navikama i ovisnostima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Školski program	Neformalno obrazovanje	Tribine	Pisani mediji	Televizijske tematske emisije	Kampanje za mlade
	O štetnim navikama					
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 36,61$					
15 – 19 godina	29,7	5,5	12,6	14,0	23,5	14,6
20 – 24 godine	30,0	8,1	10,5	13,2	30,4	7,9
25 – 29 godina	35,9	9,3	6,1	9,1	28,2	11,4
UKUPNO	31,8	7,7	9,8	12,1	27,4	11,2
	O ovisnostima					
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 73,11$					
Dugo Selo	42,0	3,1	9,2	3,1	24,4	18,3
Ivanić Grad	38,2	9,9	6,1	8,4	23,7	13,7
Jastrebarsko	46,2	12,3	6,9	6,9	10,0	17,7
Samobor	39,1	5,5	7,7	8,9	22,1	16,6
Sv. Ivan Zelina	30,1	6,0	7,2	9,6	37,3	9,6
Velika Gorica	37,3	3,9	14,0	5,4	25,7	13,7
Vrbovec	30,1	3,7	7,4	11,8	30,1	16,9
Zaprešić	32,1	6,4	9,4	9,4	26,1	16,7
UKUPNO	37,0	5,9	9,3	7,7	24,5	15,5

³³ U slučaju analize povezanosti preferiranog načina informiranja o reproduktivnom zdravlju, rizičnom ponašanju, štetnim navikama i ovisnosti sa socijalnim obilježjima mladih isključeni su ispitanici koji su izabrali radio tematske emisije zbog male zastupljenosti u uzorku (manje od 4%).

Mladi u dobi od 25. do 29. godine češće ističu informiranje o štetnim navikama putem redovnog školskog programa, neformalnog obrazovanja, televizijskih tematskih emisija i kampanja za mlade. Ispitanike u dobi od 20. do 24. godine češće nalazimo u skupini onih koji preferiraju neformalno obrazovanje, tribine, pisane i televizijske medije, dok su ispitanici u dobi od 15. do 19. godine češće zastupljeni među mladima koji preferiraju tribine, pisane medije i kampanje za mlade. Vidljivo je, dakle, da oni koji polaze školu u manjoj mjeri podržavaju uvođenje ovog odgojnog sadržaja u redovni školski program.

Mladi iz subregije Dugog Sela bi u većoj mjeri željeli biti informirani o problemima ovisnosti putem redovnog školskog programa i kampanja za mlade, a mladi iz subregije Ivanić Grada putem redovnog školskog programa, neformalnog obrazovanja i pisanih medija. U subregiji Jastrebarskog nalazimo veći broj mladih koji bi o ovoj temi željeli biti informirani putem redovnog školskog programa i neformalnog obrazovanja, dok se u subregiji Samobora među prevladavajućim načinima informiranja nalaze redovni školski program, pisani mediji i kampanje za mlade. Pisane medije i televizijske tematske programe više preferiraju mladi iz subregije Sv. Ivana Zeline, a tribine i televizijske tematske emisije mladi iz subregije Velike Gorice.

U vrbovečkoj subregiji nalazimo relativno više mladih koji preferiraju pisane medije, televizijske tematske emisije i kampanje za mlade. Ovi su načini informiranja također češće prihvatljivi mladima u zaprešićkoj subregiji, ali se tu nalazi i veći broj ispitanika koji preferiraju programe neformalnog obrazovanja.

Informiranje putem redovnog školskog programa popularnije je među mladima koji žive u subregijama u kojima je zabilježena slabija zastupljenost mladih konzumenata lakših droga i duhana (vidjeti tablicu 11). U subregiji Zaprešića, gdje je uočen najveći udio mladih konzumenata lakših droga i duhana, više se cijene neformalni oblici obrazovanja. Dodatnom je analizom utvrđeno da samo iskustvo konzumiranja psihoaktivnih supstanci ipak nije statistički značajno povezano s preferiranjem pojedinog načina informiranja o ovisnosti.

O prometnoj kulturi (tablica 23) u većoj mjeri putem redovnih školskih programa žele biti informirani mladi iz istih subregija u kojima je uočeno preferiranje ovog načina informiranja o ovisnostima (Dugo Selo, Ivanić Grad, Jastrebarsko i Samobor), dok se preferiranje ostalih načina informiranja o prometnoj kulturi s obzirom na informiranje o ovisnostima donekle razlikuje. Tako je neformalno obrazovanje pogodan informativni kanal relativno većoj skupini mladih u subregiji Dugog Sela, Ivanić Grada, Jastrebarskog, Sv. Ivana Zeline i Velike Gorice, a tribine mladima iz subregije Sv. Ivana Zeline i Zaprešića. Putem pisanih medija, o prometnoj kulturi bi se u relativno većoj mjeri željeli informirati mladi u subregiji Velike Gorice, Vrbovca i Zaprešića, a

putem radio emisija mladi iz ivanićgradske i vrbovečke subregije. Tematske televizijske emisije relativno su popularnije u subregijama Dugog Sela, Sv. Ivana Zeline, Velike Gorice i Vrbovca, a kampanje za mlade u subregiji Ivanić Grada, Jastrebarskog, Samobora i Sv. Ivana Zeline. Očigledno je, dakle, da prometna kultura, kao važan zaštitni činitelj od stradavanja u prometu, u svim subregijama mladima treba biti prezentirana na različite načine.

Tablica 23: Najprihvatljiviji načini informiranja o prometnoj kulturi s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Školski program	Neformalno obrazovanje	Tribine	Pisani mediji	Radio emisije	Televizijske tematske emisije	Kampanje za mlade
<i>Subregija</i>	$\chi^2 = 81,59$						
Dugo Selo	34,1	13,3	5,2	6,7	2,2	29,6	8,9
Ivanić Grad	33,6	16,4	3,7	8,2	7,5	21,6	9,0
Jastrebarsko	41,1	17,1	4,7	4,7	5,4	17,8	9,3
Samobor	40,3	5,5	5,0	10,5	5,5	23,9	9,2
Sv. Ivan Zelina	24,7	13,6	6,2	11,1	3,7	29,6	11,1
Velika Gorica	25,5	13,2	4,7	14,1	5,9	29,0	7,6
Vrbovec	20,3	9,8	3,5	16,8	8,4	37,1	4,2
Zaprešić	26,9	12,2	7,6	13,0	4,2	27,7	8,4
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 39,49$						
15 – 19 godina	26,1	10,2	6,1	14,3	8,0	25,0	10,2
20 – 24 godine	33,6	11,5	6,0	11,9	3,5	27,6	6,0
25 – 29 godina	31,3	14,6	3,3	7,5	5,1	29,1	9,1
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 52,82$						
Zaposleni	35,4	11,6	3,8	9,2	4,3	28,5	7,2
Nezaposleni	27,7	10,8	6,2	6,7	6,7	33,3	8,7
Učenici	24,1	9,1	7,2	17,6	7,8	25,4	8,8
Studenti	31,1	16,4	5,0	11,1	3,9	23,3	9,2
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 45,40$						
OŠ i manje	25,6	8,9	5,8	16,6	7,3	26,2	9,6
Ind./zanatska škola	31,2	9,4	4,3	8,7	5,1	35,1	6,2
Srednja škola	31,5	13,1	5,8	10,1	5,4	25,2	8,8
VŠS, VSS i više	35,8	18,9	2,0	10,8	2,0	23,6	6,8
UKUPNO	30,6	12,1	5,1	11,3	5,4	27,2	8,3

Mladi u dobi od 15. do 19. godine skloniji su informiranju o prometnoj kulturi putem pisanih medija, radio emisija i kampanja za mlade, dok mladi u dobi do 20. do 24. godine preferiraju redovne školske programe i pisane medije. Pripadnici najstarije dobne kohorte, o ovoj temi primjerenim načinom informiranja relativno češće ocjenjuju redovni školski program, neformalno obrazovanje, tribine, televizijske emisije i kampanje za mlade. Ne iznenađuje stoga da najveću potporu programima neformalnog obrazovanja daju zaposleni³⁴ i studenti, dok učenici (koji su završili osnovnu školu) preferiraju tribine, pisane medije i radio emisije. Tribine i radio emisije ujedno imaju veću potporu nezaposlenih. Zaposlene osobe također u većoj mjeri podržavaju televizijske emisije, studenti (sa završenom četverogodišnjom srednjom školom) neformalno obrazovanje i kampanje za mlade, a mladi za završenom višom ili visokom školom programe neformalnog obrazovanja.

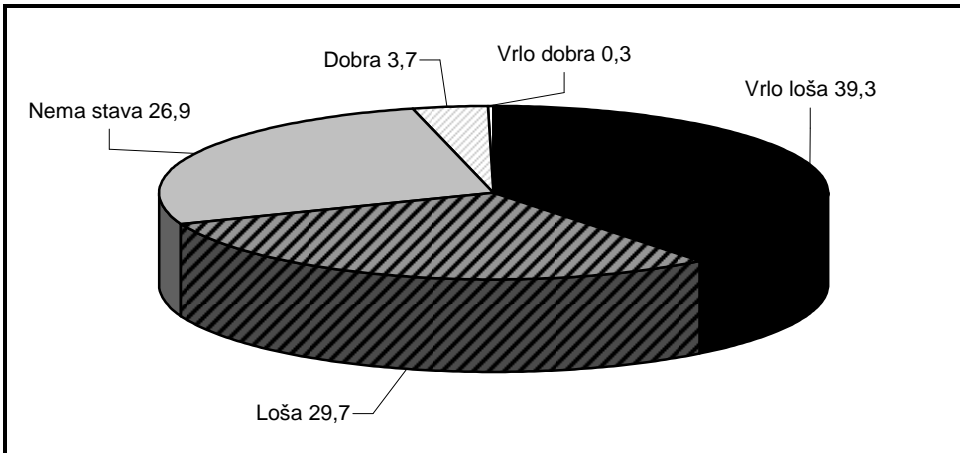
Dobiveni rezultati nedvosmisleno ukazuju na potrebu kombiniranja različitih modela informiranja mladih, uz naglašeno poštivanje načela individualnosti i dragovoljnosti, uvažavanje stvarnih potreba mladih i diferencirani pristup različitim grupama korisnika. Poželjna regionalna socijalna politika nadograđuje osnove koje su regulirane na državnoj razini, u većoj je mjeri prilagođena potrebama konkretnih lokalnih zajednica i paralelno razvija različite modele provedbe, s posebnim naglaskom na poticanje mladih na aktivno sudjelovanje u kreiranju i realizaciji različitih programa. Pri tome se, naravno, ne smiju zanemariti ni potrebe mladih s invaliditetom, čije je aktivno sudjelovanje znatno omeđeno mogućnostima slobodnog kretanja u prostoru.

U grafikonu 15 prikazana je distribucija odgovora na pitanje o kvaliteti prilagodbe javnih prostora osobama s invaliditetom.

Vidljivo je da čak 69% mladih ocjenjuje kako javni prostori nisu uređeni u skladu s potrebama osoba s invaliditetom, 26,9% o tome ne razmišlja, a svega 4% mladih ocjenjuje da je prostor kvalitetno prilagođen potrebama ove skupine osoba. Tako mali udio ispitanika u uzorku, koji prilagodbu prostora potrebama osoba s invaliditetom ocjenjuju kvalitetnom, onemogućio je bivarijantne i multivarijantne analize temeljene na tom podatku. Stoga smo odlučili provjeriti frekvencije mladih koji kvalitetu prilagodbe javnih prostora osobama s invaliditetom procjenjuju vrlo lošom prema subregiji u kojoj žive. Pokazalo se da u tom pogledu ne postoje značajnije razlike, te da se procjena “vrlo loša kvaliteta” kreće oko srednje vrijednosti (39,2%) u svim subregijama.

³⁴ Radi se o mladima za završenom strukovnom srednjom ili visokom i višom školom.

Grafikon 15: Procjena kvalitete prilagodbe javnih prostora osobama s invaliditetom (%)

5. Zaključna razmatranja

Globalno uzevši, planiranje cjelovite socijalne politike za mlade nije ni jednostavan ni jednoznačan posao. U našoj su analizi mladi iskazali potrebu za snažnijom društvenom potporom, ali modaliteti potpore ovise o brojnim specifičnostima pojedinih skupina mladih, ponajviše o njihovu socioprofesionalnom statusu. U tom je pogledu ustanovljeno da bi olakšavanje zapošljavanja mladih urodilo brojnim pozitivnim posljedicama koje bi svoj odraz imale u umanjivanju stope njihovih rizičnih ponašanja, ali i u provedbi obiteljske i populacijske politike.

Pokazalo se da mnoge životne šanse i ograničenja mladih, uz uvažavanje zakonski propisanih socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih i inih prava, ovise o mogućnostima konkretnih zajednica u kojima žive, čime su potvrđene uvodno elaborirane teze o potrebi sudjelovanja lokalnih zajednica u provedbi aktivne socijalne politike prema njima. S obzirom na heterogenost populacije, različitost njihovih težnji i preferencija, takva politika podrazumijeva sudjelovanje svih relevantnih društvenih činitelja, kvalitetniju međuresorsku suradnju i bogaćenje sadržaja postojećih ustanova, službi i organizacija edukacijskim i psihosocijalnim programima. Pri tome je osobito važno da se, uz suradnju s mladima, kreiraju programi kojima će se prenositi pozitivna iskustva mladih bračnih parova, te putem niza nedirektivnih i poticajnih aktivnosti promovira vrijednost obiteljskog života. S obzirom na okolnost da najveći broj mladih razmjerno često posjećuje domove zdravlja, te bi ustanove mogle biti dobar

posrednik između korisnika i davatelja različitih usluga. Takva organizacija zajednica podrazumijeva i omogućavanje dostupnosti postojećih ustanova, osobito onim mladima koji žive u ruralnim sredinama i nisu dobro povezani sa sjedištima subregija. Paletu postojećih institucija neophodno je obogatiti servisima za povremeno zapošljavanje mladih, ali i servisima koji će mladim obrazovanim osobama omogućiti usaglašavanje radnih i roditeljskih uloga. Podsjetimo da je u poglavlju o kvaliteti života utvrđen nedovoljan broj dječjih vrtića, a bez njih je planiranje obiteljske politike gotovo beznadno.

Izuzmemo li sklonost konzumiranju alkoholnih pića, velika većina mladih ne manifestira rizična ponašanja. U različitim se analizama ipak iskristalizirala skupina onih koja iziskuje selektivne i indicirane intervencije, a koja je znatno veća od udjela mladih koji su u posljednje vrijeme kontaktirali s centrima za socijalnu skrb i specijalističkim zdravstvenim ustanovama. Čini se da je najčešći razlog kontaktiranja s centrom za socijalnu skrb ostvarivanje prava na neki oblik novčane pomoći, a sa specijalističkim zdravstvenim ustanovama neka akutna tjelesna bolest. Programi selektivne prevencije zastupljeni su u znatno manjoj mjeri. U tom bi pogledu bilo oportuno razmisliti o poticajima osnivanja stručnih nevladinih organizacija koje bi mogle barem djelomično nadomjestiti nedostatnost programa univerzalne i selektivne intervencije u zdravstvenim i socijalnim ustanovama. Također je značajno uočiti prednosti postojanja centra za djecu, mlade i obitelj kakvog nalazimo u Velikoj Gorici, subregiji koja po mnogim indikatorima činitelja zaštite u zajednici odskače u pozitivnom smislu.

Na neophodnost osnaživanja društvenih činitelja zaštite upućuju i podaci o značajnom udjelu mladih koji su zabrinuti zbog različitih društveno neprihvatljivih pojava. Osim što taj pokazatelj upućuje na postojanje velike skupine mladih koji se u svojoj zajednici ne osjećaju dovoljno sigurno i zaštićeno, on istodobno posredno govori o njihovom latentnom potencijalu da aktivno sudjeluju u kreiranju okruženja koji će njihovim potrebama odgovarati u većoj mjeri. Kako takav potencijal uglavnom karakterizira obrazovani segment populacije, upravo se omogućavanje obrazovanja ističe kao osnovni element univerzalnih intervencija. S time se u vezi ne bi smjela zanemariti iskazana potreba mladih za korištenjem usluga otvorenih učilišta, informativnih centara za mlade i drugih oblika neformalnog obrazovanja. Prema tome, obrazovanje je, uz zapošljavanje i religioznost, među važnijim društvenim i individualnim činiteljima zaštite.

Kao pravi izazov u provedbi socijalne politike pokazao se način na koji mladi žele biti informirani o rizičnim činiteljima. Dobiveni se rezultati mogu sažeti u njihove dvije osnovne poruke. Prvu, kojom društvu kazuju da su različiti, i drugu, kojom poručuju da ne prihvaćaju patrijarhalni i paternalistički odnos, već očekuju slobodu izbora i mogućnosti. Prema tome, osmišljavanje

edukacijskih programa zahtjevan je i kreativan proces, a njegovo puko uvrštavanje u školske programe neće uroditi željenim rezultatima. Tim više, što ovakav oblik informiranja preferiraju mladi koji više ne sudjeluju u obrazovnom procesu. Nedvojbeno je, ipak, da je mlade potrebno informirati o izazovima suvremenog načina života, što opet posredno dokazuje da je u tom poslu neophodna suradnja svih društvenih činitelja.

Ukratko, racionalna i na potrebe društva i individue usmjerena socijalna politika za mlade podrazumijeva značajnije promjene u ustaljenim i uobičajenim načinima funkcioniranja i shvaćanja dosadašnjih sudionika ove politike (uključujući i korisnike i davatelje usluga), ali i značajno širenje struktura koje sudjeluju u njejoj provedbi (uključujući i privatni sektor). Očekuje se da će veći dio tih promjena biti iniciran na državnoj razini putem najavljivanih reformi socijalne i zdravstvene skrbi, ali na lokalnim zajednicama ostaje odgovornost provedbe zakonom zadanih aktivnosti i nadopunjavanje minimalnih, zakonom zajamčenih prava mladih. Da se organiziranje lokalne zajednice u provedbi socijalne politike prema mladima više ne bi smjelo odgađati, najslikovitije dokazuju promjene koje su se posljednjih godina dogodile (temeljene na usporedbi rezultata dvaju istraživanja), a koje u krajnjoj liniji izravno vode u demografsku smrt društva.

Literatura

- Akinade, E. A. (2001): Risk – Taking Behavior and Substance Abuse Vis-a-Vis HIV Transmission in African Societies. *Journal of Instructional Psychology* 3, <http://www.highbeam.com>
- Akrap, A. (2003): *Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Bašić, J. (2001): Lokalna zajednica u prevenciji poremećaja u ponašanju: određenje i teorijski pristupi, u: Janković, J.; Bašić, J. (ur.): *Prevenција poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 33-49.
- Blažeka, S.; Janković, J.; Berc, G. (2003): Značaj socijalne podrške u ostvarivanju životnih očekivanja mladih povratnika. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39(2):105-117.
- Bouillet, D. (2004): Odnos mladih prema vrijednostima i činiteljima obiteljskog života. *Sociologija sela* 42(1-2):173-195.

- Bouillet, D. (2006): Mladi i psihoaktivne supstance: eksperimentiranje ili put u ovisnost? (u tisku).
- Cerjan-Letica, G. (2004): Teorija zdravstvene pravednosti i javno-zdravstvena etika. *Revija za sociologiju* 35(3-4): 205-216.
- Daly, M. (2002): *Pristup socijalnim pravima u Europi*. Vijeće Europe: Europski odbor za socijalnu koheziju.
- Duffy, K. (1998): Isključenost iz socijalne zaštite. *Revija za socijalnu politiku* 5(2): 183-202.
- Esping-Andersen, G. (2001): Kakva socijalna država za XXI. stoljeće? – Konvergencije i divergencije europskih država. *Revija za socijalnu politiku* 8(3): 309-324.
- Euzéby, A. (1997): Socijalna sigurnost: nužna solidarnost. *Revija za socijalnu politiku* 4(4): 401-411.
- Greblo, Z. (2005): Religioznost, obiteljski čimbenici i zloupotreba droge kod adolescenata. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada* 12(2): 263-281.
- Ilišin, V. (2002): Interesi i slobodno vrijeme mladih, u: Ilišin, V., Furio, R. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 269-303.
- Ilišin, V. – ur. (2005): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Jandrić, A. (2005): Lokalna zajednica u prevenciji poremećaja u ponašanju: koncept pozitivnog razvoja mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 41(2): 3-19.
- Kandel, D. (1994): Maternal smoking during pregnancy and smoking by adolescent daughters. *American Journal of Public Health* 84: 1407-1413.
- Katalinić, D., Kuzman, M. i Svaguša, D. (2003): *Izvešće o osobama liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2002. godini*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Bilten br. 50.
- Lacković, Z. (2005): Zašto su droge zlo: objektivne medicinske informacije u prevenciji ovisnosti, u: *Stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem Borba protiv ovisnosti – borba za zdravu obitelj* (Pula, 19.-22. rujna 2004.). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske / Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, 76-92.
- Lansdown, D. (2002): *Ovo je i naš svijet! – Izvešće o životu invalidne djece za Opću skupštinu Ujedinjenih naroda posvećenoj djeci* (hrvatsko izdanje). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Matulić, T. (2003): Obiteljske vrijednosti i neki aspekti socijalne zaštite obitelji, u: Puljiz, V.; Bouillet, D. (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 119-163.
- Meško, G.; Farrall, S. (1999): Socijalna psihologija straha od zločina: usporedba slovenskih, škotskih i nizozemskih lokalnih istraživanja zločina. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 35(2): 141-149.

- Mikšaj-Todorović, Lj.; Doležal, D. (2004): Uloga zajednice u prevenciji zlorabe droga među mladima na razini selektivnih intervencija. *Kriminologija i socijalna integracija* 12(2): 145-152.
- Nacionalna obiteljska politika* (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Naimah, Z. (2001): Risk Factors for Adolescent Substance Abuse. *Journal of Learning Disabilities* 7, <http://www.highbeam.com>
- Novi poticaji za europsku mladež, bijela knjiga Europske komisije* (2002). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Oset, S. (2001): Situacijska prevencija i značenje prekršaja djece i mladih u prevenciji poremećaja u ponašanju u lokalnoj zajednici, u: Jaković, J.; Bašić, J. (ur.): *Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 43-52.
- Pandina, R. J. (1997): Age of first use: its reliability and predictive utility. *Journal of Studies on Alcohol* 11, <http://www.highbeam.com>
- Puljiz, V.; Zrinšak, S. (2002): Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku* 9(2): 117-139.
- Puljiz, V. (2004): Socijalna prava i socijalni razvoj Republike Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku* 11(1): 3-20.
- Puljiz, V.; Bežovan, G.; Šućur, Z.; Zrinščak, S. (2005): *Socijalna politika: Povijest Sustavi Pojmovnik*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Raboteg-Šarić, Z. i Rogić, I. (2002): *Daleki život, bliski rub*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar".
- Radin, F. (2002): Vrijednosne hijerarhije i strukture, u: Ilišin, V., Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 47-77.
- Rights of People with Intellectual Disabilities – Access to Education and Employment* (2005). Monitoring Report. Budapest and New York: Open Society Institute and OSI/EU Monitoring and Advocacy Program.
- Sakoman, S., Raboteg-Šarić Z., Kuzman, M. (2002): Raširenost zlorabe sredstava ovisnosti među hrvatskim srednjoškolicima. *Društvena istraživanja* 11(2-3): 311-335.
- Sedlecki, K. (2001): Ponašanje i stavovi adolescenata relevantni za reproduktivno zdravlje. *Stanovništvo* 1-4: 91-117.
- Skočić Mihić, S.; Kiš Glavaš, L. (2005): Teškoće pri zapošljavanju i radu osoba s kroničnim bolesima percipirane od strane poslodavaca. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 41(2): 59-70.

- Stanković, B. (2002): Novi morbiditet mladih. *Stanovništvo* 1-4: 53-76.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske* (2005). Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Steinberg, L. (1999): *Adolescence*. Boston: McGraw-Hill.
- Stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem "Borba protiv ovisnosti – borba za zdravu obitelj"* (2005). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga.
- Šakić, V.; Franc, R.; Mlačić, B. (2002): Samoiskazana sklonost adolescenata socijalnim devijacijama i antisocijalnim ponašanjima. *Društvena istraživanja* 11(2-3): 265-291.
- Šogorić, S. (2005): Zdravlje u zajednici i zašto mu se javno zdravstvo iznova vraća. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 1(3), <http://www.hcjz.hr>
- Štulhofer, A. (2000): Govoriti jedno, činiti drugo? – Spol, stavovi o spolnosti i heteroseksualno ponašanje u urbanoj Hrvatskoj. *Revija za sociologiju* 31(1-2): 49-66.
- Štulhofer, A.; Anterić, G.; Šlosar, S. (2004): Seksualna permisivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji. *Revija za sociologiju* 35(1-2): 31-44.
- Tomić-Koludrović, I.; Leburić, A. (2002): *Sociologija životnog stila*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Thorne, C. R.; DeBlassie, R. R. (1985): Adolescent substance abuse, *Adolescence* 20: 335-347.
- UNICEF (2000): Young People in Changing Societies. *Regional Monitoring Reports*, No. 7., Florence: UNICEF Innocenti Research Centre
- Urbanc, K. (2005): Medicinski, socijalni ili neomedicinski pristup skrbi za osobe s invaliditetom. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada* 12(2): 321-332.
- Vijeće Europe (2000): *Preporuka Odbora ministara državama članica u odnosu na ulogu ranih psihosocijalnih intervencija u prevenciji kriminala*. Rec(2000)20.
- Zrinščak, S. (2000): Skile i haribde socijalne sigurnosti. *Revija za socijalnu politiku* 7(3): 229-243.
- Zvonarević, M. (1981): *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Živić, D.; Pokos, N. (2005): Odabrani sociodemografski indikatori razvijenosti Hrvatske i županija. *Revija za sociologiju* 36(3-4): 207-245.
- Žižak, A. (2004): Poremećaji u ponašanju: između moderne i postmoderne konceptualizacije, u: Bašić, J.; Koller-Trbović, N.; Uzelac, S. (ur.): *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 45-57.

Vlasta Ilišin

AKTIVNO SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU: PRETPOSTAVKE, PROBLEMI I POTENCIJALI

1. Uvod: mladi i politika

Poticanje aktivnog sudjelovanja mladih u društvu jedan je od ciljeva politike prema mladima i u Europi i u Hrvatskoj. Kada se govori o aktivnom sudjelovanju, prije svega se misli na političku participaciju i utjecaj mladih na donošenje odluka, ali to sudjelovanje uključuje i niz aktivnosti tek posredno povezanih s institucionalnim političkim djelovanjem. Aktivno sudjelovanje je otuda vrlo važan element optimalne integracije mladih u društvo.

U kontekstu aktivnog sudjelovanja mladih ipak je primarno pitanje njihove participacije u tradicionalnim političkim institucijama i procesima. To se u europskim zemljama tretira kao jedan od glavnih problema mladih, pri čemu se njihova slaba politička participacija promatra kao moguća prijetnja budućnosti reprezentativne demokracije (Hackett, 1997; Jowell, Park, 1998; Furlong, Guidikova, 2001; Schizzerotto, Gasperoni, 2001; Henn, Weinstein, Wring, 2002). No, osim latentne opasnosti za društvo, i sami mladi potencijalno su ugroženi vlastitom neaktivnošću. Naime, kako je politika racionalna djelatnost čija je svrha uređenje zajednice na osnovi odlučivanja građana o zajedničkim poslovima, neupitno je da ukupan društveni status i utjecaj grupa i pojedinaca u velikoj mjeri ovise o njihovu političkom statusu i angažmanu. Stoga se i aktivno sudjelovanje mladih – bilo faktično, bilo potencijalno – ne može promatrati izvan konteksta njihove relacije spram politike. Analiza njihova odnosa spram politike nužna je iz dva razloga: s jedne strane potreban je uvid u političke stavove i vrijednosti mladih i kao sudionika ukupnog društvenog života i kao populacije koja će preuzeti rukovođenje društvom u svojoj zrelijoj dobi, a s druge strane važno je ustanoviti značajke njihove postojeće participacije u političkim institucijama i procesima, kako bi se identificirali problemi njihove integracije u politički i društveni život zajednice.

Dosadašnje analize odnosa mladih spram politike mogu se sažeti u nekoliko iskaza (Ilišin, 1999:80-91). Prvo, mladi su distancirani od institucionalne politike, što se – u usporedbi sa starijima – manifestira manjim interesom za politiku, slabijim izlaskom na izbore, rjeđim uključivanjem u rad političkih stranaka i općenito slabijom stranačkom identifikacijom, a osobito ispodprosječnom partici-

pacijom u tijelima vlasti (Byner, Ashford, 1994; Jowell, Park, 1998; Matthews, Limb, Taylor, 1998; Ilišin, 1999, 2006). Drugo, slabija politička participacija mladih čini ih potencijalno izloženijima i podložnijima raznim oblicima političke manipulacije i instrumentalizacije. Treće, distanciranost od institucionalne politike rezultira i time da mladi lakše i češće zauzimaju radikalne političke pozicije. I četvrto, ta distanciranost pridonosi tome da su mladi, i kada su javno aktivni, skloniji izvaninstitucionalnom političkom djelovanju. U tom se kontekstu osobito ističe važnost uključivanja u civilne udruge i volonterski rad što povećava socijalni kapital mladih i ujedno predstavlja jedan od najefikasnijih oblika njihove političke socijalizacije za građansku (demokratsku) participaciju pri čemu se stvaraju i temelji za dugoročni politički aktivizam (Wuthnow, 1997; Yates, Youniss, 1999; Putnam, 2000; Frisco, Muller, Dodson, 2004). No, treba reći da su i ti oblici javnog angažmana razmjerno slabije zastupljeni među mladima nego među starijima (Ilišin, 2005a). Ukupno gledajući, naznačeni elementi političkog djelovanja mladih se istodobno mogu promatrati i kao indikator njihova marginalnog političkog i društvenog statusa, ali i kao čimbenici koji pridonose njihovoj daljnjoj marginalizaciji.

Iako je politička participacija mladih u svim suvremenim društvima primjetno slabija od participacije starijih, analize su pokazale kako je u tranzicijskim zemljama došlo do pravog kolapsa omladinskog angažmana. Uz već poznata tumačenja omladinske političke neaktivnosti koja se prvenstveno pozivaju na utjecaj životnog ciklusa (Braungart & Braungart, 1989), analitičari drže da su razlozi lošijoj situaciji u tranzicijskim zemljama višestruki. Smatra se da interesi mladih nisu formalno i na odgovarajući način predstavljeni u političkim tijelima; da je njihova politička socijalizacija manjkava, jer stariji ne mogu prenijeti svoja iskustva stečena u socijalističkom poretku; da su suviše opterećeni trkom za postignućima u novom kapitalističkom okruženju, zbog čega nemaju vremena za javni angažman; da mladi prihvaćaju novi politički sustav, ali se angažiraju tek onda kada pragmatički procijene da je to za njih osobno korisno (Tymowski, 1994; Kluegel, Mason, 1999; Watts, 1999; Yates, Youniss, 1999; Youniss i drugi, 2002; Adnanes, 2004).

Mladi Hrvatske dijele sudbinu svojih vršnjaka u demokratskim, kao i u tranzicijskim zemljama, a o njihovoj potisnutosti iz politike svjedoče rezultati istraživanja provedenih u posljednjih 16 godina (Ilišin, 1999, 2002, 2005, 2006). Pokazalo se kako su i mladi u Hrvatskoj skloniji izbornoj apstinenciji od starijih, slabije su stranački vezani, rjeđe su članovi političkih stranaka i izrazito su ispodprosječno zastupljeni u tijelima vlasti.¹ Što se njihove organiziranosti tiče,

¹ Zastupljenost mladih u Hrvatskom saboru od 1990. do 2003. godine varirala je od potpune nezastupljenosti do 2,6% (Ilišin, 1999, 2003). Na lokalnoj je razini situacija nešto povoljnija, jer nakon izbora 2005. godine,

situacija također nije znatno bolja: razmjerno brojne udruge mladih okupljaju mali broj pripadnika generacije, a nevelik je i njihov broj koji je uključen u podmlatke političkih stranaka. Tako organizirani mladi teško se okupljaju oko zajedničkih projekata, što rezultira time da danas u Hrvatskoj nisu prisutni kao relevantan politički subjekt niti postoje dovoljno uhodani mehanizmi za njihovu političku afirmaciju. Istodobno, istraživanja ukazuju na takav profil demokratske svijesti mladih koji ih legitimira za ravnopravno sudjelovanje u političkim procesima i institucijama. Konkretno, oni izrazito prihvaćaju temeljne ustavne, odnosno liberalno-demokratske vrijednosti, demonstriraju dobro razumijevanje društvene stvarnosti, imaju solidan demokratski potencijal (iako teže harmoničnom shvaćanju politike i iskazuju nepovjerenje spram najviših institucija državne vlasti), načelno su spremni za angažman u demokratskim građanskim akcijama i primjetno su proeuropski orijentirani. Također se pokazalo da su mladi svjesni svoje političke marginaliziranosti, ali da nedovoljno koriste kanale socijalne i političke moći koji su im na raspolaganju. Dakako, u svom odnosu spram politike mladi nisu monolitna skupina, i na njihove stavove i participaciju značajno utječe stranačko opredjeljenje, postignuto obrazovanje i uvjeti socijalizacije. Pri tome je važno da se mladi značajno ne razlikuju od starijih, ali da se ipak pokazuje kako su liberalniji, tolerantniji i fleksibilniji, što je svakako poželjna pretpostavka za sudjelovanje u demokratskim političkim procesima (Ilišin, 2002, 2005).

Postoje još dva bitna razloga za ispitivanje relacije mladih Hrvatske spram politike. Prvi je taj da je Hrvatska ušla u razdoblje demokratske konsolidacije, a neupitno je da dinamika i kvaliteta demokratizacije ovisi o demokratskoj svijesti i aktivističkom potencijalu svih građana i na nacionalnoj i na lokalnoj razini, pa tako i mladih. Drugi važan razlog proizlazi iz činjenice da je donošenjem Nacionalnog programa djelovanja za mlade hrvatska vlast preuzela obvezu osigurati institucionalne okvire i mehanizme provođenja politike prema mladima sukladne načelima Vijeća Europe, a među kojima je i poticanje aktivnog sudjelovanja mladih u društvu.

U Nacionalnom programu djelovanja za mlade (2003:36-38) stanje u pogledu aktivnog sudjelovanja mladih u društvu ocijenjeno je nezadovoljavajućim. Detektirana su tri glavna problema: nepovjerenje koje vlada u društvenom i političkom sustavu prema mladima, njihovo nepovjerenje prema društvenim i političkim institucijama te međusobno nepovjerenje i nedovoljna suradnja udruga mladih i političkih institucija. Na osnovi raspoloživih istraživačkih uvida konstatirano je da je politička i društvena participacija mladih izrazito slaba, pri čemu političke strukture nisu u potrebnoj mjeri niti na

mladih u tijelima vlasti županija i gradova ima cca 6% – od 4% u izvršnim do 7% u predstavničkim tijelima vlasti (Ilišin, 2006:31).

odgovarajući način podupirale njihove inicijative koje su se povremeno javljale od početka tranzicijskog razdoblja. Stoga je zaključeno kako za realizaciju inovativnih i kreativnih potencijala mladih treba osigurati odgovarajući društveni prostor u okviru kojega će moći aktivno djelovati. U funkciji takvog aktiviranja smatra se potrebnim pridonositi promjeni javne svijesti o važnosti aktivnog sudjelovanja mladih, otvarati društveni i politički prostor za njihovo djelovanje, razvijati informiranje i obrazovanje mladih za ravnopravnu participaciju u demokratskim institucijama i procesima te poboljšati suradnju vladinog i nevladinog sektora na ovom području.

Iz takve ocjene stanja i načelnih preporuka artikulirane su tek četiri mjere za koje se pretpostavilo da bi mogle stvoriti adekvatno društveno okruženje za osnaživanje javnog angažmana mladih. Prva predložena mjera tiče se iniciranja zakonskih i ustavnih promjena kojima bi se omogućilo aktivno pravo glasa na lokalnim izborima s navršenih 16 godina. Argumentacija je za tu mjeru pronađena u praksi nekih europskih zemalja te u činjenici da se sa 16 godina mladi imaju pravo stalno zaposliti. Druga je mjera orijentirana na osposobljavanje mladih za građansku participaciju, i njome se sugerira da u nastavnim planovima i programima srednjih škola treba inovirati sadržaje kojima se provodi obrazovanje za demokraciju i civilno društvo, kako bi se podigla razina njihove odgovornosti, informiranosti i kompetentnosti te postiglo to da budu respektabilni subjekti političkog odlučivanja. Treća mjera govori da treba izraditi projekt kojim bi mladi sustavno pratili rad Hrvatskog sabora (po uzoru na Europski parlament), a što bi bio još jedan oblik neformalnog učenja o participaciji i odlučivanju. Četvrtom je mjerom zacrtano da treba donijeti Zakon o vijećima mladih koja bi trebala djelovati na lokalnoj i regionalnoj razini. Vijeća mladih već djeluju u razvijenim europskim zemljama kao tijela zadužena za zastupanje interesa i potreba svih skupina mladih u određenoj zajednici, a iz tih se tijela trebaju birati njihovi predstavnici za sudjelovanje u radu općinskih i gradskih vijeća te županijskih skupština. Ti predstavnici nemaju formalno pravo odlučivanja, ali imaju pravo posredovanja interesa i zahtjeva mladih u tijela vlasti (Nacionalni program..., 2003:63).

U sklopu ovog istraživanja pozornost je posvećena stvarnoj i potencijalnoj političkoj participaciji mladih, uz ispitivanje percepcije društvene realnosti i elemenata koji utječu ili bi mogli utjecati na njihovo aktivno sudjelovanje u društvu. Cilj je ustanoviti distribuciju i strukturiranost ispitivanih dimenzija među mladima Zagrebačke županije, kao i njihovu povezanost sa socijalnim obilježjima ispitanika te njihove sličnosti i razlike s mladima Hrvatske 2004. godine. Kako je poglavito riječ o stavovima koji se razmjerno sporo mijenjaju uspoređeni rezultati mogu ukazati na znakovite razlike, odnosno eventualne specifičnosti mladih u Zagrebačkoj županiji.

Temeljne hipoteze su sljedeće: 1) mladi u Zagrebačkoj županiji se u pogledu ispitivanih političkih stavova i participacije bitno ne razlikuju od mladih Hrvatske; 2) politička participacija mladih je na znatno nižoj razini od njihove spremnosti za aktivno sudjelovanje u društvu; 3) na političku participaciju i stavove mladih znatno utječu njihova socijalna obilježja. Za potonju analizu koriste se socijalna obilježja mladih navedena u uvodnom poglavlju (subregionalna pripadnost, spol, dob, rezidencijalni status, stupanj obrazovanja ispitanika i njihovih očeva te religijska samoidentifikacija), uz dodatak stranačke identifikacije s kojom ova analiza i započinje.

2. Stranačka identifikacija

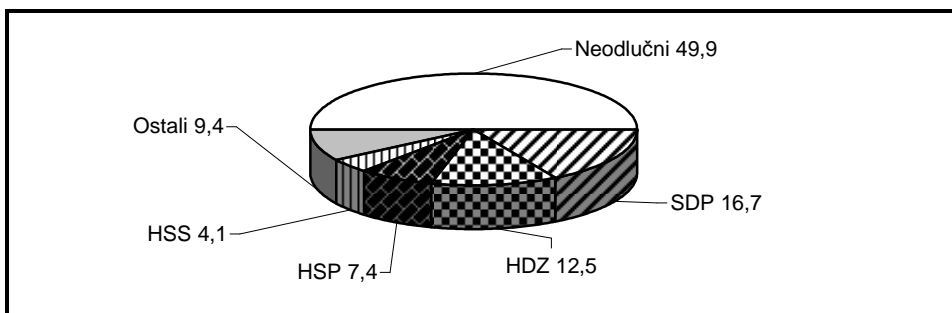
Nakon što je 1990. godine u Hrvatskoj uspostavljen višestranački demokratski sustav, stranačka identifikacija (ili stranačka preferencija) je postala stalnom temom brojnih politoloških i socioloških istraživanja. Rezultati dosadašnjih parlamentarnih i lokalnih izbora pokazali su kako je tijekom proteklih 16 godina dolazilo do značajnih promjena u stranačkim opredjeljenjima birača, pa primarna funkcija ovog ispitivanja nije bila ustanoviti potporu mladih Zagrebačke županije određenim političkim strankama, nego identificirati socijalni profil mladih pristaša pojedinih stranaka, što je znatno stabilnija i sociološki relevantnija kategorija.

U grafikonu 1 prikazana je potpora za četiri stranke koje raspolažu s najmanje 4% podrške, potpora svim ostalim strankama uvrštena je u petu skupinu, dok šestu čine odgovori stranački neopredijeljenih, uključivši i one koji ne podupiru nijednu stranku.²

Očito je kako su i u Zagrebačkoj županiji, kao što je to slučaj i na razini cijele Hrvatske, SDP i HDZ stranke s najviše potencijalnih glasača. Slijedi ih upola slabije zastupljen HSP, a HSS je četvrta stranka po popularnosti. Sve ostale stranke uživaju relativno malu potporu mladih. Odstupanje ovih podataka od rezultata lokalnih izbora iz 2005. može se objasniti činjenicom da mladi predstavljaju tek petinu biračkog tijela, pa je i njihov utjecaj na izborne rezultate razmjeran njihovu udjelu u elektoratu. Najznačajniji je podatak da svaki drugi ispitanik u Županiji izjavljuje kako je neodlučan, tj. ne podržava niti jednu stranku. Tako brojna neodlučnost odskače od istraživanja na razini cijele države, prema kojem je udio mladih bez stranačke preferencije oko jedne trećine (Ilišin, 2002:160; 2005a:73). Zašto je u Zagrebačkoj županiji toliko velik broj mladih bez stranačke preferencije ostaje otvoreno, ali vrlo važno pitanje, prije svega za političke aktere na tom području.

² Podaci u grafikonu 1 prikazani su u sažetom obliku, a cjeloviti podaci nalaze se u upitniku u Prilogu.

Grafikon 1: Stranačke preferencije mladih (%)

Razlike u socijalnim obilježjima pristaša odabranih političkih stranaka pokazani su u tablici 1.³

Tablica 1: Stranačka identifikacija s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	HDZ	HSP	HSS	SDP	Neodlučni
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2 = 87,04$				
Dugo Selo	19,2	7,7	3,8	23,1	46,2
Ivanić Grad	7,8	5,2	0,0	15,5	71,6
Jastrebarsko	13,4	15,0	1,6	17,3	52,8
Samobor	8,8	11,9	5,3	22,0	52,0
Sveti Ivan Zelina	10,0	3,8	8,8	26,3	51,3
Velika Gorica	21,9	8,1	5,0	15,0	50,0
Vrbovec	6,8	2,3	7,5	17,3	66,2
Zaprešić	12,8	7,5	4,4	16,8	58,4
<i>Religiozna samoidentifikacija</i>	$\chi^2 = 31,57$				
Religiozni	15,3	9,0	5,0	16,4	54,2
Neodlučni	12,1	5,1	3,5	19,2	60,1
Nereligiozni	5,4	6,8	2,7	31,1	54,1
UKUPNO	13,8	8,2	4,6	18,4	55,1

U prikazanim rezultatima najzanimljiviji je izostanak utjecaja gotovo svih socijalnih obilježja obično povezanih sa stranačkom identifikacijom. Relevantnima su se pokazale samo subregionalna pripadnost i religijska samoidentifikacija, što je nedostavno za zaključivanje o socijalnom profilu

³ Postotak pristaša promatranih stranaka u tablici 1 nešto je veći nego što pokazuje dobivena distribucija odgovora (grafikon 1) zato što su iz obrade isključeni ispitanici koji su pristaše ostalih stranaka. Ta se kategorija ne može zasebno analizirati, jer okuplja pristaše programski vrlo različitih stranaka.

mladih pristaša različitih političkih stranaka u Zagrebačkoj županiji. I to je specifičnost Zagrebačke županije u odnosu na cijelu državu u kojoj je socijalna diferencijacija pri političkom opredjeljivanju znatno prisutnija, i to već dulje razdoblje (Ilišin, 2002, 2005a).

O dobivenim rezultatima sažeto se može reći:

- HDZ natprosječnu potporu uživa u velikogoričkoj i dugoselskoj subregiji te među religioznom mladeži, a najmanju na vrbovečkom, ivanićgradskom i samoborskom području te među nereligioznim ispitanicima.
- HSS najviše pristaša ima među mladima u subregijama Vrbovca i Svetog Ivana Zeline te u religioznoj mladeži, a najmanje u ivanićgradskoj i jastrebarskoj subregiji.
- SDP natprosječan broj simpatizera ima među mladima u subregijama Svetog Ivana Zeline, Dugog Sela i Samobora te među onima koji nisu religiozni ili su neodlučni, a ispodprosječan među mladima ivanićgradske i velikogoričke subregije te među onima koji se deklariraju kao religiozni.
- Neodlučnih u pogledu stranačke potpore najviše je među mladima ivanićgradske i vrbovečke subregije, a najmanje u dugoselskoj subregiji.

Nalaz da stranačka identifikacija mladih u Zagrebačkoj županiji ne ovisi ni o obrazovanju ni o socijalnom porijeklu (promatranom preko obrazovanja oca i tipa mjesta stanovanja) ni o socioprofesionalnom statusu – vrlo je intrigantan i teško objašnjiv. Može se tek pretpostaviti kako znatno veći utjecaj na opredjeljivanje mladih imaju neke subregionalne specifičnosti i obrasci političkog ponašanja uspostavljeni u lokalnoj sredini (uključujući i utjecaj obitelji) nego promatrana socijalna obilježja. Istodobno, utjecaj religijske samoidentifikacije na stranačku identifikaciju zabilježen je i na razini Hrvatske, i to u istom smjeru: tradicionalističkim političkim strankama skloniji su religiozni ispitanici, a modernističkim strankama nereligiozni. U svakom slučaju, promatrano sa stajališta političkih stranaka, nema dovoljno elemenata da se među mladima Zagrebačke županije identificiraju određene ciljne skupine kojima bi se pojedine stranke mogle obraćati kao potencijalnom biračkom tijelu. Drugim riječima, sve se stranke mogu podjednako obraćati svim skupinama mladih, što je manje zahtjevno u programskom smislu, no i znatno rizičnije u pogledu pridobivanja njihove željene potpore.

3. Percepcija društvenih problema mladih i načina njihova rješavanja

Cjelovitija analiza stvarnog i potencijalnog aktivnog sudjelovanja u društvu svakako zahtijeva uvid u to kako mladi percipiraju aktualne probleme vlastite generacije te koje aktere i mjere drže primjerenima za rješavanje postojećih problema. Percepcija mladih ujedno je važan putokaz donositeljima odluka na koji način i u kojem smjeru treba voditi društvene akcije za dobrobit mlade generacije.

U tablici 2 prikazana je rang-ljestvica problema mladih kako ih vide ispitanici iz Zagrebačke županije zajedno s rezultatima ispitivanja mladih iz cijele Hrvatske (Ilišin, 2005:333). U oba je istraživanja ispitanicima ponuđeno ukupno 14 problema od kojih je svaki ispitanik mogao izabrati do tri koja smatra najvažnijima, a rang-ljestvica je sastavljena na osnovi odgovora mladih u Županiji.

Tablica 2: Komparativni prikaz percepcije najvažnijih problema mladih u hrvatskom društvu (%)

Problemi mladih	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.
Nezaposlenost	43,9	39,4
Nizak životni standard	39,7	40,8
Nedostatak životne perspektive	29,6	40,0
Alkoholizam	28,3	16,6
Narkomanija	27,1	20,0
Prevelika okupiranost zabavom i potrošnjom	22,2	16,7
Važnost "veza", a ne sposobnosti i stručnosti	20,7	27,3
Društveno neprihvatljiva ponašanja	13,7	12,0
Nedovoljna briga društva za mlade	13,7	11,6
Vladavina "staraca"	12,3	13,1
Nekvalitetno obrazovanje	10,7	11,2
Nedostatak interesa za društvena i politička zbivanja	8,9	10,6
Masovni odlazak mladih stručnjaka u druge zemlje	7,2	15,6
Nedovoljno sudjelovanje mladih u društvenim i političkim poslovima	5,0	8,0

Mladi u Zagrebačkoj županiji smatraju da su nezaposlenost i nizak životni standard najveći problemi, ali ni oko tih problema ne postoji većinska suglasnost. Oko četvrtine ispitanika ističe nedostatak životne perspektive, alkoholizam i narkomaniju, a petina preveliku okupiranost mladih zabavom i potrošnjom te važnost "veza" a ne sposobnosti i stručnosti. Ostale probleme navodi oko desetine anketiranih, a uvjerljivo je na začelju viđenje nedovoljnog

sudjelovanja mladih u društvenim i političkim poslovima kao problema – njega kao prioritetan problem percipira tek svaki dvadeseti ispitanik.

Razlike između mladih u Zagrebačkoj županiji i onih iz cijele Hrvatske su evidentne i simptomatične. Mladi s područja Županije više ističu nezaposlenost, alkoholizam, narkomaniju i preveliku okupiranost zabavom i potrošnjom, a manje ih brine nedostatak životne perspektive, važnost “veza” a ne sposobnosti i stručnosti te masovni odlazak mladih stručnjaka u inozemstvo. Dakle, mladi Županije skloniji su na vlastitu generaciju adresirati probleme koji proizlaze iz nepoželjnih oblika ponašanja. Kako nema podataka da su, primjerice, alkoholizam i narkomanija rašireniji u Županiji nego na razini cijele Hrvatske, možemo pretpostaviti kako tradicionalističko ruralno okruženje, u kojem se na ponašanje mladih gleda s više podozrenja, utječe i na njihovu sliku o vlastitoj generaciji. Ipak, vidljivo je da obje promatrane skupine mladih primarnim smatraju probleme egzistencijalne, odnosno socioekonomske naravi (uključivši i materijalni standard), dok je pitanje adekvatne društvene, a posebice političke integracije na margini njihova interesa.

O kojim socijalnim obilježjima mladih iz Zagrebačke županije ovisi njihova percepcija generacijskih problema vidljivo je iz tablice 3, koja prikazuje skupne rezultate. Iz tih rezultata vidljivo je da se mladi u većoj ili manjoj mjeri razlikuju u percepciji samo 6 od 14 ispitanih problema. To znači da su u viđenju aktualnih problema mladih ispitanici prilično homogeni, osobito u pogledu onih problema koje manjina njih ističe kao vrlo važne. Također je vidljivo da na percepciju problema mladih ne utječu spol, rezidencijalni status, obrazovanje oca, pa čak ni stranačka identifikacija (a što bi se svakako očekivalo). S druge strane, vrlo su utjecajni socioprofesionalni status, obrazovanje i dob, a sporadično subregionalna pripadnost i religijska samoidentifikacija.

Najveće razlike pojavljuju se u slučaju niskog životnog standarda. Nezadovoljavajući standard najviše ističe zaposlena mladež, i to ona koja se obrazovala za neko radničko zanimanje te ona iz vrbovečke i dugoselske subregije. Nezadovoljstvo standardom raste, također, s dobi ispitanika i sa slabljenjem religijske samoidentifikacije. Na suprotnoj strani, nizak životni standard kao problem u manjoj mjeri vide učenici, mladi bez kvalifikacija te stanovnici jastrebarske i velikogoričke regije. Dobiveni su rezultati vrlo logični: završetak školovanja i ulazak u svijet rada suočavaju mlade s problemima osiguranja željenog životnog standarda, odnosno onakvog kakvog su barem dijelu njih osiguravali roditelji. S ovim je problemom djelomice povezan i problem nezaposlenosti, kojeg natprosječno ističu, dakako, nezaposleni, a ispodprosječno učenici. Viđenje nedostatka životne perspektive varira jedino s obzirom na obrazovanje ispitanika – osobito ga ističu akademski obrazovani, a izrazito ispod prosjeka mladi s trogodišnjim stručnim obrazovanjem. Na osnovi

ovoga nalaza vidljivo je kako s porastom stupnja obrazovanja rastu i ambicije, a otuda i nezadovoljstvo zbog sužene perspektive.

Tablica 3: Percepcija najvažnijih problema mladih s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

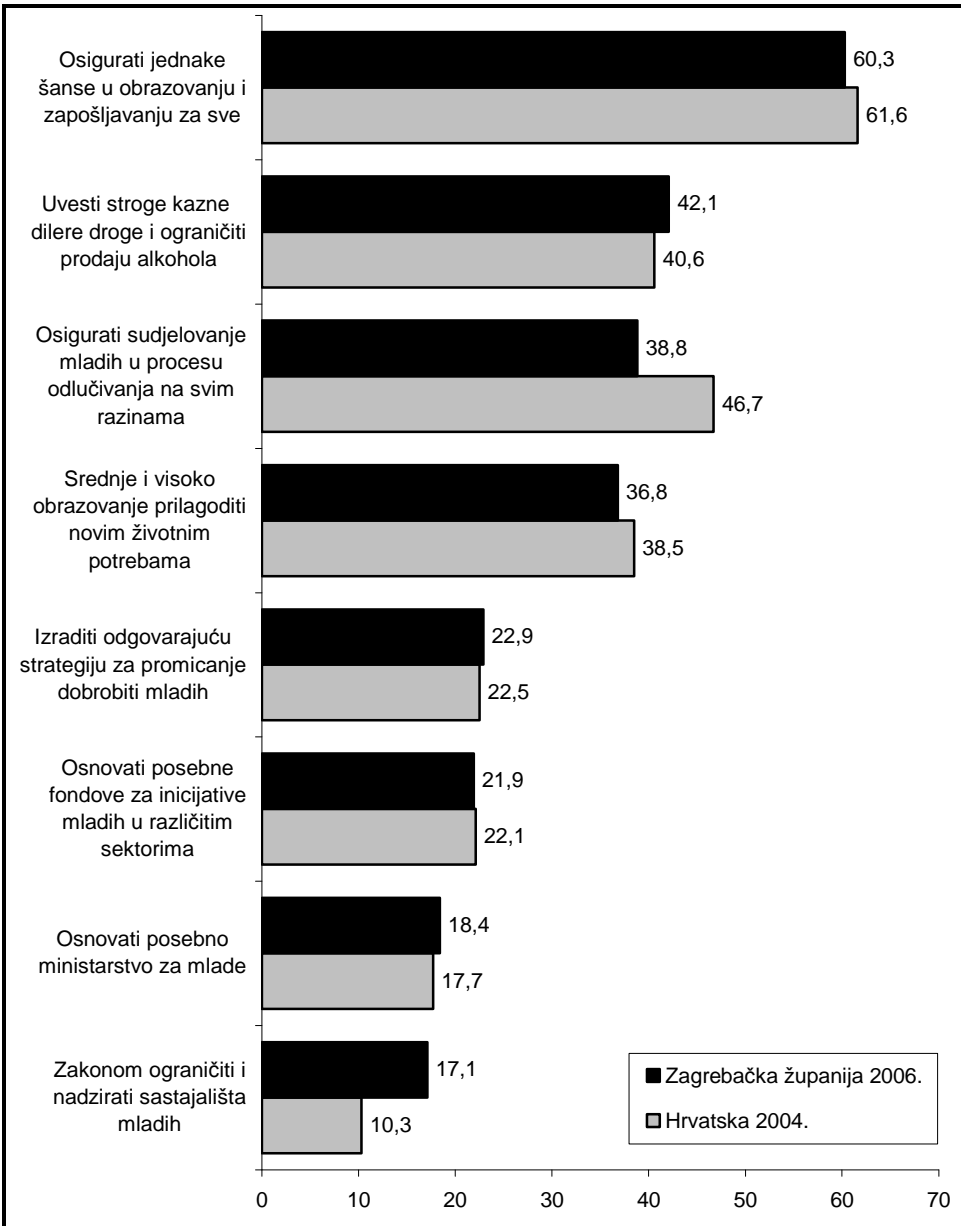
Obilježja mladih	Nezaposlenost	Nizak životni standard	Nedostatak životne perspektive	Alkoholizam	Narkomanija	Društveno nepriljubiva ponašanja
<i>Subregionalna pripadnost</i>		$\chi^2 = 27,29$				
Dugo Selo		46,8				
Ivanić Grad		44,9				
Jastrebarsko		28,3				
Samobor		42,6				
Sveti Ivan Zelina		43,0				
Velika Gorica		31,7				
Vrbovec		47,6				
Zaprešić		42,1				
<i>Dob</i>		$\chi^2 = 31,03$			$\chi^2 = 21,68$	$\chi^2 = 22,85$
15-19 godina		29,6			34,2	19,9
20-24 godine		43,8			26,2	10,9
25-29 godina		45,5			20,9	10,6
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 19,37$	$\chi^2 = 38,39$		$\chi^2 = 26,91$	$\chi^2 = 25,93$	$\chi^2 = 19,69$
Zaposleni	46,1	48,0		26,7	25,0	9,6
Nezaposleni	52,2	42,9		33,2	23,9	16,1
Učenici	34,3	28,1		36,4	37,9	19,7
Studenti	43,6	36,2		19,9	22,6	12,8
<i>Obrazovanje ispitanika</i>		$\chi^2 = 20,45$	$\chi^2 = 29,80$	$\chi^2 = 32,04$	$\chi^2 = 29,09$	
(Ne)završena osnovna škola		30,2	25,6	36,7	37,0	
Trogodišnja stručna škola		47,8	19,8	34,5	28,3	
Srednja škola		40,4	32,7	24,4	24,6	
Viša škola, fakultet i više		41,6	41,6	16,8	15,4	
<i>Religiozna samoidentifikacija</i>		$\chi^2 = 22,52$				
Religiozni		36,2				
Neodlučni		47,7				
Nereligiozni		52,5				
UKUPNO	43,9	39,7	29,6	28,3	27,1	13,7

Drugu skupinu problema mladih čine razni oblici nepoželjnog ponašanja: alkoholizam, narkomanija i druga društveno neprihvatljiva ponašanja. Indikativno je kako isticanje tih problema opada s dobi i stupnjem obrazovanja, kao i da ga natprosječno ističu učenici, a ispodprosječno studenti. Čini se da s odrastanjem opada utjecaj tzv. moralne panike, koja se u društvu ciklički javlja zbog zabrinutosti za mlade koji odstupaju od pravila zdravog života i obrazaca društveno prihvatljivoga ponašanja. Mladima su još svježije lekcije iz osnovne škole koje govore o mladom naraštaju kao problemu zbog, primjerice, ovisnosti, a povremeno ih na njih podsjetite i u srednjoj školi. Osim toga, starije dobne kohorte mladih su ranjivo adolescentsko razdoblje već ostavile iza sebe i raspoložu osobnim iskustvom da se kroz proces sazrijevanja može proći i bez velikih problema povezanih s ovisnostima.

Nakon uvida u rangiranje problema mladih potrebno je vidjeti koje akcije i mjere rješavanja postojećih problema oni prepoznaju kao djelotvorne. U grafikonu 2 prikazana je rang-ljestvica poželjnih mjera zajedno s odgovorima mladih iz cijele Hrvatske (Ilišin, 2005:333). U oba je istraživanja ispitanicima dana mogućnost da mogu odabrati najviše tri odgovora od osam ponuđenih, a rang-ljestvica je ponovno konstruirana na osnovi odgovora mladih iz Zagrebačke županije.

Većina ispitanika u Zagrebačkoj županiji smatra da treba osigurati jednake šanse u obrazovanju i zapošljavanju za sve. Vidljivo je kako su i oni, poput svojih vršnjaka u ostalim dijelovima Hrvatske, svjesni socijalnog raslojavanja i sve većih razlika u dostupnosti obrazovnih programa i radnih mjesta svim mladima. No, ova poželjna mjera zacijelo je povezana i s prethodno ustanovljenom percepcijom problematične važnosti "veza" u odnosu na sposobnosti. Sljedeće su mjere, koje izdvaja oko dvije petine mladih, strože kažnjavanje dilera droge, ograničavanje prodaje alkohola, osiguravanje sudjelovanja mladih u procesu odlučivanja na svim razinama te prilagođavanje srednjeg i visokog obrazovanja novim životnim potrebama. Ovi podaci pokazuju da mladi u većoj mjeri zagovaraju mjere za rješavanje određenih problema svoje generacije, nego što su apostrofirali same probleme (npr. ovisnosti, nekvalitetno obrazovanje, politička nezainteresiranost i nedovoljno sudjelovanje u društvenim i političkim poslovima). Osobito je intrigantna diskrepanca između visoke poželjnosti osiguravanja sudjelovanja mladih u odlučivanju i slabog vrednovanja problema vezanih uz tu problematiku. Može se konstatirati kako mladi vlastito sudjelovanje u odlučivanju drže važnim i potencijalno djelotvornim, iako istodobno vlastitu isključenost iz tog procesa ne drže osobito problematičnom. Stječe se dojam kako očekuju da im ostvarivanje utjecaja bude dano bez osobnog angažmana.

Grafikon 2: Komparativni prikaz potrebnih mjera za djelotvorno rješavanje problema mladih (%)

Daljnje tri akcije – koje zagovara oko petine mladih – odnose se na koncipiranje i provođenje politike prema mladima. Treba podsjetiti kako je strategija za promicanje dobrobiti mladih na nacionalnoj razini već izrađena i usvojena početkom 2003. godine (Nacionalni program djelovanja za mlade), dok je formiranje posebnih fondova za inicijative mladih zasad stvar budućnosti (još nije osmišljen ni način njihova uspostavljanja), a osnivanje posebnog ministarstva za mlade vjerojatno niti nema šanse (zbog ionako stalnih prigovora pretjeranoj veličini državne uprave i administracije). Ipak, ostaje činjenica da svaki peti ispitanik smatra kako bi dobro postavljena politika prema mladima mogla polučiti i dobre rezultate. Na zadnjem je mjestu podržavanje zakonskih ograničenja i nadziranja sastajališta mladih, što pokazuje da se mladi ne slažu s prilično raširenim mišljenjima kako su njihova mjesta okupljanja unaprijed suspektna.

Ispitanici u Zagrebačkoj županiji se u svom viđenju mogućih djelotvornih akcija za rješavanje problema mladih vrlo malo razlikuju od vršnjaka iz cijele Hrvatske – jedino im je nešto manje važno osigurati sudjelovanje mladih u procesu odlučivanja, a nešto važnije zakonsko ograničavanje i nadziranje njihovih sastajališta. Imajući u vidu i rezultate o percepciji problema mladih, čini se kako su mladi u Zagrebačkoj županiji dosljedno manje zainteresirani za aktivno sudjelovanje, a više skloni represivnim mjerama prema nepoželjnim oblicima njihova ponašanja. Riječ je o pokazatelju tradicionalizma i pristajanja na paternalistički odnos društva (dakle, starijih) prema mladima.

Ispitanici iz Zagrebačke županije nisu se ni u slučaju percepcije potencijalno djelotvornih akcija za rješavanje problema mladih međusobno diferencirali u značajnoj mjeri (tablica 4). Konkretnije, u pogledu četiri od osam predloženih mjera postoji potpuna suglasnost svih promatranih podskupina mladih.

Ponovno se socioprofesionalni status i stupanj obrazovanja pojavljuju kao najutjecajnija obilježja, a sporadično još spol, dob, obrazovanje oca i religijska samoidentifikacija. Mladi su najheterogeniji u pogledu isticanja osnivanja posebnih fondova za inicijative mladih. Potpora toj mjeri raste s porastom obrazovanja ispitanika i njihovih očeva, a pozitivno je povezana sa studentima i nereligioznim ispitanicima. Slične tendencije prisutne su i kod isticanja potrebe za izradom strategije za promicanje dobrobiti mladih, što je mjera koju ponovno najviše podržavaju studenti (nasuprot učenicima) te ispitanici sa srednjim i visokim obrazovanjem (za razliku od onih bez kvalifikacija). Studenti također u velikoj mjeri smatraju važnom prilagodbu srednjeg i visokog obrazovanja novim životnim potrebama (za razliku od mladih s kvalifikacijama za radnička zanimanja, koji ispodprosječno navode tu potrebu), a njima se pridružuju djevojke, što je svakako u skladu s njihovim većim obrazovnim aspiracijama.

Tablica 4: Percepcija potrebnih mjera za djelotvorno rješavanje problema mladih s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Stroge kazne za dilere droge i ograničenje prodaje alkohola	Srednje i visoko obrazovanje prilagoditi novim životnim potrebama	Izraditi strategiju za promicanje dobrobiti mladih	Osnovati posebne fondove za inicijative mladih
<i>Spol</i>		$\chi^2 = 18,19$		
Ženski		42,0		
Muški		31,3		
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 16,17$			
15-19 godina	49,3			
20-24 godine	37,2			
25-29 godina	40,4			
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 21,32$			
Zaposleni	42,7			
Nezaposleni	39,5			
Učenici	50,7			
Studenti	33,8			
<i>Obrazovanje ispitanika</i>		$\chi^2 = 28,23$	$\chi^2 = 23,30$	$\chi^2 = 29,02$
(Ne)završena osnovna škola		38,0	14,5	14,8
Trogodišnja stručna škola		25,6	20,1	15,4
Srednja škola		38,1	27,6	26,6
Viša škola, fakultet i više		50,3	24,2	27,5
<i>Obrazovanje oca ispitanika</i>				$\chi^2 = 18,39$
(Ne)završena osnovna škola				11,4
Trogodišnja stručna škola				21,4
Srednja škola				24,0
Viša škola, fakultet i više				27,3
<i>Religiozna samoidentifikacija</i>				$\chi^2 = 25,00$
Religiozni				18,9
Neodlučni				32,3
Nereligiozni				29,4
UKUPNO	42,1	36,8	22,9	21,9

Na koncu, strože kazne za narkodilere i ograničenje prodaje alkohola najviše podržavaju najmlađi ispitanici, i to učenici (nasuprot studentima). I u ovom slučaju uočava se dosljednost određenih skupina mladih, tj. najmlađih ispitanika, koji su najuplašeni od izloženosti opasnostima od opijata. S druge su strane studenti kao zahtjevnija skupina, jer veću važnost pridaju društvenim

intervencijama koje bi poboljšale konkurentnost mladih stručnjaka na tržištu rada te omogućile da se inovativni i kreativni potencijali mladih iskažu kroz društveno podupirane inicijative i projekte.

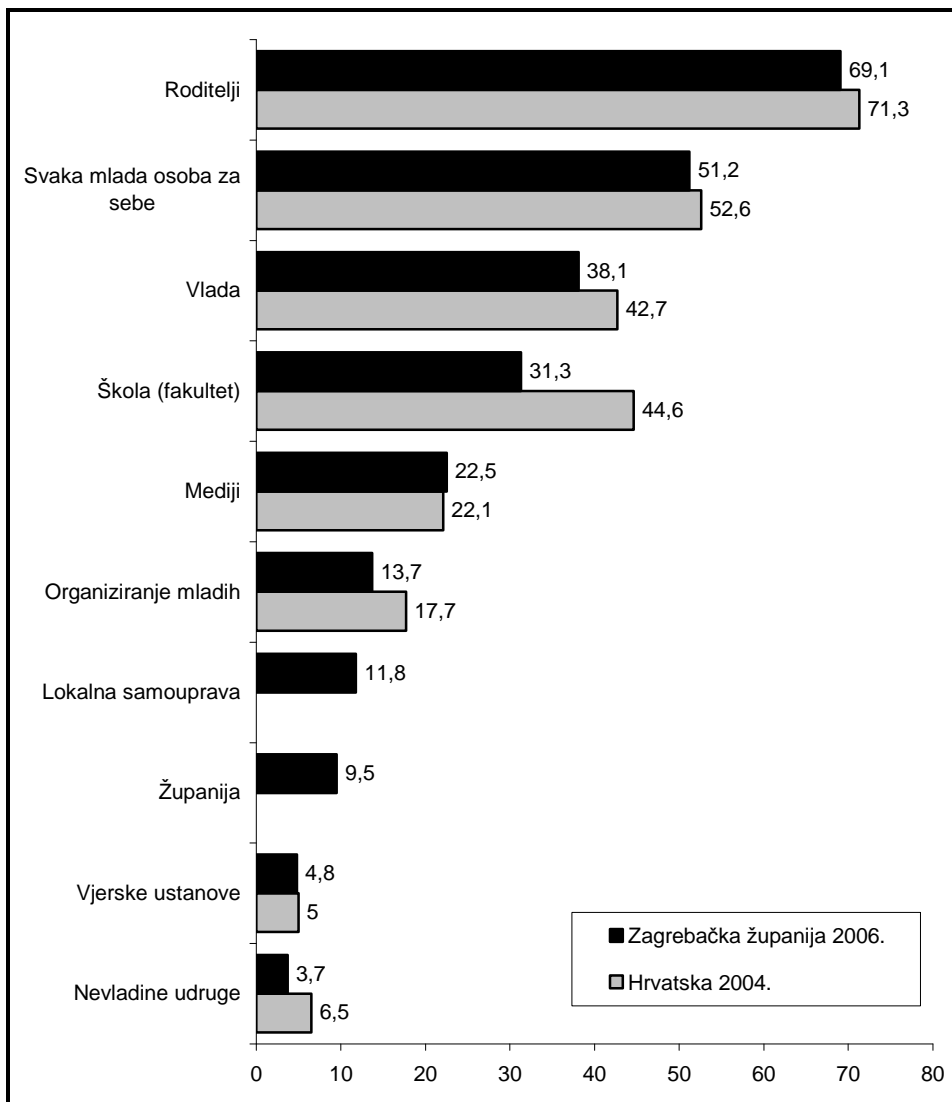
Postojeći problemi mladih zahtijevaju određene mjere i akcije za njihovo rješavanje, ali isto tako postoje i akteri odgovorni za njihovo provođenje. U grafikonu 3 prikazano je kako mladi iz Zagrebačke županije i njihovi vršnjaci iz cijele zemlje rangiraju najodgovornije aktere za rješavanje problema mladih. Ispitanici su i u ovom slučaju mogli izabrati najviše tri aktera, a rang-ljestvica je izrađena na osnovi distribucije odgovora mladih iz Zagrebačke županije.⁴

Dobiveni rezultati pokazuju kako se suvremena generacija mladih u Županiji prije svega pouzda u individualne snage i strategije. Konkretno, dvije trećine ispitanika odgovornost adresira na roditelje, a polovica na svaku mladu osobu. Takva opredjeljenja daju sliku velike ovisnosti o roditeljskoj pomoći, ali i prihvaćanja svog dijela odgovornosti bez presudnog oslanjanja na društvene subjekte. Ipak, gotovo dvije petine mladih apostrofira odgovornost nacionalne vlade, u čijim su rukama moć i instrumenti koji mogu djelovati na njihovu dobrobit. Trećina ispitanika odgovornost pripisuje obrazovnim ustanovama koje pripremaju mlade za svijet rada, a petina medijima (koji o mladima pišu uglavnom povodom skandala). Odgovornost organizacija mladih, lokalne samouprave i županijskih struktura ističe oko desetine ispitanika, što indicira da generacijske udruge i lokalna tijela vlasti ne doživljavaju dovoljno moćnima da učine mnogo za dobrobit mladih. Na začelju su vjerske ustanove – koje mladi, unatoč tomu što su izrazito većinski religiozni, aboliraju od odgovornosti za rješavanje generacijskih problema – te nevladine udruge, koje očito u njihovim očima ne predstavljaju relevantan subjekt za rješavanje njihovih specifičnih problema.

Velikih razlika među mladima u Županiji i cijeloj Hrvatskoj nema, no simptomatično je da ispitanici iz Zagrebačke županije primjetno manju odgovornost pripisuju obrazovnim ustanovama, vladi, udrugama mladih i, općenito, nevladinim udrugama. Može se pretpostaviti da su ti postoci manji i zato što su im ponuđena dva aktera više – lokalna i regionalna vlast. Razlika u percepciji odgovornosti obrazovnih ustanova je ipak izrazita, i čini se kako mladi u Županiji očekuju od tih institucija prije svega to da ih osposobe za određenu profesiju, dok moguću širu funkciju obrazovanja i pripadajućih ustanova ne drže toliko važnom.

⁴ U istraživanju provedenom u Zagrebačkoj županiji dodana su još dva aktera – lokalna samouprava i Županija – no to ne narušava mogućnost usporedbe u bitnoj mjeri.

Grafikon 3: Komparativni prikaz percepcije najodgovornijih aktera u rješavanju problema mladih (%)

U viđenju aktera najodgovornijih za rješavanje problema mladih ispitanici su zamjetno jedinstveni, a razlike su prisutne samo u slučaju odgovornosti vlade i obrazovnih ustanova (tablica 5).

Nalazi pokazuju da porastom dobi mladih raste i percepcija vlade kao najodgovornijeg subjekta za rješavanje njihovih problema. Odgovornost vlade

više ističe nezaposlena i zaposlena mladež nasuprot učenicima, mladi koji su završili trogodišnju školu ili fakultet (dakle, oni koji su završili obrazovanje i nalaze se na tržištu radne snage) te ispitanici iz subregija Svetog Ivana Zelina, Ivanić Grada i Dugo Sela (za razliku od onih iz jastrebarske).

Tablica 5: Percepcija najodgovornijih aktera za rješavanje problema mladih s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Vlada	Škola (fakultet)
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2 = 28,84$	
Dugo Selo	45,4	
Ivanić Grad	45,7	
Jastrebarsko	26,9	
Samobor	36,9	
Sveti Ivan Zelina	52,3	
Velika Gorica	31,7	
Vrbovec	37,9	
Zaprešić	41,3	
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 27,80$	
15-19 godina	29,6	
20-24 godine	38,4	
25-29 godina	46,2	
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 24,26$	$\chi^2 = 18,32$
Zaposleni	42,9	25,0
Nezaposleni	44,4	37,6
Učenici	28,1	35,2
Studenti	35,7	34,1
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 17,87$	$\chi^2 = 20,59$
(Ne)završena osnovna škola	31,5	37,3
Trogodišnja stručna škola	44,0	21,8
Srednja škola	36,4	33,4
Viša škola, fakultet i više	48,3	26,8
UKUPNO	38,1	31,3

Utjecajna obilježja sugeriraju da viđenje odgovornih aktera ovisi o situacijskim okolnostima, pri čemu se očekivanja od vlade povećavaju kada su mladi spremni za preuzimanje trajnih društvenih uloga (ponajprije profesionalnih). Naglašavanje odgovornosti obrazovnih ustanova ovisi o obrazovnom i socioprofesionalnom statusu ispitanika, pa im najveću odgovornost pripisuju mladi bez kvalifikacija i nezaposleni, a najmanju zaposlena mladež sa završenim

akademske ili trogodišnjim stručnim obrazovanjem. Radi se o skupinama u bitno različitim situacijama: oni koji se još školuju ili traže posao vide obrazovne institucije kao važan faktor u rješavanju barem nekih od navedenih problema, dok zaposleni imaju veći odmak od obrazovnih ustanova, jer njihove usluge više ne trebaju, a postojeće obrazovanje se pokazalo korisnim da nađu posao. U svakom slučaju, čini se da sa zrelošću i spremnošću za ulazak u svijet rada i svijet odraslih raste i svijest o odgovornosti nacionalne vlade za društveni položaj mladih.

4. Politička participacija i njezina ograničenja

Sva dosadašnja istraživanja mladih u Hrvatskoj pokazuju kako je njihova politička participacija vrlo slaba, a nije znatno povoljnija situacija ni s participacijom u nepolitičkim organizacijama i udrugama. Utoliko i podaci o participaciji mladih u Zagrebačkoj županiji, prikazani u tablici 6 zajedno s nalazima za mlade u Hrvatskoj (Ilišin, 2005a:119), nisu iznenađujući. Broj odgovora nije bio ograničen, tj. ispitanici su trebali zaokružiti sve udruge kojih su članovi, a rang-ljestvica je ponovno izrađena na temelju odgovora ispitanika iz Zagrebačke županije.

Tablica 6: Komparativni prikaz participacije mladih u organizacijama i udrugama (%)

Organizacija ili udruga	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.
Sportska udruga ili skupina	15,6	15,8
Kulturna ili umjetnička skupina	9,8	6,5
Politička stranka	5,4	5,3
Udruga mladeži	4,6	4,7
Sindikati	3,3	4,1
Organizacija za zaštitu okoline	2,1	2,4
Organizacija za zaštitu ženskih prava	0,7	0,4
Mirotvorna skupina	0,7	0,6
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	0,5	0,9
Neka druga organizacija ili skupina	2,4	2,3
Nijedna udruga ili skupina	67,9	66,7

Ustanovljena slaba participacija već je konstanta, i nema razlika između mladih iz Zagrebačke županije i cijele Hrvatske, uz iznimku nešto veće uključenosti mladih iz Županije u kulturne ili umjetničke skupine. Najupečatljiviji je podatak da dvije trećine mladih ne participira ni u jednoj organizaciji ili skupini, unatoč razmjerno širokom dijapazonu ponude. To svakako podupire

tezu o kolapsu omladinskog angažmana, koji ni nakon petnaestak godina ne bilježi pomake na bolje. Istodobno, zbroj postotaka participacije u organizacijama i skupinama pokazuje da je iznimno malo ispitanika uključeno u više od jedne vrste organizacija/udruga. Dakako, očekivano je da je među mladima izraženiji socijalni aktivizam (sportske i kulturno-umjetničke aktivnosti). Uključenost u političke stranke na razini je europskog prosjeka (Ilišin, 1999:116), ali je istodobno participacija u udrugama mladih ispod europskog prosjeka (Ilišin, 2005a:119).

Daljnjoj analizi (tablica 7) podvrgnuta je participacija u četiri najzastupljenija tipa organizacija (sportske, kulturne, političke te udruge mladeži) zajedno sa skupinom mladih koji ne participiraju ni u jednoj organizaciji ili skupini. Svakako je intrigantno što se potonja skupina ispitanika statistički značajno ne razlikuju od ostale mladeži ni po jednom promatranom obilježju (zbog čega nisu ni uključeni u tablicu 7). To bitno odstupa od rezultata mladih Hrvatske, prema kojima su oni koji ne participiraju ni u jednoj organizaciji u natprosječnom broju ženskog spola, nezaposleni i niže obrazovani (Ilišin, 2005a:121). S druge strane, najviše su diferencirani mladi koji su članovi političkih stranaka i aktivni u nekoj kulturnoj ili umjetničkoj skupini. Potpuno je očekivano da porastom dobi raste broj mladih članova političkih stranaka. U političke stranke natprosječno su uključeni mladi pristaše SDP-a, HSS-a i HSP-a, za razliku od simpatizera HDZ-a. Ovaj podatak možemo ujedno tumačiti kao pokazatelj relativno većeg udjela mladih u članstvu promatranih stranaka (jer je načelno nemoguće istodobno članstvo u više stranaka). Na koncu, veći broj mladih angažiranih u političkim strankama živi u samoborskoj i jastrebarskoj subregiji, dok su na suprotnom polu mladi s velikogoričkog i zaprešićkog područja.

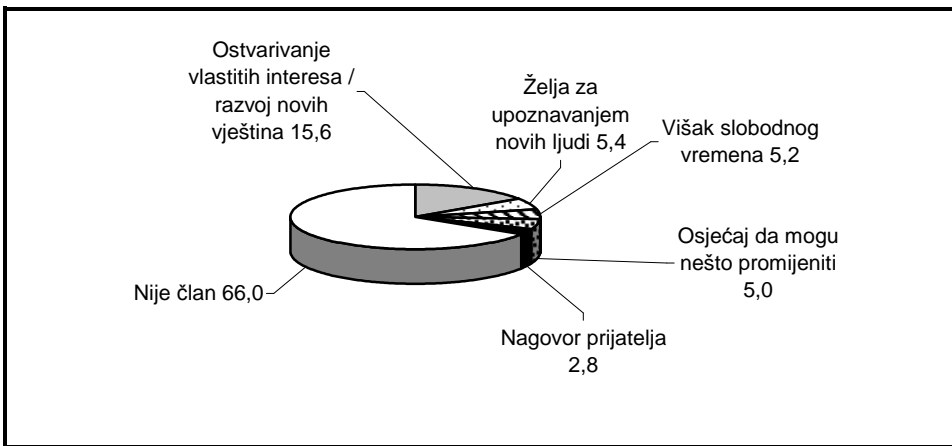
U kulturnim ili umjetničkim skupinama natprosječno participiraju učenici i studenti te mladi iz subregija Velike Gorice i Jastrebarskog, dok su tim aktivnostima manje zaokupljeni nezaposleni, nereligiozni i žitelji subregija Vrbovca i Zaprešića. Sportske udruge znatno više okupljaju muškarce te mlade iz samoborske, jastrebarske i ivanićgradske subregije, za razliku od stanovnika Vrbovca i okolice. Uključenost u udruge mladih varira jedino s obzirom na subregionalno područje: natprosječan broj ispitanika u udrugama mladih nalazimo u vrbovečkoj subregiji, dok ih je natprosječno malo u subregijama Sveti Ivan Zelina, Dugo Selo i Velika Gorica. Na osnovi svih ovih pokazatelja čini se kako su prisutne značajne subregionalne razlike u pogledu ponude tipova i sadržaja okupljanja mladih, što rezultira i njihovom različitom participacijom.

Tablica 7: Participacija u organizacijama i udrugama s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Sportska organizacija ili skupina	Kulturna ili umjetnička skupina	Politička stranka	Udruga mladeži
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2 = 31,11$	$\chi^2 = 71,61$	$\chi^2 = 28,44$	$\chi^2 = 28,47$
Dugo Selo	12,8	6,4	4,3	2,1
Ivanić Grad	21,7	10,9	6,5	4,3
Jastrebarsko	21,4	16,6	8,3	6,2
Samobor	22,9	5,6	10,4	4,8
Sveti Ivan Zelina	15,1	5,8	7,0	1,2
Velika Gorica	15,2	19,5	1,7	2,6
Vrbovec	6,9	2,8	6,2	12,4
Zaprešić	13,1	3,6	2,8	4,4
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 45,48$			
Ženski	9,3			
Muški	22,0			
<i>Dob</i>			$\chi^2 = 16,07$	
15-19 godina			2,3	
20-24 godine			5,9	
25-29 godina			8,1	
<i>Socioprofesionalni status</i>		$\chi^2 = 24,47$		
Zaposleni		8,3		
Nezaposleni		2,4		
Učenici		14,0		
Studenti		12,8		
<i>Stranačka preferencija</i>			$\chi^2 = 20,38$	
HDZ			4,3	
HSP			8,1	
HSS			8,1	
SDP			9,6	
Neodlučni			3,1	
<i>Religiozna samoidentifikacija</i>		$\chi^2 = 16,25$		
Religiozni		11,5		
Neodlučni		3,2		
Nereligiozni		6,9		
UKUPNO	15,6	9,8	5,4	4,6

Trećina uključenih u jednu ili više udruga zacijelo ima različite motive odabira određene organizacije ili skupine. Stoga smo i postavili pitanje o razlozima članstva u izabranoj organizaciji, a distribucija odgovora prikazana je u grafikonu 4.

Grafikon 4: Najvažniji razlog pristupanja organizaciji ili udruzi (%)

Uočljivo je kako preko dvije petine aktivnih ispitanika ističe ostvarivanje vlastitih interesa ili razvoj novih vještina kao osnovni razlog pristupanja organizaciji odnosno udruzi. Njihova motivacija logična je i pragmatična. Svaki dvadeseti ispitanik kao najvažniji razlog osobnog angažmana ističe zadovoljavanje ili socijalnih potreba, ili želju da ispune višak slobodnog vremena, ili osjećaj da mogu pridonijeti promjenama. Najmanje ih navodi nagovor prijatelja, a što je u usporedbi s prethodnim razlozima i najmanje racionalna motivacija. Potonji razlog je legitiman - kao i želja da se proširi krug poznanstava ili da se popuni slobodno vrijeme - no upitan je angažman mladih u organizacijama odabranim na taj način. Drugim riječima, za značajan se dio tih mladih može pretpostaviti da njihovo sudjelovanje neće osobito pridonijeti ni osobnoj ni dobrobiti udruge, kao i da će biti kratkoga vijeka. Ipak, bez obzira na motive, intenzitet i trajnost sudjelovanja u radu udruge, ono će u nekoj mjeri dati socijalizacijske učinke. Udruge se zapravo pojavljuju kao poligon za stjecanje vještina suradnje i zajedničkog odlučivanja, što je dobra priprema za adekvatnu integraciju u društvo, uključujući i političku participaciju (Neimi, Hepburn, 1995; Frisco, Muller, Dodson, 2004).

Svakako je zanimljivo da se u pogledu motiva za uključivanje u rad ispitivanih organizacija ili skupina mladi u Zagrebačkoj županiji međusobno ne razlikuju ni po jednom korištenom socijalnom obilježju. Iz toga slijedi da u pozadini promatranih motiva stoje neki drugi utjecaji i obilježja, među kojima zacijelo značajnu ulogu igraju i određene psihološke karakteristike o kojima u ovom istraživanju nemamo informacija.

S motivacijom mladih da participiraju u društvenom i političkom životu svakako je povezana i percepcija osobnog utjecaja na važne odluke u raznim

područjima života. U tablici 8 prikazani su cjeloviti podaci za mlade u Zagrebačkoj županiji.⁵

Tablica 8: Rang-ljestvica procjene mladih o osobnom utjecaju na važne odluke (%)

Područja utjecaja	Velik	Osrednji	Nikakav
U krugu prijatelja	44,8	51,8	3,4
U obitelji ili kućanstvu	38,7	55,6	5,8
Na poslu, školi, fakultetu	27,0	47,2	25,8
U lokalnoj zajednici u kojoj žive	6,0	35,5	58,4
U društvenom i političkom životu zemlje	3,0	17,7	79,3

Dobivena rang-ljestvica nije iznenađujuća: mladi se osjećaju znatno utjecajnijima u području privatnog života nego u javnim poslovima. Unutar takve hijerarhije zanimljivo je da ispitanici procjenjuju kako veći utjecaj imaju među prijateljima nego u krugu obitelji, što je vjerojatno povezano s činjenicom da ulaskom u adolescenciju dolazi do slabljenja obiteljskih, a jačanja veza između vršnjaka. Očekivano je da se u skupinama vršnjaka razvijaju odnosi ravnopravnosti bez paternalizma i nametanja autoriteta. No, činjenica je da vlastiti utjecaj u obitelji mladi ocjenjuju tek nešto slabijim od utjecaja među prijateljima, što upućuje na to da većina odrasta u modernim obiteljima, u kojima se patrijarhalni obrasci – koji uključuju dominantno, pa i isključivo pravo odlučivanja roditelja (prvenstveno oca) – u znatnom uzmaku.

Poznavajući situaciju u poduzećima i obrazovnim institucijama, moglo bi se pretpostaviti kako mladi donekle precjenjuju svoj utjecaj u tim sredinama. Moguće je da neki među njima poistovjećuju eventualne dobre međuljudske odnose s vlastitom utjecajnošću. Jer, objektivno, njihov utjecaj na odlučivanje u poduzećima (gdje mladih u pravilu nema u rukovodećem kadru) ili u školama i na fakultetima izrazito je malen. Možda mladi precjenjuju i svoj utjecaj u lokalnoj sredini, iako nije isključeno da u nekim manjim lokalnim zajednicama bolje organizirana mladež može ostvariti određeni utjecaj. Imajući to u vidu, procjena minornog utjecaja na društveni i politički život na nacionalnoj razini doima se prilično realnom, jer se u najboljem slučaju svodi na čin izlaska na izbore svakih nekoliko godina.

Razne podskupine mladih u Zagrebačkoj županiji vrlo su suglasne u procjeni vlastitog utjecaja. To je rezultat analize po devet socijalnih obilježja od kojih su se utjecajnijima pokazali samo subregije i socioprofesionalni status. Procjena osobnog

⁵ Tendencijski identični rezultati dobiveni su 2004. godine na uzorku mladih iz cijele Hrvatske (Ilišin, 2005:344), a izravna je usporedba izostavljena, jer je u tom istraživanju korištena intervalna ljestvica od četiri stupnja ("velik", "osrednji", "mali" i "nikakav" utjecaj).

utjecaja na odlučivanje u krugu prijatelja i obitelji ili kućanstvu ne varira s obzirom na promatrana obilježja mladih. U tablici 9 prikazani su skupni rezultati, s tim da se u analizi koristio zbroj odgovora za veliki i osrednji utjecaj.

Tablica 9: Percepcija osobnog utjecaja u raznim područjima života s obzirom na obilježja ispitanika (%)

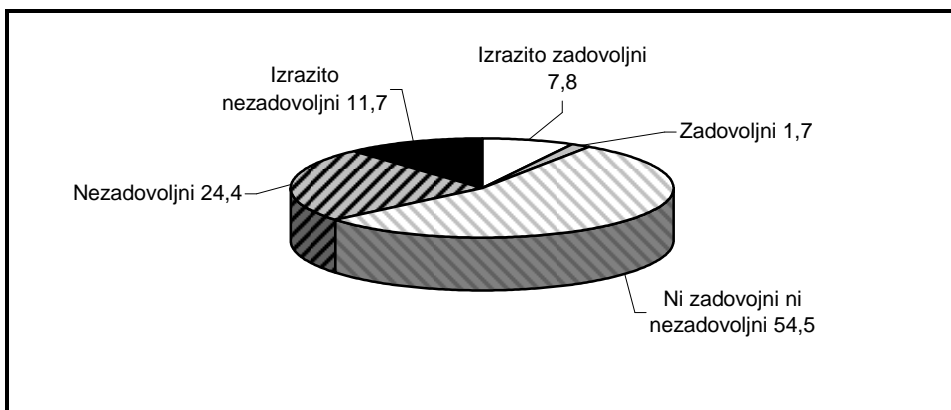
Obilježja mladih	Na poslu, školi, fakultetu	U lokalnoj zajednici	U društvenom i političkom životu zemlje
<i>Subregionalna pripadnost</i>			$\chi^2 = 37,67$
Dugo Selo			13,1
Ivanić Grad			15,9
Jastrebarsko			16,0
Samobor			19,8
Sveti Ivan Zelina			14,0
Velika Gorica			25,7
Vrbovec			35,9
Zaprešić			18,0
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 36,05$	$\chi^2 = 32,18$	$\chi^2 = 19,25$
Zaposleni	79,4	41,8	21,1
Nezaposleni	40,6	51,2	26,8
Učenici	79,3	46,2	24,4
Studenti	64,5	31,3	13,4
UKUPNO	74,2	41,5	20,7

Iz tablice je vidljivo kako socioprofesionalni status utječe u istom smjeru: studenti, u usporedbi s drugim podskupinama, svoj utjecaj na fakultetu, u lokalnoj zajednici i društveno-političkom životu u zemlji dosljedno procjenjuju slabijim. To znači da su oni najkritičniji u procjeni vlastitog utjecaja, ali nije nužno i da su najnezadovoljniji svojim društvenim statusom i njemu pripadajućoj (ne)moći, kao što će se daljnjom analizom (ne)zadovoljstva uključenošću u društveno-politički život i pokazati. Procjena osobnog utjecaja na nacionalnoj razini ovisi i o subregionalnoj pripadnosti: većim od ostalih doživljavaju ga mladi iz vrbovečke i donekle velikogoričke subregije, a ispodprosječnim mladi iz subregija Dugog Sela, Svetog Ivana Zeline te Ivanić Grada i Jastrebarskog. Teško je objasniti otkuda ove razlike – tek možemo pretpostaviti kako je društvena klima različita od subregije do subregije, ali na temelju naših podataka ne možemo dokučiti što ju čini različitom.

U uvodu je već rečeno da je broj mladih u tijelima vlasti u Hrvatskoj minimalan, a i drugi pokazatelji (slab interes, potencijalna izborna apstinencija, niska

participacija) daju jasnu sliku izrazito slabe uključenosti mladih u društveno-politički život. To ne znači da su oni toga dovoljno svjesni, a ako jesu, da ih to čini nezadovoljnima. U grafikonu 5 prikazani su podaci o tome koliko su ispitanici (ne)zadovoljni sudjelovanjem mladih u društveno-političkom životu.

Grafikon 5: (Ne)zadovoljstvo uključeošću mladih u društveno-politički život (%)

Dobiveni podaci prvenstveno upućuju na nezainteresiranost mladih za pitanje svojeg utjecaja. Preko polovice njih zapravo nema stav, odnosno postojeće stanje ne izaziva u njima nikakav poriv da se osjete bilo zadovoljnima, bilo nezadovoljnima. Manje je vjerojatno kako su doista polovično (ne)zadovoljni, tj. da neke okolnosti izazivaju zadovoljstvo u jednakoj mjeri u kojoj neke druge okolnosti izazivaju nezadovoljstvo. Trećina mladih je u većoj ili manjoj mjeri nezadovoljna, a desetina zadovoljna. Može se pretpostaviti da su zadovoljni prije svega oni koji su društveno i politički aktivni, pri čemu se osobno iskustvo transponira na sve mlade. Koliko je snažna motivacija nezadovoljnih da to stanje promijene, otvoreno je pitanje – vjerojatno je tek manjina spremna osobno se angažirati u tom smislu. Analiza po socijalnim obilježjima pokazala je da su po iskazanom (ne)zadovoljstvu uključeošću mladih u društveni i politički život ispitanici u Zagrebačkoj županiji potpuno homogeni. Drugačije rečeno, sve promatrane podskupine mladih u podjednakoj su mjeri (ne)zadovoljne generacijskom političkom (ne)moći, čemu je vjerojatno pridonio i većinski ravnodušni stav.

Iskustvo i istraživanja potvrđuju da mladi slabo participiraju u političkim institucijama i procesima, pa nas je zanimalo koje će razloge političke neaktivnosti svoje generacije mladi Zagrebačke županije identificirati kao najznačajnije. Ponuđeno im je sedam tvrdnji s petostupanjskom ljestvicom odgovora – od “potpuno se slažem” do “uopće se ne slažem”. Tablica 10 prikazuje rang-ljestvicu razloga, s tim da je ljestvica sažeta na tri stupnja (ne)slaganja (potpuno

se ili djelomično slažu; ne znaju ili nisu sigurni; uopće se ili djelomično ne slažu), a rang-ljestvica je konstruirana na osnovi distribucije slaganja.

Tablica 10: Rang-ljestvica razloga političke neaktivnosti mladih (%)

Razlozi političke neaktivnosti	Slažu se	Ne znaju, nisu sigurni	Ne slažu se
Mladima je politika dosadna i mnogo ih više zanimaju druge stvari.	66,4	21,5	12,1
Mladi smatraju da je politika nepoštena i zato ne žele sudjelovati u tome.	63,0	25,3	11,7
Mladi su zaokupljeni egzistencijalnim problemima i nemaju vremena za politiku.	54,4	31,4	14,2
Mladi se žele baviti politikom, ali stariji im ne poklanjaju dovoljno povjerenja.	52,8	32,2	15,0
Mladi smatraju da se politički akteri ne bave problemima koje oni (mladi) smatraju važnima i da njihova aktivnost to ne bi promijenila.	52,6	33,4	14,0
Mladi se osjećaju nedovoljno iskusnima i osposobljenima za bavljenje politikom.	34,2	37,6	28,1
Mladi smatraju da je potpuno prirodno da se samo stariji bave politikom.	25,4	33,8	40,8

Prva dva stava prihvaća oko dvije trećine ispitanika. Zajedničko im je što govore da mladi svjesno i namjerno odustaju od bavljenja politikom i politički se samomarginaliziraju. Sljedeća tri natpolovično prihvaćena razloga upućuju na, s jedne strane, racionalizaciju vlastite pasivnosti (okupiranost egzistencijalnim problemima), a s druge, i to u mnogo većoj mjeri, na kritičko viđenje odnosa političkih aktera spram mladih i njihovih problema. Mladi, dakle, ukazuju na postojanje barijera koje postavljaju stariji i na ignoriranje njihovih problema. To ih svakako može destimulirati da se politički angažiraju i barem djelomice objašnjava zašto im je politika dosadna. Na koncu, najslabije su prihvaćene tvrdnje koje znače pristajanje na paternalistički odnos društva, uključujući i rašireni stav o nekompetentnosti mladih.⁶ Iako te stavove najslabije prihvaćaju, to nije popraćeno većinskim odbijanjem tih tvrdnji. Pri tome se većina mladih ne može odlučiti za ili protiv tih stavova. Sve to zajedno upućuje na izbjegavanje da se razmišlja o bilo čemu što je u vezi s politikom. O dosljednosti tog izbjegavanja svjedoči činjenica da je gotovo kod svih tvrdnji bilo oko trećine ispitanika

⁶ U istraživanju mladih Hrvatske 1999. godine dobiveni su gotovo identični rangovi prihvaćenosti analiziranih tvrdnji, a razlika je bila u tome što su tada mladi više isticali zaokupljenost egzistencijalnim problemima, a manje dosadnost politike (Ilišin, 2002:194). I slaganje i neslaganje sa svim tvrdnjama bilo je izraženije, a razlog je metodološke naravi: tada nije ponuđen neutralan stav, tako da su se "prisilno" morali opredijeliti. Zato ovdje i nije prikazana izravna komparacija s tadašnjim rezultatima.

bez definiranog stava, i za tu trećinu možemo pretpostaviti da je čine oni koje je najteže politički motivirati.

Mogući razlozi političke neaktivnosti mladih su raznoliki, pa smo ih podvrgli faktorskoj analizi koja omogućuje grupiranje tvrdnji. U tablici 11 se vidi kako se razlozi političke neaktivnosti mladih strukturiraju u ukupno tri faktora (64,7% ukupne varijance), a u tablici 12 prikazani su rezultati analize varijance, odnosno varijacije u prihvaćanju dobivenih faktora s obzirom na socijalna obilježja mladih.

Tablica 11: Faktorska struktura razloga političke neaktivnosti mladih

Razlozi političke neaktivnosti	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Mladi smatraju da je politika nepoštena i zato ne žele sudjelovati u tome.	.815		
Mladi su zaokupljeni egzistencijalnim problemima i nemaju vremena za politiku.	.758		
Mladima je politika dosadna i mnogo ih više zanimaju druge stvari.	.667	.438	
Mladi smatraju da je potpuno prirodno da se samo stariji bave politikom.		.806	
Mladi se osjećaju nedovoljno iskusnima i osposobljenima za bavljenje politikom.		.767	
Mladi se žele baviti politikom, ali stariji im ne poklanjaju dovoljno povjerenja.			.839
Mladi smatraju da se politički akteri ne bave problemima koje mladi smatraju važnima i da njihova aktivnost to ne bi promijenila.		.315	.691
<i>% zajedničke varijance</i>	22,6	22,3	17,8

Prvi je faktor nazvan *politička distanciranost mladih*, jer sadrži stavove svjesnog distanciranja od političkih poslova. Konkretno, oni koji drže kako nepoštenje u politici odbija mlade, istodobno se slažu s time da je politika dosadna, kao i da su egzistencijalni problemi razlog neupuštanju u političke poslove. Da ponovimo, ti su stavovi ujedno pristanak na vlastitu političku marginalizaciju, odnosno indiciraju razloge političke samomarginalizacije mladih. Ujedno, ta su tri stava i najraširenija, a analiza varijance je pokazala da su mladi potpuno suglasni u zastupanju tih razloga (zbog čega taj faktor nije naveden u tablici 12). Drugim riječima, neovisno o njihovim različitim socijalnim obilježjima sve skupine mladih podjednako prihvaćaju navedene stavove.

Drugi faktor nazvali smo *politička nekompetentnost mladih*, jer ga sačinjavaju stavovi koji političku pasivnost mladih opravdavaju njihovom nedovoljnom osposobljenošću za tu djelatnost. Kao što se u tablici 10 moglo vidjeti, to su najmanje prihvaćeni stavovi, a analiza varijance ukazala je na stanovito nesuglasje mladih u prihvaćanju tih razloga (tablica 12). Neslaganje s tim stavovima opada s porastom dobi, tako da najmlađi najviše, a najstariji

ispitanici najmanje prihvaćaju tvrdnje o nekompetentnosti mladih. Nadalje, učenici se natprosječno slažu sa stavovima uključenim u ovaj faktor, a zaposlena mladež natprosječno ne. Dakle, sa zrelošću i stupanjem u svijet rada i odraslih smanjuje se prihvaćanje mišljenja da su mladi nedorasli za politiku. Javljaju se i subregionalne razlike, koje su, kao i u ranijim slučajevima, teško objašnjive – tek se može reći da se s viđenjem mladih kao nekompetentnih najviše slažu mladi žitelji jastrebarske i velikogoričke subregije, a najmanje ispitanici iz subregija Svetog Ivana Zeline i Ivanić Grada.

Tablica 12: Razlike između mladih u prihvaćanju razloga njihove političke neaktivnosti (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor 2	Faktor 3
<i>Subregionalna pripadnost</i>	<i>F-omjer = 3,90</i>	
Dugo Selo	- 0,065	
Ivanić Grad	- 0,112	
Jastrebarsko	0,154	
Samobor	- 0,100	
Sveti Ivan Zelina	- 0,290	
Velika Gorica	0,167	
Vrbovec	0,075	
Zaprešić	- 0,068	
<i>Dob</i>	<i>F-omjer = 10,29</i>	<i>F-omjer = 13,20</i>
15-19 godina	0,160	- 0,196
20-24 godine	- 0,034	0,099
25-29 godina	- 0,127	0,071
<i>Socioprofesionalni status</i>	<i>F-omjer = 6,25</i>	
Zaposleni	- 0,103	0,130
Nezaposleni	0,066	- 0,098
Učenici	0,178	- 0,253
Studenti	- 0,054	0,088

Treći je faktor nazvan *politička destimuliranost mladih*, jer sadrži tvrdnje koje uzroke političke neaktivnosti mladih prije svega vide u odnosu društva i političkih aktera prema njima. Drugim riječima, društvo i politički akteri svojim nepovjerenjem i ignoriranjem interesa mladih destimuliraju njihovu latentnu spremnost za politički angažman. Vidjeli smo već da je takvo razmišljanje prilično rašireno među mladima, a analiza varijance ukazuje na očekivanja razmimoilaženja među njima. U ovom je slučaju zaposlena mladež ta koja više od ostalih smatra kako su mladi destimulirani, a na suprotnoj su strani učenici i najmlađi ispitanici. Ovakav utjecaj dobi i situacijskih okolnosti komplementaran je rezultatima dobivenim u drugom faktoru – što su ispitanici stariji i bliži

svijetu odraslih, kritičnije se odnose spram društvenih (ne)mogućnosti za afirmaciju mladih, a manje ističu generacijske deficite koji mladima otežavaju političku participaciju.

5. Politički potencijal mladih

Prethodni su podaci pokazali da je participacija mladih u političkim strankama i raznim nevladinim udrugama na niskoj razini, a dobivene su i indicije zašto je tomu tako. Zanimalo nas je kakav je potencijal mladih za aktivno sudjelovanje, pa je ispitana i načelna (ne)spremnost za uključivanje u razne građanske akcije za rješavanje različitih društvenih problema. U tablici 13 prikazani su integralni podaci za mlade u Zagrebačkoj županiji rangirani prema odgovorima onih ispitanika koji su spremni sudjelovati u predloženim akcijama.

Prvo što se na osnovi dobivenih rezultata može reći jest da su mladi načelno, odnosno na verbalnoj razini, spremniji uključivati se u društvene i političke akcije nego što to u stvarnosti čine. Ipak, ni ta spremnost nije tako velika i neupitna – većina mladih iskazuje spremnost za sudjelovanje u glasovanju na izborima i potpisivanju peticija, kao što istodobno značajna manjina izjavljuje da nije spremna sudjelovati u tim aktivnostima. Pritom treba istaći da su te aktivnosti važne jer se na taj način izražava vlastita politička volja, ali da one istodobno zahtijevaju najmanje neposrednog osobnog angažmana. Za sve ostale akcije spremno je znatno manje od polovice ispitanika, pri čemu ih u gotovo svim slučajevima oko trećine ne može procijeniti jesu li spremni sudjelovati. S druge strane, nespremnost za sudjelovanje u ponuđenim aktivnostima pokazuje od dvije petine do tri četvrtine ispitanika. Među svim tim akcijama, za samo njih četiri sudjelovanje odbija manje od polovice ispitanika – to su prikupljanje novčanih sredstava za rješenje nekih problema, izrada letaka, organizacija građanskih akcija i rad civilnih udruga. Spremnost za navedene akcije iskazuje između petine i tri petine ispitanika. U preostalih devet akcija većina mladih nije spremna sudjelovati. U tom je kontekstu simptomatično da je vrlo nisko plasirano potencijalno kontaktiranje s političarima (bilo u usmenoj, bilo u pisanoj formi), a osobito eventualno davanje novčanih priloga političkim strankama. Takvi stavovi jasno pokazuju nepovjerenje spram političkih aktera, i to je konstanta u odnosu i mladih i starijih građana prema političkim institucijama i akterima (Ilišin, 2005a:84). Tome se može dodati da su mladi u Zagrebačkoj županiji podjednako (ne)spremni za sudjelovanje u predloženim akcijama kao i mladi u cijeloj Hrvatskoj.⁷

⁷ Ovdje nije prezentirana izravna usporedba, jer je u istraživanju mladih Hrvatske korištena četverostupanjska ljestvica bez neutralnog stava. No, rang-ljestvica spremnosti za sudjelovanje u promatranim aktivnostima (Ilišin, 2005a:123) bila je vrlo slična dobivenoj u ovom istraživanju.

Tablica 13: Rang-ljestvica osobne spremnost mladih za sudjelovanje u društvenim i političkim aktivnostima (%)

Građanske akcije	Spremni su	Ne znaju, ne mogu procijeniti	Nisu spremni
Glasovanje na izborima	68,9	17,9	13,2
Potpisivanje peticija	51,0	25,1	23,9
Prikupljanje novčanih sredstava za rješenje određenog problema	29,8	32,8	37,4
Izrada letaka	25,3	34,1	40,6
Organiziranje građanskih akcija	19,7	33,1	47,2
Uključivanje u rad civilnih udruga	19,4	37,6	43,0
Sudjelovanje u TV emisijama	17,2	32,8	50,0
Pisanje novinama	16,4	32,3	51,3
Organiziranje štrajka	15,2	30,4	54,4
Kontaktiranje međunarodnih institucija i ukazivanje na određeni problem u društvu	15,1	33,9	51,0
Uključivanje u rad političkih stranaka	12,7	29,3	58,0
Osobno kontaktiranje političara	12,2	33,0	54,8
Pisanje političarima	12,0	29,3	58,7
Pokretanje novih građanskih inicijativa ili nevladinih udruga	11,8	32,2	56,0
Davanje novčanih priloga političkim strankama	4,4	20,1	75,5

Dodatna analiza po socijalnim obilježjima pokazala je kako u slučaju devet promatranih aktivnosti nema razlika između pojedinih skupina mladih kada je u pitanju njihova (ne)spremnost za određeni oblik javnog angažmana. Kod preostalih šest aktivnosti ustanovljene su razlike prikazane u tablicama 14, 15 i 16.

Iz tablice 14 se vidi kako spremnost za glasovanje na izborima raste paralelno s dobi i obrazovanjem ispitanika. Veću spremnost za izlazak na izbore iskazuju studenti i donekle zaposlena mladež (nasuprot učenicima) te pristaše SDP-a. Kada je riječ o spremnosti da se sudjeluje na TV emisijama, tendencije su uglavnom suprotne: veću spremnost demonstriraju najmlađi ispitanici bez kvalifikacija, odnosno učenici, a najmanju zaposleni, i to najstariji ispitanici. Potonji trendovi sugeriraju zaključak da adolescenti imaju najmanje unutarnjih barijera spram mogućih javnih istupa na televiziji kao najkorištenijem masovnom mediju, možda i stoga što su upravo za njih kreirane određene emisije (tipa "Parlaonica", ali i reality show poput "Big Brothera").

Tablica 14: Osobna spremnost za glasovanje na izborima i sudjelovanje u TV emisijama s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Glasovanje na izborima			Sudjelovanje u TV emisijama		
	Spremni	Ne znaju	Nisu spremni	Spremni	Ne znaju	Nisu spremni
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 78,08$			$\chi^2 = 28,00$		
15-19 godina	53,6	26,8	19,6	23,1	35,3	41,6
20-24 godine	76,4	13,0	10,6	14,5	33,5	52,0
25-29 godina	76,1	14,3	9,6	14,4	29,2	56,4
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 160,24$			$\chi^2 = 39,04$		
Zaposleni	75,15	14,2	10,3	14,0	29,4	56,6
Nezaposleni	68,3	18,0	13,7	16,7	31,3	52,0
Učenici	42,0	33,4	24,6	23,3	39,7	36,0
Studenti	83,5	9,6	6,9	15,7	32,5	51,8
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 129,91$			$\chi^2 = 31,78$		
(Ne)završena osnovna škola	44,0	31,0	25,0	25,2	36,3	38,5
Trogodišnja srednja škola	39,5	16,8	13,7	12,7	31,3	56,0
Četverogodišnja srednja škola	77,1	13,4	9,5	16,5	31,0	52,5
Viša škola, fakultet i više	81,6	12,9	5,5	12,2	35,8	52,0
<i>Stranačka preferencija</i>	$\chi^2 = 36,91$					
HDZ	66,8	13,4	12,8			
HSP	65,5	24,5	10,0			
HSS	66,1	21,0	12,9			
SDP	83,1	9,3	7,6			
Neodlučni	64,3	19,2	16,5			
UKUPNO	68,8	17,9	13,3	17,2	32,7	50,1

Kako pokazuju nalazi u tablici 15, spremnost za sudjelovanje u izradi letaka opada s dobi ispitanika, što je potpuno očekivano. Također je očekivano da su učenici, nasuprot zaposlenoj mladeži, najspremniji participirati u takvoj aktivnosti. Učenici također najmanje odbijaju sudjelovanje u prikupljanju novčanih priloga. Zanimljivo je da su na prikupljanje priloga najspremniji mladi

koji su se deklarirali kao nereligiozni, dok su najmanje spremni oni koji izjavljuju da se ne mogu odlučiti u pogledu svojih religijskih osjećaja. Čini se da je potonja skupina mladih ta koja je na osobit način distancirana, što se manifestira u raznim oblicima i situacijama.

Tablica 15: Osobna spremnost za prikupljanje novčanih sredstava za rješavanje određenih problema i sudjelovanje u izradi letaka s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Prikupljanje novčanih sredstava			Izrada letaka		
	Spremni	Ne znaju	Nisu spremni	Spremni	Ne znaju	Nisu spremni
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 24,0$			$\chi^2 = 24,0$		
15-19 godina				31,0	35,4	33,5
20-24 godine				24,2	35,2	40,6
25-29 godina				20,6	31,4	48,0
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 27,66$			$\chi^2 = 34,31$		
Zaposleni	29,0	28,7	42,3	19,4	32,7	47,9
Nezaposleni	32,2	27,3	40,5	25,0	35,3	39,7
Učenici	30,4	42,2	27,4	33,4	36,1	30,4
Studenti	28,9	33,9	37,2	26,8	34,3	39,0
<i>Religijska samoidentifikacija</i>	$\chi^2 = 24,9$					
Religiozni	30,4	34,5	35,1			
Neodlučni	22,5	25,7	51,8			
Nereligiozni	35,8	30,8	33,3			
UKUPNO	29,8	32,8	37,4	25,3	34,1	40,6

U tablici 16 vidi se da spremnost za uključivanje u aktivnosti civilnih udruga varira jedino s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika – što su mladi obrazovaniji, spremniji su na ovaj tip javnog angažmana. Na osnovi toga moglo bi se konstatirati da obrazovne kompetencije mladih pogoduju razvoju svijesti o važnosti civilnoga društva. Kada je riječ o spremnosti na sudjelovanje u organiziranju štrajka, mladi se međusobno razlikuju jedino s obzirom na subregionalnu pripadnost – najveću spremnost nalazimo u velikogoričkoj i samoborskoj subregiji, a najmanju na području Dugog Sela, Svetog Ivana Zeline

i Zaprešića. Kao i kod prethodnih pojava subregionalnih razlika, može se tek pretpostaviti kako je riječ o utjecaju specifičnih lokalnih okolnosti.

Tablica 16: Osobna spremnost za uključivanje u rad civilnih udruga i organiziranje štrajka s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Rad u civilnim udrugama			Organiziranje štrajka		
	Spremni	Ne znaju	Nisu spremni	Spremni	Ne znaju	Nisu spremni
<i>Subregionalna pripadnost</i>				$\chi^2 = 43,11$		
Dugo Selo				8,6	38,8	52,5
Ivanić Grad				15,3	35,0	49,6
Jastrebarsko				13,1	32,4	54,5
Samobor				21,8	27,0	51,2
Sveti Ivan Zelina				11,6	25,6	62,8
Velika Gorica				12,0	30,3	57,7
Vrbovec				23,6	36,1	40,3
Zaprešić				14,8	23,6	61,6
<i>Obrazovanje ispitanika</i>				$\chi^2 = 30,82$		
(Ne)završena osnovna škola	14,3	38,6	47,0			
Trogodišnja stručna škola	16,1	32,5	51,4			
Srednja škola	21,5	37,4	41,0			
Viša škola, fakultet i više	26,4	45,9	27,7			
UKUPNO	19,4	37,6	43,0	15,3	30,4	54,4

Na koncu se može reći da su (relativno malobrojne) razlike među mladima u pogledu njihove (ne)spremnosti za javni angažman ponajprije rezultat tri vrlo povezana obilježja: socioprofesionalnog statusa, dobi i obrazovanja. Na osnovi toga možemo zaključiti da situacijske okolnosti pojačane stupnjem maturacije i obrazovnim postignućima oblikuju i stimuliraju građanski potencijal mladih i njihove afinitete spram određenih tipova javnog djelovanja.

Diskrepanca između niske stvarne socijalne i političke participacije mladih i znatno više izražene načelne spremnosti za uključivanje u različite građanske akcije upućuje na to da postoje razlozi koje ih priječe da realiziraju svoj građanski, odnosno demokratski potencijal. Dio odgovora leži u prije spomenutim razlozima zbog kojih se mladi ne bave politikom. Dopuna tim nalazima su i podaci o percepciji mjera koje bi mogle potaknuti njihovo aktivno sudjelovanje (tablica 17), jer se na taj način posredno dobiva i uvid u to što ispitanici identificiraju kao okolnosti koje destimuliraju veći javni angažman mladih. Predložene mjere rangirane su prema odgovorima ispitanika koji ih smatraju potencijalno djelotvornima.

Tablica 17: Rang-ljestvica mjera koje mogu potaknuti aktivno sudjelovanje mladih u društvu i lakše ostvarivanje njihovih interesa (%)

Poticajne mjere	Da	Donekle	Ne
Osnivanje klubova za mlade	54,0	38,2	7,8
Obraćanje mladima i uzimanje u obzir njihova mišljenja	50,0	39,2	10,9
Poticanje dobrovoljnog rada (volonterstva)	37,0	46,0	17,0
Uključenost u različite interesne udruge mladih	34,1	50,7	15,3
Uvođenje posebne kampanje informiranja za mlade	31,3	49,7	18,9
Zakonsko uvođenje obvezne zastupljenosti mladih (tzv. kvote) u tijelima vlasti na svim razinama	30,6	42,5	26,9
Uvođenje obaveznih obrazovnih programa o građanskim pravima i demokraciji	26,4	49,2	24,3
Podmladci unutar postojećih političkih stranaka	19,5	51,2	29,3
Individualna uključenost u nevladine udruge	16,4	51,7	31,9
Individualna uključenost u postojeće političke stranke	14,8	49,1	36,2
Samostalne političke stranke mladih	14,2	53,5	32,3
Smanjenje dobi potrebne za glasovanje na izborima	7,8	23,8	68,5
Nikakvo političko organiziranje mladih nema smisla	9,8	30,1	60,1

Većina ispitanika nesumnjivo poticajnima drži samo dvije mjere: osnivanje klubova za mlade i uvažavanje njihova mišljenja pri donošenju odluka. Poznato je kako klubova za mlade nema dovoljno, a oni ih očito žele, smatrajući pri tome da bi to blagotvorno djelovalo i na njihovo ukupno javno djelovanje. Isticanje potrebe da se sluša glas mladih može se tumačiti i kao reakcija na postojeće odnose moći, u kojima su oni vrlo zakinuti, a neupitno je da takvo stanje percipiraju kao odgovorno za svoju distanciranost od javnih poslova. Oko trećine mladih posebno apostrofira poticanje volonterstva, participaciju u udrugama mladih, provođenje ciljanih kampanja informiranja mladih i uvođenje tzv. kvota za mlade u tijelima vlasti. Riječ je prvenstveno o raznim oblicima djelovanja na civilnoj sceni, ali uz zahtjev da se mladima osigura pristup tijelima odlučivanja i da ih se informira posebno koncipiranim kampanjama. Oni, dakle, drže da je potrebno i da se samoinicijativno uključe u aktivnosti civilnog društva, ali da je nužno i da društvo, odnosno predstavnici vlasti stvore uvjete koji će stimulirati javno djelovanje i povećati društvenu moć mladih.

Četvrtina mladih smatra da bi bilo djelotvorno uvođenje obaveznih programa obrazovanja za demokraciju, što znači da se slažu s tim da ih treba osposobiti za bavljenje javnim poslovima, osobito kada se njima pribroje i oni koji drže korisnim ciljanje kampanje informiranja. Petina ih ističe pozitivnu ulogu aktivnosti u stranačkim podmladcima, a nešto manje individualnu uključenost u nevladine udruge ili političke stranke te osnivanje samostalnih

političkih stranaka mladih. Kada se potonji nalaz usporedi s podatkom da trećina njih ističe uključenost u interesne udruge, može se konstatirati kako mladi više koriste očekuju od generacijskog angažmana u civilnom sektoru nego u institucionalnoj politici.

Ako onima koji su ovih 11 mjera decidirano ocijenili kao učinkovite pribrojimo i one koji ih smatraju “donekle” učinkovitima, moglo bi se reći da od dvije trećine do devet desetina ispitanika podržava sve predložene mjere. No, dvanaesta je mjera – smanjenje dobi potrebne za glasovanje na izborima – jedina koju većina ispitanika (čak dvije trećine) ne smatra potencijalno korisnom. Ova mjera, iako je predložena i u Nacionalnom programu djelovanja za mlade, izgleda da ne pada na plodno tlo, jer ni sami mladi nisu zainteresirani za ranije dobivanje prava glasa. Kako su mladi iskazali veliku spremnost za glasovanje na izborima te pozitivno ocijenili druge mjere koje se odnose na njihovu političku aktivnost, može se zaključiti kako nije primarno riječ o nepovjerenju u moć glasačkih odluka, pa je za pretpostaviti da je riječ o uvjerenju da mladi od 18 godina nisu dovoljno zreli i osposobljeni politički odlučivati. Možda dio mladih smatra da sâmo aktivno biračko pravo ne jamči zaštitu interesa, a i da se snižavanjem donje dobne granice broj aktivnih mladih birača neće bitno povećati. Osim toga, njihova se spremnost da izlaze na izbore možda odnosi na druge političke interese, a ne na položaj mladih za koji smatraju da se može rješavati i bez sudjelovanja u izborima.

Na kraju, tri se petine ispitanika ne slaže s tvrdnjom kako nikakvo političko organiziranje mladog naraštaja nema smisla. Otuda je moguće ustvrditi da je većina mladih latentno spremna na neki oblik javnog angažmana, a koliko, kada i kako će se on pretvoriti u manifestni angažman ovisi o nizu subjektivnih i objektivnih činitelja.⁸

U tablici 18 je prikazana struktura tri faktora koje je proizvela faktorska analiza (ukupna je varijanca 50,9%), a u tablici 19 rezultati analize varijance.

Prvi se faktor može imenovati kao *politički angažman*, jer ga u prvom redu konstituiraju razne forme participacije u političkim strankama uz zahtjev za osiguranje kvota za mlade u tijelima vlasti. Zanimljivo je da se u tom sklopu našla i uključenost u nevladine udruge, što upućuje na to da u svijesti mladih neki dijelovi civilnog društva imaju politički predznak već samim time što se pojavljuju kao mogući partner ili korektiv institucija vlasti. Analiza varijance pokazuje da su mladi u pogledu viđenja političkog angažmana kao poticaja za

⁸ Vrlo su slični rezultati dobiveni i ispitivanjem mladih Hrvatske 2004. godine (Ilišin, 2005a:126). Kako su u tom istraživanju ponuđeni odgovori bili samo “da” i “ne”, postoci nisu izravno usporedivi, ali rangovi jesu, što znači kako mladi u Zagrebačkoj županiji efikasnost poticajnih mjera za javni angažman mladih percipiraju na isti način kao i mladi u drugim dijelovima Hrvatske.

njihovo aktivno sudjelovanje u društvu međusobno prilično diferencirani. Tako zastupanje važnosti političkog angažmana raste linearno s dobi i stupnjem obrazovanja ispitanika. Osim toga, veću važnost tom tipu javnog angažmana pridaje zaposlena mladež i studenti – za razliku od učenika – te mladi žitelji subregija Svetog Ivana Zeline, Samobora i Vrbovca nasuprot onima iz velikogoričke i jastrebarske.

Tablica 18: Faktorska struktura poticajnih mjera za aktivno sudjelovanje mladih u društvu

Poticajne mjere	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Individualna uključenost u postojeće političke stranke	.786		
Podmladci unutar postojećih političkih stranaka (stranačke mladeži)	.752		
Samostalne političke stranke mladih	.691		
Individualna uključenost u nevladine udruge	.663		
Zakonsko uvođenje obvezne zastupljenosti (tzv. kvote) mladih u tijelima vlasti na svim razinama	.549		
Osnivanje klubova za mlade		.772	
Uvođenje posebne kampanje informiranja za mlade		.692	
Poticanje dobrovoljnog rada (volonterstva)		.679	
Obraćanje mladima i uzimanje u obzir njihova mišljenja prije donošenja odluka		.673	
Uvođenje obaveznih obrazovnih programa o građanskim pravima i demokraciji		.578	
Uključenost u različite interesne udruge mladih	.407	.525	
Smanjenje dobi potrebne za glasovanje na izborima			.717
Nikakvo političko organiziranje mladih nema smisla			.632
<i>% zajedničke varijance</i>	28,7	11,8	10,4

Drugi se faktor može imenovati kao *generacijski civilni angažman*, jer mu je naglasak na interesnom okupljanju mladih, a zatim na potrebi njihova educiranja i osposobljavanja za aktivno sudjelovanje. Takav tip javnog angažmana s jedne strane očito treba zadovoljiti neke neposredne potrebe i interese mladih, a s druge ih strane osposobiti za razumijevanje političkih procesa i funkcioniranja političkih institucija kako bi mogli ravnopravno participirati u tradicionalnoj (institucionalnoj) politici. U ovom se pogledu mladi međusobno razlikuju samo po spolu i rezidencijalnom statusu (tablica 19). Točnije, mlade žene i stanovnici

gradova u Zagrebačkoj županiji su one skupine ispitanika koje veću važnost pridaju generacijskom civilnom angažmanu kao poticaju za veće aktivno sudjelovanje mladih u društvu.

Tablica 19: Razlike između mladih u prihvaćanju poticajnih mjera za aktivno sudjelovanje mladih u društvu (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor 1	Faktor 2
<i>Subregionalna pripadnost</i>	<i>F-omjer = 4,77</i>	
Dugo Selo	0,040	
Ivanić Grad	-0,084	
Jastrebarsko	-0,155	
Samobor	-0,179	
Sveti Ivan Zelina	0,197	
Velika Gorica	-0,204	
Vrbovec	0,119	
Zaprešić	0,078	
<i>Spol</i>		<i>F-omjer = 15,39</i>
Ženski		0,101
Muški		-0,104
<i>Dob</i>	<i>F-omjer = 37,33</i>	
15-19 godina	-0,311	
20-24 godine	0,083	
25-29 godina	0,222	
<i>Tip mjesta stanovanja</i>		<i>F-omjer = 8,70</i>
Grad		0,135
Sjedište općine		0,106
Selo		-0,092
<i>Socioprofesionalni status</i>	<i>F-omjer = 18,21</i>	
Zaposleni	0,143	
Nezaposleni	0,001	
Učenici	-0,341	
Studenti	0,101	
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	<i>F-omjer = 14,50</i>	
(Ne)završena osnovna škola	-0,291	
Trogodišnja stručna škola	-0,049	
Srednja škola	0,097	
Viša škola, fakultet i više	0,244	

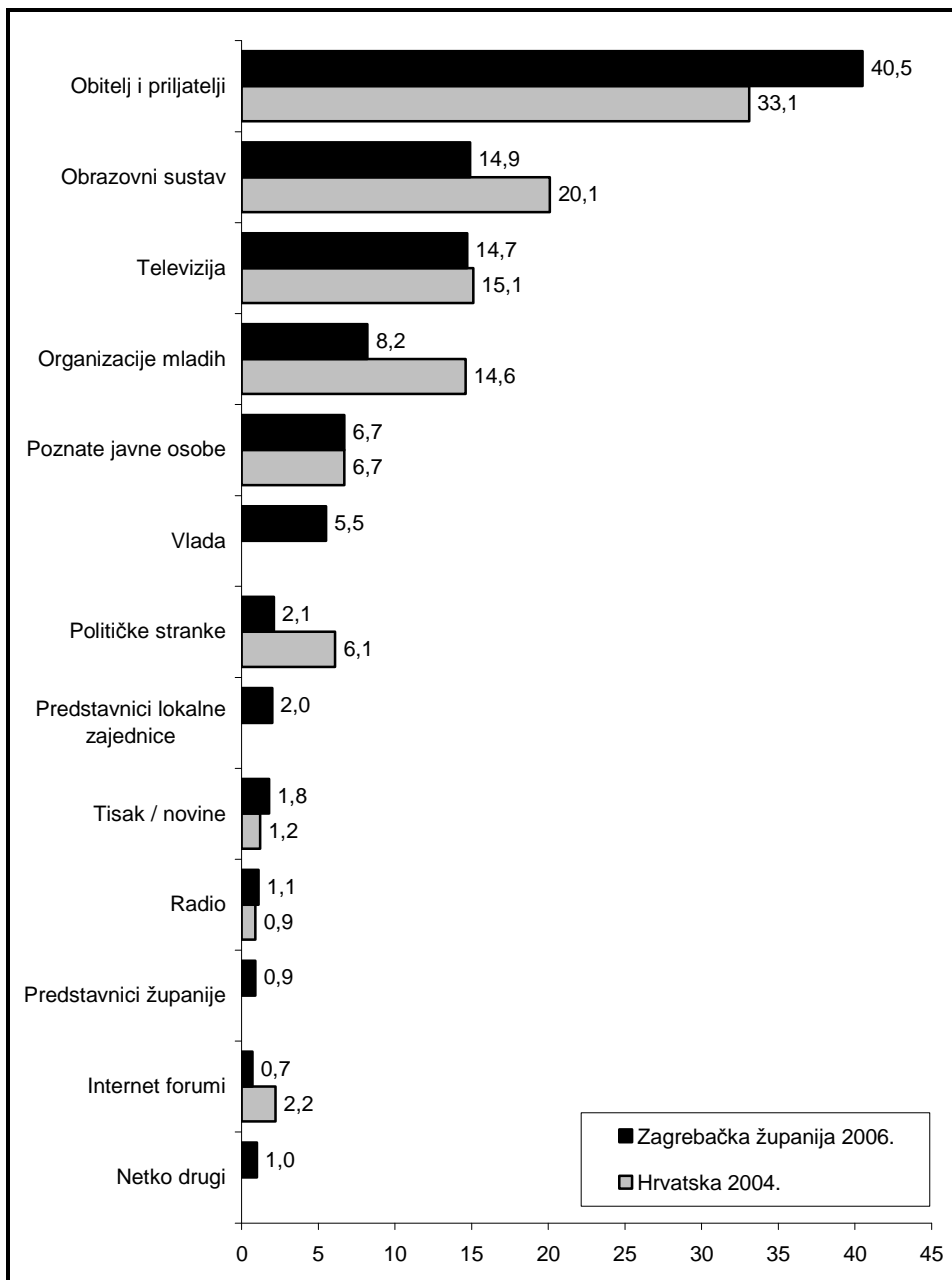
Treći se faktor arbitrarno može nazvati *proširenje prava glasa*, jer uključuje samo mjeru koja zagovara sniženje dobne granice za dobivanje aktivnog prava glasa. U ovaj je faktor uključen i rezignirani stav da nikakav politički angažman mladih nema smisla. Čini se da je ovdje riječ o jednom minimalističkom i defetističkom viđenju političkog angažmana mladih koji se iscrpljuje u činu glasovanja. Vidjeli smo već (tablica 17) da ovi stavovi i inače imaju najmanje zagovornika među mladima, a analiza varijance je pokazala kako se oni međusobno ne razlikuju u iskazanom mišljenju (što je razlog da taj faktor nije prikazan u tablici 19). Drugim riječima, sve promatrane podskupine mladih u podjednakoj mjeri ne prihvaćaju proširenje prava glasa kao korisno, ujedno se slažući s iskazom da nikakvo političko organiziranje mladih nema smisla.

Posljednje pitanje koje se tumači u okviru analize aktivnog sudjelovanja mladih u društvu tiče se prosudbe o najvažnijim društvenim akterima pri poticanju mladih na javni angažman. U grafikonu 6 prikazani su usporedni podaci za mlade u Zagrebačkoj županiji i cijeloj Hrvatskoj. U oba su istraživanja ispitanici mogli odabrati samo jednog aktera, pri čemu su mladima iz Županije ponuđena tri aktera više, jer smo pretpostavili da ne može presudno utjecati na usporedivost rezultata. Akteri su rangirani na osnovi distribucije odgovora ispitanika iz Zagrebačke županije.

U obje skupine ispitanika rang-ljestvica najrelevantnijih aktera, odnosno prvih četiri, jest identična. No, unatoč tome postoje razlike u dobivenim rezultatima. Kao što se vidi, mladi iz Zagrebačke županije više od svojih vršnjaka iz cijele zemlje ističu mobilizirajuću ulogu obitelji i prijatelja, a primjetno se manje uzdaju u obrazovni sustav i organizacije mladih. Gledajući dobivene rezultate integralno, može se reći kako mladi očekuju i privatne i institucionalne poticaje za aktivno sudjelovanje. Drugim riječima, i u ovom im je segmentu života nužna potpora obitelji i vršnjaka, ali bi nezanemarivu ulogu trebale imati obrazovne ustanove i programi, televizija kao najutjecajniji javni medij te udruge mladih kao promotor generacijskih interesa.

Svi ostali akteri znatno su manje apostrofirani kao oni koji bi mogli potaknuti mlade na javni angažman. Među tim akterima, mladi u Zagrebačkoj županiji nešto češće ističu poznate javne osobe i Vladu, a svi se ostali mogu smatrati minorno mobilizirajućima. Indikativno je da analiza po socijalnim obilježjima mladih nije rezultirala statistički značajnim razlikama. To znači da se ispitanici podjednako opredjeljuju za pojedine aktere poticanja aktivnog sudjelovanja mladih neovisno o razlikama koje inače postoje među njima.

Grafikon 6: Komparativni prikaz aktera koji mogu potaknuti mlade na aktivno sudjelovanje (%)

6. Zaključna rasprava

Na ovom je mjestu suvišno ponavljati sve dobivene rezultate, pa ćemo se koncentrirati na njihovu kratku rekapitulaciju i isticanje implikacija ustanovljenih tendencija.

Rezultati ovog istraživanja aktivnog sudjelovanja mladih u društvu uglavnom ne odstupaju bitno od trendova koji su utvrđeni u istraživanjima mladih u cijeloj Hrvatskoj, što znači da mladi u Zagrebačkoj županiji nisu u bitno drukčijoj situaciji niti su njihovi stavovi znatno različiti u odnosu na njihove vršnjake u ostalim dijelovima Hrvatske. Postoje indicije da su mladi u istraživanoj regiji ipak nešto manje zainteresirani za politički život i generacijsko povezivanje, ali ne u tolikoj mjeri da bi se o tome moglo govoriti kao o posebno zabrinjavajućem trendu. Točnije, taj trend jest zabrinjavajući, ali to se tiče mladih u cijeloj Hrvatskoj, a ne samo u Zagrebačkoj županiji. Među problemima svoje generacije, mladi u Županiji najviše ističu nezaposlenost i nizak životni standard te nedostatak životne perspektive, a zatim pojave alkoholizma i narkomanije. S druge strane, najmanje ih tišti odlazak mladih stručnjaka u inozemstvo i nedovoljno sudjelovanje mladih u društvenim i političkim poslovima. Kao potencijalno najdjelotvornije mjere za rješavanje njihovih problema ističu osiguranje jednakosti šansi u obrazovanju i zapošljavanju, uvođenje strogih kazni za raspačavanje droga, osiguranje sudjelovanja mladih u procesu odlučivanja i prilagodbu sekundarnog i tercijarnog obrazovanja novim životnim potrebama, a najmanje podupiru restriktivne mjere u formi nadziranja sastajališta mladih. Najodgovornijim akterima u rješavanju njihovih postojećih problema ispitanici smatraju roditelje, same mlade, Vladu i obrazovni sustav, a odgovornosti uglavnom oslobađaju vjerske ustanove i nevladine udruge.

Participacija mladih općenito je na niskoj razini, jer ih dvije trećine nije uključeno niti u jednu udruhu ili skupinu. Najviše mladih sklono je sportskim i kulturno-umjetničkim aktivnostima, a njihova participacija u ostalim nevladinim udrugama tek je simbolična. Pri tome se mladi ponašaju racionalno, jer se udrugama pridružuju radi zadovoljavanja vlastitih interesa ili stjecanja novih vještina. Osobni utjecaj na važne odluke procjenjuju realno pa ga kao značajan navode u krugu obitelji i prijatelja, a kao beznačajan u društvenom i političkom životu lokalne sredine i cijele zemlje. Unatoč tomu, većina ispitanika nije ni zadovoljna ni nezadovoljna uključenošću mladih u društveni i politički život, trećina ih je nezadovoljna, a tek desetina zadovoljna. Ispitanici se slažu da su, zbog svojih stavova spram politike, za političku neaktivnost mladih podjednako odgovorni i oni sami, ali i politički i društveni akteri, koji im ne poklanjaju dovoljno povjerenja. Istodobno se ne slažu s time da su mladi nedovoljno kompetentni, ali ni s time kako je potpuno prirodno da se samo stariji bave

politikom. Većina mladih decidirano je spremna sudjelovati samo u glasovanju u izborima i potpisivanju peticija, dok su najmanje spremni kontaktirati s političkim akterima i financijski podupirati njihov rad. Potencijalno najefikasnijim mjerama za poticanje njihova aktivnog sudjelovanja u društvu smatraju osnivanje klubova za mlade i uzimanje u obzir njihova mišljenja pri donošenju odluka, a najmanje drže potrebnim smanjenje dobi za dobivanje biračkog prava. Na koncu, važnim akterima za poticanje mladih na javni angažman drže obitelj i prijatelje, obrazovni sustav, televiziju i udruge mladih, minimalno ističu druge javne medije, dok rijetko vide mobilizirajuću ulogu različitih političkih aktera.

Među dobivenim nalazima treba još jednom istaknuti kako je latentna spremnost mladih za sudjelovanje u raznim društvenim i političkim akcijama primjetno veća nego što je njihova stvarna participacija. Iz toga slijedi da u njihovoj neposrednoj i široj okolini postoje neki faktori koji destimuliraju aktiviranje postojećeg građanskog potencijala mladih, ali zasigurno dio odgovornosti leži i na socijalizacijskom procesu. U tom kontekstu svakako treba apostrofirati roditelje, obrazovne ustanove i medije kao socijalizacijske agense koji mogu najviše mobilizirati mlade. Roditeljski dom je mjesto gdje se od najranije dobi pojedinci mogu učiti demokratskom tipu ponašanja, a škola je mjesto gdje se to može nastaviti uz edukativne sadržaje koji će ih osposobiti za razumijevanje demokratskih pravila i prakticiranje demokratskog ponašanja. Masovni bi mediji, pak, pozornost sa senzacionalističkog pristupa mladima trebali preusmjeriti na njihovo promoviranje kao važnog društvenog resursa i subjekta – drugim riječima, umjesto moralne panike oko ekscenčnih zbivanja među nekim manjim skupinama mladih, dio javnog prostora trebalo bi prepustiti samim mladima kao autentičnim glasnogovornicima svoje generacije.

Mladi prilično realno procjenjuju društvene probleme i ograničenja svoje generacije, kao i svoje marginalno mjesto u društvenom i političkom životu na lokalnom i nacionalnom nivou. Pri tome u oči upada proturječje između minimiziranja problema nedovoljno aktivnog sudjelovanja mladih u društvu i istodobnog isticanja važnosti njihova uključivanja u proces donošenja odluka (uz naglasak na destimulativnom utjecaju postojećega društvenog nepovjerenja spram njih i zanemarivanja njihovih tema i problema). Čini se da većina mladih nije osvijestila potrebu vlastitoga javnog angažmana bez vanjskih poticaja, odnosno da se za javni prostor i utjecaj barem dijelom moraju sami izboriti. Za pretpostaviti je da bi autonomni generacijski angažman i artikuliranje vlastitih programa i zahtjeva povratno utjecali i na društvene i političke aktere u smjeru većeg uvažavanja mladih kao društvenog i političkog subjekta.

Druga kontradikcija proizlazi iz odbijanja prijedloga za snižavanje donje dobne granice aktivnog izbornog prava i prihvaćanje prijedloga da instrumentom

kvota treba mladima zajamčiti participaciju u tijelima vlasti (dakle, pasivno biračko pravo). Naime, izborna odlučivanje je jedno od temeljnih građanskih prava i odgovornosti, a sudjelovanje (barem) u tom dijelu izbornog procesa vrlo je važan segment političke socijalizacije. Nespremnost da se što ranije preuzme biračka odgovornost načelno provocira pitanje zašto bi onda mladima trebalo osigurati još veću odgovornost koju sobom nosi sudjelovanje u odlučivanju, odnosno obnašanju vlasti. Vjerojatno oni zapravo procjenjuju kako je navršenih 18 godina prava dobna granica za stjecanje punih građanskih prava, a da su oni mlađi za neka od tih prava naprosto nedovoljno zreli i odgovorni, iako im zakon u određenim slučajevima priznaje nužnu psihofizičku i socijalnu zrelost.

Mladi u Zagrebačkoj županiji nisu potpuno monolitna i homogena društvena skupina, iako je međusobno diferenciranje nešto manje izraženo nego kada se promatraju mladi iz cijele Hrvatske. Kako su istraživanja mladih na nacionalnom uzorku već pokazala da u Hrvatskoj postoje značajne regionalne razlike, moglo bi se reći da i unutar Županije djeluju neke specifične okolnosti koje niveliraju razlike između različitih skupina mladih, a istodobno održavaju razlike spram mladih iz drugih hrvatskih regija.

Najviše razlika među mladima Zagrebačke županije uzrokuje njihov različit socioprofesionalni status, s čime je povezan velik utjecaj stupnja obrazovanja i dobi. Očito je, dakle, da različite situacijske okolnosti, stupanj zrelosti i postignuto obrazovanje diferenciraju mlade u pogledu aktivnog sudjelovanja u društvu i stavova o problemima povezanim s time. Najstarija mladež s akademskim obrazovanjem te studenti, a često i zaposleni, skupine su mladih koje su javno angažiranije i spremnije za tradicionalne (institucionalne) oblike angažmana, više se kritički odnose spram društvenog i političkog statusa svoje generacije, a njihova su očekivanja i zahtjevi od društva veći i obuhvatniji. Na drugoj su strani učenici, odnosno najmlađi ispitanici, koji još nisu stekli nekakvu kvalifikaciju. Njih karakterizira ispodprosječna participacija u većini udruga čija djelatnost nije sportske ili kulturno-umjetničke provenijencije, manja spremnost za većinu građanskih akcija i veća nezainteresiranost za društvenu moć mladih. Takva polarizacija u prvi plan dovodi različite situacijske okolnosti i efekte socijalizacije koji nužno rezultiraju različitim interesima i potrebama pojedinih skupina mladih. Pri tome približavanje svijetu odraslih – a koje podrazumijeva veću socijalnu zrelost i kompetenciju, čemu pridonosi veće iskustvo, više obrazovanje i preuzimanje nekih trajnih društvenih uloga – pojačava nezadovoljstvo i kritičnost mladih, ali i njihov potencijal za aktivno sudjelovanje.

Značajne razlike producira i subregionalna pripadnost, pri čemu nisu detektirane neke koherentne tendencije. Drugim riječima, očito je da su unutar Zagrebačke županije djelatne neke mikroregionalne specifičnosti, ali kojeg su one tipa i koji su im uzroci u ovom istraživanju nije moglo ni biti ustanovljeno.

Tek bi ponovljenim periodičnim istraživanjima bilo moguće detektirati koje su razlike trajnog karaktera, što bi moglo ukazati na eventualne tradicijske ili mentalitetne razlike ili, pak, na trajne sociostrukturne razlike koje nisu obuhvaćene ovim istraživanjem. Može se tek uvjetno izdvojiti velikogorička subregija – u kojoj se nalazi i najveći urbani centar u Županiji – gdje se dobiva slika nezadovoljne, a za javno djelovanje nespremne, mladeži. To naprosto odstupa od uobičajenih trendova koji sugeriraju da je urbana mladež ta koja je potencijalno spremnija za aktivno sudjelovanje i općenito više zainteresirana za društveni i politički život.

Ostalih pet promatranih socijalnih obilježja – konkretno, spol, rezidencijalni status, obrazovanje oca, stranačka identifikacija i religijska samoidentifikacija – djeluju vrlo sporadično na diferenciranje mladih. Drugačije rečeno, rodna i obiteljska socijalizacija, utjecaj lokalne sredine, političko opredjeljenje i religioznost nisu dimenzije koje značajno utječu na postojeću i potencijalnu političku participaciju mladih u Zagrebačkoj županiji. Stoga se možemo vratiti na početak i još jednom reći kako je aktualni društveni status – pojačan utjecajima maturacije i institucionalne edukacije – ona presudna komponenta formiranja, prepoznavanja i artikuliranja interesa i potreba postojećih skupina mladih.

Na koncu, ako se prisjetimo koje su mjere u pogledu promicanja aktivnog sudjelovanja mladih u društvu navedene u Nacionalnom programu djelovanja za mlade, potonji se rezultati mogu tumačiti kao spoznaje koje osnažuju zahtjev za uvođenjem sustavnijeg obrazovanja za demokraciju u obrazovni sustav. Ta je mjera u ingerenciji središnje državne vlasti, ali je njezino neprovođenje zacijelo moguće kompenzirati neformalnim oblicima obrazovanja na lokalnim razinama.

Literatura

- Adnanes, M. (2004): Exit and/or Voice? Youth and Post-Communist Citizenship in Bulgaria. *Political Psychology* 25(5): 795-815.
- Braungart, R.; Braungart, M. (1989): Political Generations, u: Braungart/Braungart (ur.): *Research in Political Sociology* (4), New York: JAI Press, 281-319.
- Bynner, J.; Ashford, S. (1994): Politics and participation: some antecedents of young people's attitudes to the political system and political activity. *European Journal of Social Psychology* 24(2): 223-236.

- Frisco, M. L.; Muller, C.; Dodson, K. (2004): Participation in Voluntary Youth-serving Associations and Early Adult Voting Behavior. *Social Science Quarterly* 85(3): 660-673.
- Furlong, A.; Guidikova, I. – ur. (2001): *Transitions of Youth Citizenship in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Hackett, C. (1997): Young People and Political Participation, u: Roche, J.; Tucker, S. (ur.): *Youth in Society: contemporary Theory, Policy and Practice*. London: Sage Publications, 81-88.
- Henn, M.; Weinstein, M.; Wring, D. (2002): A generation apart? Youth and political participation in Britain. *British Journal of Politics and International Relations* 42(2): 167-183.
- Ilišin, V. (1999): *Mladi na margini društva i politike*. Zagreb: Alinea.
- Ilišin, V. (2002): Mladi i politika, u: Ilišin, V.; Radin, F. (ur.), 2002, 155-202.
- Ilišin, V. (2003): Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu. *Politička misao* 40(3): 37-57.
- Ilišin, V.; Radin, F. – ur. (2002): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Ilišin, V. – ur. (2005): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Ilišin, V. (2005a): Političke vrijednosti, stavovi i participacija mladih: kontinuitet i promjene, u: Ilišin, V., 2005, 65-139.
- Ilišin, V. (2006): *Mladi u lokalnoj vlasti u Hrvatskoj / Youth in Croatian Local Government*. Zagreb: Demokratska inicijativa mladih.
- Jowell, R.; Park, A. (1998): *Young People, Politics and Citizenship: A Disengaged Generation*. London: Citizenship Foundation.
- Kluegel, J. R.; Mason, D. S. (1999): Political involvement in transition: Who participated in Central and Eastern Europe?. *International Journal of Comparative Sociology* 40(1): 41-60.
- Matthews, H.; Limb, M.; Taylor, M. (1998): Young people's participation and representation in society. *Geoforum* 30(2): 135-144.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003): Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Neimi, R. G.; Hepburn, M. A. (1995): The rebirth of political socialization. *Perspectives on Political Science* 24(1): 7-14.
- Putnam, R. D. (2000): *Bowling Alone: The collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Schizzerotto, A.; Gasperoni, G. – ur. (2001): *Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe*. Milano: IARD.

- Tymowski, A. W. (1994): Youth activism in the East European transformation. *Communist and Post-Communist Studies* 27: 115-124.
- Watts, M. W. (1999): Are There Typical Age Curves in Political Behavior? The "Age Invariance Hypothesis and Political Socialization. *Political Psychology* 20(3): 477-499.
- Wuthnow, R. (1997): *The Changing Character of Social Capital in the United States*. Princeton, NJ: Department of Sociology, Princeton University.
- Yates, M.; Youniss, J. – ur. (1999): *Roots of civic identity: International perspectives on community service and youth activism*. New York: Cambridge University Press.
- Youniss, J.; Bales, S.; Christmas-Best, V.; Diversi, M.; McLaughlin, M.; Silbereisen, R. (2002): Youth Civic Engagement in the Twenty-First Century. *Journal of Research on Adolescence* 12(1): 121-148.
- Youniss, J.; Yates, M. (1997): *Community service and social responsibility in Youth*. Chicago: University of Chicago Press.

Ivona Mendeš

MLADI U CIVILNOM DRUŠTVU I LOKALNOJ ZAJEDNICI

1. Uvod

1.1. Pojam i uloga civilnog društva

Kad se govori o civilnom društvu, treba imati u vidu da se radi o jednoj od najčešćih tema u suvremenim društvenim znanostima (osobito sociologiji, politologiji i filozofiji), a jedinstvena ili dominantna teorija, odnosno pristup, ne postoji. Pristupi mogu biti teorijski ili empirijski, a ovi potonji su noviji fenomen, čiji rezultati mogu pridonijeti stvaranju teorija o razvoju civilnog društva. Jedna od suvremenih definicija pojma jest da je civilno društvo “oblik političkog društva temeljenog na gustoj mreži nevladinih organizacija i skupina utemeljenih na autonomnom praćenju različitih socioekonomskih interesa, spremnih otkloniti pokušaje države u stjecanju kontrole nad ovim aktivnostima. Dijelovi građanskog društva uključuju takve elemente kao što su nezavisni mediji, vjerske zajednice, humanitarne organizacije, poslovni lobiji, profesionalne udruge, sindikati, sveučilišta i neinstitucionalizirani pokreti za različite društvene prigode. Postojanje građanskog društva ne ovisi samo o prisutnosti velikog broja udruga i organiziranih skupina, nego o ozračju u kojem djeluju (...) Društvo je građansko samo onda kad njegove sastavne skupine zbiljski iskazuju mjeru samoograničenja temeljenu u priznavanju legitimnosti interesa drugih skupina – priznavanje koje je uvijek ojačano postojanjem skupina s kojima se preklapaju, uz obvezu odricanja od nasilja u rješavanju društvenih sukoba” (Parrot, prema Maldini, 2002: 133-134).

Povijesni razvoj pojma civilnog društva vrlo je zanimljiv. Na latinskom se civilno društvo naziva *societas civilis*, u starogrčkom *politike koinona*, pri čemu se više mislilo na političko društvo s aktivnim građanima, u kojem zakon predstavlja vrlinu, a upravljači se vode javnim interesom. Tijekom burne povijesti Europe, značenje pojma civilno društvo se mijenjalo, da bi u 18. i 19. stoljeću, uspostavom nacionalnih država bilo jasno određeno kao društvo utemeljeno na pravu pred kojim su svi jednaki i stvoreno na društvenom ugovoru. Ipak, u to se vrijeme javlja i jedan značajan preokret u poimanju

civilnog društva – svojim razlikovanjem između vladara i onih kojima se vlada, prosvjetitelji razlikuju državu od civilnog društva, koje, na neki način, predstavlja zaštitu građana od pretenzija države. U tom sklopu postoji cijela plejada definicija civilnog društva od kojih neke naglašavaju slobodu udruživanja i samoorganizaciju, druge moć države i slobodu građana, a neke gospodarske funkcije i pojam društvenog kapitala te socijalnu koheziju (Pokrovac, 1991; Bežovan, 2004).

Kad je riječ o organizacijskom tipu definicija civilnog društva, one spominju dobrovoljačke (volonterske), dobrotvorne, neovisne, neprofitne, nevladine i organizacije trećeg sektora, a zajednička im je sloboda udruživanja i djelovanje za opće dobro i javni interes. Upravo stoga što djeluju za partikularni interes, ovdje ne spadaju političke stranke. Tako se, prema G. Bežovanu (2004:17-18), u:

- *neprofitnom sektoru* radi o organizacijama koje ne postoje primarno radi ostvarivanja dobiti i bave se područjem koje nije uvijek moguće komercijalizirati – uglavnom se radi o organizacijama koje pružaju različite javne usluge, a neprofitnost je povezana s povoljnijim poreznim statusom i mogućnošću primanja donacija;
- *dobrotvornom sektoru* u kojem se prvenstveno radi o pomoći koju organizacije dobivaju od privatnih, tj. fizičkih osoba (građana) kao pomoć ili dobrotvorne donacije. Takav angažman naglašava potrebu za solidarnošću u zajednici;
- *dobrovoljnom sektoru* u kojem se naglašava uloga dobrovoljno-volonterskog rada u organizacijama u kojemu često većinu poslova obavlja profesionalno osoblje, stalno zaposleno i plaćeno za svoj rad, no dobrovoljni su prilozi i dobrovoljni rad obično povezani s osnivanjem tih organizacija i njihovim imidžom u javnosti kao organizacija koje rade za opće dobro;
- *nevladinim organizacijama* kada je riječ o odvojenosti od vlade i njenog utjecaja, a pojam se počeo koristiti sredinom 20. stoljeća u vezi rada agencija UN-a u zemljama u razvoju, pa se često napominje da ta definicija sadrži neokolonijalni pristup, čime je legitimnost organizacija nevladinog sektora povezana s djelovanjem i pružanjem usluga građanima umjesto korumpirane i nepotističke vlade;
- *socijalnoj ekonomiji* u kojoj je naglasak na ulozi institucija kao što su različite štedionice, zadruge, osiguravajuća društva na osnovi uzajamnosti i slično, a taj pristup uglavnom preuzimaju samoorganizirane skupine i mali poduzetnici u lokalnim zajednicama kako bi se oduprli nepoželjnom utjecaju tržišta;

- *trećem sektoru* koji obuhvaća područje koje utječe na razvoj društva (uz državu i privatni biznis) – razvoj se legitimira otvorenošću, natjecanjem i ravnopravnošću svih inicijativa, s time da su sektori međusobno isprepleteni, dok dominacija jednog od njih znači neravnotežu u društvenom razvoju; pojam je uveden početkom 1970-ih godina, a ima više sadržajnih dijelova (Salamon i Anheier, prema Bežovan, 2004:18), pa tako organizacije trećeg sektora imaju strukturu i institucionalni status (pravne su osobe); privatne su i odvojene od vlade, iako mogu koristiti vladina sredstva; ne raspodjeljuju dobit svojim članovima ni upravi; imaju vlastitu upravu i procedure upravljanja; na neki način u svoj rad uključuju volontere.

S obzirom na promjene koje su zahvatile sva svjetska društva (kriza države blagostanja, tj. socijalne države, utjecaj neoliberalističkog pristupa javnom upravljanju, globalizacija, tendencija decentralizacije poslova i slično), organizacije civilnog društva imaju sve više funkcija. Upravo činjenica da je država prestala ili više ne uspijeva pružati sve potrebne javne usluge, zbog čega su građani prepušteni sebi i svojoj socijalnoj okolini, upućuje pojedince da se udruže s drugima koji imaju slične ili identične probleme, odnosno iste ili slične poglede na svijet. Takve društvene mreže koje se stvaraju – uz angažman građana na rješavanju problema u zajednicama u kojima žive – pojačavaju solidarnost, uzajamnost i povjerenje. Ipak, određena razina solidarnosti, uzajamnosti i povjerenja potrebna je za bilo kakva zajednička nastojanja. Stoga postoje velike razlike između društava kad je riječ o društvenim mrežama i, u konačnici, civilnom društvu (Bežovan, 2003; 2004; Reese-Schäfer, 2004)

Tranzicijska društva imaju veliku potrebu za organizacijama i djelovanjem unutar civilnog društva, jer su državne institucije u takvim društvima slabe i nerazvijene, odnosno često korumpirane i nedjelotvorne. S obzirom da se ne radi o sasvim moderniziranim političkim zajednicama, u njima su se procesi pluralizacije i liberalizacije relativno lako ostvarili nakon pada socijalističkih sustava, no demokratizacija društva se ostvaruje znatno sporije, mukotrpnije, a ponegdje dolazi i do regresije u autoritarne režime. Uz objektivne probleme, kao što su gospodarska i društvena nerazvijenost, “slabost ukupnoga socijalnog kapitala društva (...) i njegova niska responzivnost u odnosu na zahtjeve demokracije, te sociokulturni (vrijednosni) sklop oličeni u paternalizmu, građanskoj pasivnosti i odsutnosti individualne odgovornosti (osobito za ekonomske uvjete života) najveći su subjektivni problem tranzicijskih društava” (Maldini, 2002:141).

U Hrvatskoj, kao tranzicijskom društvu, tijekom 1990-ih znatno je porastao broj organizacija civilnog društva (Bežovan, 2002). Organizacije civilnog društva, međutim, relativno su slabo utemeljene u širem članstvu, a aktivno je

članstvo opadalo kako se približavao novi milenij i udaljavale okolnosti (ratne, humanitarne, socijalne) koje su od građana zahtijevale aktivnost. Osim toga, organizacije koje djeluju su uglavnom koncentrirane u velikim gradovima, dok su ostala područja, ionako siromašna, ostala bez društvenih mreža koje bi im donekle pomogle. Osim toga, te su organizacije slabo umrežene i poprilično politički podijeljene, što umanjuje suradnju i konačan ishod njihova rada, te čini puni razvoj njihova potencijala nemogućim. Naime, velika većina tih organizacija nastala je kao posljedica intervencije ili utjecaja stranih organizacija i programa financijske potpore iz inozemstva; miješanje različitih stilova, preslikavanje nečega što funkcionira u drugim društvima, ali za neko treće nije dobro, ne vodi pravilno razvijenom civilnom društvu čija inicijativa dolazi iznutra i traje. Skromni ljudski potencijali i izvana potaknut angažman građana umanjuju još više sposobnosti i kapacitete civilnog društva u Hrvatskoj (Bežovan, 2002).

Mladi su ona društvena skupina u svakom društvu, pa tako i hrvatskom, koja nosi najveći potencijal za prilagodbu i razvoj. S obzirom da su obveze koje imaju mladi relativno male u usporedbi s obvezama starije populacije, te da im je potrebno približiti način na koji društvo funkcionira (znanje, iskustva i vještine koje se ne mogu steći u obrazovnom sustavu) i aktivno ih uključiti u društvo i rješavanje problema u njemu, mladi su možda najzahvalnija skupina kad je riječ o ispunjavanju ciljeva civilnog društva. S obzirom na niz pokazatelja koji nam govore kako se mladi u svijetu i Hrvatskoj distanciraju od javnog života, te društveno-političkog života i sadržaja (Ilišin, 2002, 2004; Spajić-Vrkaš, Ilišin, 2005), uključivanje mladih u civilno društvo dobro je rješenje. Radi se o nenametnutom, neobvezatnom, dobrovoljnom načinu uključivanja u različite društvene mreže, a koji povećava i obrazovne i radne sposobnosti mladog čovjeka usput razvijajući snažan osjećaj za solidarnost, jednakost i socijalnu pravdu koje će taj mladi čovjek promicati i ostvarivati tijekom cijeloga života, nastojeći i sam uključiti mlade u proces koji je prošao. Upravo je dobrovoljni rad prilika za obrazovanje i integraciju u tržište rada i društvo općenito, pa se može reći da je volontiranje kao stvoreno kako bi pomoglo mladima u stjecanju iskustva, osobito u svjetlu relativno visoke nezaposlenosti u tranzicijskim zemljama (problema s kojim se i Hrvatska suočava). Volonterski rad je, dakle, oblik društvenog sudjelovanja, obrazovnog iskustva te važan čimbenik u smislu zapošljavanja i integracije, a koji jednako zadovoljava i očekivanja mladih i društva u cjelini (*Novi poticaji...*, 2002). Kako to izgleda u jednom dijelu Hrvatske – koliko su mladi aktivni u svojoj lokalnoj zajednici te zainteresirani za dobrovoljni rad kroz volontiranje u nekoj organizaciji koja promiče opće dobro – utvrdit ćemo analizom rezultata istraživanja mladih iz Zagrebačke županije. Upravo je dobivanje tih uvida cilj ove dionice istraživanja koja je tematski komplementarna istraživanju aktivnog sudjelovanja mladih.

1.2. Nacionalna politika prema mladima i problematika uključenosti u civilno društvo

Nacionalni program djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj jednim svojim dijelom odnosi se na uključivanje mladih u civilni sektor. *Civilno društvo* ili *društvo građana*, definirano je kao težnja da vrijednosni stavovi pojedinaca i društvenih grupa sudjeluju u oblikovanju djelatnosti zajednice. Stoga je “uključivanje mladih, kao objektivnih nositelja razvoja, u proces izgradnje civilnog društva od posebnog (...) značaja za demokratski razvoj Hrvatske. Kako u Hrvatskoj nema zadovoljavajućih institucionalnih mehanizama namijenjenih mladima, uključivanje mladih u razvoj društva i sudjelovanje mladih u odlučivanju temelji se na samoinicijativi i samostalnim organizacijskim oblicima (nevladinim organizacijama, kulturnim inicijativama, neformalnim grupama...)” (*Nacionalni program...*, 2003:26). Tako se kao osnovni načini djelovanja mladih u izgradnji civilnog društva i razvoju zajednice nameće rad interesnih nevladinih organizacija, te organizacija i grupa mladih aktivnih na razvoju lokalne zajednice; volonterski rad mladih u socijalnim ustanovama, humanitarnim i nevladinim organizacijama; medijska djelatnost mladih putem tiskovina, radijskih postaja, produkcijskih kuća i interneta.

Što se tiče statusa civilnog sektora, u Hrvatskoj je još 2000. godine definiran Program suradnje Vlade RH i nevladinog, neprofitnog sektora, koji uključuje sve vrste udruga kao aktivnih nositelja razvoja civilnog društva, društvene pokrete, crkvene organizacije, sindikate, lokalne zajednice, ustanove, zaklade, fondacije, interesne grupe i građanske inicijative. Nevladine organizacije mladih, kao i ostale, primaju financijsku potporu iz državnog proračuna, kroz natječaje Ureda za udruge Vlade RH i putem izvršnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Za područja individualnog volonterskog rada ili medijskih djelatnosti nema razvojnih smjernica niti sustavne potpore na nacionalnoj razini dok studija ili istraživanja o učestalosti ili mogućnostima za ovaj tip aktivnosti nema dovoljno.

Što se tiče trećeg sektora i samostalno organiziranih skupina i udruga mladih i za mlade, radi se o novijoj pojavi u Hrvatskoj, koja predstavlja jedini oblik samostalnog djelovanja mladih na unaprjeđivanju stanja u društvu, što je “posebno važno u tranzicijskim društvima koje karakterizira socijalna apatija, pojačana emigracija i burna transformacija institucija i društvenih procesa” (*Nacionalni program...*, 2003:27).

Najčešće aktivnosti kojima se mladi organizirano bave su kulturni i medijski programi: izdavanje tiskovina, teatar, glazba, likovnost, internet; organiziranje slobodnog vremena mladih te omogućavanje komunikacije između mladih i različitih društvenih subjekata u lokalnoj zajednici; zaštita okoliša i

promoviranje održivog razvoja; zaštita i promocija ljudskih prava, sportske i rekreacijske aktivnosti; sudjelovanje u kampanjama i programima nevladinih organizacija; organiziranje "uličnih" manifestacija i priredbi.

Najveći problem za djelovanje udruga mladih predstavlja dostupnost adekvatnih prostora, kao i nedostatak kontinuirane financijske potpore, što dovodi do nedovoljne javne prisutnosti i aktivnosti; zatim neuređeni odnosi s nadležnim tijelima; neprepoznavanje dobrovoljnog i dobronamjernog angažmana; nepostojanje komunikacijskih kanala, nepoznavanje formalnih procedura, nepostojanje kriterija za ostvarivanje potpore ili volje za suradnjom; nepostojanje tradicije osobnog angažmana pa mladi ljudi podliježu apatiji i ne prepoznaju mogućnosti za mijenjanje svog položaja; zatvorenost obrazovnih ustanova; dominacija pasivne i konzumentske kulture u medijima, javnim i oglasnim prostorima te u prostorima za kulturni i umjetnički rad.

Volonterski (dobrovoljni) rad mladih posebno je važno područje za stjecanje radnog iskustva i vještina, jer pruža mogućnost usmjerenja profesionalnih interesa, pomaganja drugima i unaprjeđenja određene djelatnosti u vlastitoj zajednici. Sustav volonterskog rada u Hrvatskoj nije se razvijao, pa se volontira gotovo isključivo u nevladinim organizacijama ili u malom broju humanitarnih ustanova. Informacije o volontiranju nisu dostupne široj javnosti, a nema načina da se volonterski rad vrednuje, jer hrvatski zakoni ne poznaju pojam dobrovoljnoga rada.

Nacionalni program djelovanja za mlade u ovom području postavlja sljedeće ciljeve:

- odgovarajućim instrumentima i mjerama stimulirati mlade za aktivno sudjelovanje u rješavanju društvenih te vlastitih i generacijskih problema uključivanjem u procese odlučivanja na svim razinama;
- poticati obrazovanje i djelovanje koje gradi civilno društvo, njeguje mirno razrješavanje društvenih sukoba te suradnju i uzajamno poštovanje i razumijevanje među različitim narodima;
- poticati i vrednovati volonterski rad, društveno korisno djelovanje, solidarnost i poštivanje prava i uvažavanja različitosti.

U nastavku ćemo utvrditi kako uključenost mladih u civilno društvo izgleda u Zagrebačkoj županiji.

U interpretaciji dobivenih rezultata istraživanja fokusirali smo se na utvrđivanje odnosa mladih spram nekih načina sudjelovanja u civilnom društvu, kao i njihova povjerenja u neke institucije lokalne samouprave. U tom ćemo kontekstu analizirati kontakte mladih s predstavnicima mjesne (lokalne) vlasti, njihova mišljenja o spremnosti lokalnih javnih službi na pomoć, osobnog

angažmana mladih na rješavanju problema njihove lokalne jedinice te njihovu spremnost da se u svom mjestu bave nekim oblikom volonterskog rada. U okviru navedene operacionalizacije cilja istraživanja, ispitat će se i diferencijacija među mladima, a s obzirom na njihova različita sociodemografska, sociostrukturalna i sociokulturalna obilježja. U ovako postavljenoj analizi nastojat ćemo dati odgovore na dva pitanja: 1) koliko mladi imaju povjerenja i kontaktiraju neke nositelje samoupravne djelatnosti na lokalnoj razini te koliko su se spremni sami angažirati na rješavanju lokalnih problema, te 2) razlikuju li se mladi međusobno s obzirom na svoja različita socijalna obilježja.

Za utvrđivanje eventualnih razlika unutar populacije mladih koristi se ukupno devet obilježja: dob, spol, socioprofesionalni status, domicil, stupanj obrazovanja ispitanika i njihovih očeva, subregionalna pripadnost, religijska samoidentifikacija i stranačka identifikacija. Osim navedenih obilježja, u pojedinim analizama upotrijebili smo i sljedeće stavove ispitanika: zadovoljstvo životom u mjestu u kojem žive, zadovoljstvo uključenošću mladih u društveno-politički život, spremnost na pisanje političarima, spremnost na rad u civilnoj udruzi, spremnost na pokretanje građanske inicijative ili nevladine organizacije, spremnost na prikupljanje novčanih sredstava za rješavanje nekog problema, kontaktiranje predstavnika lokalne vlasti i stav o spremnosti lokalnih službi na pomoć te osobni angažman u lokalnoj zajednici. Usporedba na osnovi tih varijabli trebala bi pokazati koja od promatranih obilježja na individualnoj razini najviše utječu na različite vrste angažmana mladih u okviru civilnog društva.

2. Mladi i lokalna zajednica

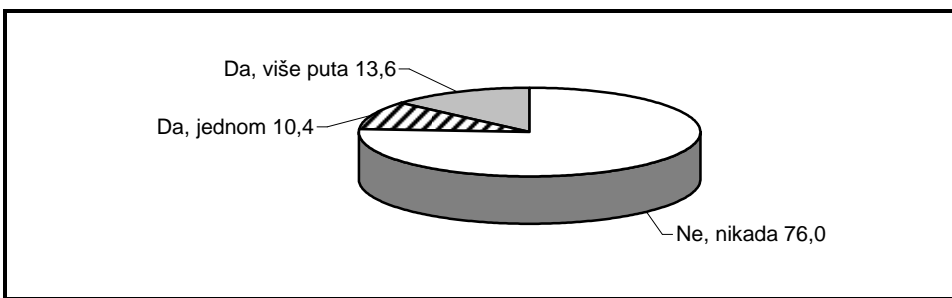
Kako bismo utvrdili u kojoj su mjeri mladi Zagrebačke županije dio svoje lokalne zajednice, koliko su aktivni u rješavanju problema te zajednice, tj. koliko su politički aktivni na lokalnoj razini, istražili smo jedan od osnovnih elemenata onog što se naziva aktivnim političkim građanstvom – kontakt s predstavnicima lokalne vlasti. Također smo smatrali da je stav ispitanika o spremnosti javnih službi na lokalnoj razini da pomognu u rješavanju određenih problema na izravan upit građana koristan pokazatelj njihova općenitog mišljenja o lokalnoj zajednici te povjerenja u neke institucije lokalne političke vlasti.

Odgovori ispitanika o tome jesu li ikada osobno kontaktirali nekog od predstavnika mjesne vlasti zbog problema vezanih uz život u mjestu ili je to učinio neki član njihove obitelji, prikazani su u grafikonu 1.

Imajući na umu dosadašnja saznanja o političkom ponašanju, kako mladih, tako i hrvatskih građana, ne iznenađuje nalaz da više od tri četvrtine svih mladih iz uzorka u Zagrebačkoj županiji nisu nikada kontaktirali nijednog predstavnika svoje mjesne vlasti, niti je to učinio netko iz kruga njihove obitelji. No, to je

porazan podatak, uzme li se u obzir činjenica da je upravo lokalna politička vlast ta koja je građanima najbliža, najpristupačnija i ona koja će najvjerojatnije riješiti njihove svakodnevne probleme. Polazeći od toga da Europska unija u svom funkcioniranju djeluje po načelu supsidijarnosti – poslove iz javne nadležnosti obavlja ona razina (lokalna, regionalna, nacionalna, nadsudnacionalna) koja ih može najbolje obaviti i koja je najbliža građanima, načelu koje i Hrvatska mora preuzeti kako se približava Uniji – može se zaključiti da dosadašnja vježba iz demokracije na lokalnoj razini nije polučila željene rezultate. Još više zabrinjava činjenica da se to odnosi na područje koje je među najrazvijenijima u Republici Hrvatskoj, pa je pitanje kakva je situacija u drugim regijama.

Grafikon 1: Kontakti mladih s predstavnicima mjesne vlasti (%)

Jedan od četiri mlada ispitanika iz Zagrebačke županije koji su jednom ili u više navrata kontaktirali nekog od predstavnika svoje lokalne vlasti, ili je to učinio netko iz njihove obitelji, nedovoljan su udio kad je riječ o jednom od osnovnih tipova aktivizma na lokalnoj razini, te bi povećanje navedenog tipa kontakata svakako trebalo ciljano stimulirati.

S obzirom na to da nas je zanimalo postoje li neke značajne razlike vezane uz kontakt s predstavnicima mjesne vlasti, dobiveni su rezultati uspoređeni s promatranim karakteristikama mladih Zagrebačke županije koji su ušli u uzorak. Podaci proizašli iz te analize nalaze se u tablici 1.

Iz tablice je vidljivo da, osim religioznosti, mladi nisu diferencirani ni po jednom drugom promatranom socijalnom obilježju. Ipak, postoje statistički značajne razlike između mladih koji su barem jedanput ili više puta kontaktirali nekog predstavnika svoje mjesne vlasti, ili znaju da je to učinio netko iz njihove uže obitelji, koji su ujedno zadovoljni uključenošću mladih u društveno-politički život u Hrvatskoj, dok ispitanici koji nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni, primjetno manje sudjeluju u ispitivanoj vrsti političke aktivnosti. Uz to, mladi koji su spremni na kontakt s lokalnim predstavnicima spremniji su i na pisanje političarima, što ne iznenađuje, jer je to vrlo sličan oblik političke aktivnosti građana, dok nesprenni pokazuju identično ponašanje u oba slučaja. Iznenaduje,

međutim, da (ne)religioznost mladih ima upliva na ovaj oblik političke aktivnosti na lokalnoj razini. Tako religiozni ispitanici u većoj mjeri kontaktiraju predstavnike svoje zajednice, nego što to čine nereligiozni, odnosno neodlučni, koji su najmanje spremni kontaktirati političku vlast na lokalnoj razini. To bi se moglo objasniti uzme li se u obzir da su takvi ispitanici već aktivni u jednoj zajednici – crkvenoj – pa otuda imaju određenu praksu kad je riječ o spremnosti na kontakt s predstavnicima lokalne zajednice. Mladi koji smatraju da su lokalne službe u njihovu mjestu sigurno spremne pomoći u rješavanju nekog problema također su spremniji kontaktirati svoje lokalne predstavnike od onih koji nemaju nikakvog povjerenja u lokalne službe niti u njihovu spremnost da pomognu.

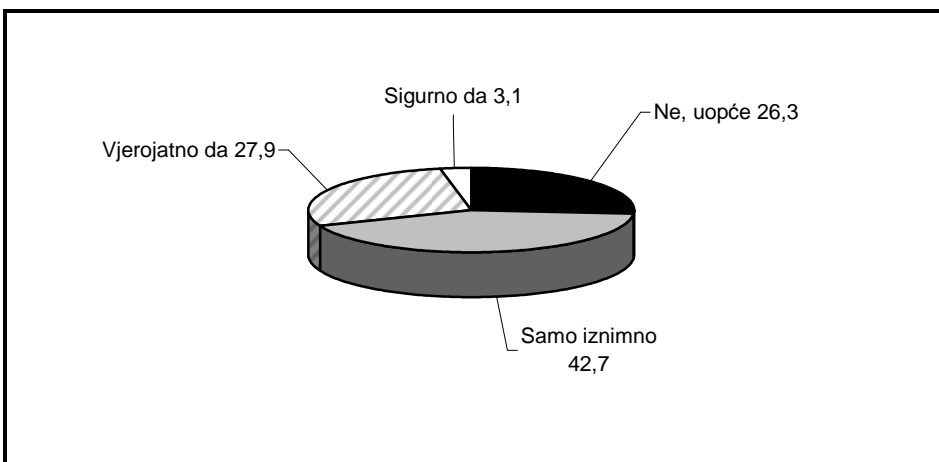
Tablica 1: Kontaktiranje predstavnika mjesne vlasti s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne	Jednom	Više puta
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 21,03$		
Religiozni	73,7	12,2	14,1
Neodlučni	85,9	3,2	10,9
Nereligiozni	78,8	7,5	13,7
<i>Spremnost na pisanje političarima</i>	$\chi^2 = 32,16$		
Ne	80,5	9,0	10,5
Ne zna	72,5	11,0	16,5
Da	62,4	15,7	21,9
<i>Uključenost mladih u društveno-politički život</i>	$\chi^2 = 20,13$		
Nezadovoljni	73,0	9,5	17,5
Ni zadovoljni ni nezadovoljni	79,3	10,5	10,2
Zadovoljni	68,3	12,7	19,0
<i>Spremnost lokalnih službi na pomoć</i>	$\chi^2 = 66,51$		
Ne, uopće	85,7	7,7	6,6
Samo iznimno	74,2	13,1	12,7
Vjerojatno da	72,0	9,3	18,7
Sigurno da	54,3	4,3	41,3
UKUPNO	76,0	10,4	13,6

Iz ove je tablice vidljivo još nešto: da uobičajene karakteristike mladih, poput dobi, spola, socioprofesionalnog statusa i obrazovanja, ne čine značajne razlike kad je riječ o spremnosti na kontakt s lokalnom vlašću. Za očekivati bi bilo da socijalno manje kompetentna mladež bude manje kompetentna i na političkom planu, a da aktivnost raste s godinama i iskustvom. Stoga izgleda da je problem više sistemske naravi, nego što je povezan s logikom razvoja kompetentnosti mlade generacije u smislu demokratske participacije.

Već spomenuti stav mladih o spremnosti lokalnih javnih službi da pomognu u rješavanju problema na izravan upit građana, također je bio predmetom ovog istraživanja. Rezultati se nalaze u grafikonu 2.

Grafikon 2: Stav mladih o spremnosti lokalnih javnih službi da rješavaju problem na upit građana (%)

Moglo bi se reći da se rezultati donekle podudaraju s prethodnim nalazima – gotovo tri od četiri ispitanika u Zagrebačkoj županiji misle da njihove lokalne službe nisu spremne pružiti pomoć pri rješavanju nekog problema, ili su to spremne napraviti samo u iznimnom slučaju. S druge strane, oko 28% mladih nije sigurno, ali misli da bi lokalne javne službe ipak bile spremne pomoći na izravan upit građana, dok samo 3%, gotovo zanemariv dio ispitanika, smatra da je takva pomoć sigurna.

Ovo je ujedno i pokazatelj nepovjerenja građana prema svojim lokalnim javnim službama i nesposobnosti ili nezainteresiranosti tih istih lokalnih javnih službi da takvo mišljenje svojih građana promijene, odnosno da poboljšaju svoj imidž, a time i percepciju javnosti o svom radu. S obzirom da navedeni problem nije dublje istraživan, teško je reći koji je od ta dva razloga važniji. Ipak, u tablici 2 možemo pogledati postoje li i koje su statistički značajne razlike među mladima kad je riječ o stavu vezanom uz spremnost lokalnih javnih službi da pomognu u rješavanju nekog problema na izravan upit građana. Treba napomenuti da je, radi lakše obrade i interpretacije rezultata, kategorija “sigurno da” pribrojena kategoriji “vjerojatno da” u zajedničku kategoriju “da”.

Čak pet karakteristika mladih ispitanika u Zagrebačkoj županiji proizvodi značajne razlike spram promatranog fenomena. Tako su mladi s područja Jastrebarskog najviše uvjereni da bi njihove lokalne javne službe bile spremne

pomoći u slučaju postojanja nekog problema, a najmanje u to vjeruju ispitanici iz subregije Svetog Ivana Zelina.

Tablica 2: Stav o spremnosti lokalnih javnih službi u rješavanju problema na upit građana s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne, uopće	Samo iznimno	Da
<i>Subregija</i>	$\chi^2=54,84$		
Dugo Selo	21,4	48,6	30,0
Ivanić Grad	28,3	42,7	29,0
Jastrebarsko	20,8	33,3	45,9
Samobor	27,8	38,7	33,5
Sveti Ivan Zelina	34,9	48,8	16,3
Velika Gorica	27,0	45,9	27,1
Vrbovec	22,1	44,8	33,1
Zaprešić	27,9	41,0	31,1
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=39,23$		
Zaposleni	32,1	34,3	33,6
Nezaposleni	25,0	45,1	29,9
Učenici	20,9	48,4	30,7
Studenti	22,8	49,3	27,9
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=38,97$		
Osnovna škola i manje	21,0	46,3	32,7
Ind./zanatska škola	37,9	30,7	31,4
Srednja škola	23,5	46,2	30,3
VSS, VSS i više	28,2	41,6	30,2
<i>Zadovoljstvo životom u mjestu</i>	$\chi^2=36,47$		
Nezadovoljni	38,2	35,7	26,1
Ni zadovoljni ni nezadovoljni	30,4	42,4	27,2
Zadovoljni	21,2	44,9	33,9
<i>Uključenost mladih u društveno-politički život</i>	$\chi^2=57,61$		
Nezadovoljni	31,8	44,3	23,9
Ni zadovoljni ni nezadovoljni	23,7	43,9	32,4
Zadovoljni	19,7	29,6	50,7
UKUPNO	26,3	42,7	31,0

Također, ispitanici koji smatraju da su njihove lokalne javne službe spremne pomoći uglavnom su zaposleni, oni s niskim stupnjem obrazovanja (osnovna škola i manje), ispitanici zadovoljni životom u svom mjestu, te oni koji su općenito zadovoljni uključenošću mladih u društveno-politički život u

Hrvatskoj. S druge strane, ispitanici koji smatraju da lokalne javne službe u njihovu mjestu nisu uopće spremne pomoći, ili su to spremne samo iznimno, učenici su ili studenti, zatim osobe sa završenom industrijskom ili zanatskom školom, koje su nezadovoljne životom u svom mjestu, kao i uključenošću hrvatske mladeži u društveno-politički život.

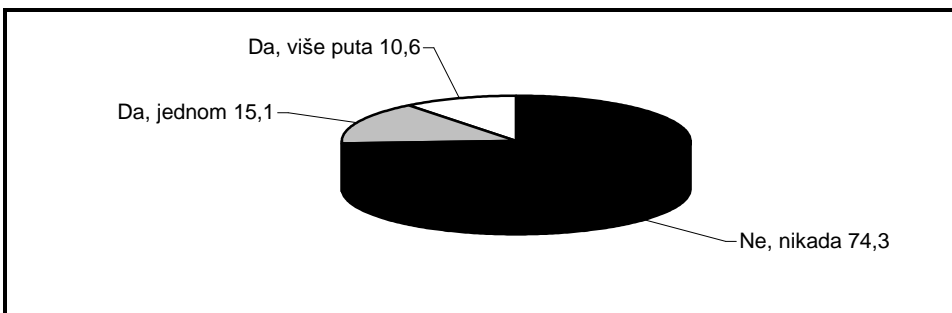
3. Mladi i civilne inicijative

Spremnost na osobni angažman u rješavanju problema društva možda je najvažniji pokazatelj demokratske zrelosti neke zajednice, bilo nacionalne, bilo lokalne. Naime, javni sektor nije sposoban (iz različitih razloga, od kojih je najvažniji nedostatak materijalnih i ljudskih resursa) riješiti sve probleme jednog društva, pa se ti problemi nastoje riješiti na drugi način – djelovanjem građanskih inicijativa i udruga, odnosno samostalnim angažmanom zainteresiranog pojedinca.

Iz tog smo razloga nastojali istražiti kako aktivnost mladih Zagrebačke županije u rješavanju problema lokalne zajednice (samostalnu ili u suradnji s drugima), tako i njihovu spremnost na uključivanje u neku vrstu dobrovoljnog, volonterskog rada u lokalnoj zajednici s ciljem unaprjeđivanja općeg dobra i javnog interesa te zajednice i njezinog stanovništva. Naime, civilno društvo kao treći sektor, uz javni i privatni, zasniva se upravo na takvom dobrovoljnom, moglo bi se reći moralnom, uključivanju u aktivnosti kojima cilj nije redistribucija sredstava ili ostvarenje profita, nego poboljšanje situacije svih članova zajednice. Što je više građana spremno uključiti se u takve aktivnosti, to će i situacija u društvu biti bolja, a nejednakosti izazvane djelovanjem tržišta, kao mehanizma socijalnog izbora, bit će blaže.

Pogledajmo, stoga, u grafikonu 3 podatke o osobnom angažmanu mladih Zagrebačke županije na rješavanju problema u mjestu u kojem žive, bez obzira na to je li taj angažman bio samostalan ili je uključivao neki oblik suradnje s drugim članovima zajednice.

Grafikon 3: Osobni angažman mladih u rješavanju problema lokalne zajednice (%)

Podaci se potpuno podudaraju s prethodnim nalazima, osobito onima vezanim uz kontaktiranje predstavnika lokalne vlasti: tri četvrtine ispitanika nije se nikada osobno angažiralo u lokalnoj zajednici kako bi riješili neki problem u mjestu u kojem žive, a samo jedna četvrtina mladih Zagrebačke županije učinila je to jedanput ili u više navrata. Ovako konzistentno nizak stupanj angažiranja u rješavanju problema s kojima se neka lokalna zajednica suočava znači da mladi ili ne vide potrebu za takvim angažmanom, jer većinu problema ipak rješavaju javne službe (bilo lokalne, bilo županijske ili državne), ili ne znaju na koji se način pridružiti rješavanju tih problema, što je opet pokazatelj niske razvijenosti onih organizacija civilnog društva koje se bave općim dobrom i javnim interesom (umjesto samo partikularnim interesima, npr. neke manjine ili specifične skupine u društvu).

Kako bismo utvrdili postoje li statistički značajne razlike među mladima kad je riječ o osobnom angažmanu na rješavanju mjesnih problema, analizirali smo podatke čiji se rezultati nalaze u tablici 3.

Neke od značajnih karakteristika, kao što se može vidjeti, istovjetne su kao i kod prethodnih varijabli. Međutim, ovaj se put kao značajka koja utječe na promatrani fenomen javlja i obilježje spola. Tako su mladići u Zagrebačkoj županiji u gotovo dvostruko većem broju bili više puta osobno angažirani na rješavanju problema u lokalnoj zajednici nego djevojke. Zanimljivo je da je jednostruki angažman jednak i kod mladih žena i kod mladih muškaraca. Zadovoljstvo uključenosti mladih u hrvatski društveno-politički život i ovaj put utječe na promatranu zavisnu varijablu: mladi koji su zadovoljni takvom uključenosti češće su bili angažirani u lokalnoj jedinici, dok su oni koji o tome imaju negativan stav, rjeđe sudjelovali u rješavanju mjesnih problema. Sljedeća značajna karakteristika jest spremnost na pisanje političarima kako bi se riješio neki problem. Ispitanici koji su na to spremniji istodobno su više angažirani na rješavanju lokalnih problema, dok su oni koji nisu spremni pismeno kontaktirati političare manje skloni osobnom angažmanu, bilo samostalnom, bilo u suradnji s drugima, na razini svog mjesta. Ipak, treba napomenuti da su i jedni i drugi u visokom postotku (od 60 do 80%) izjavili da osobno nikada nisu bili aktivni na lokalnoj razini.

Osobe koje su već iz različitih razloga kontaktirale predstavnike lokalne vlasti zbog rješenja nekog problema u mjestu, osobno su se i više puta angažirali na njihovu rješavanju. S druge strane, oko četiri petine onih koji nisu nikada bili u kontaktu s predstavnicima svoje lokalne jedinice nisu bili osobno aktivni ni u rješavanju nekih problema te jedinice. Konačno, mladi koji smatraju da su njihove lokalne službe spremne pružiti pomoć pri rješavanju nekih problema u zajednici i sami su bili uključeni u takve aranžmane, bilo samostalno, bilo u suradnji s drugima. S druge strane, osobe koje smatraju da su lokalne javne službe

samo iznimno zainteresirane za pružanje pomoći ili to nisu uopće, nisu se niti jednom odlučile na osobni angažman u rješavanju problema u lokalnoj zajednici.

Tablica 3: Osobni angažman na rješavanju problema u lokalnoj zajednici s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

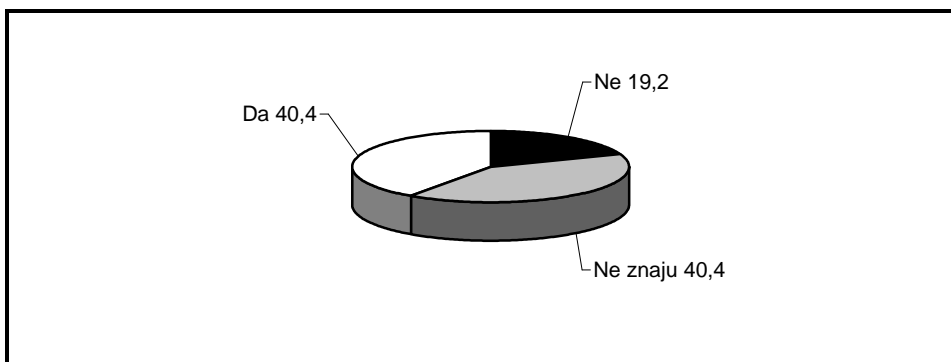
Obilježja mladih	Ne	Da, jednom	Da, više puta
<i>Spol</i>	$\chi^2=20,25$		
Ženski	78,4	14,3	7,3
Muški	70,1	15,9	14,0
<i>Uključenost mladih u društveno-politički život</i>	$\chi^2=28,24$		
Nezadovoljni	68,0	19,5	12,5
Ni zadovoljni ni nezadovoljni	79,3	12,5	8,3
Zadovoljni	70,4	12,7	16,9
<i>Spremnost na pisanje političarima</i>	$\chi^2=49,67$		
Ne	80,8	11,4	7,8
Ne zna	66,3	19,3	14,4
Da	61,5	23,5	15,0
<i>Kontaktiranje lokalne vlasti</i>	$\chi^2=237,76$		
Ne	81,9	12,0	6,1
Da, jednom	62,6	29,7	7,7
Da, više puta	41,2	21,6	37,2
<i>Spremnost lokalnih službi na pomoć</i>	$\chi^2=47,65$		
Ne, uopće	77,4	14,1	8,5
Samo iznimno	75,6	16,6	7,8
Da	60,0	14,6	25,4
UKUPNO	74,3	15,1	10,6

U grafikonu 4 se mogu vidjeti podaci vezani uz spremnost mladih na uključivanje u neku vrstu volonterskog rada u lokalnoj zajednici, kao što su: pomoć starijima, osobama s invaliditetom, rad s djecom, zaštita i uređenje okoliša i tome slično.

Odmah se može primijetiti da je spremnost ispitanika za uključivanje u volonterski rad u svom mjestu mnogostruko veća nego li je njihova spremnost na kontaktiranje predstavnika mjesne vlasti ili na osobni angažman na rješavanju problema lokalne zajednice. Samo je svaki peti ispitanik odgovorio kako nije spreman volontirati u lokalnoj jedinici, dok je istovjetan postotak (40,4%) onih koji ne znaju što bi odgovorili, jer možda o tome nisu nikada ni razmišljali, i onih koji su na volontiranje sasvim spremni. Upravo se iz ovih rezultata može

pročitati sav demokratski potencijal koji mladi imaju, a koji je, za sada, uglavnom neiskorišten. Osim toga, društveno koristan rad s jasnim ciljem – nesebična pomoć onima kojima je to potrebno – očigledno privlači mnogo više poklonika nego što je to slučaj s drugim načinima rješavanja problema na lokalnoj razini, koji zahtijevaju više političkog angažmana. To bi se moglo pripisati činjenici da je lokalna razina u Hrvatskoj još uvijek izrazito politizirana kao arena odlučivanja, a već je opće mjesto da hrvatsku mladež, pa tako i mlade iz Zagrebačke županije, odbija hrvatski politički život koji je snažno obilježen strančarenjem (Ilišin, 2002).

Grafikon 4: Spremnost mladih na uključivanje u volonterski rad u lokalnoj zajednici (%)

Kako bismo utvrdili postoje li neke statistički značajne razlike među mladima u smislu njihove spremnosti na uključivanje u volonterski rad u lokalnoj zajednici, analizirane su njihove odabrane karakteristike, a rezultati te analize prikazani su u tablici 4.

Od svih zavisnih varijabli koje smo u ovoj dionici analizirali, pitanje volontiranja u lokalnoj zajednici polučilo je najviše statistički značajnih razlika s obzirom na obilježja mladih.

Ispitanike koji su izrazili spremnost na takvu vrstu dobrovoljnog rada u lokalnoj zajednici, obilježavaju sljedeće karakteristike: radi se uglavnom o religioznima, djevojkama i onima koji su i inače spremni na rad u nekoj civilnoj udruzi, na pokretanje neke građanske inicijative ili čak nevladine organizacije, na prikupljanje novčanih sredstava za rješavanje određenog problema koji smatraju važnim te koji su se voljni osobno angažirati u svojoj lokalnoj zajednici. Na suprotnoj se strani nalaze ispitanici koji se ne osjećaju spremnima uložiti svoje vrijeme i trud u neku društveno korisnu aktivnost. Većinom se radi o vjerski neodlučnim ispitanicima i muškarcima, te onima koji nisu spremni raditi u nekoj civilnoj udruzi, niti pokrenuti građansku inicijativu ili nevladinu organizaciju

radi rješavanja nekih pitanja, odnosno za to nisu spremni prikupljati novčana sredstava, niti se osobno aktivirati rješavajući probleme u lokalnoj jedinici. Mlade iz Zagrebačke županije koji o pitanju volontiranja nisu mnogo razmišljali obilježava jednaka neodlučnost, odnosno nesigurnost, u smislu rada u civilnoj udruzi, prikupljanju novčanih sredstava za rješenje nekog problema, te vjerska neopredijeljenost, tj. nereligioznost.

Tablica 4: Spremnost za volontiranje u lokalnoj zajednici s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne	Ne znaju	Da
<i>Spol</i>	$\chi^2 = 29,57$		
Ženski	14,2	40,4	45,4
Muški	24,3	40,5	35,2
<i>Religioznost</i>	$\chi^2 = 54,53$		
Religiozni	15,8	39,7	44,5
Neodlučni	34,1	41,8	24,1
Nereligiozni	22,5	43,1	34,4
<i>Spremnost na rad u civilnoj udruzi</i>	$\chi^2 = 96,15$		
Ne	26,4	41,3	32,3
Ne znaju	15,0	46,1	38,9
Da	10,4	27,3	62,3
<i>Spremnost na pokretanje građanske inicijative ili NVO-a</i>	$\chi^2 = 40,10$		
Ne	22,5	42,7	34,8
Ne znaju	16,0	39,3	44,7
Da	10,2	32,4	57,4
<i>Spremnost na prikupljanje novčanih sredstava</i>	$\chi^2 = 160,22$		
Ne	31,2	42,5	26,3
Ne znaju	12,9	47,6	39,5
Da	10,2	29,8	60,0
<i>Angažman u lokalnoj zajednici</i>	$\chi^2 = 49,36$		
Ne, nikada	21,8	42,3	35,9
Da, jednom	11,5	40,7	47,8
Da, više puta	12,0	26,6	61,4
UKUPNO	19,2	40,4	40,4

4. Zaključne napomene

Govoreći o civilnom društvu i mladima, govorimo o jednoj “prirodnoj” vezi. Mladi su skloni neobvezatnom uključivanju u različite aktivnosti, zainteresirani su za pomaganje vlastitoj zajednici ili svojim sugrađanima, no institucionalna politika ih zbog svoje kompleksnosti, zatvorenosti i “ozbiljnosti” odbija i rijetko im je zanimljiva kao sfera osobnog angažmana. Stoga su društvene mreže koje čine civilno društvo način da se mladi uključe u svoje zajednice, da realiziraju svoje interese i potencijale te da profitiraju u novim znanjima, vještinama i iskustvima koja će se pozitivno vrednovati i u obrazovnom i u svijetu rada. Ako želimo postići stvaranje društvene odgovornosti i angažmana kod mlade generacije, možda je najbolje da krenemo upravo od njihove djelatnosti u organizacijama civilnog društva.

Kad se radi o oblicima političke aktivnosti mladih u njihovoj lokalnoj zajednici, istraživali smo njihov angažman vezan uz kontakt s nekim od predstavnika mjesne vlasti zbog problema vezanih uz život u mjestu. Dobiveni se podaci mogu smatrati poraznima, s obzirom da je građanima upravo lokalna samoupravna jedinica najbliža instanca političke vlasti, pa je za očekivati da građani mnogo više participiraju u odlučivanju na toj razini, nego na višima (županijskoj i državnoj). Naime, čak tri četvrtine mladih Zagrebačke županije nije nikada kontaktiralo nijednog predstavnika svoje mjesne vlasti, niti je to učinio netko iz kruga njihove obitelji. Preostala četvrtina ispitanika je to učinila jedanput ili u više navrata. Pri tome se uglavnom radi o ispitanicima koji su zadovoljni uključenošću mladih u društveno-politički život u Hrvatskoj, koji su spremni pisati političarima o nekom problemu te o religioznim ispitanicima koji vjeruju da su njihove lokalne službe spremne pomoći u rješavanju nekog problema. Ispitanike koji nisu nikada kontaktirali svoje mjesne predstavnike obilježavaju suprotne karakteristike.

Stav ispitanika o spremnosti javnih službi na lokalnoj razini da pomognu u rješavanju određenih problema na izravan upit građana služio je kao indikator povjerenja u neke institucije lokalne političke vlasti. Moglo bi se reći da se rezultati ponavljaju – gotovo tri od četiri ispitanika misle da njihove lokalne službe nisu spremne pružiti pomoć pri rješavanju nekog lokalnog problema, ili su to spremne učiniti samo iznimno. Nešto više od trećine mladih vjeruje da su lokalne javne službe ipak spremne na pomoć. To je ujedno i pokazatelj nepovjerenja građana prema svojim lokalnim javnim službama i nesposobnosti ili nezainteresiranosti tih istih lokalnih javnih službi da takvo mišljenje svojih građana promijene, odnosno da poboljšaju svoj imidž.

S obzirom na negativne učinke koje izaziva tržište i na nedostatak materijalnih i ljudskih resursa u javnom sektoru koji te učinke treba ispraviti ili

ublažiti, problemi se nastoje riješiti djelovanjem različitih građanskih inicijativa i udruga, odnosno samostalnim angažmanom građana. Zato je istraživani osobni angažman mladih na rješavanju problema u mjestu u kojem žive. Dobiveni rezultati su opet slični prethodnima: tri četvrtine ispitanika se nije nikada osobno angažiralo u lokalnoj zajednici, a ostali su to učinili jedanput ili u više navrata.

Spremnost mladih na uključivanje u neku vrstu volonterskog rada u lokalnoj zajednici, kao što su pomoć starijima, osobama s invaliditetom, rad s djecom, zaštita i uređenje okoliša i slično, mnogostruko je veća od spremnosti na kontakt s predstavnicima mjesne vlasti ili osobni angažman u lokalnoj zajednici kao i od povjerenja u lokalne službe kad je riječ o rješavanju nekog problema. Samo svaki peti ispitanik nije spreman volontirati, dok podjednak broj ne zna što odgovoriti, odnosno sasvim je spremno volontirati. To je indikator demokratskog potencijala mladih, ali i odraz činjenice da oni radije sudjeluju u onim društvenim aktivnostima koje nisu istodobno i političke.

Čini se, stoga, da je taj nedostatak komunikacije i participacije u lokalnoj vlasti više sistemske naravi, nego što je povezan s razvojem kompetentnosti mladih – naime, rijetko se koje osnovno obilježje mladih, kao što su dob, socioprofesionalni status, obrazovanje, socijalno podrijetlo i domicil pokazalo značajnim pri ovoj vrsti političke aktivnosti. Od tih su obilježja, pripadnost subregiji, socioprofesionalni status i obrazovanje utjecali na istraživane zavisne varijable samo jedanput, a spol i religioznost dva puta. Ostale promatrane nezavisne varijable, izuzev uključenosti mladih u društveno-politički život (koja se pokazala značajnom tri puta), također su zastupljene s utjecajem na samo jednu zavisnu varijablu (to su zadovoljstvo životom u mjestu u kojem žive, kontaktiranje lokalne vlasti, osobni angažman u lokalnoj zajednici, spremnost na rad u civilnoj udruzi, spremnost na poticanje građanske inicijative ili nevladine organizacije i spremnost na prikupljanje novčanih sredstava). Spremnost na pisanje političarima i mišljenje o spremnosti lokalnih službi da pomognu u rješavanju nekog problema na upit građana dvaput su značajno utjecali na istraživane varijable.

U ovom su dijelu također istraživani indikatori aktivnog sudjelovanja, čiji su rezultati sukladni drugim dosadašnjim nalazima o pasivnosti mladih (Ilišin, 2002, 2005; Spajić-Vrkaš, Ilišin, 2005). Naime, zaključak o njihovu angažmanu je dvojak: s jedne strane, mladi u Zagrebačkoj županiji su izrazito inertni, pa možda i socijalno apatični kad je riječ o osobnom angažmanu u nekim aktivnostima političke naravi. To je rezultat njihove odbojnosti prema svijetu politike, na što ukazuje i njihovo nisko povjerenje u neke institucije lokalne vlasti (mjesne predstavnike i javne službe na lokalnoj razini). Međutim, mladi su istodobno izrazito zainteresirani, pa čak i voljni, uključiti se u aktivnosti koje se tiču solidarnosti, uzajamnosti i povjerenja u lokalnoj zajednici. Velika volja

mladih da pridonese svojoj zajednici i pomognu sugrađanima kojima je pomoć potrebna samo pokazuje solidan socijalni kapital, koji je trenutno zanemaren, neiskorišten i neizražen, a kojeg je potrebno više stimulirati.

Literatura

- Bežovan, G. (2002): Struktura civilnog društva u Hrvatskoj. *Politička misao* 39(1): 63-87.
- Bežovan, G. (2003): Razvoj organizacija civilnog društva kao pretpostavka uspješne reforme socijalne države u Hrvatskoj. *Politička misao* 40(1): 72-90.
- Bežovan, G. (2004): *Civilno društvo*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Ilišin, V. (2002): Mladi i politika, u: Ilišin, V., Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 155-202.
- Ilišin, V. (2005): Političke vrijednosti, stavovi i participacija mladih: kontinuitet i promjene, u: Ilišin, V. (ur.): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 65-139.
- Maldini, P. (2002): Građansko društvo i demokracija u tranzicijskim zemljama. *Politička misao* 39(4): 129-145.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003). Zagreb: DZZOM.
- Novi poticaji za europsku mladež: Bijela knjiga*. (2003). Zagreb: DZZOM.
- Pokrovac, Z. – ur. (1991): *Građansko društvo i država: povijest razlike i nove rasprave*. Zagreb: Naprijed.
- Reese-Schäfer, W. (2004): Civilno društvo i demokracija. *Politička misao* 41(3): 65-79.
- Spajić-Vrkaš, V.; Ilišin, V. (2005): *Youth in Croatia*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Vlasta Ilišin

SLOBODNO VRIJEME I KULTURA MLADIH

1. Uvod: interesi, slobodno vrijeme i kultura mladih

Interesi, slobodno vrijeme i kultura mladih dimenzije su svakodnevnoga života koje su međusobno vrlo povezane. Kada je riječ o mladima, ta povezanost je osobito značajna, jer istodobno postoji višestruka interakcija između mladih i fenomena interesa, slobodnoga vremena i kulture. Ta je interakcija rezultat činjenice da mladi prolaze kroz formativno životno razdoblje u kojemu su najprijemljiviji za razne utjecaje, a upravo slobodno vrijeme i kultura nude brojne sadržaje i oblike koji značajno sudjeluju u socijalizaciji mladih.

U ovoj se analizi interesi prije svega promatraju kao dimenzija koja je izravno povezana s načinom korištenja slobodnoga vremena mladih, jer se polazi od pretpostavke da pojedinci svoje slobodno vrijeme provode u skladu sa svojim interesima. Međutim, kako su “interesi jedan oblik (uglavnom terminalnih) vrijednosti za koje je karakteristična zaokupljenost svijesti omiljenim sadržajima i(li) bavljenje određenim aktivnostima” (Pantić, 1980:29), jasno je da se njihova važnost proteže na sva područja svakodnevnoga života mladih. Primjerice, neka su istraživanja pokazala da su slični interesi vrlo važni pri sklapanju prijateljstava, pri čemu ona ne moraju nužno uključivati dijeljenje istih interesa u svim područjima života, pa tako i slobodnom vremenu (Fink, Wild, 1995).

Mladi imaju velik broj različitih interesa, pri čemu su oni hijerarhijski organizirani na osnovi toga kojim sadržajima ili aktivnostima pojedinci daju prednost (Smolić-Krković, 1970). Sadržaj, disperziranost i intenzitet interesa ovise o osobinama ličnosti, ali i o nizu socijalnih okolnosti i aktera koji igraju važnu ulogu u socijalizaciji i formiranju identiteta mladih (Pantić, 1980; Fink, Wild, 1995; Roznowski, Hong, Reith, 2000). Socijalizacijski potencijal interesa proizlazi iz činjenice da interes (zanimanje za nešto) obuhvaća kognitivnu, emocionalnu i ponašajnu komponentu. Povezanost interesa sa slobodnim vremenom potvrđuje i zapažanje da oni “ispunjavaju i oplemenjuju slobodno vrijeme, pružaju mu sadržaj i daju smisao” (Pantić, 1980:138). Na osnovi toga postavlja se jednostavna analogija: što su interesi mladih raznovrsniji, njihovo je slobodno vrijeme sadržajnije i bogatije. Dakako, treba imati na umu da neke

aktivnosti, iz raznih razloga, neke mogu biti nedostupne, kao što se netko može više baviti nekim aktivnostima uslijed nedostatka većeg i boljeg izbora sadržaja. Istodobno, bavljenje određenim aktivnostima učvršćuje postojeće interese, a može inicirati i razvoj novih.

Kada se govori o slobodnom vremenu, prvo treba istaći kako je to povijesno nastali društveni fenomen, zbog čega ga valja promatrati unutar određenog društveno-povijesnog konteksta. Ono se javlja u razdoblju ubrzanog industrijskog razvoja, što je rezultiralo povećanjem materijalnog bogatstva širih slojeva stanovništva, skraćivanjem vremena društveno obveznog rada, jasnim razgraničenjem radnog i neradnog vremena, omasovljenjem slobodnoga vremena i njegovim osamostaljivanjem kao zasebnog područja svakodnevnoga života (Martinić, 1977; Božović, 1979). Slobodno se vrijeme prvenstveno promatra u odnosu spram društveno obveznog rada, pri čemu karakter profesionalnoga rada u znatnoj mjeri određuje ponašanje pojedinca u slobodnom vremenu, kao što i način korištenja slobodnoga vremena može utjecati na karakter rada (Burns, 1973; Božović, 1979; Parker, 1985). No, način provođenja slobodnoga vremena ovisi i o drugim važnim faktorima, kao što su socioklasna i rodna pripadnost, životni ciklus te obrazovni i bračni status (Rapoport, Rapoport, 1974; Roberts, 1978; Green, Hebron, Woodward, 1990; Sercombe, 1990). Uz to se upozorava da je sloboda izbora aktivnosti u slobodnom vremenu ograničena nejednakom dostupnošću željenih sadržaja svim članovima društva te uvjetovana komercijalizacijom niza sadržaja (Clarke, Critcher, 1985; Miles, 1998).

Istraživači naglašavaju da je slobodno vrijeme jedan od najvažnijih segmenata stila života mladih te da ima velik utjecaj na formiranje njihova identiteta (Roberts, 1983; Hendry, Shucksmith, Love, Glendinning, 1993). Upravo u slobodnom vremenu mladi imaju najveću mogućnost izbora u skladu sa svojim interesima, pri čemu treba znati da su obrasci provođenja slobodnoga vremena uvjetovani postojećim socijalnim okolnostima, koje ujedno utječu i na promjene tih obrazaca (Smith, 1987; Cotterell, 1990; Zeijl, Du Bois-Reymond, Te Poel, 2002). Na strukturiranje slobodnoga vremena utječu još globalizacija, nove tehnologije i porast konzumerizma u postmodernom društvu (Miles, 1998, 2000; Roberts, Fagan, 1999). Slobodno se vrijeme često promatra i kao poligon za razvoj rizičnih oblika ponašanja mladih. U tom je kontekstu ustanovljeno da strukturirane aktivnosti i one koje se odvijaju u obiteljskom krugu smanjuju nepoželjne oblike ponašanja, dok rizik raste s komercijalizacijom i isključivom orijentacijom na skupine vršnjaka (McCready, 1997; Mahoney, Stattin, 2000; Sweeting, West, 2003; Piko, Vazsonyi, 2004).

Neupitno je da je slobodno vrijeme ono područje u kojemu se zbiva socijalizacija mladih. Taj je proces povezan s osnovnim funkcijama slobodnoga vremena: odmorom, zabavom i rasonodom te razvojem ličnosti (Dumazedier,

1967). Tako prepoznate funkcije slobodnoga vremena proizlaze iz njegove definicije kao vremena za one preokupacije kojima se pojedinac može posvetiti po miloj volji izvan profesionalnih, obiteljskih i društvenih nužnosti i obveza, kako bi se odmorio, zabavio i kultivirao (Dumazedier, u Lefebvre, 1988:153). Upravo zato što je riječ o mladima osobita se pozornost posvećuje tzv. kultiviranom slobodnom vremenu, koje može najviše pridonijeti razvoju identiteta mladih.

Govor o “kultiviranju” slobodnoga vremena zahtijeva barem osvrt na pojam kulture, koja je, kao rijetko koji društveni fenomen, podložna različitim definiranjima. Ovdje je tek dostatno reći da, na tragu uvida Ž. Puhovskog (1971), kulturu poimamo kao zaseban sektor duhovne proizvodnje koji obuhvaća umjetničke, znanstvene, obrazovne i informacijske djelatnosti i sadržaje. Dobro su poznate razne podjele kulture na, primjerice, elitnu, klasičnu, vrhunsku, autentičnu, tradicijsku i sl. s jedne strane, te na masovnu, industrijsku, potrošačku, komercijalnu i urbanu s druge strane. Ostavljajući ovdje po strani raspravu o kriterijima podjela i njihovim značenjima, treba potcrtati da je za suvremeno doba i generacije mladih unazad pola stoljeća osobito relevantna uloga tzv. masovne kulture. Kako bi se izbjegli nesporazumi oko vrednovanja tog tipa kulture, oslonit ćemo se na definiciju francuskog sociologa E. Morina, koji kaže da je masovna kultura “stvorenja prema masovnim normama industrijske proizvodnje, širena tehničkim sredstvima masovne difuzije (po jednom čudnom anglo-latinskom neologizmu: *mass-media*), obraća se društvenoj masi, tj. jednom divovskom aglomeratu jedinki, skupljenih neovisno od unutrašnjih struktura društva (klase, obitelji itd.)” (Moren, 1979:12). Takvo omasovljenje, manifestirano povećanjem kulturne proizvodnje i broja potencijalnih korisnika, obilježilo je drugu polovicu 20. stoljeća, a mladi su bili ti koji su prvi i u najvećem broju prigrlili nove sadržaje i oblike. Prvobitna moralna panika zbog opasnosti od supremacije “uprosječenog” ukusa i gubitka kritičkog (emancipacijskog) potencijala kulture postupno je stišana, pored ostalog i zbog autentičnog kulturnog doprinosa novih umjetničkih formi (kao što su film, rock-glazba, strip). Istraživanja mladih i u svijetu i kod nas već desetljećima pokazuju kako osnovni sadržaj njihova slobodnoga vremena čine upravo artefakti i događaji u masovnoj kulturi (unutar koje, inače, postoje značajne i višestruke razlike), no i da sadržaji elitne (klasične) kulture nisu potpuno potisnuti iz života mladih. Uostalom, istraživanja slobodnoga vremena mladih u svijetu, kao i u Hrvatskoj (Smith, 1987; Ilišin, 1988, 2002; Roberts, Fagan, 1999), pokazala su kako već desetljećima opstojе nepromijenjeni obrasci provođenja slobodnoga vremena, u kojima dominantno mjesto zauzimaju upravo produkti i sadržaji masovne kulture.

Kultura i slobodno vrijeme značajan su segment i ukupne politike prema mladima u Hrvatskoj. U Nacionalnom programu djelovanja za mlade (2003:41-

43) konstatirano je da je slobodno vrijeme mladih poprilično neorganizirano područje, u kojem država ima minimalnu ulogu. Mladi gotovo uopće ne sudjeluju u kreiranju slobodnih aktivnosti, a njihove inicijative ne dobivaju adekvatnu materijalnu i organizacijsku potporu. Štoviše, pokušaji samoorganiziranja mladih nakon početnog entuzijazma uglavnom propadaju zbog nedostatka financijskih sredstava, prostora za okupljanje i općenitog nepovjerenja lokalne zajednice. U tom se kontekstu apostrofira i zamiranje amaterskoga sporta i stalno smanjivanje terena na kojima bi se mladi mogli baviti rekreacijskim aktivnostima. Kultura mladih shvaćena je, pak, kao jedan od osnovnih elemenata razvoja identiteta i formiranja stilova života, te područje za njihovu afirmaciju i iskazivanje talenata i sposobnosti. Naglasak je stavljen na autentično kulturno stvaralaštvo mladih, koje može biti i alternativno i institucijsko, a koje uživa stanovitu društvenu potporu. Postojeće stanje na planu kulture mladih i njihova slobodnoga vremena rezultiralo je prijedlogom većeg broja mjera koje bi trebale poboljšati stanje na tom području. Tako se smatra da obrazovne institucije treba otvoriti prema neprofitnim organizatorima slobodnoga vremena mladih, potaknuti kreiranje programa praćenja i stimuliranja talentiranih mladih umjetnika, poticati osnivanje multifunkcionalnih centara za mlade u makroregionalnim centrima i klubova za mlade u lokalnim sredinama, potaknuti gradnju i uređenje rekreacijskih centara za mlade i poduprijeti razvoj amaterskog sporta i sportske rekreacije te nastaviti podupirati kulturne projekte i institucije mladih koje su se afirmirale u zemlji i inozemstvu.

U našem smo istraživanju ispitali neke aspekte relevantne za razumijevanje slobodnoga vremena i kulture mladih. Cilj analize je bio da ustanovimo distribuciju, hijerarhiju i strukturiranost interesa i aktivnosti u slobodnom vremenu mladih, te željenih aktivnosti i sportskih afiniteta, potom utjecaj socijalnih obilježja ispitanika na promatrane dimenzije i na koncu eventualne razlike između mladih Zagrebačke županije i njihovih vršnjaka iz cijele Hrvatske. Za analizu razlika unutar mladih u Zagrebačkoj županiji korišteno je sedam socijalnih obilježja: spol, dob, socioprofesionalni i rezidencijalni status, stupanj obrazovanja ispitanika i njihovih očeva te subregionalna pripadnost.

2. Deklarirani interesi

U ovom su istraživanju ispitivani deklarirani interesi mladih, što znači da su ispitanici sami procjenjivali stupanj vlastitog interesa za 15 sadržajno klasificiranih interesa. U tablici 1 prikazani su usporedni podaci za mlade iz Zagrebačke županije i mlade iz cijele Hrvatske (Ilišin, 2005:345). Rang-ljestvica konstruirana je prema odgovorima ispitanika u Županiji i to na stupnju "velik interes". Pritom polazimo od pretpostavke da tijekom dvije godine koliko je

prošlo između dva istraživanja nije došlo do bitnih promjena u interesnoj strukturi mladih Hrvatske.

Tablica 1: Komparativni prikaz interesa mladih (%)

Interesi	Zagrebačka županija 2006.			Hrvatska 2004.		
	Velik	Osrednji	Nikakav	Velik	Osrednji	Nikakav
Prijateljstva i poznanstva	85,9	13,1	1,1	87,9	11,2	0,9
Zabava i razonoda	70,6	26,7	2,7	75,8	22,9	1,2
Seks i ljubav	68,9	28,5	2,7	76,6	21,9	1,4
Putovanja	66,7	27,6	5,7	73,2	25,1	1,7
Obiteljski život, brak i djeca	57,9	34,5	7,7	70,3	25,8	3,8
Rad i posao	57,2	37,1	5,6	70,2	27,9	1,9
Školovanje i obrazovanje	51,8	37,1	11,1	56,6	38,7	4,7
Sport i sportska zbivanja	44,8	41,9	13,3	47,1	42,6	10,3
Tehnika i tehnička dostignuća	31,1	44,6	24,4	41,6	48,7	9,8
Znanost i znanstvena dostignuća	29,2	49,6	21,2	45,2	48,1	6,6
Vjera i vjerski život	24,2	49,9	25,9	29,7	51,5	18,7
Umjetnost i kultura	21,0	50,0	29,0	34,2	53,0	12,7
Nacionalna prošlost i sudbina vlastite nacije	19,4	49,5	31,2	25,1	57,5	17,3
Vojska i vojne stvari	9,5	30,7	59,8	11,6	38,8	49,6
Politika i politička zbivanja	6,2	38,3	55,5	10,7	50,9	38,4

Hijerarhija interesa oba promatrana uzorka mladih gotovo je identična, što govori o suglasju ispitanika iz Zagrebačke županije s njihovim vršnjacima u drugim dijelovima Hrvatske. No, postoji sustavna razlika, a to je da za sve ispitivane fenomene mladi iz Zagrebačke županije iskazuju nešto slabiji interes od mladih iz cijele Hrvatske. To se osobito uočava u pogledu interesa za znanost, umjetnost i kulturu, tehniku, rad i posao, obiteljski život, brak i djecu, te vojsku i politiku. Otkuda takva manja zainteresiranost mladih iz Zagrebačke županije za svijet oko sebe teško je dokučiti, no moglo bi se pretpostaviti da barem dijelom takvi rezultati proizlaze iz činjenice da u uzorku dominira ruralna mladež koja inače (na razini Hrvatske) za većinu ispitivanih pojava iskazuje nešto slabiji interes (Ilišin, 2002).

Usredotočimo li se na rezultate mladih iz Županije, vidljivo je kako za gotovo pola ispitivanih pojava velik interes deklarira preko 50% ispitanika. To su, dakle, najrašireniji interesi, koje zato možemo promatrati i kao i generacijske interese. Riječ je prvenstveno o prijateljstvima, zabavi, seksu i ljubavi te putovanjima, a potom o radu i poslu te školovanju i obrazovanju. Nedvojbeno je da su mladi najzainteresiraniji za fenomene koji pripadaju sferi privatnosti, i to one koje su obilježene intenzivnim socijalnim kontaktima i mobilnošću.

Uglavnom su osrednje zainteresirani za većinu pojava iz javne sfere, a to su interesi za koje se može očekivati da se javljaju u pojedinim skupinama mladih. Većinska nezainteresiranost zabilježena je samo u pogledu vojske i vojnih stvari te politike i političkih zbivanja. Ovakva nezainteresiranost za politiku uklapa se u već dobro poznatu sliku o izrazito niskom javnom angažmanu mladih, a u Zagrebačkoj županiji to je još izraženije.

Za pretpostaviti je kako sve skupine mladih ne demonstriraju identičan interes za ispitivane pojave. Stoga je obavljena faktorska analiza, kojom je izlučeno četiri faktora prvoga reda (ukupne varijance 53,0%), i koja pokazuje kako se postojeći interesi grupiraju (tablica 2) te analiza varijance, koja pokazuje razlike između promatranih skupina mladih u pogledu prihvaćanja dobivenih interesnih orijentacija (tablica 3).

Tablica 2: Faktorska struktura interesa

Interesi	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Znanost i znanstvena dostignuća	.765			
Umjetnost i kultura	.706			
Tehnika i tehnička dostignuća	.655			.402
Školovanje i obrazovanje	.647			
Nacionalna prošlost i sudbina vlastite nacije	.519		.388	
Politika i politička zbivanja	.514			
Zabava i razonoda		.734		
Prijateljstva i poznanstva		.723		
Seks i ljubav		.679		
Putovanja	.354	.539		
Vjera i vjerski život			.744	
Obiteljski život, brak i djeca			.684	
Rad i posao			.616	
Vojska i vojne stvari				.779
Sport i sportska zbivanja				.697
% zajedničke varijance	18,0	13,7	11,7	9,6

Prvi ekstrahirani faktor potpuno se opravdano može imenovati kao *spoznajna interesna orijentacija*, jer obuhvaća interese za razna područja društvenoga života koja pridonose povećanju fonda znanja i informiranosti mladih. Prema iskazanom interesu za obuhvaćene pojave (tablica 1) može se pretpostaviti kako je ova interesna orijentacija slabije zastupljena među mladima. Najveći interes za znanost, umjetnost i kulturu, tehniku, školovanje i obrazovanje, nacionalnu problematiku i politiku iskazuju studenti i mladi s akademskim obrazovanjem, pri čemu zainteresiranost raste linearno s porastom

stupnja obrazovanja oca. S druge strane, iznimno niska zainteresiranost odlika je mladih koji su završili trogodišnje stručno obrazovanje te nezaposlene i zaposlene mladeži. Očito je da u pogledu formiranja spoznajne interesne orijentacije presudnu ulogu igraju obiteljska socijalizacija i osobni stupanj obrazovanja, s tim da uključenost u obrazovni proces (osobito na akademskoj razini) dodatno stimulira razvoj spoznajnih potreba. Ukratko, stečeno više i šire obrazovanje razvija želju za stjecanjem još više znanja.

Tablica 3: Razlike između mladih u prihvaćanju interesnih orijentacija (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
<i>Subregionalna pripadnost</i>		<i>F-omjer = 5,73</i>		
Dugo Selo		0,152		
Ivanić Grad		0,074		
Jastrebarsko		-0,135		
Samobor		0,061		
Sveti Ivan Zelina		-0,202		
Velika Gorica		0,153		
Vrbovec		-0,343		
Zaprešić		0,128		
<i>Spol</i>			<i>F-omjer = 48,53</i>	<i>F-omjer = 255,03</i>
Ženski			0,175	-0,381
Muški			-0,184	0,391
<i>Dob</i>			<i>F-omjer = 15,19</i>	<i>F-omjer</i>
15-19 godina			-0,187	0,180
20-24 godine			0,018	-0,020
25-29 godina			0,170	-0,156
<i>Socioprofesionalni status</i>	<i>F-omjer = 25,50</i>		<i>F-omjer = 19,03</i>	<i>F-omjer = 9,95</i>
Zaposleni	-0,134		0,208	-0,073
Nezaposleni	-0,160		0,076	-0,029
Učenici	-0,092		-0,243	0,261
Studenti	0,393		-0,169	-0,106
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	<i>F-omjer = 48,22</i>		<i>F-omjer = 6,53</i>	<i>F-omjer = 16,03</i>
(Ne)završena osnovna škola	-0,180		-0,159	0,238
Trogodišnja stručna škola	-0,498		0,161	0,173
Srednja škola	0,186		-0,028	-0,117
Viša škola, fakultet i više	0,426		0,155	-0,269
<i>Obrazovanje oca ispitanika</i>	<i>F-omjer = 31,64</i>	<i>F-omjer = 10,8</i>	<i>F-omjer = 9,71</i>	
(Ne)završena osnovna škola	-0,506	-0,117	0,257	
Trogodišnja stručna škola	-0,113	-0,095	0,061	
Srednja škola	0,133	-0,002	-0,032	
Viša škola, fakultet i više	0,324	0,293	-0,232	

Drugi je dobiveni faktor također kompaktan i može ga se nazvati *socijalna interesna orijentacija*. Kako ga konstituiraju fenomeni za koje su mladi iskazali najveći interes, može se pretpostaviti da je riječ o najprihvaćenijoj interesnoj orijentaciji. Stoga ne iznenađuje da su i razlike među mladima razmjerno male. Konkretno, interes za zabavu, prijateljstva, putovanja i seks i ljubav raste paralelno s porastom stupnja obrazovanja očeva ispitanika, a veći interes navode još mladi iz velikogoričke, dugoselske i zaprešićke subregije, za razliku od mladih iz subregija Vrbovca, Svetog Ivana Zeline i Jastrebarskog. Čini se da odrastanje u obiteljima u kojima je otac obrazovaniji (pa je i materijalni standard obitelji zacijelo viši) pridonosi jačanju interesa za druženja, putovanja i zabavu (a što zahtijeva i određena financijska sredstva). Što se subregija tiče, socijalna interesna orijentacija je očito više povezana s urbaniziranim sredinama, koje nude i više mogućnosti za zadovoljavanje interesa tog tipa.

Tradicionalna interesna orijentacija naziv je koji smo pridali trećem izlučenom faktoru. On obuhvaća interes za vjeru, obitelj i posao. Na osnovi osnovne distribucije odgovora (tablica 1) može se pretpostaviti kako je ova interesna orijentacija prilično zastupljena među mladima, a analiza varijance (tablica 3) pokazuje i da su međusobno prilično diferencirani u njezinu prihvaćanju. Zainteresiranost za vjeru, obitelj i posao raste paralelno s dobi ispitanika, a opada sa stupnjem obrazovanja oca. Osim toga, veći interes za te pojave iskazuju mlade žene, zaposlena mladež i ona koja je završila ili trogodišnju stručnu školu ili fakultet. Na suprotnom su polu – kao najmanje tradicionalistički orijentirani – muškarci, učenici i studenti te oni koji još nisu stekli neku kvalifikaciju. Dobivene su razlike potpuno očekivane, jer nedvojbeno pokazuju da je interes za zapošljavanje i formiranje vlastite obitelji to veći, što su mladi bliži fazi preuzimanja trajnih društvenih uloga, odnosno svijetu rada i svijetu odraslih. U ovom kontekstu treba istaći veću zainteresiranost mladih žena, a koja ukazuje na opstojnost nekih elemenata patrijarhalne matrice socijalizacije. Rodne razlike manifestiraju se ponajprije u stavu prema braku i djeci, pri čemu su mlade žene te koje i nadalje ranije zasnivaju vlastite obitelji, a u ruralnim je sredinama to još prisutnije.

Četvrti faktor arbitrarno se može nazvati *kompeticijska interesna orijentacija*, jer ga konstituiraju interesi za vojsku i sport, a to su područja u kojima važnu ulogu igraju natjecanje, snaga, vještina i obučenost. Kada se tim interesima doda i interes za tehniku (čija je saturacija razmjerno visoka i u ovom faktoru), unaprijed se može utvrditi da je riječ o primarno “muškim” interesima. Stoga i ne čudi enormna razlika između djevojaka i mladića. Uz mlade muškarce ovu interesnu orijentaciju najviše zastupaju učenici (nasuprot studentima). Osim toga, interesi za vojsku i sport slabe usporedo s porastom dobi ispitanika i stupnja njihova obrazovanja. Dakle, radi se o interesnoj orijentaciji koju, prije

svoga, prihvaćaju najmlađi muškarci, a koja s porastom zrelosti i obrazovanja gubi na važnosti. U tom sklopu stanovitu ulogu zacijelo ima i to da najmlađe ispitanike još čeka odsluženje vojnoga roka, kao i to što se oni inače više bave sportom (Ilišin, 2002).

3. Slobodno vrijeme: sadržaj, struktura i aspiracije

Nakon uvida u hijerarhiju i strukturu interesa mladih, vidjet ćemo kako oni korespondiraju sa sadržajem i strukturom slobodnoga vremena. U ovoj dionici istraživanja ispitan je način korištenja slobodnoga vremena, ali i željeni način za njegovo provođenje, pri čemu je u oba slučaja ponuđeno istih 30 aktivnosti. Osim toga, ispitan je (ne)zadovoljstvo korištenjem slobodnoga vremena te kojim se sportovima mladi bave i kojima bi se željeli baviti.

U tablici 4 su prezentirani usporedni podaci o načinu korištenja slobodnoga vremena mladih u Zagrebačkoj županiji i cijeloj Hrvatskoj (Ilišin, 2005:347), a rang-ljestvica je i ovaj puta sastavljena prema distribuciji odgovora mladih iz Zagrebačke županije na čestici "često". Kako je struktura slobodnoga vremena mladih već desetljećima prilično stabilna i prepoznatljiva, ponovo smo pretpostavili da vremenska razlika u provođenju dva istraživanja nije prepreka za usporedbu dobivenih rezultata.

Svakako je najzanimljivije to što mladi u Zagrebačkoj županiji u svim promatranim aktivnostima u svom slobodnom vremenu – osim kada je riječ o slušanju narodne glazbe i, donekle, o aktivnom bavljenju sportom – sudjeluju manje od vršnjaka na razini cijele zemlje. Riječ je o istom trendu kao i u slučaju interesa – mladi u Zagrebačkoj županiji manje se zanimaju za sva zbivanja oko sebe i manje se uključuju u gotovo sve aktivnosti koje se inače odvijaju u slobodnom vremenu mladih. Osobito upada u oči znatno rjeđe gledanje TV-a i videa, druženje s rodbinom, odlasci u kupovinu, na izlete i šetnje te čitanje knjiga. Ovdje pobrojane aktivnosti odreda (osim, eventualno, kupovine) ne ovise o urbaniziranosti sredine u kojoj mladi žive – za razliku od, primjerice, odlazaka u kazalište, na izložbe i koncerte – i stoga je teško objasniti zašto su toliko primjetno manje skloni tim aktivnostima. Istodobno, rang-ljestvica učestalosti obavljanja promatranih aktivnosti najvećim je dijelom identična za obje promatrane skupine ispitanika. Iz toga slijedi da je način provođenja slobodnoga vremena mladih u Zagrebačkoj županiji sukladan načinu korištenja toga vremena suvremene mladeži u Hrvatskoj, ali se participacija u dostupnim aktivnostima odvija na nižoj razini.

Tablica 4: Komparativni prikaz aktivnosti u slobodnom vremenu mladih (%)

Aktivnosti	Zagrebačka županija 2006.			Hrvatska 2004.		
	Često	Ponekad	Nikada	Često	Ponekad	Nikada
Druženje s prijateljima	76,0	22,1	1,9	82,9	16,1	1,0
Gledanje televizije i videa	69,3	28,3	2,4	80,8	18,2	1,0
Izlasci u kavane, kafiće i sl.	60,9	34,4	4,7	64,1	31,7	4,2
Slušanje radija	57,4	34,8	7,8	64,4	32,2	3,4
Slušanje rock i slične glazbe	46,2	34,9	18,8	51,2	36,6	12,2
Čitanje dnevnih i/ili tjednih novina	45,7	46,8	7,5	47,2	47,4	5,4
Obavljanje kućnih i obiteljskih poslova	40,7	50,8	8,5	48,4	44,3	7,3
Druženje s rodbinom	39,9	53,2	6,9	58,0	39,4	2,6
Odlasci na tulumе	35,9	49,4	14,7	36,6	51,4	12,0
Izlasci u disco-klubove i druge plesnjake	35,7	49,5	14,8	37,5	50,0	12,5
Odlasci u kupovinu	34,2	54,2	11,6	50,8	43,6	5,6
Bavljenje hobbijem	31,6	40,2	28,2	33,6	44,4	22,0
Spavanje ili izležavanje	30,0	51,3	18,6	34,2	57,0	8,8
Slušanje narodne glazbe	29,0	32,4	38,6	25,0	36,1	38,9
Aktivno bavljenje sportom	24,6	31,1	44,4	20,6	40,3	39,1
Igranje kompjuterskih i video igara	20,7	43,1	36,3	24,0	42,8	33,2
Odlasci na kino-predstave	19,5	60,2	20,3	21,8	60,1	18,1
Odlasci na sportske priredbe	18,5	49,2	32,3	20,8	56,2	23,0
Odlasci u crkvu	18,2	49,5	32,3	21,7	53,8	24,5
Čitanje knjiga	17,5	46,8	35,7	30,2	49,8	20,0
Odlasci na izlete i šetnje	17,0	52,7	30,3	29,9	59,0	11,1
Igranje igara na sreću	16,4	36,2	47,4	18,5	45,9	35,6
Odlasci na koncerte	12,9	54,7	32,4	18,8	59,8	21,4
Bavljenje honorarnim radom	10,7	25,9	63,4	10,2	31,1	58,7
Slušanje klasične glazbe	5,2	35,1	59,8	11,0	44,9	44,1
Odlasci u kazalište	4,8	41,0	54,2	7,3	45,7	47,0
Bavljenje humanitarnim i volonterskim radom	3,7	14,0	82,3	3,3	22,9	73,8
Bavljenje političkim radom	2,7	9,5	87,7	2,0	12,5	85,5
Posjećivanje umjetničkih izložbi	2,4	22,3	75,3	4,1	32,9	63,0
Posjećivanje javnih tribina	2,3	24,4	75,3	5,7	37,1	57,2

Od svih promatranih 30 aktivnosti, u samo njih četiri često sudjeluje većina (od tri petine do tri četvrtine) ispitanika, a to su druženja s prijateljima, gledanje televizije, izlasci u kafiće i slušanje radija. Ove aktivnosti potvrđuju već ustanovljeni interes mladih za prijateljstva i zabavu i razonodu, a ujedno pokazuju kolika je popularnost masovnih medija među mladima. U tablici 4 vidljivo je kako su rangirane ostale aktivnosti koje obuhvaćaju i izlaske i sport i tradicijske kulturne aktivnosti. Začelje ljestvice zanimljivo je utoliko što u šest aktivnosti nikada ne sudjeluje većina ispitanika (između polovice i devet desetina). Te nepopularne aktivnosti su odlasci u kazalište, na javne tribine i umjetničke izložbe, slušanje klasične glazbe te bavljenje političkim i humanitarnim radom. Dio tih aktivnosti dominantno su vezane za urbanu

infrastrukturu, pa je i prirodno da tako veliki broj mladih iz Županije nikada ne participira u njima. No, takvo objašnjenje ne važi za izostanak sudjelovanja u nekim javnim aktivnostima, ali se može reći da je nesumnjivo povezano s inače minimalnim interesom mladih za politiku.

Ovdje svakako treba primijetiti da dobivena rang-ljestvica aktivnosti u slobodnom vremenu mladih djelomice korespondira s dostupnošću određenih sadržaja i prostora u sredinama u kojima žive. Naime, ispitivanje opremljenosti mjesta stanovanja prostorima za provođenje slobodnoga vremena pokazalo je da su upravo kafići najdostupniji, ali velika je i dostupnost sportskih terena i klubova (od 74 do 56%) koje mladi, očito, znatno manje koriste. Dostupnost knjižnica i kino dvorana je primjetno manja i otprilike odgovara učestalosti njihova korištenja. No, zato mladi znatno više odlaze u disco-klubove nego što bi se po njihovoj dostupnosti (koja se kreće na razini cca 22%) to moglo pretpostaviti. Ovi podaci sugeriraju da dostupnost nekih prostora i sadržaja pogoduje stjecanju navika u provođenju slobodnoga vremena, dok kod drugih ta dostupnost ne igra presudnu ulogu. Iz toga slijedi da u planiranju i koncipiranju organiziranog provođenja slobodnoga vremena mladih ne treba previdjeti saznanje da sama dostupnost ne može automatski privući veći broj korisnika.

Faktorska je analiza pokazala da se način korištenja slobodnoga vremena strukturira u čak osam faktora (ukupne varijance 52,7%) koji su prikazani u tablici 5. Rezultati analize varijance navedeni su u tablici 6, a iz njih je vidljivo koje skupine mladih preferiraju pojedine obrasce provođenja slobodnoga vremena.

Prvi je faktor nazvan *elitni kulturni obrazac*, jer ga poglavito konstituiraju aktivnosti čiji sadržaji pripadaju elitnoj kulturi (kazalište, izložbe, kino, koncerti, tribine i knjige), za korištenje kojih je nužan intelektualni angažman recipijenta. Ovaj se obrazac može promatrati kao elitni i zbog malog broja mladih koji ga upražnjavaju, a još više zbog njihovih socijalnih obilježja. Kako se vidi iz tablice 6, sudjelovanje u navedenim aktivnostima raste linearno s porastom obrazovanosti očeva naših ispitanika. No, osim mladih potomaka natprosječno obrazovanih očeva ove su aktivnosti češće prisutne u slobodnom vremenu žena, studenata (nasuprot zaposlenoj i nezaposlenoj mladeži) i visokoobrazovanih (za razliku od onih sa završenim trogodišnjim stručnim obrazovanjem). Očito je da bolje socijalno porijeklo i osobno obrazovanje pridonose formiranju potrebe za neprijeporno kulturnim sadržajima. Na tragu tog trenda djelomice su i ovdje ustanovljene rodne razlike, jer su ispitanice prosječno obrazovanije od ispitanika.

Drugi faktor nazvan je *tradicionalni obiteljski obrazac*, jer uključuje obavljanje kućnih poslova i kupovine, druženje s rodbinom, odlaske u crkvu i na šetnje te slušanje radija i čitanje novina. Ove aktivnosti ocrtavaju sliku mirnog obiteljskog života ispunjenog obiteljskim obvezama, uz opuštanje uz radio i razbijanje kućne monotonije druženjima s rodbinom, šetnjama i odlascima u

crkvu. Ovaj je obrazac vjerojatno prilično raširen među mladima koji se međusobno malo razlikuju u njegovu prihvaćanju. U njemu više participiraju mlade žene te mladi koji nemaju nikakvih kvalifikacija (za razliku od onih sa završenom četverogodišnjom srednjom školom). Čini se da su žene, pa i ove mlade, i dalje više zarobljene obiteljskim obvezama, a to tim više što su manje kvalificirane za obavljanje nekog plaćenog profesionalnog rada.

Tablica 5: Faktorska struktura aktivnosti u slobodnom vremenu

Aktivnosti	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7	Faktor 8
Odlasci u kazalište	.675							
Posjećivanje umjetničkih izložbi	.628			.316				
Odlasci na kino-predstave	.616							
Odlasci na koncerte	.588							
Posjećivanje javnih tribina	.495			.330				
Čitanje knjiga	.486							
Obavljanje kućnih i obiteljskih poslova		.710						
Druženje s rodbinom		.658						
Odlasci u kupovinu		.630						
Odlasci u crkvu		.522						
Odlasci na izlete i šetnje	.387	.470						
Slušanje radija		.465					.319	.372
Čitanje dnevnih i/ili tjednih novina		.372						
Izlasci u disco-klubove i druge plesnjake			.745					
Izlasci u kavane, kafiće i sl.			.721					
Odlasci na tulumе			.717					
Druženje s prijateljima			.562					-.406
Bavljenje humanitarnim i volonterskim radom				.698				
Bavljenje političkim radom				.630				
Bavljenje honorarnim radom				.623				
Bavljenje hobbijem				.396	.368			
Aktivno bavljenje sportom					.815			
Odlasci na sportske priredbe					.797			
Igranje kompjuterskih i video igara						.653		
Spavanje ili izležavanje						.602		
Gledanje televizije i videa						.542		
Slušanje rock i slične glazbe							.711	
Slušanje klasične glazbe				.348			.558	
Igranje igara na sreću					.339			.583
Slušanje narodne glazbe	-.391							.488
% zajedničke varijance	8,9	8,5	7,9	6,8	6,4	5,2	4,7	4,3

Urbani obrazac ime je trećeg faktora, jer ga konstituiraju aktivnosti koje pretpostavljaju određenu urbaniziranost sredine, a to su izlasci u disco-klubove i

kafiće te odlasci na tulumbe i općenito druženje s prijateljima. Na osnovi distribucije odgovora (tablica 4) može se pretpostaviti da je ovdje riječ o najraširenijem obrascu provođenja slobodnoga vremena mladih. Unatoč tomu, ustanovljene su relativno brojne razlike među ispitanicima. Kao prvo, ovakvom načinu provođenja slobodnoga vremena mladi su to manje skloni što su stariji i obrazovaniji. Drugo, učenici i studenti osobito preferiraju navedene aktivnosti, dok nezaposleni i zaposleni znatno rjeđe provode svoje slobodno vrijeme na taj način. Na koncu, urbani obrazac najviše prihvaćaju mladi iz subregija Samobora i Zaprešića, a najmanje njihovi vršnjaci iz subregija Svetog Ivana Zeline, Dugog Sela i Vrbovca. Kako je ovdje riječ o načinu provođenja slobodnoga vremena koji se najviše spočitava mladima, treba reći da je u sklopu ovog obrasca ipak primarno druženje s prijateljima, a da ne postoji previše mjesta gdje se inače mogu sastajati. Osim toga, očito je da s procesom maturacije (uz kojeg se veže i postizanje određenih obrazovnih stupnjeva) slabi usmjerenost na ove aktivnosti, a javljaju se drugi interesi i preokupacije.

Četvrti se faktor arbitrarno može nazvati *javni angažman*, jer ga prvenstveno konstituira bavljenje volonterskim, humanitarnim i političkim radom, a potom honorarnim radom i hobbijem. Ovim je aktivnostima zajednička spremnost da se preuzmu određene društvene obveze i učini nešto korisno, većinom bez neposredne materijalne protunaknade (osim u slučaju honorarnog rada). Imajući na umu rang-ljestvicu aktivnosti (tablica 4), vjerojatno je ovaj obrazac jedan od najmanje raširenih među mladima. Njegova je specifičnost da ga podjednako (ne)prihvaćaju mladi iz svih promatranih socijalnih skupina (zbog čega ovaj faktor nije ni prikazan u tablici 6). Odsutnost međusobnog diferenciranja ispitanika ponajprije se može objasniti općenito niskom zastupljenošću tog obrasca među mladima.

Peti faktor sadrži aktivno i pasivno bavljenje sportom, pa je imenovan kao *sportski obrazac*. Sadržajno je vrlo jasan i ravnomjerno je zastupljen među promatranim skupinama mladih. Jedina je razlika nastala na osnovi spolne pripadnosti, što je potpuno očekivano – mladi su muškarci natprosječno zastupljeni u njemu, što znači da sport trajno opstaje kao dominantno muški interes.

Šesti je faktor nazvan *zaokupljenost medijima*, jer uključuje igranje kompjuterskih i video igara te gledanje televizije i videa, uz sklonost spavanju i izležavanju. Ovaj je tip provođenja slobodnoga vremena vjerojatno prilično raširen, a karakteriziraju ga komponente pasivnosti i nezahtevnosti. Najskloniji su mu učenici (nasuprot zaposlenima), a zaokupljenost medijima opada s porastom dobi i obrazovanja. Navedeno sugerira da paralelno sa sazrijevanjem i porastom obrazovanja te preuzimanjem nekih trajnih društvenih uloga slabi fiksiranost na medije i sklonost ljenčarenju. Nezanemarivu ulogu zacijelo igra i činjenica da starija i zaposlena mladež ima više obveza i ujedno općenito manje slobodnoga vremena, kojeg onda nastoji iskoristiti što sadržajnije.

Tablica 6: Razlike između mladih u prihvaćanju obrazaca provođenja slobodnog vremena (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7	Faktor 8
<i>Subreg. pripadnost</i>			<i>F=5,42</i>			<i>F=3,79</i>	<i>F=4,20</i>
Dugo Selo			-0,272			-0,105	-0,042
Ivanić Grad			0,007			0,074	0,058
Jastrebarsko			-0,033			0,211	0,131
Samobor			0,156			0,103	-0,231
Sveti Ivan Zelina			-0,414			-0,181	0,342
Velika Gorica			0,087			-0,150	0,020
Vrbovec			-0,145			-0,110	0,133
Zaprešić			0,105			0,121	-0,070
<i>Spol</i>	<i>F=44,80</i>	<i>F=84,47</i>		<i>F=166,90</i>			
Ženski	0,175	0,245		-0,325			
Muški	-0,173	-0,237		0,322			
<i>Dob</i>			<i>F=43,79</i>		<i>F=13,32</i>	<i>F=23,07</i>	
15-19 godina			0,200		0,185	-0,249	
20-24 godine			0,122		-0,048	0,095	
25-29 godina			-0,355		-0,141	0,158	
<i>Tip mjesta stanovanja</i>							<i>F=15,82</i>
Grad							-0,209
Sjedište općine							0,095
Selo							0,105
<i>Socioprof. status</i>	<i>F=16,51</i>		<i>F=8,19</i>		<i>F=12,37</i>	<i>F=17,78</i>	<i>F=9,08</i>
Zaposleni	-0,104		-0,112		-0,123	0,029	0,103
Nezaposleni	-0,155		-0,128		0,012	-0,024	0,162
Učenici	-0,052		0,169		0,288	-0,301	-0,057
Studenti	0,319		0,117		-0,060	0,247	-0,204
<i>Obrazov. ispitanika</i>	<i>F=29,66</i>		<i>F=8,18</i>		<i>F=8,90</i>	<i>F=13,91</i>	<i>F=16,15</i>
(Ne)završena osnovna škola	-0,096		0,074		0,248	-0,259	0,025
Trogodišnja stručna škola	-0,424		0,061		-0,097	-0,116	0,303
Srednja škola	0,142		0,023		-0,036	0,114	-0,059
Viša škola, fakultet i više	0,345		-0,383		-0,159	0,221	-0,362
<i>Obrazovanje oca</i>	<i>F=26,37</i>	<i>F=6,54</i>				<i>F=12,09</i>	<i>F=17,16</i>
(Ne)završena osnovna škola	-0,388	0,233				-0,221	0,397
Trogodišnja stručna škola	-0,122	0,072				-0,111	0,077
Srednja škola	0,073	-0,107				0,057	-0,092
Viša škola, fakultet i više	0,387	-0,076				0,274	-0,238

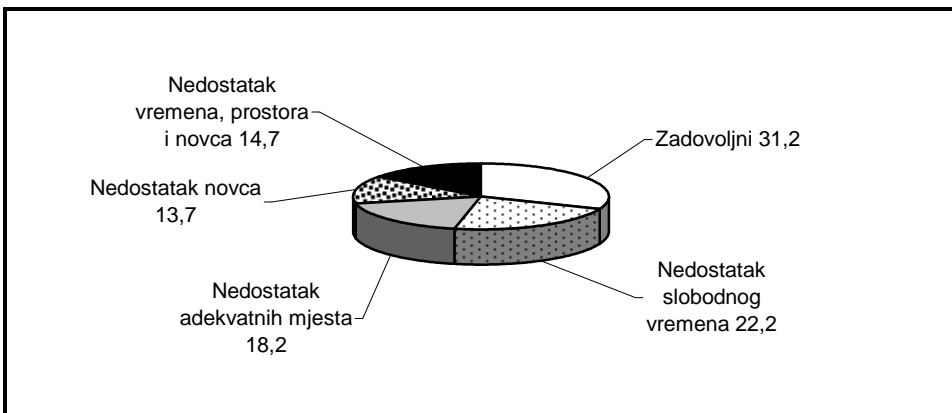
Zaokupljenost glazbom sedmi je dobiveni faktor, kojeg konstituiraju slušanje rocka i klasične glazbe. Ovdje je riječ o posebnim afinitetima, a intrigantno je što se zajednički pojavljuju dvije različite vrste glazbe. Pri tome se klasična glazba smatra neupitno umjetničkom formom, dok se rock-glazba pojavila u sklopu masovne kulture, ali se, očito, s vremenom uspjela etablirati kao novi umjetnički glazbeni izričaj. Drugim riječima, mladi koji očekuju dublji doživljaj od glazbe slušaju i rock i klasičnu glazbu, pa se može zaključiti kako se te dvije vrste glazbe međusobno ne isključuju. Ljubitelji tih vrsta glazbe vrlo su profilirani: analiza varijance (tablica 6) pokazala je da zaokupljenost rock i klasičnom glazbom raste s dobi, a zatim i obrazovanjem, kako ispitanika, tako i njihovih očeva. Nadalje, te vrste glazbe osobito preferiraju studenti (za razliku od učenika) te ispitanici iz zaprešićke, samoborske i jastrebarske subregije, dok su na suprotnoj strani ispitanici iz subregija Svetog Ivana Zeline i Velike Gorice te Vrbovca i Dugog Sela. Ostavljajući po strani ove neobjašnjive subregionalne

razlike, može se reći da rezultati pokazuju kako na razvoj i njegovanje glazbenog ukusa blagotvorno utječe socijalizacija u obiteljima boljeg društvenog statusa te dugotrajnija institucionalizirana edukacija.

Posljednji, osmi, faktor je nazvan *ruralni obrazac*. On uključuje slušanje narodne glazbe i sudjelovanje u raznim igrama na sreću. I u pogledu preferiranja ovih aktivnosti ispitanici su međusobno znatno diferencirani. Za razliku od prethodnog obrasca, u ovom slučaju s porastom obrazovanja oca opada prihvaćanje ruralnog obrasca, a ista se tendencija zbiva i s porastom urbaniziranosti mjesta stanovanja. Osim toga, narodnoj glazbi i igrama na sreću skloniji su nezaposleni i zaposleni s trogodišnjim stručnim obrazovanjem te mladi u subregijama Svetog Ivana Zeline, Velike Gorice i Jastrebarskog. Istodobno, u tim aktivnostima ispodprosječno participiraju studenti i mladi s akademskim obrazovanjem te stanovnici samoborske subregije. Dobiveni trendovi jasno pokazuju da je sa slušanjem narodne glazbe i igranjem igara na sreću povezan ruralni rezidencijalni status te niže obrazovanje i socijalno porijeklo.

Prethodna analiza načina provođenja slobodnoga vremena mladih u Zagrebačkoj županiji nije pokazala neke osobite specifičnosti niti u odnosu na mlade iz drugih dijelova Hrvatske niti u odnosu na generacije mladih unazad nekoliko desetljeća, otkada su uspostavljeni obrasci provođenja slobodnoga vremena prepoznatljivi po dominaciji masovne kulture. Opstojnost tih obrazaca potencira pitanje jesu li mladi zadovoljni provođenjem vlastitog slobodnoga vremena, a ako nisu, koji su razlozi tomu. U grafikonu 1 prikazana je distribucija odgovora na pitanje jesu li i zbog čega mladi u Zagrebačkoj županiji nezadovoljni provođenjem svog slobodnoga vremena.

Grafikon 1: Razlozi nezadovoljstva mladih provođenjem slobodnoga vremena (%)

Prvo treba reći da je oko trećine mladih u Županiji zadovoljno vlastitim slobodnim vremenom, što i nije tako visok postotak, ako se prisjetimo kako je riječ o onom segmentu svakodnevnoga života u kojem bi se trebali posvetiti sadržajima po vlastitu izboru, odnosno o dijelu svakodnevice s najvećom autonomijom. Preko petine ispitanika nezadovoljno je zbog nedostatka slobodnoga vremena, što donekle proturječi uvriježenom mišljenju da ga mladi imaju previše. Nešto manje od petine njih iskazuje nezadovoljstvo zbog nepostojanja adekvatnih odgovarajućih mjesta (s pripadajućim sadržajima) za provođenje slobodnoga vremena. Svaki sedmi ispitanik nezadovoljan je zbog nedostatka novca, a slična je i učestalost višestrukog nezadovoljstva – nedostatkom i vremena i prostora i novca. Ova potonja skupina je, zapravo, u najgoroj situaciji, jer je njihovo nezadovoljstvo posvemašnje, pa poboljšanje stanja na jednom planu nije dostatno da bi se njihov doživljaj vlastitoga slobodnoga vremena promijenio na bolje. Njihova je prikraćenost pa otuda i potrebe veće, i vjerojatno će trajno imati razloga za veću ili manju dozu nezadovoljstva.

Pretpostavka je da svi mladi nisu jednako (ne)zadovoljni vlastitim slobodnim vremenom, a rezultati analize po socijalnim obilježjima prikazani su u tablici 7.

Tablica 7: (Ne)zadovoljstvo provođenjem slobodnoga vremena s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Nedostatak vremena	Nedostatak adekvatnih mjesta	Nedostatak novca	Nedostatak vremena, prostora i novca	Zadovoljni su
<i>Dob</i>	$\chi^2 = 38,75$				
15-19 godina	20,2	21,6	13,9	7,9	36,4
20-24 godine	22,2	18,3	14,5	18,1	26,9
25-29 godina	24,0	14,5	12,5	17,9	31,1
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2 = 63,77$				
Zaposleni	28,6	13,9	12,7	16,6	28,2
Nezaposleni	11,1	20,2	18,7	18,2	31,8
Učenici	19,4	23,4	13,8	6,6	36,8
Studenti	20,1	19,2	12,9	17,0	30,8
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 35,99$				
(Ne)završena osnovna škola	19,3	23,1	15,9	6,9	34,9
Trogodišnja stručna škola	24,7	12,3	15,4	17,8	29,8
Srednja škola	23,0	18,3	12,6	16,6	29,6
Viša škola, fakultet i više	20,3	18,9	10,1	16,9	33,8
UKUPNO	22,1	18,2	13,7	14,7	31,3

Po svom (ne)zadovoljstvu slobodnim vremenom mladi su umjereno diferencirani, a ustanovljene razlike su očekivane. Tako su najzadovoljniji najmlađi ispitanici, koji ujedno najmanje iskazuju potpuno nezadovoljstvo. S porastom

dobi raste i nezadovoljstvo nedostatkom vremena, a opada zbog nepostojanja odgovarajućih prostora za okupljanje. U slučaju utjecaja socioprofessionalnog statusa uočljivo je da su najzadovoljniji učenici (dakle, najmlađa dobna kohorta), da nedostatak vremena najviše muči zaposlene (nasuprot nezaposlenima), nedostatak prostora učenike (za razliku od zaposlenih), a nedostatak novca nezaposlene. Na tragu prethodnih trendova su i razlike s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika: posvemašnje nezadovoljstvo najmanje navode mladi bez kvalifikacija (dakle, oni koji su još u srednjoj školi), koji ujedno najviše ističu problem prostora (za razliku od mladih koji su se kvalificirali za neko radničko zanimanje), dok najrjeđe problem novca navode visokoobrazovani ispitanici. Kada se sve ove tendencije promatraju integralno, očito je da je najmlađa skupina ispitanika najzadovoljnija vlastitim slobodnim vremenom, ali da pri tome iskazuju naglašenu potrebu za osiguranjem adekvatnih mjesta za okupljanje i druženje. Takva mjesta podrazumijevaju i određene sadržaje, a te dvije komponente zajedno čine pretpostavke za organizirano provođenje slobodnoga vremena, koje je, u pravilu, i najviše namijenjeno i najpotrebnije mladim dobnim skupinama.

Promatrano iz rakursa saznanja da se način provođenja slobodnoga vremena mladih bitno ne mijenja otkada je započela dominacija proizvoda i sadržaja masovne kulture, intrigantno je pitanje kako bi izgledalo idealno slobodne vrijeme mladih, točnije, slobodno vrijeme koje ne bi bilo reducirano, odnosno diktirano vremenskim, prostornim ili novčanim ograničenjima. Stoga smo mlade u Zagrebačkoj županiji pitali koliko bi često željeli obavljati određene aktivnosti u svom slobodnom vremenu kada ne bi postojali problemi nedostatka vremena, prostora i novca. Integralni podaci prikazani su u tablici 8, a rang-ljestvica napravljena je na osnovi odgovora “često”.

Razlika u izboru željenih aktivnosti naspram postojećih (tablica 4) uočljiva je na prvi pogled, jer bi mladi, da nema određenih ograničenja, više sudjelovali u 29 od 30 ispitanih aktivnosti, a čak u pola njih većina bi participirala često. Usporede li se rangovi, najviše se ističu razlike u pogledu odlazaka u kino, kazalište, na koncerte i izlete te bavljenje hobbijem. U tim bi aktivnostima mladi Županije rado sudjelovali dva do četiri puta češće nego što to doista čine. Mogućnost za odlaske u kino, kazalište i na koncerte veoma je ograničena nepostojanjem odgovarajućih ustanova u mjestima prebivanja pa i u obližnjim gradovima, a te potrebe, prije svega, mogu zadovoljiti u Zagrebu koji svima ne mora biti prometno i financijski jednako dostupan. Ukratko, riječ je o izrazito urbanoj infrastrukturi, koje u pretežno ruralnoj županiji nužno nema dovoljno. Što se odlazaka na izlete i šetnje te bavljenja hobbijem tiče, ograničenja su manja, pa se može pretpostaviti da je riječ i o inertnosti u očekivanju “idealnih uvjeta” za upražnjavanje aktivnosti čije provođenje zapravo pretežno ovisi o vlastitoj volji.

Također je indikativno da u samo dvije aktivnosti, ni uz najbolje uvjete, većina ispitanika ne bi sudjelovala – to su slušanje klasične glazbe i bavljenje političkim radom. Kao što je klasična glazba trajno obilježena malobrojnošću poklonika, i politički angažman trajno je na margini interesa mladih, te se utoliko može reći da oni nisu spremni žrtvovati svoje slobodno vrijeme za rad za opće dobro – kao, zacijelo, ni većina starijih.

Tablica 8: Rang-ljestvica aktivnosti kojima bi se mladi željeli baviti u slobodnom vremenu (%) i usporedba rangova željenih i postojećih aktivnosti

Željene aktivnosti	Često	Ponekad	Nikada	Rang željenosti	Rang stvarne aktivnosti
Druženje s prijateljima	86,9	10,7	2,3	1	1
Izlasci u kavane, kafiće i sl.	69,2	25,8	5,0	2	3
Gledanje televizije i videa	64,9	31,4	3,7	3	2
Odlasci na kino-predstave	63,2	29,4	7,4	4	17
Druženje s rodbinom	60,4	33,5	6,0	5	8
Odlasci na tulumе	60,3	33,0	6,6	6	9
Bavljenje hobbijem	60,2	27,6	12,2	7	12
Slušanje radija	58,8	33,6	7,7	8	4
Čitanje dnevnih i/ili tjednih novina	58,1	35,5	6,4	9	6
Odlasci na koncerte	57,4	30,2	12,4	10	23
Aktivno bavljenje sportom	54,4	31,0	14,6	11	15
Odlasci na izlete i šetnje	53,8	32,9	13,3	12	21
Izlasci u disco-klubove i druge plesnjake	53,6	36,4	10,1	13	10
Odlasci u kupovinu	50,6	37,5	11,9	14	11
Slušanje rock i slične glazbe	50,6	32,8	16,6	15	5
Spavanje ili izležavanje	49,1	37,7	13,2	16	13
Odlasci na sportske priredbe	42,4	39,1	18,4	17	18
Odlasci u kazalište	40,3	36,6	23,2	18	26
Obavljanje kućnih i obiteljskih poslova	37,9	46,2	16,0	19	7
Čitanje knjiga	36,2	40,0	23,8	20	20
Igranje igara na sreću	34,7	36,5	28,8	21	22
Igranje kompjuterskih i video igara	32,7	41,3	26,0	22	16
Slušanje narodne glazbe	31,7	28,9	39,4	23	14
Bavljenje honorarnim radom	30,0	39,5	30,5	24	24
Odlasci u crkvu	29,1	43,3	27,6	25	19
Posjećivanje umjetničkih izložbi	19,7	35,6	44,6	26	29
Bavljenje humanitarnim i volonterskim radom	18,9	44,3	36,8	27	27
Posjećivanje javnih tribina	14,1	41,0	45,0	28	30
Slušanje klasične glazbe	10,9	36,4	52,7	29	25
Bavljenje političkim radom	8,2	24,4	67,4	30	28

S druge strane, kada se usporede rangovi stvarnih i željenih aktivnosti, pokazuje se da u strukturi slobodnoga vremena mladih slušanje rock-glazbe i,

osobito, obavljanje kućanskih poslova zauzimaju značajnije mjesto nego što bi to oni željeli. Dapače, obavljanje obiteljskih i kućanskih poslova jedina je aktivnost u kojoj mladi participiraju više (tablica 4) nego što bi to činili da mogu birati.

Ranije je prezentirano i analizirano kako se aktivnosti u slobodnom vremenu mladih strukturiraju u manje ili više prepoznatljive obrasce. Ovdje će biti pokazano kako se strukturiraju željene aktivnosti (tablica 9) i koliko se mladi međusobno razlikuju u odabiru željenih aktivnosti (tablica 10).

Faktorskom je analizom ekstrahirano sedam faktora prvoga reda (ukupne varijance 54,3%), dok je analiza varijance ukazala na priličnu nehomogenost mladih u pogledu željenog načina provođenja slobodnog vremena.

Prvi je faktor najprimjerenije nazvati *obiteljski obrazac*, jer obuhvaća karakteristične željene aktivnosti, kao što su obiteljske obveze, obavljanje kupovine, druženje s rodbinom i prijateljima, odlasci na izlete, bavljenje hobbijem te čitanje novina, pa i bavljenje volonterskim i honorarnim radom. To je zacijelo vrlo raširen tip poželjnog obrasca provođenja slobodnoga vremena (tablica 8). Također je sadržajno vrlo sličan istoimenom faktoru dobivenom u analizi načina provođenja slobodnoga vremena (s tim da se druženje s prijateljima i bavljenje hobbijem pojavljuje kao poželjnije od odlazaka u crkvu i slušanja radija). I u ovom su slučaju ispitanici vrlo homogeni, i jedina razlika je spolno uvjetovana: mlade žene više teže obiteljskom obrascu, ovdje ponešto sadržajno obogaćenom u usporedbi s time kako taj obrazac izgleda u stvarnosti.

Elitni kulturni obrazac ime je drugog faktora, jer uključuje gotovo identične aktivnosti kao i istoimeni faktor dobiven analizom postojećeg slobodnoga vremena. Na okupu su se našle prepoznatljive aktivnosti: odlasci u kazalište, kino i na koncerte, čitanje knjiga te slušanje klasične i rock-glazbe (umjesto odlazaka na umjetničke izložbe i javne tribine uključenih u istoimeni obrazac postojećeg slobodnoga vremena). Dakako, i u ovom su se slučaju ispitanici pokazali izrazito diferenciranima i to na osnovi gotovo istih obilježja. Elitni kulturni obrazac je to poželjniji način korištenja slobodnoga vremena što su ispitanici stariji i što su njihovi očevi obrazovaniji. Taj je obrazac, nadalje, najpoželjniji ženama, studentima (nasuprot učenicima i nezaposlenima) te fakultetski obrazovanima (nasuprot onima s trogodišnjim stručnim obrazovanjem). Dakle, iste skupine ispitanika koje već prakticiraju elitni kulturni obrazac ujedno ga smatraju i idealnim načinom provođenja slobodnoga vremena, samo na još višoj razini.

Treći je faktor imenovan kao *javni angažman*. On sadrži želju za učestalijim bavljenjem političkim aktivnostima, odlascima na javne tribine i bavljenje volonterskim i humanitarnim radom, ali i bavljenje honorarnim radom i odlascima na izložbe. Ovaj je faktor sadržajno unekoliko proširen u odnosu na istoimeni faktor dobiven analizom strukture postojećeg slobodnoga vremena mladih (jer se

umjesto bavljenja hobbijem pojavljuje poželjnost odlazaka na javne tribine i izložbe). Može se pretpostaviti da je ovaj obrazac poželjnog načina korištenja slobodnoga vremena najmanje raširen među mladima, a i u ovom je slučaju analiza po socijalnim obilježjima pokazala da sve skupine mladih podjednako ne žele posvetiti dio slobodnoga vremena javnom djelovanju čak ni u idealnim uvjetima (zbog čega taj faktor nije uključen u tablicu 10).

Tablica 9: Faktorska struktura poželjnog načina provođenja slobodnoga vremena

Željene aktivnosti	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7
Obavljanje kućnih i obiteljskih poslova	.645						
Odlasci u kupovinu	.639						
Druženje s prijateljima	.582						
Druženje s rodbinom	.562						.335
Odlasci na izlete i šetnje	.528	.378					
Bavljenje hobbijem	.470						
Čitanje dnevnih i/ili tjednih novina	.408						
Slušanje rock i slične glazbe		.687					
Odlasci u kazalište		.644					
Čitanje knjiga		.603					
Slušanje klasične glazbe		.588					
Odlasci na koncerte		.563		.333			
Odlasci na kino-predstave	.335	.442		.380			
Bavljenje političkim radom			.720				
Posjećivanje javnih tribina			.651				
Bavljenje humanitarnim i volonterskim radom	.393		.589				
Bavljenje honorarnim radom	.431		.560				
Posjećivanje umjetničkih izložbi		.516	.539				
Odlasci na tulumе				.785			
Izlasci u kavane, kafiće i sl.				.730			
Izlasci u disco-klubove i druge plesnjake				.714			.312
Aktivno bavljenje sportom					.815		
Odlasci na sportske priredbe					.783		
Igranje kompjuterskih i video igara						.677	
Spavanje ili izležavanje						.582	
Gledanje televizije i videa				.342		.546	
Igranje igara na sreću					.329	.399	
Slušanje narodne glazbe							.678
Slušanje radija							.594
Odlasci u crkvu	.378						.496
% zajedničke varijance	10,3	9,8	8,5	8,0	6,1	6,1	5,5

Slijedi četvrti faktor, nazvan *urbani obrazac*. On obuhvaća želju da se češće ide na tulumе, u kafiće i disco-klubove, a od istoimenog se faktora dobivenog analizom stvarnog slobodnoga vremena razlikuje po izostanku druženja s prijateljima. Ovaj je tip poželjnog provođenja slobodnoga vremena svakako jedan od

raširenijih među mladima, no svejedno postoje znatne razlike u tome koliko ga određene skupine preferiraju. Rezultati analize varijance (tablica 10) pokazuju kako poželjnost ovakvog načina provođenja slobodnoga vremena opada s porastom dobi i obrazovanja ispitanika, a s druge ga strane osobito preferiraju učenici (nasuprot zaposlenima) te žitelji samoborske i velikogoričke subregije (za razliku od subregija Jastrebarskog, Dugog Sela i Svetog Ivana Zeline). I u ovom je slučaju uočljiva konvergencija socijalnih obilježja ispitanika: iste skupine mladih koje natprosječno često odlaze u kafiće, disco-klubove i na tulumе željele bi to činiti još češće. Riječ je, dakle, prvenstveno o najmlađoj dobnoj kohorti, odnosno srednjoškolcima, kojima je sloboda izlazaka još dovoljno nova da bi im bila vrlo poželjna.

Peti je faktor nazvan *sportski obrazac*. Konstituiraju ga želja za aktivnim bavljenjem sportom te za praćenjem sportskih događaja. Ovaj je obrazac sadržajno potpuno identičan istoimenom obrascu proizišlom iz analize postojećeg slobodnoga vremena. Identične su i dobivene razlike: mladi muškarci pokazuju veći interes za sport i u pretpostavljenim idealnim uvjetima.

Zaokupljenost medijima naziv je šestog faktora, koji uključuje težnju za češćim igranjem kompjuterskih i video igara te igara na sreću (koje dobrim dijelom organiziraju razni mediji), gledanjem televizije i spavanjem i izležavanjem. Ovaj obrazac, za razliku od istoimenog dobivenog analizom stvarnog provođenja slobodnoga vremena, obuhvaća igre na sreću, ali u osnovi je riječ o istom, prilično pasivnom tipu provođenja slobodnoga vremena. Najviše su mu skloni mladi muškarci, a njegova privlačnost opada s porastom obrazovanja ispitanika. Potonja tendencija ne čudi, jer je riječ o nezahtjevnim aktivnostima, dok se dominacija muškaraca daje objasniti prisutnošću kompjuterskih igara i igara na sreću (često povezanim s rezultatima sportskih nadmetanja), dakle pretežno “muških” interesa.

Posljednji je faktor, sedmi po redu, nazvan *ruralni obrazac*. Uključuje poželjnost učestalijeg slušanja narodne glazbe, čemu se pridružila želja za češćim slušanjem radija i odlascima u crkvu. Razlika u odnosu na istoimeni obrazac stvarnog provođenja slobodnoga vremena nešto je izraženija. Naime, jedino se afinitet spram narodne glazbe pojavljuje u oba slučaja, dok su se, umjesto igara na sreću (zastupljenih u ruralnom obrascu proizašlom iz analize postojećih aktivnosti) kao poželjne aktivnosti pojavili slušanje radija i odlasci u crkvu. Poželjnost ovdje dobivenog ruralnog obrasca opada s obrazovanjem oca, dok ga najviše prihvaćaju mladi s trogodišnjim stručnim obrazovanjem (nasuprot visokoobrazovanim) te učenici i zaposleni (za razliku od studenata). Ukratko rečeno, obiteljska socijalizacija i stupanj obrazovanja dominantno utječu na poželjnost ovog obrasca idealnog načina provođenja slobodnoga vremena.

Tablica 10: Razlike između mladih u pogledu obrazaca poželjnog načina provođenja slobodnog vremena (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7
<i>Subregionalna pripadnost</i>			<i>F=4,29</i>			
Dugo Selo			-0,168			
Ivanić Grad			-0,051			
Jastrebarsko			-0,279			
Samobor			0,115			
Sveti Ivan Zelina			-0,240			
Velika Gorica			0,140			
Vrbovec			0,044			
Zaprešić			0,035			
<i>Spol</i>	<i>F=73,11</i>	<i>F=32,80</i>		<i>F=102,29</i>	<i>F=46,30</i>	
Ženski	0,218	0,148		-0,256	-0,177	
Muški	-0,226	-0,153		0,264	0,179	
<i>Dob</i>		<i>F=15,26</i>	<i>F=35,10</i>			
15-19 godina		-0,204	0,239			
20-24 godine		0,063	0,040			
25-29 godina		0,139	-0,299			
<i>Tip mjesta stanovanja</i>						<i>F=23,89</i>
Grad						-0,250
Sjedište općine						-0,035
Selo						0,144
<i>Socioprofesionalni status</i>		<i>F=28,16</i>	<i>F=14,04</i>			<i>F=11,30</i>
Zaposleni		-0,013	-0,138			0,125
Nezaposleni		-0,230	-0,069			0,057
Učenici		-0,242	0,303			0,140
Studenti		0,384	-0,002			-0,114
<i>Obrazovanje ispitanika</i>		<i>F=44,93</i>	<i>F=11,89</i>		<i>F=8,36</i>	<i>F=18,44</i>
(Ne)završena osnovna škola		-0,245	0,209		0,157	0,064
Trogorodišnja stručna škola		-0,428	-0,008		0,091	0,332
Srednja škola		0,194	-0,013		-0,044	-0,096
Viša škola, fakultet i više		0,450	-0,388		-0,309	-0,333
<i>Obrazovanje oca ispitanika</i>		<i>F=24,92</i>				<i>F=32,12</i>
(Ne)završena osnovna škola		-0,331				0,500
Trogorodišnja stručna škola		-0,161				0,123
Srednja škola		0,113				-0,135
Viša škola, fakultet i više		0,358				-0,343

Na osnovi prezentiranih rezultata iskristalizirala su se tri najznačajnija trenda. Prvo, sâm način provođenja slobodnog vremena mladih ne razlikuje se bitno od toga kako bi ga oni željeli provoditi, nego se razlika između stvarnosti i želja sastoji u tome da bi u aktivnostima, koje najviše upražnjavaju, mladi željeli sudjelovati još češće. Drugo, tipovi ili obrasci poželjnog načina korištenja slobodnog vremena mladih u velikoj su mjeri istovjetni već uspostavljenim

obrascima korištenja slobodnoga vremena. Treće, socijalna obilježja mladih koji svoje slobodno vrijeme provode na određeni način gotovo su identična obilježjima mladih koji bi slobodno vrijeme na isti način željeli provoditi i u idealnim okolnostima. Na osnovi svega toga može se zaključiti kako su mladi rano formirali navike u provođenju slobodnoga vremena i da su time latentno zadovoljni, jer ništa strukturalno ne bi promijenili ni u najidealnijoj situaciji. Iz toga slijedi da razvoj novih interesa treba poticati u djetinjstvu, budući da su u adolescenciji potrebe i navike već stvorene.

Posljednja skupina varijabli koje analiziramo u ovoj dionici odnosi se na sport. Nastojali smo dobiti informaciju kojim se sportovima od 27 ponuđenih mladi najviše bave i kojima bi se željeli baviti kad bi imali mogućnosti za to. Ranije je već pokazano da se oko četvrtine mladih u Županiji često, a trećina ponekad aktivno bave sportom, pa je zanimljivo vidjeti o kojim je sportovima riječ. U tablici 11 prikazani su podaci kojim se ponuđenim sportovima ispitanici bave, kojima bi se željeli baviti, te koliko ih ima koji se tim sportovima ne žele baviti. Rang-ljestvica je složena prema učestalosti bavljenja pojedinim sportom.

Kao što se vidi, najpopularniji su nogomet i biciklizam (koji vjerojatno uključuje rekreativnu vožnju, a ne natjecanja). Svakim se od njih bavi oko četvrtina ispitanika. Između petine i desetine mladih bavi se fitnessom, plesom, košarkom, badmintonom, stolnim tenisom, lovom i ribolovom, odbojkom i plivanjem. Ostali su sportovi još slabije zastupljeni, a na začelju ljestvice su sportovi kojima se bavi najmanji broj mladih: atletika, gimnastika, orijentacijsko trčanje, veslanje, squash, hokej i golf. Istodobno, većina (60-85%) se ne bavi i ne bi se željela baviti ispitivanim sportovima. Ne postoji, dakle, nijedan sport koji privlači više od dvije petine mladih, ali to nije neobično, jer su njihove sposobnosti i afiniteti različiti. Ipak treba napomenuti kako među navedenim sportovima neki ne zahtijevaju osobiti talent niti skupu opremu, pa bi se mladi njima mogli baviti rekreacijski da to doista žele.

U tablici 11 je osobito zanimljiva distribucija odgovora onih koji se ne bave ponuđenim sportovima zbog nedostatka mogućnosti. Očekivano, velikom većinom sportova mladi bi se rado bavili više nego što to trenutno čine. To osobito važi za automobilizam, kojim bi se potencijalno bavilo deset puta više mladih nego što ih to doista čini, dok bi se većinom ostalih sportova voljelo baviti tri do četiri puta više. Nekoliko je sportova uglavnom ujednačeno po broju onih koji se njima bave i onih koji to tek žele – to su fitness, ples, badminton, stolni tenis, odbojka i šah. Kod samo četiri sporta – nogometa, biciklizma, košarke te lova i ribolova – broj ispitanika koje se bave njima preteže nad brojem onih koji bi se njima bavili kad bi imali mogućnosti. To znači da se u pogledu potonje dvije skupine sportova mladi osjećaju najmanje prikraćenima.

Tablica 11: Aktivno bavljenje i (ne)spremnost mladih za bavljenje određenim sportom (%)

Vrsta sporta	Aktivno se bave	Ne bave se, jer nemaju mogućnost	Ne bave se, jer to ne žele
Nogomet	26,5	9,7	63,8
Biciklizam	23,8	15,4	60,8
Fitness	17,2	21,1	61,7
Ples	16,9	19,7	63,4
Košarka	14,2	11,3	74,5
Badminton	13,3	15,4	71,3
Ping-pong	12,5	12,9	74,6
Lov i ribolov	12,3	9,7	78,0
Odbojka	11,4	14,6	74,0
Plivanje	10,7	29,3	60,0
Šah	8,8	8,7	82,5
Tenis	8,1	21,1	70,8
Skijanje	6,4	25,8	67,8
Klizanje	6,2	20,1	73,7
Motociklizam	5,8	23,9	70,3
Borilački sportovi	5,0	21,3	73,7
Ekstremni sportovi	4,8	25,6	69,6
Automobilizam	3,4	33,3	63,3
Streljaštvo	3,3	13,6	83,1
Skate	3,2	13,0	83,8
Gimnastika	2,7	12,5	84,8
Orijentacijsko trčanje	2,7	11,6	85,7
Atletika	2,4	15,3	82,3
Veslanje	1,2	14,2	84,6
Squash	1,2	13,0	85,8
Hokej	0,7	14,3	85,0
Golf	0,4	14,4	85,2
Nešto drugo	4,9	3,9	91,2

Pretpostavili smo da se mladi međusobno razlikuju po afinitetima spram pojedinih sportova, a to je potvrdila i analiza po socijalnim obilježjima ispitanika. Pri tome su analizi podvrgnuti sportovi kojima se bavi najmanje 5% ispitanika, odnosno 16 ispitanih sportova. Rezultati su prikazani u tablicama 12, 13 i 14.

U pogledu devet sportova mladi se međusobno razlikuju po tome koliko se njima (ne)bave ili bi se željeli baviti. Najviše diferenciranja registrirano je u vezi s badmintonom, kojim se natprosječno bave mlade žene i učenici. Zanimljivo je da s dobi opada njegovo igranje, ali raste interes za njega. Badminton je također osbito omiljen među mladima u dugoselskoj i velikogoričkoj subregiji, a vrlo malo među žiteljima subregije Svetog Ivana Zeline (koji ga u najvećem broju ne bi ni željeli

igrati), dok su mladi iz subregije Jastrebarskog najzainteresiraniji da ga igraju, samo kada bi imali mogućnosti. Potonji je rezultat provokativan utoliko što je takvu želju vrlo lako ispuniti – oprema je jeftina, a igranje ne zahtijeva posebno uređen teren.

Tablica 12: Bavljenje određenim sportom s obzirom na spol ispitanika (%)

Sport	Žene	Muškarci	UKUPNO
<i>Nogomet</i>	$\chi^2 = 317,48$		
Bave se	7,5	46,2	26,5
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	7,9	11,3	9,7
Ne bave se i ne žele se baviti	84,6	42,5	63,8
<i>Fitness</i>	$\chi^2 = 109,90$		
Bave se	23,6	10,4	17,2
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	27,5	14,5	21,1
Ne bave se i ne žele se baviti	48,9	75,1	61,7
<i>Ples</i>	$\chi^2 = 82,98$		
Bave se	22,9	10,8	16,9
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	24,8	14,3	19,7
Ne bave se i ne žele se baviti	52,3	74,9	63,4
<i>Košarka</i>	$\chi^2 = 107,17$		
Bave se	6,0	22,8	14,2
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	8,6	13,8	11,3
Ne bave se i ne žele se baviti	85,4	63,4	74,5
<i>Badminton</i>	$\chi^2 = 36,28$		
Bave se	17,7	8,9	13,3
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	17,5	13,0	15,4
Ne bave se i ne žele se baviti	64,8	78,1	71,3
<i>Ping-pong</i>	$\chi^2 = 68,08$		
Bave se	6,3	18,8	12,5
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	10,4	15,3	12,9
Ne bave se i ne žele se baviti	83,3	65,9	74,6
<i>Lov i ribolov</i>	$\chi^2 = 90,10$		
Bave se	5,2	19,4	12,3
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	7,1	12,3	9,7
Ne bave se i ne žele se baviti	87,7	68,3	78,0
<i>Šah</i>	$\chi^2 = 27,51$		
Bave se	5,2	12,6	8,8
Ne bave se, jer nemaju mogućnosti	7,8	9,3	8,7
Ne bave se i ne žele se baviti	87,0	78,1	82,5

Fitness i odbojka su također povezani s više socijalnih obilježja. Fitnessom se češće bave i žele baviti žene, stanovnici gradova i visokoobrazovani (za razliku od onih s trogodišnjom stručnom školom). Mladi koji žive u mjestima koja su sjedišta općina iskazuju veliku želju za fitnessom, a najmanji interes iskazuju mladi sa sela. Odbojka je sport najmlađih ispitanika, i to učenika (za razliku od zaposlenih i studenata), odnosno mladih koji još nisu stekli neku kvalifikaciju (suprotno onima s trogodišnjom stručnom školom ili fakultetom). Reklo bi se da je riječ o školskom sportu, i to je kolektivni sport u kojem podjednako sudjeluju oba spola.

Tablica 13: Bavljenje određenim sportovima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Nogomet			Fitness			Košarka		
	Bave se	Žele	Ne žele	Bave se	Žele	Ne žele	Bave se	Žele	Ne žele
<i>Tip mjesta stanovanja</i>				$\chi^2 = 31,76$					
Grad				21,7	19,5	58,8			
Sjedište općine				14,6	36,9	48,5			
Selo				15,1	19,6	65,3			
<i>Socioprofesionalni status</i>							$\chi^2 = 25,78$		
Zaposleni							12,2	11,0	76,8
Nezaposleni							11,3	14,7	74,0
Učenici							22,2	11,2	66,6
Studenti							12,3	9,3	78,4
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2 = 40,20$			$\chi^2 = 32,84$					
(Ne)završena osnovna škola	33,1	9,4	57,5	15,3	20,0	64,7			
Trogodišnja stručna škola	33,2	13,4	53,4	9,9	22,9	67,2			
Srednja škola	23,4	8,9	67,7	18,3	21,8	59,9			
Viša škola, fakultet i više	14,8	6,7	78,5	30,9	16,1	53,0			
UKUPNO	26,5	9,7	63,8	17,2	21,1	61,7	14,2	11,3	74,5

Nogomet i košarka su vrlo popularni kolektivni sportovi, pa ni razlike među mladima nisu brojne. Oba sporta, što je već i iskustveno poznato, preferiraju mladi muškarci. Pri tome se košarkom najviše bave učenici, dok bavljenje i uopće interes za nogomet opada s porastom dobi mladih.

Ples preferiraju djevojke (zacijelo je više riječ o plesanju u disco-klubovima i na tulumima nego u plesnim skupinama), a mladići stolni tenis, lov i ribolov te šah. Skijanje je, pak, povezano samo sa subregionalnom pripadnošću. Najviše skijaju mladi iz subregija Jastrebarskog i Samobora, najviše bi ih to željelo činiti opet iz subregije Jastrebarskog, te iz ivanićgradske i vrbovečke – za taj su sport, s druge strane, najmanje zainteresirani mladi iz subregija Svetog Ivana Zeline, Velike Gorice i Zaprešića.

Tablica 14: Bavljenje određenim sportovima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Skijanje			Badminton			Odbojka		
	Bave se	Žele	Ne žele	Bave se	Žele	Ne žele	Bave se	Žele	Ne žele
<i>Subregionalna pripadnost</i>	$\chi^2 = 46,75$			$\chi^2 = 41,71$					
Dugo Selo	4,4	25,5	70,1	17,4	17,4	65,2			
Ivanić Grad	5,8	32,6	61,6	15,9	18,1	66,0			
Jastrebarsko	10,3	33,1	56,6	11,0	26,9	62,1			
Samobor	10,1	29,4	60,5	12,9	18,1	69,0			
Sveti Ivan Zelina	4,7	16,5	78,8	8,2	10,6	81,2			
Velika Gorica	4,4	21,2	74,4	17,3	10,2	72,5			
Vrbovec	4,1	34,5	61,4	10,3	13,8	75,9			
Zaprešić	6,4	18,9	74,7	9,6	12,8	77,6			
<i>Dob</i>				$\chi^2 = 20,49$			$\chi^2 = 40,42$		
15-19 godina				18,9	12,8	68,3	18,8	13,8	67,4
20-24 godine				11,3	16,2	72,5	7,4	16,2	76,4
25-29 godina				10,0	17,0	73,0	8,3	13,6	78,1
<i>Socioprofesionalni status</i>				$\chi^2 = 32,30$			$\chi^2 = 55,88$		
Zaposleni				10,2	16,7	73,1	5,9	15,6	78,5
Nezaposleni				10,3	19,1	70,6	14,2	14,7	71,1
Učenici				21,9	10,6	67,5	21,8	12,1	66,1
Studenti				12,6	15,1	72,3	9,6	14,8	75,6
<i>Obrazovanje ispitanika</i>							$\chi^2 = 28,71$		
(Ne)završena osnovna škola							18,6	15,0	66,4
Trogođišnja stručna škola							6,2	16,4	77,4
Srednja škola							11,1	13,8	75,1
Viša škola, fakultet i više							77,4	14,1	78,5
UKUPNO	6,4	25,8	67,8	13,3	15,4	71,3	11,4	14,6	74,0

Gledajući dobivene razlike integralno, vidljivo je da presudnu ulogu kod odabira sporta igra spol, a potom uključenost u obrazovni proces, koja potiče i omogućuje intenzivnije bavljenje sportom, osobito popularnim kolektivnim sportovima.

4. Zaključne napomene

Istraživanje mladih u Zagrebačkoj županiji pokazalo je da su njihovi interesi i slobodno vrijeme po svojoj rasprostranjenosti i strukturi vrlo slični onima ustanovljenima kod mladih u cijeloj Hrvatskoj. No, i iskazana zainteresiranost za razne fenomene i participacija u promatranim aktivnostima slobodnoga vremena sustavno su niži među mladima u Županiji nego kod njihovih vršnjaka na razini cijele zemlje.

Rekapitulaciju dobivenih rezultata ukratko se može svesti na to da su i mladi u Zagrebačkoj županiji primarno zainteresirani za pojave koje pripadaju sferi privatnosti (prijateljstva i poznanstva, zabava i razonoda, seks i ljubav, putovanja, a zatim obitelj, rad i obrazovanje), dok je istodobno interes za sferu javnosti i važne društvene i političke teme znatno niži (dapače, za vojsku i politiku minoran). Što se slobodnoga vremena tiče, i među mladima u Županiji najučestalije su aktivnosti koje podrazumijevaju druženja s prijateljima (najviše u kafićima, potom na tulumima i disco-klubovima) i korištenje masovnih medija (poglavito televizije i radija). U ostalim aktivnostima sudjeluje znatno manje mladih, pri čemu se većina nikada ne bavi honorarnim, volonterskim ili političkim radom, ne sluša klasičnu glazbu i ne ide u kazalište, na izložbe ili javne tribine. Postojeći način provođenja slobodnoga vremena upućuje na zaključak da je mladima zabava i razonoda njegova dominantna funkcija, dok su sadržaji koji kultiviraju slobodno vrijeme i potencijalno više pridonose razvoju ličnosti u drugom planu.

Iako je slobodno vrijeme ono područje svakodnevnoga života u kojem se pojedinci bave aktivnostima po vlastitu izboru, ipak je samo trećina ispitanika zadovoljna vlastitim slobodnim vremenom. Najznačajniji razlog nezadovoljstvu je nedostatak vremena, a svaki sedmi ispitanik iskazuje nezadovoljstvo zbog sva tri ispitivana razloga: vremena, odgovarajućih prostora i novca.

Zanimljivo je da bi idealno provođenje slobodnoga vremena – dakle ono u kojem mladi ne bi bili ograničeni u izboru aktivnosti – hijerarhijski i strukturno bilo gotovo identično postojećem provođenju, s tim da bi sve ponuđene aktivnosti rado obavljali češće. Potonja je tendencija logično povezana s iskazanim nezadovoljstvom zbog nedostatka slobodnoga vremena, iz čega proizlazi da bi mladi, kada bi imali više slobodnoga vremena, u svim dostupnim aktivnostima više i sudjelovali.

Nekom sportskom aktivnošću redovnije se bavi oko četvrtine mladih, a najpopularniji su nogomet, biciklizam, fitness i ples. Rezultati pokazuju da bi se svim sportovima bavili više kada bi imali mogućnosti, no niti jednim se sportom ni u idealnim uvjetima ne bi bavilo više od dvije petine, a većinom sportova oko tri četvrtine ispitanika. S druge strane, preko pola ispitanika je izjavilo da bi se rado često bavilo sportom, dok je tek svaki sedmi izjavio da se njime uopće ne želi aktivno baviti.

Kako se interesi i slobodno vrijeme mladih iz Zagrebačke županije strukturiraju na vrlo sličan način kao i kod mladih iz cijele Hrvatske, može se reći kako su interesne orijentacije i obrasci provođenja slobodnoga vremena vrlo prepoznatljivi i stabilni. Također se uočava konvergencija između spoznajne interesne orijentacije i elitnog kulturnog obrasca i javnog angažmana u slobodnom vremenu, zatim socijabilne interesne orijentacije i urbanog obrasca,

te tradicionalističke interesne orijentacije i ruralnog, kao i obiteljskog obrasca provođenja slobodnoga vremena.

Unatoč znatnoj suglasnosti većine mladih u pogledu najizraženijih interesa i najomiljenijih aktivnosti u slobodnom vremenu, ispitanici iz Zagrebačke županije nisu u tome homogeni. Međusobne razlike između socijalnih skupina mladih unutar Zagrebačke županije nešto su rjeđe i manje sustavne nego na razini cijele Hrvatske, ali ima ih dovoljno da bi se mogle naznačiti osnovne linije diferencijacije mladih u njihovu slobodnom vremenu te s njim povezanim interesima.

Najviše je razlika ustanovljeno s obzirom na spol ispitanika. Točnije, oba spola podjednako participiraju u ukupnim aktivnostima slobodnoga vremena, a razlike se javljaju u pogledu nejednako iskazanih afiniteta prema pojedinim aktivnostima i interesima. Snažan utjecaj spolne pripadnosti ukazuje na opstojnost rodno uvjetovane socijalizacije na planu razvoja različitih interesa što se podjednako manifestira i izborom različitih aktivnosti u slobodnom vremenu djevojaka i mladića. Istodobno je vidljivo kako u procesu socijalizacije patrijarhalni utjecaj ipak slabi, jer slobodno vrijeme mladih žena više nije općenito pasivnije i siromašnije, već naprosto ispunjeno drugačijim sadržajima nego u mladim muškarcima. Dapače, može se reći da su mlade žene zahtjevnije i više orijentirane na kultivirajuće komponente slobodnoga vremena, što može biti povezano s njihovim boljim obrazovnim postignućima.

Obrazovni i socioprofesionalni status također imaju snažan utjecaj na interese i slobodno vrijeme mladih. Dugotrajnije obrazovanje pridonosi razvoju raznovrsnijih interesa i svestranijem provođenju slobodnoga vremena, pri čemu se veća važnost pridaje spoznajnim i kulturnim sadržajima. U tom kontekstu, na jednoj strani nalaze se mladi sa završenom industrijskom/zanatskom školom, koji daju sliku unekoliko deprivirane i nezahtjevne mladeži, čiji su interesi uskog profila, a slobodno vrijeme razmjerno siromašno i monotono. Na drugoj su strani akademski obrazovani ispitanici te studenti, čiji su interesi širi i izraženiji, a slobodno vrijeme ispunjenije kultivirajućim sadržajima. Posebna su skupina učenici. Oni su prvenstveno usredotočeni na zabavu i razonodu bez velikih ambicija za upuštanjem u zahtjevnije aktivnosti. Kod nezaposlenih se, pak, uočava općenito slabija participacija u većini aktivnosti, što i njih oslikava kao depriviranu skupinu.

S obrazovanjem i socioprofesionalnim položajem mladih povezana je njihova dob, čija je diskriminacijska moć nešto slabija, ali još uvijek značajna. Najmlađima je prvenstveno do druženja i izlazaka u okupljališta mladih, a s maturacijom ta orijentacija jenjava, a raste korištenje zahtjevnijih sadržaja te interes za pojave iz javne sfere. Identičan broj diferencijacija među pojedinim skupinama uzrokuje i stupanj obrazovanja oca: s njim raste sklonost urbanim i

elitnim kulturnim aktivnostima, a opadaju težnje obiteljskom i ruralnom obrascu provođenja slobodnoga vremena.

Stanoviti utjecaj na diferenciranje mladih pokazuje i subregionalna pripadnost, no ustanovljene razlike pokazuju vrlo malo konzistencije. Tek se uvjetno može reći kako sklonost urbanom obrascu nešto više pokazuju mladi iz subregija Samobora i Jastrebarskog, a potom iz Zaprešića i Velike Gorice, dok mladi iz subregije Svetog Ivana Zeline pokazuju stanovitu zakinutost u svom slobodnom vremenu. Zacijelo, neke specifičnosti određene mikrosredine utječu na njezino odstupanje od prosječnih rezultata, no za uvjerljivo objašnjenje ustanovljenih tendencija trebalo bi raspolagati dodatnim istraživačkim informacijama.

Gotovo se potpuno minornim pokazao utjecaj rezidencijalnog statusa, odnosno toga da li mladi žive u gradu, mjestu koje je sjedište općine ili na selu. Na razini Hrvatske, rezidencijalni status ima vrlo značajan utjecaj na interese i slobodno vrijeme mladih, i tendencija ustanovljena u Zagrebačkoj županiji predstavlja znatno odstupanje. Razlog tomu može biti što je ova županija pretežno ruralna, kao i to što stupanj urbanizacije najvećih gradova nije dosegao razinu gradova s duljom urbanom tradicijom. Tome se može pridodati i činjenica da stanovništvo Zagrebačke županije u mnogim aspektima svoga svakodnevnoga života gravitira gradu Zagrebu, koji ne pripada samoj Županiji. Otuda se može reći kako, inače dobrodošla, blizina najvećeg i najrazvijenijeg grada u zemlji usporava razvoj potpune urbane infrastrukture u obližnjim gradovima.

Na osnovi spomenutih trendova zaključno se može reći kako sve skupine mladih nemaju iste potrebe u odnosu na svoje slobodno vrijeme. Najmlađa dobna kohorta je ona kojoj je organizirano slobodno vrijeme najpotrebnije – a to podrazumijeva odgovarajuće prostore i sadržaje. Starija i obrazovanija mladež sklonija je individualiziranom slobodnom vremenu. Važno je i saznanje da se interesna struktura i obrasci korištenja slobodnoga vremena dosta rano formiraju, što naglašava presudnu ulogu rane socijalizacije u obitelji, školi i prijateljskim grupama. Društvena intervencija usmjerena na slobodno vrijeme mladih svakako je potrebna, ali značajni se efekti mogu postići jedino osmišljenim i dugotrajnim djelovanjem na razvijanju raznih potreba i navika već od dječje dobi.

Literatura

- Božović, R. (1979): *Iskušenja slobodnoga vremena*. Beograd: Mladost.
- Burns, T. (1973): *Leisure and Society in Britain*. London: Allen Lane.

- Dumazedier, J. (1967): *Toward a Society of Leisure*. New York: Free Press.
- Clarke, J.; Critcher, C. (1985): *The Devil Makes Work: Leisure in Capitalist Britain*. London: Macmillan.
- Cotterell, J. L. (1990): Tracking teenagers in time and space. *Youth Studies* 9(4): 32-37.
- Fink, B.; Wild, K. (1995): Similarities in Leisure Interests: Effects of Selection and Socialization in Friendships. *Journal of Social Psychology* 135(4): 471-482.
- Green, E.; Hebron, S.; Woodward, D. (1990): *Women's Leisure, What Leisure?* London: Macmillan.
- Hendry, L.; Shucksmith, J.; Love, J. G.; Glendinning, A. (1993): *Young people's leisure and lifestyles*. London: Routledge.
- Ilišin, V. (1988): Interesi i slobodno vrijeme, u: Radin, F. (ur.): *Fragmenti omladine*. Zagreb: CDD/IDIS, 119-131.
- Ilišin, V. (2002): Interesi i slobodno vrijeme mladih, u: Ilišin, V., Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 269-302.
- Ilišin, V. (2005): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Lefebvre, H. (1988): *Kritika svakidašnjega života*. Zagreb: Naprijed.
- Mahoney, J. & Sttatin, H. (2000): Leisure activities and adolescent antisocial behaviour: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence* 23: 113-127.
- Martinić, T. (1977): *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*. Zagreb: Informator.
- McCready, K. (1997): At-Risk Youth and Leisure: An Ecological Perspective. *Journal of Leisurability* 24(2): 224-231.
- Miles, S. (1998): *Consumerism as a way of life*. London: Sage.
- Miles, S. (2000): *Youth Lifestyles in a Changing World*. Buckingham: Open University Press.
- Moren, E. (1979): *Duh vremena*. Beograd: BIGZ.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003): Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Pantić, D. (1980): *Priroda interesovanja*. Beograd: IIC.
- Parker, S. (1985): *Leisure and Work*. London: George Allen.
- Piko, B. F.; Vazsonyi, A. T. (2004): Leisure activities and problem behaviours among Hungarian youth. *Journal of Adolescence* 27: 717-730.
- Puhovski, Ž. (1971): *Kontekst kulture*. Zagreb: Kulturni radnik.
- Rapoport, R., Rapoport, R. N. (1974): Four themes in the sociology of leisure. *The British Journal of Sociology*. 25(2): 215-229.

- Roberts, K. (1978): *Contemporary Society and the Growth of Leisure*. New York: Longman.
- Roberts, K. (1983): *Youth and Leisure*. London: Allen and Unwin.
- Roberts, K.; Fagan, C. (1999): Young people and their leisure in former communist countries: Four theses examined. *Leisure Studies* 13: 33-48.
- Roznowski, M.; Hong, S; Reith, J. (2000): A Further Look at Youth Intellectual Giftedness and its Correlates: Values, Interests, Performance and Behaviour. *Intelligence* 28(2): 87-113.
- Sercombe, H. (1990): Ambivalent Leisure. *Youth Studies* 9(4): 27-31.
- Smith, D. M. (1987): Some Patterns of Reported Leisure Behaviour of Young People. A Longitudinal Study. *Youth & Society* 18(3): 255-281.
- Smolić-Krković, N. (1970): O interesu i metodama njegova ispitivanja. *Pedagoški rad* 16(1-2): 36-45.
- Sweeting, H.; West, P. (2003): Young People's leisure and Risk-Taking Behaviours: Changes in Gender Patterning in the West of Scotland during 1990s. *Journal of Youth Studies* 6(4): 391-412.
- Zeijl, E.; Du Bois-Reymond, M.; Te Poel, Y. (2002): Young Adolescents' Leisure Patterns. *Society and Leisure* 24(2): 379-402.

PRISTUP INFORMACIJAMA I MOBILNOST MLADIH

1. Uvod

1.1. Mladi, informacijski mediji i mobilnost

Današnje je društvo premreženo različitim vrstama medija i još različitim vrstama informacija. Informacijski sustavi i oni koji ih posjeduju nalaze se na samom izvoru moći: gospodarske, kulturne i, u konačnici, političke. Iz tog se razloga svijet komunikacija i tehnologije koja mu služi nezaustavljivo širi, a može se s potpunim uvjerenjem tvrditi da se radi i o jednom od glavnih pokretača suvremenog procesa globalizacije. Utvrditi koliko je to pozitivno ili negativno za svjetska društva nije cilj ove studije, ali treba naglasiti da se informacije i različiti mediji koji njima barataju mogu i koristiti na različite načine, te da upravo izbor informacija koje ćemo slušati, gledati ili čitati može utjecati na cjelokupan naš život.

Jedna je od osnovnih svrha postojanja medija da sve građane jasno i objektivno informiraju u smislu pružanja svih relevantnih informacija o političkim, gospodarskim i socijalnim pitanjima, jer će te informacije, kao što je prethodno spomenuto, također utjecati na to kako građani žive. Pri tome se mora priznati da je "objektivnost" medija pomalo neuhvatljiva kategorija, jer je svaka informacija unaprijed, možda i prije nego što dođe do medija, već prošla kroz prizmu ovakvog ili onakvog načina razmišljanja i njime je obojena. Ono što je pri tome dužnost medija jest da stave takvu informaciju u kontekst i da svoje vlastite prizme reduciraju na najmanju moguću mjeru. Ipak, to vrijedi samo za onaj dio medijskog posla koji se tiče informiranja. Postoje i druge funkcije koje mediji u današnjem svijetu obavljaju, a vezane su za obrazovanje, zabavu, kulturu i tome slično. Također, zbog utjecaja procesa globalizacije i jačanja velikih medijskih konglomerata, sve je više jednakih ili sličnih sadržaja u medijima u svjetskim okvirima (Ilišin, 1988, 2002; Kevin i dr., 2004). Čak su i internetom, koji je stvoren i zamišljen kao neovisna svjetska mreža informacijskog sadržaja, "zagospodarili" veliki pružatelji informacijskih usluga (Google, MSN, Yahoo i slično), a koji unificiraju informacijski sadržaj za svoje korisnike.

Činjenica da mediji imaju takvu moć dovela je do još jednog fenomena u današnjem svijetu – do pojave onoga što se naziva masovnom kulturom. Za

masovnu je kulturu karakteristično da je stvorena prema masovnim normama industrijske proizvodnje, da se širi tehničkim sredstvima masovne difuzije i da se obraća masovnoj publici (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001:16). U brzom, potrošačkom svijetu, potreba za brzom, pitkom ili “jestivom” informacijom koja se može konzumirati u jednom gutljaju ili zalogaju, uzrok je smanjenja kulturne vrijednosti velike većine informacijskih sadržaja, odnosno česte navike medija da u zgodan paket upakiraju minimum sadržaja, tj. vulgariziraju njegovu informacijsku ili kulturnu vrijednost. Upravo je zato potpuno i objektivno informiranje upitna činjenica u današnjem sustavu plasiranja vijesti. To se dakako kosi s prethodno spomenutom svrhom postojanja medija, a koja služi tome kako bi se što više, barem u informacijskom smislu, izjednačili uvjeti u kojima građani žive. Upravo se tu dotičemo veze između medija i demokracije.

U demokratskom političkom sustavu, mediji imaju mnogo veću odgovornost prema svim građanima u informiranju o temama vezanim uz politički i stranački život, za kreiranje i implementaciju politika i za proces odlučivanja općenito. Upravo je tu bitna objektivnost dopunjena jasnoćom (popularno rečeno, transparentnošću), jer je pristup točnim informacijama od ključne važnosti za opstanak demokratskog sustava. Demokracija u kojoj građani ne znaju zašto i za koga glasuju niti kako i zašto oni koje su izabrali donose svoje odluke nije demokratska. Mediji pri tome ne pružaju samo šture informacije, oni građanima nude cijeli spektar mišljenja i analiza koje se tiču problema u političkom i društvenom životu, pa ih se stoga često naziva i “četvrtom vlašću”, koja uz legislativu, sudstvo i administraciju na neki način čuva osnovnu postavku demokratskog društva – da su svi građani kao građani jednaki (Inglis, 1997; Peruško Čulek, 1999; Kevin, 2004).

Naravno, ono po čemu građani nikako nisu jednaki, stvar je njihovih osobnih težnji, afiniteta i interesa. Na konkretan medijski sadržaj koji će neka osoba odabrati djeluje i “tzv. zakon blizine koji tvrdi da sve jednake pojave, stvari i događaji imaju to manje odjeka što su udaljeniji od neke određene točke promatranja – pojedinca zanima njegov svakodnevni život, događaj koji je ‘blizu’” (Mendeš, 2005: 254). Na taj zakon djeluje nekoliko silnica, vezanih uz već spomenute osobne interese: zemljopisna blizina, vrijeme događanja, psihosocijalni kontekst (npr. život, zdravlje, sigurnost:) te političko-ideološki (ljudi će prije pratiti one sadržaje koji su im bliski), socioprofesionalni, sociokulturni i generacijski određene silnice (Bobić, 1987:15).

U ovom smo istraživanju prvenstveno orijentirani prema posljednjoj, generacijskoj silnici. Naime, kako se mladi informiraju i zašto, složeno je pitanje. Mediji svim svojim korisnicima služe za zadovoljavanje nekih posebnih potreba, a informiranje, obrazovanje i zabava već su spomenuti. Tu su još i pitanja potvrde vlastitog identiteta, potreba za bijegom od stvarnosti i slično (Zgrabljic Rotar, 2005; Ilišin, 2001). Naime, prema sociologu i istraživaču koji

se bavi mladima, Klausu Hurrelmannu (u Müller, 2001:82), postoje četiri etape razvojnih “zadaca” s kojima se mladi moraju suočiti u odrastanju. Prvo, moraju razviti svoje intelektualne i društvene vještine, putem obrazovanja i, u konačnici, zapošljavanja. Drugo, mladi se moraju prilagoditi svojim rodnim (spolnim) ulogama i uspostaviti uspješnu društvenu interakciju s vršnjacima oba spola. Treće, potrebno je razvijanje vlastitog vrijednosnog sustava te etičke i političke svijesti, kako bi mladi postali autonomni pojedinci u demokratskom sustavu. I konačno, mladi su suočeni s potrebom da zauzmu vlastiti stav i razviju vlastite obrasce upotrebe potrošačkih dobara, uključujući tu i medijske sadržaje. “Iz tog razloga je razumljivo što mladi, populacija čiji identitet još nije do kraja izgrađen, koja se velikim dijelom još uvijek nalazi na nekom stupnju stjecanja obrazovanja, koja mnogo polaže na zabavu i razonodu, i koja se, konačno, suočava s uzrocima i posljedicama svoje društvene marginalizacije, koristi medije” (Mendeš, 2005:255) kako bi zadovoljila sve prethodno spomenute potrebe i razvojne “zadace” (Ilišin, 1988, 1999, 2002).

Prisutnost mladih u javnom prostoru, putem korištenja medija i informacijske tehnologije, važan je preduvjet za njihovo sudjelovanje u društvenom i gospodarskom razvoju. “Pružiti mogućnost mladima da aktivno stvaraju vlastiti javni prostor znači omogućiti im da kroz razmjenu ideja i stavova, promoviranje vlastitih vrijednosti i kritičko preispitivanje trendova u društvu, razvijaju svijest o vlastitoj ulozi u razvoju zemlje” (*Nacionalni program...*, 2003:29).

Osim putem medija, prva i vrlo vjerojatno najvažnija “zadaca” koju mladi moraju riješiti u svom odrastanju – razvoj intelektualnih i društvenih vještina kroz obrazovanje i zaposlenje – brže se rješava njihovom većom aktivnošću i mobilnošću. Upravo je mobilnost tema drugog dijela ove analize. U današnjem iznimno brzom svijetu, mobilnost postaje gotovo neophodna, a ona je i jedno od područja koje snažno podupire Europska unija i to zaštitom slobodnog protoka jednog od proizvodnih čimbenika, tj. ljudi. Osobito to važi za mlade ljude. Bez obzira na to je li mobilnost pobliže određena kao mobilnost između država, ili između ruralnih ili urbanih područja, ili se odnosi na grupe manjina, na studente, na mlade koji se osposobljavaju za tržište rada, na osobe koje žive u različitim (ne)povoljnim prilikama, mobilnost postoji kako bi se obogatilo nečije iskustvo novim sadržajima i kako bi se olakšala prilagodba na život u vrlo promjenjivom svijetu (*Novi poticaji...*, 2003:72). Prepreke mobilnosti su dobro poznate: nedostatak informacija na svim razinama, razne psihološke barijere (stereotipi, manjak samopouzdanja i sl.), poteškoće u zadovoljavanju formalnih i/ili proceduralnih uvjeta, nepriznavanje kvalifikacija i različitih vrsta iskustava, nedostatan poznavanje stranih jezika itd. Međutim, kako bi se dosegla razina na kojoj mobilnost više nije stvar pojedinog mladog čovjeka, nego je stvar sustava koji je podupire, ona mora postati sastavni dio učenja već u ranoj dobi. Upravo zato informiranje i mobilnost idu ruku pod ruku – bez informiranja o mogućnostima za mobilnost, mladi će ostati začahureni u svojim ograničenim svjetovima,

što će ograničiti i njihovu sposobnost da traže i da se koriste informacijama. Kako je mobilnost na lokalnoj razini jedna vrsta odskočne daske za mobilnost na međunarodnoj razini, navike mladih po tom pitanju, kao i njihovi stavovi i problemi s kojima se suočavaju pri lokalnoj mobilnosti, vrlo su važni.

Gdje se tu nalazi i koliko se dobro snalazi hrvatska mladež? Upravo je odgovor na postavljeno pitanje, barem djelomično, cilj ove analize. U Hrvatskoj postoji ideja kako mladima treba pomoći da se snađu u kakofoniji medijskog sustava kao i u svijetu koji zahtijeva sve više brzine i mobilnosti, pa je tako i strategija za njih, pod nazivom Nacionalni program djelovanja za mlade, dijelom osmišljena kako bi se pokušali riješiti neki problemi vezani uz mlade, informiranje i mobilnost.

1.2. Pristup informacijama i mobilnost mladih u nacionalnoj politici za mlade

U Nacionalnom programu djelovanja za mlade su, uz ostala područja njihova života kojima se Program bavi, također spomenuti informiranje i mobilnost mladih kao važna područja za koja nositelji te politike smatraju kako će se njihovim promicanjem poboljšati jedan relevantan dio njihove budućnosti.

Kad se radi o informiranosti mladih Nacionalni program detektira postojeće stanje, koje je opterećeno određenim brojem prepreka i problema koje treba riješiti, ili barem ublažiti. Tako se navodi kako mladi imaju potrebu za primjerenom razinom informiranosti o svojim pravima i mogućnostima te o programima i uslugama koje im se nude (školske i izvanškolske aktivnosti, posebni i dopunski oblici obrazovanja, neformalno obrazovanje, angažiranje na pojedinim projektima, stipendiranje, zapošljavanje i razvoj karijere, socijalno, zdravstveno i dopunsko osiguranje, pravna zaštita, financiranje stanovanja, dobrovoljni rad, sportske i kulturne aktivnosti, duhovnost, pomoć u kriznim stanjima, mobilnost, omladinski turizam). Riječ je svakako o širokom dijapazonu tema koje bi informiranje usmjereno na mlade trebalo pokriti, uz ostale društveno i politički relevantne teme.

Nacionalni program također konstatira kako u "Hrvatskoj nema klasičnih informativnih centara za mlade kakve poznaju ostale europske zemlje, a tek neke od njihovih funkcija obavljaju veći internet klubovi i omladinske turističke poslovnice u makroregionalnim centrima. Nedostatak info-centara bitno utječe na razinu informiranosti mladih i stupanj njihova društvenoga djelovanja. Postojeće organizacije mladih i za mlade nisu umrežene niti koordiniraju svoje aktivnosti. Zato je njihov doseg ograničen i uspijevaju angažirati tek mali broj ljudi" (*Nacionalni program...*, 2003:33).

Iz navedenih razloga, Nacionalni program određuje svoja dva glavna cilja u području informiranja mladih:

- unaprijediti sustav informiranja i savjetovanja mladih na svim razinama;
- provoditi sustavna znanstvena istraživanja o mladima sa svrhom osiguranja stručne podloge za koncipiranje i provođenje adekvatne politike prema mladima kao i njezino kontinuirano praćenje i evaluaciju.

Ovi opći ciljevi operacionalizirani su u nekoliko podciljeva s navođenjem konkretnih nositelja njihove provedbe. Ovdje navodimo samo one za koje smatramo da su relevantni u kontekstu istraživanja koje smo proveli:

- osnovati informativne centre za mlade u četiri makroregionalna centra kao pilot projekt koji bi se kasnije preslikao i u druge gradove; info-centri bi, prema unaprijed postavljenim funkcijama i sadržajima posredovali i kreirali informacije dostupne svima, a bili bi umreženi na nacionalnoj razini;
- pokrenuti izradu informativnog priručnika koji bi se, za početak, jednom godišnje besplatno dijelio u srednjim školama, obuhvaćajući relevantne informacije iz prethodno navedenih tematskih područja; uz opći (zajednički), priručnik bi imao i dio koji se referira na lokalne (županijske) prilike;
- materijalno podupirati omladinska i studentska informativna i obrazovna glasila na nacionalnoj razini (izuzev onih kojima su osnivači ili vlasnici političke stranke);
- pokrenuti program potpore izdavačkim projektima mladih, aktivnima u sklopu obrazovnih ustanova u Hrvatskoj; uz to je potrebno i evidentirati broj postojećih školskih i studentskih časopisa, te razviti program potpore tim djelatnostima, kao i sustav razmjene izdanja među ustanovama.

Drugo područje o kojem ponešto govori i ovaj tekst, područje je mobilnosti mladih. Prema definiciji Nacionalnog programa, mobilnost mladih obuhvaća “obrazovnu, kulturnu i turističku pokretljivost te međunarodnu suradnju i razmjenu mladih. Obrazovna, kulturna i turistička mobilnost važni su indikatori društvene brige za unapređenje općeg standarda života mladih” (*Nacionalni program...*, 2003:31). Razina mobilnosti je i preduvjet otvorenosti prema drugim društvima, pa samim tim i za socijalno učenje i obogaćivanje iskustava. Sudeći po svim podacima navedenima u Programu, razina mobilnosti mladih je relativno niska, pa je stoga Program postavio za cilj:

- poticati kulturnu, turističku i obrazovnu mobilnost mladih koja će širiti njihove obzore, otvoriti komunikaciju sa svijetom i omogućiti upoznavanje novih standarda, obrazaca, metoda i načina društvenog djelovanja.

Vidljivo je, dakle, kako Hrvatska ima neku predodžbu kojim smjerom želi voditi svoju politiku usmjerenu na mlade. Ipak, pitanje je rasprave koliko je Nacionalni program djelovanja za mlade u ovom svom dijelu doista izdvojio goruće probleme – od kojih ćemo neke naznačiti analizom odgovora dobivenih istraživanjem mladih u Zagrebačkoj županiji – a još je upitnije hoće li se konkretni zadaci Programa stvarno i uspješno provoditi. U svakom slučaju treba imati u vidu da njegov konačni uspjeh ne ovisi samo o provoditeljima i nositeljima Programa nego i o samoj populaciji na koju se odnosi – o mladima.

U ovoj smo se analizi, kao što je prethodno utvrđeno, usredotočili na to da utvrdimo kakav je općeniti odnos mladih prema informiranosti o društvenim i političkim temama, kao i specifični odnos prema medijima i informacijama koje su usmjerene upravo na informiranje, obrazovanje i zabavljanje mlade populacije. Osim toga, želimo ustanoviti i koliko su mladi Zagrebačke županije mobilni u svom svakodnevnom životu, te koliko su zainteresirani za drugačiju vrstu mobilnosti – unutar ili izvan Republike Hrvatske. U tom ćemo kontekstu analizirati korištenje određenih medija, s posebnim naglaskom na tiskovine, praćenje specifičnih sadržaja u medijima, stavove o medijima mladih za mlade na lokalnoj ili regionalnoj razini, sadržaju takvih medija, sadržaju centara na lokalnoj ili županijskoj razini koji bi im pružali različite informacijske, obrazovne, kulturne i zabavne sadržaje, te njihovo znanje o osnovnim institucijama (elementima) politike prema mladima. Osim toga, zanimalo nas je i kako izgledaju neki elementi njihove mobilnosti: svakodnevno putovanje mladih, koji su mu razlozi, a koji problemi te njihovi stavovi o svom mogućem životu u mjestu u kojem sada žive, odnosno u inozemstvu, u budućnosti. U sklopu tako operacionaliziranog cilja istraživanja ispituje se i diferencijacija među mladima s obzirom na njihova različita sociodemografska, sociostrukturalna i sociokulturna obilježja.

U tako postavljenoj analizi nastojat će se odgovoriti na tri pitanja: 1) koliko mladi prate medije i teme u njima, što misle o medijima za mlade, koliko poznaju neke institucije politike za mlade i u kojoj su mjeri i zašto mobilni; 2) razlikuju li se mladi međusobno u ispitivanim područjima s obzirom na različita socijalna obilježja; 3) usporediti, tamo gdje je to moguće, razlikuju li se ispitanici iz Zagrebačke županije od ispitanika u prethodnom istraživanju provedenom 2004. godine na statistički reprezentativnom uzorku cjelokupne populacije mladih u Hrvatskoj.

Za utvrđivanje eventualnih razlika unutar populacije mladih koristi se ukupno devet obilježja: dob, spol, socioprofesionalni status, domicil, stupanj obrazovanja ispitanika i njihovih očeva, subregionalna pripadnost, religijska

samoidentifikacija i stranačka identifikacija. Osim navedenih obilježja, u pojedinim smo analizama koristili i sljedeće stavove ispitanika: vrstu mjesečnih primanja, prihod kućanstva, bračni status, praćenje vijesti na televiziji, radiju, u dnevnim novinama i na internetu, čitanje različitih vrsta tiskovina, zadovoljstvo životom u mjestu u kojem žive, njegova privlačnost za mlade, što bi uradili u slučaju nezaposlenosti, sudjelovanje u slobodnim aktivnostima u okviru obrazovne institucije, stav o novinama za mlade, odgovornost organizacija mladih za rješavanje njihova problema u društvu, praćenje tema o mladima u medijima, razlog za svakodnevno putovanje te vožnju automobilom. Usporedba na osnovi tih varijabli trebala bi pokazati koja od promatranih obilježja na individualnoj razini najviše utječu na informiranost i mobilnost mladih u Zagrebačkoj županiji.

2. Mladi u svijetu informacija

Tema ove dionice jest informiranje i informiranost mladih u Zagrebačkoj županiji. U tom smislu, bit će analiziran pristup ispitanika medijima općenito, napose učestalost praćenja vijesti na televiziji, radiju, u dnevnim novinama i na internetu te učestalost praćenja specifičnih tema iz društvenog i političkog života. Osim toga, utvrdit će se i vrste tiskovina koje mladi čitaju, njihova želja da imaju i čitaju lokalne ili regionalne novine za mlade, sadržaj takvih novina, sadržaj centra za mlade na lokalnoj, tj. županijskoj razini, te upoznatost s nekim elementima politike za mlade.

Kada god se istražuje područje informiranja, vjerojatno je najvažnije detektirati kakvo mjesto uopće mediji imaju u životu ispitanika, odnosno, susreću li se, i koliko, ispitanici s određenim medijima. Iz tog smo razloga pokušali utvrditi koji su to najčešći mediji s kojima ispitanici dolaze u kontakt i u kojoj mjeri, odnosno koliko često prate vijesti putem tih medija. To smo mjerili petostupanjskom ljestvicom ("svaki dan", "više puta tjedno", "jednom ili dvaput tjedno", "rjeđe" i "nikada"). Kako bi se lakše prikazali i jednostavnije interpretirali dobiveni podaci, prva su dva stupnja spojena u jedinstveni odgovor "često", a posljednja dva u odgovor "rijetko ili nikada". U tablici 1 su prikazani usporedni podaci za mlade iz Zagrebačke županije te za ispitanike iz cjelokupne populacije mladih u Hrvatskoj.

Uočljivo je da se redoslijed učestalosti praćenja vijesti u određenom mediju nije promijenio između dva istraživanja, no neki se podaci ipak razlikuju (što može biti vezano uz činjenicu da je istraživanje iz 2006. godine rađeno na različitoj populaciji od onog 2004. godine, koje je provedeno na cjelokupnom teritoriju). Tri četvrtine mladih u Zagrebačkoj županiji gleda vijesti na televiziji, a 15% manje od toga ih čita dnevne novine. U usporedbi s time, često slušanje vijesti na radiju ili surfanje po internetu kako bi se pročitale novosti, nešto su manje učestali. Radio i dnevne novine se više koriste sporadično, dok gotovo

polovica mladih rijetko ili nikada ne koristi internet kako bi pratili vijesti. U usporedbi s time, rijetko ili nikako praćenje vijesti na televizijskom programu priznaje samo jedan od deset ispitanika.

Tablica 1: Komparativni prikaz korištenja medija za praćenje vijesti (%)

Mediji	Često		Ponekad		Rijetko ili nikada	
	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.
Televizija	74,6	70,9	15,5	14,6	9,9	14,6
Dnevne novine	59,5	48,5	22,5	21,6	18,0	29,9
Radio	41,7	47,2	23,4	14,0	34,9	38,8
Internet	33,8	24,0	19,2	13,6	47,0	62,3

Kad se rezultati podrobnije usporede s rezultatima istraživanja iz 2004. godine, vidi se da jedino dnevne novine županijska mladež čita manje od cjelokupne hrvatske mlade populacije. Osobito je primjetna razlika u korištenju interneta kao medija (gotovo 10% više mladih 2006. koristi internet nego 2004. godine), što se može objasniti dvama činjenicama: prvo, u razdoblju od dvije godine – i to u periodu brzog rasta telekomunikacijskog i informacijskog sektora, a osobito interneta – nije začuđujuće da je broj njegovih korisnika porastao; drugo, Zagrebačka je županija jedna od najrazvijenijih u Hrvatskoj, pa se može pretpostaviti da više kućanstava ima pristup internetu, odnosno da se više stanovnika zna njime služiti. Isto tako su ispitanici 2006. godine za svaki od medija manje rekli da ga, za praćenje vijesti, koriste rijetko ili nikada, nego što je to bio slučaj 2004. godine.

Kako bismo utvrdili koje značajke ispitanika utječu na učestalost praćenja vijesti u određenim medijima, analizirali smo podatke i došli do rezultata prikazanih u tablici 2. Inače, u tablici su prikazani podaci samo za kategoriju “često”.

Kad se radi o praćenju vijesti na televiziji, samo se jedna karakteristika mladih pokazala značajnom: subregija, odnosno područje u Zagrebačkoj županiji. Vijesti na televiziji tako najčešće prate mladi iz subregija Svetog Ivana Zeline i Jastrebarskog, a najrjeđe ispitanici iz subregije Samobora (čak 20% rjeđe).

Čitanje vijesti u dnevnim novinama nešto više varira s obzirom na obilježja mladih, pa ih tako najčešće čitaju mladi od 20. do 29. godine života, a dosta rjeđe mladi iz najmlađe dobne kohorte, što ne iznenađuje, jer najmlađi sigurno manje kupuju dnevne novine; zatim zaposleni ispitanici i studenti, za razliku od učenika, što se podudara s prethodnim podatkom vezanim uz dob; ispitanici čiji je otac stekao obrazovanje više od osnovne škole, naspram onih čiji otac ima najnižu obrazovnu razinu te mladi koji su visokoobrazovani naspram mladih koji su samo završili osnovnu školu ili manje.

Tablica 2: Često korištenje određenih medija za praćenje vijesti s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Televizija	Dnevne novine	Radio	Internet
<i>Subregija</i>	$\chi^2=40,08$		$\chi^2=40,97$	
Dugo Selo	76,6		41,8	
Ivanić Grad	76,1		50,0	
Jastrebarsko	83,4		50,3	
Samobor	63,3		41,4	
Sveti Ivan Zelina	84,9		45,3	
Velika Gorica	71,7		36,5	
Vrbovec	73,8		40,0	
Zaprešić	79,8		39,0	
<i>Dob</i>		$\chi^2=37,24$	$\chi^2=35,53$	
15 – 19 godina		49,1	25,6	
20 – 24 godina		64,3	37,4	
25 – 29 godina		64,7	36,9	
<i>Mjesto stanovanja</i>				$\chi^2=24,86$
Grad				38,0
Sjedište općine				42,3
Selo				30,2
<i>Socioprofesionalni status</i>		$\chi^2=63,24$	$\chi^2=38,23$	$\chi^2=90,25$
Zaposleni		67,0	47,5	29,7
Nezaposleni		51,2	45,9	22,4
Učenici		46,3	31,6	31,4
Studenti		65,3	39,6	49,9
<i>Obrazovanje oca</i>		$\chi^2=37,17$		$\chi^2=81,09$
Osnovna škola i manje		48,7		15,1
KV/VKV		61,9		29,2
Srednja škola		60,9		38,0
VŠŠ, VSS i više		60,4		48,9
<i>Obrazovanje ispitanika</i>		$\chi^2=39,53$		$\chi^2=121,85$
Osnovna škola i manje		46,6		28,3
Ind./zanatska škola		60,6		14,4
Srednja škola		63,4		41,0
VŠŠ, VSS i više		66,9		49,0
<i>Religioznost</i>				$\chi^2=20,02$
Religiozni				32,1
Neodlučni				32,4
Nereligiozni				48,4
<i>Prihodi kućanstva</i>		$\chi^2=76,87$		$\chi^2=62,78$
800-3.999 kuna		36,2		25,2
4.000-5.999 kuna		50,2		22,5
6.000-9.999 kuna		59,4		31,4
10.000 i više kuna		71,8		47,0
UKUPNO	74,6	59,5	34,9	33,8

Vijesti u novinama također češće prate mladi koji stječu osobni dohodak iz radnog odnosa ($\chi^2=20,10$) naspram onih koje uzdržavaju roditelji, partner ili supružnik ($\chi^2=27,56$); ispitanici čiji su mjesečni kućni prihodi viši od 10.000 kuna (naspram onih čije obitelji zarađuju manje od 4.000 kuna mjesečno). Uglavnom se, dakle, radi o socijalno kompetentnijoj mladeži.

Kad je riječ o radijskom programu, mladi koji dolaze iz subregija Jastrebarskog ili Ivanić Grada češće prate vijesti na radiju, a najrjeđe to čine ispitanici iz subregije Velike Gorice. Mladi stariji od 20 godina također češće slušaju radio, nego mladi iz najmlađe dobne kohorte, a to čine i zaposleni ispitanici u usporedbi s učenicima. Osim toga, mladi koji stječu nekakav osobni dohodak iz radnog odnosa ($\chi^2=16,16$) češće slušaju radio od onih koji su uzdržavani ($\chi^2=20,44$).

Razlike u praćenju interneta su najveće, pa ga tako češće za čitanje vijesti koriste mladi iz gradova i sjedišta općina, a mnogo manje mladi iz ruralnih područja; zatim studenti u usporedbi s nezaposlenima, koji su vjerojatno hendikepirani nedostatkom financijskih sredstava; nakon toga mladi čiji je otac visokoobrazovan naspram onih čiji otac ima najnižu školsku spremu; ispitanici koji su i sami visokoobrazovani nasuprot onima sa završenom strukovnom školom; mladi čija kućanstva imaju mjesečne prihode iznad 10.000 kuna naspram onih koji mjesečno raspoložu s manje od 6.000 kuna; ispitanici koji se deklariraju kao nereligiozni, nasuprot religioznima i onima koji su neodlučni u pogledu vjere.

S obzirom da smo željeli podrobnije istražiti koliko se čitaju određene tiskovine u Zagrebačkoj županiji, ispitanicima je ponuđena trostupanjska ljestvica “nikada”, “ponekad” i “često” kako bi odgovorili koliko često čitaju različite vrste tiskanih glasila. Rezultati se nalaze u tablici 3.

Tablica 3: Rang-ljestvica čitanosti tiskovina (%)

Tiskovine	Često	Ponekad	Nikada
Dnevne novine	53,8	42,0	4,2
Tjedne novine i časopisi	22,6	65,4	12,0
Mjesečne novine i časopisi	20,3	62,5	17,2
Časopisi za mlade	15,6	51,7	32,7

Očigledno je da su najčitaniji dnevni listovi, a samo ih zanemariv broj ispitanika nikada ne čita (4,2%). Tjedne novine i časopisi te mjesečnici spadaju u skupinu tiskovina koje mladi u Zagrebačkoj županiji čitaju povremeno, dok se najmanje čitaju časopisi namijenjeni upravo mladoj populaciji – čak trećina ispitanika nikada ne čita takvu vrstu tiska, naspram 15-ak posto onih koji često čitaju časopise za mlade.

Rezultati analize utjecaja karakteristika mladih na čitanje različitih vrsta tiska u kategoriji "često" prikazani su u tablici 4.

S obzirom da su najčitanije, ne čudi da su u pogledu učestalosti čitanja dnevnih novina mladi najmanje diferencirani. Tako ih češće čitaju mladi od 20. do 29. godine života, a dosta manje ispitanici iz najmlađe dobne kohorte; zatim studenti i zaposleni, naspram učenika; mladi sa srednjoškolskim i visokim obrazovanjem nasuprot onima koji su završili osnovno obrazovanje ili manje od toga; čitanje novina linearno raste s porastom mjesečnog prihoda kućanstava: mladi čije kućanstvo mjesečno ima prihode veće od 10.000 najčešće čitaju dnevne novine, za razliku od ispitanika koji primaju manje od 4.000 kuna mjesečno.

Tjedne novine i časopisi su tiskovine koje u najvećem broju slučajeva čitaju mlade žene, za razliku od muškaraca; ispitanici čiji su očevi postigli neki stupanj srednjoškolskih kvalifikacija naspram onih čiji očevi imaju samo osnovno obrazovanje ili niže; mladi koji su i sami završili srednju školu ili neku instituciju visokog obrazovanja nasuprot onima s najnižim obrazovnim kvalifikacijama; te dakako osobe čija su kućna primanja viša od 10.000 kuna, za razliku od onih s najnižim mjesečnim kućnim приходima.

Ispitanici koji često čitaju mjesečne novine i časopise najmanje se međusobno razlikuju: češće su to žene, čiji je otac stekao visok stupanj obrazovanja i čije kućanstvo ima prihode veće od 10.000 kuna, naspram muškaraca, ispitanika čiji je otac nisko kvalificiran ili nekvalificiran te čiji kućni prihodi u mjesecu nisu veći od 4.000 kuna.

Čitanje časopisa za mlade izaziva najveće razlike među mladima po promatranim obilježjima. Najčešće ih čitaju stanovnici subregija Jastrebarskog i Velike Gorice, a najrjeđe stanovnici subregija Vrbovca i Samobora, zatim žene (gotovo dvostruko češće nego muškarci), najmlađi ispitanici (pretpostavka je da se radi o nekom od časopisa namijenjenih tinejdžerskoj dobi, kojima hrvatsko tržište obiluje) za razliku od najstarijih, učenici nasuprot zaposlenim ispitanicima (što se podudara s prethodnim nalazom), ispitanici s nezavršenom ili završenom osnovnom školom (za razliku od visokoobrazovanih), zatim mladi koji ne stječu mjesečna primanja od osobnog dohotka ($\chi^2=30,24$), nego ih uzdržavaju roditelji ili drugi članovi obitelji ($\chi^2=50,06$) te religiozni i vjerski neodlučni ispitanici naspram nereligioznih, što se može objasniti i postojanjem određenog broja časopisa za mlade vjernike, koji su uglavnom besplatni ili malo koštaju, a dijele se relativno velikoj populaciji mladih (s obzirom na visoki postotak deklariranih i uvjerenih vjernika u Hrvatskoj).

Tablica 4: Često čitanje tiskovina s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Dnevne novine	Tjedne novine i časopisi	Mjesečne novine i časopisi	Časopisi za mlade
<i>Subregija</i>				$\chi^2=41,72$
Dugo Selo				11,3
Ivanić Grad				17,4
Jastrebarsko				21,4
Samobor				10,8
Sveti Ivan Zelina				16,3
Velika Gorica				19,9
Vrbovec				9,7
Zaprešić				15,7
<i>Spol</i>		$\chi^2=16,51$	$\chi^2=21,52$	$\chi^2=36,13$
Žene		24,4	20,3	19,5
Muškarci		20,6	20,0	11,4
<i>Dob</i>	$\chi^2=34,26$			$\chi^2=69,39$
15 – 19 godina	43,4			25,1
20 – 24 godine	58,9			12,6
25 – 29 godina	58,7			9,2
<i>Socioprofes. status</i>	$\chi^2=46,34$			$\chi^2=68,89$
Zaposleni	58,5			10,4
Nezaposleni	51,2			17,6
Učenici	39,5			27,2
Studenti	62,3			12,0
<i>Obrazov. oca</i>		$\chi^2=24,41$	$\chi^2=24,18$	
OŠ i manje		17,5	13,6	
KV, VKV		24,3	20,8	
Srednja škola		24,2	20,0	
VSS, VSS i više		20,7	23,7	
<i>Obrazov. ispitanika</i>	$\chi^2=42,54$	$\chi^2=35,35$		$\chi^2=45,65$
OŠ i manje	39,6	15,5		25,1
Ind./zanatska škola	53,9	20,1		13,4
Srednja škola	59,8	26,4		14,2
VSS, VSS i više	55,7	24,2		6,1
<i>Religioznost</i>				$\chi^2=45,89$
Religiozni				16,1
Neodlučni				17,8
Nereligiozni				8,8
<i>Prihodi kućanstva</i>	$\chi^2=50,25$	$\chi^2=38,55$	$\chi^2=56,98$	
800-3.999 kuna	35,5	15,1	9,9	
4.000-5.999 kuna	45,4	23,0	18,6	
6.000-9.999 kuna	52,6	21,2	19,0	
10.000 i više kuna	66,1	31,1	28,0	
UKUPNO	53,8	22,6	20,3	15,6

Kad je riječ o temama iz društvenog i političkog života koje ispitanici najčešće prate u različitim medijima, usporedni prikaz s rezultatima istraživanja iz 2004. godine, nalazi se u tablici 5.

Tablica 5: Komparativni prikaz tema iz društvenog i političkog života koje ispitanici prate (%)

Teme	Često		Ponekad		Nikada	
	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.
Sport	50,2	48,8	32,8	36,4	17,0	14,8
Zabava i estrada	47,8	64,3	40,5	30,4	11,7	5,3
Teme o mladima	39,6	–	45,5	–	14,9	–
Crna kronika	29,1	30,9	46,2	48,2	24,7	20,9
Znanost i obrazovanje	27,0	31,2	48,1	51,4	24,9	17,4
Socijalni problemi	15,3	18,4	52,4	58,6	32,3	23,0
Kultura i umjetnost	14,9	20,0	46,9	53,6	38,2	26,4
Okoliš	14,2	18,3	49,4	58,5	36,4	23,2
Gospodarstvo	13,8	19,5	44,6	52,1	41,6	28,4
Vanjska politika	11,5	13,2	38,1	48,5	50,4	38,3
Europska unija	11,4	10,8	44,2	57,6	44,4	31,5
Lokalna politika i problemi u zaj.	9,8	12,8	43,4	48,8	43,8	38,4
Rad Vlade, Sabora, Predsjednika	8,4	10,9	34,8	47,0	56,8	42,1
Stranački i politički život	7,2	11,4	32,4	52,2	60,4	36,4
NATO, ostale euroatlantske org.	5,8	5,8	32,4	44,8	61,8	49,4

Najčešće praćene teme su sport, kojeg često prati polovica mladih u Zagrebačkoj županiji, zatim zabava i estrada, teme o mladima, crna kronika te znanost i obrazovanje koje prati nešto više od četvrtine mladih. Ipak, mnogo su zanimljiviji podaci oni vezani uz izbjegavanje određenih tema iz društvenog i političkog života. Naime, probleme vezane uz euroatlantske organizacije, stranački i politički život, rad Vlade, Sabora i Predsjednika nikada ne prati više od polovice ispitanika. Vanjsku politiku, Europsku uniju te lokalnu politiku i probleme u zajednici uopće ne prati gotovo polovica svih ispitanih. Teme vezane uz gospodarsku i društvenu problematiku nalaze se negdje na sredini rang-ljestvice.

Ipak, najzanimljivije su razlike koje se javljaju naspram odgovora mladih iz 2004. godine – mladi iz Zagrebačke županije su mnogo češće odgovarali da nikada ne prate nijednu od ponuđenih tema, nego što je to slučaj s mladima na cjelokupnom teritoriju Hrvatske. To još više zbunjuje, ako znamo da mladež

Zagrebačke županije prati sve medije učestalije od cjelokupne populacije mladih Hrvatske. Mogli bismo samo nagađati što je tome uzrok.

Kako nas je zanimalo moguće strukturiranje ispitivanih tema, provedena je faktorska analiza, a potom analiza varijance po promatranim obilježjima mlade populacije u Zagrebačkoj županiji. Dobiveni faktori (ukupne varijance 54,9%), prikazani su u tablici 6, a rezultati analize varijance u tablici 7.

Tablica 6: Faktorska struktura praćenja novinskih tema iz društvenog i političkog života

Teme	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Vanjska politika/Međunarodni odnosi	.761		
Europska unije	.722		
Lokalna politika	.716		
Rad Vlade, Sabora i Predsjednika	.707		
Gospodarstvo	.680		
NATO i ostale euroatlantske organizacije	.662		
Stranački i politički život	.654	-.403	
Socijalni problemi	.650		
Okoliš	.628		-.405
Znanost i obrazovanje	.606	.357	-.342
Kultura i umjetnost	.533		-.476
Zabava i estrada		.677	.340
Teme o mladima	.395	.620	
Sport		.332	
Crna kronika		.364	.602
<i>% zajedničke varijance</i>	35,2	12,1	7,6

Prvi dobiveni faktor po svojoj je strukturi izrazito sličan faktoru dobivenom u istraživanju mladih u Hrvatskoj 2004. godine, pa smo ga također nazvali *zanimanje za društveno-političke teme*. Radi se o faktoru s temama za koje smo prethodno utvrdili da mlade najmanje zanimaju, a koje su vezane za različite oblike političkog i stranačkog života (vanjska politika, Europska unija, lokalna politika, rad Vlade, Sabora i Predsjednika, stranački i politički život i sl.) ili za neke teme koje su izvor različitih diskusija u političkoj sferi (gospodarstvo, socijalni problemi, okoliš, znanost i obrazovanje). Jedino je prisutnost kulture i umjetnosti kao teme u ovom faktoru pomalo teško objasniti, no moglo bi se reći da se radi o temi koja je mladima relativno neprivaćna, kao i sve prethodno navedene. Mladi koji iznadprosječno prate društveno-političke teme spadaju u najstariju dobnu kohortu, studiraju ili rade, visoko su obrazovani, stječu osobni dohodak iz radnog odnosa (F-omjer = 15,03), pristaše su najvećih stranaka na hrvatskoj političkoj sceni (SDP, HDZ, HSP – čini se da je njihovo biračko tijelo najviše ispolitizirano), često čitaju dnevne novine (F-omjer = 36,67), tjedne novine

i časopise (F-omjer = 33,54) te mjesečne novine i časopise (F-omjer = 12,67), često prate vijesti na televiziji, u dnevnim novinama, na radiju i na internetu. Nasuprot mladima s navedenim obilježjima koji su oznaka socijalno kompetentnije mladeži, nalaze se ispitanici iz najmlađe dobne kohorte, učenici s postignutim samo najnižim osnovnim obrazovanjem ili nezavršenom osnovnom školom, stranački neodlučni ispitanici, ispitanici koji rijetko čitaju dnevne novine, tjednike ili mjesečnike te ispitanici koji rijetko ili ponekad prate vijesti na televiziji, u dnevnim novinama ili na internetu te rijetko slušaju vijesti na radiju.

Naziv drugog faktora je *zanimanje za teme iz kulturnog, zabavnog i sportskog života*, jer su upravo to područja od kojih se sastoji (i koja mladi inače najčešće prate), uz dodatak znanosti i obrazovanja te crne kronike i nedostatka zanimanja za stranački i politički život. Ovaj je faktor polučio relativno mnogo razlika po promatranim obilježjima, a iznadprosječno ga zastupaju mlade žene koje se još nalaze u obrazovnom sustavu (učenice i studentice), mladi sa završenim srednjoškolskim ili visokoškolskim obrazovanjem, a čiji je otac također stekao sličan stupanj obrazovanja, zatim ispitanici koji često prate vijesti na televiziji, na radiju i na internetu, te mladi koji stječu osobni dohodak iz radnog odnosa (F-omjer = 30,06), a često čitaju dnevne novine (F-omjer = 11,23), tjednike (F-omjer = 14,28), mjesečne novine ili časopise (F-omjer = 13,84) i časopise za mlade (F-omjer = 15,84). S druge strane, ovaj faktor ispodprosječno zastupaju mladići koji su zaposleni ili nezaposleni, čiji otac ima niži stupanj obrazovanja, a koji i sami imaju neku vrstu strukovnog obrazovanja, te osobe koje rijetko ili nikada prate vijesti na televiziji, radiju i internetu. Osim toga, ispitanici koje uzdržavaju roditelji, partner ili supružnik (F=19,80) također manje zastupaju ovaj faktor, kao i osobe koje nikada ne čitaju dnevne novine, tjednike, mjesečnike i časopise za mlade.

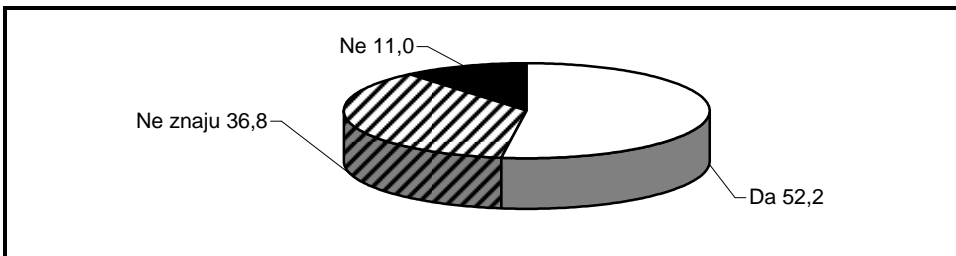
Posljednji, treći, faktor dobio je ime *zanimanje za crnu kroniku*, a sastoji se, osim toga, i od nešto slabije izraženog zanimanja za temu zabave i estrade i nezanimanja za područja znanosti i obrazovanja, kulture i umjetnosti te okoliša. Radi se vjerojatno o vrsti zanimanja koja zahtijeva samo površan pristup temi, bez prevelikog angažmana kad je riječ o razumijevanju i stvaranju stavova. Ovaj faktor proizvodi najmanje statistički značajnih razlika, pri čemu ga iznadprosječno zastupaju mladi s područja Samobora, Velike Gorice i Zaprešića, iz najmlađe dobne skupine, zatim učenici s najnižim razinama obrazovanja, religiozni ispitanici, koji često prate vijesti na televiziji i u dnevnim novinama te koji često čitaju dnevne novine (F-omjer = 19,53), tjedne novine i časopise (F-omjer = 25,59), mjesečnike (F-omjer = 18,99) i časopise za mlade (F-omjer = 59,67). Ispodprosječno prihvaćanje ovog faktora nalazimo kod stanovnika subregija Vrbovca, Ivanić Grada i Dugog Sela, kod najstarijih ispitanika koji su zaposleni ili studiraju, a postigli su visokoškolsko obrazovanje, te kod ispitanika koji rijetko ili nikada čitaju dnevne novine, tjednike, mjesečnike i časopise za mlade, ali i mladih koji rijetko ili nikada ne prate vijesti na televiziji ili u dnevnim novinama.

Tablica 7: Razlike između mladih u praćenju novinskih tema (aritmetičke sredine)

Obilježja mladih	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
<i>Subregija</i>			<i>F-omjer=6,16</i>
Dugo Selo			-0,132
Ivanić Grad			-0,281
Jastrebarsko			-0,078
Samobor			0,029
Sveti Ivan Zelina			-0,008
Velika Gorica			0,124
Vrbovec			-0,418
Zaprešić			0,180
<i>Spol</i>		<i>F-omjer=28,64</i>	
Zene		0,136	
Muškarci		-0,140	
<i>Dob</i>	<i>F-omjer=37,40</i>		<i>F-omjer=15,63</i>
15 – 19 godina	-0,298		0,171
20 – 24 godina	0,061		0,015
25 – 29 godina	0,241		-0,188
<i>Socioprofesionalni status</i>	<i>F-omjer=22,88</i>	<i>F-omjer=29,25</i>	<i>F-omjer=7,17</i>
Zaposleni	0,131	-0,211	-0,108
Nezaposleni	-0,007	-0,141	0,077
Učenci	-0,381	0,495	0,193
Studenti	0,151	0,375	-0,055
<i>Obrazovanje oca</i>		<i>F-omjer=17,28</i>	
Osnovna škola i manje		-0,275	
KV/VKV		-0,140	
Srednja škola		0,104	
VSS, VSS i više		0,281	
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	<i>F-omjer=20,77</i>	<i>F-omjer=35,91</i>	<i>F-omjer=14,13</i>
Osnovna škola i manje	-0,321	-0,002	0,127
Ind./zanatska škola	-0,062	-0,500	0,160
Srednja škola	0,087	0,129	-0,032
VSS, VSS i više	0,370	0,337	-0,434
<i>Religioznost</i>			<i>F-omjer=21,32</i>
Religiozni			0,076
Neodlučni			-0,038
Nereligiozni			-0,468
<i>Stranačka identifikacija</i>	<i>F-omjer=11,12</i>		
HDZ	0,045		
HSP	0,093		
HSS	-0,070		
SDP	0,308		
Neodlučni	-0,155		
<i>Praćenje vijesti na TV-u</i>	<i>F-omjer=59,12</i>	<i>F-omjer=7,87</i>	<i>F-omjer=7,75</i>
Rijetko ili nikada	-0,451	-0,253	-0,055
Ponekad	-0,481	-0,114	-0,107
Često	0,157	0,056	0,056
<i>Praćenje vijesti u dnevnim novinama</i>	<i>F-omjer=57,89</i>		<i>F-omjer=15,18</i>
Rijetko ili nikada	-0,430		-0,275
Ponekad	-0,233		-0,053
Često	0,213		0,101
<i>Praćenje vijesti na radiju</i>	<i>F-omjer=39,67</i>	<i>F-omjer=13,32</i>	
Rijetko ili nikada	-0,292	-0,100	
Ponekad	0,030	-0,132	
Često	0,224	0,157	
<i>Praćenje vijesti na internetu</i>	<i>F-omjer=20,77</i>	<i>F-omjer=33,46</i>	
Rijetko ili nikada	-0,123	-0,215	
Ponekad	-0,107	0,104	
Često	0,231	0,241	

“Zbog postojećega marginaliziranog društvenog položaja mladih i nemogućnosti da javno iskažu svoje probleme i ideje očigledna je potreba za ozbiljnim i utjecajnim studentskim i omladinskim medijima. Mediji ‘od mladih za mlade’ u Hrvatskoj postoje u formi školskih i studentskih časopisa, neformalnih periodičnih izdanja koja su uglavnom vezana uz glazbenu i kulturnu scenu (fanzini), ili se prezentiraju razvijanjem sadržaja na internetu. Zbog nepostojanja sustava potpore ovim medijima ili njihove razvojne strategije, intenzitet i broj mladih uključenih u ovakve djelatnosti je vrlo malen” (*Nacionalni program...*, 2003:29). Pomoću ovog istraživanja htjeli smo također saznati žele li mladi Zagrebačke županije da u njoj i/ili u njihovoj lokalnoj jedinici postoje novine za mlade, a koje bi sami mladi uređivali. Dobiveni rezultati su prikazani u grafikonu 1.

Grafikon 1: Stavovi o potrebi postojanja novina za mlade u županiji i/ili lokalnoj zajednici ispitanika (%)

Zanimljivo je da više od polovice ispitanika želi da takve novine postoje, a još je zanimljivije da to ne želi samo jedan od deset mladih u Zagrebačkoj županiji. To pokazuje potrebu mladih da ispune određeni informacijski vakuum koji očito postoji kad je riječ o temama koje se tiču mlade populacije, i to ne samo temama koje se općenito bave mladima, nego i onima koje su vezane uz lokalne, odnosno regionalne prilike i životnu situaciju mladeži.

Rezultati statistički značajnih razlika s obzirom na socijalna obilježja mladih, odnosno ona koja utječu na njihov stav o postojanju novina za mlade u županiji ili lokalnoj zajednici, nalaze se u tablici 8.

Iz navedenih se podataka može iščitati kako pozitivan stav o novinama za mlade imaju većinom mlade žene, naspram mladih muškaraca, ispitanici zadovoljni životom u svom mjestu, za razliku od onih koji nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni (dok se nezadovoljni ispitanici, što je zanimljivo, nalaze negdje u cjelokupnom prosjeku što je objašnjivo činjenicom da nezadovoljstvo također izaziva potrebu za informacijama); mladi koji često čitaju mjesečne novine i časopise nasuprot mladima koji ih ne čitaju nikada, te, naravno, mladi ispitanici koji i inače često čitanju časopise njima namijenjene (za razliku od onih koji to ne čine nikada). Ispitanici koji nisu znali što bi odgovorili na postavljeno pitanje,

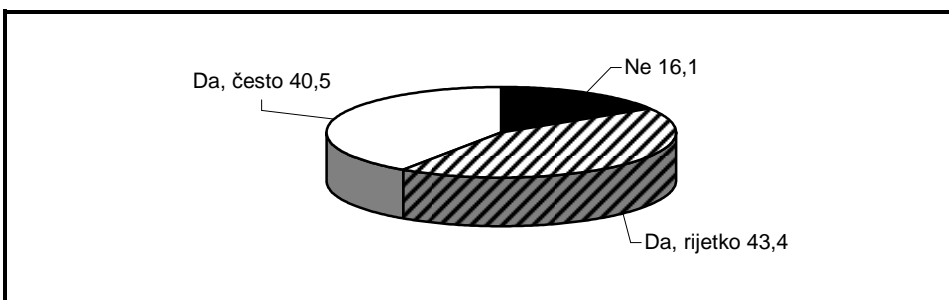
uglavnom nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni životom u svom mjestu, a nikada ne čitaju ni mjesečnike ni časopise za mlade.

Tablica 8: Stavovi o potrebi postojanja novina za mlade u županiji i/ili lokalnoj zajednici s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne	Ne znaju	Da
<i>Spol</i>	$\chi^2=16,97$		
Žene	7,8	37,0	55,2
Muškarci	14,3	36,5	49,2
<i>Zadovoljstvo životom u mjestu</i>	$\chi^2=21,50$		
Nezadovoljan/na	17,8	30,7	51,5
Ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na	12,1	40,8	47,1
Zadovoljan/na	8,8	36,6	54,6
<i>Čitanje mjesečnih novina i časopisa</i>	$\chi^2=26,77$		
Nikada	17,1	41,0	41,9
Ponekad	10,8	37,2	52,0
Često	6,7	32,0	61,3
<i>Čitanje časopisa za mlade</i>	$\chi^2=42,30$		
Nikada	15,1	40,7	44,2
Ponekad	9,2	38,2	52,6
Često	8,6	23,3	68,1
UKUPNO	11,0	36,8	52,2

Relativno blisko prethodnom pitanju, pitanje je stava prema čitanju omladinskih ili studentskih informativnih i obrazovnih tiskovina, koje bi izlazile na županijskoj ili na lokalnoj razini. Podaci o tom stavu mladih ispitanika nalaze se u grafikonu 2.

Grafikon 2: Stavovi o potencijalnom čitanju novina za mlade koje bi izlazile u županiji i/ili lokalnoj zajednici (%)

Velika većina mladih (84%) tvrdi da bi čitala takve tiskovine, ako bi postojale u njihovoj lokalnoj jedinici ili u županiji, a od toga nešto malo više od polovice smatra da bi to činila rijetko, dok su ostali uvjereni da bi ih često čitali. Samo 16% mladih odlučno je u tome da ih čitanje regionalnih, odnosno lokalnih omladinskih i studentskih informativnih i obrazovnih tiskovina ne zanima. I ovi podaci pokazuju da za tiskanim medijem koji bi bio namijenjen isključivo njima – a sadržavao bi različite tipove informacija i/ili obrazovnih tema bliskih njihovoj svakodnevnici – postoji potreba, pa i tržište, među mladom populacijom Zagrebačke županije.

Može se tvrditi da je stav o potencijalnom čitanju novina namijenjenih mladima u županiji, odnosno lokalnoj jedinici polučio relativno velik broj statistički značajnih razlika s obzirom na karakteristike mladih. Dobiveni podaci prikazani su u tablici 9.

Mladi koji smatraju da ne bi čitali županijske ili lokalne informativno-obrazovne novine namijenjene mladima uglavnom su muškog spola, već su zaposleni ili čekaju zaposlenje (za razliku od studenata i učenika), imaju završenu neku strukovnu školu (naspram ispitanika sa srednjim ili visokoškolskim obrazovanjem), koji se uzdržavaju prihodom od vlastitog rada ($\chi^2=20,65$) naspram ispitanika koji takvih prihoda nemaju, te mladi koji nikada ne čitaju ni dnevne novine, ni tjednike, niti mjesečne novine i časopise, odnosno mladi koji ne čitaju časopise za mlade (za razliku od onih koji često čitaju dnevne novine, tjednike, mjesečnike i časopise za mlade, ali i onih koji ih tek povremeno čitaju). Osim toga, takve novine ne bi čitali ni ispitanici koji smatraju da u županiji ili lokalnoj zajednici nisu potrebne novine za mlade koje bi uređivali sami mladi (naspram ispitanika koji bi svakako voljeli vidjeti takve novine pred sobom). Uglavnom se, dakle, radi o mladima koji su općenito manje zainteresirani za takav način informiranja, ili su već u situaciji da su ušli u svijet odraslih pa ih zanimaju neke teme koje nisu specifične samo za mladu populaciju.

Što se tiče mladih koji bi takve novine, da postoje, čitali ponekad, odnosno rijetko, radi se opet o muškarcima te zaposlenim ispitanicima, zatim osobama koji su stekle neku vrstu zanatskog obrazovanja, koji se ne uzdržavaju prihodima od samostalnog rada, a dnevne novine, tjednike, mjesečnike i časopise za mlade čitaju samo povremeno, i konačno, ispitanicima koji nemaju sasvim određen stav o tome trebaju li u županiji ili na lokalnoj razini postojati novine za mlade.

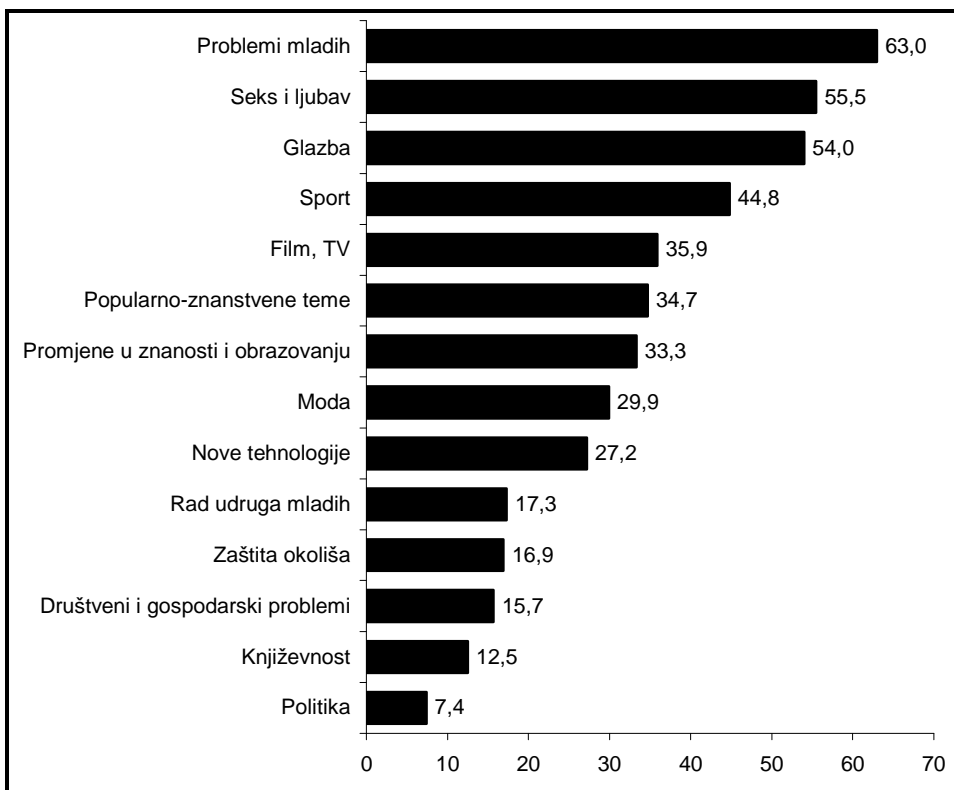
Ispitanici koji bi često koristili mogućnost da čitaju lokalne ili regionalne novine namijenjene mladima većinom su ženskog spola, učenici, odnosno još češće studenti, visokoobrazovana mladež, koja se uglavnom uzdržava prihodima od radnog odnosa, a često čita sve navedene vrste tiskovina, a o postojanju novina za mlade na županijskoj odnosno mjesnoj razini imaju pozitivno mišljenje.

Tablica 9: Stavovi o potencijalnom čitanju novina za mlade u županiji i/ili lokalnoj zajednici s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne	Da, rijetko	Da, često
<i>Spol</i>	$\chi^2=23,86$		
Žene	12,2	42,4	45,4
Muškarci	20,1	44,4	35,5
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=32,74$		
Zaposleni	20,2	45,5	34,3
Nezaposleni	20,5	41,5	38,0
Učenicima	12,8	43,6	43,6
Studenti	10,4	40,6	49,0
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=29,24$		
Osnovna škola i manje	15,5	43,5	41,0
Ind./zanatska škola	24,2	46,4	29,4
Srednja škola	13,8	43,0	43,2
VSS, VSS i više	13,4	38,3	48,3
<i>Čitanje dnevnih novina</i>	$\chi^2=39,60$		
Nikada	35,5	37,1	27,4
Ponekad	17,4	48,3	34,3
Često	13,8	39,8	46,4
<i>Čitanje tjednih novina i časopisa</i>	$\chi^2=67,39$		
Nikada	34,6	33,0	32,4
Ponekad	13,9	47,3	38,8
Često	12,8	36,3	50,9
<i>Čitanje mjesečnih novina i časopisa</i>	$\chi^2=58,31$		
Nikada	29,1	42,2	28,7
Ponekad	14,4	45,7	39,9
Često	10,7	36,3	53,0
<i>Čitanje časopisa za mlade</i>	$\chi^2=78,93$		
Nikada	26,0	42,7	31,3
Ponekad	11,1	47,1	41,8
Često	12,0	31,5	56,5
<i>Stav o novinama za mlade</i>	$\chi^2=752,19$		
Ne	69,1	22,4	8,5
Ne znaju	19,1	67,1	13,8
Da	2,9	31,2	65,9
UKUPNO	16,1	43,4	40,5

Kako bismo utvrdili što bi mlade u Zagrebačkoj županiji najviše zanimalo kad je riječ o lokalnim ili regionalnim novinama namijenjenima upravo mladoj populaciji, nastojali smo pobrojati najočiglednije teme, a podatke, koji su na osnovi tog pitanja dobiveni, prikazuje grafikon 3. Pri tome treba napomenuti da su mladi mogli odabrati čak pet od 14 ponuđenih tema.

Grafikon 3: Rang-ljestvica tema koje bi novine za mlade trebale sadržavati (%)

Uvjerljivo na prvom mjestu, s gotovo dvotrećinskim slaganjem ispitanika, nalaze se problemi mladih kao moguća tema regionalnih, tj. lokalnih novina za mlade. Podjednako su, potom, zastupljena područja seksa i ljubavi te glazbe, s natpolovičnim prihvaćanjem, a manje od polovice ispitanih smatra da bi takva tiskovina trebala pisati i o sportu. Oko trećine svih ispitanika smatra da bi novine namijenjene mladima trebale pisati o filmu i televizijskom programu, zatim o različitim popularno-znanstvenim temama i nečemu što se izrazito tiče mlade populacije – o promjenama u području znanosti i obrazovanja. Moda i novi trendovi u životnom stilu, te nove tehnologije koje se javljaju, trebale bi biti uključene u omladinski novinski medij po mišljenju manje od trećine svih ispita-

nih. Sve ostale teme nisu polučile zanimanje ni svakog petog ispitanika (radi se o praćenju rada udruga i inicijativa mladih, o pitanju zaštite okoliša, o društvenim i gospodarskim problemima te o književnosti i likovnoj umjetnosti). Ipak, najporazniji se rezultat tiče teme politike na državnoj, ali i na lokalnoj razini, za koju gotovo zanemariv postotak mladih smatra da bi trebala biti dijelom njihovih novina. To je još jedan pokazatelj izrazito niskog interesa mladih u Hrvatskoj općenito, a mladih u Zagrebačkoj županiji napose, za pitanja koja uglavnom dominiraju u većini postojećih medija. Možda upravo u vlastitim novinama mladi vide mogućnost bijega od toliko omražene teme političkih zbivanja na nacionalnoj i/ili lokalnoj razini.

Odgovor na pitanje postoje li neke statistički značajne razlike s obzirom na obilježja mladih u pogledu tema koje navode kao najzanimljivije za čitanje u vlastitim novinama svakako je potvrđan¹. Ispitanici koji smatraju da teme vezane uz različite probleme mladih trebaju naći svoje mjesto u novinama za mlade većinom su ženskog spola ($\chi^2=28,86$), htjeli bi da takve novine postoje u njihovu mjestu ili županiji ($\chi^2=52,62$), a takve bi tiskovine često i čitali ($\chi^2=40,70$). Temu seksa i ljubavi češće ističu ispitanici iz subregija Velike Gorice i Samobora, a rjeđe mladi iz subregije Svetog Ivana Zelina ($\chi^2=30,04$), te mladi iz urbanih područja ($\chi^2=15,87$). Glazbena događanja radije bi pratili najmlađi ispitanici ($\chi^2=25,79$) s najnižim stupnjem obrazovanja ($\chi^2=40,76$), naspram starijih ispitanika koji su postigli neku visokoškolsku kvalifikaciju. Područje sporta više zanima mladiće ($\chi^2=35,30$), što ne iznenađuje s obzirom da su oni općenito više zainteresirani za sport nego žene te religiozne ispitanike ($\chi^2=16,37$) nasuprot nereligioznima. Filmska umjetnost i televizija češće zanima najmlađe ispitanike ($\chi^2=21,41$) s najnižim stupnjem obrazovnog postignuća ($\chi^2=17,90$) te osobe koje bi željele, bilo često, bilo rjeđe, čitati lokalne, odnosno regionalne tiskovine za mlade ($\chi^2=20,32$). S druge strane, popularno-znanstvene teme više privlače žensku populaciju ($\chi^2=18,23$), koja bi često čitala novine za mlade da one postoje na lokalnoj ili regionalnoj razini ($\chi^2=16,41$). Pitanje promjena u znanosti i obrazovanju, kao što su, primjerice, uvođenje državne mature ili Bolonjskog procesa u visokoškolskoj nastavi, tema je koja je polučila najviše statistički značajnih razlika među mladima. Tako ona više zanima djevojke ($\chi^2=35,33$), studente ($\chi^2=45,52$), odnosno ispitanike s visokoškolskom kvalifikacijom ($\chi^2=71,02$), čiji je otac također visokoobrazovan ($\chi^2=23,65$), a koji bi željeli da u njihovoj lokalnoj jedinici postoje neke novine namijenjene mladima ($\chi^2=36,34$) i često bi ih čitali ($\chi^2=86,02$). Moda i novi trendovi više zanimaju mlade žene ($\chi^2=74,92$) koje ponekad čitaju dnevne novine ($\chi^2=28,34$). S druge strane, muški spol ($\chi^2=73,19$) je jedina karakteristika koja značajno

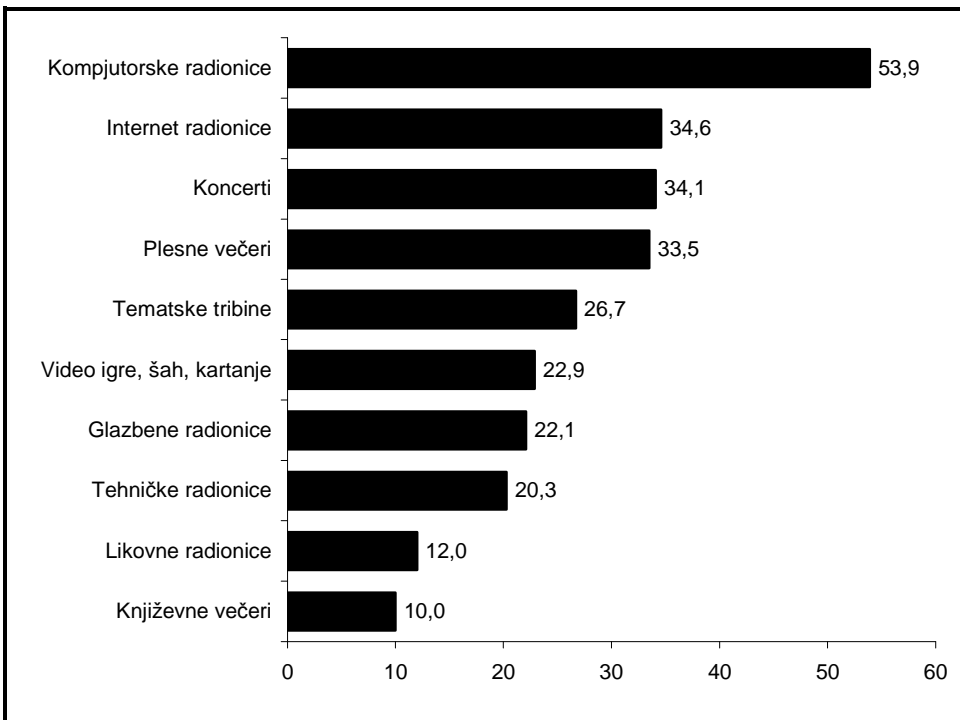
¹ Radi uštede na prostoru dobivene rezultate ne prikazujemo tabelarno. Uvid u rezultate dobivene obradom podataka moguć je kod autorice.

utječe na češće spominjanje novih tehnologija kao moguće teme omladinskih novina. Mladi koji smatraju da bi takve novine trebale pratiti rad udruga i inicijativa mladih uglavnom su studenti ($\chi^2=19,48$) i oni s visokim obrazovanjem ($\chi^2=28,17$), čiji su očevi stekli srednjoškolsku kvalifikaciju ($\chi^2=18,72$), a koji žele vidjeti novine za mlade u svom mjestu ili regiji ($\chi^2=21,59$) koje bi često i čitali ($\chi^2=33,03$). Tema zaštite okoliša je jedina od svih promatranih koja ne polučuje nikakve statistički značajne razlike među mladima, no to nije slučaj s područjem vezanim uz društvene i gospodarske probleme, za koje najstarija dobna skupina mladih ($\chi^2=23,82$) smatra da bi trebali biti uključeni u omladinske ili studentske tiskovine. Književnost i likovna umjetnost diferencira mlade jedino po spolu i obrazovanju, tako da su mlade žene ($\chi^2=19,26$) s visokim stupnjem obrazovanja ($\chi^2=22,78$) sklonije čitanju takvih tema u omladinskim ili studentskim informativnim i obrazovnim tiskovinama. Konačno, temu politike na državnoj i lokalnoj razini u svojim novinama žele vidjeti jedino najstariji ispitanici ($\chi^2=18,80$) nasuprot najmlađima.

Tiskanje novina namijenjenih mladima nije jedini način na koji bi oni mogli doći do informativnih, obrazovnih ili zabavnih sadržaja. Tu je njihovu potrebu, osobito u manjim mjestima koja nemaju dovoljno financijskih ni ljudskih resursa za vlastite omladinske novine, moguće zadovoljiti i otvaranjem neke vrste centra za mlade, koji bi ih na jednom mjestu okupljao i nudio im zanimljive i privlačne sadržaje. Takvi centri su u svijetu često korišten način da se mladi aktiviraju, te istodobno spriječe u razvijanju delikventnih ili ovisničkih navika. Kakvo mišljenje mladi Zagrebačke županije imaju o mogućem sadržaju takvog centra za mlade u svom mjestu stanovanja može se vidjeti u grafikonu 4. Ispitanici su mogli odabrati najviše tri od 10 ponuđenih sadržaja.

Definitivno najzanimljiviji sadržaj mladima bilo bi održavanje radionica vezanih uz računalnu tehnologiju (preko polovice ispitanika smatra takav sadržaj poželjnim). Nadalje, podjednak broj mladih, otprilike jedna trećina, smatra da bi se u centru za mlade trebale organizirati internet radionice, te održavanje koncerata i plesnih večeri. Četvrtina mladih u takvom bi centru rado vidjela tribine s različitim temama, a glazbene radionice, tehničke radionice te video igre, šah, kartanje i druge društvene igre ističe svaki peti ispitanik. Likovne radionice i književne večeri privukle bi samo svakog desetog ispitanika iz Zagrebačke županije. Uglavnom su, dakle, na cijeni sadržaji koji omogućuju stjecanje konkretnih znanja i vještina, zatim zabavni sadržaji, a tek na kraju sadržaji umjetničkog tipa.

Grafikon 4: Rang-ljestvica poželjnih sadržaja centra za mlade (%)

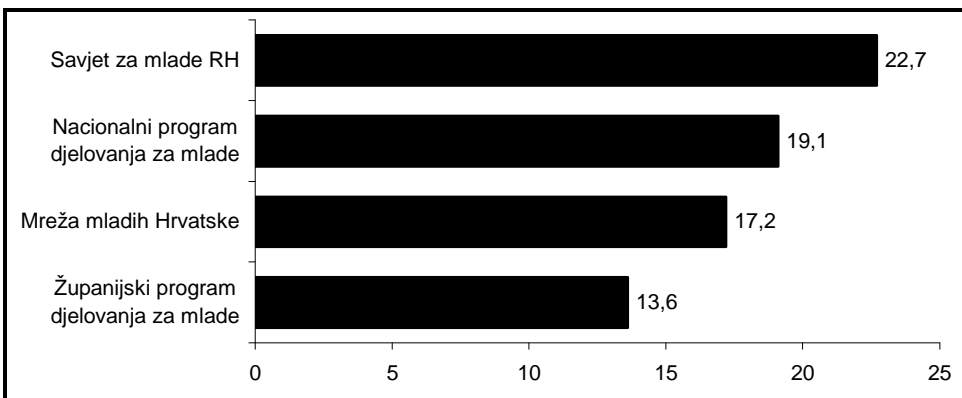
Analiza dobivenih rezultata s obzirom na promatrane karakteristike mladih polučila je nekoliko statistički značajnih razlika među mladima s obzirom na sadržaje koje bi oni željeli vidjeti u centru za mlade u svom mjestu.² Tako bi kompjuterske radionice radije pohađali mladići ($\chi^2=14,09$) – s tim da bi oni radije u takvom centru vidjeli i internet radionice ($\chi^2=17,04$) – a koji su tijekom svog obrazovanja već sudjelovali ili još uvijek sudjeluju u kompjuterskim, odnosno internet radionicama u sklopu škole ($\chi^2=16,66$). Internet radionice bi također radije koristili ispitanici iz subregije Velike Gorice ($\chi^2=27,31$), naspram mladih iz subregije Vrbovca. Organiziranje koncerata važnije je studentima ($\chi^2=18,34$) nego učenicima, a za plesne se večeri više zauzimaju mlade žene ($\chi^2=48,75$), čiji je otac nisko obrazovan ($\chi^2=23,16$), zatim ispitanici koji su u braku ($\chi^2=14,10$), te ispitanici koji su pohađali neki plesni tečaj za vrijeme obrazovanja ili ga nisu mogli pohađati, jer takva slobodna aktivnost nije bila ponuđena u njihovoj školi ($\chi^2=26,05$). Održavanje tribina na različite teme privlači uglavnom djevojke ($\chi^2=18,08$), one koje studiraju ($\chi^2=36,57$), a koje su i

² Dobivene rezultate kao i u prethodnom slučaju, ne prikazujemo tabelarno, a uvid u rezultate dobivene obradom podataka, moguće je kod autorice.

same, kao i njihovi očevi ($\chi^2=55,85$) stekle visoki stupanj obrazovanja ($\chi^2=20,68$). Najviše statistički značajnih razlika po promatranim obilježjima mladih izazvalo je pitanje uključivanja različitih vrsta igara, osobito društvenih, u sadržaj centra za mlade. Naime, takve sadržaje zagovaraju mladi iz subregije Vrbovca ($\chi^2=26,14$), za razliku od onih iz subregije Dugog Sela, mladi muškarci ($\chi^2=36,53$), oni koji dolaze iz ruralnih područja ($\chi^2=16,72$), zatim učenici ($\chi^2=25,32$), s najnižim stupnjem obrazovnih postignuća ($\chi^2=60,40$), čiji je otac i sam stekao najnižu obrazovnu kvalifikaciju ($\chi^2=30,97$). Po pitanju zagovaranja glazbenih radionica, mladi se unutar sebe uopće ne razlikuju, ali mladići ($\chi^2=40,93$) više smatraju da bi centar za mlade trebao pružiti sadržaje vezane uz tehničke vještine, kao što su modelarstvo, video radionice i sl. U likovnim bi radionicama radije sudjelovale djevojke ($\chi^2=48,07$), oni koji su u braku ($\chi^2=14,56$) i koji smatraju da je život u njihovom mjestu privlačan mladim ljudima ($\chi^2=17,47$) te oni koji su i u školi sudjelovali ili sudjeluju u radionicama iz likovne umjetnosti ($\chi^2=51,42$). Naposljetku, književne večeri koje bi se održavale u centru za mlade privukle bi većinom djevojke ($\chi^2=31,98$) i one ispitanike koji su se i u svojim školskim klupama bavili, ili se još uvijek bave, verbalnim izričajem – učenjem stranih jezika ($\chi^2=17,34$).

S obzirom da se u ovoj dionici uglavnom bavimo različitim temama vezanim uz informiranje i informiranost mladih, zanimljivo je bilo istražiti koliko su neke od institucija javne politike usmjerene prema njima poznate samoj populaciji na koju se odnose. Radi se o četiri osnovna institucionalna načina promicanja boljitka mladih: o već spominjanom Nacionalnom programu djelovanja za mlade, zatim o Programu djelovanja za mlade Zagrebačke županije, o Mreži mladih Hrvatske te o Savjetu za mlade Republike Hrvatske. Grafikon 5 prikazuje u kojoj su mjeri te institucije i dokumenti poznati mladima.

Grafikon 5: Upoznatost mladih s nekim institucijama i dokumentima politike prema mladima (%)

Svakako je porazan podatak kako nijedna institucija politike prema mladima nije poznata čak ni četvrtini svih mladih ispitanika u Zagrebačkoj županiji. No, između navedenih institucija ipak postoje neke razlike. Tako je, što je iznenađenje, najpoznatiji Savjet za mlade RH kao jedna od osnovnih organizacija koja bi trebala poslužiti većem uključivanju mladih u društveni i politički život te u sve važnije procese donošenja odluka u Hrvatskoj, osobito na lokalnoj razini (inače, radi se o instituciji koja prati realizaciju Nacionalnog programa djelovanja za mlade te usmjerava nacionalnu politiku prema njima). Potom slijedi Nacionalni program djelovanja za mlade, kao prvi prihvaćeni dokument kojim su određene smjernice politike prema mladima, za kojeg je čula jedna petina ispitanika. S druge strane, Mreža mladih Hrvatske (treba reći da to nije krovna organizacija, nego okuplja udruge mladih u jednom forumu) relativno je nepoznata institucija mladima u Zagrebačkoj županiji, što u još većoj manjoj mjeri vrijedi za Županijski program djelovanja za mlade – to ni ne čudi s obzirom da je novijeg datuma.

S obzirom na promatrana obilježja mladih, pojavile su se i neke statistički značajne razlike kad je riječ o poznatosti istraživanih institucija politike prema mladima u Hrvatskoj (tablica 10).

U prvom je redu vidljivo da poznatost Nacionalnog programa djelovanja za mlade izaziva najviše statistički značajnih razlika po promatranim obilježjima mladih u Zagrebačkoj županiji. Za njega su mnogo češće čuli mladi koji često čitaju časopise namijenjene njima, za razliku od onih koji to nikada ne čine, mladi koji često prate vijesti u dnevnim novinama i na radiju, mladi koji ponekad slušaju informativne emisije na radiju ili ih čitaju na internetu (naspram ispitanika koji rijetko ili nikada ne prate vijesti ni u dnevnim novinama, ni na radiju, ni na internetu) te ispitanici koji i inače često prate teme vezane uz mlade u medijima, za razliku od onih koji to ne čine nikada. Jasno je da je nacionalna politika usmjerena na mlade vidljivija i poznatija onim ispitanicima koji takve teme češće prate, kao i mladima koji su više zainteresirani za događanja oko njih pa stoga više prate različite tipove medija.

Županijski program djelovanja za mlade, kao i Mreža mladih Hrvatske, proizvode statistički značajne razlike samo po jednom promatranom obilježju ispitanika iz Zagrebačke županije. Županijski program je poznatiji mladima koji čitaju časopise za mlade, a Mreža mladih Hrvatske ispitanicima koji ponekad ili često traže vijesti po internetu. Savjet za mlade Republike Hrvatske nešto je uspješniji u diferenciranju mladih po njihovim karakteristikama. Savjet za mlade je nešto poznatiji najmlađoj dobnoj kohorti ispitanika, za razliku od najstarije, zatim ispitanicima koji vjeruju da su organizacije mladih među najodgovornijima za rješavanje problema s kojima se suočavaju u društvu, mladima koji često prate časopise specifično njima namijenjene, naspram onih koji to ne čine

nikada, te konačno ispitanicima koji često prate teme vezane uz mlade u svim medijima (u usporedbi s mladima kojima to nije praksa).

Tablica 10: Poznatost nekih institucija politike prema mladima s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

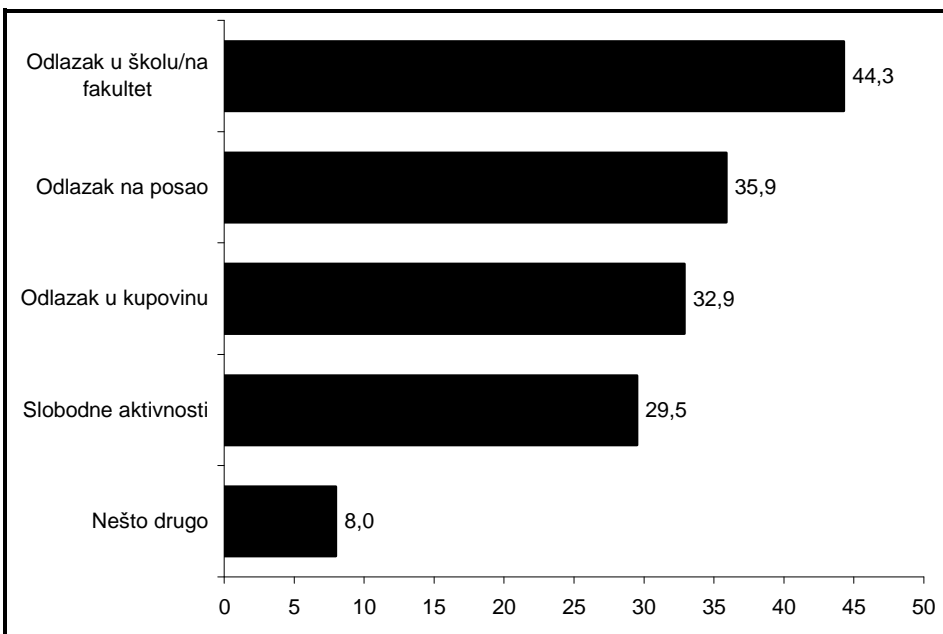
Obilježja mladih	Savjet za mlade RH	Nacionalni program djelovanja za mlade	Mreža mladih Hrvatske	Županijski program djelovanja za mlade
<i>Dob</i>	$\chi^2=16,09$			
15 – 19 godina	27,7			
20 – 24 godina	23,7			
25 – 29 godina	16,9			
<i>Odgovornost organizacija mladih za rješavanje problema mladih u društvu</i>	$\chi^2=19,80$			
Ne	20,9			
Da	35,0			
<i>Čitanje časopisa za mlade</i>	$\chi^2=66,58$	$\chi^2=20,89$		$\chi^2=35,48$
Nikada	14,5	14,5		8,8
Ponekad	22,5	19,1		13,2
Često	41,8	28,9		25,0
<i>Praćenje vijesti u dnevnim novinama</i>		$\chi^2=16,99$		
Rijetko ili nikada		12,6		
Ponekad		15,4		
Često		22,5		
<i>Praćenje vijesti na radiju</i>		$\chi^2=24,83$		
Rijetko ili nikada		12,3		
Ponekad		22,1		
Često		23,3		
<i>Praćenje vijesti na internetu</i>		$\chi^2=15,31$	$\chi^2=20,42$	
Rijetko ili nikada		15,0	12,6	
Ponekad		24,8	20,9	
Često		21,2	21,7	
<i>Praćenje tema o mladima u medijima</i>	$\chi^2=25,59$	$\chi^2=21,91$		
Rijetko	13,1	9,5		
Ponekad	20,6	18,2		
Često	28,8	23,9		
UKUPNO	22,7	19,1	17,2	13,6

3. Mobilnost mladih – sadašnjost i budućnost

Cilj ovog dijela analize jest da se utvrdi koliko su i zbog kojih čimbenika mladi u Zagrebačkoj županiji u svom svakodnevnom životu mobilni, s kojim se, pri tome, problemima susreću te koji bi ih razlozi mogli ponukati da postanu još mobilniji i, primjerice, promijene mjesto ili čak državu u kojoj žive.

Danas su rijetke osobe koje, u suvremenom brzom i izrazito mobilnom društvu, ne moraju često putovati. Ipak, ono što starije generacije možda mogu izbjeći, neminovno pogađa mlade: svakodnevno se putuje radi obrazovanja, zaposlenja, slobodnih aktivnosti ili zbog obavljanja brojnih drugih aktivnosti kojima je moderni mladi čovjek opterećen. Upravo smo zbog toga željeli utvrditi koji čimbenici stoje iza svakodnevnog putovanja kojima je većina izložena i koji je to postotak mladih uključen u svakodnevne migracije (grafikon 6).

Grafikon 6: Razlozi svakodnevnog putovanja (%)

Mladi u Zagrebačkoj županiji svakodnevno putuju najvećim dijelom zbog potrebe za obrazovanjem ili usavršavanjem (gotovo svaki drugi ispitanik svakodnevno putuje zbog toga). Odlazak na posao je drugi čimbenik koji utječe na učestalost svakodnevnih migracija, međutim, kao i kod odlaska u svakodnevnu kupovinu, na to je prisiljena oko trećina mladih. Bavljenje različitim slobodnim aktivnostima nešto je rjeđi razlog za svakodnevno putovanje, a samo svaki deseti

ispitanik ima druge razloge za svakodnevno putovanje (npr. odlazak kod liječnika, odlazak po djecu u vrtić ili školu i slično).

Nekoliko je obilježja mladih Zagrebačke županije koji pokazuju statistički značajne razlike kad je riječ o različitim razlozima za svakodnevno putovanje. Prikaz dobivenih rezultata nalazi se u tablici 11.

Obilježja koja diferenciraju mlade s obzirom na svakodnevni odlazak u školu, odnosno na fakultet su dob, socioprofesionalni status, obrazovanje ispitanika i njegova oca, vrsta mjesečnog primanja te vožnja automobilom. Mladi koji češće svakodnevno putuju radi obrazovanja iz najmlađe su dobne kohorte (naspram najstarijoj), a logično je da se uglavnom radi o učenicima i studentima (dok zaposleni iznimno rijetko svakodnevno putuju radi obrazovanja), zatim mladi koji su završili osnovnu školu ili je još pohađaju, te mladi čiji su očevi visoko obrazovani (može se pretpostaviti da će djeca visokoobrazovanih roditelja dulje pohađati neku obrazovnu instituciju). Osim toga, češće radi obrazovanja putuju oni koje uzdržavaju roditelji ili supružnik ($\chi^2=368,72$), oni koji nemaju mjesečne prihode od rada ($\chi^2=519,84$) te ispitanici koji ne voze automobil, jer ga još uvijek ne znaju voziti (dakle, opet najmlađa dobna skupina).

Možemo unaprijed pretpostaviti da su karakteristike ispitanika koji svakodnevno putuju zbog posla dijametralno suprotne karakteristikama onih koji putuju u školu ili na fakultet. Tako mladi muškarci češće svakodnevno putuju na posao nego djevojke. Osim toga, zbog zaposlenja češće svakodnevno putuju i najstariji ispitanici koji su zaposleni, a čiji su očevi stekli ili osnovnoškolsku ili strukovnu diplomu, a sami su završili neku strukovnu školu ili fakultet (dakle, završili su svoje obrazovanje), manje ih uzdržavaju roditelji ili supružnik ($\chi^2=663,28$), a češće sami zarađuju za život ($\chi^2=863,25$) te posjeduju vlastiti automobil zbog kojeg im je svakodnevno putovanje olakšano.

Samo jedno obilježje mladih pokazuje se utjecajnim pri odlasku u kupovinu. Začuđuje da je to upravo obrazovanje oca: djeca najobrazovanijih očeva češće odlaze u svakodnevnu kupovinu od djece čiji su očevi završili samo osnovnu školu ili manje. Taj je nalaz teško interpretirati, ali za pretpostaviti je da se kod mladih čiji su očevi visoko obrazovani češće radi o dobrostojećim obiteljima koje svojim članovima mogu priuštiti luksuz česte kupnje različitih artikala.

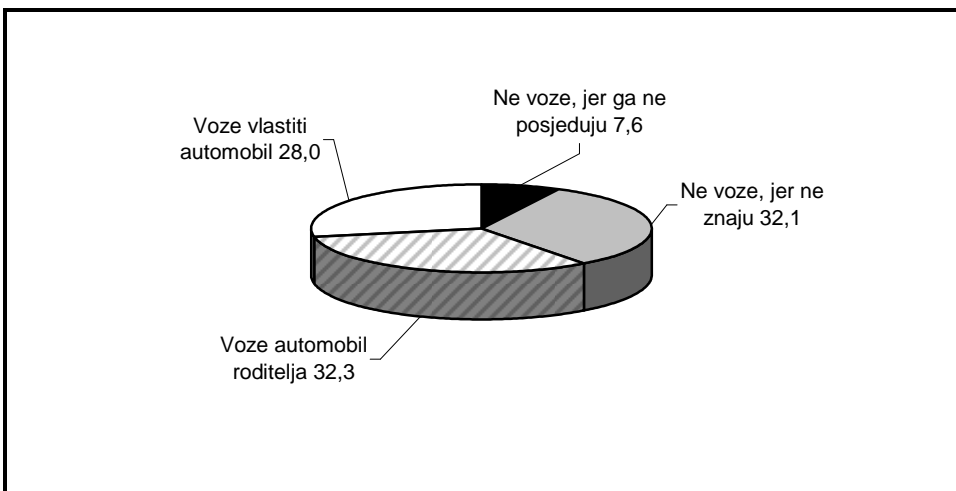
Tablica 11: Razlozi svakodnevnog putovanja s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Škola/fakultet	Posao	Kupovina	Slobodne aktivnosti
<i>Subregija</i>				$\chi^2=50,47$
Dugo Selo				23,4
Ivanić Grad				44,9
Jastrebarsko				30,3
Samobor				36,5
Sveti Ivan Zelina				16,3
Velika Gorica				29,7
Vrbovec				50,3
Zaprešić				29,4
<i>Spol</i>		$\chi^2=13,31$		
Žene		31,4		
Muškarci		40,4		
<i>Dob</i>	$\chi^2=374,96$	$\chi^2=307,54$		
15 – 19 godina	75,6	6,6		
20 – 24 godine	42,9	41,0		
25 – 29 godina	13,2	60,3		
<i>Mjesto stanovanja</i>				$\chi^2=15,86$
Grad				26,1
Sjedište općine				34,4
Selo				36,5
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=927,47$	$\chi^2=890,86$		$\chi^2=29,69$
Zaposleni	6,2	82,4		35,3
Nezaposleni	11,3	10,2		45,9
Učenici	88,0	1,5		25,4
Studenti	84,5	8,7		28,1
<i>Obrazovanje oca</i>	$\chi^2=50,50$	$\chi^2=25,74$	$\chi^2=21,20$	$\chi^2=20,00$
Osnovna škola i manje	28,5	41,5	17,1	41,5
KV, VKV	39,8	40,0	30,8	37,7
Srednja škola	47,6	36,1	28,5	28,1
VSS, VSS i više	59,4	22,9	36,5	27,8
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=352,33$	$\chi^2=275,37$		
Osnovna škola i manje	77,6	5,6		
Ind./zanatska škola	7,5	63,8		
Srednja škola	49,5	32,7		
VSS, VSS i više	18,9	62,2		
<i>Vožnja automobilom</i>	$\chi^2=252,07$	$\chi^2=336,51$		$\chi^2=24,24$
Ne posjeduju automobil	44,0	30,0		25,9
Ne znaju voziti	66,2	12,7		25,9
Voze automobil roditelja	48,7	30,8		34,4
Voze vlastiti automobil	13,9	70,7		40,4
UKUPNO	44,2	36,1	32,9	29,2

S druge strane, svakodnevno putovanje zbog slobodnih aktivnosti mnogo više varira po promatranim obilježjima mladih. Zbog takvih aktivnosti češće putuju stanovnici subregija Vrbovca i Ivanić Grada (moguće je da uzrok leži u činjenici da u tim mjestima ne postoji veliki izbor slobodnih aktivnosti kojima se mladi žele baviti), a najrjeđe je riječ o ispitanicima iz subregije Svetog Ivana Zeline. Osim toga, ispitanici koji dolaze iz ruralnih područja češće putuju da bi se bavili nekom slobodnom aktivnošću vrlo vjerojatno zbog istog razloga koji je naveden i gore. Nezaposleni, također, češće svakodnevno putuju zbog slobodnih aktivnosti (s obzirom da imaju relativno mnogo slobodnoga vremena, to i ne čudi), za razliku od učenika (koji se slobodnim aktivnostima često mogu baviti u sklopu škole). Mladi s nisko obrazovanim očevima isto tako češće putuju da bi se bavili nekom slobodnom aktivnošću, za razliku od onih čiji su očevi stekli fakultetsko obrazovanje. Vožnja automobilom djeluje na sličan način kao i kod odlaska na posao: oni koji posjeduju automobil, češće ga koriste radi svakodnevnog bavljenja slobodnim aktivnostima, a oni koji ne znaju voziti ili nisu u posjedu vozila pomalo su u tome ograničeni.

Upravo je korištenje automobila kod mladih sljedeća varijabla koju smo željeli istražiti, jer, kao što je očito iz prethodne analize, može drastično utjecati na mobilnost osobe, posebice uzme li se u obzir da nisu sva područja jednako pokrivena javnim gradskim ili prigradskim prijevozom, odnosno željezničkom ili autobusnom mrežom. Grafikon 7 prikazuje korištenje automobila kod mladih Zagrebačke županije.

Grafikon 7: Korištenje automobila (%)

Iz prikazanog se može zaključiti da više od tri petine mladih u Zagrebačkoj županiji koristi osobni automobil, bilo vlastiti (28%), bilo obiteljski (32,3%). Dvije petine ispitanika koji ne voze automobil se ipak međusobno razlikuju: samo oko 8% mladih ne vozi automobil, jer ga ne posjeduju oni ili njihove obitelji, dok čak trećina cjelokupne populacije njih ne vozi, jer ne zna voziti. Lako je pretpostaviti da se radi o najmlađem dijelu populacije mladih, onima između 15. i 19. godine života.

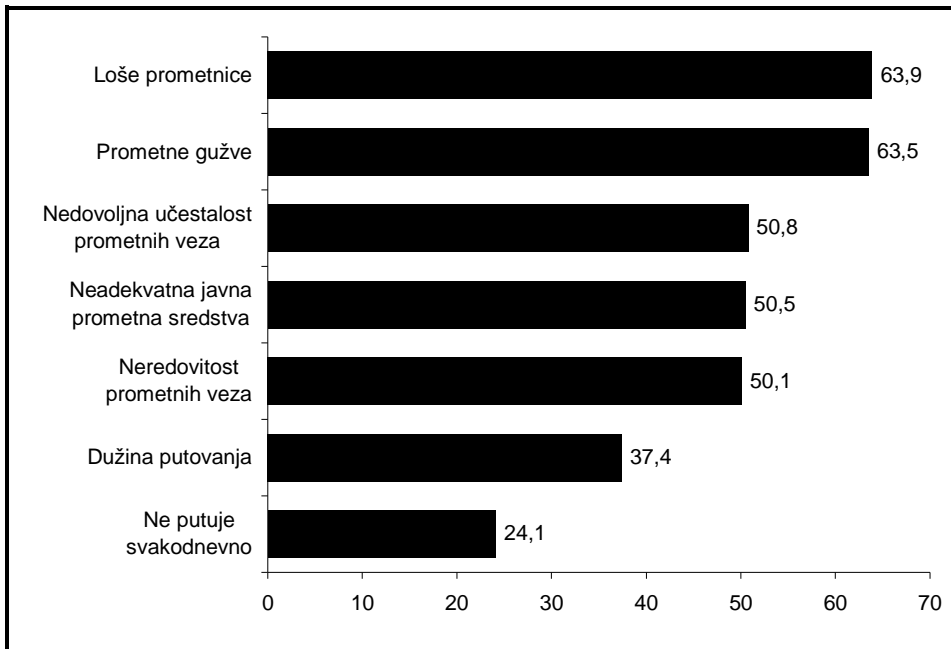
Kako bismo provjerili tu pretpostavku, ali i ustanovili koja još obilježja mladih značajno utječu na korištenje automobila, proveli smo hi-kvadrat test, čiji rezultati pokazuju kako čak osam promatranih karakteristika proizvode značajne razlike među mladima kad je riječ o vožnji automobila. Djevojke češće ne znaju voziti automobil ($\chi^2=38,15$), dok mladići češće od njih voze i obiteljski i vlastiti auto. Potvrđeno je da najmlađi ispitanici najčešće ne znaju voziti automobil, dok mladi iz srednje dobne kohorte voze obiteljsko, a najstariji ispitanici vlastito vozilo ($\chi^2=467,05$). Nezaposleni u najvećem broju slučajeva ne posjeduju automobil, učenici ne znaju voziti, studenti voze obiteljski automobil, a zaposleni uglavnom voze vlastiti ($\chi^2=598,74$). Ispitanici s najnižim obrazovanjem najčešće ne znaju voziti automobil, srednjoškolski obrazovana mladež vozi obiteljske automobile, dok mladi koji su završili neku strukovnu školu ili fakultet (pretpostavlja se da su, stoga, i u većem broju zaposleni od ostalih kategorija mladih) voze vlastiti auto ($\chi^2=324,21$). Mladi koje uzdržavaju roditelji ili supružnik većinom ne znaju voziti automobil, ili voze obiteljski, a oni koje roditelji ne uzdržavaju češće posjeduju vlastito vozilo ($\chi^2=338,08$). S druge strane, mladi ispitanici koji se sami uzdržavaju, jer su u radnom odnosu, u najmanjoj mjeri ne znaju voziti, a češće posjeduju vlastiti automobil ($\chi^2=364,41$). Mladi iz kućanstava čija su mjesečna primanja manja od 4.000 kuna češće ne posjeduju automobil, dok ista kategorija njih jednako često vozi automobil svojih roditelja kao i mladi iz kućanstava čija su primanja veća od 10.000 kuna ($\chi^2=84,48$). Osim toga, ne iznenađuje da potonji mnogo češće od ostalih posjeduju vlastiti automobil. Konačno, logično je da su ispitanici koji su izjavili da u njihovu kućanstvu postoji automobil češće za volanom vlastitog ili obiteljskog vozila od mladih čije kućanstvo ne posjeduje automobil ($\chi^2=626,83$).

I mladi koji se koriste automobilom i oni koji svakodnevno putuju nekim drugim prometnim sredstvom, susreću se s nekim problemima koji im to putovanje otežavaju. Koji su to problemi i za koje mladi iz Zagrebačke županije misle da su najteži, prikazano je u grafikonu 8.

Problemi koji mladi iz Zagrebačke županije najčešće spominju su loše prometnice i prometne gužve (više od tri četvrtine mladih smatra te probleme najvećima). Polovica ispitanika ističe probleme vezane za gradski, odnosno prigradski javni prijevoz: radi se o rijetkim prometnim vezama, o neadekvatnim

javnim prometlima i o neredovitim prometnim vezama. Nešto više od trećine ispitanika smatra kako im je duljina putovanja problem u svakodnevnom putovanju, dok samo četvrtina mladih ne putuje svakodnevno zbog različitih razloga.

Grafikon 8: Rang-ljestvica problema pri svakodnevnom putovanju mladih (%)

Zanimljivo je pogledati koje od promatranih značajki mladih utječu na njihovu percepciju najvećih problema pri svakodnevnom putovanju. Rezultati analize prikazani su u tablici 12.

Kao najveći problem pri svakodnevnom putovanju, loše prometnice najčešće ističu mladi od 20. do 29. godine života, za razliku od najmlađih ispitanika, zatim zaposleni naspram učenika, mladi koje ne uzdržavaju roditelji, partner ili supružnik ($\chi^2=22,81$), ispitanici koji svakodnevno putuju zbog odlaska na posao, u kupovinu i radi slobodnih aktivnosti te osobe koje, za razliku od mladih koji ne znaju voziti, putuju vlastitim automobilom.

Prometne gužve su problem uglavnom ispitanicima iz subregija Zaprešića, Velike Gorice, Dugog Sela i Samobora, a manje mladima koji žive u subregijama Ivanić Grada i Vrbovca, zatim studentima naspram učenika, mladima koji su završili srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u usporedbi s mladima s nižim razinama obrazovanja te ispitanicima koji češće svakodnevno putuju u školu ili na fakultet, odnosno radi bavljenja nekom slobodnom aktivnošću.

Tablica 12: Problemi pri svakodnevnom putovanju s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Loše prometnice	Prometne gužve	Nedovoljna učestalost prometnih veza	Neadekvatna javna prometna sredstva	Neredovitost prometnih veza	Dužina putovanja	Ne putuju svakodnevno
<i>Subregija</i>		$\chi^2=31,73$		$\chi^2=41,65$			
Dugo Selo		66,7		52,5			
Ivanič Grad		51,4		39,1			
Jastrebarsko		56,6		34,0			
Samobor		66,7		45,8			
Sveti Ivan Zelina		59,3		55,8			
Velika Gorica		67,9		58,6			
Vrbovec		51,7		48,3			
Zaprešić		71,0		58,3			
<i>Dob</i>	$\chi^2=20,80$						
15 – 19 godina	55,9						
20 – 24 godine	66,0						
25 – 29 godina	69,5						
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=43,58$	$\chi^2=51,42$		$\chi^2=23,52$		$\chi^2=26,28$	$\chi^2=25,22$
Zaposleni	73,3	61,6		46,3		35,0	17,6
Nezaposleni	57,6	57,1		47,8		28,3	33,3
Učenici	52,8	55,2		48,1		35,3	26,1
Studenti	63,2	78,7		61,6		47,8	27,0
<i>Obrazovanje ispitanika</i>		$\chi^2=39,70$	$\chi^2=17,77$	$\chi^2=20,15$			
OŠ i manje		53,7	52,9	45,1			
Ind./zanatska škola		54,6	39,9	42,3			
Srednja škola		69,8	54,2	55,0			
VSS, VSS i više		70,9	51,4	57,1			
<i>Odlazak u školu/fakultet</i>		$\chi^2=35,95$	$\chi^2=32,27$	$\chi^2=29,10$	$\chi^2=33,59$	$\chi^2=30,21$	
Ne		56,7	44,4	44,4	43,5	44,2	
Da		71,8	59,2	58,5	58,6	57,5	
<i>Odlazak na posao</i>	$\chi^2=45,90$						$\chi^2=19,56$
Ne	57,7						27,6
Da	75,2						17,4
<i>Odlazak u kupovinu</i>	$\chi^2=25,54$		$\chi^2=20,56$	$\chi^2=14,70$	$\chi^2=29,84$		
Ne	59,9		46,8	47,1	45,2		
Da	73,7		59,2	57,6	60,2		
<i>Slobodne aktivnosti</i>	$\chi^2=36,71$	$\chi^2=22,65$	$\chi^2=15,68$	$\chi^2=28,23$	$\chi^2=19,03$	$\chi^2=13,29$	
Ne	58,6	59,6	47,6	46,2	46,6	34,4	
Da	74,6	72,6	58,9	61,2	59,0	44,4	
<i>Vožnja automobilom</i>	$\chi^2=55,34$						
Ne posjeduju auto	55,4						
Ne znaju voziti	54,7						
Auto roditelja	62,9						
Vlastiti auto	77,6						
UKUPNO	63,9	63,5	50,8	50,5	50,1	37,4	24,1

Nedovoljnu učestalost prometnih veza kao problem češće navode ispitanici sa srednjoškolskim obrazovanjem te mladi koji svakodnevno putuju radi obrazovanja, u kupovinu ili radi slobodne aktivnosti.

Istodobno, nezadovoljstvo neprikladnošću javnih sredstava prometanja češće je kod ispitanika iz subregija Velike Gorice i Zaprešića (najnapučenijih gradova-satelita glavnoga grada), a relativno rijetka kod ispitanika iz subregije Jastrebarskog, češće ga navode i studenti naspram zaposlenih (jer su oni, kao što smo prethodno vidjeli, većinom vlasnici vlastitih automobila), zatim visokoobrazovani ispitanici te oni koji često putuju u školu ili na fakultet, u kupovinu ili u obavljanje slobodnih aktivnosti.

Kao problem pri svakodnevnom putovanju, neredovitost prometnih veza izaziva relativno malo statistički značajnih razlika po promatranim obilježjima, pa tako ovaj problem navode samo ispitanici koji svakodnevno putuju zbog obrazovanja, kupovine ili bavljenja slobodnom aktivnošću.

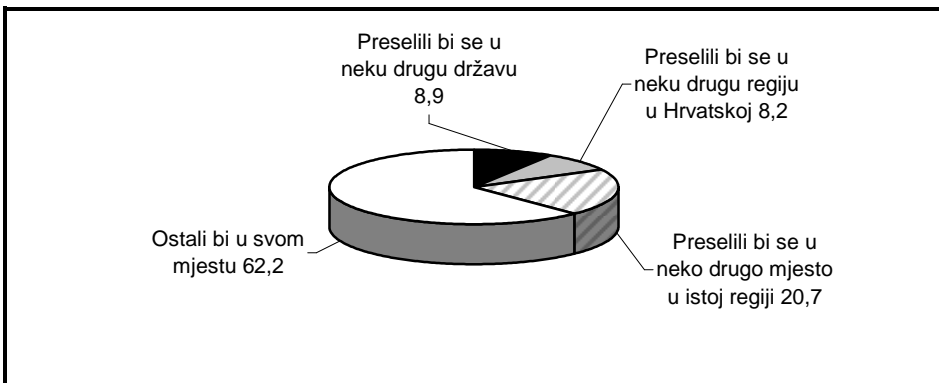
Studenti (za razliku od nezaposlenih ispitanika), te mladi koji svakodnevno putuju radi obrazovanja ili slobodnih aktivnosti, među najnezadovoljnijima su duljinom putovanja.

Kada je riječ o ispitanicima koji ne putuju svakodnevno, radi se uglavnom o nezaposlenim osobama (što ne iznenađuje), koje češće uzdržavaju roditelji ili supružnici ($\chi^2=13,35$), a koji, jasno, ne putuju svakodnevno radi obavljanja nekog posla.

Kada se uzmu u obzir svi dosada navedeni podaci o problemima s kojima se mladi u Zagrebačkoj županiji svakodnevno suočavaju, možda je važno ispitati kakav je stav ispitanika o budućem životu u svom mjestu. Odgovori koje su ispitanici dali kad ih se pitalo žele li i ubuduće živjeti u mjestu u kojem sada žive nalaze se u grafikonu 9.

Kao što je lako iščitati iz navedenih podataka, nešto malo manje od dvije trećine ispitanika je do te mjere zadovoljno sadašnjim životom u svom mjestu da u budućnosti nemaju namjeru promijeniti mjesto boravka. Možda je to pokazatelj i određene inertnosti mladih u Zagrebačkoj županiji, no vjerojatno se ipak radi o činjenici da je to jedan od najrazvijenijih dijelova Hrvatske s relativno velikim brojem različitih prilika koje se nude mladim ljudima. No, unatoč tome, nešto više od trećine svih ispitanika izgleda ipak nije toliko zadovoljno svojim životom u svom mjestu da bi u njemu ostali i ubuduće. Jedna bi se petina mladih preselila u neko privlačnije mjesto u istoj regiji, a za pretpostaviti je da se radi o preseljenju u Zagreb. S druge strane, oni nezadovoljniji bi se preselili u neku drugu hrvatsku regiju (8,2%), ili čak, u gotovo 10% slučajeva, u drugu državu.

Grafikon 9: Namjera ispitanika da i u budućnosti žive u svom mjestu (%)

U svakom nas je slučaju zanimalo koje to karakteristike diferenciraju mlade kad je riječ o namjeri da i ubuduće žive u sadašnjem mjestu. Dobiveni podaci se nalaze u tablici 13.

Tablica 13: Namjera življenja u sadašnjem mjestu u budućnosti s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Preselili bi se u neku drugu državu	Preselili bi se u drugu regiju u Hrvatskoj	Preselili bi se u drugo mjesto u regiji	Žele ostati u svom mjestu
<i>Spol</i>	$\chi^2=29,73$			
Žene	8,8	10,3	24,8	56,1
Muškarci	9,0	6,0	16,5	68,5
<i>Mjesto stanovanja</i>	$\chi^2=37,52$			
Grad	7,1	7,7	13,5	71,7
Sjedište općine	14,5	9,9	19,8	55,8
Selo	9,1	8,1	24,9	57,9
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=32,68$			
Zaposleni	8,4	6,7	16,2	68,7
Nezaposleni	9,8	10,2	22,4	57,6
Učenici	11,4	6,0	21,0	61,6
Studenti	7,1	11,2	26,7	55,0
<i>Zadovoljstvo životom u mjestu</i>	$\chi^2=259,16$			
Nezadovoljni	18,5	14,9	33,1	33,5
Ni zadovoljni ni nezadovoljni	12,1	14,3	31,6	42,0
Zadovoljni	4,9	3,6	12,9	78,6
UKUPNO	8,9	8,2	20,7	62,2

U svom bi mjestu više željeli ostati muškarci iz gradova (za razliku od mladih koji žive u ruralnim područjima), zatim zaposleni naspram studenata (koji su i inače najmobilniji dio stanovništva) te mladi koji su općenito zadovoljni životom u mjestu, za razliku od nezadovoljnih ispitanika. U neko drugo mjesto u regiji preselile bi se radije djevojke, iz seoskih područja, zatim studenti (za razliku od zaposlenih ispitanika) te osobe nezadovoljne životom u svom mjestu, kao i one koje time nisu ni zadovoljne ni nezadovoljne. U drugoj hrvatskoj regiji u budućnosti bi živjele prvenstveno mlade žene iz ruralnih područja, zatim opet studenti te nezaposleni i, logično, svi koji svojim životom u sadašnjem mjestu nisu zadovoljni. S druge strane, u nekoj drugoj državi se, u budućnosti, više vide muškarci, oni iz sjedišta općina, zatim učenici i nezaposleni te oni koji su životom u svom mjestu nezadovoljni. Radi se o relativno logičnoj situaciji, koja se ne razlikuje mnogo od početnih pretpostavki kad je riječ o ovom pitanju, niti od prethodnih istraživanja (Mendeš, 2005).

Kako izgledaju odgovori ispitanika vezani baš uz pitanje odlaska u inozemstvo, vidljivo je u tablici 14. Treba napomenuti da su mogući odgovorili činili petostupanjsku ljestvicu, s tim da je kategorija “da, išao/la bih zauvijek” zapravo zbroj odgovora “išao/la bih zauvijek kad bi mi se pružila odgovarajuća prilika” i “išao/la bih zauvijek bez obzira na sve”, dok su ostali odgovori u tablici 14 zadržali isti oblik kao i u upitniku. Dobiveni podaci su također uspoređeni s podacima iz istraživanja iz 2004. godine (Mendeš, 2005:243-246).

Tablica 14: Komparativni prikaz stavova mladih o odlasku u inozemstvo (%)

Odlazak u inozemstvo	Zagrebačka županija 2006.	Hrvatska 2004.
Ne bi išli na dulje vrijeme, ni zauvijek	26,9	22,5
Ne bi išli zauvijek, ali bi išli na dulje vrijeme	31,8	39,4
Otišli bi zauvijek	18,0	25,9
O tome nisu razmišljali	23,3	12,2

Vidljivo je da bi gotovo trećina mladih željela dulje vrijeme raditi i živjeti u nekoj drugoj zemlji, a skoro petina odgovara da bi rado zauvijek napustila Hrvatsku. Postotak mladih koji o odlasku u inozemstvo nisu razmišljali relativno je visok, a čak četvrtina sa sigurnošću smatra da nikada neće živjeti u inozemstvu. U usporedbi s istraživanjem provedenim 2004. godine na uzorku cjelokupne populacije mladih u Hrvatskoj, županijska mladež je nešto manje sklona emigriranju. Tada je čak dvije trećine mladih tvrdilo da bi u inozemstvo išlo na dulje vrijeme ili čak zauvijek. Znači li to da je Hrvatska postala privlačnija za život i rad svojim državljanima, da je činjenica njenog približavanja Europskoj uniji učinila taj tip selidbe izlišnim, ili da je situacija drugačija s obzirom da se u ovom

istraživanju ipak radi o mladima koji su stanovnici jednog od najrazvijenijih područja u Hrvatskoj, teško je tvrditi. Međutim, može se reći da se radi o relativno pozitivnom trendu među mladima u Zagrebačkoj županiji.

Kad je riječ o ovom pitanju, diferenciranost mladih je relativno velika, a prikaz njihovih obilježja koja uvjetuju statistički značajne razlike među njima nalazi se u tablici 15, uz napomenu da je iz analize izostavljena kategorija “ni-sam razmišljao/la o tome”, jer su nas zanimali oni ispitanici koji o istraživanom pitanju imaju izgrađeni stav.

Tablica 15: Stavovi o odlasku u inozemstvo s obzirom na socijalna obilježja ispitanika (%)

Obilježja mladih	Ne bi išli na dulje vrijeme, ni zauvijek	Išli bi na dulje vrijeme	Otišli bi zauvijek
<i>Socioprofesionalni status</i>	$\chi^2=35,58$		
Zaposleni	32,6	42,1	25,2
Nezaposleni	31,2	43,4	25,4
Učenici	17,7	50,0	32,3
Studenti	23,3	54,0	22,7
<i>Obrazovanje ispitanika</i>	$\chi^2=31,35$		
Osnovna škola i manje	19,5	48,0	32,5
Ind./zanatska škola	35,2	37,2	27,6
Srednja škola	26,3	49,5	24,2
VSS, VSS i više	30,4	50,7	18,9
<i>Zadovoljstvo životom u mjestu</i>	$\chi^2=25,22$		
Nezadovoljni	23,3	57,5	19,2
Ni zadovoljni ni nezadovoljni	22,7	52,1	25,2
Zadovoljni	29,9	41,8	28,3
<i>Privlačnost mjesta mladima</i>	$\chi^2=37,89$		
Neprivlačno	25,4	55,4	19,2
Ni privlačno ni neprivlačno	23,2	45,9	30,9
Privlačno	32,7	39,0	28,3
<i>U slučaju nezaposlenosti</i>	$\chi^2=63,59$		
Čekanje posla u regiji i struci	37,0	42,4	20,6
Traženje bilo kojeg posla u regiji	29,5	42,4	28,1
Traženje posla u struci u Hrvatskoj	23,5	52,7	23,8
Traženje posla u struci u inozemstvu	8,9	70,3	20,8
Nastavak školovanja, promjena struke	27,3	44,7	28,0
UKUPNO	35,1	41,5	23,4

Mladi u Zagrebačkoj županiji koji nemaju želju napustiti svoju zemlju ni na dulje vrijeme ni zauvijek, češće su zaposleni (što se podudara s prethodnim nalazom), ali i nezaposleni (pretpostavljamo da je riječ o osobama koje se nadaju skorom zaposlenju u Hrvatskoj) za razliku od učenika; ispitanici koji su stekli diplomu neke strukovne škole u većoj bi mjeri ostali u Hrvatskoj za razliku od onih koji su završili osnovnu školu ili manje; to također vrijedi i za mlade koji se uzdržavaju vlastitim primanjima od radnog odnosa ($\chi^2=20,46$), a u braku su ($\chi^2=41,27$); osobe zadovoljne životom u svom mjestu također bi nastavile živjeti u Hrvatskoj, kao i ispitanici koji smatraju da je njihovo mjesto privlačno mladima; oni mladi koji bi u slučaju nezaposlenosti čekali posao u regiji u svojoj struci, za razliku od onih koji bi posao u svojoj profesiji tražili i izvan Hrvatske. Na dulje bi vrijeme u inozemstvo zbog posla ili života najradije otišli studenti (osobito u usporedbi sa zaposlenima i nezaposlenima); ispitanici s fakultetskom ili srednjoškolskom diplomom (naspram mladih sa strukovnim obrazovanjem), ispitanici koji se ne uzdržavaju vlastitim radom, mladi koji nisu u braku, svi oni koji su nezadovoljni životom u svom mjestu i smatraju ga neprivlačnim te oni koji bi u slučaju nezaposlenosti tražili posao u struci u inozemstvu.

Zauvijek bi iz Hrvatske otišli radije učenici nego studenti, osobe sa završenim osnovnim obrazovanjem naspram visokoobrazovanih ispitanika, mladi koji su zadovoljni životom u svom mjestu, ali ga ne smatraju ni privlačnim ni neprivlačnim te oni koji bi u svojoj regiji tražili bilo kakav posao, kao i oni koji su spremni na nastavak školovanja, odnosno prekvalifikaciju kako bi promijenili postojeću struku. Radi se dakle, o niskokvalificiranoj radnoj snazi, koja vjerojatno smatra, iako je zadovoljna životom u svom mjestu, da bi u inozemstvu mogla pronaći bolji posao i svakako se bolje pobrinuti za svoju egzistenciju.

Osnovni zaključak koji se može izvući iz odgovora na ovo pitanje jest da se stav mladih ponešto izmijenio u posljednje dvije godine te da su mladi nezaposleni ljudi mnogo manje bili spremni otići iz Hrvatske u potrazi za poslom, nego je to bio slučaj 2004. (naime, tada je čak više od trećine nezaposlenih tvrdilo da bi radije otišli u inozemstvo negoli ostali u Hrvatskoj). Svakako je važan i nalaz da visokoobrazovana mladež prednjači među onima koji ne žele otići u inozemstvo zauvijek, ali bi rado otišla na dulje vrijeme. Sasvim je moguće da je to povezano s mogućnostima dodatnog obrazovanja ili stjecanja poslovnih iskustava u inozemstvu, što bi značilo da je opasnost od trajnog odljeva najkvalificiranijih mladih ljudi možda ipak minula (barem u Zagrebačkoj županiji) i da je Hrvatska sada u situaciji da na najbolji način iskoristi sposobnosti i znanje onih u koje je dugo i strpljivo ulagala.

4. Zaključna razmatranja

Kad je riječ o informiranju i informiranosti mladih, može se reći da je mjesto koje mediji imaju u životu mladih izrazito važno, jer su upravo oni ti koji mladima u najvećoj mjeri dostavljaju bitne informacije. Televizija je prva od četiri ponuđena medija putem kojih mladi dolaze do vijesti (čak tri četvrtine mladih Zagrebačke županije gleda televiziju). Sljedeće na redu su dnevne novine, koje često čitaju tri petine mladih, a slušanje radija ili surfanje po internetu nešto su manje učestali. Redoslijed ta četiri promatrana medija nije se promijenio od istraživanja provedenog 2004. godine. Ipak, korištenje interneta kao medija je dosta poraslo, što je objašnjivo ako se uzme u obzir brzi rast korisnika tog medija u Hrvatskoj, a i činjenica da je Zagrebačka županija razvijenija od većine hrvatskih regija pa je i pristup internetu lakši.

Što se tiče različitih vrsta tiskanih medija, došli smo do sljedećih uvida: najčitaniji su dnevni listovi, a samo ih svaki dvadeseti ispitanik ne čita, tjedne novine i časopise te mjesečnike mladi u Zagrebačkoj županiji čitaju povremeno, dok su najmanje čitani upravo časopisi namijenjeni mladoj populaciji (trećina ispitanika ih nikada ne čita).

Najčešće praćene teme iz društvenog i političkog života u medijima su sport koji zanima polovicu mladih, zatim zabava i estrada, teme o mladima, crna kronika te znanost i obrazovanje koje prati nešto više od četvrtine mladih. Mnogo su intrigantniji podaci ipak oni koji se odnose na teme koje mladi izbjegavaju: euroatlantske integracije, stranački i politički život, rad osnovnih političkih institucija u Hrvatskoj pa i problematiku vanjske politike, Europska unija te lokalna politika i problemi u zajednici – to su teme koje nikada ne prati gotovo polovica svih ispitanih. Teme koje se tiču gospodarskih i društvenih problema nalaze se negdje između ova dva ekstrema. U usporedbi s hrvatskom mladeži 2004. godine, mladež iz Zagrebačke županije dvije godine poslije mnogo češće navodi kako nikada ne prati nijednu od ponuđenih tema, iako više prate svaki od prethodno ponuđenih medija.

Kad je riječ o novinama koje bi mladi uređivali za mlade na lokalnoj ili regionalnoj razini, čak bi više od polovice ispitanika željelo da takve novine postoje, što je pokazatelj određenog informacijskog vakuuma kad je riječ o temama koje se tiču mlade populacije.

Na pitanje bi li čitali takve novine za mlade da postoje u njihovu mjestu ili regiji, velika većina ispitanika odgovara pozitivno. To je još jedan indikator potrebe mladih za tiskanim medijem koji bi im bio namijenjen na lokalnoj ili županijskoj razini, a što je kao podcilj uvršteno i u Nacionalni program djelovanja za mlade.

Kad se radi o temama koje bi takve novine sadržavale, dvije trećine ispitanika smatra da bi trebale plasirati teme koje se tiču problema mladih. Nakon toga slijede seks i ljubav te glazba kao teme s natpolovičnim prihvaćanjem, a nešto manje od polovice smatra da bi takve novine trebale pokrivati i temu sporta. Trećina svih ispitanih uključila bi tu i film i televiziju, popularno-znanstvene teme te nešto mladima vrlo važno – promjene u području znanosti i obrazovanja. Ostale su teme polučile manje od trećine podrške svih ispitanika, a porazan je plasman tema vezanih za politiku na državnoj i lokalnoj razini – minimalan postotak mladih smatra da bi ih novine namijenjene njima trebale pokrivati.

Kako mediji nisu jedini način na koji mladi mogu doći do njima zanimljivih informacija i sadržaja, istražili smo i koliko su zainteresirani za sadržaje koje bi mogli dobiti u lokalnom ili regionalnom centru namijenjenom mladoj populaciji, čija se uspostava također predviđa u Nacionalnom programu djelovanja za mlade. Daleko se najzanimljiviji sadržaj tiče održavanja radionica vezanih uz služenje računalom i internetom. Zatim su tu različite vrste zabavnih sadržaja (koncerti, ples, glazba), pa zahtjevnije teme poput tematskih tribina i tehničkih radionica. Svaki peti ispitanik navodi kako bi centar trebao organizirati i različite vrste društvenih igara, dok bi likovne radionice i književne večeri privukle samo svakog desetog ispitanika iz Zagrebačke županije.

S obzirom da su se u ovom dijelu analizirale teme vezane uz informiranje mladih, zanimljivo je bilo pogledati i koliko su neki od elemenata javne politike, usmjerene na mlade, poznate samoj populaciji na koju se odnose. Radi se o četiri osnovna institucionalna načina poboljšanja situacije mladih u Hrvatskoj, a čija je poznatost među mladima izuzetno niska za tako važne institucije, koje mogu mnogo utjecati na njihov život: Savjet mladih Republike Hrvatske poznat je samo svakom petom ispitaniku u Zagrebačkoj županiji, a sličan je slučaj i s Nacionalnim programom djelovanja za mlade. Mreža mladih Hrvatske relativno je nepoznata institucija za koju zna svaki treći od dvadeset ispitanika, dok je o županijskom programu djelovanja za mlade nešto čulo tek malo više od desetine ispitanih.

U drugom dijelu ove dionice istraživanja, analizirali smo lokalnu mobilnost mladih Zagrebačke županije kao i njihov stav o budućem životu u svom mjestu, odnosno državi. Razlozi zbog kojih mladi moraju svakodnevno putovati različiti su, no ipak polovica mladih iz Zagrebačke županije svakodnevno putuje kako bi se obrazovala. Odlazak na posao zahtijeva svakodnevno putovanje kod nešto manjeg postotka ispitanika. Međutim, kao i kod odlaska u kupovinu, dvostruko više mladih ne putuje svakodnevno iz tih razloga nego što ih putuje. Mladi su najrjeđe navodili bavljenje slobodnim aktivnostima kao razlog za putovanje svakog dana, a svi ostali razlozi pogađaju samo jednu desetinu ispitanika.

Korištenje automobila je sljedeća varijabla koju smo istraživali, jer može drastično utjecati na lokalnu mobilnost mladih, budući da sva područja nisu

jednako pokrivena javnim prijevozom, odnosno željezničkim ili autobusnim linijama. Tri petine mladih u Zagrebačkoj županiji vozi automobil, no više od polovice voze obiteljsko vozilo. Dvije petine mladih nevozača međusobno se razlikuju: jedan dio ga ne vozi, jer ga ne posjeduju, a drugi (radi se o trećini cjelokupne populacije mladih) ne vozi, jer ne zna voziti.

U svakodnevnom putovanju, bilo automobilom, bilo javnim prijevozom, mladi su suočeni s nekim problemima od kojih su, prema mišljenju tri četvrtine ispitanika, najveći loše prometnice i prometne gužve. Polovica ističe i probleme vezane uz javni promet: radi se o rijetkim prometnim vezama, o neadekvatnim javnim prometlima i o neredovitim prometnim vezama. Nešto više od trećine ispitanika smatra kako im je duljina putovanja problem u svakodnevnom putovanju, dok samo četvrtina mladih ne putuje svakodnevno zbog različitih razloga.

Kada se uzmu u obzir svi podaci o problemima s kojima se, pri lokalnoj mobilnosti, mladi iz Zagrebačke županije suočavaju važno je bilo ispitati što misle o budućem životu u sadašnjem mjestu. Malo manje od dvije trećine mladih ne namjerava u budućnosti napustiti svoje mjesto. No, nešto više od trećine ispitanika nije toliko zadovoljno: petina bi se preselila u neko privlačnije mjesto u istoj regiji, nezadovoljniji bi se preselili u neku drugu hrvatsku regiju ili čak, u gotovo desetini slučajeva, u drugu državu.

Zadnja se varijabla obuhvaćena ovom dionicom istraživanja tiče upravo stava mladih o odlasku u inozemstvo. Gotovo trećina njih željela bi neko dulje vrijeme raditi i živjeti u drugoj zemlji, a skoro petina bi rado zauvijek napustila Hrvatsku. Ipak, postotak onih koji o tome nisu ni razmišljali relativno je visok, a četvrtina smatra da nikada neće živjeti u inozemstvu. U usporedbi s rezultatima istraživanja iz 2004. godine, mladi iz Zagrebačke županije manje su skloni odlasku u inozemstvu. U svakom slučaju, riječ je o pozitivnoj promjeni.

Kad pogledamo koliki su utjecaj na promatrane varijable imala odabrana socijalna obilježja mladih, možemo zaključiti da je daleko najutjecajnije varijabla spol, koju prate socioprofesionalni status, obrazovanje ispitanika, dob, subregionalna pripadnost i obrazovanje oca ispitanika. Nakon toga slijede izvor osobnih prihoda ispitanika, domicil, religioznost, čitanje različitih tiskovina, stav o novinama za mlade i potencijalno čitanje takvih novina te različite slobodne aktivnosti dostupne u školi. Konačno, samo se sporadično značajnim pokazalo zadovoljstvo mladih životom u svom mjestu i prihodi u kućanstvu, te stranačka pripadnost, bračni status, praćenje vijesti u različitim medijima, praćenje tema o mladima u medijima, privlačnost mjesta mladima, stav o odgovornosti organizacija mladih za rješavanje njihovih problema u društvu, vožnja automobilom, postojanje automobila u kućanstvu te razlozi svakodnevnog putovanja mladih.

Iz svega što je prethodno rečeno, možemo reći kako su mladi međusobno heterogena skupina i kad je riječ o pitanjima informiranja i kad je riječ o

mobilonsti. Mladi u Zagrebačkoj županiji se, po promatranim varijablama, ne razlikuju drastično od mladih na razini cijele Hrvatske dvije godine ranije. Naprotiv, čak su sličniji nego što je na početku pretpostavljeno: po zastupljenosti (ako već ne učestalosti) medija koje prate, po temama koje ih u medijima zanimaju te po činjenici da ih njihove socijalne karakteristike poprilično razlikuju. Mladi Zagrebačke županije, kao i mladi u cijeloj Hrvatskoj prije dvije godine, u jednoj su vrsti informacijskog vakuuma u vezi tema koje su im bitne, a koje su opširno navedene u Nacionalnom programu djelovanja za mlade. Osim toga, imaju potrebu i da na drugi način zadovolje neke interese koje drugdje ne mogu, primjerice u centrima za mlade. Također pokazuju i nedovoljno znanje o temeljnim elementima politike za mlade u Hrvatskoj, što nije njihova krivnja, nego posljedica upravo prethodno spomenutih deficita. Problemi koji se tiču lokalne mobilnosti mladih nisu neočekivani, a i tipični su za bilo koju konglomeraciju gradova s velikim izdvojenim centrom (Grad Zagreb) i gradovima satelitima (gradovi Zagrebačke županije, poznatiji kao zagrebački prsten). S druge strane ohrabruje doista visoki stupanj namjere ostanka u svom mjestu i tendencija smanjenja želje za napuštanjem Hrvatske (kojoj se može pripisati i utjecaj razvijenosti područja na kojem je istraživanje provedeno). Zagrebačka županija ima mladu populaciju koja je svjesna onog što joj nedostaje – relevantne informacije o mladima i znanje o institucijama koje utječu na mlade, ali i koja se, kako proizlazi iz rezultata, nalazi u poziciji relativne komparativne prednosti pred svojim vršnjacima u ostalim dijelovima Hrvatske.

Literatura

- Bobić, D. (1987): *Što s događajem? O umijeću novinskog obavještanja*. Zagreb: Informator.
- Ilišin, V. (1988): Interesi i slobodno vrijeme, u: Radin, F. (ur.): *Fragmentsi omladine*. Zagreb: IDIS / CDD, 119-131.
- Ilišin, V. (1999): *Mladi na margini društva i politike*. Zagreb: Alinea.
- Ilišin, V. (2002): Interesi i slobodno vrijeme mladih, u: Ilišin, V., Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 269-302.
- Ilišin, V., Marinović Bobinac, A. i Radin, F. (2001): *Djeca i mediji*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja / Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Inglis, F. (1997): *Teorija medija*. Zagreb: Barbat: AGM.

- Kevin, D. i dr. (2004): *Final report of the study on "the information of the citizen in the EU: obligations for the media and the Institutions concerning the citizen's right to be fully and objectively informed"*. Düsseldorf: European Institute for the Media.
- Mendeš, I. (2005): Znanje i informiranost mladih o Europskoj uniji, u: Ilišin, V. (ur.): *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 253-283.
- Müller, J. (2001): Being young in the multimedia world: the omnipresence of the media, u: Furlong, A., Guidikova, I. (ur.): *Transitions of youth citizenship in Europe: culture, subculture and identity*. Spain: Council of Europe Publishing, 81-90.
- Nacionalni program djelovanja za mlade* (2003). Zagreb: DZZOM.
- Novi poticaji za europsku mladež: Bijela knjiga*. (2002). Zagreb: DZZOM.
- Peruško Čulek, Z. (1999): *Demokracija i mediji*. Zagreb: Barbat.
- Zgrabljic Rotar, N. (2005): *Medijska pismenost i civilno društvo*. Sarajevo: Medijacentar.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Rezultati istraživanja društvenog položaja, problema i potreba mladih u Zagrebačkoj županiji pokazali su da oni u osnovi dijele sudbinu svoje generacije u Hrvatskoj. To prije svega znači da žive i sazrijevaju u društvu u kojem je započelo razdoblje demokratske konsolidacije, ali ne i potrebnog tempa gospodarskog rasta i razvoja. Otuda mladi u Zagrebačkoj županiji, kao integralnom dijelu Hrvatske, odrastaju u društvenom okruženju koje još uvijek nudi nešto više rizika i nesigurnosti nego šanse i perspektivu za bolju sadašnjost i budućnost. Na takvu situaciju mladi odgovaraju povlačenjem u privatnost i distanciranjem od gotovo svih oblika javnoga angažmana. Paralelno s time zbiva se naglašena individualizacija životnih usmjerenja, pri čemu se mladi u realizaciji svojih životnih planova ponajviše uzdaju u sebe i obiteljske resurse. Oni bi željeli snažniju društvenu potporu, ali su svjesni toga da ona izostaje, što je i jedan od razloga njihova nezadovoljstva i društvene (samo)marginalizacije. Društvena moć i socijalni kapital mladih na niskoj su razini, čemu dodatno pridonosi to što nedovoljno koriste dostupne kanale socijalne i političke promocije. Tako se na hrvatskoj javnoj sceni mladi tek sporadično pojavljuju kao relevantan društveni akter i partner nositeljima vlasti koji je sposoban artikulirati i promovirati generacijske interese. Tome svakako pridonosi činjenica da oni nisu homogena društvena grupa, jer ih pogađa socijalno raslojavanje sukladno raslojenosti cijeloga društva. Unutar populacije mladih postoje znatne razlike u socijalnom porijeklu, postignutom stupnju obrazovanja i socioprofesionalnom statusu, a dodatno i po tipu socijalizacije koju su prošli te stupnju zrelosti. Ta ih sociostrukturalna obilježja diferenciraju i u pogledu sustava vrijednosti, stilova života i interesa. Takva fragmentiranost mladih ujedno otežava prevladavanje njihovih partikularnih interesa, što posljedično olakšava društveno zapostavljanje njihovih problema i interesa.

Sve su to razlozi za urgentno provođenje već definirane politike prema mladima u Hrvatskoj, a čija bi uspješna realizacija trebala unaprijediti njihov ukupan društveni status – od poboljšanja kvalitete života i omogućavanja boljeg pristupa društvenim resursima (posebice obrazovnim i radnim) do stvaranja prostora za iskazivanje inovativnog i kreativnog potencijala mladih u svim područjima, a osobito u domeni kulture i javnog djelovanja. Uspješnost provedbe nacionalne politike prema mladima u velikoj mjeri ovisi o implementaciji osnovnih smjernica u programe na regionalnim i lokalnim razinama te provedbi tako razrađenih programa. Kako bi lokalni programi bili svrhoviti i jamčili da će njihova realizacija pridonijeti boljitku i mladima i lokalne sredine i cijele zemlje, nužan je uvid u stanovite specifičnosti određenih sredina i mladih koji u njima

žive. Upravo rezultati ovog istraživanja trebaju poslužiti kao znanstvena podloga za koncipiranje i operacionalizaciju Županijskog programa djelovanja za mlade Zagrebačke županije.

Iz niza zanimljivih i korisnih saznanja o mladima u Zagrebačkoj županiji ovdje ćemo izdvojiti najvažnije uvide koji ocrtavaju njihov položaj, probleme i potrebe.

Društveni položaj mladih nije moguće ustanoviti i objasniti bez ispitivanja njihove kvalitete života. U ovom je istraživanju kvaliteta njihova života ispitana kroz strukturu obitelji, stambene prilike, radni status mladih i članova njihovih obitelji, prihode kućanstava, kvalitetu međuljudskih odnosa i dostupnost sadržaja sekundarne socijalne mreže u lokalnim zajednicama. Analize su nedvojbeno potvrdile da mlade Zagrebačke županije, poput mladih u Hrvatskoj i većini europskih zemalja, karakterizira fenomen produljene mladosti koji se ogleda u sve kasnijem osamostaljivanju, stupanju u brak i preuzimanju roditeljske uloge. Takav se trend dodatno podržava uvjetima u socijalnom okruženju mladih, što se ogleda u brojnim teškoćama s kojima se, na putu osamostaljivanja, suočavaju (npr. nezaposlenost mladih roditelja, život u skućenom stambenom prostoru ili zajednički život s roditeljima nakon osnivanja bračne zajednice i dr.). Ukratko, materijalna kvaliteta života mladih najviše ovisi o mogućnostima njihovih roditelja, a one su, prema mnogim indikatorima, uglavnom prosječne (obiteljski prihodi, financijski problemi u obitelji) ili blago iznadprosječne (veličina stambenog prostora, opremljenost stambenog prostora). Ispodprosječna materijalna kvaliteta života karakterizira desetinu mladih koji žive u uvjetima siromaštva i neprimjerenim stambenim prostorima, a dio njih je osnovalo bračnu zajednicu i ima vlastitu djecu. Utvrđeno je da poboljšanju njihovih materijalnih prilika najviše pridonosi zapošljavanje. Pritom nije osobito važno da li se mladi zapošljavaju sa završenom srednjom, višom ili visokom stručnom spremom, ali je važno da ostanu živjeti u roditeljskom domu. Dobiveni su rezultati skrenuli pozornost na manju skupinu mladih čije obitelji nisu u mogućnosti udovoljiti njihovim osnovnim i razvojnim potrebama, a koje iziskuju pojačane mjere socijalne zaštite i/ili olakšavanje pristupa tržištu rada. Ekonomski činitelji procesa osamostaljivanja mladih, naime, u brojnim su se analizama potvrdili kao okolnosti koje značajno otežavaju taj proces.

Unatoč izrazitoj ovisnosti mladih o roditeljima i njihovim primanjima (radi vrlo slabe društvene potpore njihovom školovanju u obliku stipendija i slabe participacije mladih na tržištu rada u vidu povremenog zapošljavanja), gotovo trećina njih je s članovima svoje obitelji slabo povezana te ne iskazuje zadovoljstvo obiteljskim odnosima. U tom je pogledu važno naglasiti da oni koji su nezadovoljni odnosima s članovima obitelji ujedno znatno češće izražavaju nezadovoljstvo ili ravnodušnost prijateljskim odnosima, nezadovoljni su rezidencijalnim statusom, mjesto u kojem žive ocjenjuju neprivlačnim za život

mladih i sa susjedima uglavnom ne komuniciraju. Drugim riječima, utvrđeno je da poboljšanje u jednom indikatoru nematerijalne kvalitete života pridonosi poboljšanju ukupnog zadovoljstva mladih.

Mjestom gdje žive osobito su nezadovoljni mladi iz sjedišta općina i sela, koji svoja naselja ujedno procjenjuju neprivačnima za život mladih. Utvrđeno je da na zadovoljstvo rezidencijalnim statusom značajno utječe mobilnost i dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova, javnih službi i ustanova, sadržaja za provođenje slobodnoga vremena te komercijalnih i komunikacijskih usluga. Sve navedeno znatno je manje dostupno mladima iz ruralnih sredina, a određeni sadržaji nedostaju i u sjedištima općina. Prema tome, njihovu bi zadovoljstvu znatno pridonijelo omogućavanje dobre komunikacije u mreži naselja, kako bi postojeći i budući sadržaji bili dostupni svima, a ne samo onima koji žive u urbanim sredinama.

Rezultati istraživanja su pokazali da u Zagrebačkoj županiji još uvijek znatno dominiraju tradicionalne obiteljske strukture (zajednički život oba roditelja i iznadprosječna zastupljenost četveročlanih i višečlanih kućanstava), što je popraćeno nižom participacijom žena na tržištu rada, bilo da se radi o samim ispitanicima ili njihovim majkama. Bjelodano je, međutim, da će s višim stupnjem urbaniziranosti svih (pa i seoskih) sredina i s višom razinom obrazovanja mladih biti sve više malobrojnih kućanstava i obitelji s malim brojem djece. Rezultati ovog istraživanja ukazali su na slabljenje fertilitetne motivacije mladih, naglašen nepovoljan doživljaj obiteljskih obveza i slabiju spremnost na edukaciju o obiteljskim vrijednostima. U tom je kontekstu važno naglasiti da obiteljske obveze znatno povoljnije doživljavaju mladi koji su osnovali bračnu zajednicu i imaju roditeljsko iskustvo. Ispitanici u pravilu smatraju kako u slučaju poremećenih međuljudskih odnosa bračni partneri trebaju potražiti stručnu pomoć, a također je naglašena svijest o privatnosti obitelji i odlukama vezanim uz osnivanje i/ili održavanje bračne zajednice.

Ispitivanje obrazovnih resursa mladih u Zagrebačkoj županiji pokazalo je da oko petine njih nema kvalifikacija (većinom su to srednjoškolci), jednak je broj njih sa zanatskom/industrijskom školom, polovica ih ima četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, a svega desetina akademski stupanj. Analiza je ukazala na postojanje trenda socijalne reprodukcije pri čemu mladi iz ruralnih sredina i iz obitelji nižeg društvenog statusa imaju razmjerno slabe šanse da postignu više stupnjeve obrazovanja i napreduju na socijalnoj ljestvici.. No ambicije mladih su prilično visoke jer ih gotovo dvije petine želi steći fakultetsku diplomu, a petina ne planira daljnje školovanje (među kojima je većina onih koji su već stekli željene kvalifikacije). Skoro tri petine ispitanika smatra da neće imati problema u ostvarivanju svojih obrazovnih planova, a malo više od desetine drži da će njihovo buduće obrazovanje biti popraćeno

problemima. Pri tome je dvotrećinska većina ispitanika orijentirana na Zagreb kao mjesto gdje planira steći željeno obrazovanje.

Najzastupljenija izvanškolska aktivnost je vezana uz sportske klubove, potom dolazi učenje stranih jezika pa plesni tečajevi. Od razloga nesudjelovanja u izvanškolskim aktivnostima, nepostojanje određenih sadržaja i izostanak želje za sudjelovanjem u ponuđenim sadržajima podjednako su zastupljeni u odgovorima ispitanika, no u tom pogledu postoje znatne razlike između pojedinih aktivnosti. Tako se pokazalo da je mladima najmanje bilo dostupno uključivanje u aktivnosti debatnih klubova, radionica za razvoj tehničkih vještina, PC/internet radionica, škole u prirodi i novinarskih radionica. Znanje stranih jezika pokazuje izrazitu usmjerenost na engleski jezik i zanemarivanje drugih svjetskih jezika, a na osnovi dobivenih rezultata se može pretpostaviti da većina mladih koliko-toliko poznaje samo jedan strani jezik.

Korištenje novih tehnologija i ulazak u svijet informatike nezaobilazan je zahtjev koji stoji pred današnjom generacijom mladih. Kompetencije na tom području upotpunjavaju njihova obrazovna postignuća i postaju vještina koja povećava njihovu konkurentnost na tržištu radne snage. Prema podacima našeg istraživanja gotovo svi mladi u Zagrebačkoj županiji posjeduju i koriste mobitel, dvije trećine njih osobno računalo, a laptop svaki sedmi ispitanik.

Računalo ponajviše koriste za pisanje te internet, igranje i učenje/vježbanje, a internet za surfanje, informiranje o novostima i komunikaciju (dopisivanje, chat). Otuda slijedi da je uloga računala dvojaka: s jedne strane edukativna, a s druge zabavna. No, neovisno o motivaciji za upotrebu računala, samim njegovim korištenjem mladi stječu nužne vještine za baratanje njime.

Računalom se ne koristi oko četvrtine ispitanika, a glavni je razlog to što ga nemaju. Neznanje je vrlo rijedak razlog za nekorištenje računala, no intrigantno je kako svaki trinaesti ispitanik izjavljuje da ga to uopće ne zanima. Razlozi za takvu demonstraciju otpora spram informatičke tehnologije mogu biti razumljivi, ali će problemi za tu skupinu mladih vrlo vjerojatno nastati kada im se na putu da dobiju željeni posao ispriječi činjenica da ne posjeduju nužne informatičke vještine.

Dobiveni rezultati upućuju na to da je stopa nezaposlenosti mladih u Zagrebačkoj županiji nešto niža nego na razini Hrvatske što ne iznenađuje, jer je riječ o regiji koja se ubraja u skupinu razvijenijih. Riziku nezaposlenosti najviše su izloženi mladi iz ruralnih sredina i nižeg socijalnog porijekla, a njima se djelomice pridružuju i mlade žene. Manje od polovice ispitanika vjeruje da su njihove šanse za zaposlenje jednake onima u drugim hrvatskim regijama, a da su bolje smatra oko trećine njih. U percipiranim razlozima nezaposlenosti mladih ekonomska situacija u cijeloj zemlji nadmoćno zauzima prvo mjesto s preko 50% odgovora iza čega slijedi nepostojanje veza i poznanstava te prevelika

konkurencija s previše kvalificiranih mladih ljudi. Oko dvije trećine ispitanika izjavljuje da imaju iskustvo povremenog rada za novac, a podjednak ih broj nije radio, jer nisu mogli naći posao ili zato što nisu željeli raditi. To znači da na županijskom tržištu rada nedostaje mjesta kako za zasnivanje radnog odnosa, tako i za dobivanje povremenih poslova.

Mladi drže da su najvažnije karakteristike za dobivanje dobrog posla posjedovanje komunikacijskih vještina i solidnog općeg obrazovanja (koje im omogućuje veću fleksibilnost i bolje snalaženje u novim situacijama) te znanja stranih jezika i stručnih kvalifikacija. Najpoželjnije karakteristike radnog mjesta su njegova sigurnost i visoka zarada, dok su preferirani sektori zaposlenja vlastito poduzeće/obrt i rad u javnom poduzeću. Iako je riječ o dominantno ruralnoj regiji, zanemariv bi broj mladih želio pokrenuti poljoprivrednu i/ili stočarsku proizvodnju. Ispitivanje njihove spremnosti za poduzimanje određenih aktivnosti pri traženju zaposlenja pokazalo je da im je tri puta važnije pronalaženje bilo kakvog posla u regiji nego nalaženje posla u struci bilo gdje u Hrvatskoj, a što implicira nesprijetnost na prostornu mobilnost. S obzirom na otežano zapošljavanje u Hrvatskoj danas, začuđuje da čak desetina mladih ne bi poduzela ništa osim pasivnog čekanja da dobiju posao.

Odnos mladih prema društveno neprihvatljivim pojavama indicira visok stupanj zabrinutosti velike većine njih brojnim društvenim činiteljima rizika, osobito kada žive u urbaniziranijim naseljima. Ovaj podatak u planiranju socijalne politike ima dvojak značaj: s jedne strane ukazuje na nedovoljnu komunikaciju između mladih i službi zaduženih za sigurnost i sprječavanje društvenih rizika, a s druge strane ukazuje na neiskorišten potencijal mladih da osobno pridonese sigurnijem okruženju. Kako se provedba socijalne politike za mlade u velikoj mjeri temelji na aktivnostima socijalnih i zdravstvenih službi te nevladinih organizacija, bitno je uočiti da s centrom za socijalnu skrb kontaktira tek svaki dvadeseti, a s nevladinim organizacijama svaki deseti ispitanik, dok su u zdravstvenom sektoru najčešće korištene usluge domova zdravlja.

Uz nezaposlenost i niži stupanj obrazovanja, kao rizični činitelj u socijalizaciji mladih posebno je naglašeno konzumiranje alkohola većine njih. Ostala sredstva ovisnosti konzumira znatno manji broj ispitanika, a čini se da skupinu od 10 do 15% mladih karakteriziraju kumulativne otegotne okolnosti koje se ogledaju u oskudnim materijalnim prilikama, problemima sa zdravljem, visoko rizičnim seksualnim aktivnostima i sličnom. Na razini primarne prevencije, povećanu je pozornost potrebno posvetiti većoj skupini mladih (od desetine do dvije petine ispitanika) koja se upušta u umjereno rizične spolne odnose, konzumira duhan, izražava nedostatnu brigu za prevenciju zdravstvenih problema, izražava zabrinutost zbog društvenih činitelja rizika te iskazuje potrebu za psihološkim savjetovanjem, pomoći u stjecanju radnih navika i socijalnoj integraciji.

Istraživanjem je također utvrđena nedostatna integriranost osoba s invaliditetom u različite socijalne skupine, ali je uočen i zadovoljavajući potencijal mladih koji bi, uz potporu zajednice, mogao pomoći realizaciji mjera usmjerenih boljoj socijalnoj integraciji mladih s invaliditetom.

Prema rezultatima ovoga istraživanja, mladi u Zagrebačkoj županiji nešto su manje zainteresirani za politički život i generacijsko povezivanje nego mladi u cijeloj Hrvatskoj, a posebice su suzdržani u iskazivanju svojih političkih (stranačkih) opredjeljenja. Među problemima svoje generacije najviše ističu nezaposlenost i nizak životni standard te nedostatak životne perspektive, a zatim pojave alkoholizma i narkomanije. S druge strane, najmanje ih tište odlazak mladih stručnjaka u inozemstvo i nedovoljno sudjelovanje mladih u društvenim i političkim poslovima. Kao potencijalno najdjelotvornije mjere za rješavanje problema mladih ističu osiguravanje jednakosti šansi u obrazovanju i zapošljavanju, uvođenje strogih kazni za raspačavanje droga, osiguravanje sudjelovanja mladih u procesu odlučivanja i prilagodbu sekundarnog i tercijarnog obrazovanja novim životnim potrebama. Najodgovornijim akterima u rješavanju postojećih problema mladih ispitanici smatraju roditelje, same sebe (odnosno mlade), Vladu i obrazovni sustav.

Javni angažman mladih Zagrebačke županije općenito je na niskoj razini, jer ih dvije trećine nije uključeno niti u jednu udrugu ili skupinu. Najviše ispitanika sklono je sportskim i kulturno-umjetničkim aktivnostima, a njihova participacija u ostalim nevladinim organizacijama tek je simbolična. Pri tome se mladi ponašaju pragmatično i racionalno, jer se udrugama prvenstveno pridružuju radi zadovoljavanja vlastitih interesa ili stjecanja novih znanja i vještina. Vlastiti utjecaj na važne odluke ispitanici procjenjuju realno, pa ga kao značajan navode u krugu obitelji i prijatelja, a kao beznačajan u društvenom i političkom životu lokalne sredine i osobito cijele zemlje. Unatoč tome, većina ih nije ni zadovoljna ni nezadovoljna uključenošću mladih u društveni i politički život, trećina ih je nezadovoljna, a desetina zadovoljna. Ispitanici se slažu da su za političku neaktivnost mladih podjednako odgovorni i sami mladi zbog svojih stavova spram politike kao i politički i društveni akteri, koji mladima ne poklanjaju dovoljno povjerenja. Istodobno se ne slažu s time da su mladi nedovoljno kompetentni ili da je potpuno prirodno da se samo stariji bave politikom.

Većina mladih spremna je sudjelovati samo u glasovanju na izborima i potpisivanju peticija, dok su najmanje voljni kontaktirati s političkim akterima i financijski podupirati rad političkih stranaka. Najpoticajnijim mjerama za stimuliranje njihova aktivnog sudjelovanja u društvu smatraju osnivanje klubova mladih i uzimanje u obzir njihova mišljenja pri donošenju odluka, a najmanje drže potrebnim smanjenje dobi za dobivanje aktivnog biračkog prava. Važnim akterima za poticanje mladih na javni angažman drže obitelj i prijatelje,

obrazovni sustav, televiziju i udruge mladih, dok minimalno ističu potencijalnu mobilizirajuću ulogu raznih političkih aktera.

Dobiveni rezultati pokazali su da je latentna spremnost mladih za sudjelovanje u raznim društvenim i političkim akcijama primjetno veća nego što je njihova stvarna participacija. Iz toga slijedi da u njihovoj neposrednoj i široj okolini postoje određene okolnosti koje destimuliraju aktiviranje postojećeg građanskog potencijala mladih, ali zasigurno dio odgovornosti leži i na socijalizacijskom procesu. U tom kontekstu svakako treba apostrofirati roditelje, obrazovne ustanove i medije kao socijalizacijske agense koji ih mogu najviše mobilizirati. Roditeljski dom je mjesto gdje se od najranije dobi pojedinci mogu učiti demokratskom tipu ponašanja, a škola je mjesto gdje se to može nastaviti uz edukativne sadržaje – prije svega kroz adekvatno osmišljen predmet obrazovanja za demokraciju ili građanskog obrazovanja - koji će mlade osposobiti za razumijevanje demokratskih pravila i prakticiranje demokratskog ponašanja. Svakako bi koristilo i da masovni mediji senzacionalistički pristup zamijene promoviranjem mlade generacije kao važnog društvenog resursa i subjekta – drugim riječima, umjesto pothranjivanja moralne panike oko ekscenčnih zbivanja među nekim manjim skupinama mladih, dio medijskog prostora bi trebalo prepustiti samim mladima kao autentičnim glasnogovornicima svoje generacije. Na taj bi se način bar djelomice prevladao paternalistički odnos društva prema mladima i stvorio prostor za autonomnu artikulaciju vlastitih interesa te, posljedično, samoorganizaciju u cilju ostvarivanja generacijskih interesa i potreba.

Istodobno, mladi su skloni neobvezatnom uključivanju u različite aktivnosti, zainteresirani su za pomoć vlastitoj zajednici ili svojim sugrađanima. Stoga su društvene mreže koje čine civilno društvo način da se mladi uključe u svoje zajednice, da realiziraju neke svoje interese i potencijale te da profitiraju novim znanjima, vještinama i iskustvima koja će se pozitivno vrednovati i u obrazovnom sustavu i u svijetu rada.

Naglašena nezainteresiranost mladih prisutna je i kada se radi o nekim oblicima političke aktivnosti u njihovoj lokalnoj zajednici. Tako čak tri četvrtine mladih u Zagrebačkoj županiji nije nikada kontaktiralo nijednog predstavnika svoje mjesne vlasti, niti je to učinio netko iz kruga njihove obitelji, a preostala četvrtina ispitanika je to učinila jedanput ili u više navrata. Također, gotovo tri od četiri ispitanika misle da njihove lokalne službe nisu spremne pružiti potrebnu pomoć pri rješavanju nekog lokalnog problema, ili su to spremne učiniti samo iznimno, dok nešto više od trećine vjeruje da su lokalne javne službe ipak spremne za pomoć. Ovi, kao i prethodni podaci, indikator su nepovjerenja mladih (i ostalih građana) prema svojim lokalnim javnim

službama, što znatno umanjuje njihovu motivaciju da se aktivnije uključe u društveni i politički život zajednice.

Rezultati ispitivanja osobnog angažmana mladih na rješavanju problema u mjestu u kojem žive na tragu su prethodnih uvida. Ponovno se tri četvrtine ispitanika nije nikada osobno angažiralo u lokalnoj zajednici, a ostali su to učinili jedanput ili u više navrata. No, zato je njihova spremnost za uključivanje u neku vrstu volonterskog rada u lokalnoj zajednici, kao što su pomoć starijima, osobama s invaliditetom, rad s djecom, zaštita i uređenje okoliša i slično mnogostruko veća nego spremnost na kontakt s predstavnicima mjesne vlasti ili na osobni angažman u lokalnoj zajednici na rješavanju nekog problema. Konkretnije rečeno, samo svaki peti ispitanik nije spreman volontirati, dok je podjednak broj mladih sasvim spremno volontirati, ili s time u vezi nema izgrađen stav.

Stoga je zaključak o javnom angažmanu mladih dvojak: s jedne strane, mladi u Zagrebačkoj županiji izrazito su inertni i pasivni kada je riječ o osobnom angažmanu u nekim aktivnostima političke naravi. To je zacijelo rezultat njihove odbojnosti prema svijetu političkoga, u skladu s čim je i njihovo nisko povjerenje u neke institucije lokalne vlasti (mjesne predstavnike i javne službe na lokalnoj razini). S druge strane, mladi su primjetno zainteresirani, pa čak i voljni, uključiti se u aktivnosti koje se tiču solidarnosti, uzajamnosti i povjerenja u lokalnoj zajednici. Njihova spremnost da pridonese svojoj zajednici putem pružanja pomoći sugrađanima kojima je ona potrebna, pokazatelj je socijalnog kapitala, koji je trenutno zanemaren, odnosno nedovoljno i neadekvatno iskorišten.

Rezultati istraživanja pokazali su, dakle, da među mladima u Zagrebačkoj županiji postoji znatan interes za volonterski doprinos lokalnoj zajednici, a to su upravo one aktivnosti za koje bi trebali izdvojiti dio svoga slobodnog vremena. Ispitivanje njihovih interesa i slobodnoga vremena rezultiralo je saznanjem da su mladi u ovoj regiji manje zainteresirani za različite fenomene i da manje participiraju u promatranim aktivnostima u slobodno vrijeme nego mladi u Hrvatskoj općenito. Pri tome su i mladi u Zagrebačkoj županiji primarno zainteresirani za pojave koje pripadaju sferi privatnosti (prijateljstva i poznanstva, zabava i razonoda, seks i ljubav, putovanja, a zatim obitelj, rad i obrazovanje), dok je istodobno interes za sferu javnosti i važne društvene i političke teme znatno niži (dapače, za vojsku i politiku minoran). Što se slobodnoga vremena tiče, i među mladima u Županiji najučestalije su aktivnosti koje podrazumijevaju druženja s prijateljima (najviše u kafićima, potom na tulumima i disco-klubovima) i korištenje masovnih medija (poglavito televizije i radija). U ostalim aktivnostima sudjeluje znatno manji broj ispitanika, pri čemu se većina nikada ne bavi honorarnim, volonterskim ili političkim radom, ne sluša klasičnu glazbu i ne ide u kazalište, na izložbe ili javne tribine. Postojeći način provođenja slobodnoga

vremena mladih navodi na zaključak da je zabava i razonoda njegova primarna funkcija, dok su sadržaji koji kultiviraju to područje svakodnevnoga života i potencijalno više pridonose razvoju ličnosti u drugom planu. U tom kontekstu osobito važno mjesto zauzimaju forme i sadržaji masovne kulture koji izrazito dominiraju u većini aktivnosti slobodnoga vremena.

Iako je slobodno vrijeme ono područje svakodnevnog života u kojem se pojedinci bave aktivnostima po vlastitu izboru, ipak je samo trećina ispitanika zadovoljna vlastitim slobodnim vremenom. Najznačajniji razlog nezadovoljstvu je nedostatak vremena, a svaki sedmi ispitanik iskazuje nezadovoljstvo nedostatkom i vremena i odgovarajućih prostora i novca. Indikativno je da bi idealno slobodno vrijeme mladih – ono vrijeme u kojem pri izboru željenih aktivnosti ne bi bili ograničeni nedostatkom vremena, odgovarajućih prostora i novca – hijerarhijski i strukturno bilo gotovo identično postojećem načinu korištenja slobodnoga vremena, s time da bi sve aktivnosti (osim obavljanja obiteljskih i kućnih poslova) rado obavljali češće.

Nekom se sportskom aktivnošću često bavi oko četvrtine mladih, a najpopularniji su nogomet, biciklizam, fitness i ples. Rezultati pokazuju da bi se svim sportovima bavili više kada bi imali mogućnosti, no niti jednim se sportom ni u idealnim uvjetima ne bi bavilo više od dvije petine, a većinom sportova ne bi se bavilo oko tri četvrtine ispitanika. Istodobno, većina je ispitanika izjavila da bi se, u svom idealnom slobodnom vremenu, rado više bavila sportom, dok se, niti u idealnim uvjetima, tek svaki sedmi ispitanik ne bi aktivno bavio nijednim od njih. To je svakako važna informacija za one koji zagovaraju potrebu revitalizacije sportskog amaterizma i rekreacije u svim sredinama.

Mladi su izrazito orijentirani na masovne medije, ne samo kao posrednike zabavnih sadržaja, nego i kao izvor informacija. Među tim medijima prednjači televizija, koju redovno gleda tri četvrtine mladih Zagrebačke županije, a potom dnevne novine, koje često čita tri petine mladih, dok su radio i internet nešto manje korišteni izvori informacija. Ipak treba upozoriti da, prema podacima o rastu broja korisnika tog medija u Hrvatskoj, korištenje interneta stalno raste, što vjerojatno osobito vrijedi za Zagrebačku županiju, kao jednu od razvijenijih u Hrvatskoj.

Što se tiče različitih vrsta tiskanih medija, pokazalo se da su najčitaniji dnevni listovi (samo ih svaki dvadeseti ispitanik ne čita), zatim tjedne novine i časopisi te mjesečnici, dok su najmanje čitani časopisi namijenjeni baš mladoj populaciji (trećina ispitanika ih nikada ne čita). Najčešće praćene teme iz društvenog i političkog života u medijima su sport (koji zanima polovicu mladih), zatim zabava i estrada, teme o mladima, crna kronika te znanost i obrazovanje. Potpuno su očekivani podaci koji se odnose na teme koje mladi

izbjegavaju, a to su u pravilu političke teme: od euroatlantskih integracija do lokalne politike i problema u lokalnoj zajednici.

Kada je riječ o novinama koje bi mladi uređivali za mlade na lokalnoj ili regionalnoj razini, čak više od polovice ispitanika željelo bi da takve novine postoje, a velika bi ih većina redovito ili povremeno čitala. To su svakako indikatori njihove potrebe za tiskanim medijem koji bi bio ponajprije namijenjen njima i kojeg bi oni uobličavali prema svojim interesima. Čak dvije trećine ispitanika smatra da bi novine za mlade trebale plasirati teme koje se tiču generacijskih problema, što jasno upozorava na deficit takvih tema u postojećim medijima. Nakon toga slijede seks i ljubav te glazba kao teme s natpolovičnim prihvaćanjem, a nešto manje od polovice ispitanika smatra da bi takve novine trebale pokrivati i temu sporta. Trećina svih ispitanika uključila bi tu i film i televiziju, popularno-znanstvene teme te nešto što je mladima vrlo važno – promjene u području znanosti i obrazovanja. Ostale teme su polučile manje od trećine podrške svih ispitanika, a porazan je plasman tema vezanih za politiku na državnoj i lokalnoj razini – minimalan postotak mladih smatra da bi ih novine namijenjene njima trebale pokrivati.

Što se tiče sadržaja koje bi željeli imati na raspolaganju u lokalnom ili regionalnom centru namijenjenom mladoj populaciji, daleko najzanimljivije im je održavanje radionica za stjecanje vještina služenja računalom i internetom. Zatim su tu različite vrste zabavnih sadržaja (koncerti, ples, glazba), tematske tribine i tehničke radionice, različite vrste društvenih igara, a tek na kraju, likovne radionice i književne večeri.

Informiranost mladih o institucijama i dokumentima vezanim za provođenje politike prema mladima zapravo je nezadovoljavajuća, jer za Savjet za mlade Vlade Republike Hrvatske zna svaki peti ispitanik, a sličan je slučaj i s Nacionalnim programom djelovanja za mlade. Mreža mladih Hrvatske relativno je nepoznata jer za nju zna svaki šesti ispitanik, dok je o Županijskom programu djelovanja za mlade nešto čulo tek malo više od desetine anketiranih.

Ispitivanje lokalne mobilnosti mladih Zagrebačke županije pokazalo je da samo četvrtina ispitanika ne putuje svakodnevno. Razlozi dnevne migracije različiti su, no ipak polovina mladih iz Zagrebačke županije svakodnevno putuje kako bi se obrazovala. Odlazak na posao zahtijeva svakodnevno putovanje kod nešto manjeg broja ispitanika, kao i odlazak u kupovinu, dok se najrjeđe svakodnevno putuje zbog bavljenja slobodnim aktivnostima. Korištenje automobila jedna je od pretpostavki veće lokalne mobilnosti mladih, jer sva područja nisu jednako pokrivena javnim prijevozom, odnosno željezničkim ili autobusnim linijama. Ustanovljeno je da tri petine mladih u Zagrebačkoj županiji vozi automobil (i to više od polovice obiteljsko vozilo), trećina ne vozi, jer ne posjeduje automobil, a ostali ga ne koriste, jer ne znaju voziti. U

svakodnevnom putovanju, bilo automobilom, bilo javnim prijevozom, mladi su suočeni s određenim problemima od kojih su, prema mišljenju tri četvrtine ispitanika, najveći loše prometnice i prometne gužve. Polovica ističe i probleme vezane uz javni promet (rijetke i neredovite prometne veze, neadekvatna javna prometala), a nešto više od trećine duljinu putovanja.

Unatoč tim i drugim, ranije istaknutim problemima, malo manje od dvije trećine mladih u Zagrebačkoj županiji ne namjerava u budućnosti napustiti mjesto u kojem žive. Na drugoj su strani nezadovoljni ispitanici koji bi najradije preselili u neko privlačnije mjesto u istoj regiji te u neku drugu hrvatsku regiju, a u gotovo desetini slučajeva, u drugu državu. U pogledu želje za odlaskom u inozemstvo ustanovljeno je da bi gotovo trećina mladih željela određeno vrijeme raditi i živjeti u drugoj zemlji, a skoro petina bi rado zauvijek napustila Hrvatsku. Ipak, postotak onih koji o tome nisu ni razmišljali relativno je visok, a četvrtina ne bi nikada željela živjeti u inozemstvu. U usporedbi s rezultatima istraživanja mladih Hrvatske provedenog dvije godine ranije, mladi iz Zagrebačke županije manje su skloni trajnom preseljenju u inozemstvo, što je svakako pozitivan trend.

Na osnovi prezentiranih istraživačkih uvida u probleme i potrebe mladih u Zagrebačkoj županiji moguće je formulirati preporuke za ciljano i svrhovito djelovanje nositelja vlasti u Županiji u provođenju politike prema mladima na regionalnoj i lokalnim razinama. Ove preporuke se ne temelje samo na istraživačkim saznanjima, nego i na procjeni ingerencija i instrumenata koji stoje na raspolaganju jedinicama regionalne i lokalne samouprave. Stoga preporuke služe kao polazište za određivanje prioriteta te izradu odgovarajućih mjera i planova njihove realizacije.

- Potrebno je planirati što veće ulaganje u odgojno-obrazovnu, zdravstvenu, kulturno-umjetničku, sportsku, komunikacijsku i komercijalnu mrežu službi i ustanova, uz korištenje modela javno-privatnog partnerstva, što bi imalo dugoročni pozitivan učinak na sastav, brojnost i kvalitetu života ukupne zajednice, a znatno bi pridonijelo i realizaciji ciljeva Županijskog programa djelovanja za mlade.
- Potrebna je provedba mjera koje se tiču usklađivanja i prilagođavanja postojećih programa stanogradnje te razvoja novih programa koji će odgovarati potrebama mladih, kao i provedba mjera obiteljske politike koje će olakšati položaj mladim obiteljima s djecom. Naši rezultati potvrđuju potrebu provedbe takve obiteljske i populacijske politike koja će biti primjerena potrebama obrazovanih i zaposlenih osoba. Pri tome te mjere moraju promovirati slobodu izbora, privatnost obitelji i temeljiti se na načelu dragovoljnosti uključivanja mladih u edukacijske programe.

- Potrebna je primjena određenih modela socijalnog planiranja koji će osigurati zadovoljavajuću dostupnost sustava sekundarne socijalne mreže, koja je razmjerno povoljna u samo tri subregije (Jastrebarsko, Samobor, Velika Gorica). Sve subregije, međutim, karakterizira nejednakost životnih šansi mladih s obzirom na stupanj urbaniziranosti mjesta njihova prebivališta, a prevladavanje ovakvog stanja nužan je preduvjet provođenja bilo koje sustavne politike za mlade. U tom smislu, kao što je već naglašeno, ponajprije treba osigurati zadovoljavajuću saobraćajnu povezanost ruralnih sredina i sjedišta općina/gradova kojima ta mjesta gravitiraju.
- U provedbi Županijskog programa djelovanja za mlade znatnu pozornost treba posvetiti boljoj komunikaciji između postojećih socijalnih, zdravstvenih, civilnih i drugih službi i ustanova, koje bi svoje usluge kvalitetnije predložile mladima i zajednički ih motivirale na bolju suradnju i posjećenost. U tom je pogledu osobito važno osigurati dovoljan broj stručnjaka koji će postojeće institucije obogatiti primjerenim sadržajima i minimalizirati raskorak između potreba i mogućnosti mladih. Uz postojeće institucije, potrebno je poticati osnivanje servisa za povremeno zapošljavanje, informativnih centara za mlade i klubova mladih, čije otvaranje podržava respektabilan dio njih.
- Potrebno je provođenje mjera koje se tiču educiranja mladih o društvenoj odgovornosti i solidarnosti u odnosu prema pojavama socijalne isključenosti, diskriminacije i stereotipa te o potrebi aktivnog uključivanja osoba s teškoćama u razvoju u društvo, uz uvažavanje njihove samostalnosti i dostojanstva. Čini se opravdanim razmisliti i o programu edukacije za samozaštitu i obranu od krađa, razbojstava, tjelesnog i spolnog zlostavljanja te o osvješćivanju i učenju o rizičnim ponašanjima i poremećajima u ponašanju. Pri tome treba osigurati razvoj savjetovanja unutar zdravstvenog sustava uz podršku prosvjetnog sustava i nevladinih organizacija, inicirati pokretanje kontinuiranih edukacijskih programa u javnim medijima, kreirati programe prevencije konzumiranja alkohola i drugih psihoaktivnih sredstava i razviti programe prometne kulture. U osmišljavanju i realizaciji ovih edukacijskih programa svakako je potrebno uzeti u obzir veliku heterogenost mladih, osobito stoga što niti jedan oblik informiranja ne prihvaća većina mladih. Posebno bi bilo pogubno svu edukaciju osmisлити u sklopu obrazovnih ustanova, jer bi se time izuzeo znatan dio populacije koji više ne pohađa školu, a programi bi se ujedno nametnuli i onima koji trenutno za njih nisu spremni i zreli. Logično je stoga ustvrditi da bi najbolji odaziv imali programi u kojima bi aktivnu ulogu imali sami mladi, a rezultati istraživanja posredno potvrđuju da bi uz osiguravanje dodatnih

motivacijskih mehanizama u njima moglo sudjelovati do trećine populacije mladih.

- Potrebno je olakšati svakodnevno putovanje mladih, osobito u svrhu obrazovanja i usavršavanja, te zaposlenja i to poboljšanjem stanja prometnica, redovitosti i adekvatnosti javnih prometnih sredstava, povećanjem učestalosti prometnih veza te smanjenjem prometnih gužvi i duljine putovanja.
- Potrebno je osigurati infrastrukturu, prostor i stručni kadar za provođenje različitih sadržaja izvannastavnih aktivnosti, jer je njihova distribucija neravnomjerna i uglavnom se svodi na sportske klubove i učenje stranih jezika.
- Pristup formalnom obrazovanju je još uvijek djelomično otežan financijskim prilikama, te je potrebno uvođenje većeg broja stipendija uz uvjet zaposlenja u Zagrebačkoj županiji po završetku školovanja. Pri tome Županija mora biti spremna ponuditi kandidatu posao po završetku zaposlenja u određenom razdoblju (najkasnije u roku od 6 mjeseci).
- Iako su od 1990-ih pokrenuti brojni obrazovni programi izvan formalnog obrazovanog sustava, kao što su tzv. poslovne akademije, tečajevi osposobljavanja i večernje škole, mladi su slabo informirani o postojanju takvih programa. Stoga treba osmisliti načine diseminacije informacija i kontinuirano informirati što veći broj mladih o postojećim programima.
- Potrebno je uspostaviti IT punktove u lokalnim zajednicama, jer informatička opremljenost škola ne rješava problem dostupnosti računala i interneta u slobodno vrijeme. Većom i svestranijom upotrebom računala, uz adekvatnu stručnu pomoć, poboljšala bi se informatička pismenost mladih i omogućilo organizirano provođenje slobodnoga vremena. Financiranje tih punktova moglo bi se barem dijelom osigurati sponzorskim ugovorima usmjerenim na otvaranje informatičkih radionica u gradovima i općinama.
- Potrebno je uspostaviti suradnju škola i lokalne zajednice na razvoju informatičkih kompetencija mladih. Način za to je izgradnja partnerskog odnosa u kojem bi škole za uslugu korištenja vlastite informatičke tehnologije vanjskim korisnicima izvan radnog vremena (u večernjim satima i neradnim danima) dobivala naknadu, bilo financijsku, bilo u opremi i drugim uslugama. U sklopu ovoga trebalo bi osigurati i honorarne zaposlenike za nadgledanje i poduku u upotrebi opreme.
- Potrebno je osigurati veću pristupačnost interneta po povoljnijim cijenama u slabije razvijenim područjima ili za kućanstva slabijeg imovinskog statusa. Te bi pogodnosti trebalo osigurati na ograničeno razdoblje, nakon

čega bi uslijedila evaluacija postignutog stupnja informatičke pismenosti i opremljenosti objekata i kućanstava informatičkom opremom.

- Potrebno je osigurati pomoć mladima pri pokretanju samostalne djelatnosti putem tzv. sustava inkubatora. Uz to, preporuča se pokretanje radionica o stvaranju vlastitih tvrtki na školama i fakultetima s osposobljenim trenerima, što je prvi i nužan korak za proširenje poduzetničkih zona. S tim u vezi potrebno je prikupiti informacije o svim inicijativama za zapošljavanje i stvoriti objedinjenu bazu podataka na jedinstvenoj web stranici, s forumima i interaktivnom komunikacijom među korisnicima web stranice i ponuđenim rješenjima i uslugama.
- Preporučuje se otvaranje info-punktova o mogućnostima zapošljavanja u sklopu klubova mladih i za razmjenu iskustava mladih o snalaženju na tržištu rada.
- Potrebno je sustavno i trajno djelovati na poboljšanje stava, tj. mijenjanje predodžbe mladih o lokalnim javnim službama, te imidža samih službi među građanima općenito, promicanjem rezultata njihova rada i/ili povećanjem dostupnosti i djelotvornosti tih službi. Pri tome je nužna promidžba uloge lokalnih javnih službi u unaprjeđivanju općeg dobra i javnog interesa.
- Potrebno je poticati javni angažman mladih u rješavanju problema na lokalnoj razini putem obrazovanja i promidžbu mogućih rješenja (individualni aktivizam, građanske inicijative i organizacije civilnog sektora). Ujedno je nužno stvoriti uvjete za poboljšanje situacije, odnosno povećanje uloge civilnih udruga i inicijativa (kako mladih, tako i drugih) u lokalnom i županijskom društvenom i političkom životu. Taj bi poticaj trebao uključivati različite oblike neformalne edukacije mladih o osnovnim načelima i procesima demokratskog odlučivanja s naglaskom na važnosti aktivnog građanstva.
- Potrebno je razraditi programe i akcije u kojima će se iskoristiti spremnost i potencijal mladih za nepolitički angažman poticanjem volonterskog rada u zajednici, institucionaliziranjem volonterstva i drugog rada u civilnom sektoru, odnosno vrednovanjem njegova položaja na tržištu rada. Time bi se ujedno stimuliralo aktiviranje socijalnog kapitala mladih.
- Potrebno je osnovati županijsko vijeće mladih (s intencijom osnivanja vijeća mladih na lokalnim razinama) kako bi se povećao i stimulirao njihov javni angažman te kako bi ih se uključilo u procese odlučivanja na regionalnoj razini, posebice kada se radi o odlukama vezanim za mlade i uvjete njihova života.

- Potrebno je ciljano stimulirati i osigurati stalne kontakte mladih s predstavnicima lokalne vlasti uvođenjem različitih mehanizama koji će olakšati takav kontakt i unaprijediti sudjelovanja mladih: npr. posjeti predstavnika lokalne jedinice školama u području, određeni sati i/ili dani u tjednu posvećeni posjetima mladih tijelima lokalne samouprave, stavljanje problema mladih na dnevni red lokalne i regionalne jedinice, konzultiranje s udrugama i inicijativama mladih u lokalnoj jedinici kada se radi o temama koje ih se tiču i slično.
- Potrebno je trajno i sustavno, a kroz različite oblike diseminiranja informacija, djelovati na povećanje informiranosti i znanja mladih o instrumentima i dokumentima hrvatske politike za mlade. Osobito je nužno što veći broj njih upoznati sa Županijskim programom djelovanja za mlade Zagrebačke županije, kako bi oni sami mogli aktivno pridonijeti kreiranju i realizaciji regionalne politike usmjerene na poboljšanje njihova ukupnog položaja.
- Potrebno je pokrenuti i financijski poduprijeti tiskovine mladih za mlade koji bi pratili sadržaje vezane uz probleme/teme o mladima, ali i sadržaje koje mladi rjeđe prate, vezane uz društveni, gospodarski i politički život na županijskoj i lokalnoj razini kako bi se povećalo zanimanje za društveno-političke procese i povećala demokratska kompetentnost mladeži u Zagrebačkoj županiji.
- Potrebno je osnovati i osigurati materijalne i financijske pretpostavke za rad multifunkcionalnih centara i/ili klubova mladih na županijskoj i lokalnim razinama. Ti bi im centri i klubovi pružali željene sadržaje, osobito informatičke i internet radionice te zabavne sadržaje koji zanimaju većinu mladih. Takvi bi multifunkcionalni centri bili mjesto za organizirano provođenje slobodnoga vremena, čime se smanjuje rizik od potencijalno devijantnog ponašanja, dok bi se ponudom novih i zahtjevnijih sadržaja pridonijelo razvoju svestranijskih interesa mladih i kultiviranja njihova slobodnoga vremena.
- Potrebno je osigurati što više terena i stručnih djelatnika nužnih za stvaranje uvjeta za razvoj sportskog amaterizma i uključivanje što većeg broja mladih u organizirane sportske aktivnosti. To je posebice nužno za one mlade koji su već završili srednjoškolsko obrazovanje i kojima većina odgovarajućih terena i rekvizita više nije dostupna za rekreativno bavljenje sportom.

Navedene preporuke nisu toliko brojne koliko su zahtjevne, jer se njima nastoji trasirati poželjan smjer djelovanja i predstaviti katalog ciljanih mjera i aktivnosti za poboljšanje ukupnog društvenog statusa mladih u Zagrebačkoj

županiji. Izbor opsega mjera i aktivnosti – kao sljedeći korak – ne ovisi samo o istraživačkim uvidima, političkoj volji nositelja vlasti te željama i potrebama mladih, nego i o raspoloživim materijalnim i kadrovskim resursima jedinica regionalne i lokalnih samouprava. Izrada plana realizacije Županijskog programa djelovanja za mlade – što uključuje određivanje prioriteta, dinamike i financijskih sredstava – teška je i odgovorna zadaća, jer raspoloživi materijalni resursi gotovo nikada nisu ekvivalentni iskazanim potrebama i željama potencijalnih korisnika. Stoga svrsishodan rad na realizaciji zacrtane politike prema mladima zahtijeva stalno koordinirano djelovanje svih involviranih aktera, a osobito onih koji odlučuju i onih kojih se te odluke neposredno tiču.

PRILOG

Upitnik

INSTITUT ZA DRUŠTVENA ISTRAŽIVANJA U ZAGREBU
Zagreb, Amruševa 11
tel.: 48 10 264

Upitnik

DRUŠTVENI POLOŽAJ, PROBLEMI I POTREBE MLADIH ZAGREBAČKE ŽUPANIJE

Istraživanje *DRUŠTVENI POLOŽAJ, PROBLEMI I POTREBE MLADIH ZAGREBAČKE ŽUPANIJE* provodi Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, a financira Zagrebačka županija.

Anketom je obuhvaćen uzorak od 1500 mladih (od 15 do 29 godina života). Ispitivanje je anonimno. Dobiveni podaci koristit će se isključivo u znanstvene svrhe. Stoga Vas molimo da iskreno odgovorite na sva postavljena pitanja, jer samo Vaša potpuna suradnja jamči da će ovo istraživanje biti uspješno provedeno i društveno korisno.

Zahvaljujemo Vam na suradnji.

Zagreb, siječanj 2006.

Broj upitnika |__|__|__|__|

Šifra naselja |__| - |__|__|__|

Napomena:

Distribucija odgovora ispitanika prikazana je u postocima, a u intervalnim su ljestvicama dodane i prosječne vrijednosti (aritmetičke sredine).

Prilog

0. Subregija	
Dugo Selo	9,4
Ivanić Grad	9,2
Jastrebarsko	9,7
Samobor	16,6
Sveti Ivan Zelina	5,7
Velika Gorica	22,9
Vrbovec	9,7
Zaprešić	16,8

1. Spol	
Zenski	50,7
Muški	49,1
Bez odgovora	0,2

2. Dob	
15-19 godina	32,2
20-24 godine	36,1
25-29 godina	31,3
Bez odgovora	0,4

3. Stalno mjesto boravka	
Grad	33,1
Sjedište općine	8,7
Selo	58,2

4. Jeste li?	
Zaposleni	38,6
Nezaposleni	13,7
Učenik/ca	22,3
Student/ica	24,5
Poljoprivrednik/ca	0,1
Kućanica/domaćica	0,7
Bez odgovora	0,1

5. Koje ste obrazovanje stekli Vi, Vaš otac i majka?	A	B	C
	Vi	Otac	Majka
Bez školske spreme, nezavršena OŠ	1,1	2,1	2,7
Završena osnovna škola	20,5	10,7	18,5
Trogodišnja stručna škola (SUP, zanatske i industrijske škole)	19,5	34,3	23,7
Četverogodišnje srednje škole	48,5	34,1	40,7
Viša škola	4,7	8,6	6,6
Fakultet	5,1	8,2	6,6
Magisterij, specijalizacija, doktorat znanosti	0,1	0,7	0,8
Ostalo	-	0,4	0,1
Bez odgovora	0,5	0,9	0,3

6. Imate li neku vrstu mjesečnog primanja? (Moguće je zaokružiti više odgovora)	1 Ne	2 Da
Ne, uzdržavaju me roditelji/partner/supružnik	50,2	49,8
Stječem osobni dohodak od povremenog/honorarnog rada	83,3	16,7
Primam stipendiju	97,2	2,8
Primam obiteljsku mirovinu	98,1	1,9
Stječem osobni dohodak iz radnog odnosa	61,1	38,9

7. Kako stanujete?	
Kao podstanar	3,9
S roditeljima u njihovom stanu ili kući	86,3
U vlastitom ili supružnikovom stanu ili kući	7,7
Ostalo	1,8
Bez odgovora	0,3

8. Vaše bračno stanje	
Neženjen/neudana	85,8
Oženjen/udana	11,1
Rastavljen/a	0,7
Živimo zajedno, ali nismo vjenčani	2,3
Bez odgovora	0,1

9. Imate li djece?	
Nemam djece	89,2
Imam jedno dijete	5,8
Imam dvoje djece	4,2
Imam troje ili više djece	0,7
Bez odgovora	0,1

10. Koliko biste djece željeli imati?	
Ne želim imati djecu	3,3
Jedno	7,7
Dvoje	45,9
Troje	18,8
Više od troje	5,7
Ne znam	18,3
Bez odgovora	0,3

11. U kakvoj zajednici žive Vaši roditelji (ako je jedno od roditelja umrlo, zaokružite u kakvoj su zajednici živjeli)?	
U braku	91,3
U izvanbračnoj zajednici	0,5
Razvedeni su	5,2
Živim sa samohranim roditeljem	1,9
Nešto drugo	0,8
Bez odgovora	0,3

12. U koju od navedenih skupina možete svrstati sebe i svoje roditelje prema poslu kojeg obavljaju (ako su u mirovini ili su umrli, navedite posljednji posao koji su obavljali)?	A Vi	B Otac	C Majka
Nije zaposlen/a	61,2	7,3	17,0
Individualni poljoprivrednik/ca	0,1	5,5	5,7
Radnik/ca	22,0	41,0	35,1
Službenik/ca	5,7	11,3	20,2
Stručnjak s VŠS ili VSS, ali nije rukovodilac	4,5	5,3	5,7
Rukovodilac odjela, pogona i sl.	1,3	7,7	2,8

Prilog

Direktor, pomoćnik direktora i sl.	0,1	2,2	1,3
Samostalno obavlja djelatnost	1,8	7,3	2,9
Vlasnik ili suvlasnik radnje sa zaposlenicima	0,5	3,0	2,1
Poslodavac, vlasnik ili suvlasnik poduzeća	0,7	3,2	1,2
Ostalo	2,1	5,0	5,2
Bez odgovora	-	1,1	0,7

13. Putujete li svakodnevno radi:	1 Ne	2 Da	Bez odgovora
Odlaska u školu/na fakultet	55,6	44,1	0,3
Odlaska na posao	64,0	35,8	0,2
Slobodnih aktivnosti	70,4	29,4	0,2
Odlaska u kupovinu	67,0	32,9	0,1
Nešto drugo	91,9	7,9	0,2

14. Smeta li vas u svakodnevnom putovanju sljedeće?	1 Ne	2 Da	Bez odgovora
Ne putujem svakodnevno	75,6	23,8	0,6
Prometne gužve	36,5	63,4	0,1
Loše prometnice	36,1	63,8	0,1
Nedekvaltna javna prometna sredstva	49,4	50,5	0,1
Dužina putovanja	62,5	37,3	0,2
Nedovoljna učestalost prometnih veza	49,1	50,8	0,1
Neredovitost prometnih veza	49,8	50,1	0,1

15. Postoji li u Vašoj blizini (do 15 min. hoda):	1 Ne	2 Ne znam	3 Da	Bez odgovora
Dieđji vrtić	49,1	2,2	48,1	0,6
Osnovna škola – 4 razreda	35,3	2,0	63,5	0,2
Osnovna škola – 8 razreda	48,1	1,8	49,5	0,6
Srednja škola	70,3	1,8	27,3	0,6
Otvoreno učilište	75,5	3,7	20,1	0,8
Viša škola	87,7	4,1	7,5	0,7
Fakultet	91,2	2,6	5,3	0,9
Crkva	21,4	1,7	76,6	0,3
Sportski klub	36,9	6,1	56,3	0,7
Kulturno-umjetničko društvo	46,0	11,2	41,9	0,9
Klub mladih	61,0	22,3	16,1	0,6
Udruga mladih	61,9	23,6	13,9	0,5
Dom zdravlja	54,3	2,3	43,1	0,3
Ljekarna	54,2	1,6	43,7	0,5
Bolnica	91,7	2,1	5,4	0,8
Stomatološka ordinacija	51,7	3,5	44,4	0,4
Veterinarska stanica	62,1	5,9	31,6	0,4
Knjižnica	60,8	3,3	35,3	0,6
Knjižara i papirnica	63,1	2,6	33,9	0,4
Poštanski ured	46,1	1,7	51,5	0,7
Stajalište javnog prijevoza	12,7	1,5	85,3	0,5
Savjetovalište	71,9	20,3	7,2	0,6
Centar za socijalnu skrb	71,0	11,5	17,0	0,5
Crveni križ	68,7	8,9	21,7	0,7
Trgovina mješovitom robom	11,3	0,9	87,1	0,7
Specijalistička trgovina	58,0	10,6	30,6	0,8
Tržnica	70,4	1,9	27,1	0,6
Bazen	92,1	2,1	5,1	0,7

Disco-klub	75,0	2,8	21,8	0,4
Kafići	17,7	0,7	80,9	0,7
Internet caffe/video-igraonica	78,1	8,0	13,1	0,8
Kino dvorana	70,0	2,0	27,3	0,7
Sportski teren	28,3	3,1	67,9	0,7
Parkovi/zelene površine	23,4	1,9	71,4	0,5

16. Kada ste prvi puta došli u mjesto u kojem sada živite?	
Živim ovdje od rođenja	74,3
Došao/la sam do 14-e godine	17,9
Došao/la sam nakon 14-e godine	7,5
Bez odgovora	0,3

17. Koliko ste zadovoljni što živite u svom mjestu?	
Jako sam nezadovoljan/na	6,3
Prilično sam nezadovoljan/na	9,8
Niti sam zadovoljan/na, niti sam nezadovoljan/na	24,4
Prilično sam zadovoljan/na	38,7
Jako sam zadovoljan/na	20,6
Bez odgovora	0,2

18. Koliko je mjesto u kojem živite privlačno za život mladima?	
Sasvim neprivlačno	12,5
Uglavnom neprivlačno	21,0
Ni privlačno ni neprivlačno	33,8
Uglavnom privlačno	27,4
Vrlo privlačno	5,3

19. Želite li i ubuduće živjeti u sadašnjem mjestu?	
Ne, preselilo/la bih se u neku drugu državu	8,9
Ne, preselilo/la bih se u neku drugu regiju u Hrvatskoj	8,1
Ne, preselilo/la bih se u neko drugo mjesto u istoj regiji	20,7
Da, ostao/la bih u svom mjestu	62,2
Bez odgovora	0,1

20. Biste li rado išli na duže vrijeme ili zauvijek u inozemstvo?	
Ne bih išao/la na duže vrijeme, ni zauvijek	26,9
Ne bih išao/la zauvijek, ali bih išao/la na duže vrijeme	31,7
Išao/la bih zauvijek kad bi mi se pružila odgovarajuća prilika	15,0
Išao/la bih zauvijek bez obzira na sve	2,9
O tome nisam razmišljao/la	23,2
Bez odgovora	0,3

21. Koji najviši stupanj obrazovanja namjeravate završiti?	
Osnovnu školu	1,0
Trogodišnju srednju školu	7,9
Četverogodišnju srednju školu	8,7
Višu školu/trogodišnji studij	13,1
Fakultet	38,1
Znanstveni magisterij	5,7
Doktorat	2,9
Ne planiram daljnje školovanje	22,1
Bez odgovora	0,5

Prilog

22. Što mislite, hoćete li imati problema u ostvarivanju svojih planova za daljnje školovanje?	
Ne	58,4
Ne planiram daljnje školovanje	28,4
Da	12,7
Bez odgovora	0,5

23. Vaše obrazovne aspiracije moguće je ostvariti:	
Izvan Hrvatske	5,9
U Zagrebu	70,9
U nekom drugom gradu u Hrvatskoj	4,7
U regiji u kojoj živite	10,0
U mjestu u kojem živite	5,8
Bez odgovora	2,7

24. Da li ste u vrijeme Vašeg školovanja sudjelovali ili sada sudjelujete u sljedećim slobodnim aktivnostima u sklopu škole?	1	2	3	Bez odgovora
	Ne, jer nisu postojale	Ne, jer nisam želio/la	Da	
Debatni klub	61,9	33,7	2,7	1,7
Dramska grupa	30,0	51,9	16,9	1,2
Glazbena radionica	33,3	49,3	16,5	0,9
Likovna radionica	33,9	52,9	12,1	1,1
Novinarska radionica	41,9	48,7	7,9	1,5
PC/Internet radionice	47,7	37,1	13,8	1,4
Plesni tečaj	33,0	43,1	22,7	1,2
Radionice za razvoj tehničkih vještina (modelarstvo, robotika i sl.)	50,8	39,9	7,8	1,5
Sportski klubovi	15,2	35,5	48,6	0,7
Škola u prirodi	44,9	36,3	17,6	1,2
Učenje stranih jezika	21,5	32,0	45,6	0,9

25. Koliko dobro vladate dolje navedenim stranim jezicima?	1	2	3	Bez odgovora
	Uopće ne znam	Mogu se sporazumijevati	Čitam, pišem i govorim	
Engleski	7,1	37,3	55,6	-
Francuski	93,2	5,3	1,3	0,2
Njemački	51,1	37,9	11,0	-
Talijanski	82,2	14,5	3,2	0,1
Neki drugi	90,6	6,2	2,5	0,7

26. Koje od sljedećih naprava posjedujete Vi ili obitelj?	1	2	Bez odgovora
	Ne	Da	
Računalo	21,2	78,8	-
Priključak na internet	32,6	67,4	-
Laptop	86,5	13,4	0,1
Mobitel	3,1	96,9	-

27. Koji je glavni razlog zbog kojeg ne koristite računalo?	
Zato što ga nemam	17,0
Zato što ga ne znam koristiti	2,9
Zato što me to uopće ne zanima	7,5
Koristim računalo	72,3
Bez odgovora	0,3

28. Koje od sljedećih naprava osobno koristite?	1 Ne koristim	2 Povremeno koristim	3 Često koristim	Bez odgovora	a.s.
Računalo	19,3	23,5	56,9	0,3	2,38
Priključak na internet	32,2	23,5	44,1	0,2	2,12
Laptop	81,5	7,0	11,3	0,2	1,30
Mobitel	2,9	5,9	91,0	0,2	2,88

29. Za koje svrhe najčešće koristite računalo?	1 Nikad	2 Povremeno	3 Često	Bez odgovora	a.s.
Za igranje	35,4	43,6	20,5	0,5	1,5
Za pisanje	25,1	37,9	36,8	0,2	2,12
Za učenje, vježbanje	43,5	36,1	19,9	0,5	1,76
Za crtanje, grafiku	57,5	28,8	13,2	0,5	1,55
Za internet	30,1	23,0	46,7	0,2	2,17
Za programiranje	75,7	16,5	7,1	0,6	1,31
Za gledanje TV programa	81,2	12,5	6,0	0,3	1,25
Za nešto drugo	59,0	24,1	16,3	0,7	1,57

30. Za koje svrhe koristite internet?	1 Ne koristim internet	2 Nikad	3 Povremeno	4 Često	Bez odgovora	a.s.
Za surfanje	26,3	5,0	37,7	30,5	0,5	2,73
Za dopisivanje (e-mail)	26,3	14,4	36,3	22,5	0,5	2,55
Za komunikaciju (chat, forume, itd.)	26,7	27,7	32,1	12,9	0,6	2,31
Za izradu Web stranica	30,1	56,0	10,0	3,3	0,6	1,86
Za korištenje usluga određenih kanala (channels)	30,5	54,5	12,0	2,7	0,3	1,87
Za telefoniranje	30,8	59,8	6,8	1,9	0,7	1,80
Za kupovanje	30,6	56,6	10,1	2,0	0,7	1,83
Za informiranje o novostima kod nas i u svijetu	27,7	13,3	33,7	24,9	0,4	2,56
Nešto drugo	42,5	38,7	10,8	6,9	1,1	1,82

31. Jeste li do sada imali kakav povremeni posao za novac?	
Nisam jer nisam mogao/la naći posao	14,2
Nisam jer nisam želio/la	18,3
Da, jesam	67,2
Bez odgovora	0,3

32. Što mislite, hoćete li se moći zaposliti kada završite školovanje?	
Školovanje sam već završio/la i ne mogu se zaposliti	11,0
Posao ću čekati do godinu dana	17,0
Posao ću čekati više od godinu dana	7,3
Vjerujem da ću se odmah zaposliti	30,6
Školovanje sam već završio/la i zaposlen/a sam	33,8
Bez odgovora	0,3

33. Za koje kvalitete mislite da su najvažnije pri nalaženju dobrog posla (Moguće je zaokružiti tri odgovora)	1 Ne	2 Da
Dobro opće obrazovanje	55,6	44,4
Vještine timskog rada	78,9	21,1
Komunikacijske vještine	52,3	47,7
Dobar izgled	91,1	8,9
Ambicija	72,1	27,9

Prilog

Poznavanje poslovnog svijeta	90,2	9,8
Stručne kvalifikacije	65,6	34,4
Poznavanje stranih jezika	60,0	40,0
Poznavanje informatičke tehnologije	71,9	29,1
Završen pripravnički staž	90,0	10,0
Nešto drugo	93,9	6,1

34. Procijenite koliko Vam je važno da Vaše sadašnje ili buduće radno mjesto pruža navedene mogućnosti.	1 Potpuno nevažno	2 Nevažno	3 Ne znam, nisam siguran/na	4 Važno	5 Izrazito važno	Bez odgovora	a.s.
Visoka zarada	3,5	2,5	8,0	52,8	33,0	0,2	4,09
Stalno obrazovanje i intelektualni napredak	4,7	5,5	17,8	45,9	25,7	0,4	3,82
Kreativan i raznolik posao	3,8	6,1	17,1	42,2	29,9	0,9	3,89
Društveni ugled	8,3	14,2	27,0	35,5	13,9	1,1	3,33
Stručna putovanja i rad u inozemstvu	10,4	18,3	31,9	27,2	11,5	0,7	3,11
Prisutnost u masovnim medijima	29,3	32,3	22,7	10,3	4,7	0,7	2,28
Stalni izazovi	7,8	14,3	26,9	37,3	13,0	0,7	3,34
Brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji	4,8	11,2	28,0	37,0	18,2	0,8	3,53
Sigurnost radnog mjesta	2,0	1,3	5,3	26,7	64,6	0,1	4,51
Flexibilno radno vrijeme	5,5	10,1	19,7	34,8	29,5	0,4	3,73

35. Što mislite, kakve su prilike za zapošljavanje u vašoj regiji?	
Lošije nego u drugim regijama u Hrvatskoj	18,4
Jednake kao i u drugim regijama u Hrvatskoj	47,5
Bolje nego u drugim regijama u Hrvatskoj	34,0
Bez odgovora	0,1

36. Što biste učinili kada biste bili nezaposleni?	
Čekao/la bih da se u mom mjestu ili regiji otvori radno mjesto u mojoj struci	11,0
Tražio/la bih bilo kakav posao u svom mjestu ili regiji	53,5
Tražio/la bih posao u struci bilo gdje u Hrvatskoj	18,5
Tražio/la bih posao u struci u inozemstvu	6,7
Nastavila bih školovanje	5,8
Promijenila bih kvalifikaciju	2,4
Nešto drugo	1,2
Bez odgovora	0,9

37. Što mislite, što bi mogao biti razlog Vašoj eventualnoj nezaposlenosti? (Moguće je zaokružiti dva odgovora)	1 Ne	2 Da
Ekonomska situacija u cijeloj zemlji	44,1	55,9
U mojoj je struci teško naći zaposlenje	81,5	18,5
Prevelika konkurencija, puno kvalificiranih mladih ljudi	67,3	32,7
Ekonomska situacija u regiji u kojoj živim	86,3	13,7
Nemam dovoljno znanja i vještina za radna mjesta za koje postoji potražnja	92,9	7,1
Nemam dobre veze i poznanstva	62,7	37,3
Nešto drugo	96,7	3,3

38. Imate li namjeru pokrenuti vlastiti obrt ili poduzeće?	
Ne, to me uopće ne zanima	38,4
Želio/la bih, ali procjenjujem da je to preveliki rizik	19,1
Želio/la bih, ali za to nemam dovoljno sredstava	27,8
Nastavit ću obiteljski obrt/poduzeće	5,8
Sigurno ću to učiniti	8,5
Bez odgovora	0,4

39. Imate li namjeru pokrenuti vlastitu poljoprivrednu ili stočarsku proizvodnju?	
Ne	92,0
Da, poljoprivrednu	3,5
Da, stočarsku	1,1
Da, obje	1,1
Nastavit ću obiteljski proizvodnju	2,1
Bez odgovora	0,2

40. Gdje biste voljeli raditi kada biste mogli birati?	
Imati svoju poljoprivrednu/stočarsku proizvodnju	4,3
Imati vlastito poduzeće/obrt	38,5
Raditi u javnom poduzeću	28,8
Raditi u malom privatnom poduzeću	14,5
Raditi u velikom privatnom koncernu	13,2
Bez odgovora	0,7

41. Navedite glavne razloge zbog kojih mislite da mladi ljudi dulje ostaju u roditeljskom domu (Moguće je zaokružiti dva odgovora)	1	2
	Ne	Da
Štede za bolji početak života	69,8	30,2
Danas se kasnije sklapa brak ili započinje zajednički život s partnerom	67,8	32,2
Roditeljima je potrebna financijska potpora njihove djece	89,4	10,6
Ne mogu si priuštiti da se odsele	34,1	65,9
Zeće udobnosti doma bez odgovornosti koje iz toga slijede	78,8	21,2
Roditelji su danas manje strogi	95,3	4,7
Nema dovoljno prikladnih stambenih prostora	91,5	8,5
Dijeljenje stanova (cimerstvo) nije tako popularno	97,7	2,3
Nešto drugo	96,7	2,3

42. Koliko ste općenito zadovoljni odnosima sa svojim prijateljima?	
Nezadovoljan/na sam	2,5
Nisam ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na	11,1
Zadovoljan/na sam	86,1
Bez odgovora	0,3

43. Koliko imate prijatelja (ne računajući članove obitelji li rođake) na koje se možete osloniti kad Vam nešto zatreba?	
Niti jednog	1,3
Jednog	6,9
Dva ili tri	37,9
Četiri i više	53,8
Bez odgovora	0,1

44. Kakav je Vaš odnos s većinom Vama najbližih susjeda?	
Ne poznajem ih uopće	3,6
Poznajem ih, ali ne komuniciramo	8,3
Prilikom slučajnih susreta povremeno razgovaramo	44,9
Medusobno se posjećujemo	23,7
Povremeno zajedno izlazimo	4,5
Medusobno se posjećujemo i povremeno zajedno izlazimo	14,6
Bez odgovora	0,4

45. Dolazite li u doticaj s osobama s invaliditetom u:	1	2	3	Bez	a.s.
	Ne	Da, rijetko	Da, često	odgovora	
Kruhu uže obitelji	85,9	4,6	8,7	0,8	1,22
Kruhu šire obitelji	83,3	11,7	4,3	0,7	1,20

Prilog

Razredu	94,8	2,6	1,3	1,3	1,05
Školi	85,5	10,1	3,1	1,3	1,17
Krugu prijatelja	81,7	13,3	4,1	0,9	1,22
Širem društvu u neformalnim druženjima	56,7	37,4	5,1	0,8	1,48
Slučajnom susretu na nekom javnom prostoru	22,3	62,7	14,3	0,7	1,92
Sportskim, kulturnim ili drugim organizacijama kojih ste član	82,5	13,9	2,7	0,9	1,20

46. Ocijenite kvalitetu prilagodbe javnih prostora u vašoj blizini mladima s posebnim potrebama (osobama s invaliditetom).

Vrlo loše	39,1
Loše	29,5
Ne znam/ne mogu procijeniti	26,8
Dobro	3,7
Vrlo dobro	0,3
Bez odgovora	0,6

47. Da su Vam dostupne, mislite li da biste osobno koristili usluge?	1 Ne	2 Možda	3 Da	Bez odgovora	a.s.
Savjetovališta za mlade	45,8	43,6	12,7	0,9	1,67
Posebnog dispanzera za mentalno zdravlje djece i mladih	72,3	22,3	4,9	0,5	1,32
Neformalnih grupa vršnjačke pomoći	65,1	28,2	6,1	0,6	1,41
Kluba mladih	30,6	44,1	24,9	0,4	1,94
Informativnog centra za mlade	31,7	41,6	26,4	0,3	1,95
Dispanzera školske medicine	62,6	28,5	8,3	0,6	1,45
Otvorenog učilišta (tematske tribine, predavanja stručnjaka iz različitih područja i sl.)	38,2	37,5	23,8	0,5	1,86
Tima stručnjaka za psihološku pomoć u sklopu škole	63,3	28,2	8,1	0,4	1,45
Servisi za povremeno zapošljavanje mladih (đački, studentski)	25,0	28,6	46,1	0,3	2,21

48. Biste li željeli u vašoj blizini imati na raspolaganju savjetovalište za mlade gdje biste mogli potražiti savjete u vezi sa sljedećim pitanjima i problemima?	1 Ne	2 Ne znam	3 Da	Bez odgovora	a.s.
Profesionalna orijentacija	22,7	28,5	48,3	0,5	2,26
Radne navike potrebne za učenje i posao	24,3	30,9	44,0	0,8	2,20
Psihološko savjetovanje	38,9	35,4	25,1	0,6	1,86
Socijalna integracija (problemi s uklapanjem u društvo vršnjaka i sl.)	49,3	32,6	17,4	0,7	1,68
Reproduktivno zdravlje i planiranje obitelji	34,1	33,5	31,7	0,7	1,98
Nešto drugo	73,3	20,2	5,4	1,1	1,31

49. Zabrinjavaju li Vas u blizoj okolini sljedeće pojave među mladima?	1 Ne	2 Ne znam	3 Da	Bez odgovora	a.s.
Pisanje grafita	75,6	12,3	11,7	0,4	1,36
Krađe	23,9	11,7	64,3	0,1	2,41
Razbojstva	24,6	12,1	63,1	0,2	2,39
Nasilje među vršnjacima	19,9	11,5	68,1	0,5	2,48
Nepropisno odlaganje otpada	18,3	18,9	62,3	0,5	2,44
Laka dostupnost ilegalnih droga	23,2	16,8	59,8	0,2	2,37
Ovisništvo mladih o lakim drogama	23,4	16,5	30,0	0,1	2,37
Ovisništvo mladih o teškim drogama	18,2	13,2	68,5	0,1	2,50
Ovisništvo mladih o alkoholu	25,5	19,3	56,1	0,1	2,31
Ovisništvo mladih o duhanu	33,7	21,3	44,9	0,1	2,11
Tučnjave na javnim mjestima	23,1	21,9	54,9	0,1	2,32
Vandalizam na javnim mjestima	20,7	18,7	60,5	0,1	2,40
Nemaran odnos prema školi ili poslu	27,0	28,7	43,9	0,4	2,17
Sklonost samoubojstvima	30,1	17,7	51,9	0,3	2,22

Otmice/rizik trgovanja ljudima (lažna obećanja unosnih poslova)	32,5	16,0	51,1	0,4	2,19
Broj prometnih prekršaja	30,0	24,4	45,2	0,4	2,15
Stradavanje u prometu	16,7	12,6	70,3	0,4	2,54
Nošenje hladnog i vatrenog oružja	22,5	15,8	61,5	0,2	2,39
Netolerancija prema osobama druge vjere i/ili nacionalnosti	26,1	22,1	51,4	0,4	2,25
Netolerancija prema nemoćnim osobama (osobe s invaliditetom, starije osobe)	21,1	16,1	62,5	0,3	2,41
Maloljetnička delinkvencija	21,9	23,1	54,7	0,3	2,33
Spolno prenosive bolesti	26,3	17,0	56,5	0,2	2,30
Prostitucija	43,6	16,9	39,3	0,2	1,96
Nešto drugo	81,6	11,5	6,0	0,9	1,24

50. Jeste li u posljednjih godinu dana bili u doticaju sa:	1	2	3	a.s.
	Ne	Jednom	Više puta	
Službenicima centra za socijalnu skrb	95,2	2,3	2,5	1,07
Nekom nevladinom organizacijom	89,0	6,5	4,5	1,16
Službenicima policije (zbog prekršaja)	81,5	12,1	6,4	1,25
Službenicima policije (zbog kaznenog djela)	96,8	1,9	1,3	1,04

51. Molimo Vas da u sljedećoj tablici za svaku pojedinu temu znakom + obilježite koji način informiranja procjenjujete najprihvatljivijim.								
	1	2	3	4	5	6	7	Bez
	Redovni školski programi	Programi neformalnog obrazovanja	Tribine	Pisani mediji	Radio tematske emisije	Televizijske tematske emisije	Kampanje za mlade	odgovora
Reproduktivno zdravlje	43,7	5,1	5,7	8,5	3,3	20,9	8,9	3,9
Rizična ponašanja	30,9	9,3	8,3	9,7	3,6	24,0	10,0	4,2
Štetne navike	29,4	7,1	9,1	11,4	3,3	25,3	10,3	4,1
Ovisnosti	34,9	5,6	8,8	7,3	1,8	23,1	14,7	3,8
Prometna kultura	29,3	11,6	4,9	10,9	5,2	26,1	7,9	4,1

52. Koliki je, prema Vašoj procjeni, ukupan mjesečni prihod članova Vašeg kućanstva (plaće, honorari, mirovine, najamnine, prihodi od poljoprivrede i dr.)?	
800-3000 kn	10,1
4000-5000 kn	15,9
6000-9000 kn	33,3
10000-14000 kn	23,0
15000-32000 kn	7,8
Bez odgovora	9,9

53. Kolika je veličina stana ili kuće u kojem živite?	
20-60 m ²	10,4
61-80 m ²	15,8
81-100 m ²	22,6
101-150 m ²	19,8
151-200 m ²	16,3
201-550 m ²	7,7
Bez odgovora	7,4

54. Imate li svoju sobu?	
Da	85,7
Ne, dijelim sobu s još jednom osobom	11,5
Ne, dijelim sobu s još dvije osobe	2,0
Ne, dijelim sobu s tri ili više osoba	0,4
Bez odgovora	0,4

Prilog

55. Koliki je ukupan broj članova Vašeg kućanstva, uključujući i Vas?	
1	1,0
2	4,4
3	19,1
4	36,5
5	20,3
6	11,8
7	4,5
8 ili više	2,1
Bez odgovora	0,3

56. Koliko ste puta u zadnjih godinu dana koristili usluge:	1 Nijednom	2 Jednom	3 2-3 puta	4 4 i više puta	Bez odgovora	a.s.
Doma zdravlja	15,5	26,9	37,4	19,9	0,3	2,62
Stomatologa	28,9	29,7	27,4	13,6	0,4	2,26
Specijalističke zdravstvene ustanove	69,9	18,1	7,5	3,8	0,7	1,45
Hitnu službu	81,1	12,3	5,0	1,1	0,5	1,26
Privatnog liječnika	77,3	9,8	7,2	5,2	0,5	1,40

57. Koliko ste općenito zadovoljni odnosima u svojoj obitelji?	
Jako sam nezadovoljan/na	4,9
Prilično sam nezadovoljan/na	5,5
Niti sam zadovoljan/na, niti sam nezadovoljan/na	16,0
Prilično sam zadovoljan/na	46,2
Jako sam zadovoljan/na	27,1
Bez odgovora	0,3

58. Kako najčešće doživljavate obiteljske obveze?	
Kao dužnost i žrtvovanje	28,7
Kao teret kojeg je bolje izbjeći	9,5
Kao dosadu	16,5
Kao radost zajedničkog života	44,3
Bez odgovora	1,0

59. Što mislite, što bračni partneri trebaju učiniti kada je njihov odnos ozbiljno poremećen?	
Trebaju ostati u braku pod svaku cijenu	7,3
Trebaju potražiti stručnu pomoć u bračnim savjetovališta i sl. da bi spasili brak	74,1
Trebaju se razvesti	17,7
Bez odgovora	0,9

60. Smatrate li da navedene okolnosti mogu pridonijeti smanjenju broja razvoda braka?	1 Ne	2 Ne znam	3 Da	Bez odgovora
Zakonske mjere koje otežavaju postupak razvoda	49,7	34,8	14,7	0,8
Zakonske mjere koje otežavaju sklapanje maloljetničkih brakova	29,6	34,9	34,8	0,7
Uvođenje obveznog stručnog savjetovališta za buduće supružnike	25,0	35,8	38,5	0,7
Pohadanje predbračnih predavanja u crkvi	37,9	34,1	27,4	0,6
Zajednički predbračni život budućih supružnika radi boljeg upoznavanja	12,2	29,3	57,9	0,6
Izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstva da bi se mogle potpuno posvetiti bračnom partneru i obitelji	66,4	26,2	6,8	0,6
Isticanje vrijednosti braka i obitelji putem medija, školskog odgoja, posebnih predavanja i sličnog	21,3	44,9	33,2	0,6
Razvod je isključivo stvar bračnih partnera i društvo se ne treba miješati u njihove odluke	13,7	28,8	56,7	0,8

61. Jeste li u Vašoj obitelji u posljednjih godinu dana imali takvih financijskih problema da niste imali dovoljno novca za:	1 Ne	2 Ne znam	3 Da	Bez odgovora
Hranu	93,9	2,3	3,3	0,5
Odjeću i obuću	84,9	5,8	8,9	0,4
Plaćiti račune	75,4	9,7	14,6	0,3
Otići negdje na odmor	57,3	9,3	33,1	0,3
Džeparac (izlaske)	74,1	5,9	19,6	0,4
Nešto drugo	84,9	9,1	5,1	0,9

62. Što od navedenog ima Vaše kućanstvo?	1 Ne	2 Da	Bez odgovora
Perilicu posuđa	55,5	44,3	0,2
Glazbenu liniju	5,9	93,9	0,2
Satelitsku antenu, kablovsku TV	40,4	59,3	0,3
Video uređaj	15,6	84,1	0,3
DVD player	22,5	77,3	0,2
Umjetnine (slike, namještaj, skulpture, keramiku)	38,4	61,3	0,3
Biblioteku (više od 100 knjiga)	71,5	28,2	0,3
Zbirku CD-a, ploča, kasete	27,3	72,5	0,2
Bazen	97,1	2,7	0,2
Jacuzzi	96,5	3,3	0,2
Kućno kino	72,6	27,2	0,2
Bicikl	14,1	85,7	0,2
Motocikl	73,8	25,9	0,3
Automobil	10,4	89,3	0,3
Čamac	93,4	6,3	0,3
Jahtu	99,1	0,7	0,2
Saunu	98,1	1,5	0,4
Vrt	18,5	81,3	0,2

63. Vozite li automobil?	
Ne vozim jer ga ne posjedujemo	7,5
Ne vozim jer ne znam	31,9
Vozim automobil roditelja	32,2
Vozim vlastiti automobil	27,8
Bez odgovora	0,6

64. Koje sredstvo za zaštitu i kontracepciju najčešće koristite?	
Nemam seksualne odnose	23,3
Prekinuti snošaj	6,9
Prezervativ	39,1
Neko drugo mehaničko sredstvo (spirala, pjena i sl.)	1,1
Kontracepcijske pilule	11,0
Vodimo računa o sigurnim danima	2,3
Ne koristim nikakvu kontracepciju	13,5
Bez odgovora	2,8

65. Što bi najviše pridonijelo smanjenju broja pobačaja? (Moguće je zaokružiti dva odgovora)	1 Ne	2 Da
Uvođenje spolnog odgoja u škole	32,5	67,5
Poboljšanje materijalnog položaja obitelji	74,1	25,9
Osnivanje većeg broja savjetodavnih ustanova koje bi žene odvrćale od pobačaja	76,5	23,5
Populariziranje i laka dostupnost kontracepcijskih sredstava	56,3	43,7
Krivično gonjenje izvršioaca i počinitelja pobačaja	88,5	11,5
Nešto drugo	97,3	2,7

Prilog

66. Jeste li imali zdravstvenih problema uzrokovanih seksualnim aktivnostima?	
Ne	93,1
Da, jednom	5,3
Da, više puta	1,3
Bez odgovora	0,3

67. Koristite li navedene droge ili stimulanse?	1 Nisam probao/la	2 Probao/la sam	3 Rijetko koristim	4 Često koristim	Bez odgovora
Hašiš, marihuana i sl.	69,1	23,7	4,4	2,1	0,7
Heroin, ecstasy, kokain i sl.	92,5	6,0	0,4	0,3	0,8
Tablete za smirenje, koncentraciju i sl.	83,5	11,5	3,7	0,5	0,8
Alkohol	15,8	25,1	44,5	13,8	0,8
Cigarete, duhan	31,9	25,5	11,6	30,0	1,0

68. Što mislite koji su najvažniji problemi mladih u našem društvu danas? (Moguće je zaokružiti tri odgovora)	1 Ne	2 Da
Prevelika okupiranost zabavom i potrošnjom	77,8	22,2
Nizak životni standard	60,3	39,7
Nedostatak interesa za društvena i politička zbivanja	91,1	8,9
Alkoholizam	71,7	28,3
Nedostatak životne perspektive	70,4	29,6
Društveno neprihvatljivo ponašanje (nasilje, vandalizam i sl.)	86,3	13,7
Nekvalitetno obrazovanje	89,3	10,7
Nedovoljno sudjelovanje mladih u društvenim i političkim poslovima	95,0	5,0
Važnost "veza", a ne sposobnosti i stručnosti	79,3	20,7
Narkomanija	72,9	27,1
Masovni odlazak mladih stručnjaka u druge zemlje	92,8	7,2
Nezaposlenost	56,1	43,9
Vladavina "staraca"	87,7	12,3
Nedovoljna briga društva za mlade	86,3	13,7
Nešto drugo	98,3	1,7

69. Što mislite tko je najodgovorniji za rješavanje problema mladih u našem društvu? (Moguće je zaokružiti tri odgovora)	1 Ne	2 Da
Roditelji	30,9	69,1
Nevladine udruge	96,3	3,7
Organizacije mladih	86,3	13,7
Vlada	61,9	38,1
Lokalna samouprava	88,2	11,8
Zupanija	90,5	9,5
Mediji	77,5	22,5
Škola (fakultet)	68,7	31,3
Svaka mlada osoba za sebe	48,8	51,2
Vjerske ustanove	95,2	4,8
Netko drugi	98,4	1,6

70. Što bi trebalo učiniti da se problemi mladih kod nas počnu djelotvornije rješavati? (Moguće je zaokružiti tri odgovora)	1 Ne	2 Da
Osigurati sudjelovanje mladih u procesu odlučivanja na svim razinama	61,2	38,8
Zakonom ograničiti i nadzirati sastajališta mladih (disco klubove i sl.)	82,9	17,1
Osigurati jednake šanse u obrazovanju i zapošljavanju za sve	39,7	60,3
Uvesti stroge kazne za dilere droge i ograničiti prodaju alkohola	57,9	42,1
Osnovati posebno ministarstvo za mlade	81,6	18,4
Izraditi odgovarajuću strategiju za promicanje dobrobiti mladih	77,1	22,9

Osnovati posebne fondove za inicijative mladih u različitim sektorima	78,1	21,9
Srednje i visoko obrazovanje prilagoditi novim životnim potrebama	63,2	36,8
Nešto drugo	98,1	1,9

71. Izaberite instituciju, strukturu, medij ili skupinu ljudi za koju mislite da je najvažnija pri poticanju aktivnog sudjelovanja mladih u društvu?	
Poznate javne osobe	6,4
Obitelji i prijatelji	39,5
Televizija	14,0
Radio	1,1
Političke stranke	2,1
Obrazovni sustav	14,1
Predstavnici lokalne zajednice	2,0
Predstavnici županije	0,9
Vlada	5,3
Organizacije mladeži	7,9
Internet forumi	0,7
Tisak/Novine	1,8
Netko drugi	1,0
Bez odgovora	3,2

72. Kako ocjenjujete vlastiti utjecaj na važne odluke?	1	2	3	Bez odgovora	a.s.
	Nikakav	Osrednji	Velik		
Na poslu, u školi ili fakultetu	25,7	46,9	26,8	0,6	2,01
U vašoj obitelji ili kućanstvu	5,7	55,3	38,5	0,5	2,33
U lokalnoj zajednici u kojoj živite	58,1	35,3	6,0	0,6	1,48
U društvenom i političkom životu zemlje	78,8	17,6	3,0	0,6	1,24
U krugu prijatelja	3,4	51,6	44,6	0,4	2,41

73. Koliko ste zadovoljni uključenosti mladih u društveno-politički život?	
Izrazito sam nezadovoljan/na	11,7
Nezadovoljan/na sam	24,3
Ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na	54,4
Zadovoljan/na sam	7,8
Izrazito sam zadovoljan/na	1,7
Bez odgovora	0,1

74. Poznato je da se mali broj mladih bavi politikom, a to se objašnjava raznim razlozima. Molimo vas da uz svaki navedenu tvrdnju zaokružiš svoj stupanj slaganja s njom.	1	2	3	4	5	Bez odgovora	a.s.
	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam/ nisam siguran/na	Slažem se	U potpunosti se slažem		
Mladi smatraju da je politika nepoštena i zato ne žele sudjelovati u tome.	5,4	6,3	25,1	31,1	31,5	0,6	3,78
Mladi su zaokupljeni egzistencijalnim problemima i nemaju vremena za politiku.	4,1	10,0	31,2	34,1	20,1	0,5	3,56
Mladima je politika dosadna i mnogo ih više zanimaju druge stvari.	3,9	8,1	21,4	37,6	28,5	0,5	3,79
Mladi se osjećaju nedovoljno iskusnima i osposobljenima za bavljenje politikom.	10,6	17,5	37,4	23,9	10,1	0,5	3,06
Mladi se žele baviti politikom, ali stariji im ne poklanjaju dovoljno povjerenja.	5,9	9,1	32,0	31,6	20,9	0,4	3,53

Prilog

Mladi smatraju da je potpuno prirodno da se samo stariji bave politikom.	17,5	23,0	33,7	16,5	8,7	0,6	2,76
Mladi smatraju da se politički akteri ne bave problemima koje oni (mladi) smatraju važnima i da njihova aktivnost to ne bi promijenila.	5,0	8,9	33,1	31,5	20,7	0,8	3,54

75. Procijenite u kojoj ste mjeri spremni osobno sudjelovati u određenim aktivnostima s ciljem rješavanja problema u društvu.	1 Nisam spreman/na	2 Ne znam/ne mogu procijeniti	3 Spreman/na sam	Bez odgovora
Glasanje na izborima	13,2	17,8	68,5	0,5
Osobno kontaktiranje političara	54,5	32,9	12,1	0,5
Pisanje političarima	58,5	29,1	11,9	0,5
Uključenje u rad političkih stranaka	57,7	29,1	12,7	0,5
Uključenje u rad civilnih udruga	42,7	37,4	19,3	0,6
Novčani prilozi političkim strankama	75,1	20,0	4,3	0,6
Pisanje novinama	51,1	32,1	16,3	0,5
Potpisivanje peticija	23,8	24,9	50,7	0,6
Izrada letaka	40,3	33,9	25,1	0,7
Organiziranje štrajka	54,1	30,2	15,2	0,5
Organiziranje građanskih akcija	46,9	32,9	19,6	0,6
Sudjelovanje u TV emisijama	49,7	32,5	17,1	0,7
Pokretanje novih građanskih inicijativa ili nevladinih udruga	55,7	32,1	11,7	0,5
Prikupljanje novčanih sredstava za rješenje određenog problema	37,2	32,6	29,6	0,6
Kontaktiranje međunarodnih institucija i ukazivanje na određeni problem u društvu	50,8	33,7	14,9	0,6

76. Zaokružite one organizacije ili skupine kojih ste član/ica? (Moguće je zaokružiti više odgovora)	1 Ne	2 Da
Nisam član/ica nijedne organizacije ni skupine	32,1	67,9
Politička stranka	94,6	5,4
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	99,5	0,5
Organizacija za zaštitu ženskih prava	99,3	0,7
Mirotvorna organizacija	99,3	0,7
Organizacija za zaštitu okoline	97,9	2,1
Sindikata	96,7	3,3
Sportska udruga ili skupina	84,4	15,6
Kulturna ili umjetnička skupina	90,2	9,8
Udruga mladeži	95,4	4,6
Neka druga	97,6	2,4

77. Koji je bio najvažniji povod za Vaše pristupanje organizaciji/udruzi?	
Nisam član/ica organizacije/udruge	65,4
Višak slobodnog vremena	5,1
Ostvarivanje vlastitih interesa/razvoj novih vještina	15,5
Želja za upoznavanjem novih ljudi	5,3
Nagovor prijatelja	2,8
Osjećaj da mogu nešto promijeniti	5,0
Bez odgovora	0,9

78. Navedite stupanj svog interesa za svaku od navedenih pojava.	1 Nikakav	2 Srednji	3 Veliki	Bez odgovora	a.s.
Vojaska i vojne stvari	59,6	30,6	9,5	0,3	1,50
Sport i sportska zbivanja	13,3	41,8	44,7	0,2	2,32

Školovanje i obrazovanje	11,0	37,0	51,7	0,3	2,41
Tehnika i tehnička dostignuća	24,3	44,5	30,9	0,3	2,07
Politika i politička zbivanja	55,1	38,1	6,2	0,6	1,51
Zabava i razonoda	2,7	26,5	70,4	0,4	2,68
Rad i posao	5,5	36,9	56,9	0,7	2,52
Vjera i vjerski život	25,9	49,7	24,1	0,3	1,98
Seks i ljubav	2,7	28,3	68,7	0,3	2,66
Prijateljstva i poznanstva	1,1	12,9	85,7	0,3	2,85
Znanost i znanstvena dostignuća	21,2	49,4	29,1	0,3	2,08
Umjetnost i kultura	28,9	49,8	21,0	0,3	1,92
Nacionalna prošlost i sudbina vlastite nacije	31,1	49,3	19,3	0,3	1,88
Putovanja	5,7	27,5	66,6	0,2	2,61
Obiteljski život, brak i djeca	7,7	34,3	57,6	0,4	2,50

79. Neovisno o tome imate li pravo glasa, za koju biste stranku glasovali da su sada izbori?	
Demokratski centar	1,2
Hrvatska demokratska zajednica	12,5
Hrvatska narodna stranka	2,5
Hrvatska socijalno liberalna stranka	2,5
Hrvatska stranka prava	7,4
Hrvatska seljačka stranka	4,1
Socijaldemokratska partija Hrvatske	16,7
Neka druga stranka	3,2
Ne zna; ne podržava nijednu stranku	49,9

80. Kakav je vaš odnos prema religiji?	
Uvjereni/a sam vjernik/ica i prihvaćam sve što moja vjera uči	35,9
Religiozan/a sam premda ne prihvaćam sve što moja vjera uči	38,7
Prema religiji sam ravnodušan/a	14,6
Nisam religiozan/a iako nemam ništa protiv religije	9,3
Nisam religiozan/a i protivnik sam religije	1,3
Bez odgovora	0,2

81. Što bi po vašem mišljenju centar za mlade svakako trebao nuditi kada bi postojao u vašem mjestu? (Moguće je zaokružiti tri odgovora)	1	2
	Ne	Da
Kompiutorske radionice	46,1	53,9
Tehničke radionice (modelarstvo, video radionice, ...)	79,7	20,3
Internet radionice	65,4	34,6
Video igre, šah, kartanje...	77,1	22,9
Likovne radionice	88,0	12,0
Glazbene radionice	77,9	22,1
Organiziranje koncerata	65,9	34,1
Plesne večeri	66,5	33,5
Književne večeri	90,0	10,0
Tematske tribine	73,3	26,7
Nešto drugo	96,7	3,3

82. Koje tiskovine čitate?	1	2	3	Bez odgovora	a.s.
	Nikad	Ponekad	Često		
Dnevne novine	4,1	41,9	53,8	0,2	2,50
Tjedne novine i časopise	11,9	65,0	22,5	0,6	2,11
Mjesečne novine i časopise	16,7	62,9	20,1	0,3	2,03
Časopise za mlade	32,6	51,5	15,5	0,4	1,83

Prilog

83. Koliko često pratite vijesti u sljedećim medijima?	1 Nikad	2 Rijetko	3 Jedanput/ dvaput tjedno	4 Više puta tjedno	5 Svaki dan	Bez odgovora	a.s.
Televizija	2,4	7,5	15,5	32,0	42,5	0,1	4,05
Radio	10,6	24,3	23,3	21,8	19,8	0,2	3,16
Dnevne novine	4,3	13,6	22,5	26,3	33,1	0,2	3,70
Internet	28,0	18,8	19,1	17,1	16,7	0,3	2,76

84. Koliko putem medija pratite pojedine teme iz društvenog i političkog života?	1 Rijetko	2 Ponekad	3 Često	Bez odgovora	a.s.
Stranački i politički život	60,3	32,3	7,1	0,3	1,47
Socijalni problemi	32,1	52,3	15,1	0,5	1,83
Gospodarstvo	41,5	44,5	13,7	0,3	1,72
Vanjska politika/Medunarodni odnosi	50,3	38,0	11,4	0,3	1,61
Lokalna politika i problemi u zajednici	46,7	43,3	9,6	0,4	1,63
Sport	16,9	32,7	50,1	0,3	2,33
Kultura i umjetnost	38,0	46,8	14,8	0,4	1,77
Okoliš	36,3	49,3	14,2	0,2	1,78
Europska unija	44,3	44,1	11,3	0,3	1,67
Znanost i obrazovanje	24,8	47,9	26,9	0,4	2,02
Rad Vlade, Sabora i Predsjednika	56,7	34,6	8,3	0,4	1,51
Zabava i estrada	11,6	40,5	47,7	0,2	2,36
Crna kronika	24,6	46,2	29,0	0,2	2,04
NATO i ostale euroatlantske organizacije	61,7	32,4	5,7	0,2	1,44
Teme o mladima	14,8	45,4	39,5	0,3	2,25

85. Želite li da u vašoj županiji i/ili lokalnoj zajednici postoje novine za mlade koje bi uređivali sami mladi?	
Ne	11,0
Ne znam	36,7
Da	52,2
Bez odgovora	0,1

86. Biste li čitali, da u vašoj županiji i/ili lokalnoj zajednici postoje, omladinske i studentske informativne i obrazovne tiskovine?	
Ne	16,1
Da, rijetko	43,3
Da, često	40,5
Bez odgovora	0,1

87. Koje teme bi trebale sadržavati takve novine za mlade? (Moguće je zaokružiti pet odgovora)	1 Ne	2 Da
Popularno-znanstvene teme	65,3	34,7
Moda i novi trendovi	70,1	29,9
Glazba	46,0	54,0
Seks i ljubav	44,5	55,5
Film, televizija	64,1	35,9
Književnost i likovne umjetnosti	87,5	12,5
Nove tehnologije	72,8	27,2
Praćenje rada udruga i inicijativa mladih	82,7	17,3
Zaštita okoliša	83,1	16,9
Promjene u znanosti i obrazovanju (npr. državna matura, Bolonjski proces, i sl.)	66,7	33,3
Politika na državnoj i lokalnoj razini	92,6	7,4
Problemi mladih	37,0	63,0
Društveni i gospodarski problemi	84,3	15,7
Sport	55,2	44,8
Nešto drugo	97,6	2,4

88. Jeste li Vi osobno ili netko od članova Vaše obitelji ikada kontaktirali nekog od predstavnika mjesne vlasti zbog problema vezanih uz život u Vašem mjestu?	
Ne	75,9
Da, jednom	10,3
Da, više puta	13,6
Bez odgovora	0,2

89. Što mislite, bi li javne službe na lokalnoj razini bile spremne pomoći u rješavanju određenih problema na izravan upit građana?	
Ne, uopće	26,2
Samo iznimno	42,6
Vjerojatno da	27,9
Sigurno da	3,1
Bez odgovora	0,2

90. Jeste li ikada u suradnji s drugima ili samostalno bili osobno angažirani na rješavanju problema u mjestu u kojem živite?	
Ne, nikada	74,1
Da, jednom	15,1
Da, više puta	10,5
Bez odgovora	0,3

91. Jeste li se spremni uključiti u volonterski rad u lokalnoj zajednici (pomoć starijima, osobama s invaliditetom, rad s djecom, zaštita i uređenje okoliša i sl.)?	
Ne	19,1
Ne znam	40,4
Da	40,4
Bez odgovora	0,1

92. Jeste li čuli za sljedeće?	1	2	Bez odgovora
	Ne	Da	
Nacionalni program djelovanja za mlade	80,6	19,1	0,3
Zupanijski program djelovanja za mlade	86,1	13,5	0,4
Mrežu mladih Hrvatske	82,4	17,3	0,3
Savjet za mlade RH	76,9	22,8	0,3

93. Za koje mjere mislite da bi najviše potakle aktivno sudjelovanje mladih u društvu i lakše ostvarivanje njihovih posebnih interesa?	1	2	3	Bez odgovora	a.s.
	Ne	Donekle	Da		
Samostalne političke stranke mladih	32,1	53,3	14,1	0,5	1,82
Pomladci unutar postojećih političkih stranaka (stranačke mladeži)	29,1	50,8	19,3	0,8	1,90
Individualna uključenost u postojeće političke stranke	35,9	48,8	14,7	0,6	1,79
Individualna uključenost u nevladine udruge	31,5	51,1	16,3	1,1	1,85
Uključenost u različite interesne udruge mladih	15,1	50,3	33,8	0,8	2,19
Zakonsko uvođenje obvezne zastupljenosti (tzv. kvote) mladih u tijelima vlasti na svim razinama	26,7	42,3	30,4	0,6	2,04
Nikakvo političko organiziranje mladih nema smisla	59,7	29,9	9,7	0,7	1,50
Smanjenje dobi potrebne za glasovanje na izborima	68,0	23,6	7,7	0,7	1,39
Uvođenje posebne kampanje informiranja za mlade	18,8	49,4	31,1	0,7	2,12
Uvođenje obaveznih obrazovnih programa o građanskim pravima i demokraciji	24,1	48,8	26,2	0,9	2,02
Obraćanje mladima i uzimanje u obzir njihovog mišljenja prije donošenja odluka	10,8	38,9	49,7	0,6	2,39
Osnivanje klubova za mlade	7,8	37,9	53,7	0,6	2,46
Poticanje dobrovoljnog rada (volonterstva)	16,9	45,7	36,8	0,6	2,20
Nešto drugo	82,8	12,6	3,3	1,3	1,20

Prilog

94. Molimo Vas da navedete jeste li i zbog čega nezadovoljni vlastitim provođenjem slobodnog vremena.	
Nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno slobodnog vremena	22,0
Nezadovoljan/na sam jer u mojoj bližjoj okolini ne postoje adekvatna mjesta za provođenje slobodnog vremena	18,0
Nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno novaca za provođenje slobodnog vremena na željeni način	13,5
Nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno vremena, adekvatnog prostora ni novaca	14,6
Zadovoljan/na sam	30,9
Bez odgovora	1,0

95. Koliko često obavljate navedene aktivnosti u svom slobodnom vremenu?	1	2	3	Bez	a.s.
	Nikad	Ponekad	Često	odgovora	
Posjećujem sportske priredbe	32,2	49,1	18,4	0,3	1,86
Posjećujem disco-klubove i druge plesnjake	14,8	49,4	35,6	0,2	2,21
Slušam radio	7,8	34,7	57,1	0,4	2,50
Slušam rock i sl. glazbu	18,7	34,7	46,0	0,4	2,27
Slušam narodnu glazbu	38,5	32,3	28,9	0,3	1,90
Slušam klasičnu glazbu	59,3	34,8	5,1	0,8	1,45
Idem na koncerte	23,3	54,5	12,9	0,3	1,81
Idem u kazalište	54,0	40,9	4,8	0,3	1,51
Idem na kino-predstave	20,3	60,0	19,4	0,3	1,99
Idem na tulume i sl.	14,7	49,2	35,8	0,3	2,21
Idem u kavane, kafiće i sl.	4,7	34,3	60,8	0,2	2,56
Gledam televiziju i video	2,4	28,2	69,1	0,3	2,67
Čitam knjige (beletristika i ostala neobavezna literatura)	35,6	46,6	17,5	0,3	1,82
Sudjelujem u igrama na sreću (lutrija, sportska prognoza, kladionice, i dr. sl.)	47,3	36,1	16,3	0,3	1,69
Idem na izlete i šetnje	30,3	52,6	16,9	0,2	1,87
Posjećujem javne tribine	74,9	22,1	2,4	0,5	1,27
Posjećujem umjetničke izložbe	73,2	24,3	2,3	0,2	1,29
Spavam ili se izležavam	18,6	51,3	30,0	0,1	2,11
Aktivno se bavim sportom	44,3	31,0	24,5	0,2	1,80
Družim se s prijateljima	1,9	22,0	75,8	0,3	2,74
Družim se s rodbinom	6,9	53,1	39,8	0,2	2,33
Čitam dnevne i/ili tedne novine	7,5	76,7	45,5	0,3	2,38
Idem u crkvu (mise, predavanja, propovijedi)	32,2	49,4	18,2	0,2	1,86
Igram kompjutorske i video igre	36,1	72,9	20,6	0,4	1,84
Bavim se političkim aktivnostima	97,3	9,5	2,7	0,5	1,15
Bavim se humanitarnim i volonterskim radom	82,0	14,0	3,7	0,3	1,21
Obavljam kućne i obiteljske poslove	8,5	50,7	40,7	0,1	2,32
Bavim se honorarnim radom	63,1	25,8	10,6	0,5	1,47
Idem u kupovinu	11,6	54,2	34,1	0,1	2,23
Bavim se hobbijem	28,1	40,1	31,5	0,3	2,03

96. Kada biste imali više mogućnosti (vremena, prostora, novaca) koliko biste se često željeli baviti navedenim aktivnostima u svom slobodnom vremenu?	1	2	3	Bez	a.s.
	Nikad	Ponekad	Često	odgovora	
Posjećivati sportske priredbe	18,3	38,9	42,2	0,6	2,24
Posjećivati disco-klubove i druge plesnjake	10,0	36,2	53,3	0,5	2,43
Slušati radio	7,6	33,3	58,3	0,8	2,51
Slušati rock i sl. glazbu	16,5	32,5	50,1	0,9	2,34
Slušati narodnu glazbu	38,9	28,6	31,3	1,2	1,92
Slušati klasičnu glazbu	52,1	35,9	10,8	1,2	1,58
Ići na koncerte	12,3	29,9	56,9	0,9	2,45
Ići u kazalište	23,0	36,3	39,9	0,8	2,17
Ići na kino-predstave	7,4	29,2	62,9	0,5	2,56

Íći na tulumbe i sl.	6,7	32,8	59,8	0,7	2,54
Íći u kavane, kaíće i sl.	5,0	25,6	68,8	0,6	2,64
Gledati televiziju i video	3,7	31,1	64,5	0,7	2,61
Íítati knjige (beletristika i ostala neobavezna literatura)	23,6	39,7	35,9	0,8	2,12
Sudjelovati u igrama na sreću (lutrija, sportska prognoza, kladionice, i dr. sl.)	28,6	36,3	34,4	0,7	2,06
Íći na izlete i šetnje	13,3	32,7	53,5	0,5	2,40
Posjećivati javne tribine	44,5	40,7	13,9	0,9	1,69
Posjećivati umjetničke izložbe	44,1	35,3	19,5	1,1	1,75
Spavati ili se izležavati	13,1	37,5	48,7	0,7	2,36
Aktivno se baviti sportom	14,5	30,7	54,0	0,8	2,40
Družiti se s prijateljima	2,3	10,7	86,5	0,5	2,85
Družiti se s rodbinom	6,0	33,3	60,0	0,7	2,54
Íítati dnevne i/ili tjeđne novine	6,4	35,3	57,7	0,6	2,52
Íći u crkvu (mise, predavanja, propovijedi)	27,4	43,0	28,9	0,7	2,02
Igrati kompjutorske i video igre	25,8	41,1	32,5	0,6	2,07
Baviti se političkim aktivnostima	66,5	24,1	8,1	1,3	1,41
Baviti se humanitarnim i volonterskim radom	36,6	44,0	18,8	0,6	1,82
Obavljati kućne i obiteljske poslove	15,9	45,9	37,6	0,6	2,22
Baviti se honorarnim radom	30,3	39,1	29,7	0,9	1,99
Íći u kupovinu	11,9	37,3	50,3	0,5	2,39
Baviti se hobbjem	12,1	27,3	59,7	0,9	2,48

97. Bavite li se nekim od sljedećih sportova?	1 Ne, jer ne želim	2 Ne bavim se jer nemam mogućnosti	3 Da	Bez odgovora	a.s.
Atletikom	82,0	15,3	2,4	0,3	1,20
Automobilizmom	63,0	33,1	3,4	0,5	1,40
Badmintonom	70,9	15,3	13,3	0,5	1,42
Biciklizmom	60,4	15,3	23,6	0,7	1,63
Motociklizmom	69,8	23,8	5,8	0,6	1,36
Borilačkim sportovima	73,3	21,3	4,9	0,5	1,31
Ekstremnim sportovima	69,3	25,5	4,7	0,5	1,35
Fitnessom	61,3	20,9	17,1	0,7	1,56
Gimnastikom	84,3	12,4	2,7	0,6	1,18
Golfom	84,7	14,3	0,4	0,6	1,15
Hokejom	84,5	14,2	0,7	0,6	1,16
Klizanjem	73,1	20,0	6,2	0,7	1,33
Košarkom	74,1	11,2	14,1	0,6	1,40
Lovom i ribolovom	77,6	9,6	12,2	0,6	1,34
Nogomentom	63,5	9,6	26,4	0,5	1,63
Odboikom	73,7	14,5	11,3	0,5	1,37
Orijentacijskim trćanjem	85,3	11,5	2,7	0,5	1,17
Ping-pongom	74,3	12,8	12,4	0,5	1,38
Plesom	63,1	19,6	16,9	0,4	1,54
Plivanjem	59,6	29,1	10,7	0,6	1,51
Skateom	83,1	12,9	3,2	0,8	1,19
Skijanjem	67,4	25,7	6,3	0,6	1,39
Squashom	85,2	12,9	1,1	0,8	1,15
Streljaštvom	82,6	13,5	3,3	0,6	1,20
Sahom	81,9	8,6	8,7	0,8	1,26
Tenisom	70,5	21,0	8,1	0,4	1,37
Veslanjem	84,1	14,1	1,2	0,6	1,17
Nešto drugo	90,5	3,9	4,9	0,7	1,14

BILJEŠKE O AUTORICAMA

Dejana Bouillet (1967) diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu radi od 2004. godine kao znanstvena suradnica. Stalna je vanjska suradnica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, gdje u sklopu studija socijalne pedagogije sudjeluje u izvođenju dodiplomske i poslijediplomske nastave. Bavi se istraživanjima društvenih okolnosti koje pridonose nastajanju, prevenciji i tretmanu poremećaja u ponašanju djece i mladih. Samostalno ili u koautorstvu objavila je jedan priručnik, dvije stručne publikacije te brojne znanstvene i stručne radove u časopisima i zbornicima. Članica je uredništva časopisa *Sociologija sela*.

Vlasta Ilišin (1954) – diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. U Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu radi od 1986. godine, trenutno kao viša znanstvena suradnica. Od 1992. godine stalna je vanjska suradnica u nastavi sociologije sporta na Kineziološkom fakultetu, a sudjelovala je u dodiplomskoj ili poslijediplomskoj nastavi na nekoliko fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se istraživanjima s područja sociologije mladih, socijalne stratifikacije, sociologije politike, sociologije kulture i sociologije masovnih medija. Samostalno ili u koautorstvu objavila je devet knjiga i veći broj znanstvenih radova u časopisima i zbornicima. Članica je uredništava časopisa *Politička misao* i *Sociologija sela* te biblioteke *Znanost i društvo*.

Ivona Mendeš (1977) – diplomirala je i magistrirala na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Kao asistentica radila je u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu od 2000. do 2003. godine, nakon čega prelazi na Fakultet političkih znanosti gdje je asistentica na kolegijima Znanost o upravljanju i Javni menadžment. Bavi se istraživanjima s područja sociologije mladih, javne politike i Europske unije. Objavila je četiri znanstvena i sedam stručnih radova u časopisima i zbornicima.

Dunja Potočnik (1975) – diplomirala je na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Trenutno je na doktorskom studiju sociologije na istom fakultetu. Od 2003. godine zaposlena je kao asistentica u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu gdje je angažirana na istraživanjima s područja sociologije mladih. Objavila je tri znanstvena i šest stručnih radova u časopisima i zbornicima.

BIBLIOTEKA **znanost i društvo**

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Zagreb, Amruševa 11
tel: +385 1 4810 264; fax: +385 1 4810 263
e-mail: idiz@idi.hr

Glavna urednica

Jasenska Kodrnja

Uredništvo

Ivana Batarelo
Vlasta Ilišin
Mladen Labus
Katarina Prpić
Dušica Seferagić
Nikola Skledar

Tajnica uredništva

Darinka Žeželj

Lektura

Ante Vujičić

Grafičko oblikovanje naslovnice

pinhead_ured, Zagreb

Grafička priprema

Relja Bosanac

Tisak i uvez

DeVeDe d.o.o., Zagreb

Naklada

1000 primjeraka